"*Madde 22*, okuduğum mantıklı tek savaş romanı."
—HARPER LEE

MADDE 22

50.
yıl edisyonu

JOSEPH HELLER

ithaki

Joseph Heller

1 Mayıs 1923'te doğan Joseph Heller, Brooklyn, New York'ta geçen çocukluğu ve gençliği boyunca hep yazar olmak istemişti. II. Dünya Savaşı sırasında Amerikan ordusunda bombardıman pilotu olarak İtalya'da görev yapıp altmış uçuş gerçekleştirdi. Burada yaşadığı deneyimler, daha sonra yazacağı *Madde* 22'nin zeminini oluşturdu. 1945 yılında terhis edilen yazar, New York Üniversitesi'ne girip İngiliz Edebiyatı öğrenimi gördü. Columbia Üniversitesi'ndeki master eğitiminden sonra Fullbright bursuyla İngiltere'ye gidip Oxford Üniversitesi'ne devam etti. 1950-1952 yılları arasında Pennsylvania Üniversitesi'nde profesör olarak ders verdikten sonra *Time* ve *Look* dergilerinde metin yazarı olarak çalıştı.

İlk evliliğinden iki çocuğu olan Heller, boşanma sürecini yine aynı o alaycı üslubuyla *No Laughing Matter* adlı kitabına döktü. 1989 yılında hastayken tanıştığı bir hemşireyle yeniden evlenen yazar, 13 Aralık 1999'da geçirdiği bir kalp krizi sonucu Long Island'daki evinde yaşama veda etti.

Madde 22

Orijinal Adı: *Catch 22*

İthaki Yayınları - 1181

Yayın Koordinatörü: *Tuğçe Nida Sevin*
Editör: *Alican Saygı Ortanca*
Kapak Tasarımı: *Paul Bacon*
Kapak Uygulama: *Şükrü Karakoç*
Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: *B. Elif Balkın*
1. Baskı, Şubat 2017, İstanbul

ISBN: 978-605-375-629-3

Sertifika No: 11407

© Joseph Heller, 1955, 1961
Türkçe çeviri © Niran Elçi, 2006
© İthaki, 2017

Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

İthaki™ Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti.'nin yan kuruluşudur.
Bahariye Cad. Dr. İhsan Ünlüer Sok. Ersoy Apt. A Blok No: 16/15 Kadıköy - İstanbul
Tel: (0216) 348 36 97 - Faks: (0216) 449 98 34
editor@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com

Kapak, İç Baskı: Deniz Ofset Matbaacılık
Gümüşsuyu Cad. Topkapı Center, Odin İş Merkezi No: 403/2 Topkapı-İstanbul
Tel: (0212) 613 30 06 - Faks: (0212) 613 51 97
Sertifika No: 29652

Joseph Heller

MADDE 22

– 50. YIL EDİSYONU –

Çeviren

Niran Elçi

ithaki

Anneme,
eşim Shirley'ye
ve çocuklarım Erica ile Ted'e.
(1964)

Temsilcim Candida Donadio'ya,
editörüm Robert Gottlieb'e
İş arkadaşlarıma.
(1994)

ÖNSÖZ

Tek bir açmaz vardı, o da Madde 22'ydi. Bu madde, insanın gerçek ve yakın tehlike karşısında kendi güvenliği için endişelenmesinin zihnin rasyonel bir süreci olduğunu belirtiyordu. Orr deliydi ve uçuştan men edilebilirdi. Tek yapması gereken uçuştan men edilmesini talep etmekti; ve bunu yapar yapmaz, deli olmadığı anlaşılacaktı ve başka görevlerde uçması gerekecekti. Orr'un başka görevlerde uçması için deli olması gerekirdi, aklı başında olsa uçmazdı; ama aklı başındaysa uçmak zorundaydı. Uçarsa deli demekti ve uçmak zorunda değildi; ama uçmak istemiyorsa aklı başındaydı ve uçmak zorundaydı. Madde 22'deki bu şartın mutlak basitliği Yossarian'ı derinden etkiledi. Saygıyla ıslık çaldı.

"İyi açmazmış Madde 22 açmazı."

"Var olan en iyi açmaz," diye onayladı Doktor Daneeka.

"Madde 22" tabiri Amerikan diline öyle işlemiştir ki –ya da, Çöl Fırtınası terminolojisi kullanmak gerekirse, "iliştirilmiştir ki"– genelde Motorlu Araçlar Departmanı'nda yaşadığımız deneyimleri tarif etmek için hemen her gün kullanırız. Kullanım o kadar yaygındır ki sözlüğe bile girmiştir. Her kitap adı dillere pelesenk olmaz. Benim kendi *American Heritage Dictionary*'m (Amerikan Mirası Sözlüğü) tabiri şöyle tarif

ediyor: "1.a Duruma içkin bir dizi mantıksız kural ve koşul yüzünden arzulanan sonuca ulaşmanın ya da bir çözüm bulmanın imkânsız olan durum. *Kapalı repertuarın Madde 22'sine göre, ancak aşina olan müziğin aşinalığı hak ettiğine inanılır. (Joseph McLennan).*"

Joseph... kim? Ama sözlükteki maddenin ancak sonunda adının geçmesi diğer Joseph'ı eğlendirirdi muhtemelen. Onun gülerek sorduğunu hayal edebiliyorum: "Peki, şimdiye kadar *American Heritage Dictionary* kaç kopya sattı?" Bilmiyorum, ama *Madde 22* kadar satmadığını tahmin ediyorum. *Madde 22*, ilk yayınlandığı Ekim 1961'den bu yana on milyon kopyadan fazla sattı.

Heller, vefat ettiği sene yayınlanan *Now and Then* adlı anı kitabında, başyapıtının ilk bölümünü 1953'te, sarı not defterine yazdığını anlatır. Bu bölüm iki sene sonra, üç aylık bir dergi olan *New American Writing*'in 7. sayısında "Catch-18" başlığıyla çıktı. Bu sayıda A.A. Alvarez, Dylan Thomas, Heinrich Böll ve kendine "Jean Louis' diyen birinin (o sırada yazmakta olduğu, *Yolda* adını verdiği kitaptan bir bölüm olan) hikâyeleri de vardı. *New American Writing* dergisi için hiç de fena bir sayı değil.

Madde 22'nin ortaya çıkma hikâyesi, Tracy Daughtery'nin yazdığı *Just One Catch* adlı büyüleyici yeni biyografide daha kapsamlı olarak anlatılıyor. Özetlemek gerekirse: roman Heller'ın II. Dünya Savaşı'nda topçu subay olarak deneyimlerinden doğdu. Corsica üssünde görevli Heller, İtalya'nın farklı bölgelerine uçuş yapıyordu. Heller romanı *McCall's* ve *Time* dergilerinde satış departmanlarında çalıştığı dönemde, yedi senede yazdı. Roman yayınlanmadan önce yayıncı Leon Uris'in II. Dünya Savaşı'nı konu alan *Mila 18* adlı romanını yayınlamak üzere olduğu öğrenince, romanın başlığını değiştirdi. Bugün Motorlu Araçlar Departmanı'nda bir Madde 18 deneyimi yaşamamanızın sebebi bu.

Roman bazı iyi eleştiriler, karışık eleştiriler ve bazı oldukça

kötü eleştiriler aldı. *The New Yorker*'ın eleştirisi adeta edebi su işkencesiydi: "... sanki yazılmamış gibi; insanda, kâğıda bağırılmış izlenimi bırakıyor... geriye kalan ise ekşi esprilerden bir tortu." Heller anı kitabında özellikle bu eleştiriyi yorumluyor: "Bunu yazarken böbürlenerek kahkaha atmak geliyor içimden. Beni engelleyen tek şey, bunca seneden sonra bu eleştirinin beni hâlâ incitiyor olması. Onları şu anda yaptığım gibi neşeli bir hoşgörüyle karşılıyorsam, yalnızca rol yapıyorum demektir." (Joe Heller böyleydi. Yazar ve insan olarak ne tür kusurları olursa olsun Hemingway'in bir yazarın en önemli aracı olarak gördüğü şeye kesinlikle sahipti: birinci sınıf zırva detektörü.) Heller'ın edebi kahramanlarından biri olan Evelyn Waugh kapağa bir övgü yazmayı ısrarla reddediyordu. *Madde 22* hiçbir edebi ödül kazanmadı ve *New York Times*'ın çoksatanlar listesine girmedi.

Ama bazı insanlar kitaba âşık oldu; hem de çılgınca. Romanın ilk satırından alıntı yapmak gerekirse: "İlk görüşte aşktı bu." Kitabı yalnızca bir kitap değil, ateşli bir şevkle, bir ülkü olarak ele aldılar. Bunların arasında S.J. Perelman, Art Buchwalk ve **YOSSARIAN YAŞIYOR** diyen tampon çıkartmaları bastıran televizyon habercisi John Chancellor vardı. (Tabir zamanla savaş karşıtı bir slogana dönüştü, Vietnam devrinin 'Kilroy Buradaydı'sı.) Haber kulaktan kulağa yayıldı: *bu kitabı okuman lazım*. İngiltere'de çoksatanlar listelerine en tepeden girdi. Bir eleştirmen onu, "*The Naked and the Dead*'in (Çıplak ve Ölü) Marx Biraderler için yazılmış versiyonu, bir tür *From Here to Insanity* (Buradan Çılgınlığa)," diye niteledi.

Kendi memleketinde, karton kapaklı olarak basıldığında kitabın satışları uçtu. Nisan 1963'te bir milyondan fazla kopya satmıştı ve on yılın sonunda otuz baskı yapmıştı. Daughterty *Madde 22* hakkındaki bölümü Heller'ın ciltli versiyon çıktıktan birkaç ay sonra aldığı mektuptan çarpıcı bir alıntıyla bitiriyor: "On altı yıl boyunca II. Dünya Savaşı'nın doğurması gerektiğini bildiğim büyük, savaş karşıtı kitabı bekledim. Ama

Amerika'dan çıkacağından kuşkuluydum; ben Almanya'dan çıkacağını tahmin ediyordum. Yanıldığımı görmekten mutluyum... teşekkür ederim." Mektubu yazan Stephen Ambrose idi.

Joe Heller II. Dünya Savaşı hakkındaki romanına Kore Savaşı'nın bitmesine yakın başlamıştı ve tam Vietnam'da bir başka Amerikan Savaşı başlarken yayınlandı. Heller savaşta kara mizah bulan ilk yirminci yüzyıl yazarı değil. Jaroslav Hasek'in bitmemiş klasiği *Aslan Asker* Şvayk –Heller'ın çok iyi bildiği bir kitap– Madde 22'den önce yayınlandı. Ama Madde 22'ye hakim olan, katliam ve kaçık askeri zihniyet karşısındaki öfkeli şaşkınlık tınısı silah yarışı ve Vietnam karşıtı hicvin tonunu belirledi. 1964'te *Dr. Strangelove* çıktı. Robert Altman'ın 1970'de çektiği, kara mizah ile yalın dehşeti harmanlayan M*A*S*H filmi doğrudan *Madde 22*'nin ardılıdır. Tuhaftır, bu film Mike Nichols'ın çektiği *Madde 22* filmi ile aynı sene gösterime çıktı. M*A*S*H çok daha iyi bir film, ama ilginç bir biçimde romanı –sonunda!– Amerikan çoksatanlar listelerine çıkartan da o oldu.

Heller Aralık 1999'da öldüğünde, bol madalyalı Deniz Kuvvetleri müfreze komutanı, roman yazarı (*Fields of Fire*-Ateş Tarlaları), gazeteci, filmci ve şimdi ABD Virginia senatörü olan James Webb *The Wall Street Journal*'da bir methiye yazdı. Kendini Hava Kuvvetleri veledi olarak niteleyen Webb romanı ilk kez Nebraska'daki bir hava üssünde büyüyen bir ergenken okumuş ve sevmişti. 1969'da Vietnam'da, pek çok adamının yaşamına mal olan yoğun bir çatışmaya verdiği arada, siperde tekrar okumuştu. Bir gün, karnı pis sudan kaynaklanan kancalıkurtlarla kımıl kımıl, ateşler içinde yatarken Webb'in adamlarından biri "kontrolsüz bir biçimde kahkahalar atarak bir kitabı havada sallamaya başladı. Küçük çadırımın içine süründü ve en sevdiği sayfayı açmış olduğu kitabı önüme uzattı.

" 'Şunu oku!' dedi, gülmekten katılarak. 'Oku!' "

Webb şöyle yazıyor: "Takip eden birkaç gün içinde kitabı

bir kez daha yutarcasına okudum. Joseph Heller'ın bizim o anda savaştığımız savaşı protesto etmesi umurumda değildi ve bugün de umurumda değil. Kan, sefalet ve hastalık dolu o sefil yerde, o kitapta, bir sonraki günle, ardından gelen günlerle ve aylarla yüzleşmeme yardımcı olan bir ruh eşi buldum."

Ruh eşi. *Madde 22*'nin hayranları sınırları aşıyor – ideolojik sınırları, nesil sınırlarını, coğrafi sınırları. Daugherty, pasifist ve filozof Bertrand Russell'dan çok komik bir anekdot aktarıyor. Russell kitabı metheden bir yazı yazmış ve Heller'ı İngiltere'ye, onu ziyaret etmeye davet etmiş. (O sırada Russell doksanlarındaymış.) Heller kapıya dayandığında öfkeye kapılmış ve, "Git buradan, kahrolası! Bir daha da gelme!" diye bağırmış. Şaşıran Heller oradan ayrılmış, ama Russell'ın uşağı onu yakalamış ve, "Bay Russell sizin 'Edward Teller' dediğinizi sandı," diye açıklamış. Jim Webb ile Bertrand Russell arasındaki ideolojik mesafe ışık seneleriyle ölçülebilir. Her ikisine de ulaşabilen bir yazar, evrensel cazibe sahibidir.

İnsan çok sevdiği bir kitaba geri dönerken, tedirginlikle yaklaşıyor. Hatırladığı kadar güzel mi? Artık eskidi mi? Heller'ın dostu ve hayranı Christopher Hitchens, "Zamanda yolculuk yapmış mı?" diye soruyor. Her yanıt özneldir, ama sınıflarda ödev olarak verilenler dikkate alınmasa bile senede 85,000 kopya satmaya devam eden elli senelik bir kitap, zaman yolculuğu açısından bir şeyleri doğru yapıyor olmalı.

Heller'ın bir başka dostu ve hayranı olan Salman Rushdie'ye, bunca seneden sonra kitap hakkında ne düşündüğünü sordum.

"Ben *Madde 22*'nin zaman sınavından geçtiğini düşünüyorum," diye yanıt verdi, "çünkü Heller'ın dil-komedisi, çarpık-çılgın dünyasının çarpık-makul mantığı şimdi de ilk çıktığı zamanki kadar komik. En çok akılda kalan parçalar, *Madde 22*'nin en çılgın parçaları: Milo Minderbinder'ın çikolata kaplı pamukları, Binbaşı Major Major'ın adı ve elbette, ölümsüz *Madde 22*'nin kendisi ("var olan en iyisi"). Artık duygusal, hat-

ta dokunaklı gelen tek hikâye "Nately'nin orospusu' hikâyesi. Eh, o kadar olur. Joe E. Brown'ın Jack Lemmon'a söylediği gibi, "Kimse kusursuz değil."

Bir kitap yaşlandıkça farklı dalga boylarında çınlıyor. *Madde 22*'nin ilk okuyucuları daha çok II. Dünya Savaşı'nı yaşayan nesildi. Onlar için, tahammül etmek zorunda kaldıkları dehşet ve deliliğe şaşırtıcı ölçüde yeni bir yaklaşım ve çok ihtiyaç duydukları, epey gecikmiş bir kahkaha sağlıyordu. Sıtma saçan pirinç tarlalarında sürünerek köyleri napalm bombası ve Zippo çakmaklarla yatıştırırken kendi dehşetlerine ve deliliğine tahammül eden Vietnam nesli için kitap bir varoluş tesellisi ve yalnız olmadıkları hissini verdi. (*Madde 22*'nin Yossarian'ın İsveç'e kaçmasıyla sona erdiğini hatırlatırım; IKEA ve ejderha dövmeli kızlarıyla ünlü olmadan önce İsveç, Vietnam döneminde askerden kaçanlar için bir sığınaktı.)

Madde 22'nin bugünkü okuyucularına gelince, Afganistan'daki siperine çökmüş, taş devri fanatiklerine karşı kazanılması imkânsız bir savaşın ortasında bu sayfalarda destek ve yoldaşlık bulan bir Amerikan askeri hayal etmek zor değil.

Daughterty, Heller'ın bir dergi işi için bir yığın psikolojik testten geçmek zorunda kalmasını anlatıyor. (Kuşkusuz bir *Mad Men* bölümü için iyi malzeme.) Ona gösterdikleri renkli kartlar aklında kesilmiş kollar ve bacaklar, korkunç kanlı imgeler canlandırmış. Testi yapanlardan birine bir roman üzerinde çalıştığından bahsetmiş. Biri sormuş, Öyle mi? Ne hakkında? Joe kırk sene sonra anı kitabında şöyle yazıyor: "Bu soru beni hâlâ kıvrandırıyor."

Madde 22'de rakamların da gizli bir gücü var: Yossarian, eve gitmesi için gereken uçuş sayısını durmaksızın arttıran üstleri karşısında çaresiz ve öfkeli. O, otoriteye diklenen bir Sisifos. Sonra bir de başlığın kendisi var, amansız bir savaş bürokrasisi karşısında askerin durumunu ifade eden bir tür sistem. Biz siviller için bu sistem daha yavan bir ikilemi tarif ediyor: bize arabamızı ancak *var olmayan bir belge* verebilirsek kaydettire-

bileceğimizi söyleyen yumuşak suratlı memurun karşısındaki durumumuz. Hannah Arendt'in tarifiyle bürokrasi: Kimsenin hükmü.

Ve jenerik. *Madde 22* Joe Heller'ın kitabı, ama raflara kendi kendine gelmedi. Edebi temsilcisi Candida Donadio ilk bölümü, *New American Writing* editörü Arabel Porter'ın eline ulaştırdı ve sonra Simon and Schuster'dan Robert Gottlieb'in çok önemli ellerine aktardı. Zamanının en önemli kitap editörlerinden biri olan –ve daha sonra Alfred A.Knopf'un başına geçen– Gottlieb metnin şekillenmesinde kritik rol oynadı. Daugherty ikisinin toplam dokuz müsveddeden nasıl bir yapboz oluşturduklarını anlatıyor; *Madde 22* Bayeux Kilimi kadar büyük bir özen ve emekle toparlanmış görünüyor. Üstelik hayret verici bir biçimde, herhangi bir sürtüşme yaşamadan işbirliği yapmışlar. Gottlieb bir dâhiydi, ama Heller da bir editörün rüyasıydı, nadir bir şey; hassas bir mülkiyet anlayışıyla davranmayan, her tür değişimi yapmaya ve (Scott Fitzgerald'ın deyişiyle) hangi favori karakteri olursa olsun öldürmeye razı olan bir yazar. Proje ilerlerken, Simon and Schuster'ın ofisinde bir 'Manhattan Projesi' halini aldı.

S&S'teki reklam müdürü Nina Bourne kitaba tutkuyla inanıyordu ve başta başarısız olmasına rağmen, her yazarın bağrında bir kıskançlık sancısı yaratacak bir şevkle, yılmadan reklamını yapmaya devam etti. Mavi fon üzerinde kukla gibi asılı duran kırmızı asker deseniyle, kapak tasarımı bir ikona dönüştü. Tasarım, kendisi de II. Dünya Savaşı gazisi olan Paul Bacon'ın eseriydi. Bacon *Mezbaha 5, Rosemary'nin Bebeği, Guguk Kuşu, Ragtime ve Shogun* kitaplarının orijinal kapaklarını da tasarladı.

Kelimeler açısından bereketli bir zamandı. Heller Yossarian, Binbaşı Major Major Major, Milo Minderbinder, Rahip Tappman ve 488 Bombardıman Filosu'nun diğer üyelerini yaratırken, J.P. Donleavy *Zencefil Adam*'ı, Ken Kesey *Guguk Kuşu*'nu, Thomas Pynchon *V*'yi, Heller'ın iyi dostu Kurt Von-

negut *Kedi Beşiği*'ni yazıyordu.

Joseph Heller sonsuza dek Madde 22'nin yazarı olarak bilinecek; bu payeyi taşımak kimin hoşuna gitmez ki? Ama Bob Gottlieb dahil bazılarına göre en iyi romanı bu değil. Gottlieb'e göre bu şeref *Something Happened* (Bir Şey Oldu) romanına ait, Heller'ın 1974'te yayınlanan, trajik ofis çalışanı ve aile babası Bob Slocum hakkındaki karanlık ve harika romanına. *The New York Times* eleştirmeninin iğneleyici bir şekilde söylediği gibi, Mike Nichols *Madde 22*'nin filmini yapmak için on sekiz B-25 bombardıman uçağından oluşan bir filo toparladı; aslında, dünyanın on ikinci en büyük hava gücü. *Something Happened* romanını filme çekmek ise, diye iddia ediyordu eleştirmen, neredeyse hiçbir masraf gerektirmeyecekti.

Birkaç martiniden sonra Joe'ya sordum: Ona göre de *Something Happened* daha iyi bir kitap mıydı?

Gülümsedi ve omuzlarını silkti, "Kim seçim yapabilir ki?"

Amerikan edebiyatı, yazarlarına ün kazandıran, ama para kazandıramayan kitaplarla dolu, ne yazık ki. Tireli versiyonunu *Moby-Dick* romanı karşılığında hayatı boyunca toplam 500 dolar kazanan Melville'in, Manhattan sokaklarında gümrük memuru olarak süründüğünü düşünün.

Joe'nun durumu çok daha iyiydi. Simon and Schuster ona 1500 dolar avans ödedi (bugünün 11,000 doları). Karton kapaklı baskılar onu zengin etmediyse de, kesinlikle rahat yaşamasını sağladı. Film hakları düzgün bir fiyata gitti ve onu ileride daha büyük çekler bekliyordu. Coney Island'da fakir büyüyen bir çocuk için fena değil. Aslında, insanın içinden sormak geliyor: *Açmaz nerede?*

Ben Heller'la son senelerinde dost oldum. Onu çok severdim. Bir dünya savaşında altmış görev uçuşu yapmış, yıkıcı, neredeyse ölümcül bir hastalıktan çekmiş (Guillain-Barré), zorlu ve kamuya açık bir boşanma süreci yaşamış biri olarak, Joe şaşırtıcı ölçüde *neşeli* bir kişiydi. Neşe arardı ve sık sık bulurdu da: onu çok seven çeşit çeşit dostunda; iyi yemek ve

dry martinilerde; karısı Valerie, oğlu Ted ve kızı Erica'da. Erica Manhattan'daki Apthorp apartmanının Eloise'i olarak büyümesine dair dokunaklı ve açık sözlü bir kitap yazdı.

Yossarian Slept Here (Yossarian Burada Uyuyordu) adlı kitabında Erica şöyle yazıyor: "*Madde 22* sonunda gerçekten ünlenmeye başladığında... annemle babam geceleri sık sık bir taksiye atlar, şehrin bütün büyük kitapçılarını dolaşarak mağazaların vitrinlerinde kuleler ve piramitler halinde yığılmış olan 'kitabın' kapağını kaplayan kırmızı, beyaz ve mavi renkleri, o çarpık küçük adamı seyrederlerdi. İkisi de bir daha bu kadar eğlendi mi, merak ediyorum."

Joe ölmeden birkaç ay önce, aşırı uzun bir imza turunda, moralim bozuk bir halde ona yazdım. Joe'nun sert sevgisi ve keskin mizahı beni her zaman uyuşukluktan kurtarırdı. Bu sefer espriler yoktu; onun yerine, pes etmişlik vardı.

"Romancının hayatı," diye yazdı bana, "neredeyse kaçınılmaz olarak ıstırap, küçük düşme ve hayal kırıklığına yazgılı: Yeni romanımın iki bölümünü okuduğunda nedenini anlayacaksın."

Bahsettiği kitap, *Portrait of an Artist as an Old Man* (Sanatçının Yaşlı Bir Adam olarak Portresi) hüzünlü bir roman. Kariyerinin başında çok başarılı olan, ama sonraki senelerde aynı başarıyı yakalayamayan bir romancı hakkında. Roman Joe öldükten sonra yayınlandı.

Belki de nihayetinde gerçekten bir açmaz var. Ama Joe Heller'ın bize bıraktığı açmaz, bunca seneden sonra bile, aralarında en iyisi.

–Christopher Buckley
Aralık 2010

YALNIZ, BİR AÇMAZ VARDI...
22 NUMARALI MADDE.

Pianosa adası Akdeniz'de, Elba'nın 13 kilometre güneyindedir. Çok küçük bir adadır ve doğal olarak bu kitapta tarif edilen türden eylemleri barındıramaz. Bu romanda, tıpkı arka plan gibi, karakterler de gerçek değildir.

1

TEXASLI

İlk görüşte aşktı.

Yossarian papazı görür görmez, ona çılgınlar gibi âşık oldu.

Yossarian hastanede yatıyordu. Karaciğerindeki ağrı, sarılık için beklenenden birazcık azdı. Hastalığın tam olarak sarılık olmaması doktorların kafasını karıştırıyordu. Sarılık olsa tedavi edebilirlerdi. Sarılık değilse ve ağrı kaybolursa Yossarian'ı taburcu edebilirlerdi. Ama sarılık için beklenenden birazcık daha hafif bir ağrının hiç kesilmeden sürmesi onları şaşırtıyordu.

Her sabah geliyorlardı. Becerikli ağızları ve beceriksiz bakışları olan üç çalışkan, ciddi adam. Onlara çalışkan ve ciddi Hemşire Duckett eşlik ediyordu. Hemşire Duckett, Yossarian'dan hoşlanmazdı. Yatağın ayakucundaki çizelgeyi okuyorlar, sabırsız tavırlarla ağrıyı soruyorlardı. Yossarian ağrının tıpkı dün sabahki gibi olduğunu söylediğinde sinirleniyorlardı.

"Hâlâ değişiklik yok mu?" diye sordu albay.

Yossarian başını iki yana sallayınca doktorlar bakıştılar.

"Ona bir hap daha verin."

Hemşire Duckett, Yossarian'a bir hap daha verileceğini not

etti, sonra dördü birden bir sonraki yatağa ilerlediler. Hemşirelerin hiçbiri Yossarian'dan hoşlanmazdı. Aslında, karaciğerindeki ağrı geçmişti ama Yossarian hiçbir şey söylemiyor, doktorlar da hiç şüphelenmiyordu. Yalnızca bağırsak hareketlerinden mustarip olduğunu ve kimseye söylemediğini tahmin ediyorlardı.

Yossarian hastanede istediği her şeye sahipti. Yemekler fena değildi ve her öğün yatağına getiriliyordu. Fazladan taze et veriyorlardı ve akşam sıcağında ona ve diğer hastalara soğuk meyve suyu ya da soğuk çikolatalı süt getiriyorlardı. Doktorlar ve hemşireler dışında kimse rahatsız etmiyordu onu. Sabah, kısa bir süre için mektup sansürlemesi gerekiyordu ama o iş bittikten sonra günün kalanını, temiz bir vicdanla aylak aylak yatarak geçirmekte özgür oluyordu. Hastanede rahatı yerindeydi ve misafirliğini sürdürmekte de güçlük çekmiyordu çünkü ateşini ölçtüklerinde hep 38,3 çıkıyordu. Dunbar'dan bile rahattı. *Onun* yemeklerinin yatağa getirilmesi için Dunbar'ın ikide bir yüz üstü düşmesi gerekiyordu.

Savaşın geri kalanını hastanede geçirmeye karar verdikten sonra, Yossarian tanıdığı herkese mektup yazarak hastanede kaldığını bildirdi ama sebebini açıklamadı. Bir gün aklına daha iyi bir fikir geldi. Tanıdığı herkese yazıp tehlikeli bir göreve gideceğini bildirdi. "Gönüllü istediler. Çok tehlikeli bir iş ama birinin yapması gerek. Döner dönmez sana yazarım." Ve ondan sonra kimseye mektup yazmadı.

Koğuştaki tüm hasta subaylar, hasta erlerin yazdığı mektupları sansürden geçirmek zorundaydı. Erler kendilerine ayrılmış, ayrı bir koğuşta kalıyordu. Tekdüze bir işti ve Yossarian erlerin yaşamlarının subayların yaşamlarından yalnızca birazcık daha ilginç olduğunu öğrenince hayal kırıklığına uğramıştı. İlk günden sonra merakını tamamen yitirmişti. Tekdüzeliği bozmak için oyunlar icat etmeye başlamıştı. Bir gün, tümleçlere savaş ilan etti ve elinden geçen her mektuptaki her zarf, her sıfat sansürlendi. Ertesi gün nesnelere taarruz düzenledi.

Bir sonraki gün mektuplarda zarflar dışındaki her şeyi kararta-rak daha da yüksek bir yaratıcılık düzeyine erişti. Bunun satır arası gerilimlere daha büyük dinamizm kazandırdığını ve her mektubun çok daha evrensel bir mesaj taşımasını sağladığını düşündü. Daha sonra, hitap ve imza kısımlarını sildi ve met-ni dokunmadan bıraktı. Bir seferinde bir mektuptaki "Sevgili Mary" hitabı dışında her şeyi kararttı ve dibine şöyle yazdı, "Duygularınızı feci şekilde paylaşıyorum. A.T. Tappman, Pa-paz, ABD Ordusu." A.T. Tappman grup papazının ismiydi.

Mektuplarda aklına gelen her şeyi yaptıktan sonra, zarf-ların üzerindeki isimlere ve adreslere saldırmaya başladı. Ev numaralarını, sokakları sildi; koskoca metropolleri, bizzat Tanrı'ymış gibi, bileğinin dikkatsiz bir hareketiyle yok etti. Madde 22, sansürden geçen her mektuba sansürleyen suba-yın isminin yazılması gerektiğini söylüyordu. Çoğu mektubu okumadı bile. Okumadığı mektupların üzerine kendi adını yazdı; okuduklarının üzerine ise "Washington Irving." Bu tekdüzeleştiği zaman, "Irving Washington" yazdı. Zarfları sansürlemek ciddi yankılar getirdi, bazı askeri kademelerde bir huzursuzluk dalgası yarattı, öyle ki Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden bir adam hasta rolü yaparak koğuşa yattı. Adamın CİTB'den olduğunu hepsi biliyordu, çünkü adam Irving ya da Washington adında bir subay hakkında sorular sorup du-ruyordu; ve çünkü koğuşta kaldığı ilk günden sonra mektup sansürlemedi. Mektupları o da çok tekdüze bulmuştu.

Bu seferki iyi bir koğuştu; Yossarian ile Dunbar'ın kaldı-ğı en iyi koğuş. Bu sefer yanlarında seyrek, altın sarısı bıyık-ları olan, yirmi dört yaşında bir pilot yüzbaşı vardı. Adamın uçağı kış ortasında vurulup Adriatic Denizi'ne düşmüştü ve adam soğuk bile almamıştı. Şimdi mevsimlerden yazdı, yüz-başı vurulup düşmemişti ve grip olduğunu iddia ediyordu. Yossarian'ın sağındaki yatakta şehvetle yüzüstü yatmakta olan şaşkın yüzbaşının kanında sıtma, kıçında bir sivrisinek ısırığı vardı. Karşı duvarın dibinde, Yossarian'ın tam karşısında Dun-

bar yatıyordu. Dunbar'ın yanında ise, artık Yossarian'ın satranç oynamadığı topçu yüzbaşı. Yüzbaşı iyi bir satranç oyuncusuydu ve oyunlar her zaman ilginç oluyordu. Yossarian onunla satranç oynamayı bırakmıştı, çünkü oyunlar öyle ilginç oluyordu ki aptalca gelmeye başlamıştı. Sonra bir de Texas'tan gelmiş eğitimli bir Texaslı vardı. Adam, filmlerden fırlamış bir tipe benziyordu ve büyük bir vatanseverlikle, düzgün vatandaşların –yani paralı insanların– serserilerden, orospulardan, suçlulardan, yozlaşmış insanlardan, ateistlerden ve düzgün olmayan vatandaşlardan –yani parasız insanlardan– daha fazla oy hakkı olması gerektiğini savunuyordu.

Texaslıyı getirdikleri gün Yossarian mektuplardaki ahengi bozmakla meşguldü. Yine sessiz, sıcak, huzurlu bir gündü. Sıcak çatıya çökmüş, bütün sesleri boğmuştu. Dunbar kıpırdamadan sırtüstü yatıyordu. Tıpkı bir oyuncak bebek gibi, gözlerini tavana dikmişti. Ömrünü uzatmak için çabalamaktaydı. Bunu, can sıkıntısını besleyerek yapıyordu. Dunbar ömrünü uzatmak için öyle sıkı çalışıyordu ki Yossarian onun öldüğünü düşünmeye başlamıştı. Texaslıyı koğuşun ortasındaki yataklardan birine yerleştirdiler ve fazla zaman geçmeden adam fikirlerini bağışlamaya başladı.

Dunbar hemen doğrulup oturdu. "İşte bu," diye haykırdı heyecanla. "Eksik bir şey vardı –bunca zamandır eksik bir şey olduğunu biliyordum– ve şimdi neyin eksik olduğunu anladım." Bir elini yumruk yapıp diğer avucuna indirdi. "Vatanseverlik kalmadı," diye bildirdi.

"Haklısın," diye bağırarak karşılık verdi Yossarian. "Haklısın, çok haklısın, çok. Sosisli sandviç. Brooklyn Dodgers. Annemin elmalı turtası. Herkes bunun için savaşıyor işte. Ama düzgün vatandaşlar için kim savaşıyor? Düzgün vatandaşlara daha fazla oy hakkı verilmesi için kim savaşıyor? Kimse anayurt için savaşmıyor. Babayurt için de."

Yossarian'ın solundaki gedikli subay etkilenmemişti. "Kim takar?" diye sordu bitkin bitkin ve yan dönüp uykuya daldı.

Texaslı iyi huylu, cömert, sevilesi biri çıktı. Üç gün sonra ona artık kimse tahammül edemiyordu.

Adam herkesin belkemiğinden sinir ürpertileri geçmesine sebep oluyordu ve herkes ondan kaçıyordu; beyazlara bürünmüş asker dışında herkes. Onun seçeneği yoktu. Beyazlara bürünmüş asker tepeden tırnağa alçı ve gazlı bez ile kaplıydı. İki işe yaramaz bacağı ve iki işe yaramaz kolu vardı. Koğuşa geceleyin, gizlice getirilmişti. Sabah uyanıp da havaya kaldırılmış iki bacak ve dik açıyla tutturulmuş iki tuhaf kol görene kadar beyazlara bürünmüş adamın aralarında olduğundan haberleri bile olmamıştı. Adamın kolları ve bacakları, hiç yerinden kıpırdamayan kurşun ağırlıklarla makaralara asılmıştı. Dirseklerinin iç tarafına denk gelen sargılara fermuar dikilmişti. Fermuarlı açıklıklardan, berrak bir kavanozun içindeki berrak sıvıyla besleniyordu. Kasıklarındaki alçıdan sessiz, çinko bir boru yükseliyordu. Böbreklerinin ürettiği atık maddeyi taşıyan boru ince, lastik bir hortumla birleşiyordu. Hortumdan yerdeki, kapaklı kavanoza berrak bir sıvı damlıyordu. Yerdeki kavanoz dolduğunda ve kolunu besleyen kavanoz boşaldığında, bu ikisinin yeri çabucak değiştiriliyor, böylece atık madde damla damla geri beslenebiliyordu. Koğuştakilerin beyazlara bürünmüş askere dair görebildikleri tek şey, ağzının üzerine denk gelen lime lime, kara delikti.

Beyazlara bürünmüş asker Texaslının yanına yatırılmıştı. Texaslı kendi yatağında beyazlara bürünmüş askere dönüp oturuyor, sabah, akşam ve gece boyunca hoş, sempatik gevezelikler yapıp duruyordu. Hiç yanıt almamasına aldırış etmiyordu.

Koğuşta, günde iki kez herkesin ateşi ölçülüyordu. Her sabah erkenden ve her akşam geç saatlerde Hemşire Cramer termometre dolu bir kavanozla içeri giriyor, bir yatak sırası boyunca gidip diğer yatak sırası boyunca geri gelerek her hastaya birer termometre dağıtıyordu. Beyazlara bürünmüş askerin termometresini ağzındaki deliğe sokuyor, orada, alt kenara

dayayıp bırakıyordu. İlk yataktaki hastanın başına döndüğünde termometreyi sallıyor, sıcaklığı kaydediyordu ve sonra yanındaki yatağa geçiyordu. Böylece koğuşu baştan sona dolaşıyordu. Bir akşam koğuştaki ilk turunu tamamladı, beyazlara bürünmüş askerin başına ikinci kez geldi ve adamın öldüğünü anladı.

"Cani," dedi Dunbar sessizce.

Texaslı kararsız bir sırıtışla başını kaldırıp ona baktı.

"Katil," dedi Yossarian.

"Siz neden bahsediyorsunuz?" diye sordu Texaslı endişeyle.

"Onu sen katlettin," dedi Dunbar.

"Onu sen öldürdün," dedi Yossarian.

Texaslı yerinde büzüldü. "Delisiniz siz. Ben ona dokunmadım bile."

"Onu sen katlettin," dedi Dunbar.

"Onu öldürdüğünü duydum," dedi Yossarian.

"Zenci olduğu için öldürdün onu," dedi Dunbar.

"Siz delisiniz," diye haykırdı Texaslı. "Buraya zenci almıyorlar. Zenciler için ayrı bir yer var."

"Çavuş onu gizlice içeri soktu," dedi Dunbar.

"Komünist çavuş," dedi Yossarian.

"Ve sen bunu biliyordun."

Yossarian'ın solundaki gedikli subay, beyazlara bürünmüş asker olayından etkilenmemişti. Gedikli subay hiçbir şeyden etkilenmiyor, sinirlerinin tepesinde olduğunu belli etmek amacı dışında hiç konuşmuyordu.

Yossarian'ın papazla tanıştığı günden bir önceki gün yemekhanede bir ocak patladı ve mutfağın bir yanını ateşe verdi. O çevreden muazzam bir sıcak dalgası geçti. Neredeyse doksan metre uzakta olan Yossarian'ın koğuşunda bile alevlerin kükremesi ve yanan kerestelerin keskin çatırtıları duyulabiliyordu. Turuncuya boyanmış pencerelerin dışından dumanlar akıp geçiyordu. On beş dakika sonra havaalanındaki itfaiye

araçları yangınla mücadele etmek üzere geldi. Çılgın bir yarım saat boyunca saldırıp geri çekilmekten başka bir şey yapamadılar. Sonra itfaiyeciler yangını kontrol altına almaya başladılar. Aniden uçuştan dönen bombardıman uçaklarının tekdüze homurtuları duyuldu ve uçaklardan birinin düşüp alev alması olasılığına karşı itfaiyeciler hortumlarını toplayıp havaalanına döndüler. Uçaklar güvenlik içinde kondular. Son uçak da indikten sonra itfaiyeciler kamyonlarını çevirdiler ve hastanedeki yangınla mücadelelerine devam etmek üzere hızla yamaç yukarı sürdüler. Oraya vardıklarında yangın sönmüştü. Kendi kendini tüketmiş, geriye söndürülecek tek bir köz bile bırakmamıştı. Hayal kırıklığı içindeki itfaiyeciler için ılık kahve içmek ve oralarda oyalanıp hemşireleri becermeye çalışmaktan başka yapacak hiçbir şey kalmamıştı.

Papaz yangından sonraki gün geldi. Yossarian mektuplarda, romantik sözcükler dışında her şeyi karartmakla meşgulken papaz gelip yatakların arasındaki sandalyeye oturdu ve nasıl hissettiğini sordu. Bir yana kaykılarak oturmuştu ve Yossarian adamın gömlek yakasındaki rozette bulunan yüzbaşı çizgileri dışında hiçbir şey göremiyordu. Adamın kim olduğuna dair en ufak fikri yoktu. Onun, ya doktorlardan ya da delilerden biri olduğuna karar verdi.

"Ah, oldukça iyiyim," diye yanıt verdi. "Karaciğerim biraz ağrıyor ve çok düzgün bir herif de değilim, sanırım, ama her şey düşünülünce, oldukça iyi hissettiğimi itiraf etmeliyim."

"Bu çok iyi," dedi papaz.

"Evet," dedi Yossarian. "Evet, bu çok iyi."

"Daha erken gelmek istemiştim," dedi papaz, "ama pek iyi hissetmiyordum."

"Bu çok kötü," dedi Yossarian.

"Yalnızca üşütmüşüm," diye ekledi papaz çabucak.

"Benim ateşim de otuz sekiz nokta üç," diye ekledi Yossarian aynı çabuklukla.

"Bu çok kötü," dedi papaz.

"Evet," diye onayladı Yossarian. "Evet, bu çok kötü."

Papaz kıpırdandı. "Senin için yapabileceğim herhangi bir şey var mı?" diye sordu bir süre sonra.

"Yo, yo," diye içini çekti Yossarian. "Doktorlar insanlığın elinden gelen her şeyi yapıyorlar, sanırım."

"Yo, yo." Papaz hafifçe kızardı. "Öyle bir şey demek istemedim. Yani sigara... kitap... ya da... oyuncak."

"Yo, yo," dedi Yossarian. "Teşekkür ederim. İhtiyacım olan her şeye sahibim, sanırım... sağlık dışında her şeye."

"Bu çok kötü."

"Evet," dedi Yossarian. "Evet, bu çok kötü."

Papaz yine kıpırdandı. Birkaç kez iki yanına baktı, sonra tavana, sonra yere baktı. Derin bir nefes aldı.

"Teğmen Nately selam söyledi," dedi.

Yossarian ortak bir dostları olduğunu duyunca üzüldü. Sohbetlerinin bir temeli vardı anlaşılan. "Teğmen Nately'yi tanıyor musunuz?" diye sordu üzüntüyle.

"Evet, Teğmen Nately'yi oldukça iyi tanıyorum."

"Biraz kaçık, değil mi?"

Papaz mahcup mahcup gülümsedi. "Korkarım bilemiyorum. Onu o kadar da iyi tanıdığımı sanmıyorum."

"Hiç şüphe etmeyin," dedi Yossarian. "Ne kadar ahmak olunabiliyorsa o kadar ahmaktır."

Papaz takip eden sessizliği dikkatle tarttı ve sonra ani bir soruyla bozdu. "Siz Yüzbaşı Yossarian'sınız, değil mi?"

"Nately hayata kötü başladı. İyi bir aileden geliyordu."

"Affedersiniz," dedi papaz ürkekçe. "Son derece ciddi bir hata yapıyor olabilirim. Siz Yüzbaşı Yossarian mısınız?"

"Evet," diye itiraf etti Yüzbaşı Yossarian. "Ben Yüzbaşı Yossarian'ım."

"256. Filo'dan mı?"

"256. muharebe filosundan," diye yanıtladı Yossarian. "Başka Yüzbaşı Yossarian olduğunu bilmiyordum. Bildiğim kadarıyla tanıdığım tek Yüzbaşı Yossarian benim, ama bu yal-

nızca benim bildiğim."

"Anlıyorum," dedi papaz mutsuz mutsuz.

"İkinin sekizinci muharebe üssü yani," diye işaret etti Yossarian, "filomuz hakkında simgesel bir şiir yazmayı düşünüyorsanız."

"Yok," diye mırıldandı papaz. "Filonuz hakkında simgesel bir şiir yazmayı düşünmüyorum."

Yossarian papazın diğer yakasında minik, gümüş bir haç görünce hızla doğruldu. Çok şaşırmıştı, çünkü daha önce bir papazla konuştuğu hiç olmamıştı.

"Siz bir papazsınız," diye nida etti coşkuyla. "Papaz olduğunuzu bilmiyordum."

"Ah, evet," diye yanıt verdi papaz. "Papaz olduğumu bilmiyor muydunuz?"

"Ah, hayır. Papaz olduğunuzu bilmiyordum." Yossarian adama büyülenmiş gibi, kocaman bir gülümseme ile baktı. "Aslında daha önce hiç papaz görmemiştim."

Papaz yine kızardı ve başını eğip ellerine baktı. Otuz iki yaşında, ufak tefek, sarımsı kahverengi saçlı bir adamdı. Mahcup, kahverengi gözleri vardı. Yüzü ince ve oldukça solgundu. İki yanağının diplerinde, eski sivilce izlerinden oluşan masum birer bölge vardı. Yossarian'ın içinden ona yardım etmek geliyordu.

"Size yardımcı olmak için yapabileceğim herhangi bir şey var mı?" diye sordu papaz.

Yossarian sırıtmaya devam ederek başını iki yana salladı. "Hayır, üzgünüm. İhtiyacım olan her şeye sahibim ve oldukça rahatım. Aslında, hasta bile değilim."

"Bu çok iyi." Papaz bu sözleri söyler söylemez pişman oldu ve ürkek bir kıkırtıyla yumruğunu ağzına dayadı ama Yossarian sessiz kalarak adamı hayal kırıklığına uğrattı. "Grup'ta, ziyaret etmem gereken başkaları var," diye özür diledi papaz sonunda. "Sizi görmek için gelirim yine. Muhtemelen yarın."

"Beklerim," dedi Yossarian.

"Ancak siz istiyorsanız gelirim," dedi papaz, utangaç utangaç başını eğerek. "Askerlerin çoğunu huzursuz ettiğimi fark ettim de."

Yossarian sevgiyle gülümsedi. "İstiyorum," dedi. "Beni huzursuz etmiyorsunuz."

Papaz minnetle gülümsedi ve bunca zamandır elinde saklamakta olduğu kâğıt parçasına baktı. Dudaklarını oynatarak koğuştaki yatakları saydı ve sonra kuşkulu bakışlarını Dunbar'a dikti.

"Sormama izin verirseniz," diye fısıldadı usulca, "Teğmen Dunbar şu mu?"

"Evet," diye yanıt verdi Yossarian yüksek sesle, "o Teğmen Dunbar."

"Teşekkür ederim," diye fısıldadı papaz. "Çok teşekkür ederim. Onu ziyaret etmeliyim. Grup'un hastanede bulunan tüm askerlerini ziyaret etmeliyim."

"Diğer koğuşlarda kalanları bile mi?"

"Diğer koğuşlarda kalanları bile."

"O diğer koğuşlara dikkat edin, Peder," diye uyardı onu Yossarian. "Akıl hastalarını orada tutuyorlar. O koğuşlar kaçıklarla dolu."

"Bana Peder demenize gerek yok," diye açıkladı papaz. "Ben bir Anabaptist'im."*

"Diğer koğuşlar konusunda son derece ciddiyim," diye devam etti Yossarian ciddiyetle. "Askeri İnzibatlar sizi korumaz, çünkü en delileri onlardır. Ben de sizinle gelirdim ama korkudan yerimden kıpırdayamıyorum. Delilik bulaşıcıdır. Koca hastanede aklı başında tek koğuş burasıdır. Bizim dışımızda herkes delidir. Aslında, koca dünyadaki aklı başında tek koğuş budur muhtemelen."

---

* 16. yüzyılda ortaya çıkan, bebeklerin vaftiz edilmesi uygulamasını reddeden ve yetişkinlerin vaftiz edilmesini ve eksiksiz dini özgürlük, kilise ile devletin ayrılması, askerlik görevine karşı çıkma, dini komüncülük uygulamalarını savunan radikal Protestan mezhebi. –*çn*

Papaz çabucak doğruldu ve yavaş yavaş Yossarian'ın yatağından uzaklaştı. Sonra Yossarian'ın gönlünü almak istercesine gülümsedi ve gereken ihtiyatı göstereceğine dair söz verdi. "Şimdi de Teğmen Dunbar'ı ziyaret etmeliyim," dedi. Ama üzüntü içinde biraz daha oyalandı. "Teğmen Dunbar nasıl?" diye sordu sonunda.

"Olabildiğince iyi," diye temin etti onu Yossarian. "Gerçek bir beyefendidir. Koca dünyadaki en iyi, en az sadık adam."

"Bunu kastetmedim," diye yanıt verdi papaz, yine fısıldayarak. "Çok mu hasta?"

"Hayır, çok hasta değil. Aslında, hiç hasta değil."

"Bu çok iyi." Papaz rahat bir nefes aldı.

"Evet," dedi Yossarian. "Evet, bu çok iyi."

"Bir papaz," dedi Dunbar, papaz onu ziyaret edip gittikten sonra. "Bunu gördün mü? Bir papaz."

"Ne şekerdi, değil mi?" dedi Yossarian. "Belki ona üç oy hakkı vermeliler."

"Onlar kim?" diye sordu Dunbar kuşkuyla.

Koğuşun ucunda, yeşil kontrplaktan bir duvarla ayrılmış küçük, özel bölmesinde, ciddi, orta yaşlı bir albay durmaksızın çalışırdı. Sarı saçlı, tatlı yüzlü, nazik bir kadın her gün albayı ziyarete gelirdi. Kadın hemşire değildi, Ordu Kadın Teşkilatı'ndan değildi, Kızıl Haç görevlisi değildi ama yine de her akşam, pastel tonlarda, güzel, son derece şık yaz elbiseleri ve beyaz deriden topuklu pabuçlar giyerek, sadakatle hastaneye geliyordu. Albay Muhabere'dendi. Gece gündüz, içeriden gelen yapış yapış mesajları, kare şeklindeki gazlı bezlere aktarmak, onları titizlikle mühürlemek ve yatağının yanındaki komodinin üzerinde duran kapaklı, beyaz kovaya atmakla meşgul oluyordu. Albay muhteşemdi. Mağara gibi bir ağzı, mağara gibi yanakları, hüzünlü, solgun, mağara gibi gözleri vardı. Yüzü puslanmış gümüş rengindeydi. Sessizce, büyük bir dikkatle öksürüyor, gazlı bezden kareleri yavaşça, artık otomatikleşmiş bir hoşnutsuzlukla dudaklarına götürüyordu.

Albay, derdinin ne olduğu anlamaya çalışmakta uzmanlaşmış uzmanlardan oluşan bir girdabın göbeğinde yaşıyordu. Görüp görmediğini görmek için gözlerine ışıklar tutuyorlar, hissedip hissetmediğini işitmek için sinirlerine iğneler saplıyorlardı. Sidiği için bir ürolog, lenfleri için bir lenfolog, salgıları için bir endokrinolog, psikolojisi için bir psikolog, derisi için bir dermatolog vardı; patolojik durumu için bir patolog, kistleri için bir kistolog vardı. Hatta, bir IBM bilgisayardaki hatalı anot yüzünden, acımasızca Sıhhiye Teşkilatı'na alınan ve ölüm döşeğindeki albayla vizitesini onunla *Moby Dick*'i tartışmaya çalışarak geçiren, Harvard'ın zooloji bölümünden kel, bilgiç bir balina bilimcisi bile vardı.

Albay enine boyuna muayene edilmişti. Vücudunda ilaçlanıp biyopsi yapılmamış, tozlanıp taranmamış, yoklanıp fotoğraflanmamış, alınıp yağmalanıp yerine konmamış tek bir organ kalmamıştı. Düzenli, ince ve dimdik biri olan kadın, yatağının yanında otururken sık sık dokunuyordu ona. Gülümsediği her seferinde, görkemli bir hüzün abidesine dönüşüyordu. Albay uzun boylu, ince ve kamburu çıkmış bir adamdı. Yürümek için ayağa kalktığında daha da eğiliyor, bedeni ile derin bir mağara oluşturuyor, ayağını dikkatle önüne koyuyor, dizden aşağı hareketlerle santim santim ilerliyordu. Gözlerinin altında mor çukurlar vardı. Kadın yumuşak sesle konuşuyordu, albayın öksürdüğünden daha da yumuşak bir sesle ve koğuştaki adamların hiçbiri onun sesini duymuyordu.

Texaslı on güne varmadan koğuşu temizledi. İlk önce topçu yüzbaşının işini bitirdi ve bundan sonra kaçış başladı. Dunbar, Yossarian ve pilot yüzbaşı aynı sabah tüydüler. Dunbar'ın baş dönmesi kesildi, pilot yüzbaşı burnunu sildi. Yossarian doktorlara karaciğerindeki ağrının geçtiğini söyledi. Gedikli subay bile kaçtı. Texaslı on güne varmadan herkesi koğuştan görevlerinin başına yolladı; Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen adam dışındaki herkesi. Pilot yüzbaşının soğuk algınlığı CİTB'den gelen adama bulaşmıştı. Adam zatürreden yatıyordu.

2

CLEVINGER

CİTB'den gelen adam bir açıdan oldukça şanslıydı, çünkü hastanenin dışında savaş sürüyordu. İnsanlar deliriyor, madalyalarla ödüllendiriliyorlardı. Dünyanın her köşesinde, bombardıman hattının her iki tarafındaki delikanlılar, vatanları olduğu söylenen şey için canlarını ortaya koyuyorlardı ve kimsenin umurunda değildi, özellikle de genç canlarını ortaya koyan delikanlıların. Savaşın sonu ufukta görünmüyordu. Görünürdeki tek son Yossarian'ın sonuydu ve yüzüne siyah bir kovboy şapkasının siperliği gibi yayılıp duran yumru yumru, buruşuk, yok edilemez gülümsemesi ve hunimsi çenesi ile vatansever Texaslı olmasa kıyamet kopana kadar hastanede kalabilirdi. Texaslı koğuşta, Yossarian ile Dunbar dışında herkesin mutlu olmasını istiyordu. Adam gerçekten hastaydı.

Ama Yossarian, Texaslı onun mutlu olmasını istemiyor olsa da mutlu olamıyordu, çünkü hastanenin dışında hâlâ eğlenceli bir şeyler olmuyordu. Olan tek şey savaştı ve bunu Yossarian'la Dunbar dışında kimse fark etmiyor gibiydi. Ve Yossarian insanlara hatırlatmaya çalıştığında ondan uzaklaşıyorlar ve onun deli olduğunu düşünüyorlardı. Kafası çalışıyor olması gereken ama çalışmayan Clevinger bile son görüştükle-

rinde ona deli olduğunu söylemişti. Yossarian hastaneye kaçmadan hemen önce olmuştu bu.

Clevinger ona öfkeden felç geçirmek üzereymiş gibi kızgınlıkla bakmış, iki eliyle masayı tırmalayarak bağırmıştı, "Sen delisin!"

"Clevinger, insanlardan ne istiyorsun?" diye yanıt verdi Dunbar bitkin bitkin, subay gazinosunun gürültüsünün üzerinden.

"Şaka yapmıyorum," diye ısrar etti Clevinger.

"Beni öldürmeye çalışıyorlar," dedi Yossarian ona sakin sakin.

"Kimse seni öldürmeye çalışmıyor," diye bağırdı Clevinger.

"O zaman neden bana ateş ediyorlar?" diye sordu Yossarian.

"*Herkese* ateş ediyorlar," diye yanıt verdi Clevinger. "Herkesi öldürmeye çalışıyorlar."

"Bunun ne farkı var peki?"

Clevinger yaşarmış gözler, solgun ve titrek dudaklarla sandalyesinden yarı doğrulmuştu bile. Tutkuyla inandığı ilkeler üzerinde tartışırken hep olduğu gibi sonunda nefes nefese kalacak, gözlerini kırpıştırarak inanç dolu acı gözyaşlarını bastırmaya çalışacaktı. Clevinger'ın tutkuyla inandığı bir sürü ilke vardı. Adam delinin tekiydi.

"Onlar kim?" diye sordu. "Seni tam olarak kimin öldürmeye çalıştığını düşünüyorsun?"

"Her biri," dedi Yossarian.

"Kimin her biri?"

"Kimin her biri olabilir ki sence?"

"Hiçbir fikrim yok."

"O zaman beni öldürmeye çalışmadıklarını nereden biliyorsun?"

"Çünkü..." diye kekeledi Clevinger ve kızgınlıktan dili tutuldu.

Clevinger gerçekten de haklı olduğunu düşünüyordu ama

Yossarian'ın kanıtı vardı, çünkü ne zaman birilerinin tepesine bomba yağdırmak için havalansa tanımadığı yabancılar onu top atışlarına tutuyordu ve bu hiç eğlenceli değildi. Ve bu hiç eğlenceli değilse, bundan daha da az eğlenceli olan bir sürü şey vardı. Örneğin Pianosa adasında, bir insanı bir kramp eseri göz açıp kapayana dek yutabilecek ve üç gün sonra defteri dürülmüş, şişmiş, morarmış bir halde, burun deliklerinden sular aka aka kıyıya geri yollayacak durgun, mavi bir deniz ile şişman dağların arasındaki bir çadırda, serseri gibi yaşamakta da eğlenceli olan hiçbir şey yoktu.

İçinde yaşadığı çadır, onun birliğini Dunbar'ın birliğinden ayıran donuk renkli, sığ ormanın oluşturduğu duvarın tam dibindeydi. Hemen yanında, havaalanındaki yakıt kamyonlarına uçak benzini taşıyan boruyu barındıran terkedilmiş demiryolu hendeği vardı. Oda arkadaşı Orr sayesinde birlikteki en lüks çadırdı onlarınkiydi. Yossarian hastane tatillerinden ya da Roma'da geçirdiği izinlerden her döndüğünde, yokluğunda Orr'un eklediği yeni bir konfor bularak şaşırıyordu: akar su, odun yakabildikleri bir şömine, beton zemin. Mekânı Yossarian seçmişti ve çadırı birlikte kurmuşlardı. Gür, kahverengi saçlarını tam ortadan ayırmış sırıtkan bir pigme olan ve kanatlı pilot rozeti taşıyan Orr gereken bilgiyi sağlamış, daha uzun boylu, daha güçlü, daha yapılı ve daha hızlı olan Yossarian işin çoğunu yapmıştı. Altı kişilik bir çadır olmasına rağmen yalnızca ikisi yaşıyordu orada. Yaz geldiğinde Orr, bir türlü içerideki fırın gibi havayı serinletecek kadar esmeyen esintiyi içeri almak için çadırın yan kapaklarını kaldırmıştı.

Yossarian'ın hemen yanındaki çadırda Havermeyer yaşıyordu. Havermeyer yer fıstıklı krokan severdi ve yalnız başına yaşadığı iki kişilik çadırın içinde her gece Yossarian'ın çadırındaki ölü adamdan çaldığı 45'liğin iri kurşunlarıyla minik tarla fareleri avlardı. Havermeyer'in çadırının diğer yanında McWatt'ın artık Clevinger ile paylaşmadığı çadır duruyordu. Yossarian hastaneden çıktığında Clevinger daha dönmemişti.

McWatt artık çadırı Nately ile paylaşıyordu ama Nately o sırada Roma'da sırılsıklam âşık olduğu, hem mesleğinden hem de Nately'den fena halde sıkılmış uykulu bir fahişeyle flört etmekteydi. McWatt deliydi. Adam pilottu ve sırf Yossarian'ı ne kadar korkutabileceğini görmek için uçağını Yossarian'ın çadırının üzerinden cesaret edebildiğince alçaktan, olabildiğince sık uçuruyordu. Kum tepelerinin arkasındaki, askerlerin çırılçıplak yüzmek için gittikleri bembeyaz kumsalın açıklarında, boş yağ varillerinin üzerinde yüzen tahta salın tepesinden, alçaktan, kükreyerek geçmeye bayılıyordu. Çadırını deli biriyle paylaşmak kolay değildi ama Nately aldırmıyordu. O da deliydi ve her boş gününü, Yossarian'ın inşa edilmesine yardım etmediği subay gazinosunda çalışarak geçiriyordu.

Aslında Yossarian'ın inşasına yardım etmediği bir sürü subay gazinosu vardı ama Yossarian en çok Pianosa'dakiyle gurur duyuyordu. Azmin gücüne adanmış sağlam, karmaşık bir anıttı. İnşaat bitene kadar yardıma gitmemişti Yossarian ama ondan sonra sık sık gitmişti; geniş, güzel, yaygın, kiremit çatılı bina o kadar hoşuna gidiyordu. Gerçekten fevkalade bir yapıydı ve ne zaman ona baksa ve bina için harcanan onca emeğin kendisine ait olmadığını düşünse, içinde muazzam bir başarı hissi kabarıyordu.

O ve Clevinger birbirlerine son kez deli dediklerinde, dördü subay gazinosunda birlikte oturuyorlardı. Gazinonun arka tarafında, Appleby'nin hep kazandığı zar masasının yakınındaydılar. Appleby zar oyununda ne kadar iyiyse pinponda da o kadar iyiydi ve pinponda ne kadar iyiyse başka her konuda da o kadar iyiydi. Appleby ne yaparsa iyi yapardı. Appleby üzerinde hiç düşünmediği halde Tanrı'ya, Anaçlığa ve Amerikan Yaşam Tarzı'na inanan, sarışın bir Iowalı delikanlıydı ve onu tanıyan herkes severdi.

"O orospu çocuğundan nefret ediyorum," diye hırladı Yossarian.

Clevinger ile tartışmaları birkaç dakika önce, Yossarian

makineli tüfek bulamadığı zaman başlamıştı. Kalabalık bir geceydi. Bar kalabalıktı, zar masası kalabalıktı, pinpon masası kalabalıktı. Yossarian'ın makineli tüfekle taramak istediği insanlar barda, Yossarian dışında kimsenin bıkmadığı eski, popüler, duygusal şarkılar söylemekle meşguldüler. Yossarian onları makineli tüfekle taramak yerine, pinpon oynayan iki subaydan birinin kaçırdığı topu topuğuyla ezmekle yetindi.

"Şu Yossarian," diye güldü iki subay başlarını iki yana sallayarak ve raftaki kutudan yeni bir top aldılar.

"Şu Yossarian," diye yanıt verdi Yossarian onlara.

"Yossarian," diye fısıldadı Nately uyarırcasına.

"Ne demek istediğimi görüyor musun?" diye sordu Clevinger.

Subaylar Yossarian'ın onları taklit ettiğini duyunca yine güldüler. "Şu Yossarian," dediler daha yüksek sesle.

"Şu Yossarian," diye yankıladı Yossarian.

"Yossarian, lütfen," diye yalvardı Nately.

"Ne demek istediğimi görüyor musun?" diye sordu Clevinger. "Asosyal saldırganlıkları var."

"Ah, kes sesini," dedi Dunbar, Clevinger'a. Dunbar, Clevinger'ı severdi, çünkü Clevinger onu sinirlendirir, böylece zamanın daha yavaş geçmesini sağlardı.

"Appleby burada bile değil," diye işaret etti Clevinger, Yossarian'a muzaffer bir tavırla.

"Appleby'den bahseden mi oldu?" diye sordu Yossarian.

"Albay Cathcart da burada değil."

"Albay Cathcart'tan bahseden oldu mu?"

"*Hangi* orospu çocuğundan nefret ediyorsun o zaman?"

"*Hangi* orospu çocuğu burada?"

"Seninle tartışmayacağım," diye karar verdi Clevinger. "Kimden nefret ettiğini bilmiyorsun."

"Beni kim zehirlemeye çalışıyorsa ondan nefret ediyorum," dedi Yossarian ona.

"Kimse seni zehirlemeye çalışmıyor."

"İki kez yemeğime zehir kattılar, değil mi? Ferrara görevinde ve Koskoca Bologna Kuşatması'nda yemeğime zehir katmadılar mı?"

"*Herkesin* yemeğine zehir kattılar," diye açıkladı Clevinger.

"Peki *bunun* ne farkı var?"

"Üstelik zehir bile değildi!" diye bağırdı Clevinger hararetle, kafası karıştıkça daha da ısrarcı olarak.

Yossarian baştan beri sabırlı bir gülümsemeyle, Clevinger'a birilerinin kendisini öldürmek için komplo kurduğunu açıklayıp duruyordu. Onu seven insanlar vardı, sevmeyen insanlar vardı; ondan nefret eden ve onu öldürmeye çalışan insanlar vardı. Süryani olduğu için nefret ediyorlardı ondan. Ama ona dokunamadıklarını söylüyordu Clevinger'a, çünkü temiz bir beden içinde sağlam bir zihni vardı ve öküz kadar kuvvetliydi. Ona dokunamıyorlardı, çünkü o Tarzan'dı, Mandrake'ti, Flash Gordon'dı. O Bill Shakespeare'di. Kabil'di, Ulysses'ti, Uçan Hollandalı'ydı; o Sodom'daki Lut, Kederler'in Deirdre'si, ağaca tüneyen bülbüllerin Sweeney'siyidi. O mucizevi katkı maddesi Z-247 idi. O...

"Deli!" diye sözünü kesti Clevinger haykırarak. "Sen busun işte! Deli!"

"... muhteşemim. Ben gerçeğim, gözü karayım, sapına kadar dürüstüm, üç yumruklu mükemmellik timsaliyim. Ben gerçek bir supramanım."

"Süpermen mi?" diye bağırdı Clevinger. "Süpermen mi?"

"*Supra*man," diye düzeltti. Yossarian. "İnsanüstü."

"Hey, millet, kesin artık," diye yalvardı Nately utançla. "Herkes bize bakıyor."

"Sen delisin," diye bağırdı Clevinger hiddetle, gözleri yaşlarla dolarak. "Sende Yehova kompleksi var."

"Ben herkesin Nathaniel olduğunu düşünüyorum."

Clevinger tam bağıracakken durdu ve kuşkuyla sordu. "Nathaniel kim?"

"Kim Nathaniel?" diye sordu Yossarian masum masum.

Clevinger tuzağa düşmedi. "Herkesin Yehova olduğunu sanıyorsun. Raskolnikov'dan farkın yok..."

"Kim?"

"... evet, o Raskolnikov ki..."

"Raskolnikov!"

"... ki... ciddiyim... yaşlı bir kadını öldürme eylemini haklı gösterebileceğini düşünmüştü..."

"Farkım yok?"

"... evet, bu doğru... hem de bir baltayla! Bunu sana kanıtlayabilirim!" Clevinger öfkeden nefesi kesilerek Yossarian'ın semptomlarını saydı: çevresindeki herkesin deli olduğu gibi mantıksız bir inanç, yabancıları makineli tüfekle taramak gibi cani bir dürtü, geçmişe dönük olarak gerçekleri çarpıtma, insanların ondan nefret ettiği ve onu öldürmek için komplo kurduğu gibi dayanaksız bir kuşku.

Ama Yossarian haklı olduğunu biliyordu çünkü Clevinger'a açıkladığı gibi, bildiği kadarıyla yanıldığı hiç olmamıştı. Baktığı her yerde bir deli görüyordu ve onun gibi aklı başında bir genç beyefendinin elinden, bunca deliliğin ortasında fikirlerine tutunmaktan daha fazlası gelmiyordu. Ve bunu yapması yaşamsal öneme sahipti, çünkü hayatının tehlikede olduğunu biliyordu.

Hastaneden birliğe döndükten sonra Yossarian herkesi ihtiyatla süzmeye başladı. Milo da birlikte değildi, incir hasadı için İzmir'e gitmişti. Milo'nun yokluğunda yemekhane kusursuzca işliyordu. Yossarian baharatlı kuzu etinin kokusunu daha hastaneyle birlik arasındaki, kopmuş lastik gibi kıvrıla kıvrıla ilerleyen engebeli yolda, ambulansın arkasında hoplayıp zıplarken almış ve kurt gibi acıktığını hissetmişti. Öğle yemeğinde şiş kebap vardı. İri, lezzetli et parçaları, Milo'nun dalavereci bir Levanten tüccardan çaldığı gizli bir karışımın içinde yetmiş iki saat boyunca marine edilmiş, şimdi kömürlerin üzerinde cin gibi cızırdıyordu. Yanında İran pilavı, Parmesanlı kuşkonmaz, ardından vişneli tatlı, dumanları tü-

ten taze kahve, likör ve brendi vardı. Yemek, Binbaşı — de Coverley'nin anakaradan kaçırıp Milo'ya teslim ettiği becerikli İtalyan garsonlar tarafından, damasko masa örtüleri üzerinde, dev porsiyonlar halinde servis ediliyordu.

Yossarian patlayacak hale gelene kadar tıka basa yedi, sonra ağzında yemeğin lezzetiyle, tatmin dolu bir uyuşukluk içinde arkasına yaslandı. Birlikteki hiçbir subay Milo'nun yemekhanesinde düzenli olarak yediği gibi harika bir yemek yememişti ve Yossarian bir süre için, belki de her şeye değip değmediğini merak etti. Ama sonra geğirdi ve onu öldürmeye çalışanlar olduğunu hatırladı. Çılgınca yemekhaneden fırladı ve muharebe görevinden alınıp eve gönderilmesini sağlaması için Doktor Daneeka'yı aramaya başladı. Doktor Daneeka'yı çadırının dışındaki yüksek taburede oturmuş, güneşlenirken buldu.

"Elli görev uçuşu," dedi Doktor Daneeka ona, başını iki yana sallayarak. "Albay elli uçuş istiyor."

"Ama benim yalnızca kırk dört uçuşum var!"

Doktor Daneeka'nın kılı kıpırdamadı. Spatulaya benzeyen bir yüzü olan, bakımlı bir sıçanın sivri, temiz hatlarına sahip hüzünlü, kuş gibi bir adamdı.

"Elli uçuş," diye tekrarladı, başını iki yana sallamaya devam ederek. "Albay elli uçuş istiyor."

3

HAVERMEYER

Aslında Yossarian hastaneden döndüğünde ortalıkta Orr'dan ve Yossarian'ın çadınndaki ölü adamdan başka kimse yoktu. Yossarian'ın çadırındaki ölü adam tam bir baş belasıydı ve Yossarian onu hiç görmemiş olmasına rağmen ondan hoşlanmıyordu. Adamın bütün gün öylece yatıp durması Yossarian'ı öyle sinirlendiriyordu ki defalarca bölük odasına gidip Çavuş Towser'a şikâyette bulunmuştu. Ama Çavuş Towser ölü adamın var olduğunu kabullenmeyi reddediyordu ki yoktu elbette. Uzun boylu, kemikli biri olan ve Henry Fonda'nın hüzünlü haline hastalıklı ölçüde benzeyen filo kumandanı Binbaşı Major'a doğrudan başvurmaya çalışmak daha da sinir bozucuydu. Yossarian ne zaman Çavuş Towser'ın yanından zorla geçip bu konuda onunla konuşmaya çalışsa adam ofisinin penceresinden dışarı atlıyordu. Yossarian'ın çadırındaki ölü adam Orr'u da rahatsız ediyordu; üstelik Orr'un kendisi de birlikte yaşaması kolay bir adam değildi. Yossarian'ın geri geldiği gün Orr, Yossarian hastanedeyken yapmaya başladığı sobaya benzin aktaran muslukla uğraşıyordu.

"Ne yapıyorsun?" diye sordu Yossarian ihtiyatla, çadıra girdiği zaman, aslında girer girmez gördüğü halde.

"Burada bir sızıntı var," dedi Orr. "Onarmaya çalışıyorum."

"Lütfen bırak şunu," dedi Yossarian. "Sinirlerimi bozuyorsun."

"Ben çocukken," diye yanıt verdi Orr, "bütün gün ağzımda iki yaban elmasıyla dolaşırdım. İki yanağımda birer tane."

Yossarian sahra çantasındaki tuvalet malzemelerini çıkarmayı bıraktı ve kuşkuyla kendini hazırladı. Bir dakika geçti. "Neden?" diye sormak zorunda kaldı sonunda.

Orr zaferle kıkırdadı. "Çünkü at kestanesinden daha iyiydiler," diye yanıt verdi.

Orr çadırın zemininde diz çökmüştü. Hiç durmadan çalışarak musluğu söktü, minik parçaları dikkatle yaydı, saydı; her birini, benzerini daha önce hiç görmemiş gibi uzun uzun inceledi, sonra musluğu yeniden taktı. Sonra aynı şeyleri tekrar, tekrar, tekrar, tekrar yaptı. Ne sabırsızlık gösteriyor, ne ilgisini yitiriyor, ne yorulmuş gibi görünüyor, ne de işini bitireceğine dair en ufak bir işaret veriyordu. Yossarian onun uğraşmasını izledi ve buna bir son vermezse onu soğukkanlılıkla öldürmek zorunda kalacağını düşündü. Bakışları, ölü adamın geldiği gün sinekliğin çubuğuna astığı avcı bıçağına kaydı. Bıçak ölü adamın boş duran, deri tabanca kılıfının yanında asılıydı. Havermeyer tabancayı oradan çalmıştı.

"Yaban elması bulamadığımda," diye devam etti Orr, "at kestanesi kullanırdım. At kestanesi yaban elmasıyla aşağı yukarı aynı büyüklüktedir. Aslında daha iyi bir şekle sahiptir. Ama şeklin bir önemi yok."

"Neden yanaklarında yaban elmalarıyla dolaşırdın?" diye sordu Yossarian yine. "Sorduğum buydu."

"Çünkü at kestanelerinden daha iyi bir şekle sahiptirler," diye yanıt verdi Orr. "Şimdi söyledim ya."

"Neden," diye küfretti Yossarian ona, onaylar bir tavırla, "seni kem gözlü, mekaniğe yetenekli, alakasız orospu çocuğu, yanaklarına *herhangi bir şey* koyup geziyordun?"

"Gezmiyordum," dedi Orr, "yanaklarıma *herhangi bir şey*

koymuyordum. Yanaklarıma yaban elması koyup geziyordum. Yaban elması bulamadığımda da at kestanesi koyup geziyordum. Yanaklarıma."

Orr kıkırdadı. Yossarian çenesini kapamaya karar verdi ve kapadı da. Orr bekledi. Yossarian daha fazla bekledi.

"İki yanağıma birer tane," dedi Orr.

"Neden?"

Orr karşı atakta bulundu. "Ne neden?"

Yossarian gülümseyerek başını iki yana salladı ve konuşmayı reddetti.

"Bu supapta tuhaf bir şey var," diye yüksek sesle düşündü Orr.

"Ne var?" diye sordu Yossarian.

"Çünkü benim istediğim..."

Yossarian anladı. "Güzel Tanrım! Peki neden istedin..."

"... elma yanaktı."

"... elma yanak mı?" diye sordu Yossarian.

"Elma yanak istiyordum," diye tekrarladı Orr. "Daha çocukken, bir gün elma yanaklarım olmasını istediğimi biliyordum ve elma yanak edinene kadar çalışmaya karar verdim. Tanrı şahidimdir, elma yanaklar edinene kadar çalıştım da. Bu şekilde başardım işte, bütün gün yanaklarıma yaban elması koyup gezerek." Yine kıkırdadı. "İki yanağıma birer tane."

"Neden elma yanak istiyordun?"

"Elma yanak istemiyordum," dedi Orr. "*Kocaman* yanaklar istiyordum. Rengi de pek umurumda değildi ama koca koca olmalarını istiyordum. Ellerini güçlendirmek için bütün gün lastik top sıkan şu deli adamlardan biri gibi çalıştım durdum. Aslında, o deli adamlardan biriydim. Ben de bütün gün ellerimde lastik toplarla dolaşırdım."

"Neden?"

"Ne neden?"

"Neden bütün gün ellerinde lastik toplarla dolaşırdın?"

"Çünkü lastik toplar..." dedi Orr.

"... yaban elmalarından daha mı iyiydi?"

Orr kıkırdayarak başını iki yana salladı. "Yanaklarımda yaban elmalarıyla dolaşırken yakalanma ihtimaline karşı saygınlığımı korumak için. Ellerimde lastik toplar varken, yanaklarımda yaban elması taşıdığımı inkâr edebiliyordum. Ne zaman biri neden yanaklarımda yaban elmalarıyla dolaştığımı sorsa ellerimi açıyor, yaban elmalarıyla değil lastik toplarla dolaştığımı ve onların yanaklarımda değil ellerimde olduğunu gösteriyordum. İyi bir hikâyeydi. Ama anlıyorlar mıydı, anlamıyorlar mıydı, bilmiyorum, çünkü yanaklarında iki yaban elmasıyla konuşurken anlaşılmak kolay değildir."

Yossarian o anda anlamayı da oldukça güç buldu ve bir kez daha, Orr'un dilinin ucunu elma yanaklarından birine dayayarak, şakayla mı konuştuğunu merak etti.

Yossarian tek kelime daha etmemeye karar verdi. Boşuna olacaktı. Orr'u tanırdı; neden koca koca yanaklar istediğini söyletmenin imkânı olmadığını biliyordu. Bir sabah Roma'da, Nately'nin orospusunun küçük kız kardeşinin odasının açık kapısının önündeki küçük giriş holünde, fahişenin tekinin neden ayakkabısını Orr'un kafasına kafasına indirdiğini sormak ne kadar faydasızsa, elma yanak meselesini sormak da o kadar faydasızdı. Uzun boylu, uzun saçlı, gürbüz bir kızdı fahişe. Kakao renkli derisinin en hassas olduğu yerlerde parlak mavi, belirgin damarlar görünüyordu ve kız küfrederek, çığlık atarak, çıplak ayakları üzerinde hoplayıp zıplayarak ayakkabısının sivri topuğuyla Orr'un kafasına vuruyordu. İkisi de çıplaktı ve öyle şamata koparıyorlardı ki dairedeki herkes koridora çıkmış, yatak odası kapılarında çiftler halinde onları izlemişti. Önlüklü, kazaklı yaşlı kadın ve zampara görünüşlü, sefih yaşlı adam dışında hepsi çıplaktı. Şamata süresince yaşlı kadın onaylamaz bir tavırla cıklamış, yaşlı adam coşkun bir sevinçle bet kahkahalar atmıştı. Kız feryat etmiş, Orr kıkırdamıştı. Kız ayakkabısının topuğunu her indirdiğinde Orr daha da yüksek sesle kıkırdıyor, kızı daha da fazla kızdırıyordu. Öyle ki kız

Orr'un kafasına vurmak için daha da yükseğe sıçrıyor, muhteşem, dolgun göğüsleri kuvvetli rüzgârda kabaran flamalar gibi dalgalanıyor, kalçaları ve güçlü butları dehşetengiz bir ganimet gibi bir o yana, bir bu yana sallanıyordu. Kız feryat etmiş, Orr kıkırdamıştı; ta ki kız feryat ederek Orr'un şakağına sağlam bir darbe indirip Orr'un kıkırtısını kesene, onu yalnızca on iki gün boyunca muharebeden uzak tutacak hafif bir beyin sarsıntısı ve kafasında sığ bir delikle hastaneye gönderene kadar.

Neler olduğunu kimse öğrenememişti, bet kahkahalar atan yaşlı adam ve cıklayan yaşlı kadın bile. Halbuki perdeli pencereleri ve tek bir lambası bulunan geniş oturma odasının sağında ve solunda uzanan dar koridorlarının iki yanına sayısız yatak odası dizilmiş o engin, sonsuz genelevde olan biten her şeyi öğrenecek durumdaydılar. O olaydan sonra kız Orr'la buluştuğu her seferinde eteklerini dar, beyaz, elastik donunun üzerine kaldırmış, kaba ve alaylı sözler sarf ederek sıkı, yuvarlak göbeğini ona uzatmış, küçümsemeyle küfretmiş, sonra Orr'un korkuyla kıkırdayarak Yossarian'ın arkasına saklandığını görünce buğulu bir kahkaha koparmıştı. Orr'un Nately'nin orospusunun küçük kız kardeşinin odasının kapalı kapısının ardında ne yaptığı ya da ne yapamadığı hâlâ sırdı. Kız Nately'nin orospusuna söylemiyordu; diğer orospulara, Nately'ye ve Yossarian'a da söylemiyordu. Orr söylerdi belki ama Yossarian tek kelime daha etmemeye karar verdi.

"Neden elma yanaklar istediğimi bilmek istiyor musun?" diye sordu Orr.

Yossarian ağzını açmadı.

"Hatırlıyor musun," dedi Orr, "bir seferinde, sana tahammül edemeyen o kız ayakkabısının topuğu ile kafama kafama vurmuştu. Bana neden vurduğunu bilmek ister misin?"

Kızı, on beş, yirmi dakika boyunca kafasına vurmasına sebep olacak kadar kızdıracak ama onu ayak bileklerinden yakalayıp savurarak beynini patlatacak kadar da kızdırmayacak

ne yaptığını hayal etmek hâlâ imkânsızdı. Kız onun beynini patlatabilecek kadar yapılıydı kesinlikle ve Orr da kesinlikle yeterince ufak tefekti. Orr'un elma yanaklarına uyan at dişleri ve fırlak gözleri vardı. Demiryolunun yanlış tarafında, idari alanda, Aç Joe'nun her gece uykusunda çığlıklar attığı çadırda kalan genç Huple'dan bile daha ufak tefekti.

Aç Joe'nun yanlışlıkla çadırını kurduğu idari alan birliğin merkezinde, paslı demiryolunun uzandığı hendek ile kara zift kaplı, yatık yol arasındaydı. Adamlar o yolda kız bulabiliyorlar, gitmek istedikleri yere götürmeye söz verirlerse arabalarına alabiliyorlardı. Etli butlu, genç, anaç, eksik dişli, sırıtkan kızları alıp yoldan sapıyor, yaban otlarının üzerinde onlarla yatıyorlardı. Yossarian her fırsatta yapıyordu bunu, fakat cip bulabilen ama araba kullanmayı bilmeyen Aç Joe'nun yalvar yakar denemesini istediği kadar sık yapamıyordu. Birlikteki erlerin çadırları yolun diğer yanında, açık hava sinemasının yanındaydı. Ölümle burun buruna yaşayanları eğlendirmek için o sinemanın portatif perdesinde her gece, her şeyden bihaber ordular çarpışıyordu. O akşam aynı sinemaya yeni bir Birleşik Eğlendirme Teşkilatı kumpanyası geldi.

BET kumpanyalarını karargâhını Roma'ya taşımış olan ve General Dreedle'a karşı entrika çevirirken yapacak daha iyi iş bulamayan General P.P. Peckem gönderiyordu. General Peckem düzenliliğe kesinlikle çok önem veren bir generaldi. Çevik, hoş, son derece titiz biriydi. Ekvatorun uzunluğunu bilir, "artırmak" demek istediği yerde her zaman "geliştirmek" sözcüğünü kullanırdı. Tam bir baş belasıydı ve bunu kimse General Dreedle'dan daha iyi bilemezdi. Adamın Akdeniz harekât alanındaki bütün çadırların, girişleri gururla Washington anıtına bakacak şekilde, paralel çizgiler üzerinde kurulması talimatı General Dreddle'ı fena kızdırmıştı. Bir muharebe birliğini yöneten General Dreedle'a göre bütün bunlar saçmalıktan başka bir şey değildi. Dahası, General Dreedle'in Ving'indeki çadırların nasıl kurulduğu General Peckem'ı hiç ilgilendir-

mezdi. Ardından bu iki derebeyi arasında heyecan verici bir yetki anlaşmazlığı çıkmış ve anlaşmazlık, Yirmi Yedinci Hava Kuvvetleri Karargâhı'nda postacı er olarak görev yapan, eski Birinci Sınıf Er Wintergreen tarafından General Dreedle lehine sonuçlandırılmıştı. Wintergreen sonucu General Peckem'dan gelen bütün mesajları çöpe atarak belirlemişti. Onları fazla uzun ve sıkıcı bulmuştu. General Dreedle'ın daha az yapmacıklı bir edebi tarzda yazılmış mesajları eski Birinci Sınıf Er Wintergreen'in daha çok hoşuna gitmişti ve sonuç olarak gayretkeş bir kural bilirlikle hemen gerekli yerlere aktarılmıştı. General Dreedle hükmen galip gelmişti.

General Peckem kaybettiği konumu yeniden kazanmak için, daha önce gönderdiğinden daha fazla BET kumpanyası göndermeye başlamıştı ve kumpanyalar için yeterince heves yaratma sorumluluğunu bizzat Albay Cargill'e vermişti.

Ama Yossarian'ın birliğinde hiç heves yoktu. Yossarian'ın birliğinde yalnızca her gün, ciddi tavırlarla, tekrar tekrar Çavuş Towser'a gidip onları eve gönderecek emirlerin gelip gelmediğini soran, gittikçe daha fazla er ve subay vardı. Bunlar mecbur tutulan elli görev uçuşunu tamamlayan adamlardı. Yossarian hastaneye gitmeden önce olduklarından daha fazlaydılar ve hâlâ bekliyorlardı. Endişeliydiler, tırnaklarını yiyorlardı. Tıpkı depresyona girmiş, işe yaramaz genç adamlar gibi, gülünçlük derecesinde tuhaftılar. Yengeç gibi yan yan yürüyorlardı. Onları İtalya'daki Yirmi Yedinci Hava Kuvvetleri Karargâhı'ndan evlerine, güvenliğe gönderecek emirleri bekliyorlardı ve beklerlerken endişe içinde tırnaklarını yemekten ve her gün tekrar tekrar Çavuş Towser'a gidip ciddi tavırlarla onları evlerine, güvenliğe gönderecek emirlerin gelip gelmediğini sormaktan başka yapacak hiçbir işleri yoktu.

Bu bir yarıştı, biliyorlardı, çünkü Albay Cathcart'ın her an görev uçuşu sayısını artırabileceğini acı deneyimlerinden biliyorlardı. Beklemekten başka, yapacak daha iyi işleri yoktu. Uçuşlarını tamamladıktan sonra yalnızca Aç Joe'nun yapacak

daha iyi bir işi oluyordu. Aç Joe çığlık çığlığa kâbus görüyor, Huple'ın kedisiyle yaptığı yumruk dövüşlerini kazanıyordu. Bütün BET gösterilerine fotoğraf makinesini götürüyor, patlamaya hazır görünen payetli elbise giymiş, iri göğüslü, sarı kafalı şarkıcının eteğinin altını resimlemeye çalışıyordu. Fotoğraflar hiç çıkmıyordu.

General Peckem'ın sorun çözücüsü Albay Cargill kırmızı yanaklı, güçlü iradeli bir adamdı. Savaştan önce saldırgan, enerji dolu, uyanık bir pazarlama yöneticisiydi. Çok kötü bir pazarlama yöneticisiydi. Albay Cargill öyle kötü bir pazarlama yöneticisiydi ki, vergi ödememek için zarar göstermek isteyen şirketlerce çok aranan biri olmuştu. Battery Park'tan Fulton Caddesi'ne uygar dünyanın tamamında, vergileri hızla düşüreceğine kesin olarak güvenilebilen bir adam olarak tanınırdı. Maaşı yüksekti, çünkü başarısızlık kolay elde edilmezdi. En tepeden başlamalı, çalışa çalışa alçalmalıydı ve Washington'da anlayışlı arkadaşların varken para kaybetmek de kolay iş değildi. Aylar boyunca çok çalışmak, dikkatle kötü planlar yapmak gerekiyordu. Yanlış yere konmuş bir kişi her şeyi kötü organize eder, yanlış hesaplar, gözden kaçırırdı ve böylece kanunları atlatmak için her tür boşluğu yaratırdı ve tam başardığını düşündüğü anda hükümet ona bir göl, bir orman, bir petrol sahası verir, her şeyi mahvederdi. Bu tür engellere rağmen Albay Cargill'in en zengin şirketi yerle bir edebileceğine güvenebilirdiniz. O, başarısızlığını kendinden başka kimseye borçlu olmayan, kendi kendini yaratmış bir adamdı.

"Askerler," diye başladı Albay Cargill, Yossarian'ın birliğinde, kelime aralarında verdiği esleri dikkatle tartarak. "Siz Amerikan subaylarısınız. Dünyada başka hiçbir ordunun subayları böyle bir iddiada bulunamaz. Bir düşünün."

Çavuş Knight düşündü ve sonra Albay Cargill'e nazikçe, erlere hitap etmekte olduğunu ve subayların onu birliğin diğer tarafında beklediğini bildirdi. Albay Cargill ona sertçe teşekkür etti ve memnunlukla parlayarak mıntıkada uzun adım-

larla yürüdü. Orduda geçirdiği yirmi dokuz ayın beceriksizlik dehasını köreltememiş olduğunu görmek onu gururlandırıyordu.

"Askerler," diye başladı subaylara verdiği söyleve, kelime aralarında verdiği esleri dikkatle tartarak. "Siz Amerikan subaylarısınız. Dünyada başka hiçbir ordunun subayları böyle bir iddiada bulunamaz. Bir düşünün." Düşünmeleri için bir dakika verdi onlara. "Bu insanlar sizi konuklarınız!" diye bağırdı aniden. "Sizi eğlendirmek için beş bin kilometre uzaktan geldiler. Kimse gidip onları izlemezse nasıl hissederler? Moralleri ne olur? Aslında, askerler, bu benim şeyimde değil. Ama size bugün akordeon çalmak isteyen kız, anne olacak yaşta. Sizin anneniz beş bin kilometre yol gidip onu izlemek istemeyen askerler için akordeon çalsa *siz* nasıl hissederdiniz? Akordeon çalan ve çocuk doğuracak yaşta olan o kadının küçük çocuğu büyüyüp de kimsenin annesini dinlemek istemediğini öğrendiği zaman ne hissedecek? Bu sorunun yanıtını hepimiz biliyoruz. Şimdi, askerler, beni yanlış anlamayın. Bu tamamen gönüllü bir olay, elbette. Size o BET gösterisine gidip iyi zaman geçirmenizi emredecek, dünyadaki son albay ben olurdum, ama hastaneye yatacak kadar hasta olmayan her birinizin hemen, şu anda o BET gösterisine gitmesini ve iyi zaman geçirmesini istiyorum ve *bu bir emirdir!*"

Yossarian hastaneye dönecek kadar hasta hissediyordu. Üç görev uçuşu sonra Doktor Daneeka yine başını hüzünle iki yana sallayıp onu uçuştan men etmeyi reddettiği zaman daha da hasta hissetti.

"Seninki de dert mi?" diye payladı Doktor Daneeka onu, yaslı bir tavırla. "Bana ne demeli? Doktor olmayı öğrenirken sekiz sene boyunca yerfıstığıyla beslendim. Sonra muayenehanem masrafları karşılayabilecek duruma gelene kadar kıt kanaat geçindim. Tam muayenehane biraz kâr yapmaya başlamıştı ki beni askere aldılar. Sen neden şikâyet ediyorsun, hiç anlamıyorum."

Doktor Daneeka, Yossarian'ın dostuydu ve ona yardım edebilmek için elinden gelen her şeyi yapardı. Doktor Daneeka general olmak isteyen Grup Albayı Cathcart'ı, Ving Generali Dreedle'i ve General Dreedle'ın hemşiresini, Yirmi Yedinci Hava Kuvvetleri Karargâhı'ndaki, görev müddetini tamamlamak için yalnızca kırk uçuşun yeterli olduğunu savunan tüm diğer generalleri anlatırken Yossarian büyük dikkatle dinledi.

"Neden gülümsemiyor ve elindekiyle yetinmiyorsun?" diye tavsiye verdi Yossarian'a surat asarak. "Havermeyer gibi ol."

Öneri Yossarian'ın tüylerini ürpertti. Havermeyer hedefe giderken asla kaçınma manevrası yapmayan ve dolayısıyla onunla aynı kolda uçan herkesi tehlikeye atan ön bombardımancıydı.

"Havermeyer, ne halt etmeye kaçınma manevrası yapmadın?" diye sorarlardı öfke içinde, görevden sonra.

"Hey, Yüzbaşı Havermeyer'i rahat bırakın," diye emrederdi Albay Cathcart. "Elimizdeki en iyi bombardımancı o."

Havermeyer sırıtır, başını sallar ve her gece tarla farelerine ateş etmeden önce av bıçağı kullanarak mermileri nasıl dom-dom kurşunu haline getirdiğini açıklamaya çalışırdı. Gerçekten de ellerindeki en iyi bombardımancı Havermeyer'di, ama çıkış noktasından ta hedefe kadar dümdüz, aynı yükseklikte uçardı; hatta hedefi de geçerek uçmaya devam eder, bırakılan bombaların yere inmesini, çarparak patlamasını, dalga dalga yuvarlanan dev, gri-siyah toz ve duman bulutları arasından portakal rengi alevler fışkırmasını beklerdi. Havermeyer uçağın Plexiglas burnundan bombalarının inişini büyük bir ilgiyle izlerken ve aşağıdaki Alman nişancılar onları görmek, nişan almak, tetik, kordon, anahtar ya da tanımadıkları insanları öldürmek için ne halt çekmeleri gerekiyorsa onu çekmek için ihtiyaç duydukları bütün zamanı bulurken, altı uçak dolusu ölümlü hedef tahtası gibi, gerginlik içinde, kıpırdamadan otururdu.

Havermeyer hedefini hiç şaşmayan bir bombardımancıydı.

Yossarian ise, artık ıskalayıp ıskalamadığına hiç aldırmadığından rütbesi indirilmiş bir ön bombardımancıydı. Yossarian sonsuza dek yaşamaya ya da bunun için çabalarken ölmeye ve her uçuşta asıl hedefinin yere canlı konmak olduğuna karar vermişti.

Adamları Yossarian'ın arkasında uçmaya bayılırlardı, çünkü Yossarian hedefin üzerine her yönden, her yükseklikten, tırmanarak, dalarak, kıvrılarak, dönerek, öylesine dik, öylesine keskin hareketlerle gelirdi ki diğer beş uçağın pilotlarının elinden düzeni bozmamaktan başka hiçbir şey gelmezdi. Bombaları bırakmak için yalnızca iki, üç saniyeliğine uçağı düzeltir, sonra motorları acı acı inleterek, hızla gazlar gider, pis uçaksavar yaylımı arasında uçağını havada öyle hızla döndürürdü ki altı uçak dualar gibi tüm semaya saçılır, Alman avcı uçakları için kolay birer yem olurdu, ki bu Yossarian'a uyardı, çünkü böylece çevresinde Alman avcı uçağı kalmazdı ve zaten Yossarian patladığı sırada uçağının yakınında bulunacak patlayan uçak istemezdi. Ancak *Sturm und Drang* geride kaldıktan sonra bitkinlik içinde miğferini ter içindeki kafasının arkasına iter, komuta tertibatının başındaki McWatt'a talimatlar yağdırmayı bırakırdı. Böyle bir zamanda McWatt'ın bombaların nereye düştüğünü merak etmekten daha iyi işi olmazdı.

"Bomba bölmesi boş," diye bildirirdi arkadaki Çavuş Knight.

"Köprüyü vurduk mu?" diye sorardı McWatt.

"Göremedim, komutanım, burada, arkada hopladım durdum ve göremedim. Şimdi her şey dumanla kaplı ve yine göremiyorum."

"Hey, Aarfy, bombalar hedefi vurdu mu?"

"Hangi hedefi?" derdi Yossarian'ın tombul, pipo tiryakisi seyrüsefer subayı Yüzbaşı Aardvaark, uçağın burnunda, Yossarian'ın yanında yarattığı harita kaosunun içinden. "Daha hedefe gelmedik sanırım. Geldik mi yoksa?"

"Yossarian, bombalar hedefi vurdu mu?"

"Hangi bombalar?" diye yanıt verirdi, tek endişesi uçaksavarlar olan Yossarian.

"Ah, pekâlâ," diye şarkı söylerdi McWatt, "ne olacaksa."

Havermeyer ya da diğer ön bombardımancılardan biri hedefi vurduğu ve Yossarian'ın geri dönmesi gerekmediği sürece hedefi vurup vurmamak Yossarian'ın umurunda değildi. Zaman zaman biri Havermeyer'e yumruk sallayacak kadar kızardı.

"Size Yüzbaşı Havermeyer'i rahat bırakmanızı söylemiştim," diye öfkeyle uyarırdı Albay Cathcart hepsini. "Onun elimizdeki en iyi bombardımancı olduğunu söyledim, değil mi?"

Havermeyer araya giren albaya sırıtır, ağzına bir parça daha yer fıstıklı krokan tıkardı.

Havermeyer, Yossarian'ın çadırındaki ölü adamdan çaldığı silahla geceleri tarla faresi vurma işinde oldukça ustalaşmıştı. Yem olarak krokan kullanıyordu. Karanlıkta körlemesine nişan alarak oturur, tepedeki çıplak ampulün açma kapama zincirine bağlayıp sinekliğin çerçevesinden geçirdiği ipteki halkaya boş elinin bir parmağını takarak kemirme sesini beklerdi. İp, banço telleri kadar gergin olurdu ve en ufak çekmede ampul yanar, tir tir titreyen fareyi bir ışık seline boğarak kör ederdi. Havermeyer zaferle gülerek minik memelinin yerinde donmasını, saldırganı bulmak için dehşet dolu gözlerini oraya buraya kaydırmasını izlerdi. Havermeyer farenin gözleri onun gözlerine takılana kadar bekler, sonra bir kahkaha patlatarak tetiği çeker, yankılı bir çatırtı eşliğinde kokuşmuş, tüylü bedeni çadırın her yanına dağıtır, zavallıcığın ürkek ruhunu kendi Yaratıcı'sının yanına yollardı.

Bir gece, geç saatlerde, Havermeyer'in fareye salladığı mermi Aç Joe'nun ciyak ciyak sayıp söverek, yalınayak çadırından fırlamasına, hendeğin öte yanından inip beri yanından çıkarken kendi 45'liğini Havermeyer'in çadırına boşaltmasına ve Milo Minderbinder birliği bombaladığı zaman gizemli bir

biçimde bütün çadırların yanında beliriveren siperlerden birinin içinde aniden kaybolmasına sebep oldu. Koskoca Bologna Kuşatması sırasında, şafak sökmek üzereydi, dilsiz ölülerin gece saatlerini canlı hayaletler gibi doldurduğu bir zaman. Aç Joe'nun sinirden aklını yitirmek üzereydi, çünkü yine uçuş sayısını tamamlamıştı ve yeni uçuş programlarında adı yoktu. Onu siperin nemli dibinden çıkardıklarında tutarsız laflar geveliyor, yılanlardan, sıçanlardan, örümceklerden bahsediyordu. Emin olmak için el fenerlerini siperin içine tuttular. Siperin içinde birkaç santim yüksekliğinde, durgun yağmur suyu dışında hiçbir şey yoktu.

"Gördünüz mü?" diye bağırdı Havermeyer. "Size söylemiştim. Adamın deli olduğunu söylemiştim, değil mi?"

4

DOKTOR DANEEKA

Aç Joe gerçekten deliydi ve Yossarian bunu herkesten iyi biliyordu. Ona yardımcı olmak için elinden gelen her şeyi yapmıştı. Aç Joe, Yossarian'ı dinlemiyordu işte. Aç Joe, Yossarian'ı dinlemiyordu, çünkü Yossarian'ın deli olduğunu düşünüyordu.

"Seni neden dinlesin ki?" diye sordu Doktor Daneeka, Yossarian'a, başını kaldırıp bakmadan.

"Çünkü sorunları var."

Doktor Daneeka küçümsemeyle hıhladı. "Onunkiler de dert mi? Bir de bana bak!" diye devam etti yavaşça, kasvetle alay ederek. "Ah, şikâyet ettiğim yok. Bir savaşın ortasında olduğumuzu biliyorum. Bizim o savaşı kazanmamız için bir sürü insanın sıkıntı çekmek zorunda olduğunu biliyorum. Ama neden ben onlardan biri olayım ki? Neden tıp alanında çalışanların ne kadar büyük fedakârlıklar yapmaya hazır olduklarını anlatıp duran şu yaşlı doktorlardan birini askere almıyorlar? Ben fedakârlık yapmak istemiyorum. Ben para kazanmak istiyorum."

Doktor Daneeka son derece temiz, düzenli bir adamdı ve eğlence anlayışı surat asmaktan ibaretti. Esmer bir teni, kü-

çük, bilge, somurtkan bir yüzü, gözlerinin altında kederli torbaları vardı. Sürekli kendi sağlığı hakkında endişelenirdi ve her gün sıhhiye çadırına gider, onun adına tek başlarına sıhhiye çadırını idare etmekte olan iki erden birine ateşini ölçtürürdü. İki er çadırı öyle iyi idare ederdi ki Doktor Daneeka'ya tıkanmış burnu ile güneş altında oturup diğer insanların neden her şeyi dert ettiğini merak etmekten başka yapacak hiçbir şey kalmazdı. İki erin adı Gus ile Wes'ti ve tıp bilimini kesin değerlere dayanan bir bilim dalına dönüştürmeyi başarmışlardı. Çadıra başvuran askerler arasında, ateşleri 38,9'un üzerinde olan herkes hemen hastaneye gönderiliyordu. Yossarian dışında, ateşleri 38,9'un altında çıkan herkesin diş etleri ve ayak parmakları mantar ilacıyla mora boyanıyor ve çalıların arasına atılacak birer müshil veriliyordu. Ateşleri tamı tamamına 38,9 çıkanlardan, bir saat sonra geri dönüp ateşlerini tekrar ölçtürmeleri isteniyordu. Ateşi hep 38,3 çıkan Yossarian her istediğinde hastaneye gidebiliyordu, çünkü o iki erden korkmuyordu.

Sistem herkes için tıkır tıkır işliyordu, özellikle de Doktor Daneeka için. Doktor, Binbaşı — de Coverley'nin kendine özel yaptırdığı at nalı fırlatma çukurunda at nalı fırlatmasını izlemek için istediği kadar zaman bulabiliyordu. Binbaşı — de Coverley, subayların ve erlerin izinlerinde kullanmaları için iki apartman dairesi tutmak üzere gittiği Roma'dan zedelenmiş bir korneayla geri dönmüştü ve Doktor bu olaydan aylar önce Binbaşı Major'ın bölük odasından çaldığı selüloit parçasını kullanarak ona saydam bir göz yaması yapmıştı. Binbaşı hâlâ o yamayı takıyordu. Doktor Daneeka sıhhiye çadırına yalnızca her gün, çok hasta hissettiği zaman, Gus ile Wes'e kendini bir göstermek için gidiyordu. Gus ile Wes onda hiçbir sorun bulamıyordu. Doktorun ateşi her zaman 36 çıkıyordu ki, bu Doktor için sorun olmadığı sürece Gus ile Wes'e uyardı. Ama bu Doktor Daneeka için sorundu. Gus ile Wes'e duyduğu güveni kaybetmeye başlamıştı. İkiliyi motorlu araçlar merke-

zine naklettirmeyi, onların yerine sorun *bulabilecek* birilerini getirtmeyi düşünüyordu.

Doktor Daneeka hiç yolunda gitmeyen bir dizi şeyin bizzat farkındaydı. Sağlığına ek olarak Pasifik Okyanusu ve uçuş süreleri için endişeleniyordu. Sağlık kimsenin uzun süre güvenemeyeceği bir şeydi. Pasifik Okyanusu dört bir yandan fil sayrılığı ve başka dehşet verici hastalıklarca kuşatılmış bir su kütlesiydi ve Yossarian'ı uçuştan men ederek Albay Cathcart'ın hoşnutsuzluğunu çekerse aniden kendini oraya atanmış bulabilirdi. Uçuş süresi ise, uçuş zammı alabilmek için her ay uçarak geçirmesi gereken süreydi. Doktor Daneeka uçmaktan nefret ederdi. Bir uçağın içindeyken kendini hapsedilmiş hissederdi. Bir uçağın içindeyken gidecek, uçağın içinde bir başka yer dışında kesinlikle hiçbir yer bulunamazdı. Doktor Danneka'ya, uçağa binmekten zevk alan insanların aslında bilinçaltında ana rahmine dönme arzusu duydukları söylenmişti. Bunu ona söyleyen Yossarian'dı. Yossarian, Doktor Daneeka'nın her ay uçuş zammını ana rahmine dönmek zorunda kalmadan almasını mümkün kılmıştı. Yossarian eğitim uçuşlarında ya da Roma yolculuklarında, uçuş defterine Doktor Daneeka'nın ismini de yazması için McWatt'ı ikna edecekti.

"Nasıl olduğunu bilirsin," demişti Doktor Daneeka bir sırrı paylaşırcasına, kurnaz kurnaz göz kırparak. "Mecbur değilsem neden risk alayım?"

"Elbette," diye onaylamıştı Yossarian.

"Benim uçağa binip binmediğim kimin için, ne fark eder?"

"Etmez."

"Elbette, benim anlatmak istediğim de bu," demişti Doktor Daneeka. "Bu dünyanın çarklarını döndürmek için birazcık yağ lazım. Bir el diğerini yıkar. Ne demek istediğimi anlıyorsun, değil mi? Sen benim sırtımı kaşı, ben de senin sırtını kaşıyayım."

Yossarian ne demek istediğini anlıyordu.

"Anlatmak istediğim bu değil," dedi Doktor Daneeka, Yossarian onun sırtını kaşımaya başladığı zaman. "Ben işbirliğinden bahsediyorum. İltimaslardan. Sen bana iltimas geç, ben de sana iltimas geçeyim. Anladın mı?"

"Bana iltimas geç," diye talepte bulundu Yossarian.

"Mümkün değil," diye yanıt verdi Doktor Daneeka.

Çadırın dışında, güneş altında, her gün yıkanmaktan antiseptik bir griye dönmüş haki yaz pantolonu ve kısa kollu yaz gömleği içinde, keyifsiz keyifsiz otururken Doktor Daneeka'da titiz ve korkutucu bir hal olurdu. Bir kez dehşetle donakalmış ve bir daha da tam olarak çözülmemiş bir adama benzerdi. Kendi içine kapanır, zayıf omuzlarını kaldırarak boynunu büker, parlak gümüş rengi tırnakları olan bronzlaşmış elleriyle, kavuşturduğu çıplak kollarının arkalarını üşüyormuş gibi nazikçe ovalardı. Aslında kendisi için üzülmeyi bir türlü bırakmayan son derece sıcak, son derece sevecen bir adamdı.

"Neden ben?" diye yazıklanırdı durmaksızın. İyi bir soruydu.

İyi bir soru olduğunu Yossarian biliyordu, çünkü Yossarian iyi soru koleksiyonu yapardı. Onları Clevinger'ın, herkesin muhtemelen bir asi olduğunu bildiği gözlüklü onbaşı ile birlikte Yüzbaşı Black'ın istihbarat çadırında haftada iki gece düzenlediği eğitim seanslarını aksatmak için kullanırdı. Yüzbaşı Black gözlüklü onbaşının asi olduğunu biliyordu, çünkü gözlük takıyordu ve çözüm yolu, ütopya gibi laflar ediyordu ve çünkü adam Almanya'daki Amerikan karşıtı eylemlerle mücadele ederken harika bir iş çıkaran Adolf Hitler'i eleştiriyordu. Yossarian eğitim seanslarına katılıyordu, çünkü neden onu öldürmeye çalışan bu kadar çok insan olduğunu anlamaya çalışıyordu. İlgi duyan bir avuç asker daha vardı ve Clevinger ile asi onbaşı sözlerini bitirip sorusu olan var mı, diye sorma hatasını yaptıkları zaman bir sürü güzel soru soruluyordu.

"İspanya kim?"

"Neden Hitler?"

"Doğru ne zaman?"

"Baba dediğim o kamburu çıkmış, un suratlı yaşlı adam atlıkarınca bozulduğu zaman neredeydi?"

"Münih'te kozlar nasıldı?"

"Ho-ho beriberi."

ve

"Fasa fiso!"

yorumları art arda, hızla gelirdi ve sonra Yossarian kimsenin yanıtını bilmediği bir soru sorardı:

"Geçen senenin Snowden'ları nerede?"

Soru onları altüst ederdi, çünkü Snowden, Avignon üzerinde, Dobbs havada kafayı yediği ve uçağın kontrolünü Huple'ın elinden kaptığı zaman ölmüştü.

Onbaşı aptalı oynamıştı. "Ne?" diye sormuştu.

"Geçen senenin Snowden'ları nerede?"

"Korkarım anlamıyorum."

"*Ou sont les Neigedens d'antan?*" dedi Yossarian, işi kolaylaştırmak için.

"*Parlez en anglais*, Tanrı aşkına," dedi onbaşı. "*Je ne parle pas français.*"

"Ben de bilmem," diye yanıt verdi Yossarian. Elinden gelse bu bilgiyi koparmak için adamı sözcükler dünyasının dört köşesine kovalardı ama Clevinger iyi beslenmemiş gözleri yaşararak, nefes nefese, sıska ve solgun bir biçimde araya girmişti.

Grup Karargâhı alarma geçmişti, çünkü diledikleri soruyu sormakta özgür hisseden insanların neler öğrenebileceklerini bilmek imkânsızdı. Bunu engellemek için Albay Cathcart Yarbay Korn'u görevlendirmişti ve Yarbay Korn soru sorma eylemini düzenleyen bir kuralla başarıya erişmişti. Yarbay Korn'un kuralının bir deha timsali olduğunu açıkladı Yarbay Korn, Albay Cathcart'a verdiği raporda. Yarbay Korn'un kuralına göre yalnızca soru sormayan insanlara soru sorma hakkı tanınıyordu. Kısa süre sonra toplantılara yalnızca hiç soru sormayan insanlar katılır olmuştu ve ardından eğitim seans-

ları tamamen kaldırılmıştı çünkü Clevinger, onbaşı ve Yarbay Korn hiç soru sormayan insanları eğitmenin ne mümkün, ne de gerekli olduğu konusunda hemfikir olmuşlardı.

Albay Cathcart ile Yarbay Korn, papaz dışındaki tüm diğer karargâh personeli gibi Grup Karargâh binasında yaşıyor ve çalışıyordu. Grup Karargâh binası tozlu, kırmızı taşlardan yapılmış, sıhhi tesisatı tangırdayan, devasa, cereyanlı, köhne bir binaydı. Binanın arkasında Albay Cathcart tarafından, Grup subaylarının eğlenmesi için özel olarak yaptırılmış çağdaş bir atış alanı vardı. General Dreedle sayesinde artık muharebeye katılan her subay ve erin o alanda ayda en az sekiz saat geçirmesi gerekiyordu.

Yossarian atış yapıyordu ama hiç vuramıyordu. Appleby de atış yapıyordu ve hiç ıskalamıyordu. Yossarian atış yapmakta, kumarda olduğu kadar kötüydü. Kumar oynarken de para kazanamıyordu. Hile yaptığı zaman bile kazanamıyordu, çünkü birlikte oynadığı insanlar hile yapmak konusunda da ondan daha iyiydi. Yossarian'ı hayal kırıklığına uğratan ve artık pes ettiği iki konu vardı: asla iyi bir atıcı olamayacaktı ve asla para kazanamayacaktı.

"Para *kazanmamak* için kafa gerekir," diye yazdı Albay Cargill düzenli olarak hazırladığı, birer vaazı andıran, General Peckem'ın imzasıyla dağıtılan sirkülerlerden birinde. "Bu günlerde her ahmak para kazanabilir ve çoğu kazanıyor da. Ama ya yetenekli, kafası çalışan insanlar? Para kazanan bir şair söyleyin bana."

"T.S. Eliot," dedi eski Birinci Sınıf Er Wintergreen, Yirmi Yedinci Hava Kuvvetleri Karargâhı'ndaki posta odasında ve kimliğini bildirmeden telefonu çarparak kapattı.

Roma'daki Albay Cargill allak bullak olmuştu.

"Kimdi o?" diye sordu General Peckem.

"Bilmiyorum," diye yanıt verdi Albay Cargill.

"Ne istiyormuş?"

"Bilmiyorum."

"Ee, ne dedi peki?"

" 'T.S. Eliot,' " dedi Albay Cargill.

"Ne dedin?"

" 'T.S. Eliot,' " diye tekrarladı Albay Cargill.

"Yalnızca 'T.S....' "

"Evet, komutanım. Yalnızca bunu söyledi. Yalnızca 'T.S. Eliot.' "

"Acaba ne anlama geliyor?" diye düşüncelere daldı General Peckem.

Albay Cargill de aynı şeyi merak ediyordu.

"T.S. Eliot," dedi General Peckem düşünceli düşünceli.

"T.S. Eliot," diye yankıladı Albay Cargill, aynı kasvetli şaşkınlıkla.

Bir an sonra General Peckem kaypak, yumuşak bir gülümsemeyle kendine geldi. Yüzünde kurnaz ve sinsi bir ifade vardı. Gözleri kötü kötü parlıyordu. "Biri bana General Dreedle'ı bulsun," dedi Albay Cargill'e. "Kimin aradığını söylemesin."

Albay Cargill telefonu ona uzattı.

"T.S. Eliot," dedi General Peckem ve telefonu kapattı.

"Kimdi o?" diye sordu Albay Moodus.

Korsika'daki General Dreedle yanıt vermedi. Albay Moodus, General Dreedle'ın damadıydı ve General Dreedle kendi sezgilerini göz ardı ederek, karısının ısrarı üzerine almıştı onu orduya. General Dreedle, Albay Moodus'a sakin bir nefretle baktı. Damadının görüntüsünden bile nefret ediyordu. Adam onun emir subayıydı, dolayısıyla devamlı yanında hizmete hazır bekliyordu. General Dreedle kızının Albay Moodus'la evlenmesine karşı çıkmıştı, çünkü düğünlere katılmaktan hoşlanmazdı. General Dreedle dalgın, tehditkâr bir tavırla kaşlarını çatarak ofisindeki boy aynasına yaklaştı ve tıknaz yansımasına baktı. Kırlaşmaya yüz tutmuş bir kafası, geniş bir alnı, demir grisi tüy yumaklarına benzeyen kaşları, küt ve kavgacı bir çenesi vardı. Biraz önce aldığı şifreli mesaj üzerinde düşünüp taşınmaktaydı. Aklına bir fikir gelince yüzü yavaşça

yumuşadı. Generalin dudakları kötücül bir keyifle kıvrıldı.

"Peckem'ı bul," dedi Albay Moodus'a. "Ama o piç kimin aradığını bilmesin."

"Kimdi o?" diye sordu Albay Cargill, Roma'da.

"Aynı kişi," diye yanıt verdi General Peckem büyük bir dehşetle. "Şimdi de benim peşime düştü."

"Ne istiyormuş?"

"Bilmiyorum."

"Ne dedi?"

"Aynı şeyi."

"T.S. Eliot mı?"

"Evet, 'T.S. Eliot.' Yalnızca bunu söyledi." General Peckem'ın umutlandı. "Belki yeni şifre gibi bir şeydir, günün renkleri gibi. Neden birine Muhaberat'a gidip sormasını söylemiyorsun? Bak bakalım yeni şifre gibi bir şey, ya da günün renkleri miymiş?"

Muhaberat T.S. Eliot'ın yeni şifre ya da günün renkleri olmadığını söyledi.

Bir sonraki fikir Albay Cargill'in aklına geldi. "Belki de Yirmi Yedinci Hava Kuvvetleri Karargâhı'na telefon edip onların bir şey bilip bilmediğini sormalıyım. Orada oldukça iyi anlaştığım, Wintergreen adlı bir memur var. Nesrimizin fazla yavan olduğu tüyosunu o vermişti bana."

Eski Birinci Sınıf Er Wintergreen Albay Cargill'e Yirmi Yedinci Hava Kuvvetleri Karargâhı'nda T.S. Eliot diye bir şeye dair kayıt olmadığını bildirdi.

"Bugünlerde nesrimiz nasıl?" diye sormaya karar verdi Albay Cargill, eski Birinci Sınıf Er Wintergreen telefonu açtığında. "Şimdi daha iyi, değil mi?"

"Hâlâ çok uzun ve yavan," diye yanıt verdi eski Birinci Sınıf Er Wintergreen.

"Bütün bunların arkasında General Dreedle'ın olduğu ortaya çıkarsa hiç şaşmam," diye itiraf etti General Peckem sonunda. "O atış alanına ne yaptığını hatırla."

General Dreedle Albay Cathcart'ın özel atış alanını muharebeye katılan bütün subaylara ve erlere açmıştı. General Dreedle adamlarının atış alanında, tesisin ve uçuş programlarının izin verdiğince çok zaman geçirmesini istiyordu. Ayda sekiz saat atış yapmak onlar için mükemmel bir eğitimdi. Atış yapmak onları eğitirdi.

Dunbar atış yapmaya bayılıyordu, çünkü atış yaparak geçirdiği her dakikadan nefret ediyordu ve böylece zaman çok yavaş geçiyordu. Atış alanında, Havermeyer ve Appleby gibi adamlarla geçirdiği bir saatin, on bir çarpı on yedi seneye bedel olduğunu hesaplamıştı.

"Bence sen delisin," diye karşılık vermişti Clevinger, Dunbar'ın keşfine.

"Kim sordu ki?" diye yanıt verdi Dunbar.

"Gerçekten söylüyorum," diye ısrar etti Clevinger.

"Kimin umurunda?" diye yanıt verdi Dunbar.

"Gerçekten. Hatta daha ileri gidip can sıkıntısı ve rahatsızlık dolu dönemlerde hayatın daha uzun göründüğünü..."

"... daha uzun *olduğunu*..."

"... daha uzun *olduğunu*... daha *uzun* mu? Tamam, daha uzun *olduğunu* bile kabul ederim, a..."

"Tahmin et, ne kadar hızlı?" dedi Dunbar aniden.

"Hı?"

"Geçiyorlar," diye açıkladı Dunbar.

"Kim?"

"Seneler."

"Seneler?"

"Seneler," dedi Dunbar. "Seneler, seneler, seneler."

"Clevinger, neden Dunbar'ı rahat bırakmıyorsun?" diye araya girdi Yossarian. "Bunun ona ne kadar zarar verdiğini görmüyor musun?"

"Sorun değil," dedi Dunbar yüce gönüllülükle. "Harcayacak onlarca yılım var. Bir senenin geçip gitmesinin ne kadar uzun sürdüğünü biliyor musun?"

"Sen de çeneni kapa," dedi Yossarian kıkırdamaya başlamış olan Orr'a.

"Yalnızca şu kızı düşünüyordum," dedi Orr. "Sicilya'daki şu kızı. Sicilya'daki kel kafalı kızı."

"Sen de çeneni kapasan *iyi olacak*," diye uyardı Yossarian onu.

"Senin suçun," dedi Dunbar, Yossarian'a. "Neden istediği gibi kıkırdamasına izin vermiyorsun? Konuşmasından daha iyi."

"Tamam. Madem istiyorsun kıkırda."

"Bir senenin geçip gitmesinin ne kadar uzun sürdüğünü biliyor musun?" diye tekrarladı Dunbar, Clevinger'a hitaben. "İşte şu kadar." Parmaklarını şıklattı. "Bir saniye önce, ciğerlerin temiz havayla dolu, üniversiteye adım atıyordun. Bugünse yaşlı bir adamsın."

"Yaşlı mı?" diye sordu Clevinger şaşkın şaşkın. "Sen neden bahsediyorsun?"

"Yaşlı."

"Ben yaşlı değilim."

"Her görev uçuşunda ölümden birkaç santim uzaktasın. Bu yaşta daha ne kadar yaşlı olabilirsin ki? Bundan yarım dakika önce de liseye başlıyordun ve kopçası açılmış bir sutyenden daha yakın bir Cennet hayal edemiyordun. Ondan bir saniyenin beşte biri kadar önce küçük bir çocuktun ve yüz bin sene kadar uzun gelen ama yine de göz açıp kapayana kadar geçip giden on haftalık yaz tatili seni bekliyordu. Zıp! Roket kadar hızlı. Zamanı başka ne halt edip de yavaşlatabileceğini sanıyorsun?" Sözlerini bitirdiğinde Dunbar öfkelenmişti.

"Eh, belki de doğrudur," diye kabullendi Clevinger alçak sesle. "Belki de uzun bir yaşam uzun gelecekse, gerçekten de pek çok nahoş durumla dolu olmalıdır. Ama böyle bir durumda, uzun bir yaşamı kim ister?"

"Ben isterim," dedi Dunbar ona.

"Neden?" diye sordu Clevinger.

"Başka istenecek ne var ki?"

5

ŞEF BEYAZ YARIMYULAF

Doktor Daneeka lekeli, gri çadırını hem korktuğu, hem küçümsediği Şef Beyaz Yarımyulaf'la paylaşıyordu.

"Adamın karaciğerini gözlerimin önüne getirebiliyorum," diye homurdandı Doktor Daneeka.

"Benim karaciğerimi gözlerinin önüne getir," diye tavsiyede bulundu Yossarian.

"Senin karaciğerinin bir şeyi yok."

"Bu da senin ne kadar bilgisiz olduğunu gösteriyor," diye blöf yaptı Yossarian ve Doktor Daneeka'ya karaciğerindeki endişe verici ağrıyı, ağrının Hemşire Duckett'ı, Hemşire Cramer'ı ve hastanedeki bütün doktorları endişelendirdiğini, çünkü ne artıp sarılık olduğunu ne de geçtiğini anlattı.

Ağrısı Doktor Daneeka'nın ilgisini çekmemişti. "Seninki de dert mi?" diye sordu. "Ya bana ne demeli? O yeni evli çift içeri girdiğinde ofisimde olmalıydın."

"Hangi yeni evli çift?"

"Bir gün ofisime giren yeni evli çift. Sana onları hiç anlatmadım mı? Kadın bir harikaydı."

Doktor Daneeka'nın muayenehanesi de öyleydi. Bekleme odasını ucuz mobilyalar arasında bulabildiği en iyi takımla

ve Japon balıklarıyla süslemişti. Alabileceği her şeyi krediyle almıştı, Japon balıklarını bile. Kalanı için, kârdan pay karşılığında açgözlü akrabalara borçlanmıştı. Muayenehanesi Staten Island'da, tam bir yangın tuzağı olan iki daireli bir binadaydı ve feribot iskelesinden yalnızca dört sokak uzakta, bir süpermarket, üç güzellik salonu, iki sahtekâr eczanenin bir blok güneyindeydi. Üstelik köşedeydi ama bütün bunların faydası olmamıştı. Adaya taşınanların sayısı azdı ve insanlar alışkanlık gereği senelerdir gittikleri aynı doktorlara gidiyorlardı. Faturalar hızla birikmişti ve kısa sürede Doktor Daneeka kıymetli tıbbi cihazlarını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştı: önce hesap makinesine, sonra daktilosuna el konmuştu. Japon balıkları ölmüştü. Neyse ki, tam her şey dibe giderken savaş çıkmıştı.

"Tanrı'nın lütfuydu," diye itiraf etti Doktor Daneeka ciddi bir ifadeyle. "Diğer doktorların çoğu askere alındı ve işler bir günde açıldı. Muayenehanenin köşede olması gerçekten işe yaramaya başlamıştı ve kısa sürede kendimi doğru düzgün bakamayacağım kadar çok hasta ile uğraşırken buldum. O iki eczaneden aldığım komisyonu yükselttim. Güzellik salonları haftada iki, üç kürtaj getiriyordu. İşler daha iyi olamazdı. Bir de başıma gelene bak. Beni bulmak için askerlik şubesinden birini göndermeleri gerekiyordu. Çürüğe çıkarılmam gerekirdi. Kendimi tepeden tırnağa muayene etmiştim ve çürüğe çıkarılmam gerektiğini görmüştüm. İlçemin tıp cemiyetinde ve yerel Saygıdeğer İşadamları Derneği'nde itibarlı bir doktor sayıldığıma göre benim değerlendirmemin yeterli olacağını sanırsın, değil mi? Ama hayır, yeterli değilmiş. Gerçekten de bir bacağımın kalçamdan kesik olup olmadığını ve gerçekten de tedavi edilemeyen bir mafsal iltihabıyla yatalak olup olmadığımı görmek için birini gönderdiler. Yossarian, ruhani değerlerin gittikçe yozlaştığı, kimsenin kimseye güvenmediği bir çağda yaşıyoruz. Korkunç bir şey bu," diye itiraz etti Doktor Daneeka güçlü duygularla titreyen bir sesle. "Ehliyetli bir

doktorun sözünün âşık olduğu vatan tarafından yeterli bulunmaması korkunç bir şey."

Doktor Daneeka askere alınmış, uçmaktan korkmasına rağmen uçuş hekimi olarak Pianosa'ya gönderilmişti.

"Başıma bela aramak için bir uçağa binmem gerekmiyor," diye yorum yaptı gücenmiş gücenmiş bakan, kahverengi, boncuk gözlerini miyop miyop kırpıştırarak. "Bela beni arıyor zaten. Anlatıp durduğum, bir türlü bebeği olmayan bakire gibi."

"Hangi bakire?" diye sordu Yossarian "Bana yeni evlenen çifti anlatacağını sanıyordum."

"Anlatmaya çalıştığım bakire de o işte. Çok gençtiler ve evlenmelerinin üzerinden, ah, bir seneden biraz fazla zaman geçmişti ki randevu almadan muayenehaneme daldılar. Kızı görmeliydin. Öylesine tatlı, öylesine genç ve güzeldi. Âdetlerini sorduğum zaman kızardı bile. O kızı sevmekten hiç vazgeçmeyeceğim sanırım. Rüya gibiydi. Boynundaki Aziz Antuan madalyonu hayatım boyunca gördüğüm en güzel iki göğsün arasına sarkıyordu. 'Aziz Antuan için korkunç bir çile olmalı,' diye şaka yaptım; sırf kızı rahatlatmak için, bilirsin. 'Aziz Antuan mı?' dedi kızın kocası. 'Aziz Antuan da kim?' 'Karına sor,' dedim ona. 'Aziz Antuan'ın kim olduğunu o sana söyleyebilir.' 'Aziz Antuan kim?' diye sordu adam karısına. 'Kim?' dedi kız. 'Aziz Antuan,' dedi adam kıza. 'Aziz Antuan mı?' dedi kız. 'Aziz Antuan da kim?' Muayene odasında kızın içine bir güzel baktım ve hâlâ bakire olduğunu gördüm. Kız korsesini takar, çoraplarını jartiyerle bağlarken kocasıyla yalnız konuştum. 'Her gece,' diye böbürlendi adam. Ukalanın tekiydi, biliyor musun? 'Tek gece bile atlamıyorum,' diye böbürlendi. Ciddiydi. 'İşe gitmeden, o bana kahvaltı hazırlamadan önce de veriyorum,' diye böbürlendi. Bunun yalnızca tek bir açıklaması olabilirdi. Kız da yanımıza geldiği zaman, muayenehanemde sakladığım kauçuk modellerle cinsel ilişkinin nasıl yapılacağını gösterdim. Muayenehanemde her iki cinsin bütün üreme organlarını gösteren kauçuk modeller vardır. Skandal-

dan kaçınmak için onları ayrı dolaplara kilitlerim. Yani, kilitlerdim. Artık modellerim yok, artık bir muayenehanem bile yok. Sahip olduğum tek şey, daima düşük çıkan ve artık beni endişelendirmeye başlayan bir ateş. Sıhhiye çadırında benim için çalışan şu iki oğlan teşhis işinde berbatlar. Tek bildikleri şikâyet etmek. Onlarınki de dert mi sanki? Ya bana ne demeli? Yeni evlenmiş o çift bana, daha önce hiç duymadıkları bir şey anlatıyormuşum gibi bakarken muayenehanemde olmalıydılar. Bu kadar meraklı kimseyi görmemişsindir. 'Yani şöyle mi?' diye sordu adam ve modelleri bir süre kendi kendine oynattı. Bilirsin, ne türden birinin bunu yapmaktan büyük zevk alacağını anlayabiliyorum. 'Aynen öyle,' dedim. 'Şimdi eve gidin, birkaç ay boyunca gösterdiğim gibi yapın. Bakın bakalım ne olacak. Tamam mı?' 'Tamam,' dediler ve hiç itiraz etmeden nakit ödeme yaptılar. 'İyi eğlenceler,' dedim onlara. Bana teşekkür ettiler ve birlikte çıktılar. Adam kolunu kızın beline dolamıştı. Eve dönüp yine vermek için sabırsızlanıyor gibiydi. Birkaç gün sonra tek başına geri döndü ve hemşireme beni hemen görmesi gerektiğini söyledi. İkimiz yalnız kalır kalmaz burnuma bir yumruk indirdi."

"Ne yaptı, ne yaptı?"

"Bana ukala dedi ve burnuma bir yumruk indirdi. 'Nesin sen, ukalanın teki mi?' dedi ve kıçımın üzerine oturttu beni. Bam! Tıpkı böyle. Dalga geçmiyorum."

"Dalga geçmediğini biliyorum," dedi Yossarian. "Ama neden yaptı bunu?"

"Neden yaptığını ben nereden bileyim?" diye terslendi Doktor Daneeka sinirle.

"Belki Aziz Antuan'la ilgili bir şeydir, hı?"

Doktor Daneeka boş boş baktı Yossarian'a. "Aziz Antuan mı?" diye sordu şaşkınlıkla. "Aziz Antuan da kim?"

"Ben nereden bileyim?" diye yanıt verdi Şef Beyaz Yarımyulaf. Kolunun içine bir viski şişesi sıkıştırarak sallana sallana içeri girmiş, huysuz huysuz ikisinin arasına oturmuştu.

Doktor Daneeka tek kelime etmeden doğruldu ve sandalyesini çadırın dışına taşıdı. Beli, sırtından hiç atamadığı koskoca haksızlıklar çuvalı yüzünden bükülmüştü. Oda arkadaşının arkadaşlığına tahammül edemiyordu.

Şef Beyaz Yarımyulaf onun deli olduğunu düşünüyordu. "O adamın derdi ne biliyorum," diye yorum yaptı ters ters. "Kafası çalışmıyor; derdi bu işte. Kafası birazcık çalışsa bir kürek kapıp kazmaya başlardı. Tam burada, çadırın içinde, tam yatağımın altını kazmaya başlardı. Kısa sürede petrol bulurdu. ABD'de bir erin kürek kullanarak petrol bulduğunu bilmiyor mu? O çocuğa ne olduğunu hiç duymamış mı; Colorado'dan gelen aşağılık sıçan pezevenk piç sümüklünün adı neydi?"

"Wintergreen."

"Wintergreen."

"Korkuyor," diye açıkladı Yossarian.

"Ah, hayır. Wintergreen korkmaz." Şef Beyaz Yarımyulaf, gizleyemediği bir hayranlıkla başını iki yana sallayarak. "O leş kokulu küçük serseri ukala orospu çocuğu hiç kimseden korkmaz."

"Doktor Daneeka korkuyor. Derdi bu işte."

"Neden korkuyor?"

"Senden korkuyor," dedi Yossarian. "Zatürreden öleceğinden korkuyor."

"Korksa iyi olur zaten," dedi Şef Beyaz Yarımyulaf. Dev göğsünün derinliklerinde pesten bir kahkaha gürledi. "Öleceğim de. Bekle de gör."

Şef Beyaz Yarımyulaf Oklahomalı yakışıklı, esmer bir Kızılderili'ydi. Ağır, sert kemikli bir yüzü ve darmadağın siyah saçları vardı. Enid şehrinden gelmiş yarım kan bir Creek yerlisiydi ve kendine haz gizemli sebeplerden dolayı zatürreden öleceğine karar vermişti. Cathcart, Korn, Black ve Havermeyer gibi isimlere sahip yabancılardan nefret eden ve hepsinin iğrenç atalarının geldiği yere dönmesini dileyen asık suratlı, kinci, hayal kırıklığına uğramış bir Kızılderili'ydi.

"Hayatta inanmazsın, Yossarian," dedi düşünceli düşünceli, Doktor Daneeka'yı oltaya getirmek için bilinçli olarak sesini yükselterek, "ama birileri lanet olası dindarlıklarıyla kirletene kadar, yaşamak için son derece güzel bir ülkeydi bu."

Şef Beyaz Yarımyulaf beyaz adamdan intikamını almaya kararlıydı. Zar zor okuyup yazabiliyordu ve Yüzbaşı Black'in yardımcı istihbarat subayı olarak atanmıştı.

"Okuyup yazmayı nasıl öğrenebilirdim?" diye sordu Şef Beyaz Yarımyulaf sahte bir kavgacılıkla, Doktor Daneeka'nın duyabilmesi için sesini yine yükselterek. "Çadırımızı nereye kursak oraya petrol kuyusu açıyorlardı. Ne zaman petrol kuyusu açsalar petrol buluyorlardı. Ve ne zaman petrol bulsalar, bize çadırımızı toplayıp başka yere gitmemizi söylüyorlardı. İnsan değil petrol mıknatısıydık sanki. Tüm ailemizle petrol yatakları arasında doğal bir çekim vardı. Kısa sürede dünyanın bütün petrol şirketleri teknisyenlerini peşimize taktı. Devamlı hareket halindeydik. Çocuk yetiştirmek için acayip bir yoldu, bunu söyleyebilirim sana. Bir yerde bir haftadan fazla kaldığımı sanmıyorum."

Şefin çocukluğuna dair ilk anıları bir jeologla ilgili olanlardı.

"Ne zaman bir başka Beyaz Yarımyulaf doğsa," diye devam etti, "borsa yükselmeye başlardı. Bir süre sonra kuyu açmakla görevli ekipler sırf birbirlerini atlatabilmek için, teçhizatlarıyla birlikte peşimizden gelmeye başladılar. Şirketler birleşmeye başladı ki bizi izlemekle görevli personel sayısını azaltabilsinler. Yine de peşimizdeki kalabalık gittikçe büyüyordu. Doğru düzgün uyuduğumuz tek bir gece hatırlamıyorum. Biz durduğumuzda onlar da duruyordu. Biz hareket ettiğimizde onlar da karavanları, buldozerleri, sondaj kuleleri ve jeneratörleriyle birlikte hareket ediyorlardı. Ayaklı ekonomik gelişmeydik. Sırf peşimizden kasabaya getireceğimiz iş fazlalığı yüzünden en iyi otellerin bazılarından davet almaya başladık. O davetlerin bazıları gerçekten çok cömertti ama hiçbirini kabul ede-

miyorduk, çünkü biz Kızılderili'ydik ve bizi davet eden en iyi oteller Kızılderili konuk kabul etmiyordu. Irksal önyargı korkunç bir şeydir, Yossarian. Gerçekten öyledir. Düzgün, sadık bir Kızılderili'ye pis bir zenci, Yahudi, İtalyan ya da Meksikalı bozması gibi davranmak korkunç bir şeydir." Şey Beyaz Yarımyulaf yavaşça, inançla başını salladı.

"Sonunda olan oldu, Yossarian; sonun başlangıcı. Bizi önden izlemeye başladılar. Bir sonraki durağımızın nerede olacağını tahmin etmeye çalışıyor, daha biz oraya gitmeden kazmaya başlıyorlardı, bu yüzden duramıyorduk bile. Biz battaniyelerimizi sermeye başlar başlamaz atıyorlardı bizi oradan. Bize güveniyorlardı. Bizi kovmadan önce petrol bulmayı bile beklemiyorlardı. Öyle yorulmuştuk ki sonumuzun geldiği gün aldırış bile etmedik neredeyse. Bir sabah kendimizi, onlardan yana gitmemizi bekleyen petrolcüler tarafından kuşatılmış halde bulduk. Yanlarına gidersek bizi kovalamak için bekliyorlardı. Nereye baksak, tepede bekleyen bir petrolcü görüyorduk. Tıpkı saldırmaya hazırlanan Kızılderililer gibi bekliyorlardı. Son buydu işte. Olduğumuz yerde kalamıyorduk, çünkü yeni kovulmuştuk. Ve gidecek yerimiz de yoktu. Beni Ordu kurtardı. Neyse ki, savaş tam zamanında başladı ve askerlik şubesi beni petrolcülerin ortasından alıp sağ salim Colorado'daki Lowery Kışlası'na bıraktı. Hayatta kalan tek kişi benim."

Yossarian onun yalan söylediğini biliyordu ama sözünü kesmedi. Şef Beyaz Yarımyulaf sözlerine devam ederek, bir daha anne babasından haber almadığını iddia etti. Ama bu onu fazla rahatsız etmemişti, çünkü anne babasının onlar olduğunu söyleyen bir onlar vardı ve başka bir sürü konuda ona yalan söylediklerinden, pekâlâ bu konuda da yalan söylemiş olabilirlerdi. Şef Beyaz Yarımyulaf bir anlık dalgınlık sonucu fazlaca kuzeye giden ve farkında olmadan Kanada sınırını geçen kuzenleriyle daha çok ilgileniyordu. Kuzenler geri dönmeye çalıştıkları zaman sınırda, Amerikan göçmen ofisi yetki-

lileri tarafından durdurulmuşlardı ve ülkeye geri dönmelerine izin verilmemişti. Geri dönemiyorlardı, çünkü kızıldılar.

Korkunç bir espriydi ama Doktor Daneeka, Yossarian bir sonraki görevden sonra tekrar gelene ve ikna umudu olmamasına rağmen bir kez daha onu uçuştan men etmesi için yalvarana kadar gülmedi. Doktor Daneeka bir kez kıkırdadı ve sonra kendi sorunlarına gömüldü. O sorunların arasında, bütün sabah onu Kızılderili güreşine davet edip durmuş olan Şef Beyaz Yarımyulaf da vardı. Yossarian o anda, oracıkta delirmeye karar verdi.

"Zamanını boşa harcıyorsun," demek zorunda kaldı Doktor Daneeka ona.

"Deli olan birini uçuştan men edemez misin?"

"Ah, elbette. Etmek zorundayım. Deli olan herkesi uçuştan men etmem gerektiğini söyleyen bir kural var."

"O zaman neden beni uçuştan men etmiyorsun? Ben deliyim. Clevinger'a sor istersen."

"Clevinger'a mı? Clevinger nerede ki? Sen Clevinger'ı bul, ben de sorayım."

"O zaman diğerlerine sor. Ne kadar deli olduğumu söylerler."

"Asıl deli olan onlar."

"O zaman neden onları uçuştan men etmiyorsun?"

"Neden onları uçuştan men etmemi istemiyorlar?"

"Çünkü onlar deli, işte bu yüzden."

"Elbette deliler," diye yanıt verdi Doktor Daneeka. "Sana demin söyledim, değil mi? Ve deli insanların deli olup olmadıklarına karar vermelerine izin veremezsin, değil mi?"

Yossarian ona ciddi ciddi baktı ve bir başka yaklaşım denedi. "Orr deli mi?"

"Elbette deli," dedi Doktor Daneeka.

"Onu uçuştan men edebilir misin?"

"Elbette edebilirim. Ama ilk önce bana gelip talepte bulunması gerek. Kural öyle diyor."

"O zaman neden talepte bulunmuyor?"

"Çünkü adam deli," dedi Doktor Daneeka. "Ölümden ucu ucuna kurtulduğu onca seferden sonra görev uçuşuna çıkmaya devam etmesi için deli olması gerek. Elbette Orr'u uçuştan men edebilirim. Ama ilk önce talepte bulunması lazım."

"Uçuştan men edilmek için yapması gereken tek şey bu mu?"

"Hepsi bu. Bana gelip talepte bulunsun."

"O zaman onu uçuştan men edebilir misin?" diye sordu Yossarian.

"Hayır. O zaman onu uçuştan men edemem.

"Yani bir açmaz mı var?"

"Elbette bir açmaz var," diye yanıt verdi Doktor Daneeka. "Madde 22 açmazı. Muharebe görevinden alınmak isteyen kimse aslında deli değildir."

Tek bir açmaz vardı, o da Madde 22'ydi. Madde 22, insanın gerçek ve yakın tehlike karşısında kendi güvenliği için endişelenmesinin zihnin rasyonel bir süreci olduğunu belirtiyordu. Orr deliydi ve uçuştan men edilebilirdi. Tek yapması gereken uçuştan men edilmesini talep etmekti; ve bunu yapar yapmaz, deli olmadığı anlaşılacaktı ve başka görevlerde uçması gerekecekti. Orr'un başka görevlerde uçması için deli olması gerekirdi ve aklı başında olsa uçmazdı ama aklı başındaysa uçmak zorundaydı. Uçarsa deli demekti ve uçmak zorunda değildi; ama uçmak istemiyorsa aklı başındaydı ve uçmak zorundaydı. Madde 22'deki bu şartın mutlak basitliği Yossarian'ı derinden etkiledi. Saygıyla ıslık çaldı.

"İyi açmazmış Madde 22 açmazı."

"Var olan en iyi açmaz," diye onayladı Doktor Daneeka.

Yossarian kendi içinde dönüp duran mantığı açıkça görebiliyordu. Savlarının mükemmelliğinde eliptik bir kusursuzluk vardı. Zarif ve şok ediciydi, tıpkı çağdaş sanat eserlerinin iyileri gibi. Yossarian bazen her şeyi anlayabildiğinden tam olarak emin olamıyordu, tıpkı çağdaş sanat eserlerinden ya da Orr'un

Appleby'nin gözlerinde gördüğü sineklerden asla tam olarak emin olamadığı gibi. Appleby'nin gözlerindeki sinekler konusunda Orr'un iddialarından başka şey yoktu elinde.

Appleby'nin gözlerindeki sinekler hakkında, "Ah, oradalar pekâlâ," diye temin etmişti Orr onu, Yossarian subay gazinosunda Appleby ile yumruk yumruğa dövüştükten sonra, "ama muhtemelen bunu kendisi bile bilmiyor. İşte bu yüzden her şeyi olduğu gibi göremiyor."

"Nasıl oluyor da kendisi bile bilmiyor?" diye sordu Yossarian.

"Çünkü gözlerinde sinek var," diye açıklamıştı Orr abartılı bir sabırla. "Gözlerinde sinek varken gözlerinde sinek olduğunu nasıl görebilir."

Son derece mantıklı geliyordu kulağa ve Yossarian, Orr'un sözüne inanmaya razıydı, çünkü Orr New York şehrinin dışındaki yaban topraklardan geliyordu ve yaban hayatı konusunda Yossarian'dan çok daha bilgiliydi ve çünkü Yossarian'ın annesi, babası, kız kardeşi, erkek kardeşi, halası, amcası, yengesi, öğretmeni, ruhani lideri, meclis üyesi, komşusu ve gazetesinin aksine Orr ona yaşamsal öneme sahip hiçbir konuda yalan söylememişti. Yossarian, Appleby hakkında öğrendiği bu yeni bilgiyi bir iki gün düşündü, taşındı ve sonra iyilik olsun diye Appleby'ye haber vermeye karar verdi.

"Appleby, senin gözlerinde sinek var," diye fısıldadı yardımseverlikle, Parma'ya haftada bir kez yaptıkları sabah uçuşu öncesi paraşüt çadırının önünde karşılaştıklarında.

"Ne?" diye sordu Appleby sertçe. Yossarian'ın onunla konuşmuş olmasına epey şaşırmıştı.

"Senin gözlerinde sinek var," diye tekrarladı Yossarian. "İşte bu yüzden onları göremiyorsun."

Appleby, Yossarian'a tiksinti dolu bir şaşkınlıkla baktı, sessizlik içinde surat asarak Havermeyer ile birlikte cipe bindi ve yerinde duramayan grup harekat subayı Binbaşı Danby'nin bütün ön pilotlar, bombardımancılar ve seyrüsefer subaylarına

brif vermek üzere beklediği brifing odasına giden uzun, dümdüz yola koyuldular. Appleby ön koltukta uzanıp gözlerini kapatmış olan Yüzbaşı Black veya sürücü duymasın diye alçak sesle konuştu.

"Havermeyer," diye sordu tereddütle. "Benim gözlerimde sinek mi var?"

Havermeyer şaşkın şaşkın gözlerini kırpıştırdı. "İnek mi?" diye sordu.

"Hayır, sinek," dedi Appleby.

Havermeyer yine gözlerini kırpıştırdı. "Sinek mi?"

"Gözlerimde."

"Delisin sen," dedi Havermeyer.

"Hayır, deli değilim. Deli olan Yossarian. Sen bana gözlerimde sinek var mı yok mu, onu söyle. Hadi. Kaldırabilirim."

Havermeyer ağzına bir parça daha yer fıstıklı krokan attı ve dikkatle Appleby'nin gözlerine baktı.

"Ben görmüyorum," diye bildirdi.

Appleby rahatlayarak derin bir nefes aldı. Havermeyer'in dudaklarına, çenesine, yanaklarına minik yerfıstığı parçacıkları yapışmıştı.

"Yüzünde yer fıstıklı krokan kırıntısı var," dedi Appleby ona.

"Gözlerimde sinek olmasındansa yüzümde yer fıstıklı krokan kırıntısı olmasını tercih ederim," diye terslendi Havermeyer.

Her kolda uçacak diğer beşer uçağın mürettebatları, daha sonra yapılacak genel brifing için kamyonlarla geldiler. Ekiplerde yer alacak üçer ere brif falan verilmedi, onlar doğrudan havaalanına, o gün uçacakları uçaklara götürüldüler ve birlikte uçacakları subaylar kamyonların tangırdayan arka kapaklardan aşağı atlayana kadar orada, yer mürettebatıyla birlikte beklediler. Lolipop şeklindeki sert platformların üzerinde motorlar ilk önce direndi, sonra bir süre rahat rahat rölantide çalışarak aksi aksi homurdandılar ve sonra uçaklar sallana

sallana dönerek taşlı zeminde kör, aptal, sakat yaratıklar gibi ilerlediler. Pistinin ucunda sıraya girdiler ve gittikçe yükselen kükremelerle hızla, peş peşe kalktılar. Benek benek ağaçlıkların üzerinde yavaşça yan yatarak altı uçaklık kollar halinde sıralanana kadar istikrarlı bir hızla alanın üzerinde çember çizdiler ve sonra gök mavisi denizin üzerinde, kuzey İtalya ya da Fransa'ya yapacakları yolculuğun ilk ayağına koyuldular. Uçaklar düzenli olarak yükseldi. Düşman bölgesine girdiklerinde dokuz bin fitin üzerine çıkmışlardı. İnsanı her zaman şaşırtan bir şey, yalnızca makineli tüfeklerin test atışlarının ve zaman zaman dahili haberleşme tertibatından gelen kısa, hissiz yorumun bozduğu sakinlik ve mutlak sessizlik hissiydi. Sessizlik sonunda uçaklardaki bombardımancıların ilk noktaya geldiklerini ve hedefe dönmek üzere olduklarını ilan ederek herkesi ayıltmasıyla bozulurdu. Her seferinde güneş parlıyor olurdu ve havanın seyrekliği yüzünden boğazlarında minik bir yapışıklık hissederlerdi.

Uçtukları B-25'ler dengeli, güvenilir, donuk yeşil uçaklardı. Çifte dümenleri, motorları ve geniş kanatları vardı. Yossarian'ın bombardımancı olarak oturduğu yerden düşündüğü kadarıyla tek kusurları uçağın pleksiglas burnundaki bombardımancı bölmesini en yakın acil durum çıkış kapağına bağlayan geçidin darlığı idi. Emekleyerek geçmesi gereken geçit, uçuş kontrol teçhizatının altında, kare şeklinde, sıkışık, soğuk bir tüneldi ve Yossarian gibi iri bir adam zar zor sığabiliyordu içine. Aarfy gibi pipo tiryakisi, küçük kertenkele gözlü, tombul yanaklı, ay suratlı bir seyrüsefer subayı da güçlük çekiyordu ve birkaç dakika uzaktaki hedefe dönerlerken Yossarian onu uçağın burnundan kovalardı. O süre içinde bir gerilim yaşanırdı; aşağıdaki uçaksavarların nişan alıp ellerinden geliyorsa uçağın içindekilerin tamamını sonsuz bir uykuya yollamalarını beklemek dışında yapacak, işitecek, görecek hiçbir şeyin olmadığı bir süre.

Geçit, düşmekte olan bir uçakta Yossarian'ın dışarıya açılan

cankurtaranıydı ama Yossarian geçide için için kaynayan bir düşmanlıkla küfrediyor, onu yok etmek için hazırlanmış bir entrikanın bir parçası olarak talihin oraya koyduğu bir engel olarak görüp lanetliyordu. Tam orada, bir B-25'in burnunda fazladan bir acil durum çıkış kapağı yapmaya yetecek kadar yer vardı ama acil durum çıkış kapağı yoktu. Bunun yerine geçit vardı ve Avignon uçuşunda yaşanan felaketten sonra o geçidin her santiminden ayrı ayrı nefret etmeyi öğrenmişti, çünkü o santimler Yossarian'ın paraşütüne ulaşmasını saniye saniye geciktiriyorlardı, çünkü paraşüt uçağın burnuna almasına izin vermeyecek ölçüde büyüktü ve paraşütü aldıktan sonra yükseltilmiş uçuş güvertesinin arkasından ve tepeye monte edilmiş taret silahının başındaki, yüzü görünmeyen nişancının ayaklarının dibinden geçip acil durum çıkış kapağından çıkmak için çok daha fazla saniyeye ihtiyacı vardı. Yossarian onu uçağın burnundan kovaladıktan sonra Aarfy'nin gittiği yerde olmaya can atıyordu; Yossarian acil durum çıkış kapağının tepesinde, yanına alabilse çok memnun olacağı yedek kurşun geçirmez yeleklerden bir mağara yapıp içine büzülmeye; paraşütünü ait olduğu yere, sırtına geçirmeye ve bir eliyle paraşütü açacak ipin kırmızı tutamacını tutup diğeriyle ölüm habercisi ilk çığlıkta onu yere doğru boşluğa fırlatacak acil durum kapağının kolunu kavramaya can atıyordu. İlla ki uçakta olacaksa, orada olmak istiyordu; pis lanet siyah uçaksavar mermisi dalgaları yükselen, çatırdayan, sarsıntılı, gümleyen, hayaletsi, kozmolojik bir kötücüllükle aşağıda, yukarıda, her yerde patlayarak, bomlayarak, kabararak uçağı sarsar, çalkalar, titretir, takırdatır, deler ve hepsini bir saniyenin kısacık bir bölümü içinde tek bir kocaman alev çakması içinde yok etme tehditleri savururken, havada asılı lanet bir Japon balığı fanusundaki havada asılı lanet bir Japon balığı gibi burada, önde oturmak değil.

Bir seyrüsefer subayı ya da herhangi bir şey olarak Aarfy'nin Yossarian'a faydası yoktu ve Yossarian her seferinde onu geri

yolluyordu ki aniden güvenliğe kaçmaları gerekirse birbirlerinin ayağına dolaşmasınlar. Yossarian onu burundan kovaladığı zaman Aarfy, Yossarian'ın büzülüp oturmak istediği yerde büzülüp oturmak üzere serbest oluyordu ama bunun yerine o dimdik ayakta duruyor, kalın kollarını rahat rahat pilot ve yardımcı pilot koltuklarının arkalarına dayıyor, piposunu eline alıyor, McWatt ve o anda yardımcı pilot her kimse onunla dost canlısı bir sohbete dalıyor, ona ilgi gösteremeyecek kadar meşgul olan iki adama gökyüzünde komik, önemsiz şeyler işaret ediyordu. McWatt, Yossarian'ın bağıra çağıra verdiği talimatlara uymakla meşgulken Yossarian uçağı bomba geçişi düzeninde uçuruyor, Aç Joe'nun acı ve yakarı dolu gece feryatlarına çok benzeyen bir sesle McWatt'a kısa, tiz, müstehcen emirler yağdırarak açgözlü top ateşi sütunları arasında uçağı vahşice döndürüyordu. Bu kaotik çarpışma boyunca Aarfy savaş onu etkileyemeyecek, uzak bir rahatsızlıkmış gibi düşünceli düşünceli piposunu çekiştiriyor, soğukkanlı bir merakla McWatt'ın penceresinden savaşı izliyordu. Aarfy amigo aktivitelerine ve mezun toplantılarına bayılan adanmış bir öğrenci birliği adamıydı ve kafası korkmasına yetecek kadar çalışmıyordu. Yossarian'ın kafası korkmasına yetecek kadar çalışıyordu ve korkuyordu da. Ateş altında görev yerini terk edip sarı göbekli bir sıçan gibi geçitte emeklemesine engel olan tek şey, hedef bölgeden çıkmalarını sağlayacak kaçınma manevralarını başkasına emanet etmeye gönlünün razı olmamasıydı. Dünyada, böylesine büyük bir sorumluluğu üstlenmeye layık, ondan başka kimse yoktu. Kendisi kadar koca bir korkak olan, tanıdığı başka kimse yoktu. Grupta kaçınma harekatı konusunda en iyi adam Yossarian'dı ama neden, hiç bilmiyordu.

Kaçınma harekatı için belirli bir prosedür yoktu. Tek ihtiyacınız olan şey korkuydu ve Yossarian'da ondan bol bol vardı, Orr'dan, Aç Joe'dan, hatta bir gün ölmesi gerektiği fikrine boyun eğmiş olan Dunbar'dan daha fazla. Yossarian bir gün ölmesi gerektiği fikrine boyun eğmemişti ve her görevde,

bombalar atılır atılmaz, "*Hızlı, hızlı, hızlı, hızlı, seni piç herif, hızlı!*" diye bağırarak, burada, bu uçakta, yabancıların insafına kalmış olması tamamen onun suçuymuş gibi McWatt'tan şiddetle nefret ederek, canını kurtarmak için çılgınca kaçıyordu ve uçaktaki başka herkes dahili haberleşme sisteminden uzak duruyordu; yalnız Avignon görevi felaketinde Dobbs havada kafayı yemiş, acıklı acıklı ağlayarak yardım istemişti.

"Yardım edin ona, yardım edin ona," diye ağlamıştı Dobbs. "Yardım edin, yardım edin."

"Kime yardım edelim? Kime yardım edelim?" diye seslenmişti Yossarian, Dobbs komuta tertibatını Huple'ın elinden koparıp uçağı aniden kulak patlatıcı, felç edici, dehşet verici bir dalışa geçirerek Yossarian'ın kafasının tepesini uçağın tavanına yapıştırdıktan sonra, kulaklığını haberleşme sistemine takarak. Huple kumanda tertibatını Dobbs'un elinden kapmış, daha biraz önce başarıyla kaçındıkları uçaksavar salvosunun ortasına dalmış olan uçağı aynı anilikle düzelterek hepsinin canını kurtarmıştı. Yossarian uçağın burnunda, kafası tavana yapışmış halde kıpırdayamadan sallanırken, *Ah Tanrım! Ah Tanrım, ah Tanrım*, diye sözsüzce yalvarmaktaydı.

"Bombardımancı, bombardımancı," diye haykırmıştı Dobbs, Yossarian konuştuğu zaman. "Yanıt vermiyor, yanıt vermiyor. Bombardımancıya yardım edin, bombardımancıya yardım edin."

"Bombardımancı benim," diye haykırmıştı Yossarian ona. "Bombardımancı benim. Ben iyiyim. Ben iyiyim."

"O zaman ona yardım edin, ona yardım edin," diye yalvarmıştı Dobbs. "Yardım edin, yardım edin."

Snowden arkada uzanmış, ölüyordu.

6

AÇ JOE

Aç Joe elli görev uçuşunu tamamlamıştı ama bu hiçbir işe yaramıyordu. Çantalarını toplamış, eve gönderilmeyi bekliyordu. Geceleri tekinsiz, kulak paralayan kâbuslar görüyor, Ordu'ya katılmak için yaşı konusunda yalan söylemiş ve kedisiyle birlikte Aç Joe ile aynı çadırda kalmakta olan on beş yaşındaki pilot Huple dışında kimseyi uyutmuyordu. Huple'ın uykusu hafifti ama Aç Joe'nun çığlıklarını hiç duymadığını iddia ediyordu. Aç Joe hastaydı.

"Ee, ne olmuş?" diye hırladı Doktor Daneeka kızgınlıkla. "Ben yırtmıştım, sana söylüyorum. Senede elli bin kazanıyordum ve hemen hepsi vergiden muaftı, çünkü müşterilerime ücreti nakit ödetiyordum. Dünyadaki en güçlü ticaret birliği arkamdaydı. Ama bak, ne oldu. Tam gerçekten para yapmaya başlamışken, faşizm diye bir şey icat etmeleri ve beni bile etkileyecek kadar korkunç bir savaş çıkarmaları gerekti. Aç Joe gibi birinin her gece kendi beynini patlatacak çığlıklar attığını her duyduğumda gülmem lazım aslında. Gerçekten gülmem lazım. *O mu* hasta? Ona sor bakalım, ben nasıl hissediyormuşum acaba?"

Aç Joe kendi dertlerine öyle boğulmuştu ki Doktor

Daneeka'nın nasıl hissettiği umurunda bile değildi. Sesler vardı, örneğin. Küçük sesler onu öfkelendiriyordu ve piposunu çekiştirirken ıslak emme sesleri çıkardığı için Aarfy'ye, yaptığı tıngırtılar yüzünden Orr'a, yirmi bir ya da poker oyunlarında kart dağıtırken açtığı her kartı keskin bir şaklamayla masaya çarptığı için McWatt'a, sarsak sarsak ortalıklarda dolaşırken eşyalara çarptığında dişlerinin takırdamasına izin verdiği için Dobbs'a bağırmaktan sesi kısılıyordu. Aç Joe tam bir perişan, ağrılı, devim duygun* sinir küpüydü. Sessiz bir odadaki kol saatinin tekdüze tıkırtısı bile adamın korunaksız beynine işkence gibi geliyordu.

"Beni dinle, evlat," diye açıklamıştı Huple'a sert bir sesle, bir gecenin çok geç saatlerinde, "bu çadırda yaşamak istiyorsan benim yaptığım gibi yapacaksın. Her gece kol saatini bir çift yün çoraba saracaksın ve odanın diğer tarafındaki ayak ucu sandığının dibine saklayacaksın."

Huple, Aç Joe'ya itip kakabileceği biri olmadığını göstermek için meydan okurcasına çenesini çıkardı ve denileni harfi harfine yerine getirdi.

Aç Joe diken üzerinde yaşayan, sıskası çıkmış, perişan bir adamdı; etsiz yüzlü, solgun tenli ve kemikliydi ve gözlerinin çevresindeki morarmış halkaların derisinin altındaki damarlar kesik yılan parçaları gibi seğirirdi. Terkedilmiş bir maden kasabası gibi kasvetli, çopur, kederli bir yüzdü onunki. Aç Joe doymak bilmezcesine yer, durmaksızın parmak uçlarını kemirir, kekeler, boğuluyormuş gibi sesler çıkarır, kaşınır, terler, tükürükler saçar, çıplak kızların resmini çekmeye çalışmakta kullandığı siyah fotoğraf makinesiyle çılgınca oradan oraya koştururdu. Fotoğrafları asla çıkmazdı. Aç Joe her seferinde ya makineye film koymayı, ya ışıkları yakmayı, ya da lensin kapağını açmayı unuturdu. Çıplak kızları poz vermeye ikna etmek kolay iş değildi ama Aç Joe işin numarasını biliyordu.

---

* Devim duygun: Görülen ya da işitilen şeylerden ziyade devinen görüntüleri zihninde açık seçik tutabilen kimse. –çn

"Ben büyük adam," diye bağırırdı. "Ben *Life* dergisinden büyük adam. Koskoca kapakta büyük resim. *Si, si, si!* Hollywood yıldızı. Bol bol *dinero*. Bol bol boşanma. Bütün gün bol bol aganigi."

Pek az kadın böylesine kurnazca dil dökmelere direnebilirdi; fahişeler kendilerini büyük bir hevesle onun ayaklarının dibine atar, Aç Joe hangi fantastik pozu istiyorsa o pozu verirlerdi. Kadınlar Aç Joe'yu öldürüyordu. Birer cinsel varlık olarak onlara verdiği tepki çılgın bir tapınma ve putlaştırma eğilimi idi. O kadınlar mucizevi olanın tatlı, tatmin edici, çıldırtıcı timsalleriydi, ölçülemeyecek kadar güçlü, dayanılamayacak kadar keskin, adi, değersiz adamlar tarafından kiralanamayacak kadar mükemmel zevk araçlarıydı. Aç Joe o kadınların kendilerini çırılçıplak onun ellerine teslim etmelerini ancak hızla telafi edilmeye yazgılı kozmik bir yanlış olarak yorumlayabiliyordu ve Biri onu iş üzerinde yakalayıp kadınları alıp götürmeden önce sahip olduğunu hissettiği bir iki gelip geçici an içinde onlardan ne şehevi faydalar elde edebiliyorsa etmeye çalışıyordu. Kadını becermeli mi, fotoğrafını mı çekmeli, bir türlü karar veremiyordu, çünkü ikisini aynı anda yapmayı beceremiyordu. Aslında, ikisini de yapmayı beceremiyordu, ona hükmeden telaş ihtiyacı performans gösterme gücünü öylesine karman çorman ediyordu. Fotoğraflar asla çıkmıyordu ve Aç Joe asla girmiyordu. Tuhaf olan şuydu ki, sivil hayatta Aç Joe gerçekten de *Life* dergisi için çalışan bir fotoğrafçıydı.

Şimdi o bir kahramandı, Hava Kuvvetleri'nden çıkan en büyük kahraman, Yossarian öyle düşünüyordu, çünkü Hava Kuvvetleri'ndeki tüm diğer kahramanlardan daha fazla muharebe görev müddeti tamamlamıştı. Aç Joe ilk muharebe görev müddetini yirmi beş görev uçuşu yaptığı zaman tamamlamıştı. O sırada çantalarını toplaması, eve mutlu mektuplar yazması ve Çavuş Towser'a takılarak onu ABD'ye geri sevk edecek emirlerin gelmesini beklemesi için bu kadarı yeterliydi. Beklerken günlerini harekat çadırının girişinin önünde ileri

geri yürüyerek, oradan geçen herkese bağıra çağıra laf atarak, Çavuş Towser ne zaman bölük çadırından çıkacak olsa adama şakayla karışık pis orospu çocuğu diyerek geçiriyordu.

Salerno çıkarması haftasında Yossarian, Marakeş'e yaptığı ikmal uçuşu sırasında Ordu Kadın Teşkilatı'ndan biriyle çalıların arasında özel göreve çıkmışken kaptığı belsoğukluğu yüzünden hastanede yatarken Aç Joe yirmi beş görev uçuşunu tamamlamıştı. Yossarian, Aç Joe'ya yetişmek için elinden geleni yapmıştı ve neredeyse yetişiyordu da; altı günde altı uçuş yapmıştı ama yirmi üçüncü görevi Albay Nevers'ın öldüğü Arezzo uçuşuydu ve eve gönderilmeye ancak bu kadar yaklaşabilmişti. Ertesi gün Albay Cathcart yepyeni üniforması içinde amansız bir gururla parlayarak gelmişti ve kumandayı devralmasını eve gitmek için gerekli uçuş sayısını yirmi beşten otuza çıkararak kutlamıştı. Aç Joe çantalarını boşaltmış ve eve yazdığı mutlu mektupları yenilemişti. Çavuş Towser'a sataşmayı bırakmış, her şeyin suçunu ona atmaya başlamıştı. Halbuki Albay Cathcart'ın gelişinde hiçbir suçu olmadığını biliyordu. Yedi gün önce ya da ondan sonra görev süresini tamamladığı her beş seferinde zamanında yürürlüğe konsa onu kurtaracak olan sevk emirlerinin yürürlüğe konmasındaki gecikmede de hiçbir suçu olmadığını biliyordu.

Aç Joe artık sevk emirlerini beklemenin gerilimine dayanamıyordu ve ne zaman yeni bir görev süresi doldursa hemen viraneye dönüyordu. Ne zaman muharebe görevinden alınsa, sahip olduğu küçük arkadaş grubuna büyük bir parti veriyordu. Kurye uçağıyla çıktığı, dört gün süren haftalık turlarda satın almayı başardığı burbon şişelerini açıyor, gülüyor, şarkı söylüyor, dans ediyor, bir esriklik festivali içinde bağırıp çağırıyor, sonunda, dayanamayacak hale geldiğinde huzur içinde uykuya dalıyordu. Yossarian, Nately ve Dunbar onu yatağına yatırır yatırmaz, uykusunda çığlıklar atmaya başlıyordu. Sabah çadırından sefil, korku dolu bir halde, vicdan azabı içinde, yıkımın eşiğinde sallanan ve için için yenip tükenmiş bir

insan olarak çıkıyordu.

Aç Joe, artık muharebe uçuşu yapmadığı ve bir türlü gelmek bilmeyen sevk emirlerini beklediği asap bozucu dönemlerde, üste geçirdiği her gece, semavi bir dakiklikle görüyordu kâbuslarını. Birlikteki, kolayca etki altında kalabilen Dobbs ve Yüzbaşı Flume gibi adamlar Aç Joe'nun çığlık çığlığa gördüğü kâbuslardan öyle huzursuz oluyorlardı ki kendileri de çığlık çığlığa kâbus görmeye başlıyorlardı ve havada uçuşan küfürler her gece karanlığın içinde, kafalarından müstehcen fikirler geçen kuşların çiftleşme dönemindeki ötüşleri gibi romantik romantik çınlıyordu. Binbaşı Major'ın birliğindeki, kendisinin sağlıksız bir eğilimin başlangıcı olarak gördüğü şeyi durdurmak için Yarbay Korn kararlılıkla harekete geçti. Onun önerdiği çözüm Aç Joe'nun haftada bir kez kurye uçağıyla uçması, böylece haftanın dört gecesini birliğin dışında geçirmesiydi ve bu çare Yarbay Korn'un bulduğu tüm diğer çareler gibi başarılı oldu.

Ne zaman Albay Cathcart gerekli uçuş sayısını artırsa ve Aç Joe muharebe görevine geri dönse kâbuslar kesiliyor, Aç Joe rahatlamış bir gülümsemeyle olağan dehşet durumuna geri dönüyordu. Yossarian, Aç Joe'nun süzülmüş suratını gazetedeki manşetler gibi okuyabiliyordu. Aç Joe kötü göründüğünde durum iyiydi ve iyi göründüğünde durum kötüydü. Aç Joe'nun ters tepkileri, Aç Joe'nun kendisi dışında herkes için anlaşılmaz bir olguydu. Aç Joe ise her şeyi inatla inkâr ediyordu.

"Kim rüya görüyor ki?" diye yanıt vermişti, Yossarian ona rüyasında ne gördüğünü sorduğunda.

"Joe, neden gidip Doktor Daneeka'ya bir görünmüyorsun?" diye tavsiyede bulunmuştu Yossarian.

"Neden gidip Doktor Daneeka'ya görünecekmişim? Hasta değilim ki."

"Ya kâbusların?"

"Ben kâbus görmüyorum," diye yalan söylemişti Aç Joe.

"Belki o kâbusların için bir şey yapabilir."

"Kâbus görmekte yanlış bir taraf yok," diye yanıt vermişti Aç Joe. "Herkes kâbus görür."

Yossarian onu kıstırdığını düşünmüştü. "Her gece mi?" diye sormuştu.

"Neden her gece olmasın?" diye sormuştu Aç Joe.

Aniden her şey çok mantıklı gelmişti. Gerçekten de, neden her gece olmasın? Her gece acıyla haykırmak mantıklıydı. Appleby'nin kurallara harfiyen uymasından ve Yossarian onunla konuşmaktan vazgeçtiği zaman Kraft'tan denizaşırı uçuşlarda Yossarian'a Atabrine tabletlerini almasını emretmesini istemesinden daha mantıklıydı. Aç Joe Kraft'tan da daha mantıklı geliyordu. Kraft ölmüştü, Yossarian altı uçaktan oluşan kolunu bir hedefin üzerinden ikinci kez geçirdikten sonra patlayan motor yüzünden Ferrara üzerinde öylesine düşüp ölmüştü. Kırk bin fitten bir turşu fıçısını vurabilecek bombardıman nişan aletine rağmen grup Ferrara'daki köprüyü yedinci gündür ıskalıyordu ve Albay Cathcart'ın köprüyü yirmi dört saat içinde adamlarına yok ettirmek için gönüllü olmasının üzerinden koskoca bir hafta geçmişti bile. Kraft, Pennsylvanialı sıska, zararsız bir oğlandı ve tek dileği sevilmekti; böylesine mütevazı, böylesine onur kırıcı bir arzusu olmasına rağmen yine de hayal kırıklığına uğramaya yazgılıydı. Sevilmek yerine ölmüştü; tek kanadı kalmış uçak yere çakılırkenki o çok kıymetli son anlarda kimsenin sesini duymadığı, korkunç bir enkaz yığınında tek bir kanlı köz parçası. Kimseyi incitmeden kısa bir süre yaşamış, sonra yedinci gün, Tanrı tatile çıkmışken McWatt, Yossarian'ın rehberliğinde dönüp hedefe yönelir ve ikinci bombardıman geçişini yaparken alevler içinde yere çakılmıştı. Ölmüştü, çünkü Aarfy'nin kafası karışmıştı ve Yossarian ilk geçişte bombaları bırakamamıştı.

"Herhalde geri dönmemiz gerekecek, değil mi?" demişti McWatt ciddiyetle, haberleşme sistemi üzerinden.

"Herhalde öyle olacak," demişti Yossarian.

"Olacak mı?" demişti McWatt.

"Evet."

"Ah, pekâlâ," diye şarkı söylemişti McWatt, "ne olacaksa."

Diğer kollardaki uçaklar uzakta güvenlik içinde çemberler çizerken ve aşağıdaki Hermann Goering Tümeni'nin sahip olduğu bütün toplar onların üzerine mermi yağdırmakla meşgulken geri dönmüşlerdi.

Albay Cathcart cesur bir adamdı ve adamlarını mümkün olan her hedefe göndermek için tereddütsüzce gönüllü oluyordu. Tıpkı pinpon masasında hiçbir atışın Appleby'nin yapamayacağı kadar güç olmaması gibi, hiçbir hedef Albay Cathcart'ın grubunun saldıramayacağı kadar tehlikeli değildi. Appleby iyi bir pilottu ve gözlerinde sinekler olan, tek bir puan kaybetmeyen, insanüstü bir pinpon oyuncusu idi. Appleby'nin rakibini rezil etmesi için yirmi bir servis yeterli oluyordu. Pinpon masasındaki başarısı efsaneleşmişti ve Appleby oynadığı her oyunu kazanırdı. Ta ki Orr bir gece meyve sulu cin içip sarhoş olana ve Appleby, Orr'un ilk beş servisini kestikten sonra raketiyle Appleby'nin alnını yarana kadar. Orr raketini fırlattıktan sonra masanın tepesine sıçramış, koşarak diğer uca gelip atlamış ve iki ayağı üzerinde Appleby'nin yüzünün üzerine konmuştu. Kıyamet kopmuştu. Appleby'nin Orr'un çırpınan kollarından ve bacaklarından kurtulup doğrulmayı başarması için tam bir dakika gerekmişti. Bir eliyle Orr'un gömleğinin önünü kavramış, diğer elini ölümcül bir yumruk yapıp havaya kaldırmıştı. Tam o anda Yossarian öne çıkıp Orr'u adamın elinden almıştı. Appleby için sürprizlerle dolu bir geceydi. Appleby, Yossarian kadar iri, onun kadar güçlü bir adamdı. Yossarian'a savurduğu yumruk Şef Beyaz Yarımyulaf'ın içini öyle büyük bir sevinç ve heyecanla doldurmuştu ki Şef dönüp Albay Moodus'un burnuna bir yumruk indirmişti. Bu yumruk General Dreedle'ın içini öylesine tatlı bir hazla doldurmuştu ki Albay Cathcart'a papazı subay gazinosundan atmasını emretmiş, Şef Beyaz Yarımyulaf'ı Doktor

Daneeka'nın çadırına yollamıştı. Şef orada günde yirmi dört saat doktorun bakımı altında olacak, General Dreedle her istediğinde Albay Moodus'un burnuna yumruk indirmesine izin verecek kondisyonda kalacaktı. Zaman zaman General Dreedle sırf Şef Beyaz Yarımyulaf damadının burnuna yumruk indirsin diye hemşiresini ve Albay Moodus'u yanına alıp Ving Karargâhı'ndan birliğe özel yolculuklar yapıyordu.

Şef Beyaz Yarımyulaf Yüzbaşı Flume ile paylaştığı karavanda kalmayı tercih ederdi. Yüzbaşı Flume her gecenin büyük bölümünü halkla ilişkiler bülteni için çektiği fotoğrafları basarak geçiren sessiz ve ürkek birlik temsil subayı idi. Yüzbaşı Flume her gece mümkün olduğunca çok zamanı karanlık odasında çalışarak geçirir, sonra boynuna astığı tavşan ayağıyla, parmaklarını çaprazlayarak karyolasına uzanır ve bütün gücüyle uyanık kalmaya çalışırdı. Şef Beyaz Yarımyulaf'tan ölümüne korkuyordu. Yüzbaşı Flume bir gece o derin uykudayken Şef Beyaz Yarımyulaf'ın ayak uçlarına basa basa yatağına geleceği ve gırtlağını bir kulağından diğerine kadar keseceği fikrine takıntı ölçüsünde inanmıştı. Yüzbaşı Flume bu fikri bizzat Şef Beyaz Yarımyulaf'tan edinmişti. Şef Beyaz Yarımyulaf gerçekten de bir gece tam Yüzbaşı Flume uykuya dalarken ayak uçlarına basa basa onun yatağına gitmiş ve uğursuz bir sesle tıslayarak bir gece o, Yüzbaşı Flume derin uykudayken kendisinin, yani Şef Beyaz Yarımyulaf'ın onun gırtlağını bir kulağından diğerine kadar keseceğini söylemişti. Yüzbaşı Flume buz kesmişti. Koskocaman açtığı gözlerini, Şef Beyaz Yarımyulaf'ın birkaç santim ötede sarhoş sarhoş parlayan gözlerine dikmişti.

"Neden?" diye gaklamayı başarmıştı Yüzbaşı Flume sonunda.

"Neden olmasın?" diye yanıt vermişti Şef Beyaz Yarımyulaf.

Bu olaydan beri Yüzbaşı Flume her gece mümkün olduğunca uzun süre uyanık kalmaya çalışıyordu. Aç Joe'nun kâbuslarının çok faydası dokunuyordu. Yüzbaşı Flume Aç

Joe'nun her gece manyak gibi ulumasını dikkatle dinleye dinleye ondan nefret etmeye başlamış, Şef Beyaz Yarımyulaf'ın bir gece ayak uçlarına basa basa *onun* yatağına gitmesini ve *onun* gırtlağını bir kulağından diğerine kadar kesmesini diler olmuştu. Aslında, çoğu gece Yüzbaşı Flume kütük gibi uyuyordu ve yalnızca uyanık olduğu *rüyasını* görüyordu. Uyanık yattığına dair bu rüyalar öylesine ikna ediciydi ki her sabah rüyasından büyük bir bitkinlik içinde uyanıyor ve hemen yine uykuya dalıyordu.

Şef Beyaz Yarımyulaf hayret verici dönüşümünden beri Yüzbaşı Flume'u neredeyse sever olmuştu. O gece Yüzbaşı Flume yatağına tasasız, dışadönük biri olarak girmiş, ertesi sabah tasalı, içedönük biri olarak kalkmıştı ve Şef Beyaz Yarımyulaf gururla, yeni Yüzbaşı Flume'u kendi eseri olarak görüyordu. Aslında Yüzbaşı Flume'un gırtlağını bir kulağından diğerine kadar kesmeyi hiç düşünmemişti. Bunu yapma tehdidi savurmak onun espri anlayışıydı yalnızca, tıpkı zatürreden ölmek, Albay Moodus'un burnuna yumruk atmak ya da Doktor Daneeka'yı Kızılderili güreşine davet etmek gibi. Her gece sarhoş olup sallana sallana geldiği zaman Şef Beyaz Yarımyulaf'ın istediği tek şey, hemen uykuya dalmak oluyordu ve genellikle Aç Joe bunu imkânsız kılıyordu. Aç Joe'nun kâbusları Şef Beyaz Yarımyulaf'ın sinirlerini hoplatıyordu ve sık sık birinin ayak uçlarına basa basa Aç Joe'nun çadırına gitmesini, Huple'ın kedisini suratından kaldırmasını ve gırtlağını bir kulağından diğerine kadar kesmesini, böylece birlikteki, Yüzbaşı Flume dışında herkesin rahat bir uyku uyuyabilmesini diliyordu.

Şef Beyaz Yarımyulaf General Dreedle'ın arzusu üzerine Albay Moodus'un burnuna yumruk atıp duruyor olmasına rağmen hâlâ dışlanıyordu. Dışlanan bir başka kişi de filo kumandanı Binbaşı Major'dı. Dışlandığı gerçeğini Albay Cathcart filo kumandanı olduğunu söylediği zaman anlamıştı. Binbaşı Duluth'un Perugia üzerinde öldürülmesini takip eden gün

Albay Cathcart motoru güçlendirilmiş cipine atlayarak birliğe dalmış, cipinin burnunu ilerideki yamuk basketbol sahasından ayıran demiryolu hendeğinden birkaç santim beride keskin bir frenle durmuştu. Daha sonra Binbaşı Major o sahadan, neredeyse dost olduğu adamların tekmeleri, dürtüklemeleri, taşları ve yumrukları eşliğinde atılacaktı.

"Yeni filo kumandanı sensin," diye bağırmıştı Albay Cathcart hendeğin üzerinden Binbaşı Major'a. "Ama bunun bir anlamı olduğunu sanma, çünkü yok. Tek anlamı şu: yeni filo kumandanı sensin."

Albay Cathcart vahşi bir direksiyon hamlesi ile cipini döndürmüş, Binbaşı Major'ın yüzüne toz bulutları püskürterek geldiği gibi aniden gazlayıp gitmişti. Haber Binbaşı Major'ı yerinde dondurmuştu. Uzun ellerinde aşınmış bir basketbol topuyla ağzı bir karış açık, dili tutulmuş bir halde, fasulye sırığı gibi kalakalmıştı orada. Birlikte basketbol oynadığı ve onlarla dost olmasına daha önce kimsenin izin vermediği ölçüde izin vermiş olan askerler arasında Albay Cathcart'ın ektiği kin tohumları hızla kök salmıştı. Binbaşı Major yuvarlak gözlerinin akları irileşerek, puslanarak, boğucu bir sis gibi çevresini sarmaya başlayan o tanıdık, aşılmaz yalnızlık hissine karşı hırsla mücadele etmiş ama kaybetmişti.

Grup Karargâhı'ndaki, Binbaşı Danby hariç tüm diğer subaylar gibi Albay Cathcart da demokratik bir ruha sahipti: bütün insanların eşit yaratıldığına inanırdı ve dolayısıyla Grup Karargâhı dışındaki bütün insanları aynı hararetle hor görürdü. Bununla beraber, kendi adamlarına inanırdı. Brifing odasında onlara sık sık söylediği gibi, adamlarının tüm diğer birliklerdeki askerlerden en az on fazla görev uçuşu yapabilecek kadar iyi olduğuna inanır, onlara duyduğu güveni paylaşmayan herkesin basıp gidebileceğini düşünürdü. Ama, Yossarian'ın eski Birinci Sınıf Er Wintergreen'e yaptığı bir ziyarette öğrendiği gibi, basıp gidebilmenin tek yolu on fazla uçuşu tamamlamaktı.

"Hâlâ anlamıyorum," diye itiraz etti Yossarian. "Doktor Daneeka haklı mı, değil mi?"

"Kaç tane demişti?"

"Kırk."

"Daneeka doğru söylemiş," diye itiraf etti eski Birinci Sınıf Er Wintergreen. "Yirmi Yedinci Hava Kuvvetleri Karargâhı'nı ilgilendirdiği kadarıyla kırk görev uçuşu yeterli."

Yossarian sevindi. "O zaman eve dönebilirim, değil mi? Ben kırk sekiz uçuş yaptım."

"Hayır, eve dönemezsin," diye düzeltti eski Birinci Sınıf Er Wintergreen. "Deli misin, nesin?"

"Neden dönemiyormuşum?"

"Madde 22."

"Madde 22 mi?" Yossarian sersemlemişti. "Madde 22'nin bununla ne ilgisi var?"

"Madde 22 der ki," diye yanıt verdi Doktor Daneeka sabırla, Aç Joe, Yossarian'ı Pianosa'ya geri götürdüğü zaman, "komutanın sana ne diyorsa onu yapmalısın."

"Ama Yirmi Yedinci Hava Kuvvetleri Karargâhı kırk görev uçuşundan sonra eve dönebileceğimi söylüyor."

"Ama eve dönmek zorunda olduğunu söylemiyor. Ve kurallar, sana verilen her emre uyman gerektiğini söylüyor. Açmaz burada işte. Albay seni daha fazla görev uçuşu yapmaya zorlayarak Yirmi Yedinci Hava Kuvvetleri Karargâhı'na itaatsizlik ediyor bile olsa, yine de o görev uçuşlarını yapmak zorundasın, yoksa albayın emrine itaatsizlik etmekten suçlu olursun. Ve o zaman Yirmi Yedinci Hava Kuvvetleri Karargâhı gerçekten tepene biner."

Yossarian hayal kırıklığı içinde çöktü. "O zaman gerçekten de elli görev uçuşunu tamamlamam gerekiyor, değil mi?" dedi yaslı bir sesle.

"Elli beş," diye düzeltti Doktor Daneeka.

"Elli beş ne?"

"Artık albayın tamamlamanızı istediği elli beş görev uçu-

şu."

Aç Joe Doktor Daneeka'yı duyduğunda rahatlayarak derin bir nefes aldı ve sırıtmaya başladı. Yossarian Aç Joe'yu ensesinden yakaladı ve uçağa atlayıp onu tekrar eski Birinci Sınıf Er Wintergreen'in yanına uçurmaya zorladı.

"Eğer," diye sordu bir sır paylaşırcasına, "elli beş uçuşu tamamlamayı reddedersem, bana ne yaparlar?"

"Muhtemelen seni vurmak zorunda kalırız," diye yanıt verdi eski Birinci Sınıf Er Wintergreen.

"Biz mi?" diye haykırdı Yossarian hayretle. "Ne demek, *biz*? Ne zamandan beri onların tarafındasın?"

"Eğer sen vurulacaksan, benim hangi tarafta olmamı bekliyorsun?" diye terslendi eski Birinci Sınıf Er Wintergreen.

Yossarian irkildi. Albay Cathcart yine kazanmıştı.

7

McWATT

Normalde Yossarian'ın pilotu McWatt'tı ve her sabah cırtlak kırmızı, temiz pijamalarının içinde, çadırın dışında tıraş olurken, Yossarian'ın çevresindeki tuhaf, ironik, anlaşılmaz şeylerden biriydi. Muhtemelen aralarındaki en deli asker McWatt'tı, çünkü adamın aklı pekâlâ başındaydı ve buna rağmen savaşı hiç takmıyordu. Kısa bacaklı, geniş omuzlu, genç, güleç biriydi. Durmaksızın ıslıkla hareketli dans şarkıları çalar, yirmi bir ya da poker oynarken kartları şaklatarak açardı ve Aç Joe sonunda şaklayan kartların biriken etkisiyle kendini kaybederek ümitsizlik içinde titremeye başlar, kartları şaklatmayı bırakması için sayıp söverdi.

"Seni orospu çocuğu, sırf beni incittiği için yapıyorsun," diye bağırırdı Aç Joe öfkeyle, Yossarian tek eliyle yatıştırırcasına onu tutarken. "Yapmasının tek sebebi bu, çünkü benim bağırıp çağırmamı dinlemekten hoşlanıyor, seni lanet olası orospu çocuğu!"

McWatt şirin, çilli burnunu özür dilercesine kırıştırır, bir daha kartları şaklatmayacağına söz verir ama her seferinde unuturdu. McWatt kırmızı pijamalarının altına muflon yatak odası terlikleri giyerdi ve yeni ütülenmiş renkli yatak örtüle-

ri içinde uyurdu. Yatak takımlarından birinin yarısını onun için Milo, sırıtkan, tatlı sever bir hırsızdan almış, karşılığında Yossarian'dan ödünç aldığı çekirdeksiz hurmaların hiçbirini vermemişti. McWatt, Milo'dan çok etkilenmişti. Milo tanesi yedi sentten satın aldığı yumurtaları beş sente satarak tabldot astsubayı Onbaşı Snark'ı çok eğlendiriyordu. Ama Milo, McWatt'ı, Yossarian'ın karaciğeri konusunda Doktor Daneeka'ya yazdırdığı mektubun Milo'yu etkilediği kadar etkileyememişti.

"Bu da ne?" diye haykırmıştı Milo dehşet içinde, Binbaşı — de Coverley'nin mutfakta çalışması için kaçırdığı iki İtalyan işçinin Yossarian'ın çadırına götürmeye hazırlandığı, kurutulmuş meyve, kutu kutu meyve suyu ve tatlı dolu, oluklu kartondan yapılmış dev kutuyu gördüğünde.

"Bu Yüzbaşı Yossarian, komutanım," dedi Onbaşı Snark kendini beğenmiş bir gülüşle. Onbaşı Snark zamanının yirmi sene ilerisinde olduğuna inanan ve kitleler için yemek pişirmekten hoşlanmayan entelektüel bir züppeydi. "Doktor Daneeka'ya bir mektup yazdırmış. İstediği kadar meyve ve meyve suyu alabilecekmiş."

"Bu da ne?" diye haykırdı Yossarian, Milo bembeyaz kesilip durduğu yerde sallanmaya başladığında.

"Bu Teğmen Milo Minderbinder, komutanım," dedi Onbaşı Snark küçümser bir göz kırpışla. "Yeni pilotlarımızdan biri. Siz hastaneye en son gittiğinizde yemekhane subayı oldu."

"Bu da ne?" diye haykırdı McWatt o akşam geç saatlerde, Milo ona yatak çarşafının yarısını verdiğinde.

"Bu sabah çadırından çalınan çarşafın yarısı," diye açıkladı Milo sinirli bir kendinden memnunlukla, pas rengi bıyığı hızla seğirerek. "İddiaya girerim çalındığının farkında bile değildin."

"Neden insan çarşaf çalmak istesin ki?" diye sordu Yossarian.

Milo allak bullak oldu. "Anlamıyorsunuz," diye itiraz etti.

Yossarian, Doktor Daneeka'dan aldığı mektuba yatırım yapmayı Milo'nun neden bu kadar ümitsizlikle istediğini de anlamıyordu. Son derece kısa ve öz bir mektuptu. "Yossarian'a istediği kadar kurutulmuş meyve ve meyve suyu verin," diye yazmıştı Doktor Daneeka. "Karaciğerinin rahatsız olduğunu söylüyor."

"Böyle bir mektup," diye mırıldandı Milo ümitsizlikle, "dünya üzerinde herhangi bir yemekhane subayını mahvedebilir." Milo sevdiğinin cenazesini takip eden biri gibi kaybettiği erzak kartonunun peşine takılarak Yossarian'ın çadırına gelmiş, mektubu tekrar okumak istemişti. "Ne kadar istersen o kadar vermek zorundayım. Mektup hepsini senin yemen gerektiğini bile söylemiyor."

"Söylememesi iyi bir şey," dedi Yossarian ona, "çünkü ben bunları hiç yemiyorum zaten. Karaciğerim rahatsız."

"Ah, evet, unutmuşum," dedi Milo saygıyla sesini alçaltarak. "Kötü mü?"

"Yeterince kötü," diye yanıt verdi Yossarian neşeyle.

"Anlıyorum," dedi Milo. "Bu ne demek oluyor?"

"Şu demek oluyor, bundan daha iyi olamazdı..."

"Anladığımı sanmıyorum."

"... ancak daha kötü olabilirdi. Şimdi kavradın mı?"

"Evet, şimdi kavradım. Ama yine de anladığımı sanmıyorum."

"Eh, kafanı yorma. Bırak ben kafa yorayım. Görüyorsun, aslında karaciğerim rahatsız değil. Yalnızca rahatsızlık semptomları gösteriyorum. Bende Garnett-Fleischaker sendromu var."

"Anlıyorum," dedi Milo. "Garnett-Fleischaker sendromu nedir?"

"Bir karaciğer rahatsızlığı."

"Anlıyorum," dedi Milo ve tecrübe ettiği batıcı hissin geçmesini bekler gibi, içsel bir acı ifadesiyle kara kaşlarını ovalamaya başladı. "Bu durumda," diye devam etti sonunda, "her-

halde yediklerine çok dikkat etmen gerekir, değil mi?"

"Gerçekten de çok dikkat etmem gerekiyor," dedi Yossarian ona. "Garnett-Fleischaker sendromuna sık rastlanmaması iyi bir şey. Ben de benimkini mahvetmek istemiyorum. İşte bu yüzden hiç meyve yemiyorum."

"Şimdi gerçekten kavradım," dedi Milo. "Meyve karaciğerine kötü mü geliyor?"

"Hayır, meyve karaciğerime iyi geliyor. İşte bu yüzden hiç meyve yemiyorum."

"O zaman aldıklarını ne yapıyorsun?" diye sordu Milo, gittikçe artan şaşkınlığına rağmen inat ederek. Sonunda dudaklarını yakan soruyu sordu. "Satıyor musun?"

"Veriyorum."

"Kime?" diye bağırdı Milo dehşetle çatlayan bir sesle.

"İsteyen herkese," diye bağırarak karşılık verdi Yossarian.

Milo uzun, melankolik bir feryat salıverdi. Küle dönmüş yüzünde aniden beliren ter damlalarıyla, sendeleyerek geriledi. Bütün vücudu titreyerek, dalgın dalgın talihsiz bıyığını çekiştirdi.

"Büyük kısmını Dunbar'a veriyorum," diye devam etti Yossarian.

"Dunbar'a mı?" diye yankıladı Milo sersem sersem.

"Evet. Dunbar dilediği kadar meyve yiyebiliyor. Üstelik ona hiç faydası dokunmuyor. Kutuyu buracıkta, açıkta bırakıyorum ki dileyen gelip alsın. Aarfy gelip kuru erik alıyor, çünkü yemekhanede asla yeterince kuru erik vermediklerini söylüyor. Zaman bulabildiğinde bu konuyla ilgilenmek isteyebilirsin, çünkü Aarfy'nin buralarda oyalanması hiç hoş değil. Ne zaman erzakım azalsa Onbaşı Snark'tan tamamlamasını istiyorum. Nately Roma'ya her gittiğinde yanına bir sürü meyve alıyor. Benden nefret eden ve onunla da pek ilgilenmeyen bir orospuya aşık. Kadının onları yatakta asla yalnız bırakmayan küçük bir kız kardeşi var. Yaşlı bir adam, yaşlı bir kadın ve güzel, koca butları olan bir sürü başka kızla beraber bir apart-

man dairesinde yaşıyorlar. O kızlar da oralarda takılıyor. Her gittiğinde Nately onlara koca bir kutu dolusu meyve götürüyor."

"Orada onları satıyor mu?"

"Hayır, *veriyor*."

Milo kaşlarını çattı. "Eh, oldukça cömert biriymiş herhalde," diye yorum yaptı hevesten yoskun.

"Evet, çok cömert," diye onayladı Yossarian.

"Eminim son derece yasaldır da," dedi Milo, "çünkü yiyecekleri benden aldıktan sonra hepsi senin sayılır. Bu kadar güç koşullarda yaşayan o insanlar meyveleri alınca epey memnun oluyorlardı herhalde."

"Evet, çok memnun oluyorlar," diye temin etti Yossarian onu. "İki kız hepsini karaborsada satıyor ve parayı süslü takılar ve ucuz parfüm almak için kullanıyorlar."

Milo'nun kulakları dikildi. "Takı mı?" diye nida etti. "Bunu bilmiyordum. Ucuz parfüme ne kadar ödüyorlar?"

"Yaşlı adam kendi payını ham viski ve müstehcen fotoğraflar almak için kullanıyor. Adam tam bir zampara."

"Zampara mı?"

"Görsen şaşarsın."

"Roma'da müstehcen fotoğraflar için doğru dürüst pazar var mı?" diye sordu Milo.

"Görsen şaşarsın. Aarfy'yi ele alalım, örneğin. Onu tanıdığın halde hiç aklına gelmez, değil mi?"

"Zampara olduğu mu?"

"Hayır, seyrüsefer subayı olduğu. Yüzbaşı Aardvaark'ı tanıyorsun, değil mi? Filodaki ilk gününde sana yaklaşıp, 'Aardvaark'tır adım, seyrüsefer subaylığı yaparım,' diyen iyi adam o işte. Pipo kullanır. Muhtemelen sana hangi üniversiteye gittiğini sormuştur. Onu tanıyor musun?"

Milo onu dinlemiyordu. "Bırak ortağın olayım," diye patladı yalvarırcasına.

Doktor Daneeka'nın mektubu sayesinde yemekhaneden

alacağı kamyonlar dolusu meyvenin ona ait sayılacağından ve dilediği gibi kullanabileceğinden kuşku etmese de Yossarian onu reddetti. Milo yıkıldı ama o andan itibaren bir tanesi dışında bütün sırlarını Yossarian'a açtı. Âşık olduğu vatanından hiçbir şey çalmayan birinin kimseden bir şey çalmayacağını düşünmüştü kurnazlıkla. Milo, Yossarian'a her sırrını açmıştı, yalnızca bir uçak dolusu incirle İzmir'den dönüp Yossarian'dan hastanede Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden biri olduğunu öğrendiğinde parasını gömmeye başladığı tepelerdeki çukurların yerlerini söylememişti. Yemekhane subaylığına gönüllü olacak kadar safdil biri olan Milo'ya göre yemekhane subaylığı kutsal bir emanetti.

"Yeterince kuru erik vermediğimizi fark etmemiştim bile," diye itiraf etti ilk gün. "Herhalde bu işte çok yeni olduğumdan. Meseleyi aşçıbaşına açarım." Yossarian keskin gözlerle süzdü onu. "Hangi aşçıbaşı?" diye sordu. "Senin aşçıbaşın falan yok."

"Onbaşı Snark var," diye açıkladı Milo, birazcık suçlu bir ifadeyle bakışlarını kaçırarak. "Elimdeki tek aşçı o, bu yüzden aslında benim aşçıbaşım, ama onu işin idari yanına kaydırmayı düşünüyorum. Onbaşı Snark'ın yaratıcılığa biraz fazla eğilimli olduğunu düşünüyorum. Yemekhane astsubaylığının bir tür sanat olduğunu düşünüyor gibi. Durmaksızın yeteneklerini peşkeş çekmek zorunda kalmaktan şikâyet edip duruyor. Kimse ondan böyle bir şey yapmasını istemiyor halbuki! Aklıma gelmişken, neden rütbesinin indirilip er yapıldığını ve şimdi yalnızca bir onbaşı olduğunu biliyor musun?"

"Evet," dedi Yossarian. "Birliği zehirlemişti."

Milo yine soldu. "*Ne* yaptı?"

"İnsanlara lezzetten anlamadıklarını ve iyiyle kötüyü ayırt edemediklerini kanıtlamak için tatlı patatese yüzlerce kalıp sabun kattı. Birlikteki herkes hastalandı. Görev uçuşları iptal edildi."

"Vay canına!" diye nida etti Milo onaylamaz bir tavırla, du-

daklarını birbirine bastırarak. "*Kendisinin* ne kadar yanılmış olduğunu anlamıştır kuşkusuz, değil mi?"

"Tam tersine," diye düzeltti Yossarian. "Ne kadar *haklı* olduğunu anladı. Hepimiz tabak tabak yedik ve daha fazlasını istedik. Hastalandığımızı hepimiz anladık, ama zehirlendiğimiz aklımıza bile gelmedi."

Milo uzun tüylü kahverengi bir tavşan gibi dehşet içinde iki kez burnunu çekti. "Bu durumda, onu kesinlikle idari tarafta istemiyorum. İşin başında ben varken böyle bir şeyin olmasını istemem. Anlarsın," diye sır verdi ağırbaşlılıkla, "benim yapmayı umduğum şey, bu filodaki adamlara dünyadaki en iyi yemekleri yedirebilmek. Hedeflenmeye değer bir şey, değil mi? Bir yemekhane subayı daha azını hedefliyorsa, yemekhane subayı olmayı hak etmiyordur bana göre. Sence de öyle değil mi?"

Yossarian yavaşça dönüp delici bir güvensizlikle Milo'ya baktı. Sinsilik ya da açıkgözlük yeteneği olmayan basit, içten bir yüz gördü. Uyumsuz iri gözleri, pas rengi saçları, kara kaşları ve talihsiz, kırmızımsı kahverengi bir bıyığı olan dürüst, açık yürekli bir yüz. Milo'nun devamlı çektiği uzun, ince bir burnu, keskin bir açıyla sağa eğilmiş ve daima Milo'nun kalanının baktığı yerin aksi yöne bakan nemli burun delikleri vardı. Faziletinin temeli olan ahlaki ilkeleri bilinçli olarak ihlal etmektense rezil bir kurbağaya dönüşmeyi tercih edecek, sağlam, dürüst bir adamın yüzüydü. O ahlaki ilkelerden biri, fiyatları pazarın izin verdiğince yükseltmenin asla günah olmadığını söylüyordu. Milo'nun yarattığı erdemli kızgınlık fırtınaları muhteşem olurdu ve bölgede onu arayan, Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden bir adam olduğunu öğrendiğinde ne kadar kızabiliyorsa o kadar kızmıştı.

"Adam seni aramıyor," dedi Yossarian onu yatıştırmaya çalışarak. "Hastanede, sansürlediği mektuplara Washington Irving ismini yazan birini arıyor."

"Ben hiçbir mektuba Washington Irving ismini yazma-

dım," diye bildirdi Milo.

"Elbette yazmadın."

"Ama bu beni kandırıp karaborsadan para kazandığımı itiraf ettirmek için bir numara yalnızca." Milo rengi atmış bıyıklarını şiddetle çekiştirdi. "Böyle adamlardan hoşlanmam. Her zaman bizim gibi insanların çevresinde sinsi sinsi dolanıp dururlar. Hükümet iyi bir şey yapmak istiyorsa neden eski Birinci Sınıf Er Wintergreen'in peşine düşmüyor? O adamın kurallara ve düzenlemelere hiç saygısı yok ve sürekli indirim yaptırıyor."

Milo'nun bıyıkları talihsizdi, çünkü iki yarısı kesinlikle uyumsuzdu. Asla aynı anda aynı şeye bakamayan uyumsuz gözleri gibiydiler. Milo pek çok insandan daha çok şey görebiliyordu ama hiçbirini açık seçik göremiyordu. Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen adama verdiği tepkinin aksine, Albay Cathcart'ın görev uçuşu sayısını elli beşe yükseltmesini metanetle karşıladı.

"Savaştayız," dedi. "Ve tamamlamamız gereken görev uçuş sayısı hakkında şikâyet etmenin faydası yok. Albay elli beş uçuş diyorsa, o zaman elli beş uçuş yapmak zorundayız."

"Eh, ben zorunda değilim," diye yemin etti Yossarian. "Gidip Binbaşı Major'ı göreceğim."

"Nasıl görebilirsin ki? Binbaşı Major kimseyle görüşmüyor."

"O zaman ben de hastaneye geri dönerim."

"Daha on gün önce hastaneden çıktın," diye hatırlattı Milo paylarcasına. "Ne zaman hoşlanmadığın bir şey olsa hastaneye koşamazsın. Hayır, en iyisi uçuşlarını yapman. Bu bizim görevimiz."

Milo'nun öyle sağlam bir vicdanı vardı ki McWatt'ın çarşafının çalındığı gün yemekhane salonundan bir paket çekirdeksiz hurma bile ödünç almadı, çünkü yemekhane salonundaki yiyeceklerin hepsi hâlâ hükümetin malıydı.

"Ama senden ödünç alabilirim," diye açıkladı Yossarian'a,

"çünkü Doktor Daneeka'nın mektubuyla benden aldıktan sonra bu meyveler tamamen senin malın sayılır. Onlarla ne istersen yapabilirsin, hatta bedavaya vermek yerine yüksek fiyata satabilirsin bile. Bunu birlikte yapmamızı istemez misin?"

"Hayır."

Milo pes etti. "O zaman çekirdeksiz hurmalardan bana bir paket ödünç versene," dedi. "Sana daha sonra geri veririm. Yemin ederim veririm. Üstelik, sana fazladan bir şeyler bile ayarlarım."

Milo sözünü tuttu ve açılmamış hurma paketi ve McWatt'ın çadırından çarşaf çalan tatlı sever hırsızla birlikte geri döndüğü zaman McWatt'ın sarı çarşafının çeyreğini Yossarian'a verdi. O çarşaf parçası artık Yossarian'a aitti, şekerleme yaparken kazanmıştı onu, ama bunu nasıl başardığını anlamamıştı. McWatt da öyle.

"Bu da ne?" diye haykırdı McWatt şaşkın şaşkın, çarşafının yırtılarak ayrılmış yansına bakarak.

"Bu sabah çadırından çalınan çarşafın yarısı," diye açıkladı Milo. "İddiaya girerim çalındığından haberin bile yoktu."

"Neden insan yarım çarşaf çalmak istesin ki?" diye sordu Yossarian.

Milo allak bullak oldu. "Anlamıyorsunuz," diye itiraz etti. "Adam çarşafın tamamını çalmıştı. Senin bu işe yatırdığın bir paket çekirdeksiz hurmayla geri aldım onu. İşte bu yüzden çarşafın çeyreği senin. Yatırımından oldukça iyi bir kâr yaptın, özellikle de bana verdiğin çekirdeksiz hurmaları geri aldığın düşünülürse." Sonra McWatt'a döndü. "Çarşafın yarısı senin, çünkü zaten en başta senindi. Neden şikâyet ettiğini hiç anlamıyorum, çünkü Yüzbaşı Yossarian ve ben senin adına işe karışmasak onu hiç geri alamayacaktın."

"Şikâyet eden kim?" dedi McWatt. "Yalnızca yarım çarşafla ne yapabileceğimi düşünmeye çalışıyorum."

"Yarım çarşafla yapabileceğin bir sürü şey var," diye temin etti Milo onu. "Çarşafın kalan çeyreğini girişimciliğim, eme-

ğim ve inisiyatifim için kendime ayırdım. Kendim için değil, anlamalısınız, sendika için. Yarım çarşafla bunu yapabilirsin işte. Onu sendikaya bırakırsın ve büyümesini izlersin."

"Ne sendikası?"

"Sizlere hak ettiğiniz iyi yiyecekleri yedirebilmek için kuracağım sendika."

"Sendika mı kurmak istiyorsun?"

"Evet, öyle. Hayır, bir market. Marketin ne olduğunu biliyor musun?"

"Bir şeyler satın aldığın yer değil mi?"

"Ve sattığın," diye düzeltti Milo.

"Ve sattığın."

"Bütün hayatım boyunca bir market istemişimdir. Bir marketin varsa bir sürü şey yapabilirsin. Ama ilk önce bir marketin olmalı."

"Market mi istiyorsun?"

"Ve herkes pay sahibi olacak."

Yossarian'ın kafası hâlâ karışıktı, çünkü bu bir iş meselesiydi ve iş meseleleri onun kafasını karıştırırdı.

"Tekrar açıklamaya çalışayım," dedi Milo gittikçe artan bir bıkkınlık ve çileden çıkmışlıkla, başparmağını hâlâ yanında duran ve sırıtmaya devam eden tatlı sever hırsıza doğru bükerek. "Onun hurmaları çarşaftan daha fazla istediğini biliyordum. Tek kelime İngilizce anlamadığından, bütün pazarlığı İngilizce yürütmeye özen gösterdim."

"Neden kafasına vurup çarşafı almadın?" diye sordu Yossarian.

Milo kızgınlıkla dudaklarını birbirine bastırdı ve başını iki yana salladı. "Bu haksızlık olurdu," diye payladı onu sert sert. "Kaba kuvvet kullanmak yanlıştır ve iki yanlış bir doğru etmez. Benim yöntemim çok daha iyi. Hurmaları ona uzattığım ve çarşafa uzandığım zaman, muhtemelen değiş tokuş yapmak istediğimi düşündü."

"Sen ne yapıyordun?"

"Aslında, *gerçekten* değiş tokuş yapmayı öneriyordum ama İngilizce anlamadığına göre, bunu dilediğim zaman inkâr edebilirim."

"Ya adam kızarsa ve hurmaları isterse?"

"O zaman kafasına vururuz ve hurmaları ondan alırız," diye yanıt verdi Milo duraksamadan. Bakışlarını Yossarian'dan McWatt'a, sonra yine Yossarian'a çevirdi. "Herkesin neden şikâyet ettiğini gerçekten hiç anlamıyorum. Hepimizin durumu öncekine göre daha iyi. Bu hırsız dışında herkes mutlu ve onun için endişelenmemiz de mantıksız, çünkü adam dilimizi bilmiyor ve başına ne gelmişse hak ediyor. Anlamıyor musunuz?"

Ama Yossarian Milo'nun Malta'dan tanesi yedi sente yumurta alıp Pianosa'da tanesi beş sente satarak nasıl kâr yaptığını hâlâ anlamıyordu.

8

TEĞMEN SCHEISSKOPF

Milo'nun bunu nasıl yaptığını Clevinger bile anlamıyordu, halbuki Clevinger her şeyi bilirdi. Clevinger savaş hakkında, neden Onbaşı Snark'ın yaşamasına izin verilirken Yossarian'ın ölmesi gerektiği dışında her şeyi biliyordu. İğrenç, çetrefilli bir savaştı ve Yossarian onsuz da yaşayabilirdi; belki sonsuza dek yaşardı. O savaşı kazanmak için Yossarian'ın hemşerilerinden yalnızca küçük bir kısmı canlarını feda ederdi ve Yossarian onlardan biri olmayı arzulamıyordu. Ölmek ya da ölmemek, işte mesele buydu ve Clevinger bu meseleye bir yanıtta güçlük çekiyordu. Tarih Yossarian'ın zamanından önce ölmesini talep etmiyordu, bu olmadan da adalet yerine gelebilirdi, insan ırkının ilerlemesi ona bağlı değildi, zafer onun atacağı temeller üzerinde yükselmeyecekti. İnsanların ölmesi gerekliydi; ama hangi insanların öleceği tamamen koşullara bağlıydı ve Yossarian koşullardan başka her şeyin kurbanı olmaya razıydı. Ama savaştı bu. O savaşın bulabildiği tek iyi yanı ücretinin iyi olması ve çocukları ebeveynlerinin habis etkisinden kurtarması idi.

Clevinger çok şey biliyordu, çünkü Clevinger yüksek tansiyonlu ve soluk suratlı bir dâhiydi. Fasulye sırığı gibi, hantal,

ateşli, açgözlü bir beyin. Bir Harvard öğrencisi olarak hemen her konuda burs kazanmıştı ve geri kalan konularda burs kazanmış olmamasının tek sebebi dilekçe imzalamak, dilekçe dolaştırmak, dilekçelere karşı çıkmak, münazara gruplarına katılmak, münazara gruplarından istifa etmek, gençlik kongrelerine katılmak, başka gençlik kongrelerinde gözcülük yapmak, kovulmuş öğretim üyelerini savunmak için öğrenci komiteleri organize etmek gibi işlerle fazla meşgul olmasıydı. Clevinger'ın akademik dünyada çok ilerleyeceği konusunda herkes hemfikirdi. Kısacası, Clevinger zekâsı çok ama beyni yok adamlardan biriydi ve bunu herkes bilirdi ve henüz öğrenmemiş olanlar da kısa zamanda öğrenirdi.

Kısacası, adam tam bir ahmaktı. Yossarian'a sık sık çağdaş müzelerde takılan ve iki gözü de aynı yanağının üzerinde olan tiplerden biri gibi bakardı. Bu bir yanılsamaydı elbette ve Clevinger'ın her sorunun yalnızca tek bir yüzüne bakmayı ve diğer yüzü asla görmemeyi tercih etmesinden kaynaklanıyordu. Siyasi olarak sağı soldan ayırt edebilen ve bu ikisinin arasında kısılıp kalmış bir insan severdi. Durmaksızın Komünist dostlarını sağcı düşmanlarına, sağcı dostlarını Komünist düşmanlarına karşı savunur dururdu ve her iki grup tarafından fena halde aşağılanırdı, onlar onu asla savunmazdı çünkü onun ahmağın teki olduğuna inanırlardı.

Son derece ciddi, son derece ağırbaşlı, son derece vicdanlı bir ahmaktı. Onunla bir sinemaya gidip sonra da empati, Aristo, evrensel değerler, mesajlar ve bir sanat biçimi olarak sinemanın materyalist dünyadaki görevleri üzerine bir tartışmaya karışmamak imkânsızdı. Tiyatroya götürdüğü kızların, iyi bir oyun mu, yoksa kötü bir oyun mu izlemekte olduklarını öğrenmesi için ilk araya kadar beklemeleri gerekirdi ve ilk arada hemen öğrenirlerdi. Adam ırksal bağnazlıkla, karşısında beti benzi atarak savaşan militan bir idealist idi. Edebiyat hakkında, ondan zevk almak dışında her şeyi bilirdi.

Yossarian ona yardımcı olmaya çalıştı. "Ahmak olma," diye

öğütledi Clevinger'a, ikisi California'daki Santa Ana Harp Okulu'nda öğrenciyken.

"Ona söyleyeceğim," diye ısrar etti Clevinger, ikisi gözlem platformunda oturmuş, yedek merasim alanında sakalsız bir Lear gibi öfkeyle ileri geri yürümekte olan Teğmen Scheisskopf'a bakarken.

"Neden ben?" diye feryat etti Teğmen Scheisskopf.

"Kıpırdama, salak," diye öğütledi Yossarian, Clevinger'a babacan bir tavırla.

"Sen neden bahsettiğini bilmiyorsun," diye itiraz etti Clevinger.

"Yerimden kıpırdamamam gerektiğini biliyorum, salak."

Teğmen Scheisskopf saçını başını yoluyor, dişlerini gıcırdatıyordu. Kösele gibi yanakları ıstırap dalgalarıyla sallanıyordu. Adamın sorunu her pazar akşamı yapılan merasim geçidi yarışmalarında berbat bir biçimde yürüyen düşük moralli havacılık öğrencileri idi. Moralleri düşüktü çünkü her pazar akşamı merasim geçitlerinde yürümek istemiyorlardı ve çünkü Teğmen Scheisskopf kendi aralarından öğrenci subayı seçmelerine izin vermemiş, öğrenci subaylarını kendi atamıştı.

"*Lütfen* biri bana söylesin," diyordu Teğmen Scheisskopf hepsine, dua edercesine yalvararak. "Eğer bunda benim bir hatam varsa, *bilmek* istiyorum."

"Birinin ona söylemesini istiyor," dedi Clevinger.

"Kimsenin *kıpırdamamasını* istiyor, salak," diye yanıt verdi Yossarian.

"Ne dediğini duymadın mı?" diye itiraz etti Clevinger.

"Ne dediğini duydum," diye yanıt verdi Yossarian. "Son derece yüksek sesle, son derece açık bir şekilde, kendi iyiliğimiz için herkesin çenesini kapalı tutması gerektiğini söylediğini duydum."

"Sizi cezalandırmayacağım," diye yemin etti Teğmen Scheisskopf.

"Beni cezalandırmayacağını söylüyor," dedi Clevinger.

"Seni hadım edecek," dedi Yossarian.

"Yemin ederim sizi cezalandırmayacağım," dedi Teğmen Scheisskopf. "Bana gerçeği söyleyen adama minnettar olacağım."

"Senden nefret edecek," dedi Yossarian. "Öldüğü güne kadar senden nefret edecek."

Teğmen Scheisskopf, Yedek Subay Hazırlık Eğitim Teşkilatı mezunu biriydi ve savaş çıktığına memnun olmuştu, çünkü böylece her gün subay üniforması giyebiliyor, mezbahaya giderken sekiz haftalığına pençesine düşen çocuklara sert, askeri bir sesle "Askerler" diyebiliyordu. Mizah anlayışı olmayan, hırslı bir teğmendi Teğmen Scheisskopf; sorumluluklarını ağırbaşlılıkla üstleniyor, ancak Santa Ana Hava Kuvvetleri Üssü'nden rakip bir subay geçmek bilmeyen bir hastalığa yakalanıp yatağa düştüğünde gülümsüyordu. Gözleri doğru düzgün görmüyordu ve kronik sinüzitten mustaripti, bu yüzden savaşı özellikle heyecan verici buluyordu, çünkü kendisinin denizaşırı ülkelere gitmesi gibi bir risk yoktu. Adamla ilgili en iyi şey karısıydı ve karısıyla ilgili en iyi şey de her fırsatta yapan Dori Duz adlı arkadaşı ve arkadaşının Ordu Kadın Teşkilatı üniformasıydı. Teğmen Scheisskopf'un karısı her hafta sonu arkadaşının Ordu Kadın Teşkilatı üniformasını giyiyor ve onu her hafta sonu kocasının birliğindeki, onunla işi pişirmek isteyen her öğrenci için çıkarıyordu.

Dori Duz zeytin tenli, altın saçlı küçük, neşeli bir orospuydu ve alet barakalarında, telefon kulübelerinde, sahra eğitim ve dinlenme evlerinde, otobüs duraklarında yapmayı severdi. Denemediği pek az şey vardı, denemeyeceği şeyler daha da azdı. Utanmaz, ince, on dokuz yaşında ve saldırgandı. Egoları düzinelerle yok eder, kullandığı adam bulma, faydalanma ve bir kenara fırlatma yöntemleri yüzünden erkeklerin sabahleyin kendilerinden nefret etmelerine sebep olurdu. Yossarian ona âşıktı. Dori Duz, Yossarian'ı sıradan bulurdu ama harika bir poposu vardı. Yossarian kadının ona dokunmasına izin verdiği

tek seferde, her dokunduğu yerde, derisinin altında hissettiği esnek kaslara aşıktı. Yossarian, Dori Duz'a öyle âşıktı ki, Teğmen Scheisskopf'un Clevinger'dan aldığı intikamın intikamını Teğmen Scheisskopf'dan almak için kendini her hafta Teğmen Scheisskopf'un karısının üzerine atmadan duramıyordu.

Teğmen Scheisskopf'un karısı, şimdi hatırlayamadığı unutulmaz bir suçu yüzünden Teğmen Scheisskopf'dan intikam alıyordu. Tombul, pembe, miskin bir kızdı. İyi kitaplar okur, Yossarian'ı *buğjuva* olmaması konusunda uyarırdı. Mutlaka yanında iyi bir kitap bulundururdu, üzerinde Dori Duz'ın asker künyesi ve Yossarian dışında hiçbir şey olmadan yatakta uzanırken bile. Yossarian ondan çok sıkılıyordu ama ona da âşıktı. Kadın her ay başını derde sokmadan yirmi sekize kadar saymayı beceremeyen, Wharton İşletme Okulu Matematik Bölümü mezunu delinin tekiydi.

"Sevgilim, yine bebeğimiz olacak," derdi Yossarian'a her ay.

"Sen kafayı yemişsin," diye yanıt verirdi Yossarian.

"Gerçekten söylüyorum, hayatım," diye ısrar ederdi kadın.

"Ben de öyle."

"Sevgilim, yine bebeğimiz olacak," derdi kadın kocasına.

"Zamanım yok," diye homurdanırdı Teğmen Scheisskopf aksi aksi. "İlgilenmem gereken bir merasim geçidi olduğunu bilmiyor musun?"

Teğmen Scheisskopf atadığı öğrenci subayları aleyhine darbe yapmayı savunma suçuyla Clevinger'ı Disiplin Kurulu'na vermek ve merasim geçitlerini kazanmakla çok ilgileniyordu. Clevinger tam bir çok bilmiş baş belasıydı. Teğmen Scheisskopf dikkat edilmezse Clevinger'ın daha da fazla sorun çıkaracağını biliyordu. Dün mesele öğrenci subaylarıydı; yarın bütün dünya olabilirdi. Clevinger dik kafalıydı ve Teğmen Scheisskopf dik kafalı adamların zaman zaman epey çok bilmiş olabildiklerini fark etmişti. Bu tür insanlar tehlikeliydi; Clevinger'ın seçilmesine yardım ettiği öğrenci subayları bile onun aleyhine ifade vermeye can atıyorlardı. Clevinger aley-

hine bir dava açıldı ve kapandı. Tek eksik şey aleyhine yöneltilecek bir suçlamaydı.

Geçit merasimleriyle ilgili bir şey olamazdı, çünkü Clevinger onları Teğmen Scheisskopf kadar ciddiye alıyordu. Her pazar öğleden sonra adamlar geçit merasimi için toplanıyor, kışlalarının dışında zar zor on ikişerlik sıralar oluşturuyorlardı. Akşamdan kalmışlıkla inleyerek topallaya topallaya ana geçit alanındaki yerlerine gidiyorlar, sonra diğer altmış, yetmiş öğrenci birliğiyle birlikte o sıcakta bir iki saat kıpırdamadan bekliyorlardı. Yeterince öğrenci bayıldığı zaman geçit paydos ediliyordu. Alanın kenarında bir dizi ambulans ve telsiz taşıyan eğitimli sedye taşıyıcılarından ekipler bekliyordu. Ambulansların üzerinde dürbünlü gözcüler duruyordu. Bir sayman hesap tutuyordu. Bütün bu operasyon bir tabip subay tarafından takip ediliyor, adam beceriyle nabız ölçümlerini onaylıyor, saymanın hesaplarını kontrol ediyordu. Ambulanslarda yeterince baygın adam toplanır toplanmaz tabip subay bando şefine, çalmaya başlayıp geçit merasimine son vermesini işaret ediyordu. Birlikler birbiri ardına alanda yürüyorlar, gözlem platformunun çevresinde zahmetli bir dönüş yapıyorlar, alandan çıkıp kendi kışlalarına gidiyorlardı.

Pos bıyıklı şişko bir albayın diğer subaylarla birlikte oturduğu gözlem platformunun önünden geçerken geçit merasimine katılan her birliğe not veriliyordu. Her Ving'deki en iyi birlik, bir direğe takılmış sarı bir flamayla ödüllendiriliyordu. Son derece değersiz bir flamaydı. Üsteki en iyi birlik daha da uzun bir direğe takılmış kırmızı bir flama kazanıyordu. Kırmızı flama daha da değersizdi, çünkü direği daha ağırdı ve ertesi pazar bir başka birlik kazanana kadar, bir hafta boyunca taşıyıp durmak gerçekten rahatsızlık vericiydi. Yossarian'a göre, ödül olarak flama verme fikri saçmaydı. Flama kazananlara ne para, ne de sınıfsal ayrıcalıklar veriliyordu. Tıpkı Olimpiyat madalyaları ve tenis kupaları gibi, simgeledikleri tek şey sahiplerinin, kimseye faydası olmayan bir alanda başka herkes-

ten daha becerikli olduğuydu.

Geçit merasimlerinin kendisi de aynı ölçüde saçmaydı. Yossarian geçit merasimlerinden nefret ediyordu. Geçit merasimleri öylesine savaşa özgüydü ki! Onları işitmekten nefret ediyordu, onları izlemekten nefret ediyordu, onlar yüzünden trafiğe takılmaktan nefret ediyordu. Onlara katılmak zorunda bırakılmaktan nefret ediyordu. Her pazar öğleden sonra kavurucu sıcak altında askercilik oynamadan da havacılık öğrencisi olmak yeterince kötüydü. Havacılık öğrencisi olmak yeterince kötüydü, çünkü savaşın Yossarian'ın eğitimi tamamlanmadan sona ermeyeceği artık açıktı. Havacılık eğitimi için gönüllü olmasının tek sebebi buydu. Havacılık eğitimi için gereken niteliklere sahip bir asker olarak önce bir sınıfa atanmadan önce haftalarca beklemesi, sonra bombardımancı-seyrüsefer subayı olmak için yine haftalarca eğitim alması, bundan sonra onu denizaşırı görevlere hazırlayacak harekat eğitiminde haftalar geçirmesi gerekiyordu. O sıralarda, savaşın bu kadar uzun süreceğini hayal edemiyordu, çünkü Tanrı'nın onun yanında olduğu söylenmişti; aynı zamanda, Tanrı'nın ne isterse onu yapabileceği öğretilmişti ona. Ama savaşın sonu ufukta bile görünmüyordu ve eğitiminin tamamlanmasına bir şey kalmamıştı.

Teğmen Scheisskopf geçit merasimlerini kazanmayı çılgınca arzuluyordu ve karısı aşk içinde yatakta oturmuş, en sevdiği yazar olan Krafft-Ebing'den en sevdiği pasajları karıştırarak onu beklerken o gecenin bir yarısını bu iş üzerinde çalışarak harcıyordu. Uygun adım yürüyüş üzerine yazılmış kitapları okuyordu. Kutu kutu çikolata askere manevra yaptırıyordu. Onlar eriyince, takma isimle postadan sipariş ettiği ve gündüzleri kilitli dolaplara kaldırıp gözlerden gizlediği plastik kovboy takımlarını diziyor, onlara da manevra yaptırıyordu. Bir gece canlı modele ihtiyaç duydu ve karısına odada yürümesini emretti.

"Çıplak mı?" diye sordu kadın umutla.

Teğmen Scheisskopf çileden çıkarak gözlerini elleriyle kapattı. Kendi kirli, cinsel arzularının ötesine bakıp asil bir adamın kahramanca iştigal ettiği, ulaşılmaz olana ulaşmaya çalışmak gibi görkemli bir mücadeleyi göremeyen bir kadına tutsak olmak Teğmen Scheisskopf'un hayatının çilesiydi.

"Neden beni hiç kırbaçlamıyorsun?" diye surat astı karısı bir gün.

"Çünkü buna zamanım yok," diye tersledi Teğmen Scheisskopf onu sabırsızlıkla. "Zamanım yok. Bir geçit merasimi düzenleneceğini bilmiyor musun?"

Gerçekten de zamanı yoktu. Pazar günü gelmişti bile ve bir sonraki geçit merasimine hazırlanmak için yalnızca yedi günü vardı. Saatler nasıl bu kadar hızlı akıp gidiyor, hiç bilmiyordu. Art arda üç geçit merasiminde sonuncu gelmek Teğmen Scheisskopf'a tatsız bir ün kazandırmıştı. İlerlemek için her yola başvurabilirdi, hatta sırayı bozmamaları için her sıradaki on iki adamı dikdörtgen şeklinde, meşeden bir direğe çivilemeyi bile düşünebilirdi. Plan uygulanabilir değildi, çünkü her adamın beline nikel alaşım fırdöndüler taktırmadığı sürece doksan derecelik dönüşler yaptıramazdı ve Teğmen Scheisskopf, Levazım'dan o kadar çok nikel alaşım fırdöndü alabileceğinden ya da hastanedeki cerrahların işbirliği yapacağından pek emin değildi.

Teğmen Scheisskopf'un Clevinger'ın tavsiyesine uyup adamların kendi öğrenci subaylarını seçmesine izin vermesini takip eden hafta, birlik sarı flamayı kazandı. Bu beklenmedik başarı Teğmen Scheisskopf'u o kadar sevindirdi ki, karısı Batı medeniyetinde alt orta sınıfın cinsel aşırılıklarına duydukları küçümsemeyi göstererek kutlamalarını önererek onu yatağa çekmeye çalıştığında flama direğini kadının kafasına keskin bir çatırtıyla indirdi. Ertesi hafta birlik kırmızı flamayı kazandı ve Teğmen Scheisskopf sevinçten kendinden geçti. Ve bir sonraki hafta, birlik kırmızı flamayı peş peşe iki kez kazanarak tarihe geçti! Artık Teğmen Scheisskopf gücüne, büyük sürp-

rizini açıklayacak kadar güveniyordu. Kapsamlı araştırmaları sırasında, yürüyüş yapan askerlerin ellerini o günlerde popüler olduğu üzere serbestçe sallamak yerine, bacaklarının merkezinden en fazla yedi buçuk santim uzaklaştırabileceklerini, yani aslında hiç sallamamaları gerektiğini öğrenmişti.

Teğmen Scheisskopf gizli ve ayrıntılı hazırlıklar yaptı. Birlikteki bütün öğrencilere gizlilik yemini ettirdi ve yedek geçit alanında, gecenin bir yarısında prova yaptırdı. Öğrenciler zifiri karanlıkta yürüdüler, körlemesine çarpıştılar, ama paniğe kapılmadılar ve ellerini sallamadan yürümeyi öğrendiler. Teğmen Scheisskopf'un ilk düşüncesi sac metal imalathanesinde çalışan arkadaşından yardım isteyerek her adamın uyluk kemiğine nikel alaşım kancalar taktırmak ve yalnızca yedi buçuk santim pay verilmiş bakır tellerle el bileklerini o kancalara tutturmak olmuştu ama zaman yoktu –asla yeterli zaman olmuyordu– ve savaş zamanı iyi bakır tel bulmak zordu. Aynı zamanda, bu şekilde bağlanmış adamların yürüyüşten önce yapılan etkileyici bayılma töreni sırasında gerektiği gibi düşemeyeceklerini ve doğru düzgün bayılmamalarının birliğin genel değerlendirmesini etkileyebileceğini hatırlamıştı.

Bütün hafta boyunca subay gazinosunda bastıramadığı bir sevinçle şişindi. En yakın arkadaşları arasında spekülasyonlar aldı yürüdü.

"Acaba şu bizim Bokkafa ne peşinde," dedi Teğmen Engle.

Teğmen Scheisskopf* meslektaşlarının sorularına bilgiç bir gülümsemeyle karşılık verdi. "Pazar günü öğrenirsiniz," dedi. "O zaman göreceksiniz."

Teğmen Scheisskopf çığır açacak sürprizini o Pazar, deneyimli bir orkestra şefinin özgüveniyle ortaya serdi. Diğer birlikler gözlem platformunun önünden her zamanki tavırları ile sallana sallana geçerken hiçbir şey söylemedi. Kendi birliğinin ilk sıraları kol sallamasız yürüyüşleriyle görüş alanına girdiği ve şaşkın meslektaşlarından ilk dehşet dolu inlemeler gelmeye

* Almanca scheisskopf, bokkafa anlamına gelir. –*çn*

başladığı zaman bile hiçbir şey söylemedi. Pos bıyıklı şişko albay gittikçe moraran bir yüzle, vahşice ona dönene kadar kendini tuttu. Sonra onu ölümsüzlük mertebesine eriştiren açıklamayı yaptı.

"Bakın, Albay," diye bildirdi. "El yok."

Huşu içinde donakalmış seyirci topluluğuna, unutulmaz zaferini dayandırdığı muğlak talimatnamenin onaylı fotostatik kopyalarını dağıttı. Bu Teğmen Scheisskopf'un hayatının zirvesiydi. Merasim geçidini rakipsiz o kazandı, elbette. Kırmızı flama kalıcı olarak ona verildi ve pazar geçitleri sona erdi, çünkü tıpkı bakır teller gibi, savaş zamanında iyi kırmızı flama bulmak da kolay değildi. Teğmen Scheisskopf oracıkta Üsteğmen Scheisskopf yapıldı ve hızlı yükselişi başlamış oldu. Önemli keşfi için gerçek askeri bir deha olarak onu selamlamayan pek az kişi vardı.

"Şu Teğmen Scheisskopf," diye yorum yaptı Teğmen Travers. "Adam tam bir askeri deha."

"Evet, gerçekten öyle," diye onayladı Teğmen Engle. "Budala herifin karısını kırbaçlamaması çok yazık."

"Bunun konuyla ne ilgisi var, anlamadım," diye yanıt verdi Teğmen Travers soğuk bir sesle. "Teğmen Bemis her cinsel münasebetlerinde Bayan Bemis'i pek güzel kırbaçlıyor ama iş geçit merasimlerine geldiğinde adam beş para etmez."

"Ben kırbaçlama işinden bahsediyorum," diye terslendi Teğmen Engle. "Geçit merasimleri kimin umurunda?"

Aslında, Teğmen Scheisskopf dışında hiç kimse geçit merasimlerini takmıyordu, özellikle de Disiplin Kurulu başkanı olan pos bıyıklı şişko albay. Clevinger, Teğmen Scheisskopf'un suçlamalarına karşı masum olduğunu bildirmek için tereddütle odaya girdiği anda Albay Clevinger'a bağırmaya başladı. Albay yumruğunu masaya indirip elini incitti ve bu yüzden Clevinger'a öyle öfkelendi ki yumruğunu masaya daha büyük kuvvetle indirdi ve elini daha fena incitti. Teğmen Scheisskopf dudaklarını birbirine bastırarak, dik dik Clevinger'a baktı;

Clevinger'ın kurul üzerinde bıraktığı kötü izlenim onu çok mahcup etmişti.

"Altmış gün sonra Billy Petrolle ile savaşıyor olacaksınız," diye kükredi pos bıyıklı albay. "Ve sen bunun koca bir şaka olduğunu düşünüyorsun."

"Şaka olduğunu düşünmüyorum, komutanım," diye yanıt verdi Clevinger.

"Sözümü kesme."

"Baş üstüne komutanım."

"Ve keserken 'komutanım' de," diye emretti Binbaşı Metcalf.

"Baş üstüne komutanım."

"Sana şimdi Albay'ın sözünü kesmemen emredilmedi mi?" diye sordu Binbaşı Metcalf soğuk soğuk.

"Ama sözünü kesmedim, komutanım," diye itiraz etti Clevinger.

"Kesmedin mi? Üstelik 'komutanım' da demedin. Bunu adamın aleyhine yöneltilen suçlamalara ekle," dedi Binbaşı Metcalf stenoyla not tutmakta olan onbaşıya. "Sözlerini keserken üstlerine 'komutanım' dememek."

"Metcalf," dedi albay, "sen lanet bir aptalsın. Bunu biliyor muydun?"

Binbaşı Metcalf güçlükle yutkundu. "Evet, komutanım."

"O zaman lanet çeneni kapa. Hiç mantıklı konuşmuyorsun."

Disiplin Kurulu'nun üç üyesi vardı: pos bıyıklı şişko albay, Teğmen Scheisskopf ve çelik bakışlar geliştirmeye çalışan Binbaşı Metcalf. Disiplin Kurulu'nun bir üyesi olarak, davacının Clevinger aleyhine açtığı davayı değerlendirecek yargıçlardan biri de Teğmen Scheisskopf'tu. Teğmen Scheisskopf aynı zamanda davacıydı. Clevinger'ı savunan bir subay da vardı. Onu savunan subay Teğmen Scheisskopf'tu.

Bütün bunlar Clevinger için çok kafa karıştırıcıydı. Albay devasa bir geğirti gibi ayağa kalkar, onun kokuşmuş, korkak

vücudunu paramparça etmekle tehdit ederken Clevinger dehşet içinde titremeye başladı. Bir gün sınıfa doğru uygun adım yürürken sendelemişti ve ertesi gün "askeri düzendeyken sırayı bozma, saldırı, rastgele davranış, başıbozukluk, büyük ihanet, kışkırtıcılık, ukalalık, klasik müzik dinleme, vesaire" suçları ile resmi olarak itham edilmişti. Kısacası kural kitabını kafasına fırlatmışlardı ve işte oracıkta, şişko albayın önünde duruyordu. Şişko albay yine, altmış gün sonra Billy Petrolle ile savaşıyor olacağını kükredi ve okuldan atılıp ceset gömmek üzere Solomon Adaları'na gönderilse hoşuna mı gideceğini sordu. Clevinger büyük bir nezaketle, hoşuna gitmeyeceğini söyledi; o, ceset gömmektense ceset olarak gömülmeyi tercih edecek ahmağın tekiydi. Albay yerine oturdu ve arkasına yaslandı. Aniden yüzünde sakin, sinsi, sevimli bir nezaket belirdi.

"Ne demek istedin," diye sordu yavaşça, "seni cezalandıramayacağımızı söylemekle?"

"Ne zaman, komutanım?"

"Soruları ben sorarım. Sen de yanıtlarsın."

"Evet, komutanım. Ben..."

"Seni buraya soru sorasın ve ben de yanıtlayayım diye getirdiğimizi mi sanıyorsun?"

"Hayır, komutanım. Ben..."

"Seni buraya neden getirdik?"

"Soruları yanıtlamam için."

"Aynen öyle," diye kükredi albay. "Şimdi, ya hemen yanıtlamaya başla ya da lanet kafanı kırayım. Seni cezalandıramayacağımızı söylediğin zaman ne demek istedin, piç herif?"

"Öyle bir cümle sarf ettiğimi hiç sanmıyorum, komutanım."

"Lütfen sesini yükseltir misin? Seni duyamadım."

"Baş üstüne, komutanım. Ben..."

"Lütfen sesini yükseltir misin? Seni duyamadım."

"Baş üstüne, komutanım. Ben..."

"Metcalf."

"Efendim?"

"Sana aptal çeneni kapalı tutmanı söylememiş miydim?"

"Evet, komutanım."

"O zaman, sana aptal çeneni kapalı tutmanı söylediğimde aptal çeneni kapalı tut. Anladın mı? Lütfen sesini yükseltir misin? Seni duyamadım."

"Baş üstüne, komutanım. Ben..."

"Metcalf, üzerine bastığım senin ayağın mı?"

"Hayır, komutanım. Teğmen Scheisskopf'un ayağı olmalı."

"Benim ayağım değil," dedi Teğmen Scheisskopf.

"O zaman belki de benim ayağımdır," dedi Binbaşı Metcalf.

"Çek ayağını."

"Baş üstüne komutanım. İlk önce sizin ayağınızı çekmeniz gerekecek, Albayım. Benimkinin üzerinde duruyor da."

"Bana ayağımı çekmemi mi söylüyorsun?"

"Hayır, komutanım. Ah, hayır, komutanım."

"O zaman ayağını çek ve aptal çeneni kapa. Lütfen sesini yükseltir misin? Seni hâlâ duyamıyorum."

"Baş üstüne, komutanım. Dedim ki, beni cezalandıramayacağınızı söylemedim."

"Sen neden bahsediyorsun?"

"Sorunuza yanıt veriyorum, efendim."

"Hangi soruma?"

" 'Seni cezalandıramayacağımızı söylediğin zaman ne demek istedin, piç herif?' " diye okudu steno bilen onbaşı defterinden.

"Tamam," dedi albay. "Ne demek istedin?"

"Beni cezalandıramayacağınızı söylemedim, komutanım."

"Ne zaman?" diye sordu albay.

"Ne ne zaman, komutanım?"

"Yine bana soru sormaya başladın."

"Özür dilerim, komutanım. Korkarım sorunuzu anlamadım."

"Seni cezalandıramayacağımızı ne zaman söylemedin? So-

rumu anlamıyor musun?"

"Hayır, komutanım. Anlamıyorum."

"Bunu biraz önce söyledin zaten. Şimdi sorumu yanıtla."

"Ama nasıl yanıtlayabilirim?"

"Bana bir soru daha sormuş oldun."

"Özür dilerim, komutanım. Ama nasıl yanıtlayabileceğimi bilmiyorum. Beni cezalandıramayacağınızı ne zaman söylediğimi sordunuz. Ben de hiçbir zaman diyorum."

"Şimdi de bize ne zaman söylediğini söylüyorsun. Ben ne zaman söylemediğini soruyorum."

Clevinger derin bir nefes aldı. "Beni cezalandıramayacağınızı hiçbir zaman söylemedim, komutanım."

"Bu çok daha iyi, Bay Clevinger, ama düpedüz yalan. Dün gece, tuvalette. Hoşlanmadığımız şu diğer pis orospu çocuğuna seni cezalandıramayacağımızı fısıldamadın mı? Adı neydi onun?"

"Yossarian, komutanım," dedi Teğmen Scheisskopf.

"Evet, Yossarian. Bu doğru. Yossarian. Yossarian mı? Adı bu mu? Yossarian? Ne biçim bir isim bu Yossarian?"

Gerçek, Teğmen Scheisskopf'un parmaklarının uçlarındaydı. "Yossarian'ın adı, efendim," diye açıkladı.

"Evet, öyledir herhalde. Yossarian'a seni cezalandıramayacağımızı fısıldamadın mı?"

"Ah, hayır, komutanım. Ona, beni suçlu bulamayacağınızı fısıldadım..."

"Aptal biri olabilirim," diye sözünü kesti albay, "ama ne fark var, anlamadım. Herhalde epey aptalım, çünkü ne fark olduğunu anlamadım."

"A..."

"Boşboğaz orospu çocuğunun tekisin, değil mi? Kimse senden açıklama istemedi ve sen bana açıklamaya kalkışıyorsun. Ben bir gerçeği ifade ediyordum, açıklama istemiyordum. Boşboğaz orospu çocuğunun tekisin, değil mi?"

"Hayır, komutanım."

"Hayır, komutanım mı? Sen bana yalancı mı diyorsun?"

"Ah, hayır, komutanım."

"O zaman boşboğaz orospu çocuğunun tekisin, değil mi?"

"Hayır, komutanım."

"Kavga çıkarmaya mı çalışıyorsun?"

"Hayır, komutanım."

"Sen boşboğaz orospu çocuğunun teki misin?"

"Hayır, komutanım."

"Lanet olsun, kesinlikle kavga çıkarmaya çalışıyorsun. İki kokuşmuş kuruşa bu kocaman masanın üzerinden atlar, senin kokuşmuş korkak vücudunu paramparça ederdim."

"Edin! Edin!" diye haykırdı Binbaşı Metcalf.

"Metcalf, sen kokuşmuş orospu çocuğunun tekisin. Sana kokuşmuş, korkak, aptal çeneni kapalı tutmanı söylememiş miydim?"

"Evet, komutanım. Özür dilerim, komutanım."

"O zaman ne deniliyorsa onu yap."

"Yalnızca öğrenmeye çalışıyordum, komutanım. İnsan ancak deneyerek öğrenebilir."

"Kim diyor?"

"Herkes, komutanım. Hatta Teğmen Scheisskopf bile öyle diyor."

"Öyle mi diyorsun?"

"Evet, komutanım," dedi Teğmen Scheisskopf. "Ama herkes öyle diyor."

"Eh, Metcalf, şu aptal çeneni kapalı tutsan diyorum. Belki böylece bir şeyler öğrenebilirsin. Şimdi, nerede kalmıştık? Son cümleyi oku bana."

" 'Son cümleyi oku bana,'" diye okudu steno bilen onbaşı.

"*Benim* son cümlemi değil, aptal!" diye bağırdı albay. "Başka birininkini oku."

" 'Son cümleyi oku bana,' " diye okudu onbaşı.

"Yine *benim* cümlemi okuyorsun!" diye ciyakladı albay öfkeden morararak.

"Ah, hayır, komutanım," diye düzeltti onbaşı. "Bu *benim* son cümlem. Size biraz önce okumuştum. Hatırlamıyor musunuz, komutanım? Daha demin okudum."

"Ah, Tanrım! Bana *onun* son cümlesini oku, aptal. Bu arada, senin adın neydi?"

"Popinjay, komutanım."

"Eh, sırada sen varsın, Popinjay. Bu duruşma biter bitmez seninki başlayacak. Anladın mı?"

"Evet, komutanım. Neyle suçlanıyorum?"

"Ne fark eder? Bana ne sorduğunu duydunuz mu? Öğreneceksin, Popinjay, Clevinger'la işimiz biter bitmez öğreneceksin. Öğrenci Clevinger, sen ne... Sen Öğrenci Clevinger'sın, değil mi, Popinjay değilsin?"

"Evet, komutanım."

"Güzel. Sen ne..."

"Popinjay benim, komutanım."

"Popinjay, baban bir milyoner ya da Senato üyesi mi?"

"Hayır, komutanım."

"O zaman boka battın, Popinjay, hem de bir kayığın bile yok. General ya da üst düzey Hükümet üyesi de değil, değil mi?"

"Hayır, komutanım."

"Güzel. Baban ne iş yapar?"

"Öldü, komutanım."

"Bu daha da güzel. Gerçekten boka battın, Popinjay. Adın gerçekten Popinjay mi? Ne biçim bir isim ki bu Popinjay? Hiç hoşuma gitmedi."

"Popinjay'in ismi, komutanım," diye açıkladı Teğmen Scheisskopf.

"Eh, hiç hoşuma gitmedi, Popinjay. Senin kokuşmuş korkak vücudunu paramparça etmeye can atıyorum. Öğrenci Clevinger, lütfen dün gece, geç bir saatte, tuvalette Yossarian'a ne fısıldadığını ya da fısıldamadığını söyler misin?"

"Evet, komutanım. Beni suçlu bulamayacağınızı söyle-

dim..."

"Buradan alalım. Seni suçlu bulamayacağımızı söylerken, Öğrenci Clevinger, tam olarak ne demek istedin?"

"Beni suçlu bulamayacağınızı söylemedim, komutanım."

"Ne zaman?"

"Ne ne zaman, komutanım?"

"Lanet olsun, yine beni kızdırmaya mı çalışıyorsun?"

"Hayır, komutanım. Özür dilerim, komutanım."

"O zaman sorumu yanıtla. Seni suçlu bulamayacağımızı ne zaman söylemedin?"

"Dün gece geç saatlerde, tuvalette, efendim."

"Söylemediğin tek zaman bu muydu?"

"Hayır, komutanım. Beni suçlu bulamayacağınızı hiçbir zaman söylemedim. Yossarian'a söylediğim..."

"Kimse sana Yossarian'a ne söylediğini sormadı. Sana ona ne söylemediğini sorduk. Yossarian'a ne söylediğin bizi hiç mi hiç ilgilenmiyor. Açıkça ifade edebildim mi?"

"Evet, komutanım."

"O zaman devam edelim. Yossarian'a ne dedin?"

"Ona dedim ki, komutanım, bana yöneltilen suçtan beni suçlu bulamazsınız, aksi halde şeyin ruhuna sadık kalmanız imkânsız..."

"Neyin ruhuna? Mırıldanıyorsun."

"Mırıldanmayı kes."

"Baş üstüne komutanım."

"Ve mırıldanırken 'komutanım' diye mırıldan."

"Metcalf, seni piç herif!"

"Baş üstüne, komutanım," diye mırıldandı Clevinger. "Adaletin, komutanım. Dedim ki, bana yöneltilen suçtan..."

"Adalet mi?" Albay hayretler içinde kalmıştı. "Adalet de ne?"

"Adalet, komutanım..."

"Adalet bu değil," diye alay etti albay onunla ve kocaman, şişman eliyle masayı dövmeye başladı. "O dediğin Karl Marx.

Ben sana adaletin ne olduğunu söyleyeyim. Adalet, uyarı yapmadan karanlıkta gizlice kendini saklayıp savaş gemisinin cephaneliğinde gece gece mideye diz atan çeneni yere çarptıran sinsice saplanan bir bıçaktır. Boğazlamaktır. Hepimizin Billy Petrolle ile savaşacak kadar zorlu ve yürekli olması gerektiği bir zamanda adalet budur işte. Düşünmeden atmaktır. Anladın mı?"

"Hayır, komutanım."

"Bana komutanım momutanım deme!"

"Baş üstüne komutanım."

"Ve demezken 'komutanım' de," diye emretti Binbaşı Metcalf.

Clevinger suçluydu, elbette, aksi halde itham edilmezdi ve bunu kanıtlamanın tek yolu onu suçlu bulmak olduğundan, bunu yapmak onların vatanseverlik göreviydi. Clevinger elli yedi ceza turu yürümeye mahkum edildi. Popinjay dersini alsın diye hapsedildi ve Binbaşı Metcalf ceset gömmek üzere Solomon Adaları'na tayin edildi. Clevinger için bir ceza turu hafta sonu, askeri polis kumandanının binasının önünde, omzuna bir ton çeken boş tüfek dayayarak elli dakika boyunca ileri geri yürümekti.

Bütün bunlar Clevinger'ın kafasını fena halde karıştırmıştı. Bir sürü tuhaf şey oluyordu ama Clevinger'a göre en tuhafı nefretti; Disiplin Kurulu üyelerinin amansız ifadelerini sert kinci bir yüzeyle kaplayan, kısık gözlerinde söndürülmesi imkânsız közler gibi kötücül kötücül parlayan zalim, apaçık, amansız nefret. Bunu keşfettiğinde Clevinger sersemlemişti. Ellerinden gelse onu linç ederlerdi. Onlar üç yetişkin adam, kendisi ise genç bir delikanlıydı ve ondan nefret ediyor, onun ölmesini diliyorlardı. Daha o gelmeden ondan nefret etmeye başlamışlardı, o oradayken nefret ediyorlardı, hatta gittikten sonra nefret edeceklerdi; birbirlerinden ayrıldıktan ve kendi yollarına gittikten sonra bile ona duydukları nefreti, üzerine titredikleri bir hazine gibi, kötü niyetlilikle taşıyacaklardı.

Yossarian bir gece önce onu uyarmak için elinden geleni yapmıştı. "Hiç şansın yok, evlat," demişti ona kasvetle. "Yahudilerden nefret ederler."

"Ama ben Yahudi değilim," diye yanıt vermişti Clevinger.

"Hiç fark etmez," demişti Yossarian ve Yossarian haklıydı. "Onlar herkesin peşinde."

Clevinger onların nefretlerinden, kör edici bir ışıktan sakınır gibi sakınmıştı. Bu üç adam onun dilini konuşuyor, onun üniformasını giyiyorlardı ama Clevinger onların sevgisiz yüzlerindeki sabit, gergin, sert düşmanlık çizgilerini görmüş ve dünyanın hiçbir yerinde hatta faşist tanklarının, uçaklarının, denizaltılarının içinde; makineli tüfeklerin, havan toplarının, alev makinelerinin arkasındaki sığınaklarda hatta Hermann Goering Uçaksavar Tugayı'nın uzman topçularının arasında ya da Münih ve başka her yerdeki birahanelerde oturan iğrenç işbirlikçiler arasında bile ondan daha fazla nefret eden adamlar olmadığını hemen anlamıştı.

9

BİNBAŞI MAJOR MAJOR MAJOR*

Binbaşı Major Major Major'ın hayatındaki güçlükler doğduğunda başlamıştı.

Tıpkı Miniver Cheevy gibi, o da çok geç doğmuştu; annesinin fiziksel sağlığı açısından tam olarak otuz altı saat geç. Bir buçuk gün boyunca doğum sancısı çektikten sonra nazik, hastalıklı bir kadın olan annesinin yeni çocuğunun ismi konusunda daha fazla tartışacak gücü kalmamıştı. Kocası hastane koridorunda, ne yaptığını bilen birinin asık suratlı kararlılığıyla ilerlemişti. Binbaşı Major'ın babası uzun boylu, sıska, ağır ayakkabılı, siyah yün takım elbiseli bir adamdı. Doğum sertifikasını hiç duraksamadan doldurmuş, doldurulmuş formu kat hemşiresine uzatırken yüzüne en ufak bir duygu bile yansımamıştı. Hemşire yorum yapmadan formu ondan almış, yürüyüp gözden kaybolmuştu. Binbaşı Major'ın babası hemşirenin altına ne giydiğini merak ederek onun gidişini izlemişti.

Hastane koğuşuna geri döndüğünde bitkin karısını bayatlamış, büzülmüş, kuru, beyaz bir sebze gibi, tamamen tüken-

---

* (İng.) Major: Binbaşı. –*çn*

miş gelinmiş bir halde kıpırdamadan battaniyelerin altında yatarken buldu. Kadının yatağı koğuşun en ucunda, kirle kalınlaşmış çatlak bir pencerenin dibindeydi. Islak gökyüzünden yağmur dökülüyordu. Kasvetli, soğuk bir gündü. Hastanenin başka kısımlarında yaşlı dudakları morarmış, solgun insanlar zamanlıca ölmekle meşgullerdi. Adam yatağın yanında dimdik durdu ve uzun uzun kadına baktı.

"Oğlana Caleb ismini verdim," diye bildirdi sonunda yumuşak bir sesle. "Tıpkı senin istediğin gibi." Kadın yanıt vermedi ve adam yavaşça gülümsedi. Her şeyi mükemmel bir biçimde planlanmıştı, çünkü karısı uyuyordu ve o bir devlet hastanesinin fakirler koğuşunda, hasta yatağında yatarken kocasının ona yalan söylediğini hiç bilmeyecekti.

Bu mütevazı başlangıçtan, Pianosa'daki her çalışma gününün büyük kısmını resmi belgelere Washington Irving imzası atarak geçiren yeteneksiz filo kumandanı doğmuştu. Binbaşı Major davetsiz misafirlere karşı kendi arzulanmamış yetkesinin ardına sığınarak, bir hırsızın bir parçasını kestiği çirkin selüloit penceresinden bakan birinin çıkması olasılığına karşı ek güvenlik önlemi olarak sahte bıyık ve güneş gözlükleriyle kendini kamufle ederek, el yazısından kimliğinin belli olmaması için sol elini kullanarak titizlikle çalışıyordu. Doğumunun ve başarısının belirlediği bu iki dip nokta arasında yalnızlık ve hayal kırıklığı dolu otuz bir kederli sene vardı.

Binbaşı Major hem çok geç doğmuştu, hem de çok alelade. Bazı insanlar alelade doğar, bazıları aleladeliğe ulaşır ve bazılarına aleladelik dayatılır. Binbaşı Major'ın başına üçü birden gelmişti. Her tür ayırt edici özellikten yoksun insanlar arasında bile, kaçınılmaz olarak, ayırt edici özelliklerden tüm diğerlerinden daha yoksun biri olarak ayrılıyordu ve onunla tanışan insanlar etkileyicilikten bu kadar yoksun olmasından her zaman etkileniyorlardı.

Daha en baştan, Binbaşı Major'ın üç talihsizliği vardı; annesi, babası ve doğduğu andan itibaren hastalıklı bir şekilde

benzediği Henry Fonda. Daha Henry Fonda'nın kim olduğu öğrenmesinden uzun zaman önce, her gittiği yerde hiç de iltifatkâr olmayan benzetmelere maruz kalıyordu. Hiç tanımadığı insanlar onu eleştirmekte beis görmüyorlardı. Sonuç olarak daha erken yaşlardan itibaren insanlar karşısında vicdan azabı dolu bir korku duymaya ve Henry Fonda *olmadığı* gerçeği yüzünden toplumdan alçakgönüllülükle özür dileme dürtüsü hissetmeye başlamıştı. Henry Fonda'ya benzeyen biri olarak yaşamak onun için kolay iş değildi ama mizahtan anlayan fasulye sırığı gibi bir adam olan babasının azmini aldığı için pes etmek aklının ucundan bile geçmemişti.

Binbaşı Major'ın babası, iyi bir espriden anladığı şey yaşı hakkında yalan söylemek olan, Tanrı'dan korkan, ağırbaşlı bir adamdı. Uzun kollu, uzun bacaklı bir çiftçiydi. Devletin çiftçiler dışındaki herkese yaptığı yardımların sosyalizmin sinsice yayılması olduğunu savunan, Tanrı'dan korkan, özgürlük aşığı, kanunlara saygılı bir bireyciydi. Tutumluluk ve sıkı çalışmaya inanırdı ve onu geri çeviren hoppa kadınları kınardı. Yemlik yonca konusunda uzmanlaşmıştı ve hiç yonca yetiştirmeyerek çok iyi para kazanıyordu. Hükümet yetiştirmediği her kile yonca için ona iyi para ödüyordu. Ne kadar çok yonca yetiştirmezse, hükümet ona o kadar çok para veriyordu ve Binbaşı Major'ın babası hak etmediği paranın her kuruşunu yeni arazi almak için harcıyor, böylece yetiştirmediği yonca miktarını daha da artırıyordu. Binbaşı Major'ın babası durmak dinlenmek bilmeksizin yonca yetiştirmiyordu. Uzun kış akşamlarında evinde kalıp koşum takımlarını onarmıyordu. Ve her gün, sırf işlerinin yapılmadığından emin olmak için, daha gün doğmadan yataktan fırlıyordu. Arazi yatırımlarını akıllıca yapıyordu. Kısa süre içinde bölgede en çok yonca yetiştirmeyen kişi o olmuştu. Komşuları her konuda onun tavsiyesini sorardı, çünkü o çok para kazanmıştı ve dolayısıyla akıllıydı. "Ne ekerseniz onu biçersiniz," diye öğütlerdi birine ve herkes bir ağızdan, "Amin," derdi.

Binbaşı Major'ın babası hükümetin tutumlu olmasını savunurdu ama bu tutumluluk kimsenin istemediği yoncaları üreten veya hiç yonca üretmeyen çiftçilere hükümetin mümkün olduğunca çok para ödemesi gibi kutsal bir görevi engellememeliydi. Binbaşı Major'ın babası işsizlik sigortasına karşı çıkan gururlu, bağımsız bir adamdı ve sızlanmak, inlemek, dil dökmek ve karşısına kim çıkarsa çıksın ondan becerebildiğince çok para sızdırmak konusunda hiç tereddüt etmezdi. Kürsüsünü her yere kurabilen inançlı bir vaizdi.

"Tanrı biz, iyi çiftçilere iki güçlü el verdi ki ikisiyle birden avuçlayabildiğimizce çok alalım," diye vaaz ediyordu şevkle mahkeme binasının basamaklarında veya A&P süpermarketinin önünde, peşinde olduğu sakız çiğneyen aksi genç kasiyerin dışarı çıkıp ona pis pis bakmasını beklerken. "Tanrı alabildiğimiz kadar çok almamızı istemeseydi," diye vaaz ediyordu, "bize almak için iki iyi el vermezdi." Ve diğerleri, "Amin," diye mırıldanıyorlardı.

Binbaşı Major'ın babası Kalvinistti ve kadere inanırdı. Kendisininkiler dışında herkesin talihsizliklerinin Tanrı'nın emri olduğunu açıkça anlayabiliyordu. Sigara ve viski içer, mizahtan ve heyecanlı entelektüel sohbetlerden hoşlanırdı; özellikle de yaşı hakkında yalan söylerken, karısının Major Major'ı doğururken çektiği güçlükler ve Tanrı hakkındaki iyi esprisini yaparken kendi sohbetinden hoşlanırdı. Karısının çektiği güçlükler ve Tanrı hakkındaki iyi esprisi, Tanrı'nın koca dünyayı altı günde yarattığını ama karısının sırf Major Major'ı doğurmak için bir buçuk gün harcadığını söylemesiydi. Daha aciz bir adam o gün hastane koridorunda kararsızlığa kapılabilirdi, daha zayıf bir adam Drum Major*, Minor Major**, Sergeant Major*** ya da C Sharp Major**** gibi mükemmel alternatiflere razı

---

* Birinci davulcu. –*ç.n*

** Minör majör. –*ç.n*

*** İdare astsubayı. –*ç.n*

**** Do diyez majör. –*ç.n*

olabilirdi ama Major Major'ın babası böyle bir fırsat için on dört sene beklemişti ve böyle bir fırsatı kaçıracak adam değildi. Major Major'ın babasının fırsatlar konusunda iyi bir esprisi vardı. "Bu dünyada fırsat kapınızı yalnızca bir kere çalar," derdi. Major Major'ın babası bu iyi espriyi her fırsatta tekrarlardı.

Henry Fonda'ya hastalıklı bir benzerlikle doğmak, uzun ve mutsuz bir yaşamda kaderin Major Major'a yaptığı uzun bir dizi eşek şakasından ilkiydi. İkincisi ise, Major Major Major ismi ile doğmasıydı. Major Major Major ismiyle doğduğu, yalnızca babasının bildiği bir sırdı. Gerçek isminin ne olduğu ancak Major Major anaokuluna yazılırken ortaya çıktı ve bunun etkisi felaket oldu. Haber annesini öldürdü. Kadın yaşama isteğini kaybediverdi, eriyip gitti ve öldü ki bu babası için sorun değildi, çünkü mecbur kalırsa A&P'deki aksi kızla evlenmeye karar vermişti ve zaten biraz para vermeden ya da kırbaçlamadan karısından kurtulabileceğini sanmıyordu.

Major Major için sonuçlar birazcık daha az acı vericiydi. Böylesine hassas bir yaşta, her zaman inandığı gibi Caleb Major değil de Major Major Major isimli, hiç tanımadığı, kimsenin de adını daha önce duymadığı, tamamen yabancı biri olduğunu öğrenmek gerçekten haşin ve sersemletici bir deneyim olmuştu. Sahip olduğu bütün oyun arkadaşları ondan uzaklaştı ve bir daha geri dönmedi, çünkü hiçbir yabancıya güvenmiyorlardı, özellikle de seneler boyunca tanıdıkları biri gibi davranarak onları aldatan bir yabancıya. Kimse Major Major'la arkadaşlık etmiyordu. Major Major eşyaları elinden düşürmeye, ayağı dolanıp düşmeye başladı. Her yeni ilişkisinde utangaç ve umutlu bir tavır takınıyordu ve her seferinde hayal kırıklığına uğruyordu. Bir dosta çılgınca ihtiyaç duyduğundan, hiç dost bulamadı. Büyüdüğü zaman kırılgan bakışları ve çok narin bir ağzı olan hantal, uzun boylu, tuhaf, hülyalı bir oğlan oldu. Terslendiği her seferinde çekingen, umut dolu gülümsemesi bir anda incinmiş bir şaşkınlıkla yıkılıyordu.

Büyüklerine karşı kibardı ama onlar ondan hoşlanmıyor-

du. Büyükleri her ne derse yapıyordu. Büyükleri ona adım attığı yere bakmasını söylemişlerdi ve o da adım attığı yere hep bakıyordu. Ona bugünün işini asla yarına bırakmamasını söylemişlerdi ve o da bırakmıyordu. Babasına ve annesine saygı göstermesini söylemişlerdi ve o da babasına ve annesine saygı gösteriyordu. Ona öldürmemesini söylemişlerdi ve o da öldürmemişti, ta ki Ordu'ya girene kadar. Sonra ona öldürmesini söylemişlerdi ve o da öldürmüştü. Her durumda diğer yanağını çeviriyor, her zaman kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa başkalarına da öyle davranıyordu. Sadaka verdiğinde sol eli sağ elinin ne yaptığını asla öğrenmiyordu. Bir kez bile Tanrı'nın adını boş yere ağzına almamış, zina yapmamış, komşusunun eşeğini kıskanmamıştı. Aslında, komşusunu severdi ve ona karşı asla yalancı şahitlik yapmamıştı. Major Major'ın büyükleri ondan nefret ediyorlardı, çünkü topluma uyumsuzluğuyla göze batan biriydi.

Başarılı olacak başka hiçbir şeyi olmadığı için okulda başarılı oldu. Devlet üniversitesinde derslerini öyle ciddiye alıyordu ki eşcinseller onu Komünist, Komünistler ise eşcinsel sanıyordu. İngiliz tarihi bölümünü seçmişti ki bir hataydı bu.

"İngiliz tarihi mi?" diye kızgınlıkla kükredi gümüş yeleli kıdemli eyalet senatörü. "Amerikan tarihinin nesi varmış? Amerikan tarihi dünyadaki bütün tarihlerden iyidir."

Major Major hemen bölüm değiştirerek Amerikan edebiyatını seçti ama FBI onun için bir dosya açmıştı bile. Major Major'ın yuvam dediği ücra çiftlik evini altı kişi ve bir İskoç teriyeri paylaşıyordu ve bunlardan beşi ve İskoç Teriyeri FBI ajanı çıktı. Kısa süre sonra Major Major hakkında o kadar çok veri topladılar ki ona ne isterlerse yapabilirlerdi. Ama ona yapabildikleri tek şey, onu er olarak Ordu'ya yazdırmak ve dört gün sonra binbaşılığa terfi ettirmek oldu ki düşünecek başka hiçbir şey olmayan Kongre üyeleri Washington sokaklarında ileri geri yürüyerek, "Major Major'ı kim terfi ettirdi? Major Major'ı kim terfi ettirdi?" diye slogan atabilsinler.

Aslında, Major Major mizalı anlayışı en az babası kadar keskin olan bir IBM bilgisayar tarafından terfi ettirilmişti. Savaş çıktığında Major Major hâlâ uysal ve yumuşak başlı biriydi. Ona askere yazılmasını söylediler ve o da yazıldı. Ona havacılık eğitimine başvurmasını söylediler ve o da havacılık eğitimine başvurdu. Bir sonraki gece sabahın üçünde kendini onlara birliğindeki herhangi birini eşek sudan gelene kadar dövebileceğini ve bunu kanıtlamaya hazır olduğunu söyleyen Güney Batılı, sert ve kavgacı çavuşun önünde, yalınayak dikilirken buldu. Birliğindeki askerlerin hepsi birkaç dakika önce çavuşa bağlı onbaşılar tarafından kabaca sarsılarak uyandırılmış, idari çadırın önünde toplanmaları emredilmişti. Yağmur hâlâ Major Major'ın başına yağıyordu. Üç gün önce yanlarında getirdikleri sivil kıyafetler içinde sıra oldular. Çorap ve ayakkabı giyecek kadar oyalananlar onları çıkarmaları için soğuk, ıslak, karanlık çadırlarına geri gönderildiler. Çavuş taştan bakışlarını onların yüzleri üzerinde dolaştırır, bu birlikteki herhangi birini eşek sudan gelene kadar dövebileceğini söylerken hepsi çamurların içinde yalınayak dikiliyordu. Kimse ona karşı çıkmadı.

Ertesi gün Major Major'ın beklenmedik bir biçimde binbaşılığa terfi ettirilmesi kavgacı çavuşu dipsiz bir kasvete düşürdü, çünkü adam artık birliğindeki herhangi birini eşek sudan gelene kadar dövebileceğini söyleyerek böbürlenemiyordu. Seçkin onbaşılardan oluşan korumaları dışarıda moralsiz moralsiz nöbet tutarken çavuş çadırında hiç ziyaretçi kabul etmeden Saul gibi saatlerce kara kara düşündü. Sabahın üçünde aradığı çözümü buldu ve Major Major ile diğer askerler yine kabaca sarsılarak uyandırıldılar ve yağmur altında, yalınayak, idari çadırın önündeki parlak ışık altında toplanmaları emredildi. Çavuş orada bekliyordu. Yumruklarını kendini beğenmiş bir tavırla kalçalarına dayamıştı ve konuşmak için öyle sabırsızlanıyordu askerlerin toplanmasını bile zor bekledi.

"Ben ve Binbaşı Major," diye böbürlendi bir önceki geceyle

aynı sert, kısa konuşma tarzıyla, "birliğimdeki herhangi birini eşek sudan gelene kadar dövebiliriz."

Aynı gün üsteki subaylar Binbaşı Major sorunu için eyleme geçtiler. Major Major gibi bir binbaşıyla nasıl başa çıkabilirlerdi? Onu kişisel olarak aşağılamak ona denk ya da ondan düşük rütbeli tüm diğer subayları aşağılamak olacaktı. Diğer yandan ona nazik davranmak düşünülemez bir şeydi. Neyse ki Binbaşı Major havacılık eğitimi için başvurmuştu. Tayin emri o akşam, geç saatlerde teksir odasına gönderildi ve sabah saat üçte Binbaşı Major yine çavuş tarafından kabaca sarsılarak uyandırıldı, iyi yolculuklar dilendi ve batıya giden bir uçağa bindirildi.

Binbaşı Major çıplak ve çamurlu ayaklarla California'da Teğmen Scheisskopf'a baş vurduğunda Teğmen Scheisskopf bembeyaz oldu. Binbaşı Major yine çamurda yalınayak durmak üzere kabaca sarsılarak uyandırıldığını sanmıştı ve ayakkabılarıyla çoraplarını çadırda bırakmıştı. Üsse geldiğini bildirmek üzere Teğmen Scheisskopf'un karşısına çıktığında üzerinde olan sivil giysiler kırışık ve kirliydi. Henüz geçit merasimleriyle ün yapmamış olan Teğmen Scheisskopf Binbaşı Major'ın birliğiyle birlikte gelecek Pazar yalınayak geçit yapmasını gözlerinin önüne getirince şiddetle ürpermişti.

"Hemen hastaneye git," diye mırıldandı konuşacak kadar kendine geldiğinde, "ve onlara hasta olduğunu söyle. Üniforma ödeneğin çıkana ve başka giysiler satın alacak paran olana kadar orada kal. Ayakkabı. Ayakkabı da al."

"Baş üstüne, komutanım."

"Bana 'komutanım' demenize gerek yok sanırım, komutanım," diye işaret etti Teğmen Scheisskopf. "Sizin rütbeniz benimkinden yüksek."

"Baş üstüne komutanım. Benim rütbem sizinkinden yüksek olabilir, komutanım, ama yine de siz benim kumandan subayımsınız."

"Evet, komutanım, bu doğru," diye onayladı Teğmen Sche-

isskopf. "Sizin rütbeniz benimkinden yüksek olabilir, komutanım, ama yine de sizin kumandan subayınız benim. Bu yüzden size ne diyorsam yapsanız iyi olur, komutanım, yoksa başınız belaya girer. Hastaneye gidin ve onlara hasta olduğunuzu söyleyin, komutanım. Üniforma ödeneğiniz çıkana ve başka üniformalar satın alacak paranız olana kadar orada kalın."

"Baş üstüne komutanım."

"Ve ayakkabı alın, komutanım. Bulabildiğiniz ilk fırsatta ayakkabı alın, komutanım."

"Baş üstüne komutanım. Alırım, komutanım."

"Teşekkür ederim, komutanım."

Binbaşı Major için askeri okul yaşamı baştan beri yaşadığı yaşamdan pek farklı değildi. Kiminle beraber olursa olsun o kişi Binbaşı Major'ın bir başkasının yanında olmasını diliyordu. Öğretmenleri her aşamada ona ayrıcalıklı davrandı ki Binbaşı Major çabucak ilerlesin ve ondan bir an önce kurtulsunlar. Çok kısa zaman içinde pilot rozetini kazandı ve kendini okyanus ötesinde buldu. Orada işler aniden düzeliyormuş gibi göründü. Binbaşı Major hayatı boyunca yalnız ve yalnız tek bir şeyin özlemini çekmişti: insanların arasına karışmak. Ve Pianosa'da, bir süreliğine, gerçekten de insanların arasına karıştı. Muharebe görevindeki askerler için rütbenin pek az anlamı vardı ve subaylarla erler arasındaki ilişkiler rahat ve teklifsizdi. İsimlerini bilmediği adamlar ona "Selam" diyor, onu yüzmeye ya da basketbol oynamaya davet ediyordu. Hayatının en güzel saatlerini, kazanmanın kimsenin umurunda olmadığı, bütün gün süren basketbol oyunlarında yaşıyordu. Asla skor tutulmuyordu ve oyuncu sayısı bir ile otuz beş arasında değişiyordu. Binbaşı Major daha önce hiç basketbol oynamamıştı, aslında hiçbir oyun oynamamıştı, ama çok uzun boylu olması ve coşkun hevesi, kendine özgü beceriksizliğini ve deneyimsizliğini telafi ediyordu. Binbaşı Major orada, yamuk basketbol sahasında, hemen hemen dostu olan subayların ve

erlerin arasında gerçek mutluluğu bulmuştu. Kazanan yoksa, kaybeden de yoktu ve Binbaşı Major oyunun her anından keyif alıyordu. Ta ki Binbaşı Duluth öldürüldükten sonra Albay Cathcart cipine atlayıp kükreyerek gelip Binbaşı Major'ın o sahada oynadığı basketbol oyunlarından zevk almasını sonsuza dek imkânsız hale getirene kadar.

"Yeni filo kumandanı sensin," diye bağırmıştı Albay Cathcart kabaca ona, demiryolu hendeğinin üzerinden. "Ama bunun bir anlamı olduğunu düşünme, çünkü yok. Tek anlamı şu: yeni filo kumandanı sensin."

Albay Cathcart uzun süredir Binbaşı Major'a karşı amansız bir kin gütmekteydi. Bordro kayıtlarında gereksiz bir binbaşı bulunması demek, düzensiz bir organizasyon şeması demekti ve bu, Albay Cathcart'ın düşman ve rakip olarak gördüğü Yirmi Yedinci Hava Kuvvetleri Karargâhı'ndaki adamlara koz verirdi. Albay Cathcart, Binbaşı Duluth'un ölümü gibi bir şans için dua edip duruyordu. Bir fazladan binbaşısı bulunması adamın hayatını cehenneme çeviriyordu; şimdi bir binbaşı için kadro açılmıştı. Binbaşı Major'ı filo kumandanlığına atadı ve geldiği gibi aniden, cipini kükreterek uzaklaştı.

Binbaşı Major için bu, oyunun sonu demekti. Yüzü huzursuzlukla kızarmıştı. Yağmur bulutları tepesinde toplanırken, o inanmazlık içinde olduğu yerde kalakalmıştı. Takım arkadaşlarına döndüğü zaman suratsız ve esrarlı düşmanlık ifadeleriyle ona bakan meraklı, düşünceli yüzlerden oluşmuş bir duvar buldu. Utançla ürperdi. Oyun tekrar başladığında, eskisi kadar zevk vermiyordu artık. Binbaşı Major top sektirdiği zaman kimse onu durdurmaya çalışmıyordu; pas istediği zaman top kimdeyse hemen pas veriyordu; basket kaçırdığı zaman kimse potadan seken topu almak için atılmıyordu. İşitilebilen tek ses onunkiydi. Ertesi gün de aynıydı ve bir sonraki gün basketbol oynamaya gitmedi.

İşaret almış gibi, birlikteki herkes onunla konuşmayı bıraktı ve ona dik dik bakmaya başladı. Binbaşı Major bakışla-

rını indirerek, kıpkırmızı yanaklarla, utanç içinde yaşıyordu; gittiği her yerde tüm küçümseyen, kıskanç, kuşkulu, kızgın bakışların ve kinayelerin hedefi oluyordu. Daha önce Henry Fonda'ya benzediğini hiç fark etmemiş insanlar şimdi bunu dillerinden düşürmüyorlardı; hatta Binbaşı Major'ın filo kumandanlığına Henry Fonda'ya benzediği için terfi ettirildiğini ima edenler vardı. O konumu kendisi için isteyen Yüzbaşı Black Binbaşı Major'ın aslında Henry Fonda *olduğunu*, ama bunu itiraf edemeyecek kadar ödlek olduğunu iddia etti.

Binbaşı Major bir utanç verici felaketten diğerine, çılgınca çırpınıyordu. Çavuş Towser ona danışmadan eşyalarını Binbaşı Duluth'un tek başına kaldığı geniş karavana taşıdı. Binbaşı Major eşyalarının çalındığını bildirmek için nefes nefese bölük odasına daldığı zaman oradaki genç onbaşı onu görür görmez ayağa fırlayıp "*Dikkat!*" diye bağırarak ödünü patlattı. Binbaşı Major bölük odasındaki başka herkesle birlikte selam durdu ve hangi önemli kişinin arkasından odaya girdiğini merak etti. Haşin bir sessizlik içinde dakikalar geçti. Grup'tan Binbaşı Danby Binbaşı Major'ı kutlamak için yirmi dakika sonra uğramasa ve hepsine rahat demese, kıyamet gününe kadar orada selam durabilirlerdi.

Binbaşı Major'ın yemekhane salonundaki durumu daha da berbattı. Yüzünde gülümsemeler çırpınan Milo onu önde ayırdığı küçük masaya götürmek için gururla bekliyordu. Masa işlemeli bir örtü ve pembe kesme kristal vazo içinde küçük bir buketle süslenmişti. Binbaşı Major dehşet içinde kalakaldı ama tüm diğerleri izlerken Milo'ya direnmeye cesaret edemedi. Havermeyer bile kafasını kaldırıp ağır, sarkık çenesi bir karış açık, onu izledi. Binbaşı Major, Milo'nun çekiştirmelerine uysallıkla teslim oldu ve yemek boyunca özel masasında utanç içinde büzüldü. Yemeğin tadı kül gibi geldi ama yemeğin hazırlanma sürecinde rol almış hiç kimseyi gücendirmemek için hepsini bitirdi. Daha sonra Milo'yla yalnız kaldığında ilk defa içinden itiraz etmek geldi ve diğer subaylarla birlikte yemek

yemeyi tercih edeceğini söyledi. Milo işe yaramayacağını söyledi.

"İşe yaramayacak ne var, anlamadım," diye itiraz etti Binbaşı Major. "Daha önce hiçbir şey olmamıştı."

"Daha önce filo kumandanı değildiniz."

"Filo kumandanı Binbaşı Duluth idi ve o hep diğer askerlerle aynı masada yemek yerdi."

"Binbaşı Duluth için farklıydı, komutanım."

"Binbaşı Duluth için ne açıdan farklıydı?"

"Keşke bunu bana sormasanız, komutanım," dedi Milo.

Cesaretini toplayarak, "Henry Fonda'ya benzediğim için mi?" diye sordu Binbaşı Major.

"Bazıları sizin Henry Fonda *olduğunuzu* söylüyor," diye yanıt verdi Milo.

"Ama ben Henry Fonda değilim," diye nida etti Binbaşı Major kızgınlıkla titreyen bir sesle. "Ve ona hiç benzemiyorum. Üstelik Henry Fonda'ya benziyor olsam bile, ne fark eder?"

"Hiç fark etmez. İşte size anlatmaya çalıştığım da bu, komutanım. Yalnızca, sizin durumunuz Major Duluth'un durumuyla aynı değil işte."

Gerçekten de aynı değildi işte, çünkü bir sonraki yemekte Binbaşı Major yemek dağıtılan tezgahtan ayrılıp diğerleriyle birlikte oturmak üzere sıradan masalara yöneldiği anda diğerlerinin yüzlerinde aşılmaz bir düşmanlık duvarıyla karşılaştı ve yerinde donakaldı. Milo tek kelime etmeden koşup gelene ve onu kendi özel masasına götürene kadar elinde tepsisiyle titreyerek bekledi. Bunun ardından Binbaşı Major pes etti ve yemeklerini kendi masasında, diğerlerine sırtını dönerek yedi. Filo kumandanı olduğundan beri kendini onlarla birlikte yiyemeyecek kadar üstün gördüğünü düşünerek ona kızdıklarından emindi. Binbaşı Major oradayken yemekhane çadırında hiç sohbet edilmiyordu. Diğer subayların onunla aynı zamanda yemekten kaçınmaya çalıştıklarının farkındaydı ve yemekhane çadırına gelmeyi tamamen bırakıp yemeklerini

karavanında yemeye başladığı zaman herkes rahat bir nefes aldı.

Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden bir adam gelip hastanede Washington Irving adını kullanarak sahte imza atan kişi hakkında onu sorguladığı günden itibaren Binbaşı Major da resmi belgelerde Washington Irving'in adını kullanmaya başladı. Yeni konumu onu hiç tatmin etmiyor ve sıkıyordu. Filo kumandanı yapılmıştı ama filo kumandanı olarak ne *yapması* gerektiği konusunda en ufak fikri yoktu. Elbette, ondan beklenen tek şey, resmi belgelere Washington Irving diye imza atmak ve bölük çadırının arka tarafındaki küçük ofisinin dışında Binbaşı — de Coverley'nin fırlattığı at nallarının yalnız çınlamalar ve tangırtılar eşliğinde yere düşmesini dinlemek değilse. Yapmadığı, yaşamsal öneme sahip görevler olduğu fikri kafasından çıkmıyordu ve sorumluluklarının gelip onu bulmasını bekleyip duruyordu. Kesinlikle gerekli olmadığı sürece nadiren dışarı çıkıyordu, çünkü insanların ona bakmasına bir türlü alışamamıştı. Zaman zaman hayatının tekdüzeliği Çavuş Towser'ın belli bir konuda görüşmek üzere gelmiş bir subayı ya da bir eri ona havale etmesiyle bozuluyordu ama Binbaşı Major söz konusu konuyla başa çıkamıyor, mantıklı bir şekilde çözülebilmesi için konuyu yine Çavuş Towser'a havale ediyordu. Filo kumandanı olarak her ne yapması gerekiyorsa, onsuz da yapılabildiği açıktı. Binbaşı Major gittikçe daha sıkkın, gittikçe daha depresif oldu. Zaman zaman, bütün kederlerini alıp papaza gitmeyi ciddi ciddi düşünüyordu ama papaz kendi kederlerinin yükü altında öyle ezilir görünüyordu ki Binbaşı Major onun dertlerine dert katmaktan kaçınıyordu. Dahası, papazların buraya filo kumandanları için getirildiğinden pek emin değildi.

Binbaşı — de Coverley'den de pek emin değildi. Adam apartman daireleri kiralamadığı veya yabancı işçi kaçırmadığı zamanlarda at nalı atmaktan daha önemli bir iş yapmıyordu. Binbaşı Major yumuşak seslerle toprağa düşen ya da yere

çakılmış küçük, çelik kancalara takılarak dönen at nallarının sesini sık sık, dikkatle dinliyordu. Saatler boyunca gizli gizli Binbaşı — de Coverley'yi izliyor, böylesine saygın birinin yapacak daha önemli işi olmamasına hayret ediyordu. Sık sık içinden Binbaşı — de Coverley'ye katılmak geçiyordu ama bütün gün at nalı atmak neredeyse belgelere "Binbaşı Major Major" diye imza atmak kadar can sıkıcı görünüyordu. Aynı zamanda, Binbaşı — de Coverley'nin yüz ifadesi öyle ürkütücüydü ki Binbaşı Major ona yaklaşmaya korkuyordu.

Binbaşı Major kendisinin Binbaşı — de Coverley'yle ve Binbaşı — de Coverley'nin onunla nasıl bir ilişkisi olması gerektiğini merak ediyordu. Binbaşı — de Coverley'nin onun kumandan muavini olduğunu biliyordu ama bunun ne anlama geldiğini bilmiyordu. Ve Binbaşı — de Coverley gibi bir kumandan muavinine sahip olmanın yumuşak başlı bir üste sahip olmak gibi bir talih mi, yoksa ihmalkâr bir asta sahip olmak gibi bir talihsizlik mi olduğuna bir türlü karar veremiyordu. Çavuş Towser'a sormak istemiyordu, çünkü gizliden gizliye ondan korkuyordu ve soracak başka kimse yoktu. Binbaşı — de Coverley'ye hiç soramazdı. Konu ne olursa olsun Binbaşı — de Coverley'ye yaklaşma cesaretini gösterebilecek pek az kişi vardı ve onun at nallarından birini atma aptallığını yapan tek subay da ertesi gün Gus, Wes, hatta Doktor Daneeka'nın Pianosa'da gördüğü en kötü hastalığa yakalanmıştı. Zavallı subayın hastalığına onu cezalandırmak isteyen Binbaşı — de Coverley'nin sebep olduğundan herkes emindi. Yalnız, bunu nasıl yaptığından emin olamıyorlardı.

Binbaşı Major'ın masasına gelen resmi belgelerin çoğu onu hiç ilgilendirmiyordu. Büyük çoğunluğu Binbaşı Major'ın hiç görmediği ya da hiç duymadığı eski belgelere atıfta bulunuyordu. Eski belgeleri arayıp bulmasına da gerek yoktu, çünkü belgelerin tamamı eski belgelerin dikkate alınmamasını emrediyordu. Dolayısıyla, tek bir üretken dakika içinde diğer belgeleri kesinlikle hiç dikkate almaması gerektiğini söyleyen

yirmi yeni belgeyi onaylayabiliyordu. Her gün, anakaradaki karargâhta bulunan General Peckem'dan, "İşleri Sürüncemede Bırakmak Zaman Hırsızlığıdır" ya da "Temizlik İmandan Gelir" gibi neşeli öğütler içeren başlıklar atılmış uzun ve sıkıcı bültenler geliyordu.

General Peckem'ın temizlik ve sürüncemede bırakma konusundaki bültenleri Binbaşı Major'ın kendini işleri sürüncemede bırakan pis biri gibi hissetmesine sebep oluyordu ve bültenleri çabucak ortadan kaldırıyordu. Onu ilgilendiren tek resmi belge türü Pianosa'ya gelişinin üzerinden iki saat geçmeden Orvieto uçuşuna gönderilen ve o görevde öldürülen, yalnızca bir kısmını açtığı çantalarının hâlâ Yossarian'ın çadırında durduğu talihsiz teğmene atıfta bulunanlardı. Talihsiz teğmen ilk geldiğinde bölük çadırı yerine harekât çadırına teslim olduğundan Çavuş Towser onun birliğe hiç gelmediğini varsaymanın daha güvenli olacağına karar vermişti ve ona atıfta bulunan belgeler adamın havaya karışıp gitmiş gibi göründüğünü söylüyordu ki bir anlamda adamın başına gelen de tam olarak buydu. Uzun vadede, Binbaşı Major masasına gelen resmi belgeler olmasına minnettardı, çünkü bütün gün ofisinde oturup belge imzalamak, bütün gün ofisinde oturup belge imzalamamaktan daha iyiydi. Ona yapacak bir şey veriyorlardı.

Kaçınılmaz olarak, imzaladığı her belge iki ila on gün sonra imzalaması gereken yeni bir sayfa eklenerek ona geri geliyordu. Her zaman öncekinden daha kalın bir deste oluşturuyorlardı, çünkü son onayını taşıyan sayfayla yeniden onayını isteyen sayfa arasında, değişik yerlerdeki, aynı resmi belgeye kendi isimlerini yazıp imzalamakla görevli diğer subayların en son onaylarını taşıyan sayfalar bulunuyordu. Binbaşı Major basit belgelerin şaşkınlık verici bir şekilde büyüyerek dev belge tomarlarına dönüşmesini izlerken ümitsizliğe kapılıyordu. Bir belgeyi kaç kez imzalamış olursa olsun, her seferinde yepyeni bir imza için geri geliyordu ve Binbaşı Major onlardan kurtulmaktan umudunu kesmeye başlamıştı. Bir gün –Ceza

İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen adamın ilk ziyaretini takip eden gündü– Binbaşı Major belgelerden birini, sırf nasıl bir his vereceğini görmek için kendi adıyla değil Washington Irving adıyla imzaladı. Hoşuna gitti. Öyle hoşuna gitti ki o öğleden sonranın kalanını bütün resmi belgeleri Washington Irving diye imzalayarak geçirdi. İçgüdüsel bir havailik ve isyan eylemiydi bu. Daha sonradan ciddi bir şekilde cezalandırılacağı bir eylem. Ertesi sabah ofisine tedirginlik içinde girdi ve ne olacağını merak ederek bekledi. Hiçbir şey olmadı.

Günah işlemişti ve iyi gelmişti, çünkü Washington Irving diye imzaladığı belgelerin hiçbiri bir daha geri gelmedi! Sonunda, burada ilerleme kaydetmişti. Binbaşı Major bu yeni kariyerine tereddütsüz bir şevkle atıldı. Resmi belgeleri Washington Irving diye imzalamak pek kariyer sayılmazdı belki, ama "Binbaşı Major Major" diye imzalamaktan daha az tekdüzeydi. Washington Irving diye imzalamak fazla tekdüze gelmeye başladığı zaman, Irving Washington diye imzalıyordu. Ta ki bu da tekdüze gelmeye başlayana kadar. Ve bir şeyler başarıyordu, çünkü bu iki isimle imzaladığı belgelerin hiçbiri birliğe geri dönmüyordu.

Sonunda geri dönen Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen *ikinci* adam oldu. Adam pilot rolü yapıyordu. Askerler onun Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden geldiğini biliyorlardı, çünkü adamın kendisi söylemişti bunu ve her birinden, gerçek kimliğini diğerlerine söylememesini rica etmişti. Halbuki diğerlerine gerçek kimliğini, yine sır olarak, kendisi söylemişti bile.

"Birlikte Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden geldiğimi bilen tek kişi sizsiniz," diye sırrını açıkladı Binbaşı Major'a, "ve işimi gerektiği gibi yapabilmem için bunun sır olarak kalması kesinlikle şart. Anlıyor musunuz?"

"Çavuş Towser biliyor."

"Evet, biliyorum. Sizi görebilmek için ona söylemek zorunda kaldım. Ama hiçbir koşul altında, kimseye söylemeyeceğini biliyorum."

"Bana söyledi," dedi Binbaşı Major. "Dışarıda beni görmek için bekleyen, Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelmiş bir adam olduğunu söyledi."

"Piç herif. Onun için bir güvenlik soruşturması açmam gerekecek. Sizin yerinizde olsam o yakınlardayken çok gizli belgeleri ortada bırakmazdım. En azından ben raporumu hazırlayana kadar."

"Bana çok gizli belge gelmiyor," dedi Binbaşı Major.

"İşte kastettiğim o türden olanlar. Çavuş Towser'ın el süremeyeceği bir dolaba kilitleyin onları."

"Dolabın tek anahtarı Çavuş Towser'da."

"Korkarım zaman harcıyoruz," dedi Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen ikinci adam sertçe. Tıknaz, hareketli, gergin bir adamdı. Hareketleri hızlı ve kararlıydı. Üzerine cafcaflı renklerle, turuncu uçaksavar mermisi patlamaları arasında uçan uçaklar ve tamamlanmış elli beş görev uçuşunu simgeleyen küçük, düzenli bomba sıraları resmedilmiş deri pilot ceketinin altına sakladığı kocaman kırmızı körüklü zarfın içinden bazı fotostat kopyalar çıkardı. "Bunlardan birini gördüğünüz oldu mu?"

Binbaşı Major hastaneden gönderilmiş, mektup sansürlemekle görevli subayın üzerine "Washington Irving" ya da "Irving Washington" yazdığı kişisel mektuplara boş boş baktı.

"Hayır."

"Ya bunları?"

Binbaşı Major ona gönderilen ve aynı isimlerle imzaladığı resmi belgelere baktı.

"Hayır."

"Bu isimlerle imza atan adam sizin birliğinizde mi?"

"Hangisi? Burada iki ayrı isim var."

"İkisi de olur. Washington Irving ve Irving Washington'ın aynı kişi olduğunu, sırf bizi şaşırtmak için iki isim kullandığını tahmin ediyoruz. Bu sık sık kullanılan bir yöntemdir, bilirsiniz."

"Birliğimde bu iki isimden birini taşıyan adam olduğunu sanmıyorum."

Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelmiş ikinci adamın yüzünden bir hayal kırıklığı ifadesi geçti. "Düşündüğümüzden çok daha zekiymiş," diye yorum yaptı. "Üçüncü bir isim kullanıyor ve başka birisiymiş gibi davranıyor. Ve sanırım... evet, sanırım üçüncü ismin ne olduğunu biliyorum." İlham ve heyecanla, Binbaşı Major'ın incelemesi için bir başka sayfa uzattı. "Ya buna ne dersiniz?"

Binbaşı Major hafifçe eğildi ve Yossarian'ın Mary ismi dışında her şeyi sansürlediği ve altına "Duygularınızı feci şekilde paylaşıyorum. A.T. Tappman, Papaz, ABD Ordusu," yazdığı foto-mektubu* gördü. Binbaşı Major başını iki yana salladı.

"Daha önce hiç görmedim."

"A.T. Tappman'ın kim olduğunu biliyor musunuz?"

"Grup papazıdır."

"İşte bulduk," dedi Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen ikinci adam. "Washington Irving grup papazı."

Binbaşı Major bir dehşet sancısı hissetti. "A.T. Tappman grup papazı," diye düzeltti."

"Emin misiniz?"

"Evet."

"Bir grup papazı neden bunu bir mektubun üzerine yazsın?"

"Belki başka biri yazmış ve onun ismini kullanmıştır."

"Peki neden biri grup papazının ismini kullanmak istesin?"

"Gerçek kimliği öğrenilmesin diye."

"Haklı olabilirsiniz," diye karar verdi Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen ikinci adam, bir an duraksadıktan sonra. Sonra kendinden emin bir tavırla ağzını şaplattı. "Belki de bir çete ile karşı karşıyayızdır. İsimleri birbirlerinin tersi olan ve

---

* Foto-mektup: Harp zamanında, muhaberatın hacmini azaltmak için denizaşırı yerlerden mektubu mikrofilme almak suretiyle gönderilen ve yerinde tekrar büyütülerek sahibine ulaştırılan mektup. *–çn*

birlikte çalışan iki adamla. Evet, böyle olduğundan eminim. Biri burada, birlikte, biri hastanede ve biri papazla birlikte. Bu, üç adam demek oluyor, değil mi? Bu resmi belgeleri daha önce hiç görmediğinizden kesin olarak emin misiniz?"

"Görsem imzalardım."

"Kimin ismiyle?" diye sordu Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen ikinci adam kurnazlıkla. "Sizinkiyle mi, Washington Irving ismiyle mi?"

"Kendi ismimle," dedi Binbaşı Major ona. "Washington Irving'in adını bile bilmem."

Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen ikinci adam gülümsedi.

"Binbaşı, temize çıktığınız için çok memnun oldum. Bu, işbirliği yapabileceğimiz anlamına geliyor. Mümkün olduğunca çok işbirlikçiye ihtiyacım var. Avrupa Harekat alanı içinde biri size gönderilen belgeleri ele geçiriyor. Kim olduğuna dair en ufak fikriniz var mı?"

"Yok."

"Eh, benim oldukça iyi bir fikrim var," dedi Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen ikinci adam ve öne eğilip sır verircesine fısıldadı. "Şu Towser denen piç. Yoksa neden benimle ilgili sırrı herkese yaysın? Şimdi, gözlerinizi açık tutun ve herhangi birinin Washington Irving'den bahsettiğini duyarsanız bana haber verin. Papaz ve buradaki başka herkes hakkında güvenlik soruşturması yapacağım."

Adam gider gitmez Ceza İşleri Tahkikat Birliği'den gelen birinci adam pencereden Binbaşı Major'ın odasına atladı ve Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen ikinci adamın kim olduğunu sordu. Binbaşı Major adamı zar zor tanıyabildi.

"Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen biri," dedi Binbaşı Major ona.

"Ne demezsin," dedi Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen birinci adam. "Burada Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen kişi benim."

Binbaşı adamı zar zor tanıyabilmişti, çünkü adamın üzerinden koltukaltı dikişleri patlamış kestane rengi, soluk, kadife bir bornoz, tiftik tiftik olmuş pazen pijamalar ve birinin tabanı açılmış, yıpranmış ev terlikleri vardı. Bunun standart hastane giyim tarzı olduğunu hatırladı Binbaşı Major. Adam on kilo almıştı ve her yanından sağlık fışkırıyordu.

"Gerçekten çok hasta bir adamım ben," diye sızlandı adam. "Hastanede bir avcı uçağı pilotundan mikrop kaptım ve ciddi bir zatürre vakasıyla yatmak zorunda kaldım."

"Çok üzüldüm," dedi Binbaşı Major.

"Bana ne faydası varsa," diye burnunu çekti Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen adam. "Sizden bana sempati göstermenizi istemiyorum. Yalnızca neler çektiğimi bilmenizi istiyorum. Washington Irving'in eylemlerini hastaneden sizin birliğinize kaydırmış göründüğü konusunda sizi uyarmak için geldim yalnızca. Buralarda, Washington Irving'den bahseden birini hiç duymadınız, değil mi?"

"Aslında duydum," diye yanıt verdi Binbaşı Major. "Demin burada olan adam. O Washington Irving'den bahsediyordu."

"Gerçekten mi?" diye sevinçle haykırdı Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen birinci adam. "Bu tam da davayı çözmemiz için gereken şey olabilir! Siz onu günde yirmi dört saat gözetim altında tutun, ben de hastaneye koşup üstlerime yazayım ve talimatlarını sorayım." Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen adam Binbaşı Major'ın penceresinden atladı ve kayboldu.

Bir dakika sonra Binbaşı Major'ın ofisini bölük odasından ayıran branda kapı kapak hızla açıldı ve Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen ikinci adam çılgın bir telaş içinde oflaya poflaya içeri daldı. Nefes nefese bağırdı, "Biraz önce pencerenizden kırmızı pijamalı birinin atladığını ve yola doğru koştuğunu gördüm! Siz onu görmediniz mi?"

"Burada, benimle konuşuyordu," diye yanıt verdi Binbaşı Major.

"Oldukça şüpheli göründüğünü düşündüm: kırmızı pija-

malar içinde pencereden atlayan bir adam." Adam heyecanla küçük ofisin içinde daireler çizdi. "Başta siz olduğunuzu, Meksika'ya kaçmaya çalıştığınızı düşündüm. Ama görüyorum ki siz değilmişsiniz. Washington Irving hakkında bir şey söylemedi, değil mi?"

"Aslında," dedi Binbaşı Major, "söyledi."

"Öyle mi?" diye bağırdı Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen ikinci adam. "Bu harika! Bu tam da davayı çözmek için gereken şey olabilir. Onu nerede bulabileceğimizi biliyor musunuz?"

"Hastanede. O gerçekten çok hasta bir adam."

"Bu muhteşem!" diye nida etti Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen ikinci adam. "Hemen peşinden gideceğim. Kılık değiştirip gitsem daha iyi olacak. Durumu sıhhiye çadırında açıklarım ve beni hastaneye sevk etmelerini sağlarım."

Bir süre sonra geri gelip, "Hasta olmadığım sürece beni hastaneye sevk edemezlermiş," diye bildirdi Binbaşı Major'a. "Aslında, oldukça hastayım. Kaç zamandır genel sağlık kontrolünden geçmek istiyordum. Bu iyi bir fırsat olacak. Sıhhiye çadırına gidip hasta olduğumu söyleyeceğim onlara. Böylece beni hastaneye gönderebilirler."

Sonra geri gelip, "Bana ne yaptıklarına baksanıza," diye bilgi verdi Binbaşı Major'a mor diş etleriyle. Avunmaz haldeydi. Ayakkabılarıyla çoraplarını bir elinde taşıyordu. Ayak parmakları da mor mantar ilacıyla boyanmıştı. "Mor diş etli Ceza İşleri Tahkikat Birliği görevlisi kim duymuş?" diye inledi.

Başı önünde, bölük odasından çıktı, bir sipere yuvarlandı ve burnunu kırdı. Ateşi hâlâ normaldi ama Gus ile Wes ona ayrıcalık tanıdılar ve ambulansla hastaneye yolladılar.

Binbaşı Major yalan söylemişti ve bu iyi gelmişti. Aslında iyi gelmesine pek şaşırmamıştı, çünkü genelde yalan söyleyen insanların yalan söylemeyen insanlara göre daha becerikli, daha hırslı ve daha başarılı olduklarını gözlemlemişti. Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen ikinci adama gerçeği söyle-

miş olsa başı belaya girerdi. Bunun yerine yalan söylemişti ve çalışmaya devam etmekte özgürdü.

Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen ikinci adamın ziyaretinden sonra daha tedbirli davranmaya başladı. Bütün imzaları sol eliyle attı ve bunu yaparken, yine basketbol oynayabilmek için kullanmayı denediği ama işe yaramayan güneş gözlüklerini ve takma bıyıkları taktı. Ek önlem olarak, mutluluk içinde, Washington Irving ismini bırakıp John Milton ismini kullanmaya başladı. John Milton daha esnek ve kısaydı. Tıpkı Washington Irving gibi, işler tekdüzeleştiğinde ters çevrilip kullanılabiliyordu. Dahası, Binbaşı Major'ın iki kat hızlı çalışmasını mümkün kılıyordu, çünkü John Milton hem kendi isminden, hem de Washington Irving'in isminden çok daha kısaydı ve yazması çok daha az zaman alıyordu. John Milton başka bir açıdan da daha verimliydi. Çok yönlüydü. Kısa süre sonra Binbaşı Major kendini, imzalara küçük, hayali diyaloglar eklerken buldu. Böylece, resmi belgeler şu gibi sözlerle onaylanır oldu: "John, Milton sadistin teki" ya da "John, Milton'ı gördün mü?" Özellikle bir imzasıyla büyük gurur duyuyordu: "Milton, John'da yaşayan biri var mı?" John Milton, tekdüzelikten sonsuza dek kurtulmasını sağlayacak bitmek tükenmek bilmez olasılıklarla dolu, büyüleyici, yepyeni ufuklar açmıştı. John Milton tekdüzeleştiği zaman Washington Irving'e geri döndü.

Binbaşı Major güneş gözlükleriyle takma bıyıkları batmakta olduğu aşağılanma bataklığından kurtulmak için son bir çabayla, Roma'dan satın almıştı ama boşuna. İlk önce, Muhteşem Sadakat Yemini Haçlı Seferi'nde korkunç bir şekilde aşağılanmıştı. Birbirine rakip sadakat yeminleri ettiren otuz, kırk kişiden teki bile onun imza atmasına izin vermemişti. Sonra, tam bu etkisini yitirdiğinde, Clevinger'ın uçağı gizemli bir biçimde, tüm mürettebatıyla birlikte ortadan kaybolmuştu. Bu tuhaf olayın suçu Binbaşı Major'a yıkılmıştı, elbette, çünkü sadakat yeminlerinin hiçbirini imzalamamıştı.

Güneş gözlüklerinin geniş, fuşya rengi çerçeveleri vardı.

Takma bıyıklar kocaman, laternacı bıyıklaraydı. Bir gün, yalnızlığa daha fazla dayanamayacağını hissettiğinde, onları takarak basketbol oynamaya gitmişti. Şen bir teklifsizlik tavrı takınarak, aylak aylak sahaya girdi ve kimsenin onu tanımaması için içinden dua etti. Diğerleri onu tanımamış gibi yaptı ve Binbaşı Major eğlenmeye başladı. Tam masum aldatmacası için kendini tebrik etmeyi bitirdiğinde rakiplerinden biri hızla ona çarparak dizlerinin üzerine çökertti. Kısa süre sonra biri daha çarptı ve Binbaşı Major'ın aklına onu aslında tanımış ve kılık değiştirmesini bahane ederek onu dirsekliyor, çelme takıyor, hırpalıyor olabilecekleri geldi. Onu hiç istemiyorlardı. Tam bunu fark ettiğinde, onun takımındaki oyuncular içgüdüyle diğer takımın oyuncularına katıldı ve kana susamış, uluyan bir güruh halinde üstüne çöküp her yönden küfürler ve yumruklar yağdırmaya başladılar. Onu yere devirdiler ve düştüğünde tekmelediler. Körlemesine ayağa kalktığında yine saldırdılar. Binbaşı Major yüzünü elleriyle örterek büzüldü. Göremiyordu. Adamlar birbirlerini ezerek çılgın gibi onu sopaladılar, tekmelediler, dürtüklediler, ezdiler. Hendeğin kenarına kadar döve döve götürüldü ve aşağı yuvarlandı. Dibe ulaştığında ayaklarının üzerine basmayı başardı, diğer kenardan tırmandı ve yuhlamalar ve taş yağmuru altında kaçıp bölük çadırının köşesine sığındı. Saldırı sırasında en büyük endişesi güneş gözlüklerini ve takma bıyığını yerinde tutmak olmuştu. Böylece başka biriymiş gibi davranmaya devam edebilecek, adamların karşısına yetkesiyle dikilme gerekliliğinden kurtulacaktı.

Ofisine döndüğünde ağladı. Ağlamayı bitirdiği zaman ağzındaki ve burnundaki kanı yıkadı, yanağındaki ve alnındaki çiziklere dolmuş toprağı sildi ve Çavuş Towser'ı çağırdı.

"Bundan sonra," dedi, "burada olduğum sürece kimsenin gelip beni görmesini istemiyorum. Anladın mı?"

"Baş üstüne komutanım," dedi Çavuş Towser. "Buna ben de dahil miyim?"

"Evet."

"Anlıyorum. Hepsi bu mu?"

"Evet."

"Siz buradayken sizi görmeye gelenlere ne diyeyim?"

"Onlara içeride olduğumu söyle ve beklemelerini iste."

"Baş üstüne, komutanım. Ne süreyle?"

"Ben gidene kadar."

"Sonra onları ne yapayım?"

"Umurumda değil."

"Siz çıktıktan sonra sizinle görüşmeleri için içeri yollayabilir miyim?"

"Evet."

"Ama o sırada siz orada olmayacaksınız, değil mi?"

"Hayır."

"Baş üstüne, komutanım. Hepsi bu kadar mı?"

"Evet."

"Baş üstüne komutanım."

"Bundan sonra," dedi Binbaşı Major karavanıyla ilgilenen orta yaşlı ere, "ben buradayken gelip benim için yapabileceğin başka bir şey olup olmadığını sormanı istemiyorum. Anladın mı?"

"Evet, komutanım," dedi emir eri. "Sizin için yapabileceğim başka bir şey olup olmadığını öğrenmek için ne zaman geleyim?"

"Ben burada değilken."

"Baş üstüne komutanım. Peki ne yapayım?"

"Ben sana ne yapmanı söylersem onu."

"Ama siz burada olmayacaksınız ve söyleyemeyeceksiniz. Değil mi?"

"Öyle."

"O zaman ne yapayım?"

"Ne yapılması gerekiyorsa."

"Baş üstüne komutanım."

"Hepsi bu kadar," dedi Binbaşı Major.

"Baş üstüne komutanım," dedi emir eri. "Hepsi bu kadar mı?"

"Hayır," dedi Binbaşı Major. "Temizlik yapmak için de gelme. Benim burada olmadığımdan emin olana kadar, hiçbir şey için gelme."

"Baş üstüne komutanım. Ama her seferinde nasıl emin olabilirim?"

"Emin değilsen benim burada olduğumu varsay ve emin olana kadar gelme. Anladın mı?"

"Evet, komutanım."

"Seninle bu şekilde konuşmak zorunda kaldığım için üzgünüm ama mecburum. Elveda."

"Elveda, komutanım."

"Ve teşekkür ederim. Her şey için."

"Evet, komutanım."

"Bundan sonra," dedi Binbaşı Major Milo Minderbinder'a, "bir daha yemekhane salonuna gelmeyeceğim. Bütün yemeklerim karavanıma getirilecek."

"Bence bu güzel bir fikir, komutanım," diye yanıt verdi Milo. "Artık kimse görmeden size özel yemekler sunabileceğim. Hoşunuza gideceğinden eminim. Albay Cathcart'ın hoşuna gidiyor."

"Özel yemek istemiyorum. Tüm diğer subaylara ne veriyorsan tam olarak ondan istiyorum. Yemeği her kim getiriyorsa kapımı çalsın ve tepsiyi basamağa bıraksın. Anladın mı?"

"Evet, komutanım," dedi Milo. "Çok iyi anladım. Bir yerlere sakladığım canlı Maine ıstakozlarım var. Bu gece size mükemmel bir Roquefort salatası ve iki donmuş ekler pastasıyla birlikte sunabilirim. Daha dün Fransız yeraltı teşkilatından önemli bir kişi tarafından getirildi. Başlangıç olarak bu yeterli olur mu?"

"Hayır."

"Peki, komutanım. Anlıyorum."

O gece Milo akşam yemeğinde Binbaşı Major'a ızgara yapılmış Maine ıstakozu, mükemmel bir Roquefort salatası ve iki donmuş ekler sundu. Binbaşı Major kızmıştı. Ama yemeği geri gönderse ya çöpe gidecekti ya da başka birinin sofrasına ve Binbaşı Major'ın ızgara Maine ıstakozuna zaafı vardı. Vicdan azabı içinde yedi. Ertesi gün, öğle yemeğinde Maryland usulü su kaplumbağası ve tam bir litre Dom Pérignon 1937 vardı. Binbaşı Major fazla düşünmeden mideye indirdi.

Milo'dan sonra, bir de bölük çadırındaki adamlar vardı. Binbaşı Major onlardan, ofisine çadırın rengi atmış, selüloit penceresinden girip çıkarak kaçınıyordu. Pencerenin düğmeleri çözülmüştü, alçak ve genişti ve bir yandan diğerine atlaması kolaydı. Bölük çadırından karavanına gitmek için ortalıkta kimse yokken çadırın köşesinden fırlıyor, demiryolu hendeğine atlıyor, ormana gelene kadar eğilerek koşuyordu. Karavanının hizasına geldiğinde hendekten çıkıyor, yoğun çalıların arasında hızla karavana doğru süzülüyordu. Bu yolculuk esnasında yalnızca bir kişiye rastlamıştı. Gergin, hayalete dönmüş Yüzbaşı Flume alacakaranlıkta, birdenbire bir böğürtlen çalısının arkasından fırlayarak Şef Beyaz Yarımyulaf'ın onun gırtlağını bir kulaktan diğerine kesmekle tehdit ettiğinden yakınarak ödünü patlatmıştı.

"Beni bir daha böyle korkutursan," dedi Binbaşı Major ona, "gırtlağını *ben* bir kulaktan diğerine keserim."

Yüzbaşı Flume inleyerek böğürtlen çalılarının arasına çekildi ve Binbaşı Major onu bir daha görmedi.

Binbaşı Major geriye dönüp başarılarına baktığında memnun oluyordu. İki yüzden fazla insanın yaşadığı birkaç hektarlık alan içinde bir münzevi olmayı başarmıştı. Birazcık hüner ve vizyonla birlikteki herhangi birinin onunla konuşmasını imkânsız hale getirmişti ki bunun herkese uyduğunu fark etmişti, çünkü hiç kimse onunla konuşmak istemiyordu zaten. Daha sonra anlaşıldığı üzere, Yossarian denen o deli dışında hiç kimse. Bir gün, Binbaşı Major öğle yemeği için hendeğin

dibinde karavanına doğru koşarken Yossarian uçarak üzerine atladı.

Birlik sınırları dahilinde Binbaşı Major'ın uçarak üzerine atlamasını istediği son kişi Yossarian'dı. Yossarian'ın adı kötüye çıkmıştı. Çadırındaki, aslında var olmayan ölü adam konusunda utanç verici bir biçimde söylenip duruyordu. Bir de, Avignon görevinden sonra bütün giysilerini çıkarması ve tam da General Dreedle'ın Ferrara üzerinde gösterdiği kahramanlık sebebiyle ona madalya takacağı gün öyle dolaşması ve General'in onu çırılçıplak bir halde sıraya girmiş bulması vardı. Dünya üzerinde hiç kimse Yossarian'ın çadırındaki ölü adamın dağınık eşyalarını toplayıp atma gücüne sahip değildi. Binbaşı Major, Çavuş Towser'ın Orvieto üzerinde öldürülen teğmenin birliğe hiç gelmediğini raporlamasına izin vererek bu yetkisinden vazgeçmiş oluyordu. Binbaşı Major'a öyle geliyordu ki, adamın Yossarian'ın çadırındaki eşyalarını kaldırma hakkına sahip olan tek kişi Yossarian'ın kendisiydi ve Binbaşı Major'a göre Yossarian'ın buna hiç hakkı yoktu.

Yossarian uçarak üzerine atlayıp onu yere devirdiğinde Binbaşı Major inledi ve ayağa kalkmaya çalıştı. Yossarian izin vermedi.

"Yüzbaşı Yossarian," dedi Yossarian, "bir ölüm kalım meselesi konusunda binbaşımla görüşmek için izin istiyor."

"Lütfen kalkmama izin ver," dedi Binbaşı ona aksi bir rahatsızlıkla. "Kolumun üzerinde yatarken selamına karşılık veremem."

Yossarian onu bıraktı. Yavaşça doğruldular. Yossarian yine selam verdi ve talebini tekrarladı.

"Ofisime gidelim," dedi Binbaşı Major. "Bence burası konuşmak için iyi bir yer değil."

"Baş üstüne komutanım," diye yanıt verdi Yossarian.

Üstlerini başlarını silkelediler ve bölük çadırının girişine kadar gergin bir sessizlik içinde yürüdüler.

"Bana bir iki dakika ver de şu kesiklere merbromin* serpeyim. Sonra Çavuş Towser'a söyle, seni içeri göndersin."

"Baş üstüne komutanım."

Binbaşı Major masaların ve dosya dolaplarının başında çalışan memurların hiçbirine bakmadan, vakarla bölük çadırının arkasına doğru yürüdü. Ofisini ayıran kapağı arkasından indirdi. Ofisinde yalnız kalır kalmaz pencereye koştu ve kaçıp gitmek üzere dışarıya atladı. Yossarian'ı yolunun üzerinde buldu. Yossarian hazır olda bekliyordu. Yine selam verdi.

"Yüzbaşı Yossarian bir ölüm kalım meselesi konusunda binbaşımla görüşmek için izin istiyor," diye tekrarladı kararlılıkla.

"Reddedildi," diye terslendi Binbaşı Major.

"Bu işe yaramaz."

Binbaşı Major pes etti. "Tamam," diye razı oldu bitkinlik içinde. "Seninle konuşacağım. Lütfen ofisime atla."

"Önce siz."

Ofise atladılar. Binbaşı Major oturdu. Yossarian masanın çevresinden dolandı, önüne geçti ve daha fazla görev uçuşu yapmak istemediğini söyledi. *Ne yapabilirim ki?* diye sordu Binbaşı Major kendi kendine. Yapabildiği tek şey, Yarbay Korn'un emirlerini yerine getirmek ve en iyisinin olacağını ummaktı.

"Neden istemiyorsun?" diye sordu.

"Korkuyorum."

"Utanacak bir şey yok," diye tavsiye verdi Binbaşı Major nazikçe. "Hepimiz korkuyoruz."

"Ben utanmıyorum," dedi Yossarian. "Yalnızca korkuyorum."

"Hiç korkmasan normal olmazdın. En cesur adamlar bile korkar. Savaşta karşımıza çıkan en büyük işlerden biri, korkumuzu alt etmektir."

---

* Merbromin: antiseptik toz. –*çn*

"Ah, hadi ama, Binbaşım. Bu boktan saçmalıklara girmesek olmaz mı?"

Binbaşı Major utangaç utangaç bakışlarını indirdi ve parmaklarıyla oynadı. "Sana ne söylememi istiyorsun?"

"Yeterince uçuş yaptığımı ve eve gidebileceğimi."

"Kaç uçuş yaptın?"

"Elli bir."

"Yalnızca dört tane kalmış."

"Yine artıracak. Ne zaman bitirmeye yaklaşsam artırıyor."

"Belki bu sefer artırmaz."

"Zaten kimseyi eve göndermiyor. Rotasyon emirlerini bekleyerek burada kalmalarını sağlıyor. Sonra, yeterince müretteba kalmadığında görev uçuşu sayısını artırıyor ve hepsini muharebe konumuna döndürüyor. Buraya geldiğinden beri aynı şeyi yapıyor."

"Emirlerin gelişindeki gecikmenin suçunu Albay Cathcart'a atmamalısın," diye tavsiye verdi Binbaşı Major. "Bizden aldıkları emirleri hemen yürürlüğe koymak Yirmi Yedinci Hava Kuvvetleri Karargâhı'nın sorumluluğu."

"Emirler gelmese de yeni asker isteyebilir ve bizi eve gönderebilirdi. Zaten Yirmi Yedinci Hava Kuvvetleri Karargâhı'nın yalnızca kırk görev uçuşu istediğini duydum. Bize elli beş tane uçurmak onun kendi fikri."

"Bunu bilmem," diye yanıt verdi Binbaşı Major. "Bizim kumandan subayımız Albay Cathcart ve ona itaat etmeliyiz. Neden dört uçuş daha yapıp, ne olacağına bakmıyorsun?"

"Uçuş yapmak istemiyorum."

Ne yapabilirim ki? diye sordu Binbaşı Major kendi kendine yine. Gözünüzün içine bakan ve savaşta öldürülmektense ölmeyi yeğleyeceğini söyleyen bir adam karşısında ne yapabilirdiniz? En az sizin kadar olgun ve zeki olan ve öyle değilmiş gibi davranmanız gereken birinin karşısında? Ona ne diyebilirdiniz?

"Seni görev uçuşlarından alsak, sabah uçuşlarına versek,"

dedi Binbaşı Major. "Böylece dört uçuşunu tamamlarsın ve riske girmezsin."

"Ben sabah uçmak istemiyorum. Artık savaşa katılmak istemiyorum."

"Ülkenin savaşı kaybetmesini mi istiyorsun?" diye sordu Binbaşı Major.

"Kaybetmeyiz. Bir sürü adamımız, bir sürü paramız ve malzememiz var. Yerimi alabilecek on milyon üniformalı adam var. Bazıları öldürülüyor, ama daha fazlası para kazanıp eğleniyor. Bırakın başkası ölsün."

"Ama, ya bizim tarafımızdaki herkes bu şekilde hissederse?"

"O zaman farklı bir şekilde hissetmem için lanet bir aptal olmam gerekir. Öyle değil mi?"

Ona ne diyebilirim ki? diye merak etti Binbaşı Major üzüntüyle. Söyleyemeyeceği tek şey, yapabileceği hiçbir şey olmadığıydı. Yapabileceği hiçbir şey olmadığını söylemek, elinden gelse bir şey *yapacağını* düşündürürdü ve bu, Yarbay Korn'un politikasında bir hata ya da adaletsizlik olduğunu ima ederdi. Bu konuda Yarbay Korn çok açık konuşmuştu. Yapabileceği hiçbir şey olmadığını asla söylememeliydi.

"Üzgünüm," dedi. "Ama yapabileceğim hiçbir şey yok."

10
WINTERGREEN

Clevinger ölmüştü. Felsefesindeki temel kusur buydu. Bir akşam Parma'ya yapılan haftalık devriye uçuşundan dönerken on sekiz uçak parlak beyaz bir bulutu delerek alçalmıştı ve on yedi uçak yükselmişti. On sekizinci uçaktan en ufak iz bulunamamıştı, ne havada, ne de aşağıdaki yeşim rengi suların pürüzsüz yüzeyinde. Kalıntı yoktu. Helikopterler günbatımına kadar beyaz bulutun içinde dönüp durmuştu. Gece bulut dağılıp gitmişti ve sabah Clevinger yoktu.

Clevinger'ın ortadan kaybolması şok ediciydi, kesinlikle Büyük Lowery Field Komplosu kadar şok edici. Lowery Field'da bir maaş günü aynı koğuşta kalan altmış dört askerin tamamı ortadan kaybolmuş, onlardan bir daha haber alınamamıştı. Clevinger bu kadar ustalıkla ortadan kaybolana kadar Yossarian, Lowery Field'daki adamların kimseye söylemeden kaçtığını varsaymıştı. Aslında kutsal sorumluluklardan kitle halinde kaçılması ona öyle cesaret vermişti ki, bu heyecan verici haberi eski Birinci Sınıf Er Wintergreen'e söylemek için sevinç içinde dışarıya fırlamıştı.

"Bunda bu kadar heyecan verici olan ne var?" diye dudak bükmüştü eski Birinci Sınıf Er Wintergreen iğrenç bir tavırla. Çamurlu ordu ayakkabısını küreğine dayamış, aksi aksi omuz-

larını çökerterek kare şeklindeki derin çukurun duvarına yaslanmıştı. Kare şeklinde derin çukurlar kazmak Wintergreen'in uzmanlık alanıydı.

Eski Birinci Sınıf Er Wintergreen aykırı amaçlar için çalışmaktan ve insanları iğnelemekten hoşlanan ufak tefek bir serseriydi. Askerden her kaçışında yakalanıyor, belli bir süre boyunca bir seksen boyunda, bir seksen eninde ve bir seksen derinliğinde çukurlar kazıp sonra doldurmakla cezalandırılıyordu. Cezasını bitirir bitirmez yine kaçıyordu. Eski Birinci Sınıf Er Wintergreen çukur kazıp doldurma rolünü gerçek bir vatanseverin adanmışlığıyla, şikâyet etmeden kabulleniyordu.

"Kötü bir hayat değil," diye yorum yapıyordu filozofça. "Hem, sanırım birilerinin yapması gerek."

Savaş zamanında, Colorado'da çukur kazmanın o kadar da kötü bir iş olmadığını anlayacak kadar akıllıydı. Çukurlara talep fazla olmadığından, onları acele etmeden kazıp doldurabiliyordu ve nadiren fazla çalıştırılıyordu. Diğer yandan, askeri mahkemeye her çıkarıldığında rütbesi indiriliyor, acemi er olarak kalıyordu. Wintergreen bu rütbe kaybına çok üzülüyordu.

"Birinci Sınıf Er olmak hoştu aslında," diye anılara daldı özlemle. "Bir statüm vardı –anlıyorsun, değil mi?– ve en iyi çevrelerde dolaşırdım." Yüzü teslimiyetle kararırdı. "Ama artık her şeyi geride bıraktım," dedi. "Bir dahaki seferinde acemi er olarak kaçacağım. Aynı olmayacağını biliyorum." Çukur kazmakta gelecek yoktu. "Düzenli bir iş bile değil. Cezamı tamamladığım anda işimi kaybediyorum. İşimi geri almak için yine kaçmam gerekiyor. Bunu yapmaya devam edemem. Bir açmaz var, Madde 22. Bir daha kaçtığımda hapishaneye atacaklar beni. Orada başıma neler gelir bilinmez. Dikkatli olmazsam kendimi okyanus ötesinde bile bulabilirim." Hayatının geri kalanı boyunca çukur kazmak istemiyordu ama savaş sürdüğü sürece, savaşın bir parçası ise, bir itirazı yoktu. "Sorumluluk meselesi," diye yorum yapıyordu, "ve hepimiz

kendimize düşen görevi yerine getirmeliyiz. Benim görevim bu çukurları kazmak ve bunu öyle büyük başarıyla yapıyorum ki bana İyi Hal Madalyası verecekler. Senin görevin havacılık okulunda önüne çıkanı becermek ve savaşın sen okulu bitirmeden sona ereceğini ummak. Savaşa katılan adamların görevi savaşı kazanmak. Onların da görevlerini benim benimkini yaptığım kadar iyi yaptıklarını umuyorum. Benim okyanus ötesine gidip bir de onların işini yapmam adil olmazdı, değil mi?"

Bir gün eski Birinci Sınıf Er Wintergreen çukurlarından birini kazarken bir su borusunu patlattı. Neredeyse boğulup ölüyordu. Baygın halde çukurdaki sudan çıkarıldı. Wintergreen'in petrol bulduğu söylentisi yayıldı ve Şef Beyaz Yarımyulaf üsten atıldı. Kısa süre sonra üsteki, kürek bulabilmiş bütün askerler dışarı fırlamış, petrol bulmak için çılgınca kazı yapıyorlardı. Her yerde topraklar uçuşuyordu; sahne yedi ay sonra Pianosa'nın bombalandığı gecenin sabahının tıpatıp aynısıydı; o gece Milo M&M sendikasında toplayabildiği bütün uçaklarla, havaalanı, bomba cephaneliği, tamirat hangarları dahil tüm birliği bombalamıştı ve sabah geldiğinde hayatta kalan herkes dışarıda, kaskatı toprağa kocaman sığınaklar kazmak, üstlerini sahra onarım kulübelerinden çaldıkları zırh plakaları ve birbirlerinin çadırlarından çaldıkları su geçirmez brandadan lime lime yan kapaklarla örtmekle meşguldüler. İlk petrol söylentileri üzerine Şef Beyaz Yarımyulaf Colorado'dan sürülmüş, sonunda Teğmen Coombs'un yerine Pianosa'ya atanmıştı. Teğmen Coombs, sırf çarpışmanın nasıl bir şey olduğunu görmek için misafir olarak bir görev uçuşuna çıkmıştı ve Ferrara üzerinde Kraft'ın uçağında ölmüştü. Ne zaman Kraft'ı hatırlasa Yossarian vicdan azabı çekiyordu. Vicdan azabı çekiyordu, çünkü Kraft Yossarian bombardıman uçuşunu tekrarladığında ölmüştü. Vicdan azabı çekiyordu, çünkü Kraft bütün masumluğuyla Muhteşem Atabrine İsyanı'na karışmıştı. Muhteşem Atabrine İsyanı denizaşırı uçuşlarının ilk ayağında

Puerto Rico'da başlayan ve on gün sonra Pianosa'da, Appleby gelir gelmez görev bilirlikle bölük çadırına girip Yossarian'ın Atabrine tabletlerini almayı reddettiğini raporladığında sona ermişti. Bölük çadırındaki çavuş Appleby'ye oturmasını söylemişti.

"Teşekkür ederim, Çavuş, oturayım bari," dedi Appleby. "Ne kadar beklerim? Yarın sabah erkenden söyledikleri anda muharebeye katılmaya hazır ve nazır olabilmem için bugün yapmam gereken epey iş var daha."

"Efendim?"

"Ne oldu, Çavuş?"

"Sorunuz neydi?"

"İçeri girip binbaşıyla görüşmeden önce ne kadar beklerim?"

"Öğle yemeğine gidene kadar yalnızca," diye yanıt verdi Towser. "Sonra içeri girebilirsiniz."

"Ama o zaman binbaşı orada olmaz. Değil mi?"

"Hayır, komutanım. Binbaşı Major öğle yemeğinden dönene kadar ofisinde olmayacak."

"Anlıyorum," diye karar verdi Appleby kararsızca. "O zaman öğle yemeğinden sonra gelsem daha iyi olacak."

Appleby birlik odasından, içten içe kafası karışmış bir halde çıktı. Dışarı adım atar atmaz, birazcık Henry Fonda'ya benzeyen uzun boylu, esmer bir subayın bölük çadırının penceresinden dışarı atladığını, köşeyi dolanıp gözden kaybolduğunu gördü. Appleby durdu ve gözlerini sıkı sıkı yumdu. İçini endişeli bir kararsızlık duygusu doldurdu. Acaba sıtmaya mı yakalandığını, ya da daha kötüsü, Atabrine tabletlerinin dozunu mu kaçırdığını merak etti. Appleby önerilen dozun dört katını alıyordu, çünkü başka herkesten dört kat daha iyi bir pilot olmak istiyordu. Çavuş Towser hafifçe omzuna dokunduğunda ve hâlâ istiyorsa içeri girebileceğini, çünkü Binbaşı Major'ın dışarı çıktığını söylediğinde Appleby gözlerini hâlâ sıkı sıkı yumuyordu. Appleby'nin özgüveni geri döndü.

"Teşekkür ederim, Çavuş. Yakında döner mi?"

"Öğle yemeğinden hemen sonra döner. O zaman sizin dışarı çıkıp binbaşı akşam yemeğini yemek için dışarı çıkana kadar kapısının önünde beklemeniz gerekir. Binbaşı Major ofisinde olduğu sürece, ofisinde kimseyle görüşmez."

"Çavuş, sen ne dedin şimdi?"

"Dedim ki, Binbaşı Major ofisinde olduğu sürece ofisinde kimseyle görüşmez."

Appleby dikkatle Çavuş Towser'a baktı ve kararlı bir ses tonu takınmaya çalıştı. "Çavuş, birlikte yeniyim ve Amerika'dan ayrılalı fazla zaman olmadı diye benimle dalga geçmeye mi çalışıyorsun?"

"Ah, hayır, komutanım," diye yanıt verdi çavuş saygıyla. "Aldığım emirler böyle. Binbaşı Major'ı gördüğünüzde ona sorabilirsiniz."

"Benim de tam olarak yapacağım şey bu, Çavuş. Onu *ne zaman* görebilirim?"

"Asla."

Appleby utançtan kıpkırmızı kesilerek Yossarian ve Atabrine tabletleri hakkındaki raporunu çavuşun verdiği not defterine yazdı ve subay üniforması giyme ayrıcalığına sahip insanlar arasında tek delinin belki de Yossarian olmadığını düşünerek hemen çıkıp gitti.

Albay Cathcart görev uçuş sayısını elli beşe çıkardığında Çavuş Towser, belki de üniforma giyen herkesin deli olduğunu düşünmeye başlamıştı. Çavuş Towser ince, köşeli, avurtları çökmüş bir adamdı. İnce telli, sarı saçları öyle açık renkti ki neredeyse renksiz görünüyordu. Dişleri kocaman, beyaz lokumlara benziyordu. Birliği o idare ediyordu ve bundan hiç memnun değildi. Aç Joe gibi adamlar ona nefret dolu suçlayıcı bakışlarla bakıyordu. Başarılı bir pilot ve tek bir puan bile kaybetmeyen bir pinpon oyuncusu olarak ün kazandıktan sonra Appleby de ona kinci bir nezaketsizlikle davranmaya başlamıştı. Birliği Çavuş Towser idare ediyordu, çünkü birlikte bir-

liği idare edecek başka kimse yoktu. Çavuş Towser ne savaşla, ne de orduda ilerlemekle ilgileniyordu. Onun ilgilendiği şey kırık çömlek parçaları ve Hepplewhite tarzı mobilyalardı.

Çavuş Towser farkında olmadan Yossarian'ın çadırındaki ölü adamı Yossarian'ın kullandığı sözcüklerle düşünmeye başlamıştı, Yossarian'ın çadırındaki ölü adam olarak. Aslında Yossarian'ın çadırındaki ölü adam hiç de öyle değildi. Yalnızca daha birliğe teslim olmadan muharebede öldürülen bir pilottu. Bölük çadırının yerini sormak için tesadüfen muharebe çadırına uğramış, askerlerin çoğu o sırada gereken otuz beş görev uçuşunu tamamladığı için ve Yüzbaşı Piltchard ile Yüzbaşı Wren Grup tarafından belirlenmiş mürettebat sayısını tamamlamakta güçlük çektiği için hemen uçuşa gönderilmişti. Resmi olarak birliğe katılmış sayılmadığından, resmi olarak birlikten ayrılmış da sayılamıyordu. Çavuş Towser zavallı adamla ilgili, gittikçe çoğalan belgelerin sonsuza dek gidip gelmeye devam edeceğini hissediyordu.

Adamın adı Mudd idi. Şiddete ve israfa aynı ölçüde üzülen Çavuş Towser'a göre Mudd'ın koskoca okyanusu sırf gelişinden iki saat sonra Orvieto üzerinde paramparça olmak için aşmış olması iğrenç bir israftı. Adamın kim olduğunu, neye benzediğini kimse hatırlayamıyordu, hele Yüzbaşı Piltchard ile Yüzbaşı Wren hiç. Onlar yalnızca tam zamanında harekât çadırında beliren ve öldürülen yeni bir subay olduğunu hatırlıyorlardı ve ne zaman Yossarian'ın çadırındaki ölü adam konusu açılsa huzursuzluk içinde kızarıyorlardı. Mudd'ı görmüş olabilecek yegâne adamlar, yani aynı uçakta uçan adamlarsa, Mudd ile birlikte paramparça olmuştu.

Diğer yandan Yossarian Mudd'ın tam olarak kim olduğunu biliyordu. Mudd hiç şansı olmayan meçhul askerdi, çünkü meçhul askerler hakkında bilinen tek şey buydu, hiç şanslarının olmadığı. Meçhul askerlerin ölü olması gerekiyordu. Ve bu ölü asker gerçekten de meçhuldü, halbuki eşyaları Yossarian'ın çadırındaki yatağının üzerinde, tam üç ay

önce gelmiş sayılmadığı gün bıraktığı gibi duruyordu, hepsi iki saatten az süre içinde ölümün lekesiyle kirlenmişti. Tıpkı bir sonraki hafta Koskoca Bologna Kuşatması sırasında küflü ölümlülük kokusu sülfürlü sisle birlikte ıslak ıslak havada asılı dururken ve uçuş programlarına dahil edilmiş her askere sürtünürken başka her şeyin ölümün lekesiyle kirlendiği gibi.

Albay Cathcart Bologna'daki, anakarayı yüksekten bombardımana tutan ağır bombardıman uçaklarının yok edemediği cephanelikleri yok etmek üzere gönüllü olduktan sonra Bologna görevinden kurtulmak imkânsız hale gelmişti. Her gecikme farkındalığı ve kasveti derinleştiriyordu. Bir türlü kesilmeyen yağmurla beraber yapış yapış, boğucu bir ölüm hissi yayılıyor, her askerin hastalıklı yüzüne insanı süründüren türden bir hastalığın aşındırıcı lekesi gibi keskin bir biçimde işliyordu. Herkes formaldehit kokuyordu. Yardım için başvurabilecekleri hiçbir yer yoktu, hatta sıhhiye çadırı bile. Çadır, berrak bir gün birlikteki herkes gizemli bir ishal salgını sebebiyle hastalık izni almak için çadıra başvurduğu ve Bologna görevi bir kez daha ertelendiği zaman, Yarbay Korn'un emriyle, kimse hastalandığı iddiasıyla başvurmasın diye kapatılmıştı. Hastalık izni askıya alınınca ve sıhhiye çadırının kapağı çivilenerek kapatılınca Doktor Daneeka yağmurun verdiği araları yüksek bir tabureye tüneyip korku salgınını tek kelime etmeden, kederli bir tarafsızlıkla izleyerek ve sıhhiye çadırının kapalı kapısına Yüzbaşı Black'in şaka olsun diye astığı ve Doktor Daneeka'nın bu iş şakaya gelmediği için orada bıraktığı, elle yazılmış meşum tabelanın altında melankolik bir akbaba gibi düşüncelere dalarak geçirmişti. Tabela siyah kalemle çerçevelenmişti ve şöyle diyordu: "AİLEDE VEFAT SEBEBİYLE BİR SONRAKİ DUYURUYA KADAR KAPALI."

Korku her yeri sarmıştı, Dunbar'ın birliğini de. Dunbar bir akşam alacakaranlıkta başını kendi birliğinin sıhhiye çadırının girişinden içeri uzattı ve bir şişe viski ve arıtılmış içme suyuyla dolu bir fanusun önünde, koyu gölgelerin arasında

oturan Dr. Stubbs'ın bulanık siluetine doğru saygıyla konuştu.

"Sen iyi misin?" diye sordu merakla.

"Berbat haldeyim," diye yanıt verdi Dr. Stubbs.

"Burada ne yapıyorsun?"

"Oturuyorum."

"Artık hastalık izni verilmiyor sanıyordum."

"Verilmiyor."

"O zaman neden burada oturuyorsun?"

"Başka nerede oturayım? Lanet olası subay gazinosunda, Albay Cathcart ile Korn'un yanında mı? Burada ne yaptığımı biliyor musun?"

"Oturuyorsun."

"Birlikte, demek istedim. Çadırda değil. Ukalalık etme. Burada, birlikte bir doktor ne yapar, düşünebiliyor musun?"

"Diğer birliklerin sıhhiye çadırları çivilenerek kapatılmış," diye yorum yaptı Dunbar.

"Kapımdan içeri hasta biri girerse onu uçuştan men edeceğim," diye yemin etti Dr. Stubbs. "Ne dedikleri umurumda bile değil."

"Kimseyi uçuştan men edemezsin," diye hatırlattı Dunbar. "Emirleri duymadın mı?"

"Bir iğne vurup kıç üstü oturtacağım onu. Bir daha havalanamayacak," dedi Dr. Stubbs alaylı bir kahkahayla, gözlerinin önüne gelen görüntüye gülerek. "Hastalık iznini bir emirle ortadan kaldırabileceklerini sanıyorlar. Piç herifler. Tüh, yine başladı." Yine yağmur yağıyordu; ilk önce ağaçlardan damlamaya, sonra çamur birikintilerine ve son olarak da yatıştırıcı bir mırıltı gibi hafifçe çadırın üzerine düşmeye başlamıştı. "Her şey ıslak," diye yorum yaptı Dr. Stubbs tiksintiyle. "Tuvaletler ve lavabolar bile isyanla taşıyorlar. Kahrolası dünya mezarlık gibi kokuyor."

Doktor konuşmayı bıraktığında dipsiz bir sessizlik bastırdı. Gece çöktü. Engin bir yalnızlık hissi vardı.

"Işığı aç," diye öneride bulundu Dunbar.

"Işık yok. Jeneratörü çalıştırmak içimden gelmiyor. Eskiden insanların hayatlarını kurtarmak çok hoşuma giderdi. Şimdiyse ne önemi var ki, diye düşünüyorum. Çünkü hepsi zaten ölecek."

"Ah, bir anlamı var ama," diye temin etti Dunbar onu.

"Var mı? Nedir anlamı?"

"Asıl önemli olan elinden geldiğince uzun süre onları ölümden korumak."

"Evet, ama hepsi zaten ölecekse ne anlamı var?"

"İşin hilesi bunu düşünmemekte."

"Hileyi boş ver. Ne anlamı var?"

Dunbar birkaç dakika, sessizlik içinde düşündü. "Kim bilir?"

Dunbar bilmiyordu. Bologna işi Dunbar'ı sevindirmeliydi, çünkü dakikalar geçmek bilmiyor, saatler yüzyıllar gibi geliyordu. Bunun yerine, Bologna işi ona işkence ediyordu, çünkü öldürüleceğini biliyordu.

"Gerçekten de daha fazla kodein istiyor musun?" diye sordu Dr. Stubbs.

"Arkadaşım Yossarian için. Öldürüleceğinden emin."

"Yossarian mı? Yossarian kim? Hem, ne biçim isim bu Yossarian? Geçen gece subay gazinosunda sarhoş olup Yarbay Korn'la kavga başlatan adam değil mi?"

"Bu doğru. Adam Süryani."

"Deli piç."

"O kadar da deli değil," dedi Dunbar. "Bologna'ya uçmayacağına yemin ediyor."

"Benim söylemeye çalıştığım da bu," diye yanıt verdi Dr. Stubbs. "O deli piç aklı başında olan tek kişi olabilir."

11

YÜZBAŞI BLACK

Haberi ilk Onbaşı Kolodny, Grup'tan gelen bir telefonla öğrendi ve öyle sarsıldı ki ayak uçlarına basa basa istihbarat çadırını geçti ve ayaklarını masasına kaldırıp çaprazlamış, uykulu uykulu oturmakta olan Yüzbaşı Black'in yanına gitti. Şok dolu bir fısıltıyla haberi ona iletti.

Yüzbaşı Black hemen canlandı. "Bologna mı?" diye bağırdı sevinçle. "Yok daha neler." Yüksek bir kahkaha patlattı. "Bologna ha?" Yine güldü ve memnun bir şaşkınlıkla başını iki yana salladı. "Vay be! Bologna'ya gideceklerini duydukları zaman o piçlerin yüzlerinin aldığı şekli görmek için sabırsızlanıyorum. Ha, ha ha!"

Binbaşı Major'ın onu atlatıp filo kumandanı atandığı günden beri ilk kez doğru dürüst gülüyordu. Bombardımancılar harita çantalarını almak için geldiğinde uyuşuk bir hevesle doğruldu ve durumdan alabildiğince zevk almak için ön tarafa geldi.

"Bu doğru, piç herifler, Bologna," diye tekrarladı bombardımancılar inanmazlık içinde, gerçekten Bologna'ya mı gideceklerini sorduklarında. "Ha! Ha! Ha! Çatlayın, piç herifler.

Bu sefer gerçekten işiniz bitik."

Haberin tüm diğer subaylar ve erler üzerindeki etkisini zevkle seyretmek için sonuncu bombardımancının ardından dışarı çıktı. Miğferleri, paraşütleri ve kurşun geçirmez yelekleriyle toplanmış, birlik alanının ortasındaki dört kamyonun çevresinde oyalanıyorlardı. Yüzbaşı Black huysuz bir huzursuzlukla hareket eden uzun boylu, ince, kederli bir adamdı. Avurtları çıkmış solgun yüzünü üç dört günde bir tıraş ederdi ve çoğu zaman ince üst dudağının üzerinde kırmızımsı altın renkte bir bıyık uzatıyormuş gibi görünürdü. Dışarıdaki sahne onu hayal kırıklığına uğratmadı. Bütün yüzler dehşetle kararmıştı. Yüzbaşı Black zevkle esnedi, gözlerini ovalayarak son uyuşukluğu da giderdi ve birilerine çatlamasını söylediği her seferinde keyifle kahkaha attı.

Bologna görevi Binbaşı Duluth'un Perugia üzerinde öldürüldüğü ve kendisinin onun yerine seçilmesine ramak kaldığı günden bu yana yaşadığı en kârlı gün çıktı. Binbaşı Duluth'un ölümü telsizle havaalanına bildirildiği zaman Yüzbaşı Black bir coşku dalgasıyla tepki verdi. Daha önce bu olasılık hiç aklına gelmemiş olsa da Binbaşı Duluth'un ardından terfi etmesi en muhtemel kişinin kendisi olduğunu hemen anladı. Her şeyden önce, birliğin istihbarat subayıydı, yani birlikteki başka herkesten daha bilgiliydi. Evet, Binbaşı Duluth'un ve genelde tüm filo kumandanlarının aksine muharebe konumuna değildi ama bu aslında onun lehine en güçlü savdı, çünkü hayatı tehlikede değildi ve ülkesi ona ihtiyaç duyduğu sürece bu görevi yerine getirebilirdi. Yüzbaşı Black ne kadar çok düşündüyse terfii o kadar kaçınılmaz geldi. Yalnızca, bir an önce doğru kişinin kulağına su kaçırma meselesiydi. Bir eylem planı yapmak için ofisine döndü. Döner koltuğuna oturdu, ayaklarını masaya kaldırdı ve gözlerini kapatarak filo kumandanı olduğunda her şeyin ne kadar güzel olacağını hayal etmeye başladı.

Yüzbaşı Black hayal kurmakla meşgulken Albay Cathcart

eylem halindeydi. Yüzbaşı Black, Binbaşı Major'ın onu atlatmakta ne kadar hızlı davrandığını öğrenince küçük dilini yuttu. Binbaşı Major'ın filo kumandanı atandığını duyduğunda hissettiği dehşette, saklamaya hiç çalışmadığı acı bir içerleme de vardı. Diğer idari subaylar Albay Cathcart'ın Binbaşı Major'ı seçmesine şaşırdıklarını ifade ederken, Yüzbaşı Black tuhaf bir şeyler döndüğünü mırıldandı; diğerleri Binbaşı Major'ın Henry Fonda'ya benzemesinin siyasi önemi üzerine spekülasyon yaparken Yüzbaşı Black Binbaşı Major'ın gerçekten Henry Fonda olduğunu iddia etti; ve diğerleri Binbaşı Major'ın biraz tuhaf olduğu yorumunu yaptığında Yüzbaşı Black onun Komünist olduğunu ilan etti.

"Her şeyi ele geçiriyorlar," diye bildirdi isyanla. "Eh, siz isterseniz buralarda oyalanıp göz yumarsınız ama ben buna izin vermeyeceğim. Bu konuda bir şeyler yapacağım. Şu andan itibaren istihbarat çadırıma gelen her orospu çocuğuna bir sadakat yemini imzalatacağım. Ve o Binbaşı Major denen piçe, istese bile imzalatmayacağım."

Bir gecede, Muhteşem Sadakat Yemini Haçlı Seferi çiçeklendi ve Yüzbaşı Black kendini seferberliğin başında bularak sevinçten havalara uçtu. Gerçekten de önemli bir konuya temas etmişti. Muharebe görevindeki bütün erler ve subaylar istihbarat çadırından harita çantalarını almak için bir sadakat yemini imzalamak zorundaydı. Paraşüt çadırından kurşun geçirmez yeleklerini ve paraşütlerini almak için ikinci bir sadakat yemini, kamyonlardan birine binip birlikten havaalanına gidebilmek için motorlu araçlar subayı Teğmen Balkington için üçüncü bir sadakat yemini imzalamak zorundaydılar. Her döndükleri yerde karşılarına imzalanması gereken bir başka sadakat yemini çıkıyordu. Finans subayından maaşlarını alabilmek için sadakat yemini imzalıyorlardı. Ordu kantininden erzak almak için, saçlarını İtalyan berberlere kestirebilmek için sadakat yemini imzalıyorlardı. Yüzbaşı Black'e göre, Muhteşem Sadakat Yemini Haçlı Seferi'ni destekleyen her subay

rakipti. Onlardan bir adım önde kalmak için günde yirmi dört saat plan yapıyor, komplo kuruyordu. Ülkesine sadakat konusunda kimsenin gerisinde kalamazdı. Diğer subaylar onun önerisini dinleyip kendi sadakat yeminlerini istemeye başladıkları zaman istihbarat çadırına gelen her orospu çocuğuna iki sadakat yemini imzalattırarak bir adım önlerine geçti; sonra üç, sonra dört yemin imzalattı; sonra bağlılık andı istedi ve bundan sonra Milli Marş söyletmeye başladı. Koro kısmını önce bir kez, sonra iki, sonra üç, sonra dört kez söyletti. Yüzbaşı Black ne zaman rakiplerinin bir adım önüne geçse, onu örnek almayı başaramadıkları için küçümsemeyle karşılarına dikiliyordu. Ne zaman rakipleri onu örnek alsa endişeyle geri çekiliyor, bir kez daha küçümsemeyle karşılarına dikilmesine fırsat verecek yeni bir strateji bulmak için kafa patlatıyordu.

Muharebe görevindeki askerler, nasıl olduğunu anlamadan, onlara hizmet etmek üzere atanmış idari personelin hükümranlığı altında buldular kendilerini. Zulüm, hakaret ve taciz görüyorlar, bütün gün birbiri ardına muhtelif idari subaylarca itilip kakılıyorlardı. İtiraz etmeye kalktıkları zaman Yüzbaşı Black, sadık olan insanların ne kadar gerekiyorsa o kadar sadakat yemini imzalamaya bir şey demeyecekleri yanıtıyla karşılarına çıkıyordu. Sadakat yeminlerinin etkililiğini sorgulayanlara, ülkelerine gerçekten bağlı insanların Yüzbaşı Black ne kadar isterse o kadar defa ant içmekten gurur duyacaklarını söyleyerek yanıt veriyordu. Ve bu işin ahlakını sorgulayanlara, Milli Marş'ın bestelenmiş en büyük müzik eseri olduğunu söylüyordu. Bir insan ne kadar çok sadakat yemini imzalarsa o kadar sadıktı, Yüzbaşı Black'e göre bu kadar basitti işte. Ve her gün Onbaşı Kolodny'ye, kendi adına yüzlercesini imzalatıyordu, böylece başka herkesten daha sadık olduğunu her zaman kanıtlayabiliyordu.

"Önemli olan bağlılık andı içirtmeye devam etmek," diye açıkladı yandaşlarına. "Bunda içten olup olmadıkları önemli değil. İşte bu yüzden küçük çocuklara, daha 'bağlılık' ve 'ant'

sözcüklerinin anlamını öğrenmeden bağlılık andı içiriyorlar."

Yüzbaşı Piltchard ve Yüzbaşı Wren'e göre Muhteşem Sadakat Andı Haçlı Seferi muhteşem bir baş belasından başka bir şey değildi, çünkü her muharebe uçuşu için mürettebatı düzenleme işini karmaşıklaştırıyordu. Birliğin her tarafında askerler imza atmak, ant içmek ve marş söylemekle meşguldüler ve görev uçuşlarını başlatmak için fazladan saatler harcamaları gerekiyordu. Etkili acil durum eylemleri imkânsız hale gelmişti ama Yüzbaşı Piltchard ile Yüzbaşı Wren, Yüzbaşı Black'e isyan bayrağı çekmeye çekiniyorlardı. Yüzbaşı Black her gün kendisinin başlattığı "Daimi Yeniden Tasdik" doktrinini dayatıyordu. Bu doktrini bir önceki gün sadakat yemini imzalamış bütün askerleri tuzağa düşürmek için tasarlamıştı. Yüzbaşı Piltchard ile Yüzbaşı Wren şaşkına dönmüş bir halde dolanıp dururken, Yüzbaşı Black bir tavsiyeyle yanlarına gelmişti. Bir delegasyon eşliğinde gelmiş, her iki adama, askerlerin görev uçuşuna katılmasına izin vermeden önce onlara birer sadakat yemini imzalatmalarını tavsiye etmişti.

"Elbette, size kalmış," diye işaret etmişti Yüzbaşı Black. "Kimse size baskı yapmaya çalışmıyor. Ama başka herkes askerlere sadakat yemini imzalatıyor. Ülkelerini, askerlere sadakat yemini imzalatacak kadar sevmeyen yalnızca siz, ikiniz kalırsanız FBI'a oldukça tuhaf görünebilir. Kötü şöhret kazanmak istiyorsanız bu sizden başka kimseyi ilgilendirmez. Bizim tek yaptığımız yardımcı olmaya çalışmak."

Milo ikna olmamıştı ve Komünist olsa bile –ki bundan kuşkuluydu– Binbaşı Major'ı yemekten yoksun bırakmayı kesinlikle reddetmişti. Doğası gereği Milo işlerin olağan akışını bozacak her yeniliğe karşıydı. Milo kararlı bir ahlaki duruşla, Muhteşem Sadakat Yemini Haçlı Seferi'ne katılmayı kesinlikle reddetmişti. Ta ki Yüzbaşı Black bir delegasyon eşliğinde ona uğrayana ve katılmasını talep edene kadar.

"Milli savunma *herkesi* ilgilendirir," diye yanıt vermişti Yüzbaşı Black Milo'nun itirazına. "Ve bu program tamamen

gönüllülüğe dayalı, Milo; bunu sakın unutma. İstemiyorlarsa askerlerin Yüzbaşı Piltchard ve Yüzbaşı Wren'in sadakat yeminlerini imzalaması gerekmiyor. Ama bunu yapmazlarsa açlıktan ölmelerini sağlamana ihtiyacımız var. Tıpkı Madde 22 gibi. Anlamıyor musun? Madde 22'ye karşı değilsin, değil mi?"

Doktor Daneeka kararlıydı.

"Binbaşı Major'ın Komünist olduğundan bu kadar emin olmanızı sağlayan nedir?"

"Biz onu Komünistlikle suçlamaya başlayana kadar adamın inkâr ettiğini duymadın, değil mi? Sadakat yeminlerimizi imzaladığını da görmedin."

"İmzalamasına izin vermiyorsunuz ki."

"Elbette vermeyiz," diye açıkladı Yüzbaşı Black. "Bu, haçlı seferimizin asıl hedefini şaşırtır. Bak, istemiyorsan bize uymak zorunda değilsin. Ama Milo onu açlıktan ölecek hale getirir getirmez sen ihtiyacı olan tıbbi bakımı sağlayacaksan biz, geri kalanların bu kadar sıkı çalışmasının ne anlamı olur? Güvenlik programımızı işlemez hale getiren adam hakkında Grup'ta ne düşünürler, kim bilir? Muhtemelen seni Pasifik'e nakledeler."

Doktor Daneeka hemen teslim oldu. "Benden istediğiniz şeyi Gus ile Wes'e aktarırım."

Grup'ta, Albay Cathcart neler olup bittiğini merak etmeye başlamıştı bile.

"Şu ahmak Black vatanseverlik krizine girdi," diye raporladı Yarbay Korn gülümseyerek. "Bir süre adamın oyununu bozmasan daha iyi olur bence, çünkü Binbaşı Major'ı filo komutanlığına atayan sendin."

"Bu senin fikrindi," diye suçladı Albay Cathcart onu huysuzlukla. "Beni ikna etmene asla izin vermemeliydim."

"Hem de çok iyi bir fikirdi," diye terslendi Yarbay Korn, "çünkü bir idareci olarak sana korkunç bir gol atan şu gereksiz albaydan kurtulmanı sağladı. Endişelenme, yakında yatışır.

Şu anda yapılacak en iyi şey Yüzbaşı Black'e eksiksiz destek öneren bir mektup göndermek ve fazla zararı dokunmadan adamın düşüp ölmesini ummak." Yarbay Korn'un aklına tuhaf bir fikir geldi. "Bak hele! O embesil Binbaşı Major'ı karavanından atmaya kalkmaz, değil mi?"

"Şimdi yapmamız gereken şey Binbaşı Major denen o piçi karavanından atmak," diye karar verdi Yüzbaşı Black. "Karısını ve çocuklarını da ormana kovalamak isterdim. Ama bunu yapamayız. Adamın karısı ve çocukları yok. Bu yüzden elimizdekiyle yetinmek ve onu kovalamak zorundayız. Çadırlardan kim sorumlu?"

"Kendisi."

"Gördünüz mü?" diye haykırdı Yüzbaşı Black. "*Her şeyi* ele geçiriyorlar! Eh, ben buna göz yummayacağım. Gerekirse, bu meseleyi doğrudan Binbaşı — de Coverley'ye götüreceğim. Roma'dan döner dönmez Milo'nun onunla konuşmasını sağlayacağım."

Yüzbaşı Black o güne kadar onunla hiç konuşmamış olsa da ve hâlâ onunla konuşacak cesareti bulamasa da, Binbaşı — de Coverley'nin bilgeliğine, gücüne ve adaletine sınırsız güven beslerdi. Milo'yu onun adına Binbaşı — de Coverley'yle konuşmakla görevlendirdi ve uzun boylu kumandan muavininin dönmesini beklerken dışarıda sabırsızlıkla ileri geri yürüdü. Birlikteki başka herkes gibi o da kır saçlı, kırışık yüzlü, Yahova tavırlı, görkemli binbaşıya derin bir saygı ve hayranlık besliyordu. Adam sonunda yaralı gözü yeni, selüloit bir göz yamasıyla örtülmüş bir halde geri döndü ve Muhteşem Haçlı Seferi'ni tek bir darbeyle dümdüz etti.

Binbaşı — de Coverley geri döndüğü gün haşin ve sade bir vakar içinde yemekhaneye girip sadakat yemini imzalamak için sıra olmuş subaylardan bir duvarla karşılaştığında Milo hiçbir şey söylememeye özen gösterdi. Yemek tezgâhının uzak ucunda bir süre önce gelmiş bir grup asker masalara oturmalarına izin verilmesi için tepsilerini bir ellerinde dengeleye-

rek bayrağa bağlılık andı içmekle meşguldüler. Onlardan daha önceden gelenler masalardaki tuz, biber ve ketçapları kullanabilmek için Milli Marş'ı söylüyorlardı. Binbaşı — de Coverley tuhaf bir şey görmüş gibi şaşkınlık ve kızgınlıkla kaşlarını çatarak kapıda duraksadığı zaman kargaşa dinmeye başladı. Binbaşı — de Coverley dümdüz ilerledi ve subay duvarı onun önünde Kızıldeniz gibi açıldı. Binbaşı sağına soluna bakmadan, amansızca yemek tezgâhına ilerledi ve yaşla boğuklaşmış, mevki ve yetkenin kadim gücüyle yankılanan berrak, dolgun bir sesle dedi ki:

"Bana yemek ver."

Onbaşı Snark Binbaşı — de Coverley'ye yemek yerine, imzalaması için bir sadakat yemini verdi. Binbaşı — de Coverley ne olduğunu anlar anlamaz kâğıdı muazzam bir memnuniyetsizlikle kenara süpürdü. Sağlam gözü alev alev bir küçümsemeyle yanıyordu. Kocaman, yaşlı, kırış kırış yüzü kudretli bir gazapla kararmıştı.

"Bana yemek ver dedim," diye emretti, sessiz çadırda uzak gök gürültüsü patlamaları gibi gümbürdeyen sert bir sesle.

Onbaşı Snark bembeyaz kesildi ve titremeye başladı. Ne yapacağını söylemesi için yalvarırcasına Milo'ya baktı. Birkaç korkunç saniye boyunca sessizlik hüküm sürdü. Sonra Milo başını salladı.

"Ona yemek ver," dedi.

Onbaşı Snark, Binbaşı — de Coverley'nin yemeğini verdi. Binbaşı — de Coverley dolu tepsiyle tezgâha sırtını döndü ve yerinde kalakaldı. Gözleri, sessiz bir yakarıyla ona bakan diğer subaylara takıldı ve haklı bir saldırganlıkla kükredi:

"*Herkese* yemek ver!"

"*Herkese* yemek ver!" diye yankıladı Milo coşkun bir rahatlama ile ve Muhteşem Sadakat Yemini Haçlı Seferi böylece sona erdi.

Desteğine bu kadar güvendiği, yüksek mevki sahibi biri tarafından sırtından haince bıçaklanmak Yüzbaşı Black'i büyük

hayal kırıklığına uğrattı. Binbaşı — de Coverley onu yalnız bırakmıştı.

"Ah, beni hiç rahatsız etmiyor," diye karşılık verdi neşeyle, üzüntüsünü paylaşmak için gelen herkese. "Biz görevimizi tamamladık. Amacımız hoşlanmadığımız herkesin korkmasını sağlamak ve insanları Binbaşı Major'ın teşkil ettiği tehlikeye karşı uyarmaktı ve bu konuda kesinlikle başarılı olduk. Adamın imzalamasına izin vermeyeceksek, sadakat yemini imzalatmanın anlamı yoktu zaten."

Birlikte, hoşlanmadığı herkesin dehşet verici, bitmek tükenmek bilmez Koskoca Bologna Kuşatması sırasında korkuya kapıldığını görünce, Yüzbaşı Black özlem içinde eski, güzel Muhteşem Sadakat Yemini Haçlı Seferi günlerini hatırladı. O zamanlar gerçekten önemli bir adamdı. Milo Minderbinder, Doktor Daneeka, Piltchard ve Wren gibi önemli tipler bile o yaklaşırken titremeye başlıyor, onun ayaklarına kapanıyordu. Bir zamanlar gerçekten önemli bir adam olduğunu yeni gelenlere kanıtlamak için Albay Cathcart'tan aldığı takdirnameyi hâlâ saklıyordu.

12

BOLOGNA

Aslında, Bologna paniğini tetikleyen Yüzbaşı Black değil Çavuş Knight idi. Adam hedefi öğrenir öğrenmez fazladan iki kurşun geçirmez yelek almak için sessizce kamyondan inmişti. Peşinden paraşüt çadırına yollanan asık suratlı adamlar, çılgınca koşuşturan bir güruha dönüşmüştü. Sonunda bütün yedek kurşun geçirmez yelekler tükenmişti.

"Hey, neler oluyor," diye sordu Kid Sampson sinirle. "Bologna o kadar da kötü olamaz, değil mi?"

Kamyonun arkasında, yerde, ciddi yüzünü iki eline almış, transa girmiş gibi oturmakta olan Nately yanıt verdi.

Sebep Çavuş Knight ve ertelemelerdi, çünkü o, ilk sabah, tam uçaklarına tırmanırlarken bir cip gelmiş, Bologna'da yağmur yağdığını ve görev uçuşunun ertelendiğini bildirmişti. Birliğe geri döndüklerinde Pianosa'da da yağmur yağıyordu. O günün geri kalanını istihbarat çadırının tentesi altında haritadaki bombardıman hattına bakarak ve hipnotize edilmiş gibi, kaçış olmadığını düşünerek geçirmişlerdi. Anakarayı enine kesen ince, kırmızı kurdele kanıttı: İtalya'daki yer kuvvetleri hedefin altmış yedi aşılmaz kilometre berisinde yerlerine mıhlanmışlardı ve şehri zamanında ele geçiremezlerdi. Pianosa'da-

ki adamları Bologna görevinden kurtaracak hiçbir şey yoktu. Kapana kısılmışlardı.

Tek umutları yağmurun hiç dinmemesiydi ve umut yoktu, çünkü yağmurun dineceğini hepsi biliyordu. Pianosa'da yağmur dindiğinde Bologna'da yağıyordu. Bologna'da dindiğinde Pianosa'da başlıyordu. Hiç yağmur yağmasa ishal salgını ya da bombardıman hattının kayması gibi açıklanamaz, tuhaf olaylar oluyordu. Son altı gün içinde dört kez toplanmışlar, brif almışlar ve dağılmışlardı. Bir kez havalanmışlar, kol düzenine geçip uçmaya başlamışlardı ve sonra kontrol kulesi onları geri çağırmıştı. Ne kadar çok yağmur yağarsa, o kadar sıkıntı çekiyorlardı. Ne kadar sıkıntı çekerlerse, yağmaya devam etmesi için o kadar çok dua ediyorlardı. Gece boyunca gökyüzüne bakıyorlar, yıldızları görünce hüzünleniyorlardı. Gün boyunca, yağmur başladığında istihbarat çadırının tentesinin altına çekilen şövaleye dayanmış, rüzgârda sallanan kocaman, dingildek İtalya haritasındaki bombardıman hattına bakıyorlardı. Bombardıman hattı İtalya anakarasının her bölgesinde, Müttefik yer güçlerinin en ilerideki konumunu gösteren ince, kırmızı, saten kurdeleydi.

Aç Joe'nun Huple'ın kedisiyle yumruk dövüşü yapmasını takip eden sabah yağmur her iki yerde de durdu. İniş pisti kurumaya başladı. Sertleşmesi tam yirmi dört saat alacaktı ama gökyüzünde bulut belirmedi. Her askerin içinde kuluçkaya yatmış olan kızgınlık nefrete dönüştü. İlk önce Bologna'yı almayı beceremedikleri için anakaradaki piyadelerden nefret ettiler. Sonra bombardıman hattının kendisinden nefret etmeye başladılar. Saatler boyunca haritadaki kırmızı kurdeleye amansızca bakarak oturdular ve ondan nefret ettiler, çünkü yukarı tırmanıp şehri sarmıyordu. Gece çöktüğünde el fenerleriyle karanlıkta toplandılar ve öfkeli dualarının kolektif gücüyle kurdeleyi yükseltmeyi becerebileceklermiş gibi, ölümcül nöbetlerine devam ettiler.

"Gerçekten inanamıyorum," diye nida etti Clevinger,

Yossarian'a, isyan ve hayretle çınlayan bir sesle. "Bu ilkel batıl inançların tamamen tersyüz edilmesi demek. Sebep-sonuç ilişkisini karıştırıyorlar. Ancak tahtaya vurmak ya da parmaklarını çaprazlamak kadar mantıklı. Biri gecenin bir yarısı ayak uçlarına basa basa haritaya yaklaşıp bombardıman hattını Bologna'nın üzerine getirse yarın o görev uçuşunu yapmayacaklarına inanıyorlar gerçekten. Hayal edebiliyor musun? Senle benden başka aklı başında kimse kalmadı sanırım."

Gecenin bir yarısı Yossarian tahtaya vurdu, parmaklarını çaprazladı, ayak uçlarına basa basa çadırından çıktı ve bombardıman hattını Bologna'nın üzerine çıkardı.

Onbaşı Kolodny ertesi sabah erkenden, gizlice Yüzbaşı Black'in çadırına girdi, sinekliğin içine uzandı ve orada bulduğu nemli kürek kemiğini nazikçe sarstı. Yüzbaşı Black gözlerini açtı.

"Beni neden uyandırdın?" diye inledi Yüzbaşı Black.

"Bologna'yı ele geçirmişler, komutanım," dedi Onbaşı Kolodny. "Bilmek isteyeceğinizi düşündüm. Görev uçuşu iptal edildi mi?"

Yüzbaşı Black doğrulup oturdu ve uzun, sıska butlarını uzun uzun kaşıdı. Çabucak giyindi ve tıraş olmadan, aksi bir ruh hali içinde, gözlerini kısarak çadırından çıktı. Gökyüzü berrak ve sıcaktı. Duygusuzca haritaya baktı. Evet, Bologna'yı ele geçirmişlerdi. İstihbarat çadırının içinde Onbaşı Kolodny Bologna haritalarını seyrüsefer çantalarından çıkarmaya başlamıştı bile. Yüzbaşı Black yüksek sesle esneyerek oturdu, ayaklarını masasına kaldırdı ve Yarbay Korn'a telefon etti.

"Beni neden uyandırdın?" diye inledi Yarbay Korn.

"Gece Bologna'yı ele geçirmişler, komutanım. Görev iptal oldu mu?"

"Sen neden bahsediyorsun, Black?" diye hırladı Yarbay Korn. "Görev neden iptal olsun?"

"Bologna'yı ele geçirdikleri için, komutanım. Görev iptal olmadı mı?"

"Görev elbette iptal oldu. Kendi birliklerimizi mi bombalayacağız?"

"Beni neden uyandırdın?" diye inledi Albay Cathcart Yarbay Korn'a.

"Bologna'yı ele geçirmişler," dedi Yarbay Korn ona. "Bilmek isteyeceğini düşündüm."

"Bologna'yı kim ele geçirmiş?"

"Biz."

Albay Cathcart çok sevindi, çünkü bu işe gönüllü olarak kazandığı cesaret ününe leke sürdürmeden, Bologna'yı bombardımana tutmak gibi utanç verici bir sözden kurtulmuş oluyordu. Bologna'nın ele geçirilmiş olması General Dreedle'ı da memnun etmişti ama Albay Moodus'un bunu söylemek için onu uyandırmasına kızmıştı. Karargâh da memnun olmuştu. Şehri ele geçiren subayı bir madalyayla ödüllendirmeye karar verdiler. Şehri ele geçiren subay yoktu, bu yüzden madalyayı General Peckem'a verdiler, çünkü madalyayı talep edecek kadar girişimci olan tek subay General Peckem'dı.

General Peckem madalyasını alır almaz sorumluluklarının arttırılmasını istedi. General Peckem'a göre harekat alanının içindeki bütün muharebe birlikleri Moral Hizmetler Teşkilatı'nın yetkisi altına verilmeliydi. Moral Hizmetler Teşkilatı'nın kumandan subayı General Peckem'dı. Düşmana bomba atmak moral hizmet değilse, diye düşünürdü sık sık sesli olarak, her anlaşmazlıkta sadık yandaşı olan o tatlı sağduyu gülümsemesiyle fedakârca gülümseyerek, bu dünyada moral hizmet olan ne vardı? General Dreedle onun emrinde bir muharebe görevi üstlenmesini teklif ettiğinde içten bir üzüntüyle reddetmişti.

"Aklımdaki tam olarak General Dreedle *için* görev uçuşu yapmak değil," diye açıkladı hoşgörüyle, rahat bir kahkaha atarak. "Ben daha çok General Dreedle'ın *yerini* almayı düşünüyordum, ya da belki, General Dreedle'ın üzerinde bir konum, *diğer* generallerin büyük kısmının emrim altında olacağı

bir şey. Anlarsın, en kıymetli yeteneklerim idari yeteneklerimdir. Farklı farklı insanların fikir birliğine varmasını sağlamak gibi mutluluk verici bir yeteneğim var."

"Farklı farklı insanların ne boktan bir adam olduğu konusunda fikir birliğine varmasını sağlamak gibi mutluluk verici bir yeteneği var," diye sır verdi Albay Cargill kıskançlıkla eski Birinci Sınıf Er Wintergreen'e, eski Birinci Sınıf Er Wintergreen'in bu tatsız bilgiyi Yirmi Yedinci Hava Kuvvetleri Karargâhı'nda yayacağı umuduyla. "O muharebe görevini hak eden bir kişi varsa, o da benim. Madalyayı talep etmemiz bile benim fikrimdi."

"Gerçekten çarpışmalara katılmak istiyor musunuz?" diye sordu eski Birinci Sınıf Er Wintergreen.

"Çarpışma mı?" Albay Cargill dehşet içinde kalmıştı. "Ah, hayır; beni yanlış anladın. Elbette, çarpışmalara katılmaya *bir şey demezdim*, ama benim en kıymetli yeteneklerim daha çok idari alanda. Benim de farklı farklı insanların fikir birliğine varmasını sağlamak gibi mutluluk verici bir yeteneğim var."

"Farklı farklı insanların ne boktan bir adam olduğu konusunda fikir birliğine varmasını sağlamak gibi mutluluk verici bir yetenek onda da varmış," diye sır verdi eski Birinci Sınıf Er Wintergreen kahkaha atarak Yossarian'a, Milo ve Mısır pamuğu meselesinin gerçekten doğru olup olmadığını öğrenmek için Pianosa'ya geldiğinde. "Terfi hak eden biri varsa, o benim." Aslında, posta memuru olarak Yirmi Yedinci Hava Kuvvetleri Karargâhı'na atanmasının hemen ardından kaçtığı sırada eski-onbaşı rütbesine yükselmişti bile ve altında çalıştığı subaylar hakkında yüksek sesle kötü yorumlar yaptığı için er rütbesine indirilmişti. Baş döndürücü başarı hissi ona daha fazla ahlak aşılamış, daha yüksek başarılar kazanma hırsıyla ateşlemişti. "Zippo çakmak satın almak ister misin?" diye sordu Yossarian'a. "Doğrudan levazım subayından çalınmışlar."

"Milo senin çakmak sattığını biliyor mu?"

"Ona ne ki? Milo çakmak işinde değil, değil mi?"

"Milo çakmak işinde," dedi Yossarian ona. "Ve onunkiler çalıntı değil."

"Sen öyle san," diye yanıt verdi eski Birinci Sınıf Er Wintergreen kısa bir hıhlama ile. "Ben tanesini bir papele satıyorum. O ne kadar istiyor?"

"Bir dolar bir peni."

Eski Birinci Sınıf Er Wintergreen zaferle kıkırdadı. "Her seferinde yeniyorum onu," diye şişindi. "Söylesene, elinde kalan onca Mısır pamuğu ne iş? Ne kadar almış?"

"Hepsini."

"Bütün dünyadakini mi? Yok daha neler!" diye gakladı eski Birinci Sınıf Er Wintergreen kötücül bir sevinçle. "Ne ahmak! Sen Kahire'ye onunla gitmiştin. Neden almasına izin verdin?"

"Ben mi?" diye yanıt verdi Yossarian omuzlarını silkerek. "Beni dinlemez ki. Oradaki bütün iyi restoranlarda bulunan teletip makineleri yüzünden oldu. Milo daha önce hiç teletip makinesi görmemişti. Tam Mısır pamuğu haberi geçerken başgarsondan bunu ona açıklamasını istedi. 'Mısır pamuğu mu?' dedi Milo, o her zamanki ifadesiyle. 'Mısır pamuğu kaçtan gidiyor?' Sonra bir baktım, bütün hasadı satın almış. Şimdi hiçbirini satamıyor."

"Hiç hayal gücü yok adamda. Benimle anlaşırsa, büyük kısmını karaborsada satabilirim."

"Milo karaborsadan anlar. Pamuğa talep yok."

"Ama tıp malzemelerine var. Ben olsam pamuğu kürdanlara sararım ve steril pamuklu çubuk diye yuttururum. İyi fiyata bana satar mı?"

"Sana hiçbir fiyata satmaz," diye yanıt verdi Yossarian. "Onunla rekabet ettiğin için sana oldukça bozuk. Aslında, geçen hafta ishal olduğumuz ve yemekhanesini kötü gösterdiğimiz için hepimize bozuk. Söylesene, sen bize yardım edebilir misin?" Yossarian aniden Wintergreen'in kolunu yakaladı. "Sendeki teksir makinesini kullanarak birkaç sahte resmi emir yapıp Bologna'ya uçmamızı engelleyemez misin?"

Eski Birinci Sınıf Er Wintergreen küçümseme dolu bir bakışla, yavaşça geriledi. "Elbette yapabilirdim," diye açıkladı gururla. "Ama böyle bir şey yapmak aklıma bile gelmez."

"Neden?"

"Çünkü bu sizin işiniz. Hepimizin yapacak kendi işi var. Benim işim bu Zippo çakmakları belli bir kâr oranıyla satmak ve Milo'dan biraz pamuk almak. Senin işin de Bologna'daki cephanelikleri bombalamak."

"Ama Bologna'da öldürecekler beni," diye yalvardı Yossarian. "Hepimizi öldürecekler."

"O zaman demek ki ölmeniz gerekiyormuş," diye yanıt verdi eski Birinci Sınıf Er Wintergreen. "Neden benim gibi kaderci olamıyorsun? Kaderimde bu çakmakları satıp kâr yapmak ve Milo'dan ucuza biraz Mısır pamuğu almak varsa ben bunu yaparım. Senin kaderinde Bologna üzerinde öldürülmek varsa sen de bunu yaparsın, bu yüzden erkek gibi gidip ölsen daha iyi olur. Bunu söylemekten nefret ediyorum, Yossarian ama kronik bir mızmıza dönüşüyorsun."

Bologna üzerinde öldürülmenin Yossarian'ın işi olduğu konusunda Clevinger da eski Birinci Sınıf Er Wintergreen'e katılıyordu ve Yossarian bombardıman hattını kaydırıp görev uçuşunun iptal edilmesine sebep olan kişinin kendisi olduğunu itiraf ettiğinde öfkeden soldu.

"Neden yapmayacakmışım?" diye hırladı Yossarian, hata yaptığını tahmin ettiği için daha da büyük hararetle itiraz ederek. "Sırf bir albay general olmak istiyor diye ben neden kendimi vurdurtacakmışım?"

"Ya anakaradaki askerler?" diye sordu Clevinger aynı hararetle. "Sırf sen vurulmak istemiyorsun diye onlar mı kendilerini vurdurtacak? Hava desteği almak o adamların hakkı!"

"Ama benim desteğimi almaları şart değil. Bak, cephanelikleri kimin vurduğu onların umurunda değil. Bizim gitmemizin tek sebebi Cathcart denen orospu çocuğunun bizim adımıza gönüllü olması."

"Ah, bunu biliyorum," diye temin etti Clevinger onu sıska yüzü solarak ve heyecanlı, kahverengi gözleri içtenlikle yaşararak. "Ama gerçek şu ki, o cephanelikler hâlâ sağlam. Albay Cathcart'ı senden daha fazla sevmediğimi pekâlâ biliyorsun." Clevinger sözlerini vurgulamak için dudakları titreyerek duraksadı, sonra yumruğunu hafifçe uyku tulumuna indirdi "Ama hangi hedeflerin yok edilmesi gerektiğine ve onları kimin yok edeceğine karar vermek bize kalmamış, ya da..."

"Ya da bunu yaparken kimin, neden öldürüleceğine."

"Evet, buna bile. Sorgulamaya hakkımız yok..."

"Sen delisin!"

"... Sorgulamaya hakkımız..."

"Gerçekten de neden ve nasıl öldürüleceğimin beni ilgilendirmediğini mi düşünüyorsun? Bunun Albay Cathcart'ın işi olduğunu mu söylüyorsun? Gerçekten kastettiğin bu mu?"

"Evet, öyle," diye ısrar etti Clevinger kararsız bir ifadeyle. "Hangi hedeflerin bombalanacağına karar verecek, bizden çok daha iyi konumda olan adamlar var. Savaşı kazanma sorumluluğu emanet edilmiş adamlar."

"Bambaşka şeylerden bahsediyoruz," diye yanıt verdi Yossarian abartılı bir bıkkınlıkla. "Sen havacıların piyadeyle ilişkisinden bahsediyorsun, bense benim Albay Cathcart'la ilişkimden. Sen savaşı kazanmaktan bahsediyorsun, bense savaşı kazanmaktan ve hayatta kalmaktan."

"Kesinlikle," diye terslendi Clevinger kendini beğenmiş bir şekilde. "Sence hangisi daha önemli?"

"Kime göre?" diye karşılık verdi Yossarian. "Gözlerini aç, Clevinger. Ölmüş biri için savaşı *kimin* kazandığının hiç önemi yoktur."

Clevinger bir an tokat yemiş gibi oturakaldı. "Tebrikler!" diye nida etti acı acı. Birbirine bastırdığı dudaklarının çevresinde incecik, kansız birer çizgi belirmişti. "Düşmana daha büyük teselli verecek başka yaklaşım düşünemiyorum."

"Düşman," diye payladı onu Yossarian ölçülü bir titizlikle,

"seni öldürecek herhangi biridir ve *hangi* tarafta olduğunun önemi yoktur. Buna Albay Cathcart da dahil. Bunu unutma, çünkü ne kadar uzun süre hatırlarsan, o kadar uzun süre yaşarsın."

Ama Clevinger unutmuştu ve ölmüştü. O sırada Clevinger öyle altüst olmuştu ki, Yossarian diğer gereksiz ertelemeye sebep olan ishal salgınına da kendisinin sebep olduğunu söylemeye cesaret edememişti. Birinin birliğini yine zehirlemiş olması olasılığı Milo'yu daha da fena altüst etmişti ve yardım istemek için telaş içinde Yossarian'a gelmişti.

"Lütfen Onbaşı Snark'a tatlı patateslerin içine yine çamaşır sabunu mu koyduğunu sorar mısın?" demişti gizlice. "Onbaşı Snark sana güvenir. Başka kimseye söylemeyeceğine söz verirsen sana gerçeği söyler. O söyler söylemez gelir bana söylersin."

"Elbette tatlı patateslerin içinde çamaşır sabunu koydum," diye itiraf etti Onbaşı Snark, Yossarian'a. "Bunu yapmamı sen istemiştin, değil mi? En iyisi çamaşır sabunudur."

"Hiç ilgisi olmadığına Tanrı'nın adıyla yemin etti," diye bildirdi Yossarian, Milo'ya.

Milo kuşkuyla surat astı. "Dunbar Tanrı olmadığını söylüyor."

Hiç umut kalmamıştı. İkinci haftanın ortasında birlikteki herkes Aç Joe gibi görünmeye başladı. Aç Joe uçuş programına alınmamıştı ve uykusunda korkunç çığlıklar atıyordu. Uyuyabilen tek kişi oydu. Adamlar bütün gece çadırların dışında, karanlıkta, sigara içen dilsiz hayaletler gibi dolanıyorlardı. Gündüz boynu bükük kümeler halinde bombardıman hattına bakıyorlar ya da sıhhiye çadırının kapısının önünde, o elle yazılmış, ürkütücü tabelanın altında kıpırdamadan oturmakta olan Doktor Daneeka'yı izliyorlardı. Komik olmayan kasvetli espriler ve Bologna'da onları bekleyen felaket hakkında söylentiler uydurmaya başladılar.

Yossarian bir gece subay gazinosunda sarhoş oldu ve Al-

manların getirdiği yeni Lepage topu hakkında takılmak için Yarbay Korn'a yanaştı.

"Ne Lepage topu?" diye sordu Yarbay Korn merakla.

"Yeni, üç yüz kırk dört milimetrelik Lepage tutkal topu," diye yanıt verdi Yossarian. "Koskoca bir filoyu havada, birbirine yapıştırıyor."

Yarbay Korn şaşkın bir kızgınlıkla dirseğini çekip Yossarian'ın parmaklarından kurtardı. "Bırak beni, seni ahmak!" diye haykırdı öfkeyle, kinci bir onayla dik dik bakarak. Tam o sırada Nately Yossarian'ın sırtına atladı ve onu geri çekti. "Bu kaçık da kim?"

Albay Cathcart neşeyle güldü. "Ferrara'dan sonra bana madalya verdirttiğin adam bu. Bir de terfi ettirtip yüzbaşı yaptırttın, hatırladın mı? Hak ettiğini buldun işte."

Nately, Yossarian'dan daha hafifti ve Yossarian'ın kıvranan cüssesini odanın diğer yanındaki boş masaya sürüklemekte güçlük çekiyordu. "Deli misin sen?" diye tıslayıp duruyordu Nately endişeyle. "O Yarbay Korn'du. Deli misin sen?"

Yossarian bir içki daha istedi ve Nately bir içki daha getirirse sessizce gitmeye söz verdi. Sonra Nately'ye iki içki daha getirtti. Nately sonunda onu ikna edip kapıya götürmeyi başardığında Yüzbaşı Black ayaklarını vura vura içeri girdi, çamurlu ayakkabılarını hızla tahta zemine çarptı ve yüksek bir çatıymış gibi saçaklarından su saçtı.

"Vay be, siz orospu çocuklarının işi bitti!" diye bildirdi gür bir sesle, ayaklarının dibinde biriken su birikintisinden çıkarak. "Biraz önce Yarbay Korn'dan telefon aldım. Sizi Bologna'da neyle bekliyorlar, biliyor musunuz? Ha! Ha! Yepyeni Lepage topları varmış. Koskoca bir filoyu havada birbirine yapıştırıyormuş."

"Tanrım, doğruymuş!" diye çığlık attı Yossarian ve dehşet içinde Nately'nin üzerine yığıldı.

"Tanrı yok," diye yanıt verdi Dunbar sakinlikle, sendeleye sendeleye yaklaşarak.

"Hey, bir el ver, olmaz mı? Onu çadırına geri götürmem lazım."

"Kim diyor?"

"Ben diyorum. Vay canına, yağmura bak."

"Araba bulmamız lazım."

"Yüzbaşı Black'in arabasını çalın," dedi Yossarian. "Ben hep böyle yaparım."

"Kimsenin arabasını çalamayız. Sen her canın çektiğinde en yakın arabayı çalmaya başladığından beri kimse anahtarı üzerinde bırakmıyor.»

"Atla," dedi Şef Beyaz Yarımyulaf, üstü kapalı bir cipi sarhoş sarhoş yanaştırarak. İçeriye doluşmalarını bekledi, sonra arabayı öyle aniden kaldırdı ki hepsi arkaya yuvarlandı. Küfürlerine kükrercesine kahkaha atarak karşılık verdi. Araba parkından çıktığı zaman cipi dümdüz sürdü ve yolun diğer yanındaki toprak sete çarptı. Diğerleri savunmasız bir yığın halinde öne yuvarlandılar ve yine küfretmeye başladılar. "Dönmeyi unuttum," diye açıkladı Şef Beyaz Yarımyulaf.

"Dikkatli ol, olmaz mı?" diye uyardı Nately. "Farları açsan daha iyi olacak."

Şef Beyaz Yarımyulaf geri vitese taktı, döndü ve tam gaz yola fırladı. Tekerlekler yolun siyah yüzeyinde hışırdıyordu.

"O kadar hızlı gitme," diye uyardı Nately.

"Beni ilk önce sizin birliğe götürün ki onu yatırmanıza yardım edebileyim. Sonra siz beni benim birliğime götürürsünüz."

"Sen kimsin ki?"

"Dunbar."

"Hey, şu farları yak," diye bağırdı Nately. "Ve yola dikkat et!"

"Farlar zaten yanıyor. Yossarian bu arabada değil mi? Siz, geri kalan piçleri almamın tek sebebi bu." Şef Beyaz Yarımyulaf arkasına döndü ve arka koltuktakilere baktı.

"Yola dikkat et!"

"Yossarian? Yossarian burada mı?"

"Buradayım, Şef. Hadi eve gidelim. Nasıl bu kadar emin olabiliyorsun? Sorumu hiç yanıtlamadın."

"Gördün mü? Sana burada olduğunu *söylemiştim*."

"Hangi soruyu?"

"Her neden bahsediyorsak onu."

"Önemli miydi?"

"Önemli olup olmadığını hatırlamıyorum. Ne olduğunu hatırlamayı dilerdim Tanrı'dan."

"Tanrı yok."

"İşte *bundan* bahsediyorduk," diye bağırdı Yossarian. "Nasıl bu kadar emin olabiliyorsun?"

"Hey, farların açık olduğundan emin misin?" diye seslendi Nately.

"Açık, açık. Ne istiyor bu adam benden? Oradan karanlık görünmesine sebep olan ön cama çarpan yağmur."

"Güzelim, güzelim yağmur."

"Umarım hiç dinmez. Yağmur, yağmur, git..."

"... artık. Başka...

"... zaman..."

"... gel. Küçük Yo-Yo oy..."

"... namak istiyor. Çi..."

"... menlikte, çi..."

Şef Beyaz Yarımyulaf yoldaki dönüşü kaçırdı ve cipi dik bir yamacın tepesine sürdü. Cip geri geri sürüklenirken yan tarafı üzerine devrildi ve yavaşça çamura saplandı. Korku dolu bir sessizlik oldu.

"Herkes iyi mi?" diye sordu Şef Beyaz Yarımyulaf usulca. Kimse yaralanmamıştı, Şef rahat bir nefes aldı. "Biliyor musunuz, benim sorunum bu işte," diye homurdandı. "Kimseyi dinlemem. Biri bana farlarımı yakmamı söyledi durdu ama ben dinlemedim."

"Farlarını yakmanı ben söylüyordum."

"Biliyorum, biliyorum. Ve ben dinlemedim, değil mi? Bir

içki içebilsem keşke. Bir içki *içebilirim*. Bakın. Kırılmamış."

"İçeriye yağmur yağıyor," dedi Nately. "Islanıyorum."

Şef Beyaz Yarımyulaf bir şişe çavdar viskisi açtı, içti ve diğerlerine uzattı. Üst üste yığılmış bir halde içtiler. Nately içmedi, o boş yere kapı kolunu bulmaya çalışıyordu. Şişe bir tangırtıyla Nately'nin başına düştü ve viski boynundan aşağı döküldü. Nately kıvranmaya başladı.

"Hey, buradan çıkmamız lazım!" diye haykırdı. "Hepimiz boğulacağız."

"Orada biri var mı?" diye sordu Clevinger endişeyle, yukarıdan el feneri tutarak.

"Bu Clevinger!" diye bağırdı herkes ve Clevinger onlara yardım etmek için uzanırken onu içeri çekmeye çalıştılar.

"Şunlara bak!" diye nida etti Clevinger McWatt'a. McWatt karargâh aracının direksiyonunda oturmuş, sırıtıyordu. "Bir avuç sarhoş hayvan gibi yatıyorlar orada. Sen de mi, Nately? Kendinden utanmalısın! Hadi gel, hepsi zatürreden ölmeden çıkaralım şunları."

"Biliyor musun, bu hiç de fena bir fikre benzemiyor," diye yorum yaptı Şef Beyaz Yarımyulaf. "Sanırım ben zatürreden öleceğim."

"Neden?"

"Neden olmasın?" diye yanıt verdi Şef Beyaz Yarımyulaf ve çavdar viskisi şişesini kolunun içine alarak tatmin içinde çamura uzandı.

"Ah, şimdi ne yaptığına bak!" diye bağırdı Clevinger sinirle. "Ayağa kalkıp arabaya biner misiniz? Böylece hepimiz birliğe geri dönebiliriz."

"Hepimiz dönemeyiz. Birinin burada kalıp araç parkından imza karşılığı aldığı bu arabayı düzeltmesi için Şef Beyaz Yarımyulaf'a yardım etmesi gerek."

Şef Beyaz Yarımyulaf coşkun, gururlu bir gülüşle karargâh aracına yerleşti. "Bu Yüzbaşı Black'in arabası," diye bildirdi onlara sevinçle. "Bu sabah kaybettiğini sandığı yedek anahtar-

larla subay gazinosunun oradan çaldım."

"Yok daha neler! Bu bir içkiyi hak ediyor."

"Yeterince içmediniz mi?" diye paylamaya başladı Clevinger, McWatt arabayı çalıştırır çalıştırmaz. "Şu halinize bakın. İçmekten ölseniz de, boğulup ölseniz de umurunuzda değil, değil mi?"

"Uçarken ölmediğimiz sürece."

"Hey, aç şunu, aç şunu," diye uyardı Şef Beyaz Yarımyulaf McWatt'ı. "Farları da söndür. Bu işi yapmanın tek yolu budur."

"Doktor Daneeka haklıymış," diye devam etti Clevinger. "İnsanlar kendilerine nasıl bakacaklarını bilmiyorlar. Beni gerçekten tiksindiriyorsunuz."

"Tamam, düşük çene, in arabadan," diye emretti Şef Beyaz Yarımyulaf. "Yossarian dışında herkes insin. Yossarian nerede?"

"İn üzerimden," diye güldü Yossarian, onu ittirerek. "Çamurla kaplanmışsın."

Clevinger Nately'ye odaklandı. "Beni asıl şaşırtan sensin. Nasıl koktuğunun farkında mısın? Onu beladan uzak tutmaya çalışacağına sen de onun kadar sarhoş oluyorsun. Ya Appleby'yle yine kavga etmeye kalkışsaydı?" Yossarian'ın güldüğünü duyduğunda Clevinger'ın gözleri iri iri açıldı. "Yine Appleby'yle kavga etmeye kalkışmadı, değil mi?"

"Bu sefer değil," dedi Dunbar.

"Hayır, bu sefer değil. Bu sefer daha iyisini yaptı."

"Bu sefer Yarbay Korn'la kavga etmeye kalkıştı."

"Yapmış olamaz!" diye inledi Clevinger.

"Yaptı mı?" diye nida etti Şef Beyaz Yarımyulaf zevkle. "Bu bir içkiyi hak ediyor."

"Ama bu korkunç bir şey!" diye bildirdi Clevinger derin bir endişeyle. "Ne demeye Yarbay Korn'la kavga etmeye kalkıştın? Hey, farlara ne oldu? Neden ortalık bu kadar karanlık?"

"Ben söndürdüm," diye yanıt verdi McWatt. "Biliyor mu-

sun, Şef Beyaz Yarımyulaf haklıymış. Farlar sönükken çok daha iyi."

"Sen deli misin?" diye haykırdı Clevinger ve farları yakmak için öne atıldı. Çılgınca Yossarian'a döndü. "Ne yaptığını gördün mü? Hepsi senin gibi davranmaya başladı! Ya yarın yağmur dinerse ve Bologna'ya uçmamız gerekirse? Fiziksel durumunuz ne de iyi olur ama."

"Yağmur asla dinmeyecek. Hayır, bayım, böyle bir yağmur gerçekten sonsuza dek sürebilir."

"Yağmur *dindi*!" dedi biri ve arabadaki herkes sustu.

"Zavallı orospu çocukları," diye mırıldandı Şef Beyaz Yarımyulaf merhametle birkaç dakika sonra.

"Gerçekten yağmur dindi mi?" diye sordu Yossarian uysallıkla.

McWatt emin olmak için silecekleri durdurdu. Yağmur dinmişti. Gökyüzü açılmaya başlıyordu. Seyrek, kahverengi sisin arkasında ay keskin keskin parlıyordu.

"Ah, pekâlâ," diye şarkı söyledi McWatt. "Ne olacaksa."

"Endişelenmeyin, millet," dedi Şef Beyaz Yarımyulaf. "İniş pisti yarın kullanılamayacak kadar yumuşak olacak. Belki kurumadan yine yağmaya başlar."

"Seni lanet olası pis kokuşmuş orospu çocuğu," diye haykırdı Aç Joe çadırında, onlar arabayla birliğin içinden geçerken.

"Tanrım, bu gece burada mı bu adam? Hâlâ Roma'da, kurye görevinde sanıyordum."

"Ah! Aaaah! Aaaaaaaaah!" diye çığlık attı Aç Joe.

Şef Beyaz Yarımyulaf ürperdi. "O herif tüylerimi ürpertiyor," diye itiraf etti aksi bir fısıltıyla. "Hey, Yüzbaşı Flume'a ne oldu?"

"Benim tüylerimi ürperten o. Geçen hafta ormanda gördüm onu. Orman meyveleri yiyordu. Artık karavanında uyumuyor. Çok kötü görünüyordu."

"Aç Joe hastalık iznine ayrılmış birinin yerine getirilmek-

ten korkuyor. Halbuki hastalık izinleri kaldırıldı. Geçen gece Havermeyer'i öldürmeye kalkıp Yossarian'ın siperine düşmesini gördünüz mü?"

"Aaaah!" diye çığlık attı Aç Joe. "Ah! Aaaah! Aaaaaaaah!"

"Flume'un artık yemekhane çadırına gelmemesi kesinlikle iyi bir şey. 'Tuzu uzat, Matt,' yok artık."

"Ya da, 'Ekmeği ver, Gulliver.'"

"Ya da, 'Pancarı yolla, Stella.'"

"Uzak durun, uzak durun," diye çığlık attı Aç Joe. "Uzak durun dedim, uzak durun, sizi lanet olası kokuşmuş pis orospu çocukları."

"En azından rüyasında ne gördüğünü öğrendik sonunda," diye yorum yaptı Dunbar kuru kuru. "Rüyasında lanet olası kokuşmuş pis orospu çocukları görüyor."

O gecenin geç saatlerinde, Aç Joe rüyasında Huple'ın kedisinin yüzünün üzerinde uyuduğunu ve onu boğduğunu gördü ve uyandığında Huple'ın kedisi gerçekten de yüzünün üzerinde uyuyordu. Tiz, dehşet verici, tüyler ürpertici, acı dolu uluması ay ışığıyla aydınlanan karanlığı yıkıcı bir şok gibi birkaç saniyeliğine titretti. Sersemletici bir sessizlik çöktü ve sonra Aç Joe'nun çadırının içinde korkunç bir şamata koptu.

Yossarian oraya ilk varanlardandı. Girişten içeri daldığında Aç Joe tabancasını çıkarmış, kolunu Huple'dan kurtarıp kediyi vurmaya çalışıyordu. Kedi Aç Joe'nun Huple'ı vurmasını önlemek için vahşice tıslıyor, saldıracakmış gibi yapıyordu. İki insan da askeri iç çamaşırlar içindeydiler. Tepedeki çıplak ampul kablosu üzerinde çılgınca sallanıyor, karman çorman siyah gölgeler savrulup hopluyorlardı, öyle ki tüm çadır fırıl fırıl dönüyormuş gibi görünüyordu. Yossarian dengesini korumak için düşünmeden ellerini uzattı ve sonra hızla üç dövüşçüye doğru daldı ve hepsini altına alarak yere yapıştırdı. Kargaşadan iki eliyle birer ense tutarak çıktı; Aç Joe'nun ensesi ve kedinin ensesi. Aç Joe ve kedi vahşi vahşi bakıştılar.

Kedi öfkeyle Aç Joe'ya tıslad ve Aç Joe kediye bir aparkat savurmaya çalıştı.

"Adil bir dövüş," diye karar verdi Yossarian ve şamataya koşmuş tüm diğerleri muazzam bir rahatlama dalgası içinde çılgınca tezahürat yapmaya başladılar. İki rakibi enselerinden tutup dışarı sürükledikten sonra ikisini ayrı tutmaya devam ederek, "Adil bir dövüş olacak," diye açıkladı Yossarian önce Aç Joe'ya, sonra kediye resmi bir sesle. "Yumruk, diş, pençe geçerli. Ama tabanca yok," diye uyardı Aç Joe'yu. "Tıslamak da yok," diye uyardı kediyi sertçe. "İkinizi bıraktığım zaman başlayın. Köşelerinize gidin ve sonra dönüp dövüşün. Başla!"

Her tür eğlenceyi dört gözle bekleyen dev, neşeli bir kalabalık toplanmıştı ama Yossarian bırakır bırakmaz kedi korktu ve Aç Joe'dan sarı bir köpek gibi, utanmazca kaçtı. Aç Joe kazanan ilan edildi. Süzülmüş yüzünü bir şampiyonun gururlu gülümsemesiyle kaldırarak, sıska göğsünü çıkartarak, mutluluk içinde, kasıla kasıla yürüdü. Yatağa muzaffer gitti ve rüyasında yine Huple'ın kedisinin yüzüne uzanıp uyuduğunu ve onu boğduğunu gördü.

13

BİNBAŞI — DE COVERLEY

Bombardıman hattını yerinden oynatmak Almanları kandırmamıştı ama Binbaşı — de Coverley'yi kandırdı. Adam, Floransa'nın da müttefikler tarafından ele geçirildiği izlenimi altında çantasını topladı, bir uçak hazırlattı ve birlikteki subay ve erlerin izin günlerinde kullanabilecekleri iki apartman dairesi tutmak üzere oraya uçtu. Yossarian şimdi yardım için kime başvurması gerektiğini merak ederek Binbaşı Major'ın penceresinden dışarı atladığında Binbaşı henüz geri dönmemişti.

Binbaşı — de Coverley insanda hayranlık uyandıran, ağırbaşlı, fevkalade bir adamdı. Aslanları andıran dev bir başı, sert, babacan yüzünün çevresinde tipi gibi savrulan çılgın, beyaz saçları vardı. Birliğin kumandan muavini olarak görevleri, hem Doktor Daneeka'nın hem de Binbaşı Major'ın tahmin ettiği gibi at nalı atmak, İtalyan işçi kaçırmak ve subay ve erlerin izin günlerinde kullanmaları için apartman daireleri kiralamaktan ibaretti ve üç görevinde de son derece başarılıydı.

Ne zaman Napoli, Roma ya da Floransa gibi bir şehrin düşmesi yakın görünse Binbaşı — de Coverley çantasını topluyor, bir uçak ve pilot hazırlatıyor, söz konusu şehre uçuyordu ve

bütün bunları tek kelime etmeden, sırf ciddi, hükümran görüntüsü ve kırışık parmağının buyurgan jestleriyle başarıyordu. Şehir düştükten bir iki gün sonra biri subaylar, diğeri erler için olmak üzere iki geniş, lüks apartman dairesinin kira sözleşmeleriyle geri dönüyordu. Her iki daire becerikli, neşeli aşçılar ve hizmetçilerle donanmış oluyordu. Bundan birkaç gün sonra dünyanın dört köşesindeki gazetelerde yıkılmış şehre dalan ilk Amerikan askerlerinin dumanları yara yara, moloz yığınları arasında ilerlerkenki fotoğrafları çıkıyordu. Elbette Binbaşı — de Coverley aralarında oluyordu. Karabinalı genç, çevik piyadeler yanan binaların koruması altında kaldırımlar boyunca koşarken ya da eşiklerde düşüp ölürken Binbaşı bir yerlerden bulduğu cipin içinde dimdik oturuyor, namağlup kafasının çevresinde top atışları patlarken dümdüz önüne bakıyordu. Orada, muhtelif tehlikelerin ortasında otururken kesinlikle yok edilemez görünüyordu. Yüz hatlarında, birlikteki her askerin bildiği ve saygı duyduğu aynı haşin, azametli, adil ve ürkütücü ifade oluyordu.

Alman istihbaratı açısından Binbaşı — de Coverley sinir bozucu bir bilmeceydi; böyle bir korkusuzluk ve başarıyla her önemli hamlenin başını çeken kırış kırış ve tehditkâr alınlı, alev alev ve güçlü bakışlı, yaşlı, kır saçlı subay hakkında, esir aldıkları yüzlerce Amerikan askerinin hiçbirinden elle tutulur bir bilgi edinememişlerdi. Adamın kimliği Amerikan yetkililer için de aynı ölçüde şaşırtıcıydı; Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden bir alay dolusu görevli adamın kim olduğunu bulmak üzere cepheye gönderilmişti. Savaş deneyimli halkla ilişkiler subaylarından bir tabur adamın yeri bulunur bulunmaz halka ilan etmek üzere günde yirmi dört saat kırmızı alarm durumunda bekliyorlardı.

Roma'da, apartman daireleri konusunda Binbaşı — de Coverley kendini aşmıştı. Dörtlü, beşli gruplar halinde gelen subaylar için kiraladığı yeni, beyaz taş binada adam başı birer süit, duvarları mavimsi yeşil seramiklerle kaplı üç geniş

banyo, her şeye kıkırdayan ve daireyi lekesiz tutan Michaela adlı sıska bir hizmetçi vardı. Aşağı katta binanın dalkavuk sahipleri oturuyordu. Yukarı katta siyah saçlı, zengin, güzel bir kontesle onun siyah saçlı, zengin, güzel gelini yaşıyordu. İki kadın da, onları isteyemeyecek kadar utangaç olan Nately ve onları götüremeyecek kadar ağırbaşlı olan ve onları, iş için kuzeye bir yere gitmiş kocaları dışında kimseyi yataklarına almamaları gerektiğine ikna etmeye çalışan Aarfy dışında kimseyi kabul etmiyorlardı.

"Aslında ikisi de çok iyi kadınlar," diye sır verdi Aarfy, Yossarian'a ciddi bir tavırla. Yossarian o siyah saçlı, zengin, güzel ve iyi kadınların süt beyazı, çıplak vücutlarını, onunla birlikte yatakta, erotik pozlarda uzanırken düşleyip duruyordu.

Erler Roma'ya yirmi, hatta daha fazla adamdan oluşan gruplar halinde çöküyorlardı. Yanlarında muazzam iştahlarını ve kadınların pişirip onlara sunması için kasa kasa konserve yiyecek getiriyorlardı. Onların dairesi asansörü takırdayan kırmızı tuğladan bir binanın altıncı katındaydı. Erlerin dairesi her zaman daha hareketli olurdu. Her şeyden önce, erlerin sayısı her zaman daha fazla olurdu ve yemek pişirmek, sunmak, süpürmek ve silmek için daha fazla kadın gerekirdi. Bir de Yossarian'ın bulup oraya götürdüğü şen, aptal, şehvetli kızlar ile erlerin kendilerinin getirdiği ve yedi günlük sefahatten sonra uykulu uykulu Pianosa'ya geri dönerken onları isteyecek başkaları için orada bıraktıkları kızlar vardı. Kalmak istedikleri sürece kızlar barınacak yer ve yiyecek bulmuş oluyorlardı. Karşılığında yapmaları gereken tek şey isteyen herkesle yatmaktı ki bu onlar için her şeyi daha da kusursuz bir hale getiriyordu.

Görev uçuş sayısını bir kez daha tamamlayacak kadar şanslıysa ve ikmal uçağını uçuruyorsa, Aç Joe yaklaşık dört günde bir, işkence çeken bir adam gibi, sesi kısılmış, vahşi, telaşlı bir halde içeri dalıyordu. Çoğu zaman erlerin dairesinde uyuyordu. Binbaşı — de Coverley'nin kaç daire tuttuğundan

kimse emin değildi, birinci katta oturan ve daireleri Binbaşı — de Coverley'ye kiralayan şişman, siyah korseli kadın bile. En üst katın tamamı onlarındı ve Yossarian kiraladıkları odaların beşinci kata da sarktığını biliyordu, çünkü Bologna görevinin ardından Yossarian subay dairesinde Aç Joe tarafından Luciana'yla aynı yatakta basıldıktan ve Aç Joe fotoğraf makinesini almak için koşa koşa gittikten sonra, toz beziyle dolaşan limon rengi külotlu hizmetçiyi o binanın beşinci katında, Snowden'ın dairesinde bulmuştu.

Limon rengi külotlu hizmetçi otuzlarının ortasında, neşeli, şişman, uysal bir kadındı ve isteyen herkes için çıkardığı limon rengi külotunun içinde dalgalanıp duran kalçaları ve yumuşak butları vardı. Yüzü çirkin ve genişti ve yaşayan en erdemli kadındı: ırk, inanç, renk ya da milliyet gözetmeden *herkesle* yatıyordu. Bir konukseverlik eylemi olarak kendini neşeyle bağışlıyor, onu yakaladıkları anda elinde olan bez, süpürge ya da toz fırçasını bırakmak için bile oyalanmıyordu. Kadının cazibesi ulaşılabilirliğinden kaynaklanıyordu; tıpkı Everest Dağı gibi, hep oradaydı ve adamlar her içlerinden geldiğinde onun tepesine çıkabiliyorlardı. Yossarian limon rengi külotlu hizmetçiye âşıktı, çünkü âşık olmadan sevişebileceği tek kadın oymuş gibi görünüyordu. Sicilya'daki kel kafalı kadın bile Yossarian'ın içinde güçlü acıma, sevecenlik ve pişmanlık duyguları uyandırmıştı.

Daire kiralamaya gittiği her seferinde kendini attığı sayısız tehlikeye rağmen Binbaşı — de Coverley tek yarasını, tuhaftır ama, Roma'daki zafer alayının başını çekerken almıştı. Bet kahkahalar atan sarhoş, hırpani bir yaşlı adam yakın mesafeden çiçek fırlatarak onu gözünden vurmuş, ardından kötücül bir sevinçle Şeytan gibi Binbaşı — de Coverley'nin üzerine atlayıp onun muhterem, kır başını kabaca ve hakir görürcesine yakalamış, ekşi ekşi şarap, peynir ve sarımsak kokan bir ağızla, alayla iki yanağından öpmüş, sonra kırbaç gibi şaklayan boş ve kuru bir kahkahayla neşeli kalabalıkların arasına karış-

mıştı. Güçlükler karşısında metin kalmayı bilen Binbaşı — de Coverley bütün bu olay süresince bir kez bile irkilmemişti. Ancak Roma'daki işini bitirip Pianosa'ya döndüğü zaman tıbbi yardım aramıştı.

Binbaşı — de Coverley iki gözlü kalmaya karar verdi ve Doktor Daneeka'ya göz yamasını saydam yapmasını söyledi. Böylece at nalı atmaya, İtalyan işçi kaçırmaya ve apartman dairesi kiralamaya kusursuz bir görüşle devam edebilecekti. Birlikteki adamlar için bir abideydi o, ama bunu kendisine ifade etmeye cesaret edemiyorlardı. Ona hitap etmeye cesaret edebilen tek kişi Milo Minderbinder'di. Milo birlikteki ikinci haftasında bir adet lop yumurtayla at nalı fırlatma çukuruna yaklaştı ve Binbaşı — de Coverley'nin görebilmesi için yumurtayı havaya kaldırdı. Binbaşı — de Coverley Milo'nun cüreti karşısında şaşırarak doğruldu. Kırışık, çıkık alnı ve sarp kayalıklara benzeyen ve yüzünden fırlayıp gazapla insanın üzerine hücum edermiş gibi görünen gaga burnuyla, haşin yüz ifadesinin tüm öfkesini ona odakladı. Milo bir tılsım gibi yüzünün önünde tuttuğu yumurtanın arkasına sığınarak bekledi. Zamanla fırtına dinmeye başladı ve tehlike geçti.

"O ne?" diye sordu Binbaşı — de Coverley sonunda.

"Yumurta," diye yanıt verdi Milo.

"Ne tür yumurta?" diye sordu Binbaşı — de Coverley.

"Lop bir yumurta," diye yanıt verdi Milo.

"Ne tür lop yumurta?" diye sordu Binbaşı — de Coverley.

"Taze bir lop yumurta," diye yanıt verdi Milo.

"Taze yumurta nereden geldi?" diye sordu Binbaşı — de Coverley.

"Bir tavuktan," diye yanıt verdi Milo.

"Tavuk nerede?" diye sordu Binbaşı — de Coverley.

"Tavuk Malta'da," diye yanıt verdi Milo.

"Malta'da kaç tavuk var?"

"Yemekhane fonlarından beş sent karşılığında birlikteki

her subay için birer yumurta yumurtlayacak kadar tavuk var," diye yanıt verdi Milo.

"Taze yumurtaya zaafım var," diye itiraf etti Binbaşı — de Coverley.

"Biri emrime uçak verse haftada bir kez birlik uçağıyla Malta'ya uçup ihtiyacımız olan bütün taze yumurtaları getirebilirim," diye yanıt verdi Milo. "Malta çok uzak değil zaten."

"Malta çok uzak değil," diye yorum yaptı Binbaşı — de Coverley. "Haftada bir kez birlik uçağıyla oraya uçup ihtiyacımız olan bütün taze yumurtaları getirebilirdin belki."

"Evet," diye onayladı Milo. "Bunu yapabilirdim belki. Biri benden istese ve emrime bir uçak verse."

"Ben taze yumurtamı kızarmış severim," diye hatırladı Binbaşı — de Coverley. "Taze tereyağında kızarmış."

"Yarım kilosu yirmi beş sente ihtiyacımız olan bütün taze tereyağını Sicilya'da bulabilirim," diye yanıt verdi Milo. "Taze tereyağı için yarım kilosu yirmi beş sent iyi bir fiyat. Yemekhane fonunda tereyağına da yetecek kadar para var. Bir kısmını diğer birliklere satarak kâr yapabiliriz ve kendi kullandığımız kısmını bedavaya getiririz."

"Adın nedir, evlat?" diye sordu Binbaşı — de Coverley.

"Adım Milo Minderbinder, komutanım. Yirmi yedi yaşındayım."

"Sen iyi bir yemekhane subayısın, Milo."

"Teşekkür ederim, komutanım. İyi bir yemekhane subayı olmak için elimden gelen her şeyi yapacağım."

"Tanrı seni kutsasın, evladım. Bir at nalı alır mısın?"

"Teşekkür ederim, komutanım. Bununla ne yapayım?"

"Fırlat."

"Uzağa mı?"

"Şuradaki kancaya. Sonra al ve bu kancaya at. Bu bir oyun, anlıyor musun? At nalını geri getir."

"Peki, komutanım. Anlıyorum. At nalları kaçtan gidiyor?"

Bir taze tereyağı gölünde egzotik egzotik çıtırdayan taze yu-

murtanın kokusu Akdeniz ticaret rüzgârlarına kapılıp uzaklara kadar sürüklendi ve General Dreedle, her yere onunla gelen hemşiresi ve damadı Albay Moodus eşliğinde, doymak bilmez bir iştahla geldi. Başlangıçta General Dreedle bütün yemeklerini Milo'nun yemekhanesinde yiyordu. Sonra Albay Cathcart'ın grubundaki diğer üç birlik de yemekhanelerini Milo'ya teslim ettiler ve taze yumurta ve taze tereyağı alabilmek için onlar da Milo'ya birer uçak ve birer pilot verdiler. Dört birlikteki bütün subaylar açgözlü bir taze yumurta orjisi içinde taze yumurta tüketirken Milo'nun uçakları haftanın yedi günü gidip gelmeye başladı. General Dreedle kahvaltı, öğle ve akşam yemeklerinde taze yumurta yiyordu –yemek aralarında daha fazla taze yumurta tüketiyordu– ta ki Milo taze dana eti, biftek, ördek, kuzu pirzolası, mantar, brokoli, Güney Afrika kaya ıstakozu kuyruğu, karides, jambon, puding, üzüm, dondurma, çilek ve enginar kaynakları bulana kadar. General Dreedle'ın muharebe Ving'inde üç bombardıman grubu daha vardı, her biri kıskançlığa kapılarak taze yumurta getirtmek için kendi uçaklarını Malta'ya gönderdiler ama orada taze yumurtaların tanesi yedi sentten satıldığını keşfettiler. Yumurtaları Milo'dan tanesi beş sente alabildiklerinden, *kendi* yemekhanelerini sendikaya teslim etmeleri daha mantıklı geldi. Milo'nun getirmeye söz verdiği diğer güzel yiyecekleri taşımak için onlar da uçak ve pilot tahsis ettiler.

Olayların bu şekilde gelişmesi herkesi sevindirdi, özellikle de Albay Cathcart'ı. Albay Cathcart lehte bir puan daha kazandığına inanıyordu. Milo'yu her gördüğünde neşeyle kutluyordu ve tövbekâr bir cömertlik gösterisiyle Binbaşı Major'ı terfiye aday gösterdi. Önerisi Yirmi Yedinci Hava Kuvvetleri Karargâhı'nda, eski Birinci Sınıf Er Wintergreen tarafından hemen reddedildi. Eski Birinci Sınıf Er Wintergreen Ordu'da yalnızca tek bir Binbaşı Major Major Major bulunduğunu ve sırf Albay Cathcart'ı memnun etmek için terfi ettirerek onun kaybetmeye niyetlerinin olmadığını ifade eden sert, imzasız

bir not yazdı. Açık açık paylanmak Albay Cathcart'ı incitti. Acı verici bir reddedilmişlik duygusu içinde suçlu suçlu odasına kapandı. Yediği darbe için Binbaşı Major'ı suçladı ve aynı gün rütbesini indirip teğmen yapmaya karar verdi.

"Muhtemelen izin vermezler," diye yorum yaptı Yarbay Korn küçümser bir gülümsemeyle, durumun zevkini çıkararak. "Onu terfi ettirmene izin vermemeleriyle tam olarak aynı sebepten dolayı. Dahası, adamı terfi ettirip benim rütbeme getirmeye çalıştıktan hemen sonra rütbesini indirmeye çalışırsan aptal gibi görünürsün."

Albay Cathcart her yönden kuşatılmış gibi hissediyordu. Po ırmağı üzerindeki köprüyü yok etmek için gönüllü olmasının üzerinden yedi gün geçtiği halde köprünün hâlâ ayakta kaldığı Ferrara fiyaskosunun ardından Yossarian için bir madalya edinmekte çok daha başarılı olmuştu. Adamları altı gün içinde Ferrara'ya dokuz uçuş yapmışlardı ve köprü ancak yedinci gün, onuncu uçuşta yok edilebilmişti. O uçuşta Yossarian altı uçaktan oluşan kolunu ikinci kez hedefin üzerinden geçirerek Kraft'ı ve mürettebatını öldürmüştü. Yossarian ikinci bombardıman uçuşunda hedefe dikkatle yaklaşmıştı, çünkü o sıralarda henüz cesurdu. Bombalarını bırakana kadar kafasını nişan aletine gömmüştü ve başını kaldırdığı zaman uçağın içindeki her şeyin tuhaf portakal rengi bir parıltıya boğulmuş olduğunu görmüştü. Başta kendi uçağının alev aldığını sanmıştı. Sonra hemen üzerindeki uçağın motorunun yandığını görmüş, dahili haberleşme sisteminden bağırarak McWatt'a hızla sola dönmesini emretmişti. Bir saniye sonra Kraft'ın uçağının kanadı havaya uçmuştu. Alevler içindeki enkaz düşmüştü; ilk önce gövdesi, sonra döne döne giden kanadı. Minik, metal parçalardan bir yağmur Yossarian'ın uçağının tepesinde dans etmeye başlamış, çevrelerini saran kesintisiz uçaksavar yaylımının *kaçang! kaçang! kaçang!* seslerine eşlik etmişti.

Yossarian yere indiğinde istihbarat raporunu vermek üzere, yeşil ahşap brifing odasının önünde dikilen Yüzbaşı Black'e

doğru donuk bir keyifsizlik içinde yürürken ve Albay Cathcart ile Yarbay Korn'un onunla görüşmek üzere içeride beklediğini öğrenirken bütün gözler onu izlemişti. Binbaşı Danby kül gibi bir suratla, sessizce kapıda durmuş, başka herkesi kışkışlıyordu. Yossarian yorgundu ve yapış yapış olmuş giysilerini çıkarmaya can atıyordu. Brifing odasına karmaşık duygularla girmişti. Kraft ve diğerleri hakkında ne hissetmesi gerektiğinden emin değildi, çünkü Yossarian'ın kendisi de aynı iğrenç, dayanılmaz görev ve lanetlenme ikilemi içinde boğulmaktayken, sessiz, ıssız bir ıstırap içinde, uzakta ölmüşlerdi.

Diğer yandan olay Albay Cathcart'ı yıkmıştı. "İki kez mi?" diye sordu.

"İlk seferinde ıskalayacaktım," diye yanıt verdi Yossarian usulca, başını eğerek.

"Ama *iki kez*?" diye tekrarladı Albay Cathcart hararetli bir inanmazlık içinde.

"İlk seferinde ıskalayacaktım," diye tekrarladı Yossarian.

"Ama Kraft hayatta olacaktı."

"Ve köprü hâlâ sağlam olacaktı."

"Eğitimli bir bombardımancı bombalarını ilk seferinde bırakmalıdır," diye hatırlattı Albay Cathcart. "Diğer beş bombardımancı bombalarını ilk seferinde bıraktılar."

"Ve ıskaladılar," dedi Yossarian. "Oraya yine gitmemiz gerekecekti."

"Belki o zaman ilk bombardıman geçişinde isabet ettirebilirdin."

"Belki de hiç isabet ettiremezdim."

"Ama belki kayıp olmazdı."

"Belki de köprü hâlâ sağlam olduğu için daha fazla kayıp olurdu. Köprünün yok edilmesini istediğinizi sanıyordum."

"Bana itiraz etme," dedi Albay Cathcart. "Başımız yeterince belada zaten."

"Size itiraz etmiyorum, komutanım."

"Evet, ediyorsun. Son söylediğin bile bana itiraz etmek demek."

"Evet, komutanım. Özür dilerim."

Albay Cathcart parmak boğumlarını şiddetle çıtırdattı. Şekilsiz bir göbeğe sahip tıknaz, esmer, gevşek bir adam olan Yarbay Korn ön sıradaki banklardan birinin üzerinde rahatça oturmuş, ellerini aylak aylak esmer kafasının kel tepesinin üzerinde kenetlemişti. Işıltılı, çerçevesiz gözlüklerin arkasındaki gözleri memnundu.

"Bu konuda tamamen nesnel davranmaya çalışıyoruz," diye sufle verdi Albay Cathcart'a.

"Bu konuda tamamen nesnel davranmaya çalışıyoruz," dedi Albay Cathcart Yossarian'a, aniden gelen ilhamın coşkunluğuyla. "Duygusal davrandığımdan değil. Ne adamlar, ne de uçak umurumda. Yalnız, raporda çok pis görünüyor. Raporda böyle bir şeyi nasıl bir kılıfa sokacağım?"

"Neden bana madalya vermiyorsunuz?" diye öneride bulundu Yossarian çekinerek.

"İki geçiş yaptığın için mi?"

"Yanlışlıkla uçağına hasar verdiği zaman Aç Joe'ya madalya vermiştiniz."

Albay Cathcart hüzünle kıkırdadı. "Seni askeri mahkemeye vermezsek şanslı sayılırsın."

"Ama ikinci geçişte köprüyü vurdum," diye itiraz etti Yossarian. "Köprünün yok edilmesini istediğinizi sanıyordum."

"Ah, ben ne istediğimi biliyor muyum?" diye bağırdı Albay Cathcart çileden çıkarak. "Bak, elbette köprünün yok edilmesini istedim. O köprü, onu yok etmek üzere adamlarımı göndermeye karar verdiğimden beri başıma bela oldu. Ama neden ilk seferde yapamadın ki?"

"Yeterince zamanım yoktu. Seyrüsefer subayım doğru şehirde olduğumuzdan emin değildi."

"Doğru şehir mi?" Albay Cathcart şaşırmıştı. "Şimdi de suçu Aarfy'nin üzerine atmaya mı çalışıyorsun?"

"Hayır, komutanım. Dikkatimi dağıtmasına izin vermem benim hatamdı. Yalnızca kusursuz olmadığımı anlatmaya çalışıyorum."

"Kimse kusursuz değildir," dedi Albay Cathcart sert bir sesle ve sonradan aklına gelmiş gibi gizemli bir biçimde devam etti: "Kimse vazgeçilmez de değildir."

Savını çürütmeye kalkışan olmadı. Yarbay Korn tembel tembel gerindi. "Bir karara varmamız gerek," diye yorum yaptı kayıtsızca Albay Cathcart'a.

"Bir karara varmamız gerek," dedi Albay Cathcart, Yossarian'a. "Ve hepsi senin suçun. Neden iki kez bombardıman geçişi yaptın? Neden tüm diğerleri gibi bombalarını ilk geçişte bırakmadın?"

"İlk seferinde ıskalardım."

"Bana öyle geliyor ki, *biz* her şeyin üzerinden iki kez geçiyoruz," diye sözünü kesti Yarbay Korn gülerek.

"Ama ne yapacağız?" diye nida etti Albay Cathcart sıkıntıyla. "Diğerleri dışarıda bekliyor."

"Neden ona madalya vermiyoruz?" diye öneride bulundu Yarbay Korn.

"İki kez bombardıman geçişi yaptığı için mi? Ona ne için madalya verebiliriz?"

"İki kez bombardıman geçişi yaptığı için," diye yanıt verdi Yarbay Korn düşünceli ve memnun bir gülümsemeyle. "Hem, uçaksavarları şaşırtacak başka uçak yokken bir hedefin üzerinden iki kez geçmek epey cesaret gerektirir, sanırım. Sonra, köprüyü vurmuş da. Biliyorsun, yanıt bu olabilir, utanmamız gereken bir şey hakkında böbürlenmek. Bu asla başarısızlığa uğramayan bir numaradır."

"İşe yarar mı dersin?"

"Eminim yarar. Kesin olsun diye onu bir de terfi ettirip yüzbaşı yapalım."

"Sence çok ileri gitmiş olmaz mıyız?"

"Hayır, sanmıyorum. Güvenceye almak en iyisi. Hem, onu yüzbaşı yapmak pek bir fark yaratmaz."

"Tamam," diye karar verdi Albay Cathcart. "Ona bir hedefin üzerinden iki kez geçecek kadar cesur olduğu için madalya veririz. Ve yüzbaşılığa terfi ettiririz."

Yarbay Korn şapkasına uzandı.

"Gülümseyerek çık," diye şaka yaptı ve kapıdan çıkarlarken kolunu Yossarian'ın omzuna attı.

14

KID SAMPSON

Bologna görevi geldiğinde Yossarian bir hedefin üzerinden bir kez geçecek kadar bile cesur değildi ve sonunda kendini Kid Sampson'ın uçağının burnunda, havada bulunca boğazındaki mikrofon düğmesine basarak sordu,

"Ee? Bu uçağın sorunu ne?"

Kid Sampson bir çığlık kopardı. "Uçakta sorun mu var? Sorun ne?"

Kid Sampson'ın çığlığı Yossarian'ın buz kesmesine sebep oldu. "Bir sorun mu var?" diye bağırdı dehşet içinde. "Atlıyor muyuz?"

"Bilmiyorum!" diye heyecanla feryat etti Kid Sampson ıstırap içinde. "Biri atlıyoruz dedi! Hem, kiminle görüşüyorum ki ben? Sen kimsin?"

"Ben burundan Yossarian! Burundan Yossarian. Bir sorun olduğunu söylediğini duydum. Bir sorun olduğunu söylemedin mi?"

"Ben de sen sorun var dedin sandım. Her şey yolunda görünüyor. Her şey yolunda."

Yossarian'ın içi burkuldu. Her şey yolundaysa kesinlikle yanlış giden bir şeyler vardı, çünkü geri dönmek için bahaneleri yoktu. Ciddiyetle duraksadı.

"Seni duyamıyorum," dedi.

"Her şey yolunda dedim."

Güneş, aşağıdaki porselen mavisi suların üzerinde ve diğer uçakların kenarlarında kör edici bir beyazlıkla parlıyordu. Yossarian haberleşme sisteminin bağlantı kutusuna giden renkli telleri tutup kopardı.

"Seni hâlâ duyamıyorum," dedi.

Hiçbir şey duymuyordu. Yavaşça harita çantasını, üç kurşun geçirmez yeleği topladı ve emekleyerek ana kabine döndü. Gerginlik içinde yardımcı pilot koltuğunda oturmakta olan Nately, Kid Sampson'ın arkasından uçuş güvertesine çıkan Yossarian'ı göz ucuyla gördü. Ona solgun solgun gülümsedi. Kocaman kulaklıkların ve şapkasının altında, boğaz mikrofonunun, kurşun geçirmez yeleğinin ve paraşütünün içinde özellikle genç, mahcup ve kırılgan görünüyordu. Yossarian Kid Sampson'ın kulağına eğildi.

"Seni hâlâ duyamıyorum," diye bağırdı motorların gürültüsünün üzerinden.

Kid Sampson şaşkın şaşkın dönüp ona baktı. Kid Sampson'ın köşeli, komik bir yüzü, kalkık kaşları, seyrek, sarı bir bıyığı vardı.

"Ne?" diye bağırdı omzunun üzerinden.

"Seni hâlâ duyamıyorum," diye tekrarladı Yossarian.

"Daha yüksek sesle konuş," dedi Kid Sampson. "Seni hâlâ duyamıyorum."

"Dedim ki, seni hâlâ duyamıyorum!" diye bağırdı Yossarian ona.

"Elimde değil," diye bağırarak karşılık verdi Kid Sampson. "Becerebildiğimce yüksek sesle bağırıyorum."

"Seni dahili haberleşme sisteminden duyamadım," diye böğürdü Yossarian gittikçe artan bir çaresizlikle. "Geri dönmen gerek."

"Haberleşme cihazı yüzünden mi?" diye sordu Kid Sampson inanmazlık içinde.

"Geri dön," dedi Yossarian, "yoksa kafanı kırarım."

Kid Sampson ahlaki destek için Nately'ye döndü. Nately anlamlı anlamlı bakışlarını kaçırdı. Yossarian'ın rütbesi ikisininkinden de yüksekti. Kid Sampson bir an daha kuşkuyla direndi, sonra muzaffer bir narayla, hevesle teslim oldu.

"Bana uyar," diye bildirdi memnunlukla, sonra bir dizi tiz ıslıkla bıyığına üfledi. "Evvet komtanım, koca Kid Sampson'a uyar." Haberleşme cihazına yine ıslık çaldı ve bağırdı. "Şunu dinleyin, küçük civcivlerim. Amiral Kid Sampson konuşuyor. Bendeniz Amiral Kid Sampson, Kraliçe'nin deniz kuvvetlerinin gururu. Evvet. Geri dönüyoruz, millet, kessinlikle *geri dönüyoruz*!"

Nately tek bir sevinç dolu hamleyle şapkasını ve kulaklıklarını başından çıkardı ve mama sandalyesine oturtulmuş yakışıklı bir bebek gibi mutluluk içinde ileri geri sallanmaya başladı. Çavuş Knight taretten indi ve çılgın bir hevesle hepsinin sırtını yumruklamaya başladı. Kid Sampson uçağı geniş, zarif bir hareketle koldan çıkardı ve havaalanına döndü. Yossarian kulaklıklarını yedek prizlerden birine taktığında, uçağın arkasındaki iki topçunun "La Cucaracha" şarkısını söylediklerini duydu.

Havaalanında parti havası aniden söndü ve yerini huzursuz bir sessizlik aldı. Yossarian ciddi, mahcup bir tavırla uçaktan indi ve onları bekleyen cipteki yerine geçti. Dağların, denizin ve ormanların üzerine çökmüş ağır, büyüleyici sessizlik örtüsünün içinden geçerlerken kimse konuşmadı. Issızlık duygusu ana yoldan birliğe döndüklerinde de sürdü. Arabadan son inen kişi Yossarian oldu. Bir dakika sonra boş çadırların üzerinde uyuşturucu gibi asılı duran ağır dinginliğin içinde hareket eden yegâne iki şey Yossarian ve hafif rüzgârdı. Birlik cansızdı, Doktor Daneeka dışında insan yoktu. Doktor üzerine yağan puslu güneş ışığı altında aç bir boşunalık hissiyle kaldırdığı tıkanmış burnuyla, sıhhiye çadırının kapalı kapısının yanında titrek akbaba gibi kara kara düşünüyordu. Yos-

sarian Doktor Daneeka'nın onunla yüzmeye gelmeyeceğini biliyordu. Doktor Daneeka bir daha asla yüzmeye gitmeyecekti; insan bayılarak ya da hafif bir koroner damar tıkanıklığı yaşayarak birkaç santim suyun içinde boğulabilir, bir alt akıntı tarafından açıklara sürüklenebilir, üşüyerek ya da aşırı enerji harcayarak çocuk felci ya da menenjit enfeksiyonuna karşı savunmasız kalabilirdi. Bologna görevinin diğerleri için oluşturduğu tehdit Doktor Daneeka'nın kendi güvenliği için daha da fazla endişelenmeye başlamasına sebep olmuştu. Artık geceleri hırsızların sesini duyuyordu.

Yossarian, harekat çadırının girişini puslandıran lavanta rengi kasvetin içinde, Şef Beyaz Yarımyulaf'ın içki içmeyenlerin imzalarını taklit ederek viski tayınlarını özenle zimmetine geçirmekte olduğunu gördü. Kendini zehirlemek için kullanacağı alkolü ayrı şişelere dolduruyor, böylece Yüzbaşı Black hatırlayıp da kalanı çalmak için, bütün üşengeçliğiyle koşa koşa gelmeden önce çalabildiği kadarını çalıyordu.

Cip yumuşak bir sesle çalıştı yine. Kid Sampson, Nately ve diğerleri sessiz bir hareket girdabı içinde uzaklaştılar ve boğucu sarı kıpırtısızlıkta kayboldular. Cip öksürerek kayıplara karıştı. Yossarian yeşil olan her şeyin siyah göründüğü ve başka her şeyin irin rengine bulandığı hantal, ilkel bir dinginlik içinde yalnızdı. Rüzgâr kuru, şeffaf uzaklarda yaprakları hışırdatıyordu. Yossarian huzursuz, korkmuş ve uykuluydu. Yorgunluktan göz çukurlarına kum dolmuş gibi hissediyordu. Bitkin bitkin paraşüt çadırına girdi ve pürüzsüz tahtadan uzun masanın başına gitti. Tamamen temiz gelen bir vicdanın ortasında bir kuşku sancısı içini acısızca oyuyordu. Kurşun geçirmez yeleğini ve paraşütünü oraya bıraktı, su tankının yanından geçti, istihbârat çadırına gitti ve harita çantasını uzun, sıska bacaklarını masasına kaldırmış, uyuklamakta olan Yüzbaşı Black'e teslim etti. Yüzbaşı Black kayıtsız bir merakla neden Yossarian'ın uçağının geri döndüğünü sordu. Yossarian onu duymazdan geldi. Haritayı masaya bıraktı ve dışarı çıktı.

Kendi çadırına döndüğünde paraşüt koşumunu, sonra giysilerini çıkardı. Orr Roma'daydı, uçağını Cenova sularına attığı için kazandığı izinden o akşam dönecekti. Nately onun yerini almak için toplanmaya başlamıştı bile. Kendini hâlâ canlı bulmak onu büyülemişti ve kuşkusuz Roma'daki orospuyla acınası, yürek paralayan flörtüne devam etmek için sabırsızlanıyordu. Yossarian soyunduktan sonra dinlenmek için yatağına oturdu. Soyunur soyunmaz daha iyi hissetmeye başlamıştı. Giyinikken asla rahat hissetmiyordu. Bir süre sonra temiz don giydi ve mokasenlerini ayağına geçirip omuzlarına haki renkli bir banyo havlusu atarak kumsala doğru yola çıktı.

Birlikten kumsala uzanan yol ağaçlıkların arasındaki gizemli silah mevziisinin çevresinden dolandı. Oraya konuşlandırılmış üç erden ikisi bir kum torbası halkasının üzerinde uyuyordu ve üçüncüsü mor renkli bir nardan koca koca lokmalar ısırarak çiğniyor, posasını uzağa, çalılara tükürüyordu. Isırdığı zaman ağzından kırmızı bir sıvı akıyordu. Yossarian ileriye, ormana doğru yürümeye devam etti. Zaman zaman, karıncalanan göbeğini hâlâ orada olduğundan emin olmaya çalışırmış gibi sevgiyle okşuyordu. Göbek deliğinden bir parça kir çıkardı. Aniden yolun iki yanında yağmurdan sonra fışkıran taze mantarlar gördü. Yapış yapış toprağın içinden yuvarlak başlarını uzatmışlardı. Cansız et parçalarına benziyorlardı. Baktığı her yerde öylesine ölümcül bir bolluk içinde fışkırmışlardı ki gözlerinin önünde yayılıyor gibiydiler. Çalıların altında göz görebildiğince her yeri sarmışlardı ve Yossarian onları izlerken adeta irileşiyorlar, çoğalıyorlardı. Yossarian tekinsiz bir dehşet ürpertisiyle mantarlardan uzaklaştı ve hepsi geride kalana, toprak ayaklarının altında kuma dönüşene kadar yavaşlamadı. Gevşek, beyaz mantarların körlemesine arkasından geldiğini ya da dönüşüm geçiren kontrolsüz bir kitle halinde kıvranarak ağaç tepelerine tırmandıklarını görmeyi bekleyerek endişeyle arkasına baktı.

Kumsal boştu. İşitilebilen yegâne sesler suskun seslerdi;

çayın şırıltısı, arkasındaki yüksek ağaçların ve çalıların fısıltısı, ışıltılı, dilsiz dalgaların kayıtsız inlemesi. Dalgalar her zaman küçük, su her zaman berrak ve serindi. Yossarian eşyalarını kumların üzerine bıraktı, dizlerine gelen suya girdi ve tamamen sulara gömülene kadar yürüdü. Denizin diğer yanında engebeli, siyah bir kara parçası pusların arasından zar zor görülebiliyordu. Yossarian tembel tembel sala yüzdü, bir an tutundu, sonra tembel tembel geri yüzdü ve ayaklarını deniz tabanındaki kumlara bastı. Birkaç kez yeşil-mavi sulara balıklama daldı. Sonunda kendini temiz ve uyanık hissettiğinde çıkıp yüzüstü kumlara uzandı ve Bologna'ya giden uçaklar dönene kadar uyudu. Bir sürü motorun yüksek homurtusu yer sarsan bir kükremeyle uykusunu deldi.

Başında hafif bir ağrıyla, gözlerini kırpıştırarak uyandı ve gözlerini kaos içinde kaynayan bir dünyaya açtığında her şeyin yerli yerinde olduğunu gördü. Kusursuz bir şekilde saf almış on iki kol dolusu uçağın düzenli, sakin, fantastik görüntüsü karşısında nefesi kesildi. Manzara gerçek olamayacak kadar beklenmedikti. Yaralanmış asker taşıyarak önden uçan uçak yoktu, zarar gördüğü için geride kalmış uçak yoktu. Gökyüzünde sıkıntı belirten dumanlar yoktu. Onun uçağı dışında eksik uçak yoktu. Bir an bir delilik hissiyle donakaldı. Sonra anladı ve ironi karşısında ağlamaklı oldu. Açıklama basitti: bulutlar hedefi kaplamış, uçaklar bombardıman yapamamıştı ve Bologna görevi henüz tamamlanmamıştı.

Yanılıyordu. Bulut yoktu. Bologna bombalanmıştı. Bologna görevi kolay çıkmıştı. Orada hiç uçaksavar yoktu.

15

PILTCHARD VE WREN

Kendi halinde müşterek filo harekat subayları Yüzbaşı Piltchard ile Yüzbaşı Wren muharebe uçuşları yapmaktan hoşlanan, hayattan ve Albay Cathcart'tan uçmaya devam etmelerine izin vermelerinden daha fazlasını istemeyen ılımlı, yumuşak sesli, kısa boylu adamlardı. Yüzlerce muharebe uçuşu yapmışlardı ve yüzlerce uçuş daha yapmak istiyorlardı. Her uçuşa isimlerini yazdırıyorlardı. Savaş kadar harika bir şey daha önce başlarına hiç gelmemişti ve bir daha da gelmeyeceğinden korkuyorlardı. Görevlerini alçakgönüllülükle ve ses çıkarmadan yapıyorlar, gereksiz telaşa kapılmıyorlar, kimseyi kızdırmamaya özen gösteriyorlardı. Yanlarından geçen herkese hemen gülümsüyorlardı. Konuştukları zaman, mırıldanıyorlardı. Sinsi, neşeli, itaatkâr adamlardı. Yalnızca birbirlerinin yanında rahat ediyorlar, başka kimseyle göz göze gelmiyorlardı. Hatta Kid Sampson'ın Bologna uçuşundan dönmesine sebep olduğu için herkesin içinde paylanmak üzere Yossarian'ı bir açık hava toplantısına çağırdıkları zaman bile Yossarian'la göz göze gelmemişlerdi.

"Arkadaşlar," dedi siyah saçları seyrelmeye başlamış olan Yüzbaşı Piltchard ve mahcup mahcup gülümsedi. "Bir görev

uçuşundan geri dönecekseniz, önemli bir sebebi olduğundan emin olun, olmaz mı? Defolu bir... haberleşme sistemi... ya da öyle... önemsiz bir şey değil. Tamam mı? Bu konuda Yüzbaşı Wren birkaç şey daha söylemek istiyor."

"Yüzbaşı Piltchard haklı, arkadaşlar," dedi Yüzbaşı Wren. "Ve bu konuda söyleyeceğim tek şey bu. Eh, sonunda dün Bologna'ya ulaştık ve kolay bir görev olduğunu gördük. Hepimiz biraz sinirliydik, sanırım ve fazla tahribata yol açamadık. Eh, şunu dinleyin. Albay Cathcart oraya yeniden uçmamız için izin aldı. Yarın oraya gidip o cephanelikleri gerçekten zımbalayacağız. Eh, buna ne dersiniz?"

Ve Yossarian'a düşmanlık beslemediklerini kanıtlamak için onu ertesi gün Bologna'ya gidecek ilk ekipte, McWatt ile birlikte en öndeki uçağa atadılar. Yossarian tıpkı Havermeyer gibi hiçbir kaçınma hareketine girişmeden, doğrudan hedefin üzerine gitti ve aniden, ödünü patlatan bir uçaksavar ateşine maruz kaldı!

Her yerde ağır uçaksavar ateşi patlıyordu! Kandırılmış, buraya çekilmiş, tuzağa düşürülmüştü ve bir ahmak gibi oturup çirkin, siyah duman bulutlarının onu öldürmek üzere yükselmesini izlemekten başka yapabileceği hiçbir şey yoktu. Bombalarını bırakma zamanı gelene kadar nişan aletine bakarak lensteki çapraz çizgilerin manyetik bir şekilde hedefin üzerine kaymasını ve bombalaması gereken, kamuflajla kaplanmış depoların arasında kalan avludaki ilk binanın dibinde kusursuzca kesişmesini izlemekten başka yapabileceği hiçbir şey yoktu. Uçak ilerlerken Yossarian devamlı titriyordu. Uçaksavar mermilerinin örtüşen dörtlü ölçülerle boş *bum-bum-bum-bum*larla çevresinde patlamasını ve aniden çok yakında patlayan tek bir merminin keskin, delici *krak!* sesini duyabiliyordu. Uçaksavar mermilerinin durması için dua ederken başı bin ayrı zonklamayla çatlıyordu sanki. Ağlamak istiyordu. Motorlar tembel bir sinek gibi tekdüze bir sesle homurdanıyordu. Sonunda nişan aletinin göstergeleri çakıştı ve 500 poundluk sekiz bom-

bayı peş peşe salıverdi. Yükü hafifleyen uçak yukarı fırladı. Yossarian bakışlarını nişan aletinden solundaki göstergeye çevirdi. İbre sıfıra dokunduğunda bomba bölmesinin kapaklarını kapattı ve haberleşme sistemine tüm gücüyle haykırdı:

"*Sağa sert dön!*"

McWatt hemen tepki verdi. Motorları bağırtarak uçağı tek kanat üzerine yatırdı ve amansızca çevirerek Yossarian'ın ekranda gördüğü iki uçaksavar mermisi sütunundan uzaklaştırdı. Sonra Yossarian McWatt'a yükselmesini, yükselmesini, yükselmesini söyledi. Sonunda uçaksavar mermilerinden kurtularak elmas mavisi dingin gökyüzüne ulaştılar. Burada her yan güneşli ve saftı ve uzun, beyaz bulut perdeleri uzakta dantel dantel uzanıyordu. Rüzgâr pencerelerdeki eğimli camlara yatıştırıcı bir sesle vuruyordu. Yossarian sevinç içinde gevşedi. Ama sonra yine hızlandılar, Yossarian McWatt'ın sola dönmesini söyledi, yeniden daldılar ve Yossarian geçici bir kıvanç sancısıyla arkada, yukarıda ve sağda, tam da sola dönüp dalmasalar olacakları yerde patlayan uçaksavar mermisi mantarlarını gördü. Bir başka sert bağırışla McWatt'ın uçağı düzeltmesini sağladı, hızla tırmandılar, döndüler ve biraz önce bıraktıkları bombalar patlamaya başlarken masmavi, tertemiz gökyüzüne ulaştılar. İlk bomba avluya, nişan aldığı yere düştü; sonra Yossarian'ın bıraktığı diğer bombalar ve aynı koldaki diğer uçakların bombaları binaların üzerinde bir dizi hızlı, portakal rengi ışık çakmasıyla patladı; anında yıkılan binalardan engin, çalkantılı, pembe, gri ve kömür karası duman dalgaları kabardı, dört bir yana dağıldı ve ardından duman bulutlarının ortası kırmızı, beyaz, altın rengi yıldırımlar düşmüş gibi sarsıldı.

"Bak hele," dedi Aarfy gür bir sesle, şaşkın şaşkın Yossarian'ın hemen yanı başından. Tombul, yuvarlak yüzü parlak bir büyülenmişlikle ışıldıyordu. "Orada, aşağıda cephanelik vardı herhalde."

Yossarian, Aarfy'yi unutmuştu. "Çık dışarı!" diye bağırdı ona. "Burundan çık!"

Aarfy nazikçe gülümsedi ve Yossarian'ın bakması için cömertçe aşağıyı, hedefi gösterdi. Yossarian adamı ısrarla tokatlamaya başladı ve çılgınca geçidin girişini gösterdi.

"Ana gövdeye dön!" diye haykırdı çılgınca. "Ana gövdeye dön!"

Aarfy sevimli sevimli omuzlarını silkti. "Seni duyamıyorum," diye açıkladı.

Yossarian onu paraşüt koşumunun kayışlarından yakaladı ve tam da uçak kemiklerini sarsan ve yüreğini durduran bir gümbürtüyle vurulurken geçide doğru ittirdi. Yossarian hepsinin öldüğünü hemen anladı.

"Tırman!" diye çığlık attı haberleşme sisteminden McWatt'a, hâlâ hayatta olduğunu fark edince. "*Tırman, piç herif! Tırman, tırman, tırman, tırman!*"

Uçak zorlanarak hızla tırmandı, ardından Yossarian haşin bir feryatla McWatt'a uçağı düzeltmesini söyledi, sonra uçağı bir kez daha, içini dışına çıkartan, her yanını takatten düşüren, havanın ortasında ağırlıksızca yüzmesine sebep olan acımasız, kırk beş derecelik bir dönüşle, kükreterek döndürdü, sonra yine düzelttirdi, sonra sağa döndürdü ve ciyaklayarak dalmasını sağladı. Sonsuz, siyah, hayaletsi duman bulutlarının içinde ilerlediler. Havada asılı kurumlar, yanaklarına sürtünen kötücül, nemli, isli buhar bulutları gibi uçağın pürüzsüz, pleksiglas burnundan kayıp geçiyordu. Gökyüzünde ona doğru canice, körlemesine atılan ve sonra etkisizce düşen uçaksavar mermisi yaylımının içinden geçerlerken bir tavana, bir tabana yapışan Yossarian'ın kalbi bir dehşet sancısıyla zonkluyordu. Boynundan sel gibi terler akıyor, sıcak çamur hissi vererek göğsüne, beline dökülüyordu. Bir anlığına, belli belirsiz, onunla aynı koldaki uçakların artık yakında olmadığını fark etti ve bundan sonra yalnızca kendisinin farkındaydı. McWatt'a bağıra çağıra verdiği komutlar yüzünden boğazı yarılırcasına ağrıyordu. Ne zaman McWatt yön değiştirse motorlar sağır edici, ıstıraplı bir böğürtüyle yükseliyordu. Ve

ileride, uzakta, ateşe hazır uçaksavar topları doğru yüksekliği arayarak gökyüzünü yokluyor, sadistçe onun menzile girmesini bekliyordu.

Uçak bir kez daha, neredeyse onu tepetaklak edecek yüksek, sarsıcı bir patlamaya yakalandı ve burun hemen tatlı kokulu mavi dumanlarla doldu. *Bir şey yanıyordu!* Yossarian kaçmak için hızla döndü ve bir kibrit çakmış, sakin sakin piposunu yakmakta olan Aarfy'ye çarptı. Yossarian sırıtkan, ay suratlı seyrüsefer subayına mutlak şok ve şaşkınlık içinde baktı. Aklına, içlerinden birinin deli olduğu geldi.

"Aman Tanrım!" diye çığlık attı Aarfy'ye, işkence dolu bir hayret içinde. "Burundan defol! Deli misin nesin? Çık dışarı!"

"Ne?" dedi Aarfy.

"Çık dışarı!" diye haykırdı Yossarian çılgınca ve Aarfy'yi uzaklaştırmak için elinin tersiyle yumruklamaya başladı. "Çık dışarı!"

"Seni hâlâ duyamıyorum," diye seslendi Aarfy masum masum, ılımlı bir şaşkınlık ifadesiyle paylayarak. "Biraz daha yüksek sesle konuşman gerek."

"Burundan çık!" diye feryat etti Yossarian ümitten yoksun. "Bizi öldürmeye çalışıyorlar! Anlamıyor musun? Bizi öldürmeye çalışıyorlar!"

"Hangi yöne gideyim, lanet olası?" diye bağırdı McWatt öfkeyle haberleşme sisteminden acı dolu, tiz bir sesle. "Hangi yöne gideyim?"

"Sola dön! *Sola*, seni lanet olası pis orospu çocuğu. *Hızla* sola dön!"

Aarfy, Yossarian'ın arkasından yaklaştı ve piposunun sapını kaburgalarına sapladı. Yossarian kişneyerek havaya sıçradı ve sonra dizleri üzerinde yüz seksen derece döndü. Bembeyaz kesilmişti ve öfkeden titriyordu. Aarfy cesaret verircesine göz kırptı ve nüktedan bir yüz buruşturmayla başparmağını McWatt'ın olduğu yöne büktü.

"*Onu* kemiren ne?" diye sordu gülerek.

Yossarian tuhaf bir çarpıklık hissi duydu. "Buradan gider misin?" diye ciyakladı yalvarırcasına ve Aarfy'yi tüm gücüyle ittirdi. "Sağır mısın nesin? Ana gövdeye dön!" Ve McWatt'a bağırdı, "Dal! *Dal*!"

Bir kez daha takırdayan, gümleyen, gürleyen uçaksavar mermilerinin arasına daldılar. Aarfy yine arkadan yaklaştı ve yine Yossarian'ın kaburgalarını dürtükledi. Yossarian yine kişneyerek havaya sıçradı.

"Seni yine duyamadım," dedi Aarfy.

"Dedim ki, çık buradan!" diye bağırdı Yossarian ve gözyaşlarına boğuldu. İki eliyle, tüm gücüyle Aarfy'nin vücudunu yumruklamaya başladı. "Benden *uzak* dur! *Uzak* dur!"

Aarfy'yi yumruklamak şişirilmiş kauçuktan gevşek bir çuvala yumruklarını batırmaktan farksızdı. Yumuşak, duyarsız kitle ne direndi, ne karşılık verdi ve bir süre sonra Yossarian'ın heyecanı söndü, kolları bitkinlikle, çaresizce sarktı. Küçük düşürücü bir güçsüzlük hissine boğulmuştu ve kendi kendine duyduğu acımayla hıçkıra hıçkıra ağlamaya hazırdı.

"Ne dedin?" diye sordu Aarfy.

"Benden *uzak* dur," diye yanıt verdi Yossarian. Şimdi yalvarıyordu. "Ana gövdeye dön."

"Seni hâlâ duyamıyorum."

"Boş ver," diye feryat etti Yossarian, "boş ver. Beni rahat bırak, yeter."

"Neyi boş vereyim?"

Yossarian kendi alnına vurmaya başladı. Aarfy'nin gömleğinin önünü kavradı, ayaklarının üzerine bastı, Aarfy'yi sürükleye sürükleye burun bölmesinin arka tarafına götürdü ve şişkin, hantal bir çuval gibi geçidin ağzına fırlattı. Tam ön tarafa geri dönerken kulağının dibinde bir mermi muazzam bir gümbürtüyle patladı ve Yossarian'ın beyninin zarar görmemiş bir köşesi patlamanın herkesi birden öldürüp öldürmediğini merak etti. Yine tırmanıyorlardı. Motorlar acı çekiyormuş gibi uluyordu. Uçağın içindeki hava makinelerin ekşi kokusu ve

benzinin pis kokusuyla dolmuştu. Bir sonraki an *kar yağdığını* ayırt etti!

Binlerce minik, beyaz kâğıt parçası uçağın içine yağıyor, başının çevresinde dönüyordu. Öyle yoğundular ki hayretler içinde gözlerini kırpıştırdığı zaman kirpiklerine yapışıyorlar, her nefesinde burun deliklerinin, dudaklarının kenarında uçuşuyorlardı. Sersem sersem döndüğü zaman Aarfy'nin ağzının kulaklarında olduğunu gördü. Paramparça olmuş bir haritayı Yossarian'ın görmesi için gururla kaldırırken, insan olmayan bir şeymiş gibi görünüyordu. Aarfy'nin harita yığınının içinden iri bir mermi parçası geçmiş, başlarını birkaç santimle sıyırıp tavanı delerek çıkmıştı. Aarfy'nin coşkusu büyüktü.

"Şuna bir baksana!" diye mırıldandı kısa parmaklarının iki tanesini oyuncu oyuncu haritalardaki delikten çıkartıp Yossarian'a sallayarak. "Şuna bir baksana!"

Adamın sevinçli memnuniyeti karşısında Yossarian hayretler içinde kalmıştı. Aarfy bir kâbustaki yaralanması, alt edilmesi imkânsız korkunç gulyabani gibi görünüyordu. Yossarian çözmeye korktuğu karmaşık sebepler yüzünden onun karşısında dehşet duyuyordu. Yerdeki çentik çentik yırtıkta ıslık çalan rüzgâr minik kâğıt parçalarını, bir kar küresinin içindeki kaymaktaşından zerreler gibi dağıtıyor, parlak, bulanık gerçek dışılık hissine katkıda bulunuyordu. Her şey tuhaf görünüyordu, öylesine gösterişli, öylesine groteskti. Yossarian'ın başı, iki kulağında acımasızca çığlık atan tiz gürültü yüzünden zonkluyordu. Tutarsız bir çılgınlık içinde ne yöne döneceğini soran McWatt'ın sesiydi bu. Yossarian işkence dolu bir büyülenmişlik içinde, beyaz kâğıt parçalarından burgaçların arasından dingin ve boş bir ifadeyle ona gülümsemekte olan Aarfy'nin yuvarlak yüzüne bakmaya devam etti. Adamın tam bir kaçık olduğuna karar verdiği sırada sağ tarafta, göz hizasında, art arda sekiz mermi patladı, sonra sekiz tane daha, sonra sekiz tane daha. Son grup sola doğru kaydı, öyle ki neredeyse tam önlerinde patlıyorlardı.

"Hızla sola dön!" diye bağırdı McWatt'a. Aarfy sıntmaya devam ediyordu. McWatt hızla sola döndü ama mermi patlamaları da onlarla birlikte hızla sola döndü, onlara yetişti ve Yossarian, "Hızlı dedim, *hızlı, hızlı, hızlı, piç herif, hızlı!*" diye bağırdı.

Ve McWatt uçağı daha da keskin bir açıyla döndürdü ve aniden, mucizevi bir şekilde atış menzilinden çıktılar. Uçaksavar mermileri dindi. Toplar onlara ateş etmeyi bıraktı. Hayattaydılar.

Arkalarında insanlar ölüyordu. Diğer ekiplerdeki, kilometrelerce mesafeye yayılmış uçaklar kıvranan bir çizgi halinde hedefin üzerinde aynı tehlikeli yolculuğu yapıyorlar, kendi pisliklerinin arasında koşturan sıçan sürüsü gibi yeni ve eski mermi patlamalarının arasından hızla ilerliyorlardı. Bir uçak alev almıştı ve devasa, kan kırmızı bir yıldız gibi dumanlar saçarak yalnız başına uçmaya çabalıyordu. Yossarian izlerken yanan uçak yan yattı ve geniş, titrek, gittikçe daralan halkalar çizerek alçaldı. Dev, alev alev yükü portakal rengi yanıyor, gerisinde uzun, dönen ateş ve duman perdeleri bırakıyordu. Paraşütler belirdi, bir, iki, üç... dört, sonra uçak fırıl fırıl dönmeye başladı ve yere düştü, kendi cenaze ateşinin içinde renkli tuvalet kâğıdı gibi anlamsızca çırpındı. Bir başka filodan tüm bir kol vurularak darmadağın oldu.

O günlük işi biten Yossarian kuru kuru içini çekti. Huzursuzdu, yapış yapış hissediyordu. McWatt uçağın hızını düşürür, ekipteki diğer uçakların yetişmesine izin verirken, motorlar tatlı tatlı mırıldanıyordu. Ani dinginlik yabancı, yapay, biraz da tekinsiz gelmişti. Yossarian kurşun geçirmez yeleğini açtı ve miğferini çıkardı. Huzursuzlukla bir kez daha içini çekti, gözlerini kapattı ve gevşemeye çalıştı.

"Orr nerede?" diye sordu biri aniden, haberleşme sistemi üzerinden.

Yossarian endişeyle çatlayan tek heceli bir feryatla yerinden fırladı ve Bologna'daki uçaksavar yaylımı olayındaki gizeme

ilişkin tek mantıklı açıklamayı sağladı: *Orr!* Öne, nişan aletine atıldı ve pleksiglasın arkasından, Orr'u bulup içini rahatlatmak için aşağıyı taradı. Orr uçaksavar mermilerini mıknatıs gibi çekerdi. Orr henüz Roma'dayken, koskoca Hermann Goering Taburu'nu daha önce konuşlandığı yerden bir gecede Bologna'ya çekmiş olmalıydı. Bir an sonra Aarfy öne atıldı ve miğferinin keskin kenarını Yossarian'ın burnunun kemerine indirdi. Gözleri yaşlarla dolan Yossarian ona küfretti.

"İşte orada," diye bildirdi Aarfy kasvetle, gri taştan bir çiftlik evinin ahırının önünde duran bir saman arabasıyla iki atı dramatik bir jestle göstererek. "Paramparça olmuş. Herhalde hepsinin vadesi dolmuştu."

Yossarian, Aarfy'ye yine küfretti ve dikkatle aramaya devam etti. Bir seferinde pinpon raketiyle Appleby'nin alnını yaran ve bir kez daha Yossarian'ın ödünü bokuna karıştıran ufak tefek, hareketli, tuhaf, at dişli çadır arkadaşı için duyduğu sevecen korkuyla buz kesmişti. Yossarian sonunda iki motorlu, iki dümenli bir uçağın yeşil ormanların oluşturduğu fondan kopup sarı bir tarlanın üzerine uçtuğunu gördü. Pervanelerden biri takılmıştı ve kıpırdamıyordu ama uçak yüksekliğini koruyor, rotasından ayrılmıyordu. Yossarian farkında olmadan bir şükran duası etti ve sonra bir kızgınlık ve rahatlama fırtınasıyla vahşice Orr'a sayıp sövmeye başladı.

"Piç herif!" diye başladı. "O lanet olası bodur, kırmızı suratlı, koca yanaklı, kıvırcık kafalı, at dişli sıçan orospu çocuğu piç!"

"Ne?" dedi Aarfy.

"O pis lanet olası, cüce götlü, elma yanaklı, pörtlek gözlü, kısa boylu, at dişli, sırıtkan, deli orospuçocuğupiç!" diye tükürdü Yossarian.

"Ne?"

"*Boş ver!*"

"Seni hâlâ duyamıyorum," diye yanıt verdi Aarfy.

Yossarian dikkatle Aarfy'ye döndü. "Bok herif," diye başladı.

"Ben mi?"

"Seni kibirli, şişko, dost canlısı, boş, kendini beğenmiş..."

Aarfy kılını kıpırdatmadı. Sakin sakin bir kibrit çaktı ve çok şey anlatan yumuşak huylu, yüce gönüllü, affedici bir hava içinde gürültülü gürültülü piposunu çekiştirmeye başladı. Tatlı tatlı gülümsedi ve konuşmak için ağzını açtı. Yossarian elini Aarfy'nin ağzına kapattı ve bitkinlik içinde ittirdi. Gözlerini kapattı ve havaalanına dönene kadar uyuyormuş gibi yaptı ki Aarfy'yi görmesin ve dinlemek zorunda kalmasın.

Brifing odasında Yossarian Yüzbaşı Black'e istihbarat raporunu verdi ve sonra tüm diğerleriyle birlikte kuşku içinde mırıldanarak Orr'un, uçağını havada tutan tek sağlam motoruyla hırıldaya hırıldaya gökyüzünde belirmesini bekledi. Kimse nefes almıyordu. Orr'un iniş takımları açılmadı. Yossarian, Orr güvenle gövde üzerine konana kadar oyalandı, sonra bulabildiği anahtarı üzerinde olan ilk cipi çaldı ve çadırına dönüp Roma'da geçirmeye karar verdiği acil durum izni için hararetle toplanmaya başladı. Luciana'yı ve onun görünmez yarasını o gece, Roma'da buldu.

16

LUCIANA

Luciana'yı Müttefik subayların gece kulübünde tek başına otururken buldu. Onu oraya getiren sarhoş Anzak binbaşısı onu bırakıp barda şarkı söyleyen yoldaşlarının küfürbaz arkadaşlığını tercih etme aptallığını göstermişti.

"Tamam, seninle dans ederim," dedi kız, daha Yossarian konuşamadan. "Ama benimle yatmana izin vermem."

"Kim istedi ki?" diye sordu Yossarian.

"Benimle yatmak istemiyor musun?" diye nida etti kız şaşkınlıkla.

"Seninle dans etmek istemiyorum."

Kız Yossarian'ın elini tutup dans pistine çekti. Yossarian'dan da kötü bir dansçıydı ama sentetik *jitterbug* müziğine uyarak Yossarian'ın uzun zamandır görmediği kadar büyük bir zevkle kendini oradan buraya atıyordu. Sonunda Yossarian bacaklarının can sıkıntısından uykuya dalmak üzere olduğunu fark etti ve kızı dans pistinden alıp Yossarian'ın beceriyor olması gereken kızın çakırkeyif olmuş, bir eli Aarfy'nin boynunda oturduğu masaya götürdü. Kız göstere göstere Huple, Orr, Kid Sampson ve Aç Joe ile kirli seks konuşmaları yaparken, edepsizce açılmış turuncu saten bluzunun altından beyaz dantel

sutyeni görünüyordu. Tam Yossarian onların yanına vardığında Luciana onu beklenmedik bir biçimde, kuvvetle ittirdi. İkisi masayı geçip öteye kadar sürüklendiler ve böylece yine yalnız kalmış oldular. Uzun saçları ve güzel bir yüzü olan uzun boylu, kaba, canlı, etine dolgun, hoş, cilveli bir kızdı.

"Tamam," dedi. "Bana yemek ısmarlamana izin vereceğim. Ama benimle yatmana izin vermem."

"Kim istedi ki?" diye sordu Yossarian şaşkınlık içinde.

"Benimle yatmak istemiyor musun?"

"Sana yemek ısmarlamak istemiyorum."

Kız onu gece kulübünden çekip sokağa çıkardı ve sonra birkaç basamak inip bir karaborsa lokantasına girdiler. Lokanta, hepsi birbirini tanırmış gibi görünen canlı, cıvıldayan, çekici kızlarla ve kızların birlikte geldikleri, değişik milletlerden, mahcup subaylarla doluydu. Yemekler güzel ve pahalıydı ve masaların arasındaki koridorlar, hepsi de şişman ve kel olan kıpkırmızı yüzlü, neşeli işletmecilerle dolup taşıyordu. Kalabalık lokanta herkesi saran devasa eğlence ve sıcaklık dalgaları yayıyordu.

Yossarian, Luciana'nın onu tamamen görmezden gelip yemeğini iki eliyle ağzına tıkarak gösterdiği kaba zevkten çok etkilendi. Kız son tabak da temizlenene kadar at gibi yedi, sonra bir nihailik havasıyla çatal bıçağını bıraktı, tatmin olmuş bir oburluk ifadesiyle tembel tembel, hülyalı hülyalı arkasına yaslandı. Gülümseyerek derin bir nefes aldı ve kavurucu bakışlarla, aşkla Yossarian'ı süzdü.

"Tamam, Joe," diye mırıldandı, parlak siyah gözlerinde uyku ve minnettarlıkla. "Şimdi benimle yatmana izin veririm."

"Adım Yossarian."

"Tamam, Yossarian," diye yanıt verdi kız yumuşak, tövbekâr bir kahkahayla. "Şimdi benimle yatmana izin veririm."

"Kim istedi ki?" dedi Yossarian.

Luciana sersemlemişti. "Benimle yatmak istemiyor musun?"

Yossarian gülerek, hararetli hararetli başını salladı ve elini kızın elbisesinin altına soktu. Kız dehşetle irkilerek canlandı. Bacaklarını hemen ondan kaçırdı ve kalçasını çevirdi. Korku ve utançla kızararak, ciddi bakışlarla, yan yan lokantada göz gezdirerek eteğini aşağı indirdi.

"Şimdi benimle yatmana izin veririm," diye açıkladı ihtiyatla, evhamlı bir hoşgörüyle. "Ama şimdi değil."

"Biliyorum. Odama gittiğimizde."

Kız onu güvensiz bakışlarla süzerek ve dizlerini sıkı sıkı birbirine bastırarak başını iki yana salladı. "Hayır, şimdi eve, anneme gitmeliyim, çünkü annem askerlerle dans etmemden ve onların beni yemeğe götürmesine izin vermemden hoşlanmaz. Ve şimdi eve gitmezsem çok kızar. Ama nerede yaşadığını benim için yazmana izin vereceğim. Yarın sabah aganigi maganigi için odana geleceğim ve sonra Fransızların ofisindeki işime gideceğim. *Capisci?*"

"Saçmalık!" diye bağırdı Yossarian öfke ve hayal kırıklığıyla.

"*Cosa vuol dire* saçmalık?" diye sordu Luciana boş boş bakarak.

Yossarian bir kahkaha patlattı. Sonunda, sempatik bir iyi huylulukla yanıt verdi. "Anlamı şu: şimdi her ne cehenneme gideceksen oraya götüreceğim seni. Böylece Aarfy o harika fıstığı alıp gitmeden koşa koşa geri dönebileceğim ve tıpkı ona benzeyen bir teyzesi ya da arkadaşı olup olmadığını sorabileceğim."

"*Come?*"

"*Subito, subito,*" diye takıldı ona Yossarian sevecenlikle. "Annen bekliyor. Unuttun mu?"

"*Si, si*, Anne."

Yossarian kızın onu güzelim Roma baharı gecesinde sürüklemesine izin verdi. Neredeyse bir buçuk kilometre yürüdükten sonra klakson sesleri ve sarı-kırmızı ışıklarla dolu, birbirlerine, yolcularına ve yollarını tıkayan aldırışsız yayalara

tüyler ürpertici, çirkin küfürlerle söven tıraşsız otobüs şoförlerinin hırlamalarıyla yankılanan, karman çorman bir otobüs durağına vardılar. Yayalar otobüs şoförlerinin küfürlerini duymazdan gelerek aylak aylak yürümeye devam ediyorlardı; ta ki otobüslerden biri onlara çarpana kadar, ondan sonra yayalar da şoförlere bağırıp çağırmaya başlıyorlardı. Luciana küçük, yeşil araçlardan birine binip kayboldu ve Yossarian becerebildiğince hızla kabareye ve portakal rengi saten bluzunun önü açık duran uykulu bakışlı sarışına doğru yola koyuldu. Kız Aarfy'ye tutulmuş gibiydi ama Yossarian koşarken kızın kendisi kadar tatlı, şehvetli ve ahlaksız bir teyzesi, kız arkadaşı, kız kardeşi, kuzeni ya da annesi olması için dua ediyordu. Kız Yossarian için mükemmel bir seçim olurdu; aylardır özlediği ve idolleştirdiği baştan çıkmış, bayağı, kaba, ahlaksız, iştah açıcı kadındı. Gerçek bir hazineydi. Kız kendi içkilerinin parasını ödüyordu ve bir otomobili, bir dairesi ve üzerine bir kayanın üzerine oturmuş çıplak bir oğlan ve kız şekli işlenmiş, Aç Joe'nun aklını başından alan, somon rengi akik bir yüzüğü vardı. Aç Joe salyalar akıtarak sürünmesine sebep olan bir ihtiyaçla kişniyor, sıçrıyor, yeri eşeliyordu ama kız yüzüğünü ona satmayı reddediyordu. Halbuki Aç Joe cebindeki tüm parayı ve ek olarak karmaşık, siyah fotoğraf makinesini önermişti. Kız ne parayla, ne de fotoğraf makinesi ile ilgilenmişti. O zinayla ilgileniyordu.

Yossarian lokantaya vardığında kız gitmişti. Hepsi gitmişti. Yossarian hemen dışarı çıktı ve boşalmaya yüz tutmuş karanlık sokaklarda özlemli bir keyifsizlik içinde yürüdü. Genellikle kendi başına kaldığında yalnız hissetmezdi ama şu anda yalnız hissediyordu ve Aarfy'yi feci kıskanıyordu. Aarfy'nin o anda, tam da Yossarian için biçilmiş kaftan olan kızla birlikte yatakta olduğunu biliyordu; kızın, Yossarian her istediğinde, *eğer* isterse, yukarıdaki dairede yaşayan ve seks fantezisi kurduğu her seferinde seks fantezilerini süsleyen ince, çarpıcı, aristokratik kadınlardan biri ya da ikisiyle birden, yani

kırmızı, ıslak, sinirli dudakları olan siyah saçlı, zengin güzel kontes ve siyah saçlı, zengin güzel geliniyle öpüşeceğini de biliyordu. Subay dairesine dönerken Yossarian hepsine çılgınca âşıktı: Luciana'ya; saten bluzunun düğmeleri açık duran arzulu, sarhoş kıza; onun dokunmasına, hatta flört etmesine bile izin vermeyen güzel, zengin kontese ve onun zengin, güzel gelinine çılgınca âşıktı. Kontes ile gelini Nately karşısında kuzu gibi oluyorlar, Aarfy'ye ruhsuzca boyun eğiyorlardı ama Yossarian'ın deli olduğunu düşünüyorlardı ve Yossarian ne zaman uygunsuz bir öneri yapsa ya da merdivenlerde yanlarından geçerken onları ellemeye çalışsa, tatsız bir küçümsemeyle kaçınıyorlardı ondan. İkisi de muhteşem yaratıklardı; etli, parlak, sivri dilleri ve yuvarlak, ılık, tatlı, yapış yapış ve biraz çürümeye yüz tutmuş eriklere benzeyen ağızları vardı. Klas sahibi kadınlardı; Yossarian klasın ne olduğundan emin değildi ama o kadınlarda var olduğunu ve kendisinde olmadığını ve bunu onların da bildiğini biliyordu. Yürümeye devam ederken narin bedenlerine yapışan iç çamaşırları; üstlerine tam oturan, çiçekli dantel kenarlı, simsiyah ya da pastel rengi parlak giysilerini; ince, pürüzsüz, mavi-beyaz göğüslerinden bulut bulut yükselen baştan çıkarıcı şımartılmış ten ve banyo tuzu kokuları hayal edebiliyordu. Yossarian bir kez daha Aarfy'nin olduğu yerde olmayı, onun kim olduğunu hiç takmayan ve onu bir daha aklına bile getirmeyecek çekici, sarhoş bir orospuyla edepsizce, zalimce, neşeyle sevişebilmeyi diledi.

Ama Yossarian daireye vardığında Aarfy de oradaydı. Yossarian ona, o sabah Bologna üzerinde, onun uçağın burnundaki kötücül, gizemli, yerinden edilemez varlığı karşısında hissettiği aynı acılı hayret hissiyle, ağzı bir karış açık, bakakaldı.

"Senin burada ne işin var?" diye sordu.

"Bu doğru, sor ona!" diye bağırdı Aç Joe öfkeyle. "Burada ne işi olduğunu söylet ona!"

Kid Sampson uzun dramatik bir inleme eşliğinde başparmağıyla işaret parmağını tabanca yaptı ve kendi beynini patlat-

tı. Kocaman bir sakız çiğnemekte olan Huple, on beş yaşında gösteren yüzünde tecrübesiz, boş bir ifadeyle onları izliyordu. Yarattığı heyecandan zevk aldığı belli olan Aarfy aşırı gelişkin bir kendini beğenmişlik içinde piposunun çanağını aylak aylak avucuna vurarak ileri geri yürüyordu.

"O kızla eve gitmedin mi?" diye sordu Yossarian.

"Ah, elbette, onunla eve gittim," diye yanıt verdi Aarfy. "Onu evine yalnız göndereceğimi düşünmüyordun, değil mi?"

"Onunla kalmana izin vermedi mi?"

"Ah, onunla kalmamı istedi istemesine," diye güldü Aarfy. "Sen iyi ihtiyar Aarfy için endişelenme. Ama sırf çok fazla içti diye öyle tatlı bir kızdan faydalanamazdım. Nasıl bir adam olduğumu sanıyorsun?"

"Ondan faydalanmaktan bahseden kim?" diye sordu Yossarian şaşkınlık içinde. "Onun tek istediği birileriyle yatmaktı. Bütün gece başka şeyden bahsetmedi."

"Çünkü kafası biraz karışmıştı," diye açıkladı Aarfy. "Ama onunla biraz konuştum ve aklının başına gelmesini sağladım."

"Piç herif!" diye bağırdı Yaşaran ve yorgun yorgun divana, Kid Sampson'ın yanına çöktü. "Onu istemiyorduysan ne demeye içimizden birine vermedin?"

"Gördün mü?" diye sordu Aç Joe. "Adamda bir sorun var."

Yossarian başını salladı ve merakla Aarfy'ye baktı. "Aarfy, söylesene bana. Aralarından birini becerdiğin oldu mu?"

Aarfy kibirli bir memnuniyetle güldü yine. "Ah, elbette, dürtüyorum onları. Sen benim için endişelenme. Ama cici kızları asla. Ben ne tür kızları dürteceğimi, ne tür kızları dürtmeyeceğimi bilirim ve asla cici kızları dürtmem. Bu seferki tatlı bir kızdı. Ailesinin paralı olduğunu anlayabiliyordun. Hatta yüzüğünü arabanın penceresinden bile attırdım."

Aç Joe dayanılmaz bir acıyla ciyaklayarak havaya fırladı. "*Ne* yaptın?" diye çığlık attı. "*Ne* yaptın?" Gözyaşlarına boğulmak üzere, iki yumruğuyla Aarfy'nin omuzlarını ve kollarını dövmeye başladı. "Bunu yaptığın için seni öldürmem gerek,

seni piç herif. *Günahkâr* bu adam, olduğu şey bu işte. Aklı pis çalışıyor, öyle değil mi? Aklı pis çalışmıyor mu?"

"En pis akıllardan biri," diye onayladı Yossarian.

"Siz neden bahsediyorsunuz?" diye sordu Aarfy içten bir şaşkınlıkla, yüzünü korumak için oval omuzlarının arasına çekerek. "Of, hadi ama, Joe," diye yalvardı hafif bir rahatsızlıkla gülümseyerek. "Beni yumruklamayı bırak, olmaz mı?"

Ama Aç Joe Yossarian onu kaldırıp yatak odasına doğru itene kadar yumruklamayı bırakmadı. Yossarian huzursuzluk içinde kendi odasına gitti, soyundu ve uyudu. Bir saniye sonra sabah olmuştu ve biri onu sarsıyordu.

"Beni neden uyandırıyorsun?" diye inledi.

Onu sarsan Michaela idi, neşeli bir mizaca ve solgun anaç bir yüze sahip sıska hizmetçi. Onu uyandırıyordu, çünkü kapının önünde Yossarian'ı bekleyen bir misafiri vardı. *Luciana!* Yossarian inanamıyordu. Michaela çıktıktan sonra onunla odada yalnız kalmıştı. Oracıkta dikilmiş, sinirli sinirli ona kaş çatarken bile bastırılamaz, şefkatli bir canlılıkla buharlar saçan kıpır kıpır, güzel, sağlıklı, heykelsi Luciana. Üzerinde şirin, yeşil bir elbise vardı ve topuklu beyaz ayakkabılar içindeki sütun gibi, muhteşem bacaklarını aralamış, büyük, düz, beyaz, deri el çantasını elinde sallıyordu. Yossarian yataktan fırlayıp onu ellemeye kalktığında o el çantasıyla yüzüne vurdu. Yossarian şaşkınlık içinde acıyan yanağını tutarak, sersem sersem geriledi.

"Domuz!" dedi Luciana tükürürcesine, öfkeyle, burun delikleri vahşi bir tiksintiyle kabararak. "*Vive com' un animale!*"

Küçümseme ve tiksinti dolu, vahşi, boğuk bir küfür sallayarak odayı aştı ve yüksek pencerenin üç kanadını açtı. Parlak bir günışığı sel gibi içeri doldu, yanında getirdiği serin, taze hava içerideki boğucu havaya canlandırıcı tonik gibi karıştı. Luciana el çantasını bir sandalyeye bıraktı ve odayı derleyip toplamaya başladı. Yerdeki, mobilyaların üzerindeki eşyaları kaldırdı, Yossarian'ın çoraplarını, mendilini ve iç çamaşırlarını

şifonyerdeki boş bir çekmeceye fırlattı, gömleğini ve pantolonunu gardıroba astı.

Yossarian yatak odasından fırlayıp banyoya girdi ve dişlerini fırçaladı. Ellerini, yüzünü yıkadı, saçlarını taradı. Koşa koşa geri geldiği zaman oda düzenlenmişti ve Luciana hemen hemen tamamen soyunmuştu. Yüzünde rahatlamış bir ifade vardı. Küpelerini şifonyerin üzerine bıraktı; kalçalarına gelen, suni ipekten pembe bir iç gömlek içinde, yalınayak yatağa yürüdü. Toplamayı unuttuğu bir şey kalmadığından emin olmak için odada göz gezdirdi ve sonra yatak örtüsünü çekip kedimsi bir beklenti ifadesiyle rahatça yatağa uzandı. Boğuk bir kahkahayla, özlemle Yossarian'ı yanına çağırdı.

"Şimdi," diye fısıldadı kollarını hevesle ona uzatarak. "Şimdi benimle yatmana izin vereceğim."

İtalyan Ordusu'na katıldıktan sonra öldürülen nişanlısıyla tek bir hafta sonu yattığı hakkında bazı yalanlar söyledi ve yalanlarının hepsi doğru çıktı, çünkü Yossarian başlar başlamaz hemen *finito!* diye bağırdı ve sonra Yossarian'ın neden durmadığını merak etti. Sonunda Yossarian da *finito* yaptı ve durumu ona açıkladı.

Yossarian ikisi için sigara yaktı. Yossarian'ın tamamen bronzlaşmış teni Luciana'yı büyüledi. Yossarian onun iç gömleğini neden hiç çıkarmadığını merak etti. Kesimi erkek iç gömleklerine benziyordu. Dar omuz askıları vardı ve Yossarian'ın kıza orada olduğunu söyletmesinden sonra görmesine izin vermeyi reddettiği görünmez yara izini gizliyordu. Yossarian parmağının ucuyla yara izinin hatlarını kızın kürek kemiğinden neredeyse belkemiğinin dibine kadar takip ettiği zaman kız çelik gibi gerildi. Yossarian kızın hastanede, uyuşturulmuş ya da acı içinde geçirdiği işkence dolu geceleri, her yeri saran silinmez eter, dışkı ve dezenfektan kokusunu, beyaz üniformalar ve lastik tabanlı ayakkabılar arasında kangrenleşmiş, çürüyen insan eti kokusunu, koridorlarda şafağa kadar loş loş yanan tekinsiz gece lambalarını düşünerek irkildi. Lu-

ciana bir hava saldırısı sırasında yaralanmıştı.

"*Dove?*" diye sordu Yossarian ve kuşku içinde nefesini tuttu.

"*Napoli.*"

"Almanlar mı?"

"*Americani.*"

Yossarian'ın kalbi kırıldı ve aşık oldu. Kızın onunla evlenip evlenmeyeceğini merak etti.

"*Tu sei pazzo,*" dedi kız ona hoş bir kahkahayla.

"Neden deliyim?" diye sordu Yossarian.

"*Perché non posso sposare.*"

"Neden evlenemezmişsin?"

"Çünkü bakire değilim," diye yanıt verdi kız.

"Ne alakası var?"

"Kim evlenir benimle? Kimse bakire olmayan kız istemez."

"Ben isterim. Ben seninle evlenirim."

"*Ma non posso sposarti.*"

"Neden benimle evlenmezmişsin?"

"*Perché sei pazzo.*"

"Neden deliymişim?"

"*Perché vuoi sposarmi.*"

Yossarian şaşkın bir eğlentiyle alnını kırıştırdı. "Benimle evlenmiyorsun çünkü deliyim ve seninle evlenmek istediğim için deli olduğumu söylüyorsun. Doğru mu?"

"*Si.*"

"*Tu sei pazz*'!" dedi Yossarian yüksek sesle.

"*Perché*?" diye bağırdı kız ona kızgınlıkla. Yatakta doğrulup otururken görmezden gelinmesi imkânsız, yuvarlak göğüsleri pembe iç gömleğin içinde küstah bir öfkeyle yükselip alçaldı. "Neden deliymişim?"

"Çünkü benimle evlenmiyorsun."

"*Stupido*!" diye bağırdı kız ona ve elinin tersiyle göğsüne koca bir şaplak attı. "*Non posso sposarti! Non capisci? Non posso sposarti.*"

"Ah, elbette, anlıyorum. Peki benimle neden evlenemezmişsin?"

"*Perché sei pazzo*!"

"Peki neden deliyim?"

"*Perché vuoi sposarmi.*"

"Çünkü seninle evlenmek istiyorum. *Carina, ti amo*," diye açıkladı Yossarian ve kızı nazikçe yatağa çekti. "*Ti amo molto.*"

"*Tu sei pazzo*," diye mırıldandı kız yanıt olarak, iltifat görmüş gibi.

"*Perché*?"

"Çünkü beni sevdiğini söylüyorsun. Bakire olmayan bir kızı nasıl sevebilirsin?"

"Seninle evlenemediğim için."

Kız yine tehditkâr bir öfkeyle doğrulup oturdu. "Neden benimle evlenemezmişsin?" diye sordu, iltifatkâr bir yanıt veremezse ona yine vurmaya hazırlanarak. "Sırf bakire değilim diye mi?"

"Hayır, hayır, sevgilim. Çünkü *sen* delisin."

Kız bir an boş bir içerlemeyle baktı ona, sonra başını arkaya attı ve içten bir kahkaha patlattı. Gülmeyi bıraktığında Yossarian'a yepyeni bir beğeniyle bakıyordu, esmer yüzündeki hassas dokular daha da esmerleşti, onu daha da güzelleştiren bir kan hücumuyla uyuşuk uyuşuk kızardı. Kızın gözleri daldı. Yossarian sigaralarını söndürdü; tek kelime etmeden yaklaştılar ve tutkuyla öpüşmeye başladılar. Tam o sırada Aç Joe, Yossarian'ın kız aramak üzere onlarla birlikte dışarı çıkmayı isteyip istemediğini sormak için kapıyı çalmadan içeri girdi. Aç Joe onları gördüğünde kalakaldı ve sonra fırlayıp odadan çıktı. Yossarian yataktan daha da hızla fırladı ve Luciana'ya giyinmesini bağırmaya başladı. Kız hayretler içinde donakalmıştı. Yossarian onu kolundan yakalayıp kabaca yataktan çekti, giysilerine doğru fırlattı, sonra kapıya koşup tam Aç Joe fotoğraf makinesiyle birlikte geri döndüğünde kapattı. Aç Joe ayağını kapı aralığına kıstırmıştı ve çekmiyordu.

"Bırak içeri gireyim!" diye yalvardı telaşla, manyak gibi kıvranarak. "Bırak içeri gireyim!" Bir an çabalamayı bıraktı ve ayartıcı bir gülümseme olması kastedilmiş bir ifadeyle kapı aralığından Yossarian'ın yüzüne baktı. "Ben değil Aç Joe," diye açıkladı ciddiyetle. "Ben *Life* dergisinden koskoca fotoğrafçı. Koskoca kapakta koskoca resim. Ben seni yapacak büyük Hollywood yıldızı, Yossarian. Bol bol *dinero*. Bol bol boşanma. Bütün gün bol bol aganigi. *Si, si, si!*"

Aç Joe giyinmekte olan Luciana'nın resmini çekmek için bir adım gerilediğinde Yossarian kapıyı çarparak kapattı. Aç Joe sağlam tahta kapıya çılgınca yüklendi, enerjisini toplamak için geriledi ve sonra yine çılgınca yüklendi. Yossarian saldırılar arasında giyindi. Luciana yeşil-beyaz yaz elbisesini üzerine geçirmiş, eteğini beline kadar kaldırmıştı. Yossarian kızın külotunun içinde sonsuza dek kaybolmak üzere olduğunu görünce bir hüzün dalgasına kapıldı. Uzanıp kızı havaya kaldırdığı baldırından yakaladı ve kendine çekti. Kız hoplayarak yaklaştı ve ona yaslandı. Yossarian onun kulaklarını, kapalı gözlerini romantik romantik öptü, butlarının arkasını okşadı. Kız şehvetle mırıldanmaya başlamıştı ki Aç Joe kırılgan bedeniyle kapıya bir kez daha yüklendi ve neredeyse ikisini birden yere devirecekti. Yossarian kızı ittirdi.

"*Vite! Vite!*" diye payladı onu. "Giyin artık!"

"Sen neden bahsediyorsun?" diye sordu kız.

"Çabuk! Çabuk! İngilizce anlamıyor musun? Çabuk giysilerini giy!"

"*Stupido!*" diye hırladı kız ona. "*Vite* Fransızcadır, İtalyanca değil. *Subito, subito!* Söylemeye çalıştığın bu. *Subito*!"

"*Si, si.* Söylemeye çalıştığım bu. *Subito, subito!*"

"*Si, si*," diye karşılık verdi kız yardımseverlikle ve ayakkabılarıyla küpelerini almaya koştu.

Aç Joe kapalı kapının ardından fotoğraf çekmek için hamlelerine ara vermişti. Yossarian makinenin şıkırtısını duyabiliyordu. İkisi de hazır olduklarında, Yossarian Aç Joe'nun bir

sonraki hamlesini bekledi ve tam o yüklenirken kapıyı açtı. Aç Joe sersem bir kurbağa gibi odaya daldı. Yossarian çeviklikle onun çevresinden dolandı, Luciana'yı arkasından çekerek daireden koridora çıkardı. Nefes nefese kahkahalar atarak, paldır küldür merdivenleri indiler ve dinlenmek için her durduklarında neşeyle kafa kafaya verdiler. Merdivenlerin dibine yaklaştıklarında yukarı çıkmakta olan Nately ile karşılaştılar ve sustular. Nately gergin, kirli ve mutsuzdu. Kravatı çarpılmıştı, gömleği kırışmıştı ve elleri ceplerinde yürüyordu. Yüzünde keyifsiz ve umutsuz bir ifade vardı.

"Sorun nedir, evlat?" diye sordu Yossarian merhametle.

"Yine meteliksiz kaldım," diye yanıt verdi Nately zayıf, dalgın bir gülümsemeyle. "Ne yapacağım ben?"

Yossarian bilmiyordu. Nately son otuz iki saatini, saati yirmi dolara, hayran olduğu kayıtsız orospuyla geçirmişti ve geriye ne maaşından, ne de zengin ve cömert babasının her ay gönderdiği harçlıktan bir şey kalmıştı. Bu, kadınla daha fazla zaman geçiremeyeceği anlamına geliyordu. Kadın diğer askerler arasında müşteri ararken Nately'nin sokakta, yanında yürümesine izin vermiyordu ve onun uzaktan takip ettiğini görünce kızıyordu. Nately, canı isterse kadının dairesinde kalmakta özgürdü, ama kadının oraya geleceği kesin değildi. Ve parasını ödemediği sürece Nately'ye hiçbir şey vermiyordu. Kadın seksi sıkıcı buluyordu. Nately kadının nahoş biriyle, ya da Nately'nin tanıdığı biriyle yatağa girmeyeceğinden emin olmak istiyordu. Yüzbaşı Black ne zaman Roma'ya gelse özellikle bu kadını satın alıyordu. Böylece sevgilisini becerdiği haberiyle Nately'ye işkence edebiliyor, kadını boyun eğmeye zorladığı iğrenç hakaretleri anlatırken Nately'nin içinin içini yemesini seyredebiliyordu.

Nately'nin ümitsiz hali Luciana'ya dokundu ama Yossarian'la birlikte güneşli sokağa çıktığı zaman Aç Joe'nun pencereden sarkarak geri dönüp giysilerini çıkarmalarını, çünkü kendisinin gerçekten *Life* dergisinden bir fotoğrafçı olduğunu bağı-

rarak yalvardığını duyar duymaz yine kahkahalara boğuldu. Luciana yüksek topuklu beyaz ayakkabıları içinde kaldırımda neşeyle koştu ve bir gece önce dans salonunda sergilediği ve ondan sonra hiç kaybolmayan aynı canlı ve içten coşkunlukla Yossarian'ı peşinden sürükledi. Yossarian ona yetişti ve kolunu beline dolayarak yürüdü. Köşeye geldiklerinde kız geriledi. El çantasından çıkardığı küçük bir aynaya bakarak saçlarını düzeltti ve ruj sürdü.

"Neden benden ismimi ve adresimi bir kâğıt parçasına yazmamı istemiyorsun? Böylece, Roma'ya yine geldiğinde beni bulabilirsin," diye öneride bulundu.

"Neden ismini ve adresini bir kâğıt parçasına yazmıyorsun?" diye kabul etti Yossarian.

"Neden?" diye sordu kız hırçınlıkla, aniden dudak bükerek ve gözleri öfkeyle çakmak çakmak yanarak. "Ben gider gitmez yırtıp paramparça edebilesin diye mi?"

"Kim yırtacakmış?" diye itiraz etti Yossarian kafası karışarak. "Sen neden bahsediyorsun?"

"Yırtacaksın," diye ısrar etti kız. "Ben gider gitmez paramparça edeceksin ve benim gibi uzun boylu, genç ve güzel bir kız seninle yattı ve karşılığında para istemedi diye kasıla kasıla yürüyüp gideceksin."

"Kaç para istiyorsun?" diye sordu Yossarian.

"*Stupido!*" diye bağırdı kız duygusallıkla. "Ben senden para istemiyorum!" Ayağını yere vurdu ve kolunu kavgacı bir tavırla havaya kaldırdı. Yossarian kızın büyük el çantasıyla yine yüzüne vuracağından korktu. Kız bunun yerine ismini ve adresini bir kâğıt parçasına yazdı ve ona uzattı. "Al," diye sataştı alayla, hafiften titremesini engellemek için alt dudağını ısırarak. "Unutma. Ben gider gitmez paramparça edeceksin."

Sonra ona dingin dingin gülümsedi, elini sıktı ve üzüntüyle, "*Addio*," diye fısıldayarak bir anlığına ona yaslandıktan sonra doğrularak, bilinçsiz bir vakar ve zarafet içinde yürüyüp gitti.

O gider gitmez Yossarian kâğıt parçasını paramparça etti ve Luciana gibi güzel, genç bir kız onunla yattığı ve karşılığında para istemediği için kasıla kasıla aksi yöne yürümeye başladı. Kızıl Haç binasının yemek salonuna göz gezdirdiği ve kendini her tür fantastik üniforma içinde düzinelerce askerin arasında kahvaltı ederken bulduğu ana kadar halinden epey memnundu. Sonra aniden, giysilerini çıkaran, giyinen, okşayan, yatakta yanındayken üzerinden çıkarmayı reddettiği sahte ipekten pembe iç gömleği içinde fırtına gibi tirat atan Luciana'nın görüntüleri gözlerinin önüne geldi. Kızın uzun, çevik, çıplak, genç, canlı bedenini böylesine büyük bir küstahlık içinde minik minik kâğıt parçaları halinde paramparça edip büyük bir kendini beğenmişlikle kaldırımdan oluğa atarak yaptığı hatanın muazzamlığı karşısında kızarmış ekmeği ve yumurtası boğazına dizildi. Onu şimdiden çok özlüyordu. Yemek salonunda, onunla birlikte yemek yiyen o kadar çok gürültücü, yüzsüz insan vardı ki! Luciana'yla yine yalnız kalma ihtiyacı duydu ve aceleyle masadan fırladı, koşa koşa dışarı çıktı, kâğıdı attığı sokağa koştu ama bir sokak temizleyicisinin hortumu hepsini akıtıp götürmüştü.

O gece onu Müttefik subayların gece kulübünde bulamadı; tahta tepsiler dolusu güzel yemeği ve cıvıldayan, canlı ve şirin kızları olan sıcak, parlak, kaotik, hedonistik karaborsa lokantasında da bulamadı. Aslında, lokantayı bile bulamadı. Yalnız başına yatağa girdiğinde rüyasında, Aarfy hemen arkasında şişkin, iğrenç bir sırıtışla dikilirken Bologna üzerinde yine uçaksavar mermilerinden kaçtı. Sabah bulabildiği tüm Fransız ofislerinde Luciana'yı aradı ama kimse onun neden bahsettiğini bilmiyordu ve sonra dehşet içinde koşuşturmaya devam etti; öylesine sinirli, şaşkın ve yönünü şaşırmıştı ki dehşet içinde bir yerlere koşmak zorundaydı; limon rengi külotlu bodur hizmetçiyi bulmak için erlerin dairesine koştu ve onu beşinci katta, hırpani, kahverengi kazağı ve kalın, siyah eteği içinde, Snowden'ın odasının tozunu alırken buldu. O sıralar-

da Snowden henüz hayattaydı ve Yossarian çılgın, yaratıcı bir çaresizlik içinde kapıdan kadına doğru atılırken ayağına takılan mavi çantanın üzerine beyaz harflerle, şablonla yazılmış isme bakarak bunun Snowden'ın odası olduğunu anlayabiliyordu. İhtiyaç içinde kadına doğru sendelediğinde kadın onu yere düşmeden, bileğinden yakaladı; kendini geri geri yatağa atarken onu da tepesine çekti ve teselli veren gevşek kollarıyla konukseverce sardı. Geniş, kaba, cana yakın yüzünde samimi bir dostlukla ona gülümserken toz fırçasını elinde bayrak gibi tutuyordu. Yossarian'ı hiç rahatsız etmeden limon rengi külotunu aşağı yuvarlarken keskin, elastik bir şaklama duyuldu.

İşleri bittiği zaman Yossarian kadının eline para sıkıştırdı. Kadın minnetle kucakladı onu. Yossarian da onu kucakladı. Kadın kucaklamasına karşılık verdi ve sonra yine onu yatağa tepesine çekti. İşleri bir kez daha bittiği zaman Yossarian kadının eline daha fazla para tutuşturdu ve kadın onu bir daha minnetle kucaklayamadan odadan koşarak çıktı. Kendi dairesine döndüğünde eşyalarını becerebildiğince hızla topladı, kalan parasını Nately'ye bıraktı ve ikmal uçağıyla Pianosa'ya dönüp onu yatak odasına almadığı için Aç Joe'dan özür diledi. Özür dilemesi gereksizdi, çünkü Yossarian onu bulduğunda Aç Joe'nun neşesi yerindeydi. Aç Joe'nun ağzı kulaklarındaydı ve Yossarian onu görür görmez midesi bulandı, çünkü onun neşesinin ne anlama geldiğini hemen anlamıştı.

"Kırk görev uçuşu," diye bildirdi Aç Joe hemen, rahatlama ve sevinçle ahenk kazanmış bir sesle. "Albay yine yükseltti."

Yossarian sersemlemişti. "Ama ben otuz iki uçuş yapmıştım, lanet olası! Üç tane daha uçunca işim bitecekti."

Aç Joe kayıtsızca omuzlarını silkti. "Albay kırk uçuş istiyor," diye tekrarladı.

Yossarian onu ittirip geçti ve doğrudan hastaneye koştu.

17

BEYAZLAR İÇİNDEKİ ASKER

Yossarian doğrudan hastaneye koştu. Şimdiye dek yaptığı otuz iki uçuştan sonra bir uçuş daha yapmaktansa sonsuza dek orada kalmaya kararlıydı. Fikrini değiştirip hastaneden çıktıktan on gün sonra albay gereken uçuş sayısını kırk beşe çıkardı ve Yossarian, o süre içinde yaptığı altı uçuştan sonra bir uçuş daha yapmaktansa sonsuza dek hastanede kalmaya karar vererek yine hastaneye döndü.

Yossarian karaciğeri ve gözleri sayesinde her istediğinde hastaneye koşabiliyordu: doktorlar karaciğerindeki rahatsızlığı düzeltemiyorlardı ve Yossarian onlara karaciğerinde bir rahatsızlık olduğunu söylerken onunla göz göze gelemiyorlardı. Yossarian koğuşunda gerçekten hasta biri olmadığı sürece hastanede kalmaktan keyif alıyordu. Vücudu bir başkasının yakalandığı sıtmadan ya da gripten, hemen hemen hiç rahatsız olmadan canlı kurtulacak kadar sağlamdı. Başkalarının bademcik ameliyatlarını, operasyon sonrası stres yaşamadan atlatabiliyordu. Hatta başkalarının fıtıklarına ve basurlarına, birazcık tiksinti ve mide bulantısıyla tahammül edebiliyor-

du. Ama hastalanmadan dayanabildikleri bu kadardı. Bundan sonra, kaçıp gitmeye hazır oluyordu. Hastanede rahat ediyordu, çünkü hastanede sizden bekledikleri tek şey ölmeniz ya da iyileşmenizdi ve Yossarian'ın zaten hiçbir sorunu olmadığı için iyileşmek kolaydı.

Hastanede olmak Bologna üzerinde uçmaktan ya da Huple, kontrollerde Dobbs ve arkada ölmekte olan Snowden ile birlikte Avignon üzerinde uçmaktan daha iyiydi.

Yossarian'ın görebildiği kadarıyla hastanenin içinde hastanenin dışına göre daha az hasta insan oluyordu ve ciddi rahatsızlıklara sahip insan sayısı da azdı. Hastanenin içindeki ölüm oranı hastanenin dışındakinden daha düşüktü, üstelik çok daha sağlıklı bir ölüm oranıydı. Pek az insan boş yere ölüyordu. Hastanenin içindeki insanlar ölmek hakkında çok daha fazla bilgi sahibiydi ve bu işi çok daha düzgün, çok daha düzenli yapıyorlardı. Hastanenin içinde Ölüm'ü alt edemiyorlardı ama Ölüm'ün adabına göre davranmasını kesinlikle sağlıyorlardı. Ona görgü kurallarını öğretmişlerdi. Ölüm'ü dışarıda tutamıyorlardı ama hastanede olduğu sürece Ölüm tam bir hanımefendiydi. Hastanenin içindeyken insanlar ruhlarını belli bir zevk ve incelikle teslim ediyorlardı. Hastanenin dışında çok rastlanan o kaba, çirkin ölüm gösterileri olmuyordu. Kraft ve Yossarian'ın çadırındaki ölü adam gibi havada patlamıyorlar, Snowden'ın uçağın arkasında içini Yossarian'a döktükten sonra yaptığı gibi alev alev bir yaz günü donarak ölmüyorlardı.

"Üşüyorum," diye sızlanmıştı Snowden. "Üşüyorum."

"Geçti, geçti," diye teselli etmeye çalıştı Yossarian onu. "Geçti, geçti."

Clevinger'ın yaptığı gibi tuhaf bir şekilde bir bulutun içinde yoklara karışmıyorlardı. Kan ve lapa halinde patlamıyorlardı. Boğulmuyorlar, yıldırım çarpmasına uğramıyorlar, makinelerce parçalanmıyorlar, toprak kaymalarında ezilmiyorlardı. Soygunlarda vurulmuyorlar, tecavüze uğrarken boğazlanmıyorlar,

meyhanelerde bıçaklanmıyorlar, ebeveynleri ya da çocukları tarafından baltalanmıyorlar ya da Tanrı'nın emri olan bir başka şekilde bir anda ölmüyorlardı. Kimsenin boğazına bir şey kaçmıyordu. İnsanlar ameliyat odasında centilmen gibi, kan kaybından ölüyorlar ya da oksijen çadırında yorum yapmadan ruhlarını teslim ediyorlardı. Hastane dışında çok moda olan beni-şimdi-görüyorsun-şimdi-görmüyorsun oyunu yoktu; şimdi-varım-şimdi-yokum numarası da yoktu. Kıtlıklar ya da seller olmuyordu. Çocuklar beşiklerinde veya dondurucularda nefessiz kalmıyorlar, kamyon altında ezilmiyorlardı. Kimse dövülerek öldürülmüyordu. İnsanlar gazı açıp kafalarını fırının içine sokmuyor, metro trenlerinin önüne atlamıyor, otel pencerelerinden ölü ağırlıklar gibi kendilerini bırakıp *vışşş!* sesi eşliğinde, saniyede dokuz nokta sekiz metre ivmeyle hızlanmıyorlar, kaldırıma iğrenç bir *plop!* sesiyle düşmüyorlar, orada, herkesin ortasında, kıllı çilekli dondurma dolu, koyun postundan yapılmış bir çuval gibi iğrenç bir şekilde, kanlar içinde, pembe ayak parmakları yamularak ölmüyorlardı.

Her şey düşünülünce oranın da kendine has kusurları olmasına rağmen Yossarian hastaneyi tercih ediyordu. Görevliler işgüzar, eğer kulak asıyorsanız kurallar kısıtlayıcıydı ve idare her şeye burnunu sokuyordu. Hasta insanlar da olduğundan, canlı, genç bir kalabalıkla aynı koğuşta kalacağına güvenemiyordu ve sunulan eğlence de her zaman iyi değildi. Savaş sürdükçe ve cepheye yaklaştıkça hastanelerin durumunun kötüleştiğini itiraf etmek zorundaydı ve muharebe alanının dahilinde konukların kalitesi gözle görülür bir biçimde düşüyordu, çünkü muharebe alanının dahilinde savaş koşullarının etkileri hemen kendilerini belli ediyorlardı. Savaşın derinliklerine gittikçe insanlar daha da hasta oluyorlardı. Hastaneye gittiği son seferde gördüğü beyazlar içindeki asker hastalığın zirvesi sayılırdı, çünkü ölmeden daha fazla hastalanamazdı ve kısa süre sonra da ölmüştü zaten.

Beyazlar içindeki asker tamamen gazlı bez, alçı ve bir ter-

mometreden ibaretti ve aslında termometre, bir akşam Hemşire Cramer termometreyi okuyup askerin öldüğünü keşfedene kadar Hemşire Cramer veya Hemşire Duckett'ın her sabah ve her akşam askerin ağzının üzerine denk gelen kara deliğe dengelediği bir süs eşyasından başka bir şey değildi. Yossarian şimdi durup düşündüğünde, beyazlar içindeki askeri öldüren konuşkan Texaslı değil de Hemşire Cramer'mış gibi görünüyordu; kadın termometreyi okumasa ve okuduğu rakamı ilan etmese beyazlar içindeki asker hâlâ hayatta olabilir, orada, tepeden tırnağa alçı ve gaz beziyle kaplanmış, koskocaman kolları ve bacakları alçılar içinde ve tuhaf, işe yaramaz organlar gibi gergin kablolarla havaya çekilip fantastik ölçüde uzun, siyah, kurşun ağırlıklarca dengelenmiş, kaskatı bacakları kalça hizasından kaldırılmış ve iki tuhaf kolu dik açılarla asılmış, baştan beri yattığı şekilde yatıyor olabilirdi. Orada o şekilde yatmak doğru düzgün bir hayat sayılmayabilirdi ama o askerin sahip olduğu tek hayattı ve Yossarian'a kalırsa o hayata son verme karan Hemşire Cramer'a düşmezdi.

Beyazlar içindeki asker üzerine bir delik delinmiş, gevşek bir sargı bezi rulosu gibiydi ya da limandaki, üzerine çarpık, çinko bir boru saplanmış kırık taş bloklardan biri gibi. Koğuşta, Texaslı dışındaki tüm hastalar gizlice koğuşa sokulduğu geceyi takip eden sabah onu gördükleri andan itibaren merhametli bir tiksintiyle kaçınmışlardı ondan. Koğuşun en uzak köşesinde toplanıyorlar, kötücül, gücenmiş fısıltılarla adam hakkında dedikodu yapıyorlar, onun varlığını korkunç bir dayatma olarak görerek isyan ediyorlar, hatırlattığı mide bulandırıcı gerçek yüzünden kötü niyetle içerliyorlardı. Adamın inlemeye başlayacağı gibi ortak bir korkuları vardı.

"İnlemeye başlarsa ne yaparım bilmiyorum," dedi sarı bıyıklı, atılgan, genç pilot üzgün üzgün. "Bu, gece de inleyeceği anlamına geliyor, çünkü geceyi gündüzden ayıramayacak."

Orada kaldığı sürece beyazlar içindeki askerden ses çıkmadı. Ağzının üzerine denk gelen lime lime delik derindi, simsi-

yahtı ve dudak, diş, damak ya da dil izi görünmüyordu. Bakabilecek kadar yaklaşan tek kişi dost canlısı Texaslıydı. Adam günde birkaç kez yaklaşıyor, düzgün insanlara daha fazla oy hakkı verilmesi konusunda gevezelik ediyordu. Her sohbeti aynı selam cümleleriyle açıyordu: "Ne diyorsun, dostum? Nasıl gidiyor?" Koğuştaki, nizami pazen pijama ve üstüne kestane rengi kadife bornoz giymiş adamların kalanı o ikisinden kaçınıyor, beyazlar içindeki askerin kim olduğunu, neden orada olduğunu, aslında neye benzediğini merak ediyorlardı.

"Onun bir şeyi yok diyorum size," diye bildiriyordu Texaslı cesaret verircesine, her ziyaretinden sonra. "İçten içe, aslında oldukça düzgün bir çocuk. Yalnızca biraz utanıyor ve güvensiz hissediyor, çünkü burada kimseyi tanımıyor ve konuşamıyor. Neden yanına yaklaşıp kendinizi tanıtmıyorsunuz? Size zararı dokunmaz."

"Sen neden bahsediyorsun?" diye sordu Dunbar. "Senin neden bahsettiğini anlıyor mu ki?"

"Elbette benim neden bahsettiğimi anlıyor. Adam aptal değil. Onda bir sorun yok."

"Seni duyabiliyor mu?"

"Eh, beni duyup duyamadığını bilmiyorum ama neden bahsettiğimi anladığından eminim."

"Ağzının üzerindeki deliğin oynadığı oldu mu?"

"Bak şimdi. Bu nasıl bir delice soru böyle?" diye sordu Texaslı huzursuzlukla.

"Hiç oynamıyorsa adamın nefes alıp almadığını nereden anlıyorsun?"

"Bir erkek olduğunu nereden anlıyorsun?"

"Yüzünü örten sargıların altında, gözlerinin üstünde koruyucu bir şey var mı?"

"Ayak parmaklarını oynatıyor mu, parmak uçlarını kıpırdatıyor mu?"

Texaslı gittikçe artan bir şaşkınlık içinde geriledi. "Bak şimdi. Bu nasıl delice bir soru böyle? Hepiniz çıldırmış olmalı-

sınız. Neden yanına yaklaşıp tanışmıyorsunuz? Gerçekten iyi bir çocuk, söylüyorum size."

Beyazlar içindeki asker gerçekten iyi bir çocuktan çok içi doldurulmuş, sterilize edilmiş bir mumyaya benziyordu. Hemşire Duckett ile Hemşire Cramer onu pırıl pırıl tutuyordu. Bir elbise fırçasıyla sık sık sargılarını fırçalıyorlar, kollarını, bacaklarını, omuzlarını, göğsünü ve kalçasını örten alçıları sabunlu suyla siliyorlardı. Yuvarlak bir kutu metal cilasıyla çalışarak adamın kasıklarının üzerindeki alçıdan çıkan donuk renkli çinko boruyu parlatıyorlardı. Günde birkaç kez nemli kurulama bezleriyle büyük, kapaklı bir kavanozdan gelip alçıya giren ve alçıdan çıkıp diğer büyük, kapaklı kavanoza giden siyah lastik boruların tozunu alıyorlardı. Kavanozlardan biri yatağın yanındaki direğin üzerinde asılı duruyordu ve kavanozdan çıkıp adamın kolundaki sargılara açılmış yarıktan içeri giren boru damla damla besliyordu onu. Diğer kavanoz yerde duruyor, adamın kasıklarından çıkan çinko boruya bağlanmış siyah lastik boru aracılığıyla adamın vücudundaki sıvıyı akıtıyordu. İki genç hemşire durmaksızın kavanozları siliyorlardı. Yaptıkları işle gurur duyuyorlardı. İkisi arasında, Hemşire Cramer daha ilgiliydi. Sağlıklı ve cazibeden yoksun bir yüzü olan biçimli, güzel, cinsellikten yoksun bir kızdı. Hemşire Cramer'ın şirin bir burnu, Yossarian'ın tiksindiği sevimli çillerle dolu parlak, taze bir teni vardı. Beyazlar içindeki askerin durumu ona çok dokunuyordu. Hemşire Cramer'ın erdemli, açık mavi, fincanlar kadar iri gözleri beklenmedik durumlarda iri iri yaşlarla dolar, Yossarian'ı deli ederdi.

"Adamın o şeyin içinde olduğunu nereden biliyorsun ki?" diye sormuştu bir kez ona.

"Benimle bu şekilde konuşmaya nasıl cüret edersin!" diye yanıt verdi Hemşire Cramer kızgınlıkla.

"Ee, nereden biliyorsun? Gerçekten o olduğunu bile bilmiyorsun."

"Kim olduğunu?"

"Onca sargının altında kimin olması gerekiyorsa. Aslında bambaşka biri için ağlıyor olabilirsin. Adamın canlı olduğunu nereden biliyorsun?"

"Ne kadar korkunç şeyler söylüyorsun!" diye nida etti Hemşire Cramer. "Şimdi hemen yatağına dön ve o adam hakkında espriler yapmayı bırak."

"Ben espri yapmıyorum. Oradaki herhangi biri olabilir. Hatta Mudd bile olabilir, bilmemiz imkânsız."

"Sen neden bahsediyorsun?" diye yalvardı Hemşire Cramer titrek bir sesle.

"Belki de ölü adam oradadır."

"Hangi ölü adam?"

"Çadırımda ölü bir adam var ve kimse onu çadırımdan atamıyor. Adı Mudd."

Hemşire Cramer bembeyaz oldu ve çaresizce Dunbar'a dönerek yardım istedi. "Böyle konuşmasını engelle," diye yalvardı.

"Belki içeride kimse yoktur," dedi Dunbar yardımseverce. "Belki sargıları şaka olsun diye göndermişlerdir."

Hemşire Cramer dehşet içinde Dunbar'dan uzaklaştı. "Sen delisin," diye haykırdı yakarıyla çevresine bakınarak. "İkiniz de delisiniz."

O sırada Hemşire Duckett belirdi ve hepsini yataklarına kovaladı. Bu sırada Hemşire Cramer beyazlar içindeki askerin kavanozlarının yerini değiştirdi. Beyazlar içindeki askerin kavanozlarının yerini değiştirmek hiç sorun değildi, çünkü aynı berrak sıvı damla damla adamın içine akıtılıyordu ve hiç eksiliyormuş gibi görünmüyordu. Dirseğinin içinden onu besleyen kavanoz boşaldığında yerdeki kavanoz dolmuş oluyordu ve iki kavanozun boruları çıkarılıyor, çabucak yer değiştiriliyor, aynı sıvı yine adamın koluna akıtılıyordu. Hemen hemen saatte bir kavanozların yerini değiştirmek, hayretler içinde işlemi izleyen adamlar dışında kimse için sorun değildi.

"Neden iki kavanozu birbirine bağlayıp aracıları ortadan

kaldırmıyorlar?" diye sordu Yossarian'ın artık satranç oynamadığı topçu yüzbaşı. "O adama neden ihtiyaç duyuyorlar?"

"Acaba bunu hak etmek için ne yaptı," diye yazıklandı sıtması ve kıçında bir sivrisinek ısırığı olan gedikli subay, Hemşire Cramer beyazlı adamın termometresini okuduktan ve öldüğünü anladıktan sonra.

"Savaşa katıldı," diye tahmin yürüttü sarı bıyıklı savaş pilotu.

"Hepimiz savaşa katıldık," diye karşı çıktı Dunbar.

"Kastettiğim de bu işte," diye devam etti sıtmalı gedikli subay. "Neden o? Bu ödül-ceza sisteminde hiçbir mantık yok gibi. Benim başıma gelene bakın. Kumsalda geçirdiğim tutku dolu beş dakika yüzünden frengi ya da belsoğukluğu kapsam, adalet yerini bulmuş sayılırdı. Ama sıtma? *Sıtma?* Zinanın sonucu olarak sıtmanın mantığını kim açıklayabilir?" Gedikli subay sersem, uyuşuk bir hayret içinde başını iki yana salladı.

"Ya bana ne demeli?" dedi Yossarian. "Bir gece Marakeş'te bir paket şekerleme almak için çadırımdan çıktım ve Ordu Kadın Teşkilatı'ndan, daha önce hiç görmediğim bir kadın beni çalıların içine devirdi. Benim tek istediğim bir paket şekerlemeydi ama böyle bir şeyi kim reddedebilirdi ki?"

"Bu benim belsoğukluğuna benziyor," diye onayladı gedikli subay. "Ama yine de bendeki başkasının sıtması. Bir kereliğine bütün bunların olması gerektiği gibi olmasını ve herkesin tam olarak neyi hak ediyorsa ona yakalanmasını isterdim. Bu evrende, bana biraz güven verebilirdi."

"Bende de başkasının üç yüz bin doları var," diye itiraf etti atılgan, genç savaş pilotu. "Doğduğum günden beri aylaklık edip duruyorum. Üniversite hazırlıkta ve üniversitede kopya çekerek geçtim ve o zamandan bu yana benden iyi bir koca olacağını düşünen güzel kızları becermekten başka iş yapmadım. Bahsettiğim üç yüz bin dolar bana, domuz yemi ihraç ederek bir servet kazanan dedem tarafından, daha ben doğmadan önce miras bırakıldı. Bunu hak etmediğimi biliyorum

ama geri verirsem ne olayım. Aslında kimin parası, merak ediyorum."

"Belki benim babamın parasıdır," diye tahmin yürüttü Dunbar. "Hayatı boyunca çok çalıştı ama kız kardeşimle beni üniversiteye gönderecek kadar para kazanamadı. Ama babam öldü, bu yüzden sende kalsın."

"Şimdi, benim sıtmamın aslında kime ait olduğunu da bulursak, her şeyi halletmiş oluruz. Sıtmaya karşı olduğumdan değil. Başka bir şeye yakalanmaktansa sıtmaya da razı olabilirim. Yalnız, haksızlık edildiğini düşünüyorum. Neden ben başkasının sıtmasına yakalanayım, başkası da benim belsoğukluğumu kapsın?"

"Bende senin belsoğukluğundan daha fazlası var," dedi Yossarian ona. "Senin belsoğukluğun yüzünden görev uçuşları yapmaya devam etmek zorundayım. Ta ki o uçuşlar beni öldürene kadar."

"Bu daha da kötü. Adalet bunun neresinde?"

"İki buçuk hafta önce Clevinger diye bir arkadaşım vardı. O olsa epey adil bulurdu."

"Bu mümkün olan en yüce adalet," diye zevklenmişti Clevinger, neşeli bir kahkahayla ellerini çırparak. "Euripides'in *Hippolytus*'unu düşünmeden edemiyor insan. Theseus'un gençliğindeki şehvet düşkünlüğü muhtemelen oğlunun dünya zevklerinden kaçınmasına sebep olmuştu ve bu da hepsini mahveden trajediye yol açmıştı. Hiçbir şey olmasa bile, Ordu Kadın Teşkilatı'ndan olan kadınla yaşadıkların cinsel ahlaksızlığın kötülüğünü sana öğretmiş olmalı."

"Bana şekerlemelerin kötülüğünü öğretti."

"İçinde bulunduğumuz durumdan hiç sorumlu olmadığın söylenemez, anlamıyor musun?" diye devam etmişti Clevinger gizlemediği bir keyifle. "Afrika'dayken zührevi hastalığa yakalanıp on gün hastanede yatmasan, Albay Nevers öldürülüp yerine Albay Cathcart atanmadan, o zaman gereken yirmi beş uçuşu tamamlayabilirdin."

"Ya sana ne demeli?" diye yanıt vermişti Yossarian. "Sen Marakeş'te belsoğukluğu kapmadın ama sen de benimle aynı durumdasın."

"Bilmiyorum," diye itiraf etmişti Clevinger sahte bir endişeyle. "Ben de zamanında çok kötü bir şey yapmış olmalıyım."

"Buna gerçekten inanıyor musun?"

Clevinger kahkaha atmıştı. "Hayır, elbette inanmıyorum. Yalnızca sana takılmak hoşuma gidiyor."

Yossarian'ın takip edemediği kadar çok tehlike vardı. Örneğin Hitler, Mussolini ve Tojo vardı ve hepsi onu öldürmek peşindeydi. Geçit töreni tutkusuyla Teğmen Scheisskopf vardı; sonra pos bıyıklı, ceza tutkunu şişko albay vardı; onlar da Yossarian'ı öldürmek peşindeydi. Appleby, Havermeyer, Black ve Korn vardı. Hemşire Cramer ve Hemşire Duckett vardı; onların onun ölmesini istediğinden hemen hemen emindi Yossarian. Sonra Texaslı vardı, Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen adam vardı, ki bu, sonuncusunun onun ölmesini istediğinden hiç kuşkusu yoktu. Dünyanın her yerinde onu ölü görmek isteyen barmenler, duvar ustaları, otobüs kondüktörleri vardı; ev sahipleri ve kiracılar, hainler ve vatanseverler, linççiler, sülükler ve uşaklar, hepsi onun işini bitirmek peşindeydi. Avignon görevinde Snowden'ın açığa vurduğu sır buydu, hepsi onun peşindeydi; ve Snowden bunu uçağın arkasında saçmıştı.

Onun işini bitirebilecek lenf bezleri vardı. Böbrekler, sinir kılıfları, muhtelif yuvarlar vardı. Beyin tümörleri vardı. Hodgkin hastalığı, lösemi, motor nöron hastalığı vardı. Bir kanser hücresini yakalayıp kucaklayacak verimli, kırmızı, epitelyum dokusu tarlaları vardı. Deri hastalıkları, kemik hastalıkları, akciğer hastalıkları, mide hastalıkları, kalp, kan ve damar hastalıkları vardı. Kafa hastalıkları, boyun hastalıkları, göğüs hastalıkları, bağırsak hastalıkları, kasık hastalıkları vardı. Hatta ayak hastalıkları vardı. Onu sağ tutma görevlerinin karmaşıklığı içinde gece gündüz sersem hayvanlar gibi oksitlenip giden

milyarlarca vicdanlı vücut hücresi vardı ve her biri potansiyel hain ve düşmandı. Öyle çok hastalık vardı ki Yossarian ve Aç Joe gibi onları sık sık düşünmek için gerçekten hastalıklı bir zihne sahip olmak gerekirdi.

Aç Joe ölümcül hastalıkların isimlerini listeliyor, alfabetik sırada düzenliyor, böylece hakkında endişelenmek istediği bir tane çıkarsa gecikmeksizin üzerine parmak basabiliyordu. Bazılarını yanlış yere koyduğu ya da listesine ekleme yapamadığı zaman altüst oluyordu ve soğuk terler içinde Doktor Daneeka'ya koşarak yardım istiyordu.

"Ona Ewing tümörü ver," dedi Yossarian Doktor Daneeka'ya, doktor Aç Joe'yu idare etmek için onun yardımını istediğinde, "ardından da melanom. Aç Joe kolay kolay geçmeyen hastalıkları sever ama ateşli hastalıkları daha da çok sever."

Doktor Daneeka iki hastalığı da duymamıştı. "Bu kadar çok hastalığı takip etmeyi nasıl başarıyorsun?" diye sordu büyük profesyonel saygıyla.

"Hastanede, *Reader's Digest* okurken öğreniyorum."

Yossarian'ın korkacak o kadar çok hastalığı vardı ki bazen kendini sonsuza dek hastaneye teslim etmek ve hayatının geri kalanını orada, bir oksijen çadırının içinde geçirmek geliyordu içinden. Günde yirmi dört saat bir uzman doktor ve hemşire ordusu yatağının bir yanında, bir şeylerin bozulmasını bekleyecek, diğer yanda en az bir cerrah neşteri elinde, gerekli olduğu an atılıp bir şeyleri kesmek üzere hazır duracaktı. Anevrizma, örneğin; aksi halde, aort damarı anevrizmasına nasıl zamanında müdahale edip onu kurtarabilirlerdi? Cerrah ve neşterinden her şeyden daha fazla nefret etmesine rağmen hastanenin içinde, hastanenin dışında hissettiğinden daha güvende hissediyordu. Hastanede çığlık atmaya başlayabilirdi ve en azından insanlar yardım etmek için koşa koşa gelirlerdi; hastanenin dışında herkesin çığlık atmasını gerektiren şeyler hakkında çığlık atmaya başlasa onu hapse tıkarlar ya da hastaneye götürürlerdi. Çığlık çığlığa söylemek istediği şeylerden

biri, onu ve ölecek kadar uzun süre yaşamış başka herkesi beklediğinden hemen hemen emin olduğu cerrah neşteriydi. Sık sık, kaçınılmaz sonun kaçınılmaz başlangıcını işaret eden ilk üşüme, kızarma, sancı, ağrı, geğirme, aksırma, leke, uyuşukluk, ses kaybı, denge kaybı ya da hafıza kaybını nasıl tanıyacağını merak ederdi.

Aynı zamanda, Binbaşı Major'ın ofisinin penceresinden dışarı atladıktan sonra yardım istemek için ona gittiğinde Doktor Daneeka'nın onu reddedeceğinden korkuyordu ve haklıydı da.

"Korkacak bir şeyin var mı sanıyorsun?" diye sordu Doktor Daneeka narin, kusursuz, esmer başını göğsünden kaldırıp bir anlığına Yossarian'a gözyaşları içinde, öfkeyle bakarak. "Ya bana ne demeli? Diğer doktorlar parsayı götürürken ben bu pis adada kıymetli doktorluk yeteneklerimi boşa harcıyorum. Her gün burada oturup sana yardım etmeyi reddetmek hoşuma mı gidiyor sanıyorsun? ABD'de olsa, ya da Roma gibi bir yerde, sana yardım etmeyi reddetmek fazla umurumda olmazdı. Ama sana burada hayır demek benim için de kolay değil."

"O zaman hayır demeyi bırak. Beni uçuştan men et."

"Seni uçuştan men edemem," diye mırıldandı Doktor Daneeka. "Sana kaç kez söylemem gerek?"

"Evet, edebilirsin. Binbaşı Major filoda beni uçuştan men edebilecek tek kişinin sen olduğunu söyledi."

Doktor Daneeka sersemlemişti. "Bunu sana Binbaşı Major mı söyledi? Ne zaman?"

"Hendekte üzerine uçtuğum zaman."

"Bunu sana Binbaşı Major mı söyledi? Bir hendekte mi?"

"Hendekten çıktıktan ve içeri atladıktan sonra ofisinde söyledi. Bana söylediklerini kimseye söylemememi söyledi, bu yüzden boşboğazlık etme."

"Vay, o pis, entrikacı yalancı!" diye haykırdı Doktor Daneeka. "Kimseye söylememesi gerekiyordu. Seni uçuştan nasıl men edebileceğimi söyledi mi?"

"Yalnızca sinir krizinin eşiğinde olduğumu söyleyen küçük bir kâğıt doldurup Grup'a göndermen gerekiyormuş. Dr. Stubbs kendi birliğindeki adamları devamlı uçuştan men ediyor. Sen neden edemiyorsun?"

"Peki Stubbs onları uçuştan men ettikten sonra adamlara ne oluyor?" diye terslendi Doktor Daneeka dudak bükerek. "Hemen muharebe konumuna geri dönüyorlar, öyle değil mi? O da kendini gırtlağına dek belaya batmış buluyor. Elbette uçmaya uygun olmadığını söyleyen bir kâğıt parçası doldurarak seni uçuştan men edebilirim. Ama bir açmaz var."

"Madde 22."

"Elbette. Seni muharebe görevinden alırsam Grup'un eylemimi onaylaması gerekir ve Grup eylemimi onaylamaz. Seni hemen muharebe konumuna geri döndürürler. O zaman ben ne durumda olurum? Muhtemelen Pasifik Okyanusu yolunda. Hayır, teşekkür ederim. Senin için riske girmeyeceğim."

"Bir denemeye değmez mi?" diye itiraz etti Yossarian. "Pianosa'da bu kadar güzel olan ne var ki?"

"Pianosa korkunç. Ama Pasifik Okyanusu'ndan iyi. Arada bir kürtajdan birkaç papel kazanabileceğim, medeni bir yere atanmaya bir şey demezdim. Ama Pasifik'te ormanlar ve muson yağmurlarından başka bir şey yok. Orada çürürüm."

"Asıl burada çürüyorsun."

Doktor Daneeka öfkeyle parladı. "Öyle mi? Eh, en azından ben bu savaştan canlı çıkacağım ki senin için aynı şey söylenemez."

"Benim de anlatmaya çalıştığım bu, lanet olası. Hayatımı kurtarmanı istiyorum senden."

"Hayat kurtarmak benim işim değil," diye terslendi Doktor Daneeka surat asarak.

"Senin işin ne?"

"İşimin ne olduğunu bilmiyorum. Bana mesleğimin etik kurallarına uymam ve asla bir başka doktorun aleyhine tanıklık etmemem gerektiği dışında hiçbir şey söylemediler. Dinle.

Hayatı tehlikede olan bir sen varsın sanıyorsun, öyle mi? Ya bana ne demeli? Sıhhiye çadırında benim için çalışan şu iki kaçık hâlâ ne sorunum olduğunu bulamadılar."

"Belki Ewing tümörüdür," diye mırıldandı Yossarian istihzayla.

"Gerçekten öyle mi düşünüyorsun?" diye bağırdı Doktor Daneeka korkuyla.

"Ah, bilmiyorum," diye yanıt verdi Yossarian sabırsızlıkla. "Yalnızca daha fazla uçuş yapmayacağımı biliyorum. Gerçekten beni vurmazlar, değil mi? Elli bir uçuş yaptım."

"Neden karşı çıkmadan önce en azından elli beş uçuşu tamamlamıyorsun?" diye tavsiyede bulundu Doktor Daneeka. "Söylenip duruyorsun ama bir kez bile görev uçuş sayısını tamamlamadın."

"Nasıl tamamlayabilirim ki? Ne zaman tamamlamaya yaklaşsam albay arttırıyor."

"Asla tamamlamıyorsun, çünkü ya hastaneye kaçıyorsun ya da Roma'ya gidiyorsun. Elli beş uçuşu tamamlasan ve ondan sonra uçmayı reddetsen çok daha sağlam bir iddian olur. O zaman belki ne yapabileceğime bakabilirdim."

"Söz veriyor musun?"

"Söz veriyorum."

"Neye söz veriyorsun?"

"Elli beş uçuşu tamamlarsan ve McWatt'tan ismimi uçuş defterine bir kez daha yazmasını sağlarsan ve böylece ben uçağa binmeden uçuş zammımı alabilirsem, sana yardım etmek için belki bir şeyler yapmayı düşünebileceğime söz veriyorum. Uçaklardan korkuyorum. Üç hafta önce Idaho'da olan uçak kazasını okudun mu? Altı kişi ölmüş. Korkunç. Neden uçuş zammımı vermek için ayda dört saat uçmamı istediklerini anlamıyorum. Bir uçak kazasında ölmekten endişelenmeden de endişelenecek yeterince şeyim var, öyle değil mi?"

"Uçak kazaları beni de endişelendiriyor," dedi Yossarian ona. "Tek sen değilsin."

"Evet, ama Ewing tümörü de beni epey endişelendiriyor," diye böbürlendi Doktor Daneeka. "Sence bu yüzden mi burnum hep tıkalı, bu yüzden mi hep üşüyorum? Nabzımı ölç."

Yossarian da Ewing tümörü ve melanom hakkında endişeleniyordu. Her yer felaketlerle doluydu, sayılamayacak kadar çoktular. Onu tehdit eden hastalıkları ve potansiyel kazaları düşündüğü zaman bu kadar uzun süre sağ ve salim kalmasına gerçekten hayret ediyordu. Mucizeviydi. Her gün, ölümlülüğe karşı bir başka tehlikeli görevle yüzleşiyordu. Ve onlardan yirmi sekiz senedir canlı kurtuluyordu.

18

HER ŞEYİ İKİ KERE GÖREN ASKER

Yossarian sağlığını egzersiz, temiz hava, ekip çalışması ve sportmenliğe borçluydu; işte bütün bunlardan kaçmak için hastaneyi keşfetmişti. Lowery Field'daki beden eğitimi subayı bir akşam herkesin yere yatıp jimnastik yapmasını söylediğinde, er Yossarian bunu yapmak yerine dispansere gitmiş, sağ tarafında bir ağrı olduğunu söylemişti.

"Yaylan," demişti, o sırada çapraz bulmaca çözmekle meşgul olan görevli doktor.

"Ona yaylanmasını söyleyemeyiz," dedi onbaşı. "Karın bölgesiyle ilgili şikâyetler hakkında yeni bir genelge var. Onu beş gün gözlem altında tutmalıyız, çünkü biz onlara yaylanmalarını söyledikten sonra çok fazla asker ölüyor."

"Tamam," diye homurdandı doktor. "Onu beş gün gözlem altında tut, *sonra* yaylanmasını söyle."

Yossarian'ın giysilerini çıkarttırdılar ve bir koğuşa yerleştirdiler. Yakında horlayan birileri bulunmadığı sürece orada çok mutluydu. Sabah yardımsever, genç, İngiliz bir stajyer karaciğerini sormak için uğradı.

"Sanırım beni rahatsız eden şey apandisim," dedi Yossarian ona.

"Apandisin işe yaramaz," diye bildirdi İngiliz kaygısız bir otoriteyle. "Apandisin ayvayı yemişse onu hemen alırız ve hiç zaman kaybetmeden aktif göreve dönebilirsin. Ama bize karaciğer şikâyetiyle gelirsen bizi haftalar boyunca kandırabilirsin. Karaciğer bizim için kocaman çirkin bir sırlar odasıdır, anlarsın. Ciğer yemişsen ne demek istediğimi bilirsin. Bugün, karaciğer denen organın var olduğundan oldukça eminiz ve yapması gerektiği şeyi yaptığı sırada ne yaptığı hakkında oldukça iyi bir fikrimiz var. Bunun ötesini gerçekten bilmiyoruz. Hem, bir karaciğer nedir ki? Örneğin benim babam karaciğer kanserinden öldü ve öldüğü güne kadar hayatı boyunca bir kez bile hastalanmadı. Hiç acı çekmedi. Bir açıdan bu çok kötüydü, çünkü babamdan nefret ederdim. Annemi arzuluyordum da, bilirsin."

"Bir İngiliz doktorunun burada ne işi var?" diye sordu Yossarian.

Subay güldü. "Yarın sabah görüştüğümüzde her şeyi anlatırım sana. Ve zatürreden ölmeden şu aptal buz torbasını da at."

Yossarian adamı bir daha görmedi. Hastanedeki tüm doktorların iyi tarafı buydu işte; hiçbirini asla ikinci kez görmüyordu. Doktorlar geliyor, gidiyor ve ortadan kayboluveriyorlardı. Ertesi gün İngiliz stajyerin yerine, daha önce hiç görmediği bir grup doktor geldi ve apandisini sordu.

"Apandisimde sorun yok," diye bildirdi Yossarian. "Dünkü doktor sorunun karaciğerim olduğunu söyledi."

"Belki sorun karaciğeridir," diye yanıt verdi grubun başındaki ak saçlı subay. "Kan sayımı ne gösteriyor?"

"Kan sayımı almadık."

"Hemen kan sayımı alınsın. Onun durumundaki bir hastada riske girmeye cesaret edemeyiz. Ölmesi ihtimaline karşı kendimizi savunmak için önlem almalıyız." Klipsli yazı altlığına not aldı ve Yossarian'a hitap etti. "Bu arada, buz torbasını üzerinde tut. Çok önemli."

"Buz torbam yok."

"Eh, bul o zaman. Buralarda bir yerde buz torbası olmalı. Ve ağrı dayanılmaz hale geldiğinde birilerine haber ver."

On günün sonunda yeni bir grup doktor, Yossarian'a kötü haber getirdi; tamamen sağlıklıydı ve çıkması gerekiyordu. Tam zamanında, karşı sıradaki yataklardan birinde yatan ve her şeyi iki kere görmeye başlamış bir hasta tarafından kurtarıldı. Hasta hiçbir uyarı vermeden yatağında doğrulup oturdu ve bağırdı,

"Her şeyi iki kere görüyorum!"

Bir hemşire çığlık attı, bir emir eri bayıldı. Her yönden koşarak doktorlar geldi, iğneler, ışıklar, tüpler, lastik tokmaklar ve titreşen metal çatallar getirdiler. Tekerlekli, karmaşık aletler sürüklediler. Çevrede herkese yetecek kadar hasta yoktu ve uzmanlar sinir bozukluğu içinde sıra oldular, ön sıralardaki meslektaşlarına acele etmelerini ve başkalarına da fırsat tanımalarını söyleyerek terslendiler. Geniş alınlı, bağa çerçeveli gözlüklü bir albay hemen teşhis koydu.

"Menenjit bu," diye seslendi duygudaşlıkla, diğerlerini kışkışlayarak. "Tanrı biliyor ya, bunu düşünmek için en ufak bir sebep bile yok."

"O zaman neden menenjiti seçtin?" diye sordu bir binbaşı, kendinden emin bir gülüşle. "Neden, mesela, akut böbrek iltihabı demiyoruz?"

"Çünkü ben menenjit uzmanıyım, sebebi bu işte, akut böbrek iltihabı uzmanı değilim," diye terslendi albay. "Ve savaşmadan siz böbrekçi kuşlara teslim etmeyeceğim onu. Buraya ilk ben geldim."

Sonunda doktorların hepsi hemfikir oldu. Her şeyi iki kere gören askerin sorunun ne olduğuna dair en ufak fikirlerinin olmadığı konusunda anlaştılar ve onu koğuştan alıp koridorda bir odaya götürdüler ve koğuştaki herkesi on dört gün karantinada tuttular.

Yossarian hastanedeyken Şükran Günü olaysız geldi ve

geçti. Tek kötü tarafı akşam yemeğinde verdikleri hindiydi ve o bile oldukça iyiydi. Gördüğü en mantıklı Şükran Günüydü ve gelecekteki bütün Şükran Günlerini hastaneye sığınarak geçirmeye yemin etti. Hemen, ertesi sene yeminini bozdu ve tatilini bir otel odasında, Teğmen Scheisskopf'un karısıyla entelektüel sohbetler ederek geçirdi. Bu önemli olay için Teğmen Scheisskopf'un karısı Dori Duz'ın künyesini takmış, Şükran Günü konusunda müstehzi ve duyarsız olduğu için Yossarian'a tumturaklı bir söylev çekmişti. Halbuki kendisi de en az Yossarian kadar inançsızdı.

"Muhtemelen en az senin kadar iyi bir ateistimdir," dedi böbürlenerek. "Ama ben bile şükran duymamız gereken bir sürü şey olduğunu ve bunu göstermekten utanmamamız gerektiğini hissediyorum."

"Şükran duymam gereken tek bir şey söyle," diye meydan okudu Yossarian ona ilgisizce.

"Şey..." Teğmen Scheisskopf'un karısı bir an durdu ve kuşkuyla düşünüp taşındı. "Ben."

"Ah, hadi ama," diye alay etti Yossarian.

Kadın şaşkınlık içinde kaşlarını kaldırdı. "Benim için şükran duymuyor musun?" diye sordu. Sinirli sinirli kaşlarını çattı. Gururu incinmişti. "Seninle yatmam gerekmiyor, biliyorsun," dedi soğuk bir vakarla. "Kocamın, sırf biraz daha heyecan için kumandan subaylarının karısıyla yatmaktan çok mutlu olacak koca bir birlik dolusu havacılık okulu öğrencisi var."

Yossarian konuyu değiştirmeye karar verdi. "Konuyu değiştiriyorsun," diye işaret etti diplomatik bir tavırla. "İddiaya girerim senin bulacağın, şükran duyulması gereken her şeye karşılık, beni mutsuz eden iki şey bulabilirim."

"Benimle yatabildiğin için şükran duy," diye ısrar etti kadın.

"Duyuyorum, şekerim. Ama aynı zamanda Dori Duz'la bir kez daha yatamadığım için oldukça mutsuzum. Ya da kısa öm-

rüm boyunca görüp isteyeceğim ve bir kez bile yatamayacağım yüzlerce diğer kız ve kadınla."

"Sağlıklı olduğun için şükran duy."

"Asıl sen, her zaman sağlıklı kalmayacağın için mutsuz ol."

"Hayatta olduğun için şükran duy."

"Öleceğin için öfkelen."

"Her şey çok daha kötü olabilirdi," diye haykırdı kadın.

"Hepsi çok daha iyi olabilirdi," diye yanıt verdi Yossarian hararetle.

"Mutsuz olunacak, yalnızca birer şey söylüyorsun," diye itiraz etti kadın. "İkişer tane bulabileceğini söylemiştin."

"Tanrı'nın gizemli şekillerde çalıştığını söylemeye de kalkma," diye devam etti Yossarian kadının itirazını bastırarak. "Bunda gizemli hiçbir taraf yok. Tanrı çalışmıyor. Oyun oynuyor. Ya da bizi unuttu. İnsanların bahsedip durduğu Tanrı bu işte: köylü bir hödük, beceriksiz, sakar, beyinsiz, kendini beğenmiş, kaba bir taşralı. Güzel Tanrım, ilahi yaratım sistemine balgam ve diş çürüğü gibi kavramları dahil etmeyi gerekli bulan bir Yüce Varlık'a ne kadar saygı duyabilirsin? Yaşlı insanları bağırsak hareketlerini kontrol etme gücünden yoksun bırakırken O'nun o çarpık, kötücül, pis zihninden ne geçiyordu acaba? Ne demeye acı denen şeyi yarattı?»

"Acı mı?" Teğmen Scheisskopf'un karısı zaferle sözcüğün üzerine atladı. "Acı faydalı bir semptomdur. Acı, bedenimizin tehlike altında olduğuna dair bizi uyaran işarettir."

"Peki tehlikeleri kim yarattı?" diye sordu Yossarian. Acı acı güldü. "Ah, bize acı verirken pek de merhametli davrandı! Bizi uyarmak için bir kapı zili ya da semavi korolarından birini neden kullanamadı? Ya da herkesin alnında, mavi ve kırmızı neon ışıklarından bir sistem? Kazandığı parayı hak eden her müzik kutusu üreticisi becerebilirdi bunun. O neden yapamadı?"

"Alınlarının ortasında kırmızı neon ışıklarıyla dolaşırken insanlar gerçekten aptal görünürdü."

"Acı içinde kıvranırken, morfinle sersemlemişken çok güzel görünüyorlar, değil mi? Ne muazzam, ölümsüz bir beceriksiz! İşini doğru dürüst yapmak için sahip olduğu fırsatları ve kudreti düşün. Bir de yarattığı çirkin, aptal, küçük utanç abidesine bak. Tam anlamıyla sersemletici bir beceriksizliğe sahip biri O. Hiç maaş bordrosu görmediği aşikâr. Kendine saygısı olan hiçbir işadamı, nakliyat memuru olarak bile işe almaz O'nu!"

Teğmen Scheisskopf'un karısı inanmazlıkla bembeyaz olmuş, dehşet içinde iri iri açılmış gözlerle ona bakıyordu. "O'nun hakkında bu şekilde konuşmasan iyi olur, hayatım," diye uyardı onu paylarcasına, alçak ve saldırgan bir sesle. "Seni cezalandırabilir."

"Yeterince cezalandırmıyor mu zaten?" diye hıhladı Yossarian kızgınlıkla. "Biliyorsun, bu işin O'nun yanına kâr kalmasına izin vermemeliyiz. Ah, hayır, bizim için yarattığı acılardan, ceza almadan kurtulmasına izin vermemeliyiz. Bir gün ödeteceğim O'na. Ne zaman ödeteceğimi biliyorum. Hüküm Günü'nde. Evet, işte o gün uzanıp o küçük hödüğü ensesinden yakalayabilecek kadar yaklaşacağım ona ve..."

"Kes şunu! Kes şunu!" diye çığlık attı Teğmen Scheisskopf'un karısı aniden ve iki yumruğunu etkisizce Yossarian'ın kafasına indirmeye başladı. "Kes şunu!"

Kadın, kadınsı bir öfke içinde birkaç saniye boyunca onu döverken Yossarian kendini koluyla korudu, sonra onu kararlılıkla bileklerinden yakaladı ve nazikçe yatmaya zorladı. "Neden bu kadar kızıyorsun ki?" diye sordu şaşkınlıkla ve tövbekâr bir alayla. "Tanrı'ya inanmadığını sanıyordum."

"İnanmıyorum," diye ağladı kadın, şiddetle gözyaşlarına boğularak. "Ama benim inanmadığım Tanrı iyi, adil, merhametli bir Tanrı. Senin anlattığın gibi kötü ve aptal bir Tanrı değil."

Yossarian bir kahkaha attı ve kadını bıraktı. "Aramızda biraz dinsel özgürlük olsun," diye önerdi nazikçe. "Sen istediğin

Tanrı'ya inanma, ben de kendi istediğim Tanrı'ya inanmayayım. Anlaştık mı?"

Bu, hatırladığı en mantıksız Şükran Günü idi ve düşünceleri özlemle bir önceki sene, hastanede geçirdiği on dört günlük dingin karantina süresine dönüyordu; ama o güzel günler bile trajediyle sona ermişti: karantina süresi sona erdiğinde Yossarian'ın sağlığı hâlâ yerindeydi ve ona hastaneden çıkıp savaşa katılabileceğini söylemişlerdi. Yossarian kötü haberi aldığında yatakta doğrulup oturdu ve bağırdı,

"Her şeyi iki kere görüyorum!"

Koğuşta yine kıyamet koptu. Her yönden koşarak uzmanlar geldi ve onu öyle sıkı bir inceleme halkasına aldılar ki muhtelif burunların üfürdüğü nemli havayı vücudunun muhtelif yerlerinde hissedebiliyordu. Minik ışık huzmeleriyle gözlerine ve kulaklarına baktılar, lastik çekiçlerle ve titreşen çatallarla bacaklarına ve ayaklarına saldırdılar, damarlarından kan aldılar, ellerine geçen her şeyi görüş alanına tutup görüp görmediğini sordular.

Bu doktor grubunun başı olan vakur, ilgili beyefendi tek parmağını Yossarian'ın tam önünde kaldırdı ve sordu, "Kaç parmak görüyorsun?"

"İki," dedi Yossarian.

"Şimdi kaç parmak görüyorsun?" diye sordu doktor, iki parmağını kaldırarak.

"İki," dedi Yossarian.

"Peki şimdi?" diye sordu doktor, hiç parmak kaldırmayarak.

"İki," dedi Yossarian.

Doktorun yüzü bir gülümsemeyle çiçeklendi. "Tanrım, adam haklı," diye bildirdi sevinçle. "*Gerçekten* de her şeyi iki kere görüyor."

Yossarian'ı sedyeyle, her şeyi iki kere gören diğer askerin odasına götürdüler ve koğuştaki başka herkesi on dört günlük karantinaya aldılar.

"Ben her şeyi iki kere görüyorum!" diye bağırdı her şeyi iki kere gören asker, Yossarian'ı içeri getirdikleri zaman.

"Ben her şeyi iki kere görüyorum!" diye bağırarak karşılık verdi Yossarian yüksek sesle, gizlice göz kırparak.

"Duvarlar! Duvarlar!" diye haykırdı diğer asker. "Duvarları geri çekin!"

"Duvarlar! Duvarlar!" diye haykırdı Yossarian. "Duvarları geri çekin!"

Doktorlardan biri duvarı itermiş gibi yaptı. "Bu kadar yeter mi?"

Her şeyi iki kere gören asker zayıfça başını salladı ve yatağına gömüldü. Yossarian da yetenekli oda arkadaşını büyük bir alçakgönüllülük ve hayranlıkla süzerek, zayıfça başını salladı. Bir üstadın huzurunda olduğunu biliyordu. Yetenekli oda arkadaşının izlenmesi ve örnek alınması gereken biri olduğu açıktı. Geceleyin, yetenekli oda arkadaşı öldü ve Yossarian onu bu kadar örnek almanın yeterli olduğuna karar verdi.

"Her şeyi bir kere görüyorum!" diye haykırdı çabucak.

Yeni bir grup uzman koşarak yatağının başına gittiler ve bunun doğru olup olmadığına baktılar.

"Kaç parmak görüyorsun?" diye sordu grubun başı, bir parmak kaldırarak.

"Bir."

Doktor iki parmak kaldırdı. "Şimdi kaç parmak görüyorsun?"

"Bir."

Doktor on parmak kaldırdı. "Şimdi kaç tane?"

"Bir."

Doktor şaşkınlık içinde diğer doktorlara döndü. "Gerçekten de her şeyi bir kere görüyor!" diye nida etti. "Onu iyileştirdik."

"Hem de tam zamanında," diye bildirdi uzun boylu, torpil şekilli, cana yakın, kahverengi sakallarını tıraş etmemiş, gömlek cebinde bir paket sigara taşıyan, sigaraların birini söndür-

meden diğerini yakan doktor. Sonra Yossarian kendini adamla yalnız buldu. Doktor aldırmadan duvara yaslandı. "Seni görmek isteyen bazı akrabalar var. Ah, endişelenme," diye ekledi gülerek. "Senin akrabaların değil. Ölen herifin annesi, babası ve ağabeyi. Ölüm döşeğinde bir asker görmek için ta New York'tan gelmişler ve elimizdeki en uygun adam sensin."

"Sen neden bahsediyorsun?" diye sordu Yossarian kuşkuyla. "Ben ölüm döşeğinde değilim."

"Elbette ölüm döşeğindesin. Hepimiz yavaş yavaş ölüyoruz. Hepimizin sonu ne sanıyorsun?"

"Beni görmeye gelmediler ki," diye itiraz etti Yossarian. "Onlar oğullarını görmeye geldiler."

"Elimizde ne varsa onunla yetinmeleri gerekecek. Bizi ilgilendirdiği kadarıyla ölüm döşeğindeki bir asker diğerinden farklı değildir. Bir bilim adamı için ölüm döşeğindeki tüm askerler eşittir. Sana bir önerim var. Bırak içeri girsinler ve birkaç dakika sana baksınlar. Ben de karaciğerindeki semptomlar konusunda yalan söylediğini kimseye söylemeyeyim."

Yossarian adamdan biraz uzaklaştı. "Bunu biliyor muydun?"

"Elbette biliyorum. Birazcık bile güvenmiyor musun bize?" Doktor sevimli sevimli güldü ve bir sigara daha yaktı. "Her fırsatta hemşirelerin memelerini sıkar durursan insanları karaciğerinin rahatsız olduğuna nasıl inandırabilirsin? İnsanları karaciğerinin rahatsız olduğuna inandırmak istiyorsan cinsellikten vazgeçeceksin."

"Sırf hayatta kalmak için bu kadar büyük bedel ödenir mi? Numara yaptığımı biliyorsan neden ele vermedin beni?"

"Neden ele verecekmişim?" diye sordu doktor şaşkınlıkla. "Hepimiz bu illüzyon gösterisinde beraberiz. Hayatta kalma yolunda bir suç ortağına el uzatmaya her zaman gönüllüyüm. O da benim için aynısını yaparsa, elbette. Bu insanlar uzak yoldan geldi ve onları hayal kırıklığına uğratmak istemem. Yaşlı insanlar karşısında duygusallaşırım."

"Ama onlar kendi oğullarını görmek için geldiler."

"Çok geç geldiler. Belki farkı görmezler bile."

"Ya ağlamaya başlarlarsa?"

"Muhtemelen ağlamaya başlayacaklardır. Gelmelerinin bir sebebi de bu. Ben kapının dışından dinlerim ve durum güçleşirse araya girerim."

"Bütün bunlar bana biraz çılgınca geldi," dedi Yossarian. "Hem, neden oğullarının ölmesini izlemek istiyorlarmış ki?"

"Bunun anlamayı hiç başaramadım," diye itiraf etti doktor, "ama hep gelirler. Ee, ne diyorsun? Tek yapman gereken birkaç dakika orada uzanmak ve birazcık ölmek. Çok şey mi istiyorum?"

"Tamam," diyerek pes etti Yossarian. "Yalnızca birkaç dakikalığına. Ve dışarıda beklemeye söz vereceksin." Rolüne ısınmıştı. "Söylesene, neden daha etkili olsun diye biraz gazlı bezle sarmıyorsun beni?"

"Bu muhteşem bir fikir," dedi doktor.

Yossarian'ı biraz gazlı bezle sardılar. Orada çalışan emir erlerinden bir ekip iki pencereye sarımsı kahverengi güneşlikler taktılar ve odayı sıkıcı gölgelere boğmak için güneşlikleri kapattılar. Yossarian çiçek getirilmesini önerdi ve doktor bir emir eri gönderip güçlü, mide bulandırıcı kokuları olan iki küçük, solmaya yüz tutmuş çiçek buketi getirtti. Her şey düzenlendiğinde Yossarian'ı yatağa yatırdılar. Sonra ziyaretçileri içeri aldılar.

Ziyaretçiler davetsiz misafirlermiş gibi kararsızca içeri girdiler; özür dilercesine, uysallıkla bakarak ayak uçlarına basa basa yürüdüler. İlk önce yaslı anne ve baba, sonra geniş göğüslü, dik bakışlı bir denizci olan ağabey geldi. Adam ve kadın herkesin bildiği, şu duvara asılan evlilik yıldönümü resimlerinden fırlamış gibi gerginlik içinde, yan yana yürüyorlardı. İkisi de kısa boylu, yıpranmış, gururlu tiplerdi. Eski, koyu renk kumaştan ve demirden yapılmış gibiydiler. Kadının uzun, düşünceli, kahverengi, oval bir yüzü, ortadan dimdik

bir çizgiyle ayrılıp sıkıca ensede toplanmış kaba, süssüz, kır saçları vardı. Ağzı öfkeli ve üzüntülüydü, çizgili dudaklarını birbirine bastırmıştı. Baba üzerine çok dar gelen, vatkalı kruvaze ceketli takım elbise içinde dimdik ve tuhaf duruyordu. Küçük ölçekte geniş ve kaslıydı ve kırışık yüzünde muhteşem bir biçimde kıvrılmış, gümüş rengi bıyıkları vardı. Gözleri kırışmış ve yaşlıydı ve siyah fötr şapkasının siperini adaleli, işçi elleriyle geniş klapalarının önünde tutarak mahcup mahcup dikilirken trajik ölçüde huzursuz görünüyordu. Fakirlik ve çok çalışmak ikisini de adaletten yoksun halde yıpratmıştı. Ağabey kavga arar gibiydi. Yuvarlak, beyaz şapkasını küstah bir tavırla yan yatırmış, yumruklarını sıkmıştı. Odadaki her şeye incinmiş bir saldırganlıkla, dik dik bakıyordu.

Üçü çekinerek yaklaştılar. Dikkat çekmemeye çalışan, kasvetli bir grup halinde birbirlerine sokuluyorlar, hemen hemen aynı anda adım atıyorlardı. Sonunda yatağın yanına vardılar ve Yossarian'a bakmaya başladılar. Sonsuza dek sürecekmiş gibi gelen korkunç, acı verici bir sessizlik oldu. Sonunda Yossarian daha fazla dayanamadı ve boğazını temizledi. Sonunda yaşlı adam konuştu.

"Kötü görünüyor," dedi.

"Hasta da ondan, baba."

"Giuseppe," dedi, sandalyeye oturmuş, damarlı ellerini kucağında kavuşturmuş olan anne.

"Adım Yossarian," dedi Yossarian.

"Adı Yossarian, anne. Yossarian, beni tanımadın mı? Ben ağabeyin John. Kim olduğumu bilmiyor musun?"

"Elbette biliyorum. Sen benim ağabeyim John'sun."

"Beni tanıdı! Baba, kim olduğumu biliyor. Yossarian, babam da burada. Babama merhaba de."

"Merhaba, baba," dedi Yossarian.

"Merhaba, Giuseppe."

"Adı Yossarian, baba."

"Ne kadar kötü göründüğünden başka şey düşünemiyorum," dedi baba.

"Çünkü çok hasta, baba. Doktor öleceğini söylüyor."

"Doktora inansam mı inanmasam mı, bilemedim," dedi baba. "O heriflerin ne kadar sahtekâr olduğunu bilirsin."

"Giuseppe," dedi anne yine, sessiz ıstırap dolu yumuşak, kırık bir sesle.

"Adı Yossarian, anne. Artık annemin hafızası çok iyi değil. Sana burada iyi bakıyorlar mı, evlat? Sana iyi davranıyorlar mı?"

"Oldukça iyi," dedi Yossarian.

"Bu güzel. Seni itip kakmalarına izin verme. İtalyan olsan bile sen de buradaki herkes kadar değerlisin. Senin de hakların var."

Yossarian irkildi ve ağabeyi John'a bakmak zorunda kalmamak için gözlerini yumdu. Hasta hissetmeye başlamıştı.

"Şimdi baksana, ne kadar kötü görünüyor," diye yorum yaptı baba.

"Giuseppe," dedi anne.

"Anne, adı Yossarian," diye sözünü kesti ağabey sabırsızca. "Hatırlayamıyor musun?"

"Sorun değil," diye araya girdi Yossarian. "İstiyorsa bana Giuseppe diyebilir."

"Giuseppe," dedi kadın ona.

"Endişelenme, Yossarian," dedi ağabey. "Her şey yoluna girecek."

"Endişelenme, anne," dedi Yossarian. "Her şey yoluna girecek."

"Rahiple görüştün mü?" diye sordu ağabey.

"Evet," diye yalan söyledi Yossarian, yine irkilerek.

"Bu güzel," diye karar verdi ağabey. "Hak ettiğin muameleyi görmen lazım. Ta New York'tan geldik. Zamanında gelemeyeceğimizden korkuyorduk."

"Ne için zamanında?"

"Ölmeden seni görmek için."

"Ne fark eder ki?"

"Yalnız ölmeni istemedik."

"Ne fark eder ki?"

"Sayıklıyor," dedi ağabey. "Aynı şeyi tekrarlayıp duruyor."

"Bu gerçekten çok tuhaf," diye yanıt verdi yaşlı adam. "Bunca zamandır adının Giuseppe olduğunu sanıyordum ve şimdi adının Yossarian olduğunu öğreniyorum. Bu gerçekten çok tuhaf."

"Anne, ona kendini iyi hissettir," diye uyardı ağabey. "Onu neşelendirecek bir şey söyle."

"Giuseppe."

"Giuseppe değil, anne. Yossarian."

"Ne fark eder ki?" diye yanıt verdi anne aynı yaslı sesle, başını kaldırmadan. "O ölüyor."

Şişmiş gözleri yaşlarla doldu ve elleri kucağında ölü pervaneler gibi yatarken, sandalyesinde ileri geri sallanarak ağlamaya başladı. Yossarian kadının feryat etmeye başlamasından korktu. Baba ve ağabey de ağlamaya başladılar. Yossarian aniden hepsinin neden ağladığını hatırladı ve o da ağlamaya başladı. Yossarian'ın daha önce hiç görmediği bir doktor odaya girdi ve ziyaretçilere nazikçe gitmeleri gerektiğini söyledi. Baba veda etmek için sırtını dikleştirdi.

"Giuseppe," diye başladı.

"Yossarian," diye düzeltti oğlu.

"Yossarian," dedi baba.

"Giuseppe," diye düzeltti Yossarian.

"Yakında öleceksin."

Yossarian yine ağlamaya başladı. Doktor odanın arkasından pis pis baktı ve Yossarian kendini ağlamayı bırakmaya zorladı.

Baba başını kaldırmadan, ciddi bir sesle devam etti. "Yukarıdakiyle konuştuğunda," dedi, "benim adıma O'na bir şey söylemeni istiyorum. O'na de ki, genç insanların ölmesi doğru değil. Gerçekten söylüyorum. O'na de ki, mutlaka öleceklerse,

yaşlandıklarında ölmeleri gerek. O'na bunu söylemeni istiyorum. Bunun doğru olmadığını O'nun bildiğini sanmıyorum, çünkü O'nun iyi olması gerekiyor ve bu iş çok uzun zamandır böyle. Tamam mı?"

"Ve kimsenin seni itip kakmasına izin verme," diye tavsiyede bulundu ağabey. "İtalyan olsan bile sen de cennetteki herkes kadar değerlisin."

"Sıkı giyin," dedi anne. O bilir gibiydi.

19

ALBAY CATHCART

Albay Cathcart sallana sallana yürüyen ve general olmak isteyen otuz altı yaşında, kurnaz, başarılı, savsak ve mutsuz bir adamdı. Atılgan ve keyifsiz, atik ve kederliydi. Kendinden hoşnut ve güvensizdi, üstlerinin dikkatini üzerine çekmek için girişti̇ği manevralarda cüretkâr, çevirdiği entrikaların geri tepmesi endişesiyle korkaktı. Yakışıklı ve itici, kabadayı, iri yapılı, kibirli bir adamdı. Durmaksızın şişmanlıyor, kronik evham krizlerinin pençesinde ıstırap çekiyordu. Albay Cathcart kibirliydi, çünkü daha otuz altı yaşında olmasına rağmen muharebe kumanda eden bir albaydı; ve Albay Cathcart mutsuzdu, çünkü otuz altı yaşında olmasına rağmen hâlâ yalnızca bir albaydı.

Albay Cathcart mutlak kavramlara karşıydı. Kendi ilerleyişini ancak başkalarınınkiyle karşılaştırarak ölçebilirdi ve onun mükemmellik anlayışı, kendi yaşında olan adamların yaptığı şeyleri en az onlar kadar, hatta daha da iyi yapmaktı. Onun yaşında ya da daha büyük olmalarına rağmen binbaşı rütbesine bile gelememiş binlerce adam olması, kendi olağanüstü değerinden züppece zevk alarak canlanmasını sağlıyordu. Diğer yandan, kendi yaşında ya da daha küçük olmalarına rağmen

şimdiden general olmuş adamlar olduğu gerçeği onu ıstırap verici bir başarısızlık hissine boğuyor, Aç Joe'nunkinden de yoğun, dindirilemez bir endişeyle tırnaklarını kemirmesine sebep oluyordu.

Albay Cathcart çok iri yarı, asık suratlı, geniş omuzlu bir adamdı. Kısacık kesilmiş siyah, kıvırcık saçlarının uçları kırlaşmaya yüz tutmuştu. Grup'unun komutasını almak üzere Pianosa'ya gelmeden önce süslü bir sigara ağızlığı satın almıştı. Ağızlığı her fırsatta, gösterişli tavırlarla sergilerdi ve onu ustalıkla kullanmayı öğrenmişti. Farkında olmadan, ağızlıkla sigara içmek konusunda derin bir yeteneği olduğunu keşfetmişti. Bildiği kadarıyla koskoca Akdeniz harekat sahasında bulunan tek sigara ağızlığı buydu ve bu düşünce Albay Cathcart için hem mutlu edici, hem de huzursuzluk vericiydi. General Peckem gibi zarif ve entelektüel birinin ağızlık kullanarak sigara içmesini onayladığından kuşkusu yoktu ama ikisi nadiren görüşüyorlardı ki bunun bir açıdan çok talihli bir şey olduğunu fark etmişti Albay Cathcart rahatlayarak, çünkü General Peckem ağızlığını hiç onaylamayabilirdi. Albay Cathcart bu tür kuruntulara kapıldığı zaman hıçkırıklarını bastırır, lanet şeyi fırlatıp atmak isterdi ama ağızlığın onun erkeksi, savaşçı fiziğine incelikli bir kahramanlık cilası kattığı, böylece rekabet halinde olduğu, Amerikan Ordusu'ndaki tüm diğer albayların karşısında ona göz kamaştırıcı bir avantaj sağladığı gibi sarsılmaz bir inançla kendini tutardı. Ama nasıl emin olabilirdi?

Bu açıdan Albay Cathcart yorulmak bilmez bir adamdı; çalışkan, hararetli, adanmış bir askeri taktikçi, kendi kendine hizmet etmek için gece gündüz hesap yapan biri. Albay Cathcart kendi kendinin lahdiydi, cesur ve yanılmaz bir diplomat, kaçırdığı her tür fırsat için tiksintiyle kendini azarlayan, yaptığı bütün hatalar için üzüntüyle kendini tekmeleyen biri. Gergin, sinirli, acılı ve kendini beğenmişti. Yarbay Korn'un onun adına keşfettiği her fırsatın üzerine domuz gibi atlayan, daha sonra, yüzleşmesi gerekebilecek sonuçları düşünerek terli bir

çaresizlik içinde titreyen yiğit bir oportünistti. Açgözlülükle söylenti toplar, dedikodulara değer verirdi. İşittiği her habere inanır, hiçbirine itibar etmezdi. Her işarete karşı daima tetikteydi; var olmayan ilişkilere ve durumlara karşı açıkgözlü ve duyarlıydı. Her zaman acıklı bir şekilde neler olup bittiğini öğrenmeye çalışan, her sırra vakıf biriydi. Onun hayatta olduğundan bile haberi olmayan mevki sahibi insanlar üzerinde bırakıp durduğu korkunç, geri çevrilemez izlenimler hakkında avunmazca, kara kara düşünen, övüngen, yılmaz bir zorbaydı.

Herkes ona zulmediyordu. Albay Cathcart istikrarsız, hesapçı bir dünyada lehine ve aleyhine puanlarla, muazzam hayali başarılar ve felakete varan hayali yenilgilerle, zekâsı sayesinde hayatta kalıyordu. Her saat ıstırapla coşku arasında gidip geliyor, zaferlerinin ihtişamlarını fantastik bir biçimde çoğaltıyor, yenilgilerinin ciddiliğini trajik bir biçimde abartıyordu. Su uyur, Albay Cathcart uyumazdı. General Dreedle ya da General Peckem'ın gülümsediği, kaşlarını çattığı, ya da bunların ikisini de yapmadığı haberi kulağına geldiğinde kabul edilebilir bir açıklama bulana kadar rahat etmiyor, Yarbay Korn onu gevşemeye ve üzerinde durmamaya ikna edene kadar inatla homurdanıyordu.

Yarbay Korn Albay Cathcart'ın sinirlerine dokunan sadık, vazgeçilmez bir müttefikti. Tasarladığı dahiyane hamleler yüzünden Albay Cathcart, Yarbay Korn'a sonsuz bir minnet borcu duyuyor, sonra işe yaramayabileceklerini fark ettiğinde öfkeye kapılıyordu. Albay Cathcart, Yarbay Korn'a borçlu hissediyor ve ondan hiç hoşlanmıyordu. İkisi birbirlerine çok yakındı. Albay Cathcart, Yarbay Korn'un zekâsını kıskanıyor, ondan on yaş büyük olmasına rağmen yalnızca yarbay olduğunu, özel üniversiteden değil yalnızca devlet üniversitesinden mezun olduğunu kendine sık sık hatırlatması gerekiyordu. Albay Cathcart kaderin ona paha biçilmez bir yardımcı olarak Yarbay Korn gibi sıradan birini vermiş olmasına hayıflanıyordu. Devlet üniversitesinde eğitim görmüş birine bu kadar bağımlı

olmak küçük düşürücüydü. İlla ki biri onun için vazgeçilmez olacaksa, diye yazıklanıyordu Albay Cathcart, zengin ve donanımlı biri olabilirdi; iyi aileden gelmiş, Yarbay Korn'dan daha olgun olan ve Albay Cathcart'ın general olma arzusuna, Albay Cathcart'ın içten içe Yarbay Korn'un yaptığına inandığı gibi gayriciddi bir tavırla yaklaşmayan biri.

Albay Cathcart general olmayı öyle çılgınca istiyordu ki her şeyi denemeye razıydı, hatta dini bile ve görev uçuşu sayısını altmışa çıkarmasını takip eden hafta, bir sabahın geç saatlerinde papazı ofisine çağırdı ve masasının üzerindeki *The Saturday Evening Post* dergisini işaret etti. Albay haki gömleğinin önünü açmış, yumurta beyazı boynuna kadar uzanan sert, siyah kirli sakallarını sergiliyordu. Süngersi alt dudağını sarkıtmıştı. Asla bronzlaşmayan tiplerdendi ve yanmamak için güneşten olabildiğince kaçınırdı. Albay papazdan bir baş uzun, iki kat genişti ve şişkin, ezici otoritesi karşısında papaz kırılgan ve hastalıklı hissediyordu.

"Şuna bir bak, papaz," diye emretti Albay Cathcart, sigarasını ağızlığına sokarak ve masasının arkasındaki döner sandalyeye rahatça yerleşerek. "Bana ne düşündüğünü söyle."

Papaz itaatkârca dergiye baktı ve İngiltere'deki Amerikan bombardıman grubuyla, o grubun papazının her görev uçuşundan önce brifing odasında dua ettiğini anlatan bir makale gördü. Albayın ona bağırmayacağını anlayınca papaz mutluluktan ağlayacaktı neredeyse. Subay gazinosundaki o fırtınalı gecede, Şef Beyaz Yarımyulaf Albay Moodus'un burnunu yumrukladığında General Dreedle'ın isteği üzerine Albay Cathcart papazı gazinodan attığından beri birbirleriyle hiç konuşmamışlardı. Papaz başta, önceki gece izin almadan subay gazinosuna gittiği için albayın onu azarlayacağından korkmuştu. Yossarian ve Dunbar beklenmedik bir biçimde ormandaki açıklıkta bulunan çadırına gelip papazı onlara katılmaya davet etmesi üzerine gitmişti oraya. Albay Cathcart'tan ürküyor olsa da, iki yeni dostunun düşünceli davetini reddetmektense

onun hoşnutsuzluğunu çekme riskine girmeyi daha kolay bulmuştu. İki yeni dostuyla birkaç hafta önce, hastaneye yaptığı ziyaretlerden birinde tanışmıştı. İki adam, papazı tuhaf bir tip olarak gören dokuz yüzden fazla subay ve erle samimi ilişkiler kurmasını gerektiren görevinin sayısız sosyal güçlüklerine karşı onu korumak için çok etkili bir biçimde çalışmışlardı.

Papaz gözlerini derginin sayfalarına dikti. Her fotoğrafı iki kez inceleyerek ve başlıkları dikkatle okuyarak albayın sorusuna vereceği cevabı dilbilgisi açısından kusursuz, eksiksiz bir cümle halinde aklından düzenledi, prova etti, defalarca düzeltti ve sonunda yanıt verecek cesareti topladı.

"Her görev uçuşundan önce dua okumanın son derece ahlaki ve övgüye değer bir işlem olduğunu düşünüyorum," dedi çekinerek ve bekledi.

"Evet," dedi albay. "Ama benim bilmek istediğim şu: sence burada işe yarar mı?"

"Evet, efendim," diye yanıt verdi papaz birkaç saniye sonra. "Yarayacağını düşünüyorum."

"O zaman bir denemek isterim." Albay'ın ağır, irmiksi yanakları aniden hevesle pençe pençe kızardı. Ayağa kalktı ve heyecanla dolanmaya başladı. "İngiltere'deki bu adamlara ne kadar faydası dokunduğuna bir bak. *The Saturday Evening Post*'ta papazı her uçuştan önce dua eden albayın resmi çıkmış. Dualar onun işine yaramışsa bizim de işimize yarayabilir. Belki biz de dua edersek, *The Saturday Evening Post*'a benim de resmim çıkar."

Albay yine oturdu ve dalgın bir gülümsemeyle derin düşüncelere daldı. Papaz ondan ne söylemesinin beklendiğini bilemiyordu. Uzun, solgun yüzünde dalgın bir ifadeyle bakışlarını duvarların dibinde duran, kırmızı erik domateslerle dolu kile sıralarına dikti. Vereceği yanıta yoğunlaşmış gibi yaptı. Bir süre sonra gerçekten de kırmızı erik domates dolu sıralarca kileye bakmakta olduğunu fark etti ve ağızlarına dek kırmızı erik domatesle dolu kilelerin bir grup kumandanının ofisinde

ne işinin olduğunu öyle merak etti ki dua toplantıları meselesini tamamen unuttu. Sonunda Albay Cathcart dost canlısı bir tavırla sordu:

"Biraz satın almak ister misin, Papaz? Yarbay Korn'la birlikte tepelerde işlettiğimiz çiftlikten geldi. Sana toptan bir kile verebilirim."

"Ah, hayır, efendim. Sanmıyorum."

"Hiç sorun değil," diye temin etti albay onu cömertçe. "Almak zorunda değilsin. Milo üretebildiğimiz her şeyi kapmaya hazır. Bunlar daha dün toplandı. Ne kadar sıkı ve olgun olduklarına bak. Tıpkı genç bir kızın göğüsleri gibi."

Papaz kızardı ve albay hata yaptığını hemen anladı. Kaba yüzü kıpkırmızı kesildi ve utançla başını eğdi. Parmakları kocaman ve hantal geliyordu. Papaz olduğu için ve başka koşullar altında komik ve görgülü sayılacağından emin hissettiği bir yorumu kaba bir gafa çevirdiği için papazdan şiddetle nefret ediyordu. Düştükleri utanç verici durumdan ikisini de kurtaracak bir yol bulmaya çalıştı. Bunun yerine papazın yalnızca bir yüzbaşı olduğunu hatırladı ve şok ve öfkeyle nefesi kesilerek hemen sırtını dikleştirdi. Onunla neredeyse aynı yaşta olmasına rağmen yalnızca yüzbaşı olan bir adam tarafından küçük düşürüldüğü düşüncesi üzerine yanakları öfkeyle gerildi. Gazapla papaza döndü. Yüzünde öylesine cani bir düşmanlık vardı ki papaz titremeye başladı. Albay uzun, dik, kötücül, nefret dolu, sessiz bir bakışla, sadistçe cezalandırdı onu.

"Biz başka şeyden bahsediyorduk," diye hatırlattı papaza sonunda, sert bir sesle. "Biz genç kızların sıkı, olgun göğüslerinden değil tamamen başka bir şeyden bahsediyorduk. Her görev uçuşundan önce brifing odasında dini ayin yapmaktan bahsediyorduk. Bunu yapmamamız için bir sebep var mı?"

"Hayır, efendim," diye mırıldandı papaz.

"O zaman bu akşamki uçuşta başlıyoruz." Albay'ın düşmanlığı, detaylarla ilgilenmeye başladığında yavaş yavaş yumuşadı. "Şimdi, ne tür dualar edeceğimizi bol bol düşünmeni

istiyorum. Ağır ya da hüzünlü bir şeyler istemiyorum. Hafif ve canlı olsun, adamların toplantıdan çıkarken çok iyi hissetmelerini sağlayacak bir şey. Ne demek istediğimi anlıyor musun? Şu Tanrı'nın Krallığı ya da Ölüm Vadisi saçmalıklarını istemiyorum. Hepsi çok olumsuz. Neden öyle yüzünü ekşitiyorsun?"

"Özür dilerim, efendim," diye kekeledi papaz. "Siz bunu söylerken benim aklımda Yirmi Üçüncü Mezmur vardı da."

"O nasıl bir şey?"

"Bahsettiğiniz oydu, efendim. 'İsa bizim çobanımızdır; ben..."

"İşte bahsettiğim de *bu*. İptal. Elinde başka ne var?"

" 'Kurtar beni, Ey Tanrım; çünkü sular yükseliyor...' "

"Su mu yok," diye karar verdi albay, izmaritini fırçalanmış pirinçten küllüğüne atıp sigaralığına üfleyerek. "Neden müzikal bir şey denemiyoruz? Söğütlerdeki arplere ne dersin?"

"Onda da Babil ırmakları var, efendim," diye yanıt verdi papaz. " '... orada oturduk ve Zion'u hatırladığımızda ağladık.' "

"Zion mu? *Bunu* hemen unutalım. Nasıl geldik buraya, bilmek isterim. Sulardan, vadilerden ve Tanrı'dan uzak duran, mizahi bir şeyin yok mu? Mümkünse din konusuna hiç bulaşmayalım."

Papaz af dilercesine baktı. "Özür dilerim, efendim, ama benim bildiğim tüm dualar oldukça ciddi ve en az bir yerde Tanrı'ya atıfta bulunuyor."

"O zaman yeni dualar bulalım. Adamlar onları gönderdiğim uçuşlar konusunda, Tanrı, ölüm ve Cennet hakkında vaazlar dinlemeye başlamadan da yeterince dırdır ediyorlar zaten. Neden daha olumlu bir yaklaşım denemiyoruz? Hepimiz iyi bir şey için dua edemez miyiz, örneğin, daha sıkı bir bombardıman düzeni için? Daha sıkı bir bombardıman düzeni için dua edemez miyiz?"

"Şey, evet, efendim, sanırım edebiliriz," diye yanıt verdi papaz duraksayarak. "İstediğiniz tek şey buysa bana ihtiyacınız

bile yok. Bunu kendiniz yapabilirsiniz."

"Yapabileceğimi biliyorum," diye karşılık verdi papaz aksi aksi. "Ama sen neden buradasın sence? Kendi yiyeceklerimi de satın alabilirim ama bu Milo'nun işi ve bu yüzden her grup için alışveriş yapıyor işte. Senin işin de dualarda başı çekmek ve bundan sonra her görev uçuşundan önce daha sıkı bombardıman düzeni için dua ederken başı çekeceksin. Açıkça anlatabildim mi? Bence daha sıkı bir bombardıman düzeni gerçekten de dua etmeye değer bir şey. General Peckem hepimizi başarılı bulacak. General Peckem, bombalar birbirine yakın patladığında hava fotoğraflarının çok daha güzel çıktığını düşünüyor."

"General Peckem mı, efendim?"

"Evet, öyle, papaz," diye yanıt verdi albay, papazın şaşkın bakışları karşısında babacan bir tavırla gülerek. "Bunun duyulmasını istemezdim ama öyle görünüyor ki sonunda General Dreedle'ın buradaki işi bitti ve yerini General Peckem alacak. Dürüst olmak gerekirse, bu beni hiç üzmeyecek. General Peckem çok iyi bir adamdır ve onun komutası altındayken hepimizin çok daha iyi durumda olacağını düşünüyorum. Diğer yandan, bu asla olmayabilir de ve yine General Dreedle'ın komutasında kalabiliriz. Dürüst olmak gerekirse, bu da beni hiç üzmez, çünkü General Dreedle da çok iyi bir adamdır ve onun kumandası altındayken de çok daha iyi durumda olacağımızı düşünüyorum. Umarım bütün bunları kendine saklarsın, papaz. İkisinin de diğerini desteklediğim fikrine kapılmasını istemem."

"Baş üstüne, efendim."

"Bu güzel," diye nida etti albay ve neşeyle ayağa kalktı. "Ama dedikodu yapmak bizi *The Saturday Evening Post*'a çıkartmıyor, hı, papaz? Nasıl bir prosedür izleyebiliriz, bir bakalım. Aklıma gelmişken, papaz, zamanı gelmeden Yarbay Korn'a tek kelime etmek yok. Anladın mı?"

"Evet, efendim."

Albay Cathcart odanın ortasında, erik domatesi dolu kile sıralarıyla çalışma masası ve ahşap sandalyeler arasında kalan dar koridorda düşünceli düşünceli, ileri geri yürümeye başladı. "Herhalde brifing tamamlanana kadar seni dışarıda bekletmemiz gerekecek, çünkü o sırada konuşulanlar gizlidir. Binbaşı Danby saatleri ayarlatırken alabiliriz seni içeri. Doğru zaman konusunda gizli bir şey olduğunu sanmıyorum. Toplantı programında sana bir buçuk dakika ayırırız. Bir buçuk dakika yeterli olur mu?"

"Evet, efendim. Buna odadaki ateistleri dışarı çıkarmak ve erleri içeri almak için gereken zaman dahil değilse."

Albay Cathcart olduğu yerde kalakaldı. "Hangi ateistler?" diye böğürdü kendini savunurcasına. Tavırları bir anda erdem ve kavgacı bir inkâr tavrına dönüşmüştü. "Benim birliğimde ateist yoktur! Ateistlik yasalara aykırı değil mi?"

"Hayır, efendim."

"Değil mi?" Albay şaşırmıştı. "O zaman Amerikalılara yakışmayan bir şey, değil mi?"

"Emin değilim, efendim," diye yanıt verdi papaz.

"Eh, ben eminim!" diye bildirdi albay. "Sırf bir avuç pis ateistin işine gelsin diye dini ayinlerimizin düzenini bozmayacağım. Onlara ayrıcalık tanımayacağım. Oldukları yerde kalıp bizlerle beraber dua edebilirler. Hem, bu erleri içeri almak da neyin nesi? Onların orada ne işi var?"

Papazın yüzü kızardı. "Özür dilerim, efendim. Yalnızca, onlar da aynı uçuşlarda yer alacağından, erlerin de orada bulunmasını isteyeceğinizi düşündüm."

"Eh, istemiyorum. Onların kendilerine ait ayrı bir Tanrı'ları ve bir papazları var, öyle değil mi?"

"Hayır, efendim."

"Sen neden bahsediyorsun? Yani onlar da bizimkiyle aynı Tanrı'ya mı dua ediyorlar?"

"Evet, efendim."

"Ve O da *dinliyor*, öyle mi?"

"Sanırım öyle, efendim."

"Yok daha neler," diye yorum yaptı albay ve şaşkınlık ve alayla kendi kendine hıhladı. Bir an sonra aniden neşesini kaybetti ve elini endişeyle kısa, siyah, kırlaşmaya yüz tutmuş saçlarından geçirdi. "Sence erleri içeri almak iyi bir fikir mi gerçekten?" diye sordu endişeyle.

"Doğru olanın bu olduğunu düşünüyorum, efendim."

"Ben onları almamayı tercih ederim," diye sır verdi albay ve ileri geri yürürken parmaklarını çıtlatmaya başladı. "Ah, beni yanlış anlama, papaz. Erlerin pis, sıradan ve aşağılık olduğunu düşündüğümden değil. Yalnız, yeterince yerimiz yok. Ama dürüst olmak gerekirse subayların ve erlerin brifing odasında kaynaşmamasını tercih ederim. Görev uçuşları sırasında birbirlerini yeterince görüyorlar, bana göre. En iyi arkadaşlarım erlerdendir, anlarsın, ama bana ancak bu kadar yaklaşmalarına izin veriyorum. Dürüstçe söyle, kız kardeşinin erat sınıfından bir adamla evlenmesini istemezdin, değil mi?"

"Kız kardeşim erat sınıfından bir adam, efendim," diye yanıt verdi papaz.

Albay yine yerinde kalakaldı ve makaraya alınmadığından emin olmak için keskin bakışlarla papazı süzdü. "Bu yorumla ne demek istedin peki, papaz? Komik olmaya mı çalışıyorsun?"

"Ah, hayır, efendim," diye açıklamaya çalıştı papaz, büyük bir huzursuzlukla. "Kendisi Deniz Kuvvetleri'nde başçavuştur."

Albay papazdan hiç hoşlanmamıştı zaten ve şimdi ondan tiksiniyor, ona hiç güvenmiyordu. Keskin bir tehlike seziyordu ve papazın da mı onun aleyhine entrika çevirdiğini, halim selim, suskun tavırlarının aslında derinden derine şeytani, vicdansız, alev alev yanan bir hırsı perdeleyen kötücül bir maske mi olduğunu merak ediyordu. Papazda tuhaf bir şey vardı ve albay ne olduğunu hemen anladı. Papaz gergin gergin hazır olda bekliyordu, çünkü albay ona rahat demeyi unutmuştu.

Bırak öyle kalsın, diye karar verdi albay hınçla, unutkanlık ettiğini kabullenmekten kaynaklanacak vakar kaybına karşı kendini korumak ve papaza kimin patron olduğunu göstermek için.

Albay Cathcart büyülenmiş gibi donuk bakışlarla, sıkkın sıkkın düşünerek pencereye gitti. Erlerin her zaman tehlikeli olduğuna karar verdi. Yaslı gözlerle, karargâhındaki subaylar için yapılmasını emrettiği *skeet* atış* alanına baktı ve General Dreedle'ın onu Yarbay Korn ile Binbaşı Danby'nin önünde acımasızca azarladığı ve atış alanını muharebe görevindeki bütün erlere ve subaylara açmasını emrettiği utanç verici akşamı hatırladı. Albay Cathcart atış alanının onun aleyhine bir puan olduğunu kabul etmek zorundaydı. General Dreedle'ın bu olayı hiç unutmadığından emindi, halbuki General Dreedle'ın bu olayı hiç hatırlamadığından emindi ki bunun haksızlık olduğunu düşünerek yazıklandı Albay Cathcart, çünkü *skeet* atış alanı lehine bir puan olmalıydı ama aleyhine bir puan olmuştu. Albay Cathcart lanet olası *skeet* atış alanıyla tam olarak ne kadar puan kazandığını ya da kaybettiğini değerlendirmekten acizdi ve o anda Yarbay Korn'un ofisinde olmasını ve o olayı onun için bir kez daha değerlendirip korkularını dindirmesini diliyordu.

Bütün bunlar son derece huzursuzluk verici, son derece cesaret kırıcıydı. Albay Cathcart sigara ağızlığını ağzından çıkardı, ucu aşağı gelecek şekilde gömleğinin cebine koydu ve iki elinin tırnaklarını ıstırapla kemirmeye başladı. Herkes ona karşıydı ve bu kriz anında Yarbay Korn'un yanında olmaması, dua toplantıları konusunda ne yapacağına karar vermesine yardım etmemesi onu hasta ediyordu. Yaşına rağmen yalnızca bir yüzbaşı olan papaza hemen hemen hiç inancı yoktu. "Sence," diye sordu, "erleri dahil etmemek sonuç elde etme şansımızı azaltır mı?"

Papaz duraksadı. Bir kez daha yabancı sahada hissetmişti

* Havaya atılan yapma kuşları vurmak. –*çn*

kendini. "Evet, efendim," diye yanıt verdi sonunda. "Böyle bir eylemin daha sıkı bir bombardıman düzeni için edeceğimiz duaların yanıtlanması şansını azaltacağını düşünmek mantıklı olur bence."

"Bu aklıma bile gelmemişti!" diye haykırdı albay, su birikintilerine dönmüş gözlerini kırpıştırarak. "Yani Tanrı'nın daha *seyrek* bir bombardıman düzeni vererek beni cezalandırabileceğini mi söylüyorsun?"

"Evet, efendim," dedi papaz. "Bunu yapacağını düşünmek mantıklı olur."

"Cehenneme kadar yolu var, o zaman," dedi albay bir bağımsızlık gösterisiyle. "Sırf işleri olduğundan daha *kötü* hale getirmek için lanet dua toplantıları düzenleyecek değilim." Küçümser bir kıkırtıyla masasının arkasına yerleşti, boş ağızlığı ağzına götürdü ve birkaç dakikalığına doğurgan bir sessizliğe daldı. "Şimdi bir düşündüm de," diye itiraf etti, papazdan çok kendi kendine, "Tanrı'ya dua etmek zaten pek de iyi bir fikir değildi herhalde. *The Saturday Evening Post*'un editörleri işbirliği yapmayabilirdi."

Albay üzüntüyle projesinden vazgeçti, çünkü bu projeyi tamamen tek başına tasarlamıştı ve aslında Yarbay Korn'a ihtiyacı olmadığını herkese kanıtlayacak çarpıcı bir gösteri olacağını düşünmüştü. Ama bir kez vazgeçince, ondan kurtulduğuna memnun oldu, çünkü Yarbay Korn'a danışmadan plan yapmanın tehlikeleri daha en baştan endişelendirmişti onu. Tatminle, derin derin iç çekti. Fikirden vazgeçtiğinden beri kendi gözünde daha da büyümüştü, çünkü çok akıllıca bir karar verdiğini hissediyordu ve daha da önemlisi, bu akıllıca kararı Yarbay Korn'a danışmadan vermişti.

"Hepsi bu mu, efendim?" diye sordu papaz.

"Evet," dedi Albay Cathcart. "Senin bir önerin yoksa."

"Hayır, efendim. Yalnız..."

Albay hakaret görmüş gibi bakışlarını kaldırdı ve mesafeli bir güvensizlikle papazı süzdü. "Yalnızca ne, papaz?"

"Efendim," dedi papaz, "siz uçulması gereken görev uçuş sayısını altmışa çıkardığınızdan beri adamların bir kısmı çok huzursuz. Bu konuda sizinle konuşmamı istediler."

Albay sessiz kaldı. Beklerken papazın yüzü sarı saçlarının diplerine kadar kızardı. Albay duygudan yoksun sabit, aldırışsız bakışlarla uzun uzun bakarak adamı yerinde kıvrandırdı.

"Onlara bir savaşın ortasında olduğumuzu söyle," diye öğüt verdi sonunda ifadesiz bir sesle.

"Teşekkür ederim, efendim, söylerim," diye yanıt verdi papaz, albay sonunda bir şeyler söylediği için minnet duyarak. "Neden onların yerini almak üzere Afrika'da bekleyen yedek mürettebatın bir kısmını getirtip onları eve yollamadığınızı merak ediyorlardı."

"Bu idari bir mesele," dedi albay. "Onları ilgilendirmez." Uyuşuk uyuşuk duvara işaret etti. "Bir erik domatesi al, papaz. Hadi, benden olsun."

"Teşekkür ederim, efendim. Efendim..."

"Bir şey değil. Ormanda yaşamak hoşuna gidiyor mu, papaz? Her şey istediğin gibi mi?"

"Evet, efendim."

"Güzel. Bir şeye ihtiyacın olursa bize başvur."

"Peki, efendim. Teşekkür ederim, efendim. Efendim..."

"Uğradığın için sağ ol, papaz. Şimdi yapmam gereken bazı işler var. Aklına isimlerimizi *The Saturday Evening Post*'a yazdıracak bir fikir gelirse bana söylersin, değil mi?"

"Evet, efendim, söylerim." Papaz muazzam bir irade gösterisiyle cesaretini topladı ve yüzsüzce konuya girdi. "Özellikle bombardımancılardan birinin durumu beni endişelendiriyor, efendim. Yossarian."

Albay belirsiz bir aşinalık ifadesiyle çabucak başını kaldırdı. "Kim?" diye sordu korkuyla.

"Yossarian, efendim."

"Yossarian mı?"

"Evet, efendim. Yossarian. Durumu çok kötü, efendim.

Korkarım bu gidişle çılgınca bir şey yapacak."

"Bu doğru mu, papaz?"

"Evet, efendim. Korkarım öyle."

Albay birkaç dakika, ağır bir sessizlik içinde düşündü. "Ona de ki, Tanrı'ya güvensin," diye öğüt verdi sonunda.

"Teşekkür ederim, efendim," dedi papaz. "Söylerim."

20

ONBAŞI WHITCOMB

Ağustos sonu sabahı güneş sıcak ve pusluydu ve balkonda esinti yoktu. Papaz yavaş hareket ediyordu. Morali bozuktu; lastik tabanlı, lastik topuklu kahverengi ayakkabılar içinde sessizce albayın ofisinden çıkarken kendi kendini paylıyordu. Korkaklığı yüzünden kendisinden nefret ediyordu. Altmış görev uçuşu konusunda Albay Cathcart'ın karşısında çok daha kararlı bir duruş sergilemeyi, onu gerçekten etkilemeye başlamış olan bu konu hakkında cesaret, mantık ve belagatle konuşmayı düşünmüştü. Bunun yerine feci başarısız olmuş, kendisininkinden daha güçlü bir kişiliğin karşısında bir kez daha dili tutulmuştu. Bu çok iyi bildiği, yüz kızartıcı bir deneyimdi ve kendi gözünde epey küçülmüştü.

Aşağıdaki, koyu renk çatlak mermerden duvarları ve pis çatlak seramik kaplı yuvarlak bir zemini olan geniş, azametli, harap lobiden bu kata dönerek tırmanan sarı taştan geniş merdivenleri canından bezmiş bir halde çıkmakta olan Yarbay Korn'un fıçı gibi, renksiz şeklini fark ettiğinde dili daha fena tutuldu. Papaz Yarbay Korn'dan, Albay Cathcart'tan korktuğundan daha fazla korkuyordu. Çerçevesiz gözlük takan, kubbeye benzer köşeli, kel bir kafası olan ve parmaklarını açarak

devamlı dikkatle keline dokunan esmer, orta yaşlı yarbay papazdan hoşlanmıyordu ve ona sık sık kaba davranıyordu. Sert, alaylı diliyle papazın içine dehşet salıyordu ve papaz adamın bilgiç, şüpheci gözlerine, tesadüfen bir saniyeliğine baktığı zamanlar hariç, asla bakamıyordu. Adamın önünde ezilip büzülen papazın dikkati kaçınılmaz olarak Yarbay Korn'un karnına odaklandı. Yarbayın sarkık kemeri yüzünden toparlanan ve göbeğini şişiren gömleği adama savruk bir şişmanlık imgesi vermiş, olduğundan da kısa görünmesine sebep olmuştu. Yarbay Korn herkese tepeden bakan, dağınık bir adamdı. Burnundan başlayıp parlak yanaklarından devam eden ve köşeli, yarık çenesinde sona eren derin, sert çizgileri ve yağlı bir derisi vardı. Yüzü ekşiydi ve ikisi merdivende yaklaşır, birbirlerinin yanından geçmeye hazırlanırken papaza tanımamış gibi baktı ve sonra bakışlarını kaçırdı.

"Selam, peder," dedi ifadesiz, papaza bakmadan. "Nasıl gidiyor?"

"Günaydın, efendim," diye yanıt verdi papaz, Yarbay Korn'un yanıt olarak daha fazlasını beklemediğini bilgece anlayarak.

Yarbay Korn hızını kesmeden merdiveni tırmanmaya devam etti ve papaz adama kendisinin Katolik değil Anabaptist olduğunu, dolayısıyla ona peder diye hitap etmesinin ne gerekli, ne de doğru olduğunu hatırlatma dürtüsüne direndi. Yarbay Korn'un hatırladığından hemen hemen emindi. Ona böyle masum bir ifadeyle peder demesi, sırf anabaptist olması yüzünden ona sataşmak için kullandığı yöntemlerden biriydi.

Yarbay Korn papazın yanından geçip gitmek üzereyken aniden duruverdi, hızla döndü, birkaç basamak indi ve kuşku dolu bakışlarını öfkeyle papaza dikti.

"Elindeki o erik domatesle ne yapıyorsun, papaz?" diye sordu Albay Korn kabaca.

Papaz şaşkın şaşkın Albay Cathcart'ın almasını istediği erik domatese baktı. "Albay Cathcart'ın ofisinden aldım, efendim,"

diye yanıt vermeyi başardı.

"Aldığını albay biliyor mu?"

"Evet, efendim. Bana kendisi verdi."

"Ah, bu durumda, sorun değil, sanırım," dedi Yarbay Korn yatışarak. Soğuk soğuk gülümsedi, gömleğinin kırışık katmanlarını başparmaklarıyla pantolonuna soktu. Gözleri kendine özel, tatmin edici bir yaramazlıkla keskin keskin ışıldadı. "Yarbay Cathcart seni neden görmek istedi, peder?" diye sordu aniden.

Bir anlığına kararsızlık papazın dilini bağladı. "Size söyleyebileceğimi sanmı..."

"*The Saturday Evening Post*'un editörlerine dua etmek konusunda mı?"

Papaz gülümseyecekti neredeyse. "Evet, efendim."

Kendi sezgilerinin gücü Yarbay Korn'u büyülemişti. Küçümsercesine güldü. "Biliyor musun, bu haftanın *Saturday Evening Post*'unu gördüğümde böyle saçma bir şey düşünmeye başlayacağından korkmuştum. Umarım ne kadar korkunç bir fikir olduğunu ona göstermeyi başarmışsındır."

"Vazgeçti, efendim."

"Bu güzel. *The Saturday Evening Post*'un editörlerinin, sırf kimsenin tanımadığı bir albayı ünlü etmek için aynı hikâyeyi iki kez yayınlamayacaklarına onu ikna ettiğine sevindim. Ormanda işler nasıl, Peder? Orada idare edebiliyor musun?"

"Evet, efendim. Her şey yolunda."

"Bu güzel. Şikayetin olmadığını işittiğime sevindim. Rahat etmek için ihtiyaç duyduğun bir şey olursa bize bildir. Orada iyi eğlenmeni isteriz."

"Teşekkür ederim, efendim. Bildiririm."

Aşağıdaki lobiden gittikçe artan bir hareketlenme duyuldu. Öğle yemeği zamanı geliyordu ve ilk gelenler karargâhın yemekhanesine yönelmeye başlamıştı. Erler ve subaylar ayrılarak eski, kubbe tavanlı odanın iki yanındaki yemek salonlarına yöneliyorlardı. Yarbay Korn gülümsemeyi bıraktı.

"Daha bir gün önce falan burada bizimle yemek yedin, değil mi, Peder?" diye sordu anlamlı anlamlı.

"Evet, efendim. Önceki gün."

"Ben de öyle düşünmüştüm," dedi Albay Korn ve durup papazın anlamasını bekledi. "Eh, boş ver, peder. Yine burada yemek yiyebileceğin zaman geldiğinde görüşürüz."

"Teşekkür ederim, efendim."

Papaz o gün öğle yemeğini beş subay ve beş er yemekhanesinden hangisinde yiyeceğini bilmiyordu, çünkü Yarbay Korn tarafından onun için hazırlanan rotasyon sistemini karmaşıktı ve programını çadırında unutmuştu. Grup Karargâhı'na bağlı olup da ufalanmaya yüz tutmuş kızıl taştan Grup Karargâh binasında ya da binanın yakınındaki diğer küçük yapılarda kalmayan bir o vardı. Papaz Grup Karargâh binasının ötesine sıralanmış dört birlik bölgesinin ilkiyle subay gazinosu arasında, altı buçuk kilometre uzakta, ormanda bir açıklıkta yaşıyordu. Papaz aynı zamanda ofisi olan geniş, kare şeklindeki çadırda tek başına kalıyordu. Edilgen, yarı gönüllü sürgününde, geceleri subay gazinosundan ta oraya kadar gelen eğlence sesleri onu uyutmaz, yatağında döner dururdu. Zaman zaman, uyumasına yardımcı olması için aldığı ve sonra günlerce vicdan azabını çektiği hafif hapların pek etkisi olmuyordu.

Ormandaki açıklıkta papazla birlikte yaşayan tek kişi yardımcısı Onbaşı Whitcomb idi. Ateist olan Onbaşı Whitcomb papazın işini ondan çok daha iyi yapabileceğini düşünen ve dolayısıyla kendini sosyal eşitsizliğin ayrıcalıksız kurbanlarından sayan, huysuz bir yardımcıydı. Papazınki kadar geniş ve kare şeklinde bir çadırda yaşıyordu. Yaptıklarının yanına kâr kaldığını fark ettiğinden beri papaza açıkça kaba davranıyor, ona tepeden bakıyordu. Açıklıktaki iki çadırın arasında ancak bir, bir buçuk metre vardı.

Papaz için bu yaşam tarzını düzenleyen Yarbay Korn'du. Yarbay Korn'a göre papazın Grup Karargâhı'nın dışında yaşaması için bir iyi sebep, hizmet verdiği kişilerin çoğu gibi çadırda

yaşamanın papazın onlarla çok daha yakın bir ilişki kurmasını sağlayacağı teorisiydi. Bir başka iyi sebep ise, papazın devamlı Karargâh'ta bulunmasına izin vermenin diğer subayları huzursuz edeceği gerçeğiydi. Tanrı'yla irtibat halinde bulunmak bir şeydi ki hepsi bunu savunuyordu, elbette; ama O'nun günde yirmi dört saat oralarda dolanması bambaşka bir şeydi. Sonuç olarak, diye açıkladı Yarbay Korn sinirli ve pörtlek gözlü grup harekat subayı Binbaşı Danby'ye, papazın rahatı yerindeydi; başka insanların dertlerini dinlemek, ölüleri gömmek, yatalak olanları ziyaret etmek ve dini ayin yapmak dışında yapacak fazla işi yoktu. Hem, artık gömmesi gereken fazla insan da olmadığına işaret etti Yarbay Korn, çünkü Alman savaş uçaklarının direnişi hemen hemen bitmişti ve ölümlerin tahminen yüzde doksanı ya düşman hattının arkasında ya da bulutların içinde oluyordu ve papazın cesetlerin ortadan kaldırılmasıyla bir işi olmuyordu. Dini ayinler de büyük olay değildi, çünkü haftada yalnızca bir kere, Grup Karargâh binasında düzenleniyorlardı ve pek az kişi katılıyordu.

Aslında, papaz ormandaki açıklığı sevmeye başlamıştı. Onun ve Onbaşı Whitcomb'un her ihtiyacı karşılanıyordu, bu yüzden ikisi de Karargâh binasına dönmek için rahatsızlıklarını bahane edemiyorlardı. Papaz kahvaltılarını, öğle ve akşam yemeklerini sekiz birlik yemekhanesinde, belli bir rotasyon programına göre yiyor, her beş öğününden birini Grup Karargâh'ında, erlerin yemekhanesinde, her on öğününden birini ise aynı yerdeki subay yemekhanesinde alıyordu. Wisconsinli olan papaz bahçe işleriyle uğraşmayı çok severdi ve etrafını kuşatan güdük ağaçlara, bele gelen yabani otlara, çalıların alçak, dikenli dallarına bakarken yüreği her zaman muhteşem bir bereket ve verimlilik izlenimiyle dolardı. Baharda, çadırının çevresine dar bir begonya ve zenya tarhı ekmek istemişti ama Onbaşı Whitcomb'un garezinden korkmuştu. Papaz ormanın sağladığı mahremiyetten ve yalıtılmışlıktan, orada yaşarken daldığı tefekkürlerden ve hayallerden zevk alı-

yordu. Eskisine göre daha az insan dert yanmak için geliyordu ve papaz bunun için de biraz minnet duyuyordu. Papaz insanların arasına kolaylıkla karışan biri değildi ve rahat sohbet edemezdi. Karısıyla üç küçük çocuğunu özlüyordu ve karısı da onu özlüyordu.

Papaz hakkında, Tanrı'ya inandığı gerçeği dışında, Onbaşı Whitcomb'u en çok rahatsız eden şey adamın inisiyatiften ve saldırganlıktan yoksun olmasıydı. Onbaşı Whitcomb ayinlere katılımın az olmasını kendi statüsünün üzücü bir yansıması olarak görüyordu. Zihni hararetle, kendisinin temelini atacağı büyük, ruhani diriliş için yeni, cüretli fikirler üretiyordu: sefertasları, sosyal toplantılar, savaşta ölen ve yaralanan adamların ailelerine tek tip mektuplar, sansür işleri, tombala. Ama papaz önünü tıkıyordu. Papazın kısıtlamaları altında Onbaşı Whitcomb'un sinirleri tepesine çıkıyordu, çünkü her baktığı yönde ilerleme sağlanabilecek ayrı bir konu görüyordu. Dine böylesine kötü bir şöhret kazandıranın ve hem dine, hem papazlara parya gözüyle bakılmasına sebep olanların papaz gibi adamlar olduğu sonucuna varmıştı. Papazın aksine Onbaşı Whitcomb ormandaki yalıtılmışlıktan nefret ediyordu. Papazdan kurtulduğu zaman yapmayı düşündüğü ilk şey Grup Karargâh binasına geri dönmek ve tüm olayların merkezinde olmaktı.

Papaz Yarbay Korn'un yanından ayrıldıktan sonra ormandaki açıklığa geri döndü. Onbaşı Whitcomb dışarıda, pus tabakasının içindeydi ve kestane rengi bornoz ve gri pazen pijama giymiş tuhaf, tombul bir adamla gizli gizli konuşuyordu. Papaz bornozun ve pazen pijamaların standart hastane giysisi olduğunu hatırladı. İki adam da onu tanımamış gibi davrandı. Yabancının diş etleri mora boyanmıştı; kadife bornozunun sırtına, portakal rengi uçaksavar mermisi patlamaları arasında tırmanan bir B-25 resmi ve önüne, adamın uçtuğu altmış muharebe uçuşunu simgeleyen, sıra sıra altmış minik bomba işlenmişti. Manzara papazı öyle şaşırttı ki durup bakakaldı. İki

adam konuşmayı bıraktılar ve taş gibi bir sessizlik içinde onun gitmesini beklediler. Papaz telaşla çadırına girdi. İki adamın kıkırdadığını duydu, ya da duyduğunu sandı.

Onbaşı Whitcomb bir an sonra içeri girdi ve sordu, "Ne var ne yok?"

"Yeni bir şey yok," diye yanıt verdi papaz bakışlarını kaçırarak. "Beni görmeye gelen oldu mu?"

"Yalnızca şu Yossarian denen çatlak herif geldi yine. Adam tam bir baş belası, değil mi?"

"Çatlak olduğundan o kadar emin değilim," diye yorum yaptı papaz.

"Tamam, onun tarafını tut," dedi Onbaşı Whitcomb incinmiş bir sesle ve hışımla dışarı çıktı.

Papaz Onbaşı Whitcomb'un yine alındığına ve çadırdan çıktığına inanamıyordu. O inanmayı başardığı anda Onbaşı Whitcomb yine içeri girdi.

"Hep başka insanların tarafını tutuyorsun," diye suçladı onu Onbaşı Whitcomb. "Kendi adamlarını desteklemiyorsun. Kusurlarından biri bu."

"Onun tarafını tutmak aklıma gelmemişti," diye özür diledi papaz. "Yalnızca bir gerçeği ifade ettim."

"Albay Cathcart ne istiyormuş?"

"Önemli bir şey değil. Yalnızca her görev uçuşundan önce brifing odasında dua edip edemeyeceğimizi konuşmak istemiş."

"Tamam, anlatma madem," diye terslendi Onbaşı Whitcomb ve yine dışarı çıktı.

Papaz korkunç hissediyordu. Ne kadar düşünceli davranmaya çalışırsa çalışsın, yine de her zaman Onbaşı Whitcomb'un duygularını incitmeyi başarıyordu. Vicdan azabıyla bakışlarını yere dikti ve Yarbay Korn tarafından, çadırını temiz tutmak ve eşyalarıyla ilgilenmek üzere zorla yanına verilen emir erinin ayakkabılarını parlatmayı yine ihmal ettiğini fark etti.

Onbaşı Whitcomb yine içeri girdi. "Asla bana güvenip bil-

gi vermiyorsun," diye sızlandı saldırganca. "Kendi adamlarına güvenmiyorsun. Kusurlarından biri de bu."

"Evet, güveniyorum," diye temin etti papaz onu suçlu suçlu. "Sana çok çok güveniyorum."

"O zaman şu mektuplara ne demeli?"

"Yo, şimdi olmaz," diye yalvardı papaz büzülerek. "Mektuplar olmaz. Lütfen o konuyu bir daha açma. Fikrimi değiştirirsem sana söylerim."

Onbaşı Whitcomb öfkelenmişti. "Ya, öyle mi? Eh, bütün işi ben yaparken sen oracıkta otur ve başını iki yana salla. Senin için hiç sorun değil, tabii. Dışarıdaki, bornozuna bir sürü resim işlenmiş adamı görmedin mi?"

"Beni görmeye mi gelmiş?"

"Hayır," dedi Onbaşı Whitcomb ve dışarı çıktı.

Çadırın için sıcak ve nemliydi ve papaz rutubetlenmeye başladığını hissetti. Gönülsüz bir kulak misafiri gibi, dışarıda fısıldayanların ayırt edilmesi imkânsız boğuk seslerini dinledi. Çalışma masası görevi gören dingildek briç masasında kıpırdamadan otururken dudakları kapalı, gözleri boş, minik sivilce izlerinden kümelerle kaplı sarımsı-kırmızımsı solgun yüzü kırılmamış badem kabuğu renginde ve dokusundaydı. Onbaşı Whitcomb'un ona neden kötü davrandığına ilişkin bir ipucu bulmak için beynini altüst ediyordu. Bir türlü anlamadığı bir şekilde, ona karşı affedilmez bir kusur işlediğine inanıyordu. Onbaşı Whitcomb'unki gibi bir türlü geçmeyen bir hiddetin Tombala ya da savaşta öldürülen adamların ailelerine tek tip mektuplar gönderme fikirlerini reddetmesinden kaynaklanması mümkün görünmüyordu. Papaz kendi beceriksizliğini kabulleniyordu ve bu yüzden ümitsiz hissediyordu. Onu rahatsız eden şeyin ne olduğunu bulmak için Onbaşı Whitcomb'u kenara çekip açık yüreklilikle konuşmayı düşünüyordu birkaç haftadır, ama öğrenebileceği şeylerden utanmaya başlamıştı bile.

Çadırın dışında, Onbaşı Whitcomb kıkırdıyordu. Diğer

adam gülüyordu. Birkaç kararsız dakika boyunca papazın içi daha önceki bir zaman ya da varoluşta benzer bir durum yaşadığı gibi tuhaf, esrarlı bir hisle karıncalandı. Şimdi olacak şeyi öngörmek, hatta kontrol altına almak için bu izlenimi yakalamak ve beslemek istedi ama ilham bir yere varmadan eriyip gitti ki böyle olacağını önceden biliyordu zaten. *Déja vu*. Paramnezinin özelliği olan, yanılsamayla gerçekliğin sürekli karıştırılması kavramı papazı büyülüyordu ve bu konuda bildiği birkaç şey vardı. Örneğin, adının paramnezi olduğunu biliyordu. Aynı zamanda, paramnezinin sonucu olan *jamais vu*, yani hiç görülmeyen ve *presque vu*, yani neredeyse görülen gibi optik olgularla da ilgileniyordu. Bütün hayatı boyunca birlikte yaşadığı nesnelerin, kavramların ve hatta insanların aniden, açıklanamaz bir biçimde daha önce hiç görmediği, aşina olmadığı çarpık taraflar kazandığı ve dolayısıyla tamamen yabancılaştığı dehşet verici anlar vardı: *jamais vu*. Bir de, mutlak gerçeği görmesine ramak kaldığı, onu yakalamak üzere olduğunu hissettiği parlak berraklık çakmaları yaşadığı anlar vardı: *presque vu*. Snowden'ın cenazesinde yaşanan ağaçtaki çıplak adam olayı onu tamamen hayrete düşürmüştü. *Déja vu* değildi, çünkü daha önce de Snowden'ın cenazesinde ağaçta çıplak adam gördüğü gibi bir his yaşamamıştı. *Jamais vu* değildi, çünkü bu, tanıdık biri ya da bir şeyin tanımadığı bir kılık içinde görünmesi değildi. Hele *prosque vu* hiç değildi, çünkü papaz onu açık seçik görmüştü.

Hemen dışarıda bir cipin çalıştırıldığı, motor ateşinin geri teptiği ve kükreyerek uzaklaştığı duyuldu. Snowden'ın cenazesindeki çıplak adam yalnızca bir halüsinasyon muydu? Yoksa gerçek bir vahiy miydi? Fikrin kendisi bile papazı ürpertiyordu. Sırrını Yossarian'a açmayı çılgınca istiyordu ama ne zaman bu olayı düşünse, daha fazla düşünmemeye karar veriyordu ama aslında şimdi düşününce, bu konuda gerçekten düşünmüş olduğundan bile emin değildi.

Onbaşı Whitcomb yepyeni, pasparlak bir sırıtışla kasıla ka-

sıla geldi ve dirseğini küstahça papazın çadırının orta direğine yasladı.

"Kırmızı bornozlu adamın kim olduğunu biliyor musun?" diye sordu böbürlenerek. "Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden, kırık burunlu bir adam. Hastaneden buraya resmi görevle geldi. Bir soruşturma yürütüyor."

Papaz dalkavukça bir duygudaşlıkla kaşlarını kaldırdı hemen. "Umarım başın dertte değildir. Yapabileceğim herhangi bir şey var mı?"

"Hayır, başım dertte değil," diye yanıt verdi Onbaşı Whitcomb sırıtarak. "Senin başın dertte. Washington Irving diye imzaladığın onca mektubu Washington Irving diye imzaladığın için tepene binecekler. Buna ne dersin?"

"Ben hiçbir mektubu Washington Irving diye imzalamadım," dedi papaz.

"Bana yalan söylemen gereksiz," diye yanıt verdi Onbaşı Whitcomb. "İkna etmen gereken kişi ben değilim."

"Ama ben yalan söylemiyorum."

"Yalan söyleyip söylememen umurumda bile değil. Binbaşı Major'ın yazışmalarına müdahale ettiğin için de tepene binecekler. O mektupta yazılanların çoğu gizli bilgidir."

"Hangi yazışmalar?" diye sordu papaz yalvarırcasına, çileden çıkıp ayağa kalkarak. "Ben Binbaşı Major'ın yazışmalarının hiçbirini görmedim."

"Bana yalan söylemen gereksiz," diye yanıt verdi Onbaşı Whitcomb. "İkna etmen gereken kişi ben değilim."

"Ama ben yalan söylemiyorum!" diye itiraz etti papaz.

"Bana neden bağırıyorsun, anlamadım," diye terslendi Onbaşı Whitcomb incinmiş bir bakışla. Direkten ayrılıp papaza doğru yaklaşarak parmağını salladı. "Bütün hayatın boyunca kimsenin yapmadığı kadar büyük bir iyilik yaptım sana ve sen bunu fark etmiyorsun bile. Ne zaman adam seni üstlerine raporlamaya kalksa, hastaneden birisi detayları sansürlüyor. Adam seni ele vermek için haftalardır kafayı yiyor. Ben yal-

nızca adamın mektubuna hiç okumadan görülmüştür damgası vurdum. Bu Ceza İşleri Tahkikat Birliği karargâhında sana iyi bir izlenim kazandıracak. Senin hakkındaki gerçeğin ortaya çıkmasından hiç korkmadığımızı gösterecek onlara."

Papazın kafası karışıyordu. "Ama senin mektup sansürleme yetkin yok, değil mi?"

"Elbette yok," diye yanıt verdi Onbaşı Whitcomb. "Bunu yapmaya yalnızca subayların yetkisi var. Ben senin adına sansürledim."

"Ama benim de mektup sansürleme yetkim yok. Var mı?"

"Senin adına bunun da icabına baktım," diye temin etti Onbaşı Whitcomb onu. "Senin adına, başka birinin adıyla imzaladım."

"Bu sahtekârlık değil mi?"

"Ah, bunun için de endişelenme. Sahtekârlık konusunda şikayet edebilecek tek kişi, senin ismini kullandığın kişi ve ben ölü bir adam seçerek senin çıkarını gözettim. Washington Irving'in ismini kullandım." Onbaşı Whitcomb, isyan işaretlerine karşı papazın yüzünü dikkatle izledi, sonra gizli bir istihzayla, güvenle sürdürdü sözlerini. "Oldukça hızlı düşünüyorum, değil mi?"

"Bilmiyorum," diye sızlandı papaz yumuşak ve titrek bir sesle, yüzünü ıstırapla korkunç bir şekilde buruşturarak ve gözlerini kısarak. Bu işi hiç anlamamıştı. "Bana söylediklerini anladığımdan emin değilim. Benim ismim yerine Washington Irving'in ismiyle imza attıysan, benim adıma nasıl iyi bir izlenim bırakmış olabilirsin?"

"Çünkü senin Washington Irving olduğuna ikna olmuşlar. Anlamıyor musun? Sen olduğunu anlayacaklar."

"Ama tersine çevirmeye çalıştığımız düşünce de bu değil mi? Bu, kanıtlamalarına yardımcı olmaz mı?"

"Bu kadar aksi olacağın aklıma gelseydi, yardım etmeye çalışmazdım," diye bildirdi Onbaşı Whitcomb kızgınlıkla ve dışarı çıktı. Bir saniye sonra yine içeri girdi. "Ben sana bütün

hayatın boyunca kimsenin yapmadığı cinsten, çok büyük bir iyilik yaptım ve sen anlamıyorsun bile. Minnetini nasıl göstereceğini bilmiyorsun. Kusurlarından biri de bu."

"Özür dilerim," diye özür diledi papaz pişmanlıkla. "Gerçekten üzgünüm. Yalnız, bana anlattıkların beni öyle sersemletti ki ne dediğimin farkında bile değilim. Sana gerçekten çok minnettarım."

"O zaman şu tek tip mektupları göndermeme izin vermeye ne dersin?" diye sordu Onbaşı Whitcomb hemen. "İlk müsveddeler üzerinde çalışmaya başlayabilir miyim?"

Şaşkınlıktan papazın ağzı açık kaldı. "Yo, yo," diye inledi. "Şimdi olmaz."

Onbaşı Whitcomb kızdı. "En iyi arkadaşın benim ve sen bunun farkında bile değilsin," dedi saldırganca ve yürüyüp papazın çadırından çıktı. Sonra içeri girdi. "Ben senin tarafındayım ve sen bunu farkında bile değilsin. Başının ne kadar büyük bir belada olduğunu bilmiyor musun? Ceza İşleri Tahkikat Birliği'den gelen o adam şu domates yüzünden senin hakkında yepyeni bir rapor yazmak için koşa koşa hastaneye döndü."

"Hangi domates?" diye sordu papaz gözlerini kırpıştırarak.

"Buraya ilk geldiğinde elinde sakladığın erik domates. İşte bu. Şu anda elinde tutmakta olduğun erik domates!"

Papaz şaşkın şaşkın parmaklarını açtı ve Albay Cathcart'ın ofisinden aldığı erik domatesin hâlâ elinde olduğunu gördü. Domatesi hemen briç masasının üzerine bıraktı. "Bunu Albay Cathcart'tan aldım," dedi ve açıklamasının kulağa ne kadar saçma geldiğini anladı. "Almam için ısrar etti."

"Bana yalan söylemen gerekmez," diye yanıt verdi Onbaşı Whitcomb. "Domatesi ondan çalmış olsan da umurumda değil."

"Çalmak mı?" diye nida etti papaz hayretler içinde. "Neden bir erik domates çalmak isteyeyim ki?"

"İşte ikimizin de yanıtlayamadığı soru tam olarak buy-

du," dedi Onbaşı Whitcomb. "Sonra Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen adam domatesin içine bazı önemli ve gizli belgeler saklamış olabileceğini anladı."

Papaz dağ gibi bir ümitsizliğin yükü altında gevşekçe çöktü. "Domatesin içine önemli ve gizli belgeler saklamadım," diye bildirdi basitçe. "Domatesi ben istememiştim bile. Al, senin olabilir. Lütfen al da bak."

"İstemiyorum."

"Lütfen al bunu," diye yalvardı papaz zar zor işitilebilen bir sesle. "Ondan kurtulmak istiyorum."

"İstemiyorum," diye terslendi Onbaşı Whitcomb yine. Öfkeli bir yüzle, ama Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden gelen adamla yepyeni ve güçlü bir ittifak kurduğu sve papazı bir kez daha gerçekten sinirli olduğuna ikna etmeyi başardığı için içten içe sevinçle gülümseyerek, uzun adımlarla çıktı, gitti.

Zavallı Whitcomb, diye içini çekti papaz ve asistanının keyifsizliği için kendini suçladı. Ağır, şevksiz bir melankoli içinde sessizce oturdu ve Onbaşı Whitcomb'un yine içeri girmesini bekledi. Onbaşı Whitcomb'un ayak seslerinin tartışmaya yer bırakmayacak şekilde uzaklaştığını duyduğu zaman hayal kırıklığına uğradı. Yapmak istediği hiçbir şey yoktu. Sandığından bir Milky Way, bir de Baby Ruth şekerlemesi alıp yiyerek ve matarasından birkaç yudum ılık su içerek öğle yemeğini geçiştirmeye karar verdi. İçinde hiçbir kıvılcım barındırmayan yoğun, boğucu olasılık sisleriyle sarılmış hissediyordu. Washington Irving olduğundan kuşkulanıldığını duyduğunda Albay Cathcart'ın ne düşüneceğinden korkuyordu; sonra altmış görev uçuşu meselesini açtığı için Albay Cathcart'ın onun hakkında şu anda ne düşündüğünden endişelenmeye başladı. Dünyada çok fazla mutsuzluk var, diye düşündü, bu trajik düşünceyle başını kederle eğerek. Başkalarının mutsuzluğunu dindirmek için yapabileceği hiçbir şey yoktu, hele kendi mutsuzluğu için, hiç.

21

GENERAL DREEDLE

Albay Cathcart papaz hakkında hiçbir şey düşünmüyordu. Kendine ait yepyeni ve tehditkâr bir sorunu olmuştu: *Yossarian!*

Yossarian! O iğrenç, çirkin ismin tınısı bile kanını donduruyor, nefesini kesiyordu. Papaz *Yossarian!* ismini ilk telaffuz ettiğinde isim hafızasında uğursuz bir çan gibi gür bir sesle yankılanmıştı. Kapının dili tıkırdayarak kapandığı anda, sıraya girmiş askerler arasında çıplak bir adam gördüğü zaman hissettiği utancın anısı, acı veren detaylardan oluşmuş küçük düşürücü, boğucu bir sel gibi üzerine çağladı. Albay Cathcart titremeye başladı. Öyle kötücül, öyle olanaksız, öyle şeytani bir tesadüf söz konusuydu ki, son derece çirkin bir alametten başka bir şey olamazdı. O gün General Dreedle'dan Güzide Uçan Haç madalyasını almak için çırılçıplak sıraya girip bekleyen adamın ismi de aynıydı... *Yossarian!* Ve şimdi, Yossarian adlı biri, grubundaki adamların uçmasını emrettiği altmış görev uçuşu konusunda sorun çıkarma tehditleri savuruyordu. Albay Cathcart kasvetle, bunun aynı Yossarian olup olmadığını merak etti.

Dayanılmaz bir ıstırapla ayağa kalktı ve ofisinde dolanmaya

başladı. Gizemli bir şeyin huzurundaymış gibi hissediyordu. Sıraya girmiş çıplak adam, diye kabullendi neşeden yoksun, gerçekten aleyhine bir puan olmuştu. Bologna görevinden önce bombardıman hattının değiştirilmesi de öyle; Ferrara'daki köprünün yok edilmesinin yedi gün gecikmesi de öyle; ama Ferrara'daki köprünün sonunda yok edilmesinin lehine bir puan olduğunu hatırladı neşeyle, ama oraya ikinci kez uçarken bir uçak kaybetmek, diye düşündü keyifsizlikle, aleyhine bir başka puan olmuştu ama hedefin üzerinden ikinci bir geçiş yaparak aleyhine puan kazandıran bombardımancıya madalya verdirmeyi başarması lehine bir başka puandı. Aniden, bir başka sersemletici şokla, o bombardımancının isminin de *Yossarian!* olduğunu hatırladı. Şimdi üç tane olmuşlardı! Yapış yapış gözleri hayretle irileşti ve arkasında neler olup bittiğini görmek için hızla döndü. Bir dakika önce hayatında hiçbir Yossarian yoktu; şimdiyse ifrit gibi ürüyorlardı. Sakinleşmeye çalıştı. Yossarian çok rastlanan bir isim değildi; belki aslında üç Yossarian değil, yalnızca iki Yossarian vardı, hatta belki yalnızca bir tane, *ama aslında hiç fark etmezdi!* Albay yine de ciddi tehlike içindeydi. Sezgileri muazzam ve esrarlı bir kozmik zirveye yaklaştığına dair uyarıyordu onu ve sonunda kim olduğu ortaya çıkarsa çıksın, Yossarian'ın onun cezası olacağını düşünürken geniş, etli, kocaman bedeni tepeden tırnağa karıncalanıyordu.

Albay Cathcart batıl inançlı bir adam değildi ama alametlere inanırdı. Yine masasına geçti ve ajandasına, Yossaryanlarla ilgili bütün bu kuşku uyandırıcı olayları hemen araştırmasını hatırlatması için şifreli bir not aldı. Notu ağır, kararlı bir el yazısıyla yazdı, bir dizi şifreli noktalama işaretiyle, keskin bir biçimde vurguladı ve iki kez mesajın altını çizdi. Sonuç şöyle oldu:

Yossarian!!!(?)!

Bu meşum krizle yüzleşmek üzere hemen eyleme geçtiği için pek gururlanan albay işini bitirdiği zaman arkasına yaslandı. *Yossarian*... adamın ismi bile tüylerini ürpertiyordu. İçinde çok fazla "s" vardı. İsyankâr biri olmalıydı. Zaten isyankâr sözcüğünde de çok "s" vardı. Tıpkı fesat ve sinsi sözcüklerinde olduğu gibi; sosyalist, sabotajcı, faşist ve Komünist sözcüklerinde olduğu gibi. İğrenç, yabancı, tatsız bir isimdi, insanda güven uyandırmayan bir isim. Cathcart, Peckem ve Dreedle gibi temiz, gevrek, dürüst Amerikan isimlerinden değildi.

Albay Cathcart yavaşça doğruldu ve yine ofisinde dolanmaya başladı. Bilinçsizce, kilelerden birinin üzerinden bir erik domates aldı ve açgözlülükle ısırdı. Hemen yüzünü buruşturdu ve domatesin kalanını çöp sepetine attı. Albay erik domatesten hoşlanmazdı, domatesler kendisine ait olsa bile ve bunlar ona ait bile değildi. Bunlar Yarbay Korn tarafından değişik kimlikler altında Pianosa'nın değişik yerlerindeki pazarlardan alınmıştı ve gecenin bir yarısı albayın çiftlik evine taşınmış, ertesi sabah Milo'ya satılmak üzere Grup Karargâhı'na nakledilmişti. Milo Albay Cathcart ile Yarbay Korn'a iyi para ödüyordu. Albay Cathcart sık sık, erik domateslerle yaptıkları işin yasal olup olmadığını merak ediyordu ama Yarbay Korn yasal olduğunu söylüyordu ve kendisi de bu konuda çok fazla düşünmemeye çalışıyordu. Tepelerdeki evin yasal olup olmadığını da bilmesinin yolu yoktu, çünkü bütün ayarlamaları Yarbay Korn yapmıştı. Albay Cathcart evin sahibi mi yoksa kiracısı mı olduğunu, evi kimden, kaça edindiğini bilmiyordu. Avukat olan Yarbay Korn'du ve Yarbay Korn dolandırıcılığın, haraç almanın, döviz kuru manipülasyonunun, zimmete para geçirmenin, gelir vergisinden kaçmanın ve karaborsa spekülasyonlarının yasal olduğunu söylüyorsa Albay Cathcart itiraz edecek değildi.

Albay Cathcart'ın tepelerdeki ev konusunda bildiği tek şey

böyle bir eve sahip olduğu ve ondan nefret ettiğiydi. Tepelerdeki rutubetli, cereyanlı taş çiftlik evinin şehevi zevklerle dolu altın bir saray olduğu izlenimini uyandırmak için iki haftada bir orada iki, üç gün geçirirken hayatı boyunca hiç sıkılmadığı kadar sıkılıyordu. Bütün subay gazinoları o çiftlik evinde yaşanan lüks, gizli, içki ve seks orjilerine; İtalyan fahişelerin, film aktrislerinin, modellerin ve konteslerin arasında en güzel, en büyüleyici, en kolay tahrik olanları ve en kolay tatmin edilenleriyle geçirilen esriklik dolu gizli, mahrem gecelere dair muğlak, bilgiç anlatımlarla çalkalanıyordu. O tür mahrem esriklik geceleri ya da gizli içki ve seks orjileri hiç yaşanmamıştı. General Dreedle veya General Peckem onunla orjilere katılmaya en ufak ilgi gösterselerdi olabilirdi belki, ama ikisi de göstermiyordu ve Albay Cathcart, bu işte bir çıkarı yoksa, güzel kadınlarla sevişmek için zamanını ve enerjisini harcayacak değildi.

Çiftlik evinde geçireceği rutubetli ve yalnız gecelerden, donuk ve olaysız gündüzlerden ödü kopuyordu albayın. Grup'ta kaldığı zamanlarda, korkmadığı herkesi bakışma yarışında yenerek çok daha fazla eğleniyordu. Bununla beraber, Yarbay Korn'un hatırlatıp durduğu gibi, hiç kullanmıyorsan tepelerde bir çiftliğe sahip olmanın bir çekiciliği de yoktu. Albay Cathcart her seferinde kendi kendine acıyarak sürerdi arabasını çiftliğine. Cipinde bir çifte taşıyordu ve orada geçirdiği tekdüze saatleri kuşlara ve bakımsız sıralar halinde büyümekte olan ve toplamaya zahmet etmedikleri erik domateslere ateş ederek geçiriyordu.

Kendisinden daha düşük rütbede olmalarına rağmen saygı göstermenin tedbirlilik olduğunu düşündüğü subaylar arasında Binbaşı — de Coverley de vardı ama ona saygı göstermek istemiyordu ve ona saygı göstermesinin gerekli olup olmadığını bile bilmiyordu. Binbaşı — de Coverley, tıpkı Binbaşı Major ve onun farkında olan başka herkes için olduğu gibi Albay

Cathcart için de büyük bir gizemdi. Binbaşı — de Coverley'ye tepeden mi bakmalı, yoksa ona saygı mı duymalı, en ufak bir fikri bile yoktu. Albay Cathcart'tan çok çok yaşlı olmasına rağmen Binbaşı — de Coverley yalnızca binbaşıydı. Ama o kadar çok insan Binbaşı — de Coverley'ye derin ve korku dolu bir saygı besliyordu ki, Albay Cathcart onların bir şeyler biliyor olabileceğini düşünüyordu. Binbaşı — de Coverley, Albay Cathcart'ı geren, Yarbay Korn'un bile ihtiyatla yaklaştığı meşum, kavranması imkânsız bir varlıktı. Herkes ondan korkuyordu ve bunun sebebini kimse bilmiyordu. Binbaşı — de Coverley'nin adını bilen bile yoktu, çünkü kimse ona sormaya cesaret edememişti. Albay Cathcart Binbaşı — de Coverley'nin uzakta olduğunu biliyordu ve adamın yokluğundan sevinç duyuyordu, ta ki aklına Binbaşı — de Coverley'nin gittiği o uzak yerde onun aleyhine bir entrika çeviriyor olabileceği gelene kadar. O zaman Binbaşı — de Coverley'nin ait olduğu yerde, birliğinde olmasını ve böylece ona göz kulak olabilmeyi dilemeye başladı.

Bir süre sonra ileri geri yürümekten Albay Cathcart'ın ayakları ağrımaya başladı. Yine masasının başına oturdu ve askeri durumun tamamını olgun ve sistematik bir değerlendirmeye tabi tutmaya karar verdi. İş bilir birinin ciddi tavrıyla büyük, beyaz bir not defteri buldu, ortadan dik bir çizgi çizdi ve tepeye onu kesen bir başka çizgi çekerek sayfayı aynı genişliğe sahip iki geniş sütuna ayırdı. Bir an eleştirel bir tavırla düşündü. Sonra masasının üzerine eğildi ve sol sütunun başına, sık ve titiz bir el yazısı ile, "*Aleyhime Puanlar!!!*" yazdı. Sağdaki sütunun üzerine, "*Lehime Puanlar!!! !!*" yazdı. Bir kez daha arkasına yaslanarak çizdiği şemayı nesnel bir bakış açısıyla, hayran hayran seyretti. Birkaç saniye ciddiyetle düşündükten sonra, dikkatle kurşunkaleminin ucunu yaladı ve "*Aleyhime Puanlar!!!*" başlığının altına teker teker, düşüne taşına şunları yazdı:

Ferrara
Bologna (bu sırada bombardıman hattı kaydı)
Skeet *atış alanı*
Sıraya girmiş çıplak adam (Avignon'dan sonra)

Sonra ekledi:

Besin zehirlenmesi (Bologna sırasında)

ve

İnleme (Avignon *brifingi* sırasında salgın olarak)

Sonra ekledi:

Papaz (her gece subay gazinosunda takılıyor)

Adamdan hoşlanmamasına rağmen papaz konusunda daha merhametli olmaya karar verdi ve "*Lehime Puanlar!!! !!* " başlığının altına şöyle yazdı:

Papaz (her gece subay gazinosunda takılıyor)

Dolayısıyla, iki papaz maddesi birbirlerini götürüyordu. "*Ferrara*" ve "*Sıraya girmiş çıplak adam (Avignon'dan sonra)*" maddelerinin yanına ekledi:

Yossarian!

"*Bologna (bu sırada bombardıman hattı hareket etti)*", "*Besin zehirlenmesi (Bologna sırasında)*" ve "İnleme (Avignon brifingi sırasında salgın olarak)" maddelerinin yanına kararlı bir el yazısı ile, koyu renkte şöyle yazdı:

?

"?" ile işaretlediği maddeler Yossarian'ın parmağının olup olmadığını hemen araştırmak istediği maddelerdi.

Aniden kolu titremeye başladı ve daha fazla yazamaz hale geldi. Yapış yapış ve şişman hissederek dehşetle ayağa kalktı ve temiz hava almak için açık pencereye koştu. Bakışları *skeet* atış alanına takıldı ve sıkıntıyla tiz bir çığlık atarak geriledi. Her yer Yossarianlarla doluymuş gibi, çılgın, hararetli bakışlarla çılgınca ofisinin duvarlarını taradı.

Kimse onu sevmiyordu. General Dreedle ondan nefret ediyordu ama General Peckem ondan hoşlanıyordu ama emin olması imkânsızdı, çünkü General Peckem'ın yaveri olan Albay Cargill de kuşkusuz hırslı bir adamdı ve muhtemelen her fırsatta General Peckem'ın yanında onu, Albay Cathcart'ı sabote edip duruyordu. Tek iyi albay, diye karar verdi, ölü bir albaydı; elbette kendisi dışında. Güvendiği tek albay Albay Moodus idi ve *o* bile kayınpederinden torpilliydi. Elbette Milo, lehine koskocaman bir puan olmuştu ama grubunun Milo'nun uçakları tarafından bombalanması onun için korkunç bir aleyhte puan olmuştu, halbuki Milo sendikanın düşmanlarla yaptığı anlaşma sayesinde sendikanın büyük net kâr yaptığını açıklayarak tüm itirazları susturmuş, kendi adamlarını ve uçaklarını bombalamanın aslında özel sektör açısından övgüye değer, son derece kazançlı bir darbe olduğuna herkesi ikna etmişti. Albay Milo konusunda güvensiz hissediyordu, çünkü diğer albaylar onu kandırıp kendi gruplarına almaya çalışıyorlardı ve Albay Cathcart'ın grubunda şu pis Büyük Şef Beyaz Yarımyulaf vardı, şu pis tembel Yüzbaşı Black'in Büyük Bologna Kuşatması sırasında bombardıman hattının yerinden oynatılmasının sorumlu tuttuğu Büyük Şef Beyaz Yarımyulaf. Albay Cathcart Büyük Şef Beyaz Yarımyulaf'tan hoşlanıyordu, çünkü Büyük Şef Beyaz Yarımyulaf sarhoş olduğu ve Albay Moodus'un yakınlarda bulunduğu her seferinde o pis Albay Moodus'un burnunu yumrukluyordu. Albay Cathcart Büyük Şef Beyaz Yarımyulaf'ın Yarbay Korn'un şişko suratını da yum-

ruklamaya başlamasını diliyordu. Yarbay Korn pis ukalanın tekiydi. Yirmi Yedinci Hava Kuvvetleri Karargâhı'nda biri onun canını yakmak için fırsat kolluyordu ve yazdığı her raporun üzerine kavurucu bir azar iliştirip geri gönderiyordu ve bunu yapanın kim olduğunu öğrenmek için Yarbay Korn oradaki, Wintergreen adlı posta memuruna rüşvet vermişti. Ferrara üzerindeki ikinci geçişte o uçağı kaybetmek de kötü olmuştu, itiraf etmek zorundaydı; diğer uçağın bir bulutun içinde kaybolması da öyle, üstelik daha bunu yazmamıştı bile! Özlemle, bulutun içinde kaybolanlar arasında Yossarian'ın da bulunup bulunmadığını hatırlamaya çalıştı ama sonra fazladan uçması gereken beş pis uçuş için olay çıkarabiliyorsa Yossarian'ın uçakla birlikte bulutun içinde kaybolmuş olmasının imkânsız olduğunu fark etti.

Yossarian uçmaya itiraz ediyorsa belki altmış uçuş gerçekten de adamlara çok fazla gelmiştir, diye mantık yürüttü Albay Cathcart, ama sonra adamlarını diğerlerinden daha fazla görev uçuşu yapmaya zorlamanın elle tutulur en büyük başarısı olduğunu hatırladı. Yarbay Korn'un da sık sık söylediği gibi, savaş yalnızca görevini yapan grup kumandanlarıyla doluydu ve benzersiz önderlik nitelikleriyle dikkat çekmek için Albay Cathcart'ın grubuna diğer bombardıman gruplarından daha fazla muharebe uçuşu yaptırmak gibi dramatik bir hamleye ihtiyacı vardı. Diğer generallerin hiçbiri yaptığı işe itiraz etmiş görünmüyordu ama anlayabildiği kadarıyla özellikle etkilenmiş de değillerdi ki bu Albay Cathcart'a altmış muharebe uçuşunun yeterli olmadığını, gereken uçuş sayısını hemen yetmişe, seksene, yüze, hatta iki yüze, üç yüze, altı yüze çıkarması gerektiğini düşündürüyordu.

Kuşkusuz General Dreedle gibi kaba, duyarsız biri yerine General Peckem gibi hoş birinin altında görev yapsa çok daha iyi durumda olurdu, çünkü General Peckem iyi bir üniversiteden mezun anlayışlı, entelektüel biriydi ve bu sayede Albay Cathcart'ı eksiksiz olarak takdir edebilir, onunla çalışmaktan

keyif alırdı ama General Peckem onu takdir ettiğine ve onunla çalışmaktan keyif aldığına dair en ufak işaret vermemişti. Albay Cathcart, kendisi ve General Peckem gibi sofistike, kendinden emin insanlar arasında gözle görülür farkındalık işaretlerine ihtiyaç olmadığını fark edecek kadar kavrayışlı bir adamdı; bu tür insanlar doğalarından ileri gelen bir karşılıklı anlayış içinde birbirlerine uzaktan ısınabilirlerdi. Benzer kişiliklere sahip olmaları yeterliydi ve doğru zaman gelene kadar ses çıkarmadan terfi beklemesinin yeterli olduğunu biliyordu ama General Peckem'ın onu asla aramaması, nükteleri ve bilgeliğiyle Albay Cathcart'ı kulak misafiri olacak kadar yakında bulunan herkesten, hatta erlerden daha fazla etkilemeye çalışmaması Albay Cathcart'ın özgüvenini yerle bir ediyordu. Ya Albay Cathcart General Peckem'a ulaşamıyordu, ya da General Peckem onun sandığı kadar parlak, zevk sahibi, entelektüel ve ileri görüşlü bir adam değildi ve asıl duyarlı, çekici, zeki ve sofistike olan General Dreedle'dı ve asıl onun altında görev yapmak çok daha iyi olacaktı ve aniden Albay Cathcart kimin karşısında durumunun nasıl olduğuna dair en ufak fikre sahip olmadığını fark etti ve Yarbay Korn koşa koşa ofisine gelip herkesin ona bayıldığını, Yossarian'ın yalnızca bir hayal ürünü olduğunu ve general olmak için verdiği muazzam, yiğitçe savaşta harika ilerleme kaydettiğini söyleyerek onu temin etsin diye dahili haberleşme cihazının düğmesini yumruklamaya başladı.

Aslında Albay Cathcart'ın general olma şansı hiç yoktu. Her şeyden önce, general olmak isteyenler arasında eski Birinci Sınıf Er Wintergreen de vardı ve Albay Cathcart'a faydası olabilecek, Albay Cathcart'tan gelen, ona giden, ya da onun hakkında olan her tür yazışmayı ya çarpıtıyor, ya yok ediyor, ya reddediyor, ya da yanlış yere gönderiyordu. İkinci olarak, zaten bir general vardı: General Dreedle ve General Dreedle koltuğunda General Peckem'ın gözü olduğunu biliyordu ama onu nasıl engelleyebileceğini bilmiyordu.

Ving kumandanı General Dreedle ellilerinin başlarında, açık sözlü, tıknaz, fıçı göğüslü bir adamdı. Burnu basık ve kırmızıydı ve şişkin, beyaz, buruşuk gözkapakları küçük gri gözlerini yumurta akı çevreliyordu. Bir hemşiresi, bir damadı vardı ve çok fazla içki içmediği zamanlar uzun ve derin sessizliklere dalardı. General Dreedle ömrünün büyük kısmını Ordu'da, işini iyi yaparak geçirmişti ve artık çok geçti. Onsuz yeni güç gruplaşmaları olmuştu ve General Dreedle onlarla başa çıkamıyordu. Gardını indirdiği anlarda sert, asık suratına ciddi, dalgın bir yenilgi ve hayal kırıklığı ifadesi yerleşirdi. General Dreedle epey içerdi. Ruh halleri istikrarsız ve öngörülemezdi. "Savaş cehennemdir," diye bildirirdi sık sık, sarhoş da olsa ayık da ve bunu söylerken içtendi ama bu, savaştan bir servet kazanmasını ya da damadını da işlerine dahil etmesini engellemiyordu; bununla beraber ikisi devamlı didişiyordu.

"O piç herif," diye küçümsemeyle homurdanırdı General Dreedle damadı hakkında, subay kulübündeki barın köşesinde, yanında her kim dikiliyorsa ona hitaben. "Sahip olduğu her şeyi bana borçlu. O pis orospu çocuğunu ben yarattım! Kendi başına ilerleyecek kadar kafası çalışmaz."

"Her şeyi bildiğini sanıyor," diye surat asardı Albay Moodus barın diğer yanında, kendi seyircilerine. "Eleştiri kabul etmiyor ve tavsiye dinlemiyor."

"İşi gücü tavsiye vermek," diye hıhlardı General Dreedle hırıltılı bir sesle. "Ben olmasam hâlâ onbaşıydı."

Albay Moodus ve hemşiresi General Dreedle'ın yanından ayrılmazdı. Hemşiresi görülmüş görülecek en muhteşem kalçalara sahipti. Kısa boylu, tombul ve sarışındı. Tombul, gamzeli yanakları, mutlu, mavi gözleri ve düzgünce kıvrılmış saçları vardı. Herkese gülümser, kendisine hitap edilmediği sürece konuşmazdı. Göğüsleri iri, teni beyazdı. Dayanılmazdı ve erkekler ondan dikkatle uzak dururdu. Taze, tatlı, uysal ve ahmaktı ve General Dreedle dışında herkesi deli ederdi.

"Onu bir de çıplak görmelisiniz," diye gülerdi General Dreedle boğuk bir sesle, keyifle, hemşiresi sağ yanında gururla gülümseyerek dikilirken. "Ving'deki odamda mor ipekten bir üniforması var. O kadar dar ki meme uçları Napolyon kirazları gibi çıkıntı yapıyor. Kumaşı Milo buldu. Altına külot, sutyen bile giymesine izin vermeyecek kadar dar. Bazı geceler Moodus oradayken, sırf onu deli etmek için o üniformayı giydiriyorum." General Dreedle boğuk bir kahkaha atardı. "Her kıpırdadığında o bluzun içinde olan bitenleri görmelisiniz. Adamın aklını kaçırtıyor. Ona ya da başka herhangi bir kadına el sürerken yakaladığım an Moodus denen o azgın piçi er rütbesine indireceğim ve bir sene boyunca mutfak polisliği yaptıracağım."

"Sırf beni deli etmek için kadını yanından ayırmıyor," diye suçluyordu Albay Moodus onu incinmiş bir tavırla, barın diğer ucunda. "Ving'deki odasında kadın için yaptırdığı, mor ipekten bir üniforma var. O kadar dar ki kadının meme uçları Napolyon kirazları gibi çıkıntı yapıyor. Üniformasının altına külot, sutyen bile giymesine izin vermeyecek kadar dar. Her kıpırdadığında ipeğin nasıl hışırdadığını duymalısınız. Ona ya da başka herhangi bir kıza ilgi gösterdiğimi görür görmez hemen rütbemi düşürüp er yapar ve bir sene boyunca bana mutfak polisliği yaptırır. Kadın aklımı kaçırtıyor."

"ABD'den ayrıldığımızdan beri kimseyle yatmadı," diye sır veriyordu General Dreedle ve kare şeklindeki kır kafasını bu şeytani fikirle sallayarak sadistçe bir kahkaha atıyordu. "Onu gözümün önünden ayırmamamın bir sebebi de bu. Böylece hiçbir kadına el süremiyor. Zavallı orospu çocuğunun ne durumda olduğunu hayal edebiliyor musunuz?"

"ABD'den ayrıldığımızdan beri hiçbir kadınla yatmadım," diye sızlanıyordu Albay Moodus gözyaşlarına boğulacak halde. "Ne durumda olduğumu hayal edebiliyor musunuz?"

General Dreedle onu Albay Moodus kadar kızdıran herkesin karşısında bu kadar uzlaşmaz biri olabilirdi. Sahtelikten,

hileden ve gösterişten hoşlanmazdı ve profesyonel bir asker olarak düsturu tek ve özlüydü: ondan emir alan genç adamların, kendisinin emir aldığı yaşlı adamların idealleri, amaçları ve duyarlılıkları için canlarını vermeye gönüllü olmalarını beklerdi. Emri altındaki subay ve erler onun için askeri niceliklerdi yalnızca. Onlardan tek istediği işlerini yapmalarıydı; bunun dışında canları ne çekerse onu yapmakta özgürdüler. Tıpkı Albay Cathcart'ın adamlarını altmış görev uçuşu yapmaya zorlamakta özgür olduğu gibi özgürdüler. Ya da, Yossarian'ın yaptığı gibi, canları isterse çırılçıplak sıraya girmekte. Gerçi bu manzara karşısında General Dreedle'ın granit gibi çenesi sarkmış, ağzı açık kalmıştı ve gerçekten de sırada, üzerinde mokasenlerinden başka hiçbir şey olmadan, madalya almak üzere hazır olda bekleyen bir adam olduğundan emin olmak için dönüp sıranın önünden bir kez daha geçmişti. General Dreedle'ın dili tutulmuştu. Yossarian'ı gördüğü zaman Albay Cathcart bayılacak gibi olmuştu ve Yarbay Korn arkasından yaklaşıp kolunu tutmuş, sıkmıştı. Sessizlik korkunçtu. Kumsaldan sıcak bir rüzgâr esiyordu. Rengi atmış kahverengi iş kıyafetleri giymiş sarkık şapkalı bir çiftçinin sürdüğü ve siyah bir eşeğin çektiği, kirli saman yüklü eski bir yük arabası ana yolda yaklaşarak görüş alanına girmişti. Çiftçi sağındaki küçük açıklıkta süren askeri törene hiç dikkat etmemişti.

General Dreedle sonunda konuştu. "Arabaya bin," diye terslendi omzunun üzerinden, arkada duran hemşiresine. Sıra boyunca yürürken kadın da peşinden gelmişti. Hemşire gülümseyerek, küçük adımlarla, yirmi metre ötede, dikdörtgen şeklindeki alanın köşesine park edilmiş kahverengi makam arabasına yürüdü. General Dreedle arabanın kapısı çarpılıp kapanana kadar haşin bir sessizlik içinde bekledi ve sonra sordu, "Bu kim?"

Albay Moodus isim listesinden baktı. "Bu Yossarian, baba. Güzide Uçan Haç madalyası alacak kişi."

"Yok daha neler," diye mırıldandı General Dreedle ve kır-

mızı, sarp yüzü keyifle yumuşadı. "Neden giysilerin üzerinde değil, Yossarian?"

"Giymek istemedim."

"Ne demek giymek istemedim? Ne halt etmeye istemedin?"

"Yalnızca istemedim, komutanım."

"Neden bu adamın giysileri üzerinde değil?" diye sordu General Dreedle omzunun üzerinden Albay Cathcart'a.

"Seninle konuşuyor," diye fısıldadı Yarbay Korn arkadan, Albay Cathcart'ın omzunun üzerinden ve Albay Cathcart'ın sırtını dirseğiyle dürtükledi.

"Neden adamın giysileri üzerinde değil?" diye sordu Albay Cathcart Yarbay Korn'a, keskin bir acı ifadesiyle, Yarbay Korn'un dürtüklediği yeri ovalayarak.

"Neden adamın giysileri üzerinde değil?" diye sordu Yarbay Korn Yüzbaşı Piltchard ile Yüzbaşı Wren'e.

"Geçen hafta Avignon üzerindeyken Yossarian'ın uçağında bir asker öldü ve Yossarian'ın üniforması onun kanıyla ıslandı," diye yanıt verdi Yüzbaşı Wren. "Bir daha asla üniforma giymeyeceğine yemin ediyor."

"Geçen hafta Avignon üzerindeyken Yossarian'ın uçağında bir asker öldü ve Yossarian'ın üniforması onun kanıyla ıslandı," diye raporladı Yarbay Korn General Dreedle'a doğrudan. "Daha üniforması çamaşırhaneden gelmemiş."

"Diğer üniformaları nerede?"

"Onlar da çamaşırhanede."

"Ya iç çamaşırları?" diye sordu General Dreedle.

"Tüm iç çamaşırları da çamaşırhanede," diye yanıt verdi Yarbay Korn.

"Bu tamamen saçmalık bana göre," diye bildirdi General Dreedle.

"Gerçekten de tamamen saçmalık, komutanım," dedi Yossarian.

"Siz hiç endişelenmeyin, komutanım," diye söz verdi Albay Cathcart General Dreedle'a, Yossarian'a tehditkâr bakışlar fır-

latarak. "Bu adamın sert bir biçimde cezalandırılacağına dair kişisel olarak söz veririm."

"Cezalandırılıp cezalandırılmaması benim neden umurumda olsun ki?" diye yanıt verdi General Dreedle şaşkınlık ve sinirle. "Adam madalya kazandı. Onu çıplak almak istiyorsa bundan sana ne?"

"Ben de tam olarak aynı fikirdeyim, komutanım!" diye yanıt verdi Albay Cathcart yankılı bir hevesle ve nemli, beyaz bir mendille alnını sildi. "Ama General Peckem'ın muharebe alanlarında düzgün askeri kıyafetler giyilmesi konusunda yayınladığı genelge ışığında da aynı şeyi söyler miydiniz, komutanım?"

"Peckem mı?" General Dreedle'ın yüzü bulutlandı.

"Evet komutanım, komutanım," dedi Albay Cathcart dalkavukça. "Hatta General Peckem askerlerimizi muharebeye tören üniformasıyla yollamamızı tavsiye ediyor. Böylece vurulduklarında düşman üzerinde iyi bir izlenim bırakacaklar."

"Peckem mı?" diye tekrarladı General Dreedle, şaşkın şaşkın gözlerini kısmaya devam ederek. "Peckem'ın bununla ne ilgisi var?"

Yarbay Korn yine Albay Cathcart'ın sırtını dirsekledi.

"Hiç yok, komutanım!" diye yanıt verdi Albay Cathcart canlılıkla, büyük bir acıyla irkilerek ve Yarbay Korn'un dürtüklediği yeri ovuşturarak. "İşte tam da bu yüzden bu konuyu sizinle konuşma fırsatı bulana kadar kesinlikle harekete geçmemeye karar vermiştim. Genelgeyi tamamen görmezden mi gelelim, komutanım?"

General Dreedle, Albay Cathcart'ı tamamen görmezden geldi ve nefret dolu bir küçümsemeyle ona sırtını dönüp madalyayı kutusuyla Yossarian'a uzattı.

"Benim kızı arabadan getir," diye emretti Albay Moodus'a aksi aksi ve hemşiresi yanına gelene kadar kaşlarını çatarak, aynı noktada bekledi.

"Ofise haber yolla, askerlerin çarpışmalara giderken kravat

takmaları gerektiğini söyleyen yönergemi yok etsinler," diye telaşla fısıldadı Albay Cathcart, Yarbay Korn'a.

"Sana onu yazmaman gerektiğini söylemiştim," diye kıkırdadı Yarbay Korn. "Ama sen beni dinlemedin."

"Şşşşş!" diye uyardı Albay Cathcart. "Lanet olsun, Korn, sırtıma ne yaptın?"

Yarbay Korn yine kıkırdadı.

General Dreedle nereye gitse hemşiresi de peşinden giderdi. Hatta Avignon görevinden önce brifing odasına bile girmiş, General Dreedle'ın yanı başında, sahnenin kenarında, pembe-beyaz üniforması içinde, ahmak gülümsemesiyle, bir çiçek gibi beklemişti. Yossarian ona baktı ve çılgınca âşık oldu. İçi burkuldu, bomboş ve uyuşmuş hissetti. Kadının dolgun kırmızı dudaklarına ve gamzeli yanaklarına bakarak, yapış yapış bir arzuyla oturdu ve Binbaşı Danby'nin tekdüze, didaktik, eril sesinin onları Avignon'da bekleyen ağır uçaksavar salvolarını anlatmasını dinledi. Aniden, acınası bir şekilde âşık olduğu, ama daha tek kelime konuşmadığı bu güzel kadını bir daha asla göremeyebileceğini düşüncesiyle derin bir ümitsizliğe kapılarak inledi. Ona bakarken üzüntü, korku ve arzu içinde kıvranıyordu; öylesine güzel bir kadındı. Onun bastığı yere tapıyordu. Yossarian yapış yapış olmuş diliyle kuru, susuz dudaklarını yaladı ve çikolata rengi tulumlar ve dikişli, beyaz paraşüt koşumları içinde kaba, tahta sıralar üzerinde oturan adamların şaşkın şaşkın, sorgularcasına ona dönmesine sebep olacak kadar yüksek sesle bir kez daha inledi.

Nately korku içinde ona döndü. "Ne oldu?" diye fısıldadı. "Sorun ne?"

Yossarian onu işitmedi. Şehvetten hasta olmuş, üzüntüden sersemlemişti. General Dreedle'ın hemşiresi yalnızca birazcık tombuldu ve Yossarian'ın duyuları kadının sarı saçlarının parlaklığı, kısa, yumuşak parmaklarının hissetmediği baskısı, açık yakalı Ordu pembesi gömleğinin içindeki cazip göğüslerinin yuvarlak, tadılmamış zenginliği ve dar orman yeşili gabardin

subay pantolonu içindeki göbeğinin ve baldırlarının kıvrımlarıyla tıkanırcasına dolmuştu. Kadını tepeden, boyalı tırnaklarına kadar açgözlülükle içine çekti. Onu kaybetmeyi hiç istemiyordu. "Aaaaaaaaaaaah," diye inledi yine ve bu sefer titrek, uzun feryadıyla tüm oda dalgalandı. Kürsüdeki subayların üzerine şaşkın bir huzursuzluk çöktü. Saatleri ayarlamaya başlamış, saniyeleri saymakta olan Binbaşı Danby'nin dikkati bile bir anlığına dağıldı ve neredeyse en baştan başlaması gerekecekti. Nately, Yossarian'ın sabit bakışlarını toplantı salonu boyunca takip ederek General Dreedle'ın hemşiresini buldu. Yossarian'ın derdinin ne olduğunu tahmin edince korkuyla soldu.

"Kes şunu, olmaz mı?" diye sertçe fısıldayarak uyardı onu Nately.

"Aaaaaaaaaaaaaaaaaaaah," diye inledi Yossarian dördüncü kez, bu sefer herkesin açık açık duyabileceği kadar yüksek bir sesle.

"Deli misin sen?" diye tısladı Nately hararetle. "Başını belaya sokacaksın."

"Aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaah," diye yanıt verdi Dunbar, Yossarian'a, odanın karşı tarafından.

Nately, Dunbar'ın sesini tanıdı. Durum kontrolden çıkmıştı. Nately küçük bir inlemeyle pes etti. "Aah."

"Aaaaaaaaaaaaaaaaaaaah," diye karşılık verdi Dunbar ona.

"Aaaaaaaaaaaaaaaaaaaah," diye inledi Nately yüksek sesle, biraz önce inlediğini fark edip çileden çıkarak.

"Aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaah," diye karşılık verdi Dunbar yine.

"Aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaah," dedi tamamen farklı biri, odanın bir başka tarafından ve Nately'nin tüyleri diken diken oldu.

Nately yerinde büzülür, boş yere saklanacak ve Yossarian'ı da yanında götürecek delik ararken Yossarian ve Dunbar birlikte yanıt verdiler. Birkaç kişi kahkahalarını bastırıyordu. Nately

çocuksu bir dürtüye kapıldı ve bir sessizlik olduğunda bilerek inledi. Yeni bir ses yanıt verdi. İtaatsizliğin tadı iç gıcıklayıcıydı ve Nately bir boşluk yakaladığında bir kez daha bilinçli olarak inledi. Bambaşka bir ses yanıt verdi. Oda bastırılması imkânsız bir kargaşayla kaynıyordu. Tekinsiz bir gürültü yükseliyordu. Ayaklar sürtülüyor, insanların parmaklarından eşyalar bırakılıyordu: kurşunkalemler, hesap makineleri, harita çantaları, yere tangırdayarak düşen çelik miğferler. İnlemeyen birkaç adam şimdi açık açık kıkırdamaktaydılar ve General Dreedle bizzat öne çıkıp bastırmasa, doğaçlama inleme isyanı daha ne kadar sürerdi, bilmek imkânsızdı. General Dreedle kararlılıkla kürsünün ortasına, Binbaşı Danby'nin hemen önüne geldi. Binbaşı Danby ciddi, azimli bir tavırla başını eğmiş, bileğindeki saate odaklanmış, saymaktaydı, "... yirmi beş saniye... yirmi... on beş..." General Dreedle'ın büyük, kırmızı, buyurgan yüzü şaşkınlıkla boğum boğum olmuş, korkunç bir kararlılıkla odunlaşmıştı.

"Hepsi bu kadar, beyler," diye emretti aksi aksi, kınamayla dik dik bakarak ve köşeli çenesini çıkartarak ve hepsi bu kadar oldu. Odada mutlak sessizlik hakim olduğunda ve sıraların üzerindeki adamlar uysal uysal büzüldüğünde, "Ben bir muharebe birliği yönetiyorum," dedi sertçe, "ve komuta bende olduğu sürece bu grupta bir daha inleme duyulmayacak. Anlaşıldı mı?"

Binbaşı Danby dışında herkes tarafından anlaşılmıştı. Binbaşı hâlâ bileğindeki saate bakarak yüksek sesle saniyeleri sayıyordu. "... dört... üç... iki... bir... tamam!" diye seslendi Binbaşı Danby ve bakışlarını zaferle kaldırdı ama onu dinleyen kimse olmadığını ve her şeye baştan başlaması gerekeceğini anladı. "Aaaaah," diye inledi kızgınlıkla.

"*Bu da neydi?*" diye kükredi General Dreedle inanmazlıkla ve cani bir öfkeyle Binbaşı Danby'ye döndü. Binbaşı dehşet ve şaşkınlık içinde sendeleyerek geriledi ve her yerinden terler boşanarak sindi. "*Bu adam da kim?*"

"B-binbaşı Danby, komutanım," diye kekeledi Albay Cathcart. "Benim grup harekat subayım."

"Onu dışarı çıkar ve vur," diye emretti General Dreedle.

"E-efendim?"

"Onu dışarı çıkar ve vur dedim. Duymadın mı?"

"Baş üstüne, komutanım!" diye karşılık verdi Albay Cathcart çabucak, sertçe yutkunarak ve canlı bir hareketle şoförüne ve meteorologuna döndü. "Binbaşı Danby'yi dışarı çıkarın ve vurun."

"E-efendim?" diye kekeledi şoförü ve meteorologu.

"Binbaşı Danby'yi dışarı çıkarın ve vurun dedim," diye terslendi Albay Cathcart. "Duymadınız mı?"

İki genç teğmen aptal aptal başlarını salladılar, sersem, uyuşuk bir gönülsüzlük içinde alık alık bakıştılar. Her biri Binbaşı Danby'yi dışarı çıkarıp vurma işlemine ilk önce diğerinin başlamasını bekliyordu. İkisi de daha önce hiç Binbaşı Danby'yi dışarı çıkarıp vurmamıştı. Kuşku içinde, aksi yönlerden, yavaşça Binbaşı Danby'ye yaklaştılar. Binbaşı Danby korkudan bembeyaz kesilmişti. Aniden dizleri boşandı ve düşecek oldu ama iki genç teğmen öne atılıp onu kollarının altından tuttular ve düşmekten alıkoydular. Artık Binbaşı Danby'yi ele geçirdiklerine göre geri kalanı kolay görünüyordu ama ellerinde silah yoktu. Binbaşı Danby ağlamaya başladı. Albay Cathcart onun yanına koşmak, onu teselli etmek istiyordu ama General Dreedle'ın önünde hanım evladı gibi davranmak istemiyordu. Appleby ile Havermeyer'in 45'lik otomatik silahlarını görev uçuşlarına hep götürdüğünü hatırladı ve onları bulmak için adamları üzerinde göz gezdirdi.

Sefil bir halde kenarda bocalamakta olan Albay Moodus Binbaşı Danby ağlamaya başlayınca kendini tutamaz oldu ve hastalıklı bir fedakarlık havası içinde çekinerek General Dreedle'a yanaştı. "Bence bir dakika beklesen daha iyi olur, baba," diye tavsiyede bulundu tereddütle. "Onu *vurabileceğini* sanmıyorum."

İşine karışılması General Dreedle'ı öfkelendirdi. "Kim demiş?" diye gürledi hırçınlıkla, koca binayı sarsmaya yetecek kadar yüksek bir sesle. Yüzü utançtan kıpkırmızı kesilmiş olan Albay Moodus eğilip kulağına fısıldadı. "Ne halt etmeye yapamazmışım?" diye böğürdü General Dreedle. Albay Moodus biraz daha fısıldadı. "Ne demek her istediğimi vuramam?" diye sordu General Dreedle ödünsüz bir kızgınlıkla. Albay Moodus fısıldamaya devam ederken ilgiyle kulaklarını dikti. "Bu doğru mu?" diye sordu. Öfkesi yatışmış, meraka dönüşmüştü.

"Evet, baba. Korkarım öyle."

"Herhalde kendini oldukça akıllı sanıyorsundur, değil mi?" diye azarladı General Dreedle, Albay Moodus'u aniden.

Albay Moodus yine kızardı. "Hayır, baba, öyle değil..."

"Tamam, o itaatsiz orospu çocuğunu bırakın," diye hırladı General Dreedle damadına öfkeyle sırtını dönerek ve Albay Cathcart'ın şoförüne ve meteoroloğuna aksi aksi havlayarak. "Ama onu bu binadan çıkarın ve dışarıda tutun. Ve savaş sona ermeden şu lanet olası brifingi bitirelim. Hiç böyle beceriksizlik görmemiştim."

Albay Cathcart sersem sersem General Dreedle'a başını salladı ve adamlarına Binbaşı Danby'yi hemen binadan çıkarmalarını işaret etti. Ama Binbaşı Danby dışarı çıkartıldığı zaman brifingi sürdürecek adam kalmadı. Herkes aptal bir şaşkınlık içinde, alık alık başka herkese baktı. Hiçbir şey olmazken General Dreedle öfkeden mosmor kesildi. Albay Cathcart ne yapacağını bilemiyordu. Tam yüksek sesle inlemeye başlayacakken Yarbay Korn öne çıkıp kontrolü ele alarak imdadına yetişti. Minnete boğulan Albay Cathcart gözyaşları içinde rahat bir nefes aldı.

"Şimdi, beyler, saatlerimizi ayarlayacağız," diye başladı Yarbay Korn hemen, keskin, buyurgan bir tavırla, cilveli bakışlarını General Dreedle'ın olduğu yöne doğru devirerek. "Saatlerimizi yalnız ve yalnız bir kez ayarlayacağız ve o tek seferde doğru ayarlayamazsanız General Dreedle ve ben hesa-

bını soracağız. Anlaşıldı mı?" Attığı oltanın doğru yere gittiğinden emin olmak için General Dreedle'a doğru kirpiklerini kırpıştırdı. "Şimdi saatlerinizi dokuz on sekize ayarlayın."

Yarbay Korn sorun çıkmadan saatleri ayarlattı ve özgüvenle devam etti. Arada bir General Dreedle'a yan yan, sırıtkan bakışlar fırlatarak ve bıraktığı kusursuz izlenimden gittikçe daha fazla cesaret alarak adamlara günün renklerini bildirdi, çevik ve gösterişli bir beceriklilikle hava durumunu gözden geçirdi. Kürsüde parıl parıl parlayarak kabarır, kendini beğenmişlikle kasıla kasıla dolanırken kendini iyice kaptırdı ve bir kez daha adamlarına günün renklerini bildirdi ve ardından moral konuşmalarına geçti; Avignon'daki köprünün amaçları için önemini, görev uçuşuna çıkacak her adamın ülke aşkını yaşam aşkının üzerinde tutması gerektiğini anlattı. İlham verici söylevi sona erdiğinde günün renklerini bir kez daha bildirdi, yaklaşma açısını vurguladı ve bir kez daha hava durumunu gözden geçirdi. Yarbay Korn gücünün zirvesinde hissediyordu. O *sahne ışıklarına* aitti.

Albay Cathcart yavaş yavaş kavramaya başladı; sonunda tamamen kavradığında sersemledi. Yarbay Korn'un ihanetini kıskançlık içinde izlerken yüzü asıldıkça asıldı ve General Dreedle yanına yanaşıp odanın her yerinden işitilebilecek kadar yüksek bir sesle fısıldarken neredeyse dinlemeye korktu:

"Bu adam kim?"

Albay Cathcart içinde uğursuz bir his ve solgun bir yüzle yanıt verdi. Sonra General Dreedle eliyle ağzını kapatarak bir şeyler daha fısıldadı. Albay Cathcart'ın yüzü muazzam bir coşkuyla parladı. Yarbay Korn bunu gördü ve içinde tutmakta güçlük çektiği bir sevinçle titredi. Acaba o anda General Dreedle tarafından albaylığa terfi ettirilmiş olabilir miydi? Beklemeye dayanamıyordu. Ustaca bir manevrayla brifingi sona erdirdi ve General Dreedle'ın hararetli tebriklerini kabul etmek üzere beklenti içinde döndü –generalin peşinde hemşiresi– ve Albay Moodus ile, arkasına bakmadan binadan çıkmakta ol-

duğunu gördü. Yarbay Korn bu umut kırıcı manzara karşısında sersemlemişti ama yalnızca bir anlığına. Bakışları, sırıtkan bir trans içinde beklemekte olan Albay Cathcart'ı buldu ve sevinçle onun yanına koşup kolunu çekiştirmeye başladı.

"Benim hakkımda ne dedi?" diye sordu, mutlu ve gururlu bir beklenti duygusu içinde, heyecan ve hararetle. "General Dreedle ne dedi?"

"Senin kim olduğunu sordu."

"Biliyorum. Biliyorum. Ama benim hakkımda ne dedi? Ne dedi?"

"Midesini bulandırıyormuşsun."

22

BELEDİYE BAŞKANI MILO

İşte, Yossarian'ın cesaretini kaybettiği uçuş buydu. Yossarian, Avignon uçuşunda cesaretini kaybetmişti, çünkü Snowden bağırsaklarını kaybetmişti, çünkü o günkü pilotları daha on beş yaşında olan Huple'dı ve yardımcı pilotları ondan da beter olan ve Albay Cathcart'ı öldürmek için düzenleyeceği kumpasa Yossarian'ın katılmasını isteyen Dobbs idi. Huple iyi bir pilottu, Yossarian biliyordu ama yalnızca bir çocuktu ve Dobbs da ona güvenmiyordu ve bombaları bıraktıktan sonra herhangi bir uyarı vermeden zorla kontrolleri onun elinden alıyor, böylece uçağın yürek durduran, kulak paralayan, anlatılmaz ölçüde dehşet verici bir dalışa geçmesine sebep oluyordu ve Yossarian'ın kulaklığı prizden kurtuluyor, kafası tavana yapışan Yossarian'ın kendisi uçağın burnunda çaresizce havada asılı kalıyordu.

Ah, Tanrım! diye sessizce feryat etmişti Yossarian düştüklerini hissettiğinde. Uçak düşerken ve kendisi kafası tavana yapışmış, ağırlıksızca asılı kalmışken, *Ah, Tanrım! Ah, Tanrım! Ah, Tanrım, Ah, Tanrım!* diye feryat etmişti kıpırdatamadığı dudaklarının arasından yakarırcasına, Sonunda Huple kontrolleri yeniden ele geçirmeyi başarmış, biraz önce tırmanarak

kurtuldukları ve şimdi yeniden kurtulmaları gereken uçaksavar mermisi patlamalarının oluşturduğu çılgın, engebeli, yama yama vadinin içinde uçağı düzeltmişti. Hemen, o anda pleksiglastan bir gümleme gelmiş, iri yumruk boyunda bir delik belirmişti. Işıltılı kıymıklar yüzünden Yossarian'ın yanakları yanıyordu. Kan yoktu.

"Ne oldu? Ne oldu?" diye haykırdı ve kendi sesini duyamayınca şiddetle titremeye başladı. Haberleşme cihazındaki boş sessizlik onu ürkütmüştü ve kapana kısılmış fare gibi kıpırdamaya bile korkarak elleri ve dizleri üzerine çöküp nefes almaya cesaret edemeden bekledi. Sonunda kulaklıklarının silindir şeklindeki, parlak fişinin gözlerinin önünde ileri geri sallandığını gördü ve titreyen parmaklarla onu prizine soktu. *Ah, Tanrım!* diye feryat etmeye devam etti hiç dinmeyen bir dehşetle, uçaksavar mermileri çevresinde patlar, gümbürderken. *Ah, Tanrım!*

Yossarian kulaklığının fişini haberleşme sistemine geri soktuğunda ve bir kez daha duyabilir olduğunda Dobbs ağlıyordu.

"Ona yardım edin, ona yardım edin," diye hıçkırıyordu Dobbs. "Ona yardım edin, ona yardım edin."

"Kime yardım edelim? Kime yardım edelim?" diye seslendi Yossarian. "Kime yardım edelim?"

"Bombardımancıya, bombardımancıya," diye ağladı Dobbs. "Yanıt vermiyor. Bombardımancıya yardım edin, bombardımancıya yardım edin."

"Bombardımancı benim," diye bağırdı Yossarian ona "Bombardımancı benim. Ben iyiyim. Ben iyiyim."

"O zaman ona yardım edin, ona yardım edin," diye ağladı Dobbs. "Ona yardım edin, ona yardım edin."

"Kime yardım edelim? Kime yardım edelim?"

"Telsiz subayına," diye yalvardı Dobbs. "Telsiz subayına yardım edin."

"Üşüyorum," diye zayıfça sızlandı Snowden haberleşme

sistemi üzerinden, sonra ıstırap dolu bir yakarıyla inledi. "Ne olur bana yardım edin. Üşüyorum."

Yossarian emekleyerek geçitten geçti, bomba bölmesinin üzerinden tırmandı ve uçağın arka tarafına gitti. Snowden yerde yatıyordu. Yaralanmıştı ve baygın yatan kuyruk topçusunun yanında, güneş ışığından sarı bir göledin içinde, soğuktan donmaktaydı.

Dobbs dünyadaki en kötü pilottu ve bunu biliyordu. Durmaksızın üstlerini artık bir uçağın pilotluğunu yapacak durumda olmadığına ikna etmeye çalışan, güçlü bir genç adam enkazıydı. Üstlerinin hiçbiri dinlemiyordu. Gereken görev uçuş sayısının altmışa çıkarıldığı gün Dobbs gizlice Yossarian'ın çadırına girdi. Orr conta aramak için dışarı çıkmıştı. Dobbs Albay Cathcart'ı öldürmek için yaptığı planı açıkladı. Yossarian'ın yardımına ihtiyacı vardı.

"Adamı soğukkanlılıkla öldürmemizi mi istiyorsun?" diye itiraz etti Yossarian.

"Bu doğru," diye onayladı Dobbs iyimser bir gülümsemeyle. Yossarian'ın durumu hemen anlaması onu cesaretlendirmişti. "Onu Sicilya'dan getirdiğim ve kimsenin bilmediği Luger silahımla vuracağız."

"Yapabileceğimi sanmıyorum," diye karar verdi Yossarian, bir süre sessizce fikri tarttıktan sonra.

Dobbs hayretler içinde kalmıştı. "Neden?"

"Bak. O orospu çocuğunun boynunu kırması, kaza geçirip ölmesi ya da bir başkası tarafında vurulup öldürülmesi beni her şeyden daha çok mutlu eder. Ama onu öldürebileceğimi sanmıyorum."

"O olsa seni öldürürdü," diye itiraz etti Dobbs. "Aslında, bizi bu kadar uzun süre muharebe konumunda tutarak öldürmeye çalıştığını söyleyen sendin."

"Ama benim onu öldürebileceğimi sanmıyorum. Onun da yaşamaya hakkı var, sanırım."

"Senin ve benim yaşama hakkımızı elimizden almaya çalışı-

yorsa yok. Senin sorunun ne?" Dobbs hayretler içinde kalmıştı. "Senin aynı şeyi Clevinger'a savunmanı dinler dururdum. Bak Clevinger'ın başına ne geldi. O bulutun tam ortasında."

"Bağırmayı bırak, olmaz mı?" diye susturdu Yossarian onu.

"Ben bağırmıyorum!" diye, daha yüksek sesle bağırdı Dobbs. Yüzü devrimci bir hararetle kıpkırmızı kesilmişti. Gözleri ve burnu akıyordu ve titrek alt dudağı tükürüklenmişti. "Sayıyı altmışa yükselttiğinde grupta elli beş uçuşu tamamlamış yüze yakın adam olmalı. Senin gibi uçacak birkaç uçuşu kalmış en az yüz adam daha olmalı. Bunu sonsuza dek yapmasına izin verirsek hepimizi öldürecek. İlk önce bizim onu öldürmemiz gerek."

Yossarian ne düşündüğünü belli etmeden ifadesizce başını salladı. "Yakayı ele vermeden kurtulabilir miyiz, sence?"

"Her şeyi planladım. Ben..."

"Tanrı aşkına bağırmayı kez!"

"Ben bağırmıyorum. Her şeyi..."

"Bağırmayı keser misin?"

"Her şeyi planladım," diye fısıldadı Dobbs, elleri titremesin diye bembeyaz kesilmiş parmaklarla Orr'un yatağının kenarını kavrayarak. "Perşembe sabahı tepelerdeki lanet olası çiftlik evinden döneceği zaman ben gizlice ormanın içinden geçip yoldaki keskin viraja gideceğim ve çalıların arasında saklanacağım. Orada yavaşlaması gerek. Ben de, çevrede kimse olmadığından emin olmak için yolun her iki yanını izleyebileceğim. Onun geldiğini görünce cipi durdurmak için yola büyük bir kütük iteceğim. Sonra Luger'imle çalıların arasından çıkacağım ve onu kafasından vurup öldüreceğim. Silahı gömeceğim, ormandan geçerek birliğe döneceğim ve başka herkes gibi kendi işime bakacağım. Ne sorun çıkabilir ki?"

Yossarian her adımı dikkatle dinlemişti. "Ben nerede işe karışıyorum?" diye sordu şaşkınlık içinde.

"Sen olmadan yapamam," diye açıkladı Dobbs. "Senin bana yapmamı söylemen gerek."

Yossarian ona inanmakta güçlük çekiyordu. "Yapmamı istediğin tek şey bu mu? Yalnızca sana yapmanı söylememi mi istiyorsun?"

"Yapman gereken tek şey bu," diye yanıt verdi Dobbs. "Bana yapmamı söyle, ben de öbür gün, tek başıma adamın beynini patlatayım." Sesi heyecanla hızlanıyor, yükseliyordu. "Başlamışken Yarbay Korn'u da kafasından vurmak isterdim ama senin için sorun değilse Binbaşı Danby kalsın. Sonra Appleby ile Havermeyer'i öldürmek isterim. Appleby ile Havermeyer'i öldürme işini tamamladıktan sonra McWatt'ı öldürmek isterim."

"McWatt'ı mı?" diye bağırdı Yossarian dehşet içinde yerinde sıçrayarak. "McWatt benim arkadaşım. McWatt'tan ne istiyorsun?"

"Bilmiyorum," diye itiraf etti Dobbs, şaşkın bir mahcuplukla. "Yalnızca, hazır Appleby ile Havermeyer'i öldürmüşken McWatt'ı da öldürsek olur diye düşündüm. McWatt'ı öldürmek istemiyor musun?"

Yossarian kararlılıkla direndi. "Bak, tüm adanın duyabileceği kadar bağırıp durmazsan ve yalnızca Albay Cathcart'ı öldürmekle yetinirsen bu işle ilgilenebilirim. Ama bu işi bir kan banyosuna dönüştüreceksen beni unut."

"Tamam, tamam," diye yatıştırmaya çalıştı Dobbs onu. "Yalnızca Albay Cathcart olsun. Yapayım mı? Bana yapmamı söyle."

Yossarian başını iki yana salladı. "Sana yapmanı söyleyebileceğimi sanmıyorum."

Dobbs çılgına döndü. "Uzlaşmaya razıyım," diye yalvardı hararetle. "Bana yapmamı söylemen gerekmez. Yalnızca iyi bir fikir olduğunu söyle. Tamam mı? Bu iyi bir fikir mi?"

Yossarian yine başını iki yana salladı. "Benimle konuşmadan tek başına gidip yapsan iyi bir fikir olurdu. Ama artık çok geç. Sana hiçbir şey söyleyemem. Bana biraz daha zaman ver. Belki fikrimi değiştiririm."

"O zaman *gerçekten* çok geç olur."

Yossarian başını iki yana sallamaya devam etti. Dobbs hayal kırıklığına uğramıştı. Bir an perişan halde oturakaldı, sonra aniden ayağa fırladı ve Doktor Daneeka'yı ikna edip onu uçuştan men etmesini sağlamayı bir kez daha denemek için hışımla çıktı ve çıkarken kalçasıyla Yossarian'ın lavabo sehpasını devirdi ve Orr'un yapmakta olduğu sobanın yakıt borusuna ayağı takıldı. Doktor Daneeka, Dobbs'un elini kolunu sallayarak esip gürlemesine bir dizi sabırsız baş sallamayla direndi ve semptomlarını Gus ile Wes'e tarif etmesi için onu sıhhiye çadırına yolladı. Dobbs konuşmaya başlar başlamaz Gus ile Wes mantar ilacıyla Dobbs'un diş etlerini mora boyadılar. Ayak parmaklarını da mora boyadılar, şikayet etmek için ağzını bir kez daha açtığında boğazından aşağı müshil tıktılar ve sonra onu geri yolladılar.

Dobbs'un durumu Aç Joe'nunkinden bile kötüydü. Aç Joe en azından kâbus görmediği zamanlar uçuş yapabiliyordu. Dobbs hemen hemen Orr kadar kötüydü. Orr sarsıcı kaçık kıkırtısı ve titrek çarpık at dişleriyle, küçümen, sırıtkan bir tarlakuşu kadar mutluydu ve dinlenmesi için Milo ve Yossarian'ın yumurta almak üzere yaptığı Kahire uçuşuna dahil edilmişti ama Milo Kahire'den yumurta yerine pamuk almış, taretlerine dek egzotik örümcekler ve olgunlaşmamış kırmızı muzlarla dolu uçağıyla şafakta havalanıp İstanbul'a gitmişti. Orr, Yossarian'ın karşılaştığı en çirkin ve en cazip kaçıklardan biriydi. Kaba, ablak bir yüzü, iki yarım misket gibi yuvalarının içine sıkışmış kahverengi gözleri, pomatlanmış sivri tepeli bir çadır gibi görünen kafasında gür, dalgalı, alaca saçları vardı. Her havalandığında Orr ya suya düşürülür ya da bir motorundan vurulurdu. Napoli'ye gitmek üzere havalanıp puro içen, entrikacı, on yaşında bir pezevengi görmek için Sicilya'ya indiklerinde çılgın gibi Yossarian'ın kolunu çekiştirmeye başlamıştı. On yaşındaki pezevengin on iki yaşındaki iki bakire kız kardeşi şehirdeki otelin önünde onları bekliyordu ama otelde

yalnızca Milo için yer vardı. Yossarian kolunu Orr'dan kurtardı, Vesuvius dağı yerine Etna dağına endişe ve şaşkınlık içinde baktı ve Napoli yerine Sicilya'da ne işleri olduğunu merak etti. Orr şehvetli bir kargaşa içinde kıkırdayarak ve kekeleyerek on yaşındaki entrikacı pezevengi takip edip aslında bakire, kardeş ve on iki yaşında olmayan ve aslında yalnızca yirmi sekiz yaşında olan iki kız kardeşin yanına gitmeleri için Yossarian'a yalvarıp duruyordu.

"Onunla git," diye emretti Milo, Yossarian'a kısaca. "Görevini hatırla."

"Tamam," diye pes etti Yossarian içini çekerek ve görevini hatırlayarak. "Ama en azından bırak da bir otel odası bulmaya çalışayım ki daha sonra iyi bir uyku çekebileyim."

"Kızların yanında iyi bir uyku çekersin," diye yanıt verdi Milo aynı merak uyandırıcı tavırla. "Görevini hatırla."

Ama hiç uyuyamadılar, çünkü Yossarian ile Orr kendilerini aslında yirmi sekiz yaşında olan on ikilik fahişelerle birlikte aynı çift kişilik yatakta buldular. Kızlar yağlı ve obez çıktı ve bütün gece eş değiştirmek için Yossarian'la Orr'u uyandırıp durdular. Kısa süre sonra Yossarian'ın algıları öyle bulandı ki onun yanına yanaşıp duran şişman kızın taktığı bej sarığa hiç dikkat etmedi. Sonunda ertesi sabah on yaşındaki entrikacı, ince purolu pezevenk şeytani bir kaprisle herkesin önünde sarığı çekip aldı ve parlak Sicilya güneşi altında kızın şok edici, çarpık, kel kafasını ortaya serdi. Almanlarla yattığı için intikamcı komşuları kızın saçlarını tıraşlamışlardı. Kız öfkeyle ciyakladı ve gülünç bir yürüyüşle sallana sallana on yaşındaki entrikacı pezevengin peşine düştü. Tüyler ürpertici, çıplak, tecavüze uğramış kafası tuhaf, esmer, çıbana benzer yüzünün çevresinde çamaşır suyuna yatırılmış, müstehcen bir şey gibi hoplayıp zıplıyordu. Yossarian o ana dek bu kadar çıplak hiçbir şeyle karşılaşmamıştı. Pezevenk sarığı bir ganimet gibi parmağına takıp çevirmeye başladı ve alayla Yossarian'ı işaret ederek ulurcasına kahkahalar atan insanlarla tıka basa dolu

meydanda kadının parmak uçlarının birkaç santim önünde fırdolayı döndü. O sırada Milo haşin bir telaşla yaklaştı, bu yakışıksız ahlaksızlık ve havailik gösterisi karşısında kınarcasına dudaklarını büzdü ve hemen yola çıkıp Malta'ya gitmek konusunda ısrar etti.

"Uykumuz var," diye sızlandı Orr.

"Bu sizin kendi suçunuz," diye payladı Milo ikisini birden, kendini beğenmişçesine. "Geceyi o iki ahlaksız kızın yanında değil de kendi odanızda geçirseydiniz, bugün benim kadar iyi hissederdiniz."

"Onlarla gitmemizi sen söyledin," diye terslendi Yossarian suçlarcasına. "Ve kendi odamız yoktu. Otelde oda bulabilen tek kişi sendin."

"Bu da benim suçum değildi," diye açıkladı Milo kibirle. "Nohut hasadı için bütün alıcıların burada olacağını nereden bilebilirdim?"

"Biliyordun," diye saldırdı Yossarian. "Bu neden Napoli'de değil de Sicilya'da olduğumuzu açıklıyor. Muhtemelen lanet uçağı şimdiden nohutla tıka basa doldurmuşsundur."

"Şşşşşş!" diye uyardı Milo sertçe, anlamlı anlamı Orr'a bakarak. "Görevini hatırla."

Malta'ya gitmek üzere havaalanına geldiklerinde uçağın bomba bölmesi, arka ve kuyruk tarafları ve taret topu bölmesi kile kile nohutla tıka basa dolmuştu.

Yolculukta Yossarian'ın görevi Orr'un Milo'nun yumurtaları nereden aldığını görmesini engellemekti. Halbuki Orr, Milo'nun sendikasının üyesiydi ve Milo'nun sendikasının bütün üyeleri gibi o da pay sahibiydi. Yossarian görevinin aptalca olduğunu hissediyordu, çünkü Milo'nun yumurtaları Malta'dan tanesi yedi sente aldığı ve onları sendikasına üye olan yemekhanelerde tanesi beş sente sattığı herkesçe bilinen bir gerçekti.

"Ona güvenmiyorum, o kadar," dedi Milo uçakta, arka taraftaki Orr'a doğru başını sallayarak. Orr bodur nohut kileleri-

nin üzerinde dolaşık bir halat gibi kıvrılmış, zar zor uyumaya çalışıyordu. "Yumurtalarımı onun yakınlarda olup da iş sırlarımı öğrenmesine fırsat vermeden satın almayı tercih ederim. Bunda anlamayacak ne var?"

Yossarian onun yanında, yardımcı pilot koltuğunda oturuyordu. "Neden yumurtaları Malta'dan tanesi yedi sente altığını ve tanesi beş sente sattığını anlamıyorum."

"Kâr yapmak için."

"Ama nasıl kâr yapabilirsin ki? Yumurta başına iki sent zararsın."

"Ama tanesi yedi sente aldığım Maltalılara yumurtaları önceden tanesi 4,25 sente satarak 3,25 sent kâr yapıyorum. Elbette, kârı *ben* yapmıyorum. Kârı sendika yapıyor. Ve herkesin bir payı var."

Yossarian anlamaya başlamıştı. "Ve yumurtaları 4,25 sente sattığın insanlar yumurtaları sana tanesi yedi sente sattıklarında 2,75 sent kâr yapmış oluyorlar. Bu doğru mu? Neden yumurtaları doğrudan kendi kendine satıp onları satın aldığın insanları aradan çıkarmıyorsun?"

"Çünkü onları satın aldığım insan kendimim," diye açıkladı Milo. "Onları kendime sattığım zaman 3,25 sent kâr yapıyorum ve onları kendimden aldığım zaman 2,75 sent kâr yapıyorum. Yani toplamda, yumurta başına altı sent kâr yapmış oluyorum. Onları tanesi beş sente yemekhane salonlarında sattığım zaman yumurta başına yalnızca iki sent zarar ediyorum. İşte, tanesi yedi sente yumurta alıp tanesi beş sente satarak böyle kâr ediyorum. Onları Sicilya'dan aldığım zaman yalnızca yumurta başına bir sent ödüyorum."

"Malta'da," diye düzeltti Yossarian. "Yumurtalarını Malta'dan alıyorsun, Sicilya'dan değil."

Milo gururla güldü. "Yumurtaları Malta'dan almıyorum," diye itiraf etti hafif, sır dolu bir memnuniyetle. Yossarian adamdaki çalışkan ciddiyet havasının değiştiğini ilk ve tek defa görüyordu. "Onları Sicilya'dan tanesi bir sente alıyorum

ve tanesi 4,5 sente, gizlice Malta'ya naklediyorum. Böylece insanlar Malta'da yumurta satın almak istediğinde yumurtanın tanesi yedi sente çıkmış oluyor."

"Malta'da yumurta bu kadar pahalıyken insanlar neden yumurta almaya Malta'ya geliyor?"

"Çünkü öteden beri böyle yapmışlar."

"Neden yumurtalarını Sicilya'dan almıyorlar?"

"Çünkü hiç böyle yapmamışlar."

"Şimdi gerçekten anlamadım. Neden kendi yemekhanelerine yumurtayı tanesi beş sente değil de tanesi yedi sente satmıyorsun?"

"Çünkü o zaman yemekhanelerimin bana ihtiyacı olmaz. Tanesine yedi sent verecekse herkes yedi sentlik yumurta alabilir."

"Neden seni atlayıp yumurtaları doğrudan Malta'dan, tanesi 4,25 sentten almıyorlar?"

"Ben onlara satmam da ondan."

"Neden satmazsın?"

"Çünkü o zaman kâr marjı düşer. Böylece, en azından aracı olarak biraz kazanmış oluyorum."

"Yani kendi adına kâr yapıyorsun," diye bildirdi Yossarian.

"Elbette yapıyorum. Ama hepsi sendikaya gidiyor. Ve herkesin sendikada payı var. Anlamıyor musun? Albay Cathcart'a sattığım erik domateslerde de tam olarak aynı şey oluyor."

"*Satın aldığın*," diye düzeltti Yossarian. "Albay Cathcart ile Yarbay Korn'a erik domatesi *satmıyorsun*. Onlardan erik domatesi *satın alıyorsun*."

"Hayır, *satıyorum*," diye düzeltti Milo. "Erik domateslerimi sahte isim altında Pianosa'nın her yerine dağıtıyorum, böylece Albay Cathcart ile Yarbay Korn domatesleri kendi sahte isimleri altında, tanesi dört sente benden alabiliyorlar ve sonra ertesi gün sendika için tanesi beş sente bana satıyorlar. Onlar tane başına bir sent kâr ediyorlar, ben ise tane başına üç buçuk sent kâr etmiş oluyorum. Böylece herkes kâr ediyor."

"Sendika dışında herkes," dedi Yossarian hıhlayarak. "Sendika, sana tanesi yalnızca yarım sente mal olmuş erik domatesler için tane başına beş sent ödüyor. Sendika bu işten nasıl kazanıyor?"

"Ben kazandığım zaman sendika da kazanıyor," diye açıkladı Milo, "çünkü herkesin payı var. Ve sendika Albay Cathcart ile Yarbay Korn'un desteğini alıyor, böylece bu yolculuk gibi yolculuklara çıkmama izin veriyorlar. Palermo'ya indiğimizde on beş dakikada ne kadar çok kâr ettiğimizi kendi gözlerinle göreceksin."

"Malta," diye düzeltti Yossarian. "Şu anda Malta'ya uçuyoruz, Palermo'ya değil."

"Hayır, Palermo'ya uçuyoruz," diye yanıt verdi Milo. "Palermo'da, Bern'e gönderilecek, küflenerek bozulmuş mantarlar hakkında bir dakikalığına görmem gereken bir hindiba ihracatçısı var."

"Milo, bunu nasıl yapıyorsun?" diye sordu Yossarian hayret ve hayranlık içinde gülerek. "Tek bir yere gitmek için uçuş planı dolduruyorsun ve sonra başka yere gidiyorsun. Kontrol kulelerindeki insanlar tantana koparmıyorlar mı?"

"Hepsi sendika üyesi," dedi Milo. "Ve sendikanın çıkarına olan bir şeyin vatanın da çıkarına olduğunu biliyorlar, çünkü Sammy bu şekilde işliyor. Kontrol kulelerindeki adamlar da pay sahibi, işte bu yüzden sendikaya yardımcı olmak için ellerinden geleni yapıyorlar."

"Benim de payım var mı?"

"Herkesin payı var."

"Orr'un da payı var mı?"

"Herkesin payı var."

"Ya Aç Joe'nun? Onun da payı var mı?"

"Herkesin payı var."

"Vay canına," dedi Yossarian düşünceli düşünceli, pay fikrinden ilk defa bu kadar etkilenerek.

Milo küçük bir yaramazlık ışıltısıyla ona döndü. "Federal hükümeti altı bin dolar dolandırmak için kusursuz bir planım var. Hiçbir risk almadan adam başı üçer bin dolar kazanabiliriz. İlgilenir misin?"

"Hayır."

Milo derin duygularla Yossarian'a baktı. "İşte sende hoşuma giden de bu," diye nida etti. "Sen dürüstsün! Tanıdığım, gerçekten dürüst olan tek insansın. İşte bu yüzden bana biraz daha fazla yardımcı olmanı diliyorum. Dün Catania'da o iki sürtükle kaçıp gittiğin zaman gerçekten hayal kırıklığına uğradım."

Yossarian şaşkınlık ve inanmazlık içinde Milo'ya bakakaldı. "Milo, onlarla gitmemi sen söyledin. Hatırlamıyor musun?"

"Bu benim hatam değildi," diye yanıt verdi Milo vakarla. "Kasabaya vardıktan sonra bir şekilde Orr'dan kurtulmam gerekiyordu. Palermo'da her şey çok farklı olacak. Palermo'ya indiğimizde senin ve Orr'un havaalanında bekleyen kızlarla gitmenizi istiyorum."

"Hangi kızlarla?"

"Telsizle haber yolladım. Dört yaşında bir pezevenk sana ve Orr'a iki tane yarı İspanyol, sekiz yaşında bakire ayarlayacak. Pezevenk havaalanında bir limuzinle bekliyor olacak. Uçaktan iner inmez hemen limuzine binin."

"Bana uymaz," dedi Yossarian, başını iki yana sallayarak." Benim yapacağım tek şey uyumak."

Milo kızgınlıkla soldu. Kara kaşlarının arasındaki ince burnu şiddetle seyirdi. Turuncu-kahverengi asimetrik bıyıkları tek bir mumun ince, solgun alevi gibi titredi. "Yossarian, görevini hatırla," diye hatırlattı saygıyla.

"Görevimin canı cehenneme," diye karşılık verdi Yossarian kayıtsızca. "Benim de payım olsa bile sendikanın da canı cehenneme. Yarı İspanyol bile olsalar sekiz yaşında bakireler istemiyorum."

"Seni suçlamıyorum. Ama bu sekiz yaşındaki bakireler as-

lında yalnızca otuz iki yaşındalar. Ve aslında yarı İspanyol değil üçte bir Estonyalılar."

"Bakirelerden hoşlanmam."

"Bakire bile değiller," diye devam etti Milo ikna edici bir tavırla. "Senin için seçtiğim kadın kısa bir süreliğine yaşlı bir öğretmenle evli kalmış. Adam onunla yalnızca pazar günleri yatıyormuş, bu yüzden kadın hemen hemen yeni sayılır."

Ama Orr'un da uykusu vardı. Havaalanından Palermo'ya Milo'yla birlikte gittiler ve oradaki otelde de ikisine yer olmadığını ve daha da önemlisi, Milo'nun oranın belediye başkanı olduğunu öğrendiler.

Milo için düzenlenen tuhaf, mantıksız karşılama töreni havaalanında başladı. Onu tanıyan işçiler işlerini bıraktılar ve kontrollü sevinç ve hayranlık ifadeleriyle, saygıyla ona baktılar. Milo'nun gelişinin haberi şehre kendisinden önce ulaşmıştı ve üstü açık kamyonetleriyle hızla geçerlerken dış mahalleler tezahürat yapan vatandaşlarla tıka basa dolmuştu bile. Yossarian ile Orr şaşkın ve sessizdiler ve güvende hissetmek için Milo'ya yanaştılar.

Şehrin içinde Milo'ya yapılan tezahüratlar daha da yükseldi. Kamyon yavaşladı ve şehrin ortasında ağır ağır ilerlemeye başladı. Okullar tatil edilmiş, küçük kızlar ve oğlanlar yeni giysiler içinde kaldırımlara dizilmiş, minik bayraklar sallıyorlardı. Yossarian ile Orr'un dilleri artık tamamen tutulmuştu. Sokaklar neşeli kalabalıklarla dolmuştu ve tepeye asılan dev flamalarda Milo'nun resimleri vardı. Milo o resimler için kasvetli renklere sahip, hakim yakalı köylü gömleği içinde poz vermişti. Disiplinsiz bıyığı ve bağlantısız gözleriyle bilgiç bilgiç halka bakan dürüst, babacan yüzü hoşgörülü, bilge, eleştirel ve güçlüydü. Yaşlı ve kötürümler pencerelerden ona öpücükler yolladılar. Önlüklü dükkân sahipleri dükkânlarının dar kapılarından coşkunlukla tezahürat yaptılar. Tubalar böğürdü. Orada burada birileri düştü ve ezilerek öldü. Yaşlı kadınlar ağlayarak ve birbirlerini omuzlayarak yavaş yavaş ilerleyen

kamyona yanaştılar ve Milo'nun omzuna dokundular veya elini tuttular. Milo kaotik kutlamalara yüce gönüllü bir zarafetle tahammül etti. Zarifçe herkese el salladı, sevinçli kalabalıklara cömertçe, avuç avuç, folyo kaplı Hershey's Kisses çikolataları fırlattı. Gürbüz oğlanlar ve kızlar kol kola girerek seke seke peşinden geldiler ve boğuk sesler ve parlak bakışlarla bağırdılar, "*Mi-lo! Mi-lo! Mi-lo!*"

Sırrı ortaya çıktıktan sonra Milo, Yossarian ile Orr'un yanında rahatlamıştı. Engin, mahcup bir gururla şişiniyordu. Yanakları kıpkırmızı olmuştu. Milo Palermo'nun belediye başkanı seçilmişti –yakınlardaki Carini, Monreale, Bagheria, Termini Imerese, Cefalu, Mistretta ve Nicosia'nın da– çünkü Sicilya'ya İskoç viskisi getirmişti.

Yossarian hayret içindeydi. "Buradaki insanlar İskoç viskisi içmeyi bu kadar çok mu seviyorlar?"

"Onlar İskoç viskisi içmiyorlar," diye açıkladı Milo. "İskoç viskisi çok pahalı ve buradaki insanlar çok fakir."

"Kimse içmiyorsa neden Sicilya'ya İskoç viskisi ithal ediyorsun?"

"Fiyatı arttırmak için. İskoç viskisini Malta'dan buraya naklediyorum ki başka biri adına kendi kendime satarken daha fazla kâr marjı yaratabileyim. Burada bu işin sektörünü kurdum. Bugün Sicilya dünyadaki üçüncü en büyük İskoç viskisi ihracatçısı. İşte *bu* yüzden beni belediye başkanı seçtiler."

"Madem bu kadar havalı birisin bize bir otel odası bulmaya ne dersin?" diye homurdandı Orr aksi aksi, yorgunluktan peltekleşmiş bir sesle.

Milo tövbekâr bir tavırla karşılık verdi "Ben de tam olarak bunu yapacaktım," diye söz verdi. "Size otel odası ayırtmak için önceden telsizle haber vermeyi unuttum, gerçekten özür dilerim. Ofisime gelin. Hemen başkan yardımcımla konuşurum."

Milo'nun ofisi berber dükkânıydı ve başkan yardımcısı da tombul berberdi. Onları yürekten selamlarken adamın dalka-

vuk dudakları Milo'ya ait tıraş kabında çırpmaya başladığı tıraş sabunu kadar çok köpürüyordu.

"Ee, Vittorio," dedi Milo, Vittorio'nun berber sandalyelerinden birine tembel tembel yerleşirken, "bu sefer ben yokken buralarda işler nasıldı?"

"Çok hüzünlü, Sinyor Milo, çok hüzünlü. Ama artık döndüğünüze göre, insanlar yine mutlu olacak."

"Ben kalabalıkları merak ediyordum. Nasıl oluyor da bütün oteller dolu oluyor?"

"Çünkü diğer şehirlerden bir sürü insan sizi görmek için buraya geldi, Sinyor Milo. Enginar mezatları için gelmiş alıcılar da var."

Milo'nun elleri bir kartal gibi havalandı ve Vittorio'nun tıraş fırçasını durdurdu. "Enginar nedir?" diye sordu.

"Enginar mı, Sinyor Milo? Enginar her yerde çok popüler olan son derece lezzetli bir sebzedir. Buradayken biraz enginar denemelisiniz, Sinyor Milo. Dünyadaki en iyi enginarları biz yetiştiririz."

"Gerçekten mi?" dedi Milo. "Bu sene enginarlar kaçtan gidiyor?"

"Enginarlar için çok iyi bir sene. Mahsul çok kötüydü."

"Bu doğru mu?" dedi Milo düşünceli düşünceli ve gitti. Sandalyesinden o kadar çabuk kayıvermişti ki çizgili berber önlüğü o gittikten sonra bir iki saniye aynı şekli korudu ve ardından sandalyeye yığıldı. Yossarian ile Orr onun peşinden kapıya koştuğunda Milo gözden kaybolmuştu bile.

"Sıradaki?" diye bağırdı Milo'nun başkan yardımcısı işgüzarlıkla. "Sırada kim var?"

Yossarian ile Orr keyifsiz keyifsiz berber dükkânından çıktılar. Milo tarafından terk edildikten sonra, kutlama yapan kitlelerin arasında dolaşarak boşuna uyuyacak bir yer aradılar. Yossarian bitkin düşmüştü. Kafası kuvvetten düşüren donuk bir ağrıyla zonkluyordu ve Orr'a sinirlenmişti. Orr bir yerlerden iki yaban elması bulmuş, onları yanaklarına sokmuş, öyle

dolaşıyordu. Sonunda Yossarian onları fark etti ve çıkarttırdı. Sonra Orr bir yerlerden iki at kestanesi buldu ve onları yanaklarına soktu. Sonunda Yossarian onları da gördü ve ağzındaki yaban elmalarını çıkarmasını söyleyerek azarladı onu. Orr sırıttı ve yanağındakilerin yaban elması değil at kestanesi olduğunu ve ağzında değil ellerinde olduklarını söyledi ama Yossarian ağzındaki at kestaneleri yüzünden adamın söylediği tek kelimeyi bile anlamıyordu ama yine de çıkarttırdı onları. Orr'un gözlerinde sinsi bir ışık çaktı. Alkolden sersemlemiş bir adam gibi, parmak boğumlarını kullanarak alnını şiddetle ovaladı ve edepsizce kıkırdadı.

"Şu kızı hatırlıyor musun..." Susup yine edepsizce kıkırdadı. "Roma'daki apartman dairesinde, ikimiz de çıplakken ayakkabısıyla kafama vuran şu kızı hatırlıyor musun?" diye sordu sinsi bir beklenti ifadesiyle. Yossarian ihtiyatla başını sallayana kadar bekledi. "Ağzıma at kestanesi koymama izin verirsen, bana neden vurduğunu anlatırım. Anlaştık mı?"

Yossarian başını salladı ve Orr ona Nately'nin orospusunun dairesindeki çıplak kızın ayakkabısıyla onun başına vurmasının fantastik hikâyesini anlattı ama ağzındaki at kestaneleri yüzünden Yossarian tek kelimesini bile anlamadı. Numara karşısında Yossarian çileden çıkmış kahkahalarla kükredi ama sonunda gece çöktüğünde, pis bir lokantada rutubetli bir yemek yemek ve havaalanına otostop çekmek dışında yapacak hiçbir şey bulamadılar. Havaalanına vardıklarında uçağın soğuk, metal zemininde uyudular ve sıkıntı içinde homurdanarak dönüp durdular. İki saat sonra kamyon sürücüleri enginar dolu kasalarla gürleyerek geldiler ve onları yattıkları yerden kovalayıp uçağı yüklediler. Bardaktan boşanırcasına yağmaya başlamıştı. Kamyonlar gittiğinde Yossarian ile Orr sırılsıklamdı ve uçağın arka tarafına sığınıp kasaların arasında titrek hamsiler gibi büzülmekten başka seçenekleri yoktu. Kasaların köşeleri canlarını acıtıyordu. Milo şafakta enginarlarla Napoli'ye uçtu ve onları tarçın çubukları, karanfiller, tane

vanilyalar ve biberlerle değiş tokuş etti. Aynı gün baharatları güneye, Malta'ya uçurdu. Orada Milo'nun Genel Vali Yardımcısı olduğunu öğrendiler. Yossarian ve Orr için Malta'da da oda yoktu. Malta'da Milo, Binbaşı Sir Milo Minderbinder'dı ve genel valinin binasında devasa bir odası vardı. Maun masası muazzamdı. Meşe lambrili duvarda, çaprazlanmış Britanya bayraklarının arasına, Binbaşı Sir Milo Minderbinder'ın Kraliyet Galler Tüfekli Piyade üniforması içinde dramatik, çarpıcı bir fotoğrafı asılmıştı. Fotoğraftaki bıyıkları kısa ve ince, çenesi köşeliydi ve gözlerinde dikenler kadar deliciydi. Milo'ya şövalye payesi verilmiş, Kraliyet Galler Tüfekli Piyadelerinin binbaşısı olarak atanmış, Malta Genel Vali Yardımcısı seçilmişti, çünkü yumurta ticaretini Malta'ya getirmişti. Cömertlik ederek Yossarian ve Orr'un geceyi ofisindeki kalın halının üzerinde geçirmesine izin verdi ama o gittikten kısa süre sonra muharebe kıyafetleri giymiş bir nöbetçi geldi ve onları süngüsünün önüne katıp binadan kovdu. Yossarian ile Orr yorgun argın, aksi bir taksi şoförünün arabasına atlayıp havaalanına gittiler. Taksi şoförü onlardan fahiş bir cüret aldı. Sonra yine uçağın içinde uyudular. Uçak şimdi çuval çuval kakao ve taze çekilmiş kahveyle doluydu. Uçağın içi öyle zengin bir kokuyla dolmuştu ki, Milo sabahleyin son derece zinde görünerek şoförlü arabasıyla geldiğinde ikisi de dışarıda, iniş takımlarının yanında şiddetle kusmaktaydılar. Oradan havalanıp Vahran'a uçtular, Vahran'da da Yossarian ile Orr için otellerde yer yoktu ve Milo Şah yardımcısıydı. Somon pembesi sarayın içinde Milo'nun hizmetine şatafatlı bir daire verilmişti ama Hıristiyan kâfirler oldukları için Yossarian ile Orr'un onunla birlikte kalmasına izin vermediler. Çift kanatlı kapıda bekleyen palalı Berber nöbetçiler onları durdurdu ve kovaladı. Orr fena soğuk almış, burnunu çekiyor, hapşırıyordu. Yossarian'ın geniş sırtı bükülmüş, ağrıyordu. Milo'nun boynunu kırmaya hazırdı ama Milo, Vahran Şahı Yardımcısı'ydı ve kutsal bir kişiydi. Milo'nun yalnızca Vahran Şahı Yardımcısı olmakla kalmayıp

aynı zamanda Bağdat Halifesi, Şam İmamı ve Arabistan Şeyhi olduğu ortaya çıktı. Milo cahil ve batıl inançlı insanların hâlâ bu tür tanrılara taptığı geri kalmış yerlerde mısır tanrısıydı, yağmur tanrısıydı, pirinç tanrısıydı ve kendisinin ona çok yakışan bir tevazuyla işaret ettiği gibi, Afrika ormanlarının derinliklerinde insan kanıyla kızarmış ilkel taş sunaklara tepeden bakan kocaman, ciddi, bıyıklı yüzü görülebiliyordu. Kondukları her yerde övgüyle alkışlanıyordu ve gittikleri her şehirde tezahüratlarla karşılanıyordu. Sonunda geri dönerek Orta Doğu'dan geçtiler ve Kahire'ye indiler. Milo dünya üzerinde hiç kimsenin istemediği kadar pamuk alarak iflasın eşiğine geldi. Sonunda, Kahire'de Yossarian ile Orr için oda bulundu. Yumuşak yatakları, kabartılmış şişman yastıkları ve tertemiz çarşafları vardı. Giysilerini asabilecekleri dolaplar vardı. Yıkanacak su vardı. Yossarian ile Orr leş gibi kokan, itici bedenlerini buharlar saçan, sıcak su dolu küvetlere yatırarak pembeleşene kadar uzandılar ve sonra Milo'yla birlikte otelden çıkıp, lobisinde Mısır pamuğunun o anda borsadaki değerini gösteren aletler bulunan çok güzel bir restoranda, karides kokteylleri ve fileminyonlarla yemek yediler. Milo başgarsona borsa takip cihazının ne tür bir alet olduğunu sordu. O güne dek borsa takip cihazı kadar güzel bir makine olabileceğini hayal bile edememişti.

"Gerçekten mi?" diye nida etti, başgarson açıklamasını bitirdiği zaman. "Peki Mısır pamuğu şu anda kaçtan gidiyor?" Başgarson söyledi ve Milo hasadın tamamını satın aldı.

Ama Yossarian, Milo'nun satın aldığı Mısır pamuğundan, arabaya atlayıp şehir merkezine gittiklerinde Milo'nun yerel bir pazarda gördüğü yeşil-kırmızı muz hevenklerinden korktuğu kadar korkmamıştı. Korkuları haklı çıktı, çünkü saat on ikiyi geçmişti ki Milo onu sarsarak uyandırdı ve yarısı soyulmuş bir muzu ona uzattı. Yossarian ağlamasını bastırdı.

"Tadına bak," dedi Milo, muzu ısrarla Yossarian'ın ondan kaçınan yüzüne uzatarak.

"Milo, piç herif," diye inledi Yossarian. "Biraz uyumam lazım."

"Ye ve güzel olup olmadığını söyle," diye ısrar etti Milo. "Sana muz verdiğimi Orr'a söyleme. Ona verdiğim muz için iki metelik tahsil ettim."

Yossarian muzu uysal uysal yedi ve Milo'ya muzun güzel olduğunu söyledikten sonra gözlerini kapattı ama Milo yine sarsarak uyandırdı onu ve becerebildiğince çabuk giyinmesini, çünkü hemen Pianosa'ya gideceklerini söyledi.

"Sen ve Orr muzları hemen uçağa yüklemelisiniz," diye açıkladı. "Adam, hevenkleri kaldırırken örümceklere dikkat etmeniz gerektiğini söyledi."

"Milo, sabaha kadar bekleyemez miyiz?" diye yalvardı Yossarian. "Biraz uyumam lazım."

"Muzlar çok çabuk olgunlaşıyor," diye yanıt verdi Milo, "ve kaybedecek bir dakikamız bile yok. Bu muzları onlara götürdüğümüz zaman birlikteki adamların ne kadar mutlu olacaklarını düşün."

Ama birlikteki adamlar tek bir muz bile görmediler, çünkü İstanbul'da muz fiyatı yükselmişti ve Beyrut'ta kimyon fiyatı düşmüştü. Milo muzları sattıktan sonra satın aldığı kimyonla birlikte hemen Bingazi'ye gitti. Altı gün sonra, Orr'un izninin son gününde Pianosa'ya döndüklerinde Milo'nun Mısır'dan aldığını söylediği ve Sicilya'dan getirdikleri en iyi beyaz yumurtaları taşıyorlardı. Yumurtaları yemekhanelere tanesi *dört* sente sattı. Böylece sendikasına üye olan kumandan subaylar, hemen Kahire'ye gidip hevenk hevenk yeşil-kırmızı muz alması, onları Türkiye'de satıp kimyon alması, onları da Bingazi'de satması için yalvaracaklardı ona. Ve herkesin payı vardı.

23

NATELY'NİN BABASI

Birlikte, Milo'nun kırmızı muzlarını gören tek kişi Aarfy'ydi. Levazım Teşkilatı'ndan nüfuz sahibi olan bir okul arkadaşından iki tane almıştı. Muzlar artık olgunlaşmış, normal karaborsa kanallarından İtalya'ya akmaktaydı. Nately haftalarca boş yere, hüzünle aradıktan sonra sonunda orospusunu bulup her birine otuzar dolar vaat ederek iki kız arkadaşıyla birlikte daireye gelmeye ikna ettiğinde Aarfy ve Yossarian subay dairesindeydi.

"Her birine otuzar dolar mı?" dedi Aarfy yavaşça, üç gürbüz kızı gönülsüz bir eksper tavrı içinde, kuşkuyla dürtükleyip okşarken. "Bunlar gibi parçalar için otuz dolar çok para. Dahası, ben hayatım boyunca bu iş için para ödemedim."

"Senden para ödemeni istemiyorum," diye temin etti Nately onu çabucak. "Ben hepsinin parasını öderim. Ben yalnızca sizin diğer iki kızı almanızı istiyorum. Bana yardım etmez misiniz?"

Aarfy kendinden hoşnut bir tavırla, alayla güldü ve yumuşak, yuvarlak kafasını iki yana salladı. "Kimse iyi Aarfy için para ödemek zorunda değil. Ben istediğim zaman, istediğim kadar bulabilirim. Yalnızca, şu anda havamda değilim."

"Neden üçünün parasını ödeyip diğer ikisini göndermiyorsun?" diye öneride bulundu Yossarian.

"Çünkü o zaman benimki aldığı para karşılığında çalışmak zorunda kalacağı için kızar," diye yanıt verdi Nately orospusuna endişeyle bakarak. Kız huzursuzca, dik dik ona bakmaktaydı ve homurdanmaya başlamıştı. "Ondan gerçekten hoşlanıyorsam, *onu* göndereceğimi ve diğerlerinden biriyle yatacağımı söylüyor."

"Benim daha iyi bir fikrim var," diye böbürlendi Aarfy. "Neden sokağa çıkma yasağı başlayana kadar onları burada tutmuyor, sonra da sahip oldukları tüm parayı bize vermezlerse onları sokağa atıp tutuklatmakla tehdit etmiyoruz? Hatta onları pencereden atmakla bile tehdit edebiliriz."

"Aarfy!" Nately dehşet içinde kalmıştı.

"Yalnızca yardımcı olmaya çalışıyordum," dedi Aarfy mahcup mahcup. Aarfy her zaman Nately'ye yardımcı olmaya çalışırdı, çünkü Nately'nin babası zengin ve ünlüydü ve savaştan sonra Aarfy'ye yardımcı olmak için mükemmel bir konumdaydı. "Vay be," diye savundu kendini aksi aksi. "Üniversitede hep böyle şeyler yapardık. Bir gün iki ahmak liseli kızı kandırıp öğrenci derneğine getirdiğimizi hatırlıyorum. Ebeveynlerine telefon edip bizimle yattıklarını söylemekle tehdit ederek, onları isteyen herkesle yatmaya zorlamıştık. On saat orada, yatakta kalmışlardı. Hatta şikayet etmeye başladıklarında biraz da tokatlamıştık. Sonra bütün paralarını ve sakızlarını alıp kapı dışarı etmiştik onları. O dernekte ne eğlenirdik ama," diye anılara daldı huzur içinde. Şişman yanakları nostaljik anılarla şen bir kırmızılık kazandı. "Herkesi aramızdan dışlardık, hatta birbirimizi bile."

Ama Aarfy'nin o anda Nately'ye bir yardımı dokunmuyordu, çünkü Nately'nin fena halde aşık olduğu kız surat asarak, gittikçe daha da yükselen, tehditkâr bir kızgınlıkla küfretmeye başlamıştı. Neyse ki tam o sırada Aç Joe içeri daldı ve her şey yoluna girdi. Yalnız, bir dakika sonra Dunbar sarhoş halde,

sendeleye sendeleye içeri girdi ve kıkırdayan kızların diğerine sarıldı. Şimdi dört adam ve üç kız vardı. Yedisi Aarfy'yi dairede bırakıp bir at arabasına atladı ama kızlar paralarını peşin isteyince at arabası olduğu yerde, kaldırımın dibinde kaldı. Nately, Yossarian'dan yirmi, Dunbar'dan otuz beş, Aç Joe'dan on yedi dolar ödünç aldıktan sonra, havalı bir hareketle kızlara doksan dolar verdi. Ondan sonra kızlar daha sıcak davranmaya başladılar ve sürücüye bir adres söylediler. Sürücü onları dörtnala şehrin diğer köşesine, daha hiç görmedikleri bir yere götürdü ve karanlık bir sokakta, eski, yüksek bir binanın önünde durdu. Kızlar onları dört kat dik, çok dar, gıcırdayan, ahşap merdivenden çıkardı. Kızların harika, göz kamaştırıcı apartman dairesine geldiler. Daire mucizevi bir şekilde, sayısız yumuşak, genç, çıplak kızla dolup taşıyordu ve ayrıca keskin kahkahasıyla Nately'yi sinir eden çirkin, zampara yaşlı bir adam ile orada olan her şeyi ahlaksızca bulan ve ortalığı düzeltmek için elinden geleni yapan, kül grisi yün kazak giymiş edepli, cıklayan bir yaşlı kadın vardı.

Bu şaşırtıcı yer kadınsı meme uçları ve göbeklerle kaynayan verimli bir kaynaktı. Bu tuhaf, harika genelevin ayrı köşelerine uzanan üç karanlık koridorun kesiştiği yerde bulunan, kasvetli kahverengilerle döşenmiş loş oturma odasında, başlangıçta yalnızca birlikte geldikleri üç kız vardı. Kızlar soyunma işleminin farklı aşamalarında durup cafcaflı iç çamaşırlarını gururla teşhir ederek hemen soyundular ve bir yandan da odanın ortasındaki demode mavi koltuğa kurulmuş, Nately ile arkadaşlarına neşeli ve alaylı bir resmiyetle hoş geldin diyen, hırpani beyaz gömleğinin düğmelerini iliklememiş, bet sesiyle şehvetle gülüp duran, uzun dağınık beyaz saçlı sıska, sefil ihtiyara takılıp durdular. Sonra yaşlı kadın müşkülpesent başını hüzünle eğerek, Aç Joe için bir kız getirmek üzere dışarı çıktı ve biri çoktan soyunmuş, diğeri saydam pembe bir jüpon giymiş iki iri göğüslü güzelle geri döndü. İkinci kız üzerindekini daha otururken çıkarıverdi. Farklı bir yönden üç çıplak

kız daha geldi ve oturma odasındaki sohbete katıldı, sonra iki tane daha geldi. Dört yeni kız miskin bir grup halinde, kendi aralarında konuşarak odadan geçtiler; üçünün ayağı çıplaktı ve biri ona aitmiş gibi görünmeyen gümüş rengi, tokaları bağlanmamış dans ayakkabılarının tepesine tünemişti. Üzerinde külottan başka şey bulunmayan bir kız daha geldi ve oturdu. Böylece oturma odasındaki kızların sayısı on biri buldu ve on bir kız içinde yalnızca bir tanesi giyinikti.

Her yer çıplak, çoğu tombul kızlarla doluydu ve Aç Joe ölmeye başladı. Kızlar rahat rahat içeri girer, bir yer bulup rahatça yerleşirken Aç Joe şaşkınlık içinde, felç geçirmiş gibi, kaskatı kalakaldı. Sonra aniden tiz bir çığlık kopardı ve erlerin dairesinden fotoğraf makinesini almak için kapıya koştu ama oraya vardığında gözünün önünden bir anlığına ayırırsa bu harika, parlak, zengin, renkli pagan cennetinin geri dönüşsüz bir şekilde kaybolup gideceğini sezdi ve yeni bir çılgınca çığlıkla olduğu yerde duruverdi. Kapıda dikildi ve yüzündeki, boynundaki damarlar ve tendonlar şiddetle zonklayarak kekeledi. Üşümemek için sıska bacaklarına çalıntı ordu battaniyesi örterek şeytani, hedonist bir tanrı gibi küflü mavi koltuğundan tahtına kurulmuş olan yaşlı adam muzaffer bir eğlenti içinde izledi onu. Yuvalarına çökmüş, kurnaz gözleri iffetsiz, şüpheci bir zevkle parıldayarak sessiz kahkahalar attı. Adam sarhoştu. Nately Amerika hakkında aşağılayıcı espriler yapan, babası yaşındaki bu kötücül, kaçık, vatansevmez adam karşısında düşmanlıkla kabararak tepki verdi.

"Amerika," diyordu yaşlı adam, "savaşı kaybedecek. Ve İtalya kazanacak."

"Amerika dünyadaki en güçlü, en zengin ülke," diye bildirdi Nately çalımlı bir hararet ve vakarla. "Ve Amerikalı askerler tüm diğerlerinden iyidir."

"Kesinlikle," diye onayladı yaşlı adam hoş bir tavır ve alayla. "Diğer yandan İtalya dünyadaki en az zengin ülkelerden biridir. Ve İtalyan askerleri muhtemelen herkesten kötüdür.

İşte tam olarak bu yüzden benim ülkem bu savaşta senin ülkenden daha başarılı."

Nately şaşkın bir kahkaha patlattı, sonra kabalığı yüzünden kızardı. "Sana güldüğüm için özür dilerim," dedi içtenlikle ve saygılı bir tenezzülle devam etti. "Ama İtalya önce Almanlar, sonra bizim tarafımızdan işgal edildi. Buna başarı diyemezsin, değil mi?"

"Elbette derim," diye nida etti yaşlı adam neşeyle. "Almanlar püskürtüldü ve biz hâlâ buradayız. Birkaç sene sonra siz de gideceksiniz ve biz hâlâ burada olacağız. Görüyorsun, İtalya aslında çok fakir ve zayıf bir ülke, bizi güçlü kılan da bu. Artık İtalyan askerleri ölmüyor. Amerikan ve Alman askerleri ölüyor. Ben buna büyük başarı derim. Evet, İtalya'nın bu savaştan canlı çıkacağından ve sizin ülkeniz yok olduktan sonra bile çok uzun süre var olacağından oldukça eminim."

Nately kulaklarına inanamıyordu. O ana dek böylesine şok edici küfürler duymamıştı ve içgüdüsel bir mantıkla, neden o anda FBI ajanlarının belirip bu hain yaşlı adamı tutuklamadıklarını merak etti. "Amerika yok olmayacak!" diye bağırdı tutkuyla.

"Asla mı?" diye kışkırttı yaşlı adam onu yumuşak bir sesle.

"Şey..." diye tereddüt etti Nately.

Yaşlı adam, hissettiği büyük, patlayıcı zevki kendine saklayarak hoşgörüyle güldü. Nazikçe kışkırtmaya devam etti. "Roma uygarlığı yok oldu. Yunan uygarlığı yok oldu. Pers uygarlığı yok oldu. İspanyol uygarlığı yok oldu. Bütün büyük uygarlıklar yok oldu. Sizinki neden yok olmasın? Ülken daha ne kadar ayakta kalır sanıyorsun? Sonsuza kadar mı? Yirmi beş milyon sene sonra dünyanın bile güneş tarafından yok edileceğini unutma."

Nately huzursuzca kıpırdandı. "Şey, sonsuzluk çok uzun bir süredir, herhalde."

"Bir milyon sene?" diye ısrar etti yaşlı adam keskin, sadistçe bir keyifle eğlenerek. "Yarım milyon? Kurbağa neredeyse

beş yüz milyon yaşındadır. Bunca gücü ve zenginliği, dünyanın bir numarası olan askerleri ve dünyadaki en yüksek yaşam standardıyla Amerika'nın bir... kurbağa kadar yaşayabileceğini kesin olarak söyleyebilir misin gerçekten?"

Nately'nin içinden o alaylı yüzü ezmek geçiyordu. Bu sinsi, günahkâr saldırganın iğrenç iftiralarına karşı ülkesinin geleceğini savunmak için yardım arayarak yalvarırcasına çevresine baktı. Hayal kırıklığına uğradı. Yossarian ve Dunbar uzak bir köşede altı şişe kırmızı şarap ve dört beş cilveli kızı bir orji içinde pençelemekle meşguldü. Aç Joe ise tek bir çift kişilik yatağa ve rüzgâr değirmeni gibi çırpınan sıska kollarına sığdırabildiği kadar geniş kalçalı genç kızı almış, o gizemli koridorlardan birinde kaybolmuştu bile.

Nately'nin dili utançla tutuldu. Âşık olduğu kız tombul kanepenin üzerine zarafetten yoksun bir biçimde yayılmış, yüzünde tembel bir can sıkıntısıyla oturmaktaydı. Erlere ait dairenin, birkaç kuruşuna yirmi bir oynadıkları tıka basa dolu oturma odasında Nately'yi ilk gördüğü andan beri ona karşı sürekli takındığı ve Nately'nin tüm canlılığı, tüm tatlılığıyla hatırladığı aynı uykulu, kıpırtısız pozu takınmış olan kızın ona gösterdiği uyuşuk kayıtsızlık Nately'nin cesaretini kırıyordu. Kızın gevşek ağzı mükemmel bir O biçiminde açılmıştı ve Tanrı bilir donuk, puslu gözleri böylesine haşin bir ilgisizlikle neye bakıyordu. Yaşlı adam aynı anda hem küçümser, hem de duygudaş olmayı başaran sezgili bir gülümsemeyle onu izleyerek sakin sakin bekliyordu. Harika bacakları ve bal rengi teni olan ince, sarışın, kıvrak bir kız tatmin içinde yaşlı adamın koltuğunun koluna yayıldı ve adamın köşeli, solgun, sefih yüzünü ağır, fettan hareketlerle taciz etmeye başladı. Nately, böylesine yaşlı bir adamda böyle bir zamparalık görünce kızgınlık ve düşmanlıkla gerildi. Daralan bir yürekle sırtını döndü ve neden âşık olduğu kızı alıp yatağa gitmediğini merak etti.

Bu alçak, ihtiyar, şeytani akbaba Nately'ye kendi babasını hatırlatıyordu, çünkü Nately'nin babası bu adama hiç benze-

miyordu. Nately'nin babası kusursuz giyinen beyaz saçlı, nazik bir beyefendiydi; bu yaşlı adam ise kaba bir serseri. Nately'nin babası ciddi, sorumlu bir filozoftu; bu yaşlı adam ise tam bir görgüsüz. Nately'nin babası onura inanır, her şeyin yanıtını bilirdi; bu yaşlı adam hiçbir şeye inanmıyordu ve yalnızca sorular soruyordu. Nately'nin babasının zarif, beyaz bıyıkları vardı; bu yaşlı adamın ise bıyığı falan yoktu. Nately'nin babası –ve Nately'nin karşılaştığı başka herkesin babası– vakur, bilge ve saygındı; bu yaşlı adam ise kesinlikle iticiydi ve Nately adamın pis mantığını ve imalarını hırsla çürüterek büyük bir aşkla bağlı olduğu bıkkın, soğuk kızın dikkatini çekip kızın ona sonsuz bir hayranlık duymasını sağlama kararlılığıyla yeniden tartışmaya daldı.

"Eh, dürüst olmak gerekirse, Amerika'nın daha ne kadar ayakta kalacağını bilmiyorum," diye devam etti yiğitçe. "Dünyanın kendisi bile bir gün yok olacaksa, biz de sonsuza dek kalmayız herhalde. Ama uzun, çok uzun süre hayatta kalacağımızı ve muzaffer olacağımızı biliyorum."

"Ne süreyle?" diye alay etti saygısız ihtiyar kötücül bir kıvanç parıltısıyla. "Kurbağa kadar bile kalamaz mı?"

"Senden ya da benden çok daha uzun süre," dedi Nately hiç inandırıcı olmayan bir tavırla.

"Ah, o kadarcık mı? Senin böylesine safdil ve cesur, benim ise böylesine yaşlı olduğum düşünülürse, çok da uzun sürmeyecek demektir."

"Kaç yaşındasın?" diye sordu Nately, elinde olmadan etkilenerek ve meraklanarak.

"Yüz yedi." Yaşlı adam Nately'nin uğradığı hayal kırıklığı karşısında yürekten güldü. "Buna da inanmadığını görüyorum."

"Bana söylediğin hiçbir şeye inanmıyorum," diye yanıt verdi Nately mahcup bir gülümsemeyle. "İnandığım tek şey Amerika'nın savaşı kazanacağı."

"Savaş *kazanmaya* amma da önem veriyorsun," diye güldü

pis, insafsız ihtiyar. "Asıl numara savaş *kaybetmek*tir, hangi savaşların *kaybedilebileceğini* bilmektir. İtalya yüzyıllardır savaş kaybediyor. Bunu nasıl mükemmel bir şekilde yaptığımıza bir bak. Fransa savaşları kazanıyor ve daima kriz içinde. Almanya kaybediyor ve zenginleşiyor. Bizim yakın tarihimize bak. İtalya Etiyopya'da bir savaş kazandı ve hemen ardından ciddi sorunlar yaşamaya başladı. Zafer bize öylesine delice ihtişam yanılsamaları verdi ki, kazanma şansımızın hiç olmadığı bir dünya savaşının başlamasına yardımcı olduk. Ama şimdi yine kaybettiğimize göre, işler iyiye gidecek demektir ve yenilmekte başarılı olursak kesin yine üste çıkarız."

Aptallaştığını gizleyemeyen Nately ağzı bir karış açık bakakaldı ona. "Ne dediğini şimdi gerçekten anlamadım. Deli gibi konuşuyorsun."

"Ama akıllı biri gibi yaşıyorum. Mussolini tepedeyken faşisttim. Mussolini indirildiğine göre artık anti-faşistim. Almanlar burada, bizi Amerikalılara karşı korurken Alman taraftarıydım. Şimdi Amerikalılar burada ve bizi Almanlara karşı koruyor; bu yüzden fanatik bir Amerika taraftarıyım. Seni temin ederim, öfkeli genç dostum" –yaşlı adamın bilgiç, küçümser bakışları Nately'nin şaşkınlığı arttıkça daha da parlıyordu– "sen ve ülken İtalya'da benden daha sadık taraftar bulamaz, ama ancak İtalya'da *kaldığınız* sürece."

"Ama," diye haykırdı Nately inanmazlıkla, "sen bir döneksin! Akıntıya göre kürek çeken birisin! Utanç verici, vicdansız bir fırsatçısın!"

"Ben yüz yedi yaşındayım," diye hatırlattı yaşlı adam kendinden emin bir tavırla.

"Hiç mi prensibin yok?"

"Elbette yok."

"Ahlakın?"

"Ah, ben çok ahlaklı bir adamım," diye temin etti hain ihtiyar onu alaylı bir ciddiyetle, koltuğunun diğer koluna baştan

çıkarıcı bir şekilde yayılmış, güzel gamzeleri olan siyah saçlı, etli butlu kızın çıplak kalçasını okşayarak. Adam iki elini egemen bir tavırla iki yanındaki kızların bacaklarına dayayarak kendini beğenmiş, lime lime bir ihtişam içinde otururken istihzayla Nately'ye sırıttı.

"Buna inanamıyorum," dedi Nately gönülsüzce, adamın kızlara yaptıklarını izlememek için inatla çaba göstererek. "İnanamıyorum, o kadar."

"Ama hepsi tamamen doğru. Almanlar şehre girdiğinde genç bir balerin gibi sokaklarda dans ettim ve ciğerlerim patlayana dek '*Heil*, Hitler!' diye bağırdım. Hatta annesi başka yana bakarken küçük bir kızdan kaptığım minik Nazi bayrağını salladım. Almanlar şehirden çıktığında bir şişe mükemmel brendi ve bir sepet çiçekle Amerikalıları karşılamak üzere dışarı fırladım. Brendi benim içindi elbette ve çiçekleri de kurtarıcılarımızın üzerine fırlattım. Şehre giren ilk arabada çok ciddi, çok haşin görünüşlü yaşlı bir binbaşı vardı. Kırmızı bir gülle adamı gözünün tam ortasından vurdum. Harika bir atıştı! Adamın nasıl irkildiğini görmeliydin."

Nately inledi ve şaşkınlıkla ayağa fırladı. Yüzündeki kan çekilmişti. "Binbaşı — de Coverley!" diye haykırdı.

"Onu tanıyor musun?" diye sordu yaşlı adam sevinçle. "Ne güzel tesadüf!"

Nately onu duyamayacak kadar şaşırmıştı. "Demek Binbaşı — de Coverley'yi yaralayan kişi *sendin*!" diye nida etti dehşet ve kızgınlık içinde. "Böyle bir şeyi nasıl yapabildin?"

Şeytani ihtiyar hiç rahatsız olmamıştı. "Yapmaya nasıl direnebilirdim, demek istiyorsun. Kibirli, ihtiyar baş belasını görmeliydin. O kocaman, gergin, aptal, haşin ve ciddi yüzüyle Tanrı'nın kendisiymiş gibi o arabanın içinde oturuyordu. Ne baştan çıkarıcı bir hedefti ama! Onu Amerikan Güzeli türünden bir gülle, tam gözünden vurdum. Duruma çok uygun olduğunu düşünmüştüm. Sence de öyle değil mi?"

"*Korkunç* bir şey yapmışsın!" diye azarladı Nately adamı.

"İğrenç bir suç işlemişsin! Binbaşı — de Coverley bizim birliğin kumandan muavinidir!"

"Öyle mi?" diye sataştı ıslah olmaz ihtiyar, sivri çenesini sahte bir pişmanlıkla, ciddi ciddi çimdikleyerek. "Bu durumda, tarafsız davrandığım için hakkımı vermelisin. Almanlar şehre girdiğinde, bir dal *edelweiss** ile genç, gürbüz bir *Obersleutnant*'ı hançerleyip öldürecektim neredeyse."

Nately bu iğrenç ihtiyarın suçunun muazzamlığını kavrayamaması karşısında dehşete düşmüş, şaşkına dönmüştü. "Ne yaptığını anlamıyor musun?" diye payladı onu hararetle. "Binbaşı — de Coverley herkesin sevdiği asil, harika bir insandır."

"O, genç bir budala gibi davranmaya hiç hakkı olmayan ihtiyar bir budala yalnızca. Bugün nerede? Öldü mü?"

Nately kasvetli bir huşu içinde, yumuşak sesle karşılık verdi. "Kimse bilmiyor. Ortadan kayboldu."

"Gördün mü? Onun yaşında bir adamın kalan azıcık ömrünü vatan gibi saçma bir şey için riske atmasını düşün."

Nately hemen ayaklandı yine. "Vatanın için hayatını riske atmakta saçma bir taraf yok!" diye bildirdi.

"Yok mu?" diye sordu yaşlı adam. "Vatan dediğin nedir ki? Vatan dediğin genellikle yapay olan sınırlarla çevrili bir toprak parçasıdır. İngilizler İngiltere için ölüyor, Amerikalılar Amerika için ölüyor, Almanlar Almanya için ölüyor, Ruslar Rusya için ölüyor. Bu savaşta savaşan elli, altmış ülke var. Kuşkusuz bunca vatanın *hepsi* uğrunda ölmeye değer vatanlar olamaz."

"Uğruna yaşamaya değer olan her şey," dedi Nately, "uğruna ölmeye de değerdir."

"Ve uğruna ölmeye değer olan her şey," diye yanıt verdi kâfir ihtiyar, "kesinlikle uğruna yaşamaya da değerdir. Biliyor musun, öylesine saf, öylesine naif bir genç adamsın ki senin için üzüleceğim neredeyse. Kaç yaşındasın? Yirmi beş mi? Yirmi altı?"

---

* Alplerde yetişen yoğun beyaz tüylerle kaplı, çok yıllık, çiçekli bir bitki. —*çn*

"On dokuz," dedi Nately. "Ocakta yirmi olacağım."

"O kadar yaşarsan." Yaşlı adam başını iki yana salladı. Bir an yüzünde, aksi yaşlı kadının alıngan, düşünceli kaş çatışının aynısı belirdi. "Dikkatli olmazsan seni öldürecekler ve şu anda dikkatli olmayacağını görebiliyorum. Neden biraz kafanı kullanıp bana benzemiyorsun? O zaman sen de yüz yedi yaşına kadar yaşayabilirsin."

"Çünkü dizlerin üzerinde yaşamaktansa dimdik ayakta ölmek yeğdir," diye çalımla terslendi Nately zafer ve inançla. "Herhalde bu deyimi daha önce duymuşsundur."

"Evet, kesin duymuşumdur," dedi hain ihtiyar, yine gülümseyerek. "Ama korkarım sen ters anlamışsın. Dizlerin üzerinde ölmektense dimdik ayakta yaşamak yeğdir. Gerçek deyim böyledir."

"Emin misin?" diye sordu Nately ciddi bir şaşkınlık içinde. "Benim söylediğim şekilde daha mantıklı geliyor kulağa."

"Hayır, benim söylediğim şekilde daha mantıklı geliyor. Arkadaşlarına sor."

Nately arkadaşlarına sormak için döndü ve orada olmadıklarını gördü. Hem Yossarian, hem de Dunbar gitmişti. Yaşlı adam Nately'nin mahcup şaşkınlığına bakarak küçümseme ve alayla, kükrercesine kahkaha attı. Nately'nin yüzü utançla karardı. Birkaç saniye çaresizlik içinde duraksadı, sonra hızla döndü ve Yossarian ile Dunbar'ı bulmak için en yakın koridora daldı. Onları zamanında yakalamayı ve yaşlı adam ile Binbaşı — de Coverley arasındaki olağanüstü çatışmayı anlatarak imdadına çağırmayı umuyordu. Koridordaki bütün kapılar kapalıydı. Hiçbirinin altında ışık yoktu. Çok geç olmuştu. Nately aramaktan üzüntü içinde vazgeçti. Sonunda, âşık olduğu kızı alıp bir yerde uzanmak, onunla sevecenlikle, nazikçe sevişmek ve birlikte geçirecekleri geleceği planlamak dışında yapabileceği hiçbir şey kalmadığını fark etti; ama onu almak için oturma odasına döndüğünde onun da orada olmadığını gördü. İğrenç ihtiyarla kısır tartışmalarına devam etmek dışında

yapabileceği hiçbir şey kalmamıştı. Yaşlı adam alaylı bir kibarlıkla koltuğundan kalktı ve iyi geceler dileyerek Nately'yi iki uykulu kızla baş başa bıraktı. Kızlar Nately'nin orospusunun hangi odaya gittiğini bilmiyorlardı. Nately'nin ilgisini çekmek için boş yere uğraştıktan sonra kızlar da kalkıp yataklarına gittiler ve Nately'yi küçük, yumru yumru kanepede tek başına uyumaya bıraktılar.

Nately duyarlı, zengin, yakışıklı bir delikanlıydı. Siyah saçları, insanlara güvenle bakan gözleri, ertesi sabah erkenden kanepede uyanıp da sersem sersem nerede olduğunu merak ettiğinde ağrımakta olan bir boynu vardı. Doğası gereği her zaman nazik, her zaman iyi kalpliydi. Yirmi senelik ömrünü travma, gerilim, nefret ya da nevroz görmeden yaşamıştı ki bu Yossarian'a Nately'nin gerçekten de ne kadar deli olduğunu kanıtlıyordu. Çocukluğu hoş, ama disiplinli geçmişti. Kız ve erkek kardeşleriyle iyi anlaşıyordu; ikisi de ona çok iyi davranmış olsalar da annesinden ve babasından nefret etmiyordu.

Nately annesinin ikbal düşkünü diye nitelediği Aarfy gibi ve babasının tacir dediği Milo gibi insanlardan tiksinmek üzere eğitilmişti ama bu tür insanlarla iletişim kurmasına asla izin verilmediğinden onlardan nasıl tiksineceğini öğrenememişti. Kendini bildi bileli Philadelphia, New York, Maine, Palm Beach, Southampton, Londra, Deauville, Paris ve güney Fransa'daki evleri ikbal düşkünü veya tacir olmayan hanımefendi ve beyefendilerle doluydu. New England'daki Thornton soyundan gelen annesi Amerikan Devrimi Kızları'ndandı. Babası ise bir Orospu Çocuğu idi.

"Sakın unutma," diye hatırlatırdı annesi sık sık, "sen bir Nately'sin. Servetini görgüsüz bir römorkör kaptanı olarak yapmış Vanderbiltlerden değilsin; servetini vicdansız ham petrol spekülasyonlarından kazanmış Rockefellerlardan da değilsin; masum kitlelere kanserojen reçineler ve katranlar içeren ürünler satarak para kazanan Reynoldslardan veya Dukelardan de değilsin; hele Astorlardan hiç değilsin, anladığım kada-

rıyla aile üyeleri hâlâ odalarını kiralıyormuş. Sen bir Nately'sin ve Natelyler para için asla, *hiçbir* şey yapmamışlardır."

"Annenin kastettiği şu, evlat," diye araya girmişti babası bir seferinde rahat bir tavırla, Nately'nin büyük hayranlık duyduğu şu zarif ve ketum ifadeyle, "miras parası her zaman yeni kazanılmış paradan daha iyidir ve yeni zenginler asla yeni fakir olmuşlar kadar saygı görmezler. Bu doğru değil mi, hayatım?"

Nately'nin babası durmaksızın bu tür bilgece, sofistike öğütler saçardı. Baharatlı kırmızı şarap kadar sıcak ve kırmızı bir adamdı ve Nately baharatlı şaraptan hoşlanmasa da babasını epey severdi. Savaş çıktığında Nately'nin ailesi onun orduya katılmasına karar vermişlerdi, çünkü diplomatik hizmetlere alınmayacak kadar gençti ve çünkü babası bilen birinden Rusya'nın birkaç hafta ya da ay içinde yıkılacağını, Hitler, Churchill, Roosevelt, Mussolini, Gandhi, Franco, Peron ve Japonya İmparatoru'nun barış anlaşması imzalayacaklarını ve ondan sonra hep beraber, sonsuza dek mutluluk içinde yaşayacaklarını öğrenmişti. Hava Kuvvetleri'ne katılması babasının fikriydi; böylece Ruslar teslim olur ve ateşkesin detayları üzerinde çalışılırken Nately güven içinde pilot eğitimi alabilirdi; üstelik Hava Kuvvetleri'nde bir subay olarak yalnızca centilmenlerle temas halinde olurdu.

Nately centilmenler yerine Yossarian, Dunbar ve Aç Joe'yla, Roma'da bir genelevde bulmuştu kendini. Üstelik ona karşı kayıtsız olan bir kıza deliler gibi âşıktı. Oturma odasında tek başına uyuduğu gecenin sabahında sonunda onunla yatmayı başardı ama bu sefer de kızın yola gelmez kız kardeşi tarafından rahatsız edildi. Kız hiçbir uyarıda bulunmadan içeri daldı ve Nately onu da kucaklasın diye büyük bir kıskançlıkla kendini yatağa fırlattı. Nately'nin orospusu öfkeyle hırlayarak ayağa fırladı ve kızı saçlarından yakalayıp ayağa kaldırdı. On iki yaşındaki kız Nately'ye yolunmuş tavuk veya kabuğu soyulmuş bir dal parçası gibi görünüyordu; büyümüş de küçülmüş tavırlarla büyüklerini taklit etmeye çalışması ve fidan gibi

bedeni herkesi utandırıyordu ve her zaman kovalanarak giyinmesi ve sokağa çıkıp temiz havada diğer çocuklarla oynaması emrediliyordu. İki kız kardeş şimdi vahşice birbirlerine küfrediyor, tükürüyorlardı. Öylesine akıcı ve sağır edici bir şamata yapıyorlardı ki büyük bir seyirci kalabalığı onları izlemek için neşeyle odaya doluşmuştu. Nately çileden çıkarak pes etti. Orospusuna giyinmesini söyledi ve onu kahvaltı etmek üzere aşağıya götürdü. Küçük kız kardeş de peşlerine takıldı ve üçü saygın bir şekilde yakındaki açık hava kahvesinde kahvaltı ederken Nately bir ailenin gururlu reisi gibi hissetti. Ama geri dönme zamanı geldiğinde Nately'nin orospusu sıkılmıştı bile. Nately ile zaman geçirmek yerine iki kızla sokaklarda yürümeye karar verdi. Nately ve küçük kız kardeş bir sokak arkadan, uysal uysal onu takip ettiler. Böylece hırslı ufaklık kıymetli ipuçları yakalayabiliyor, Nately ise dalgın bir hayal kırıklığıyla, içi içini yiyerek orospusunu izleyebiliyordu. Kızlar bir karargâh otosundaki askerler tarafından durdurulduğu ve alınıp götürüldüğü zaman ikisi de üzüldü.

Nately kahveye geri döndü ve küçük kız kardeşe çikolatalı dondurma aldı. Sonunda kızın morali yerine geldi ve daireye geri döndüler. Yossarian, Dunbar ve bitkin durumdaki Aç Joe oturma odasına çökmüşlerdi. Aç Joe o sabah devasa hareminden bir sürü kemiği kırılmış bir adam gibi topallaya topallaya çıkıp perişan yüzünde mutlu, uyuşuk, muzaffer bir gülümsemeyle girmişti odaya. Zampara ve kaçık ihtiyar Aç Joe'nun yarılmış dudaklarını ve morarmış gözlerini görünce pek sevindi. Nately'yi sıcak bir tavırla selamladı. Üzerinde hâlâ dün geceki kırışık kıyafetleri vardı. Adamın pejmürde, sefil görünüşü Nately'yi derinden rahatsız etti. Daireye her geldiğinde bu yozlaşmış, ahlaksız ihtiyarın üzerine temiz bir Brooks Brothers gömleği geçirmesini, tıraş olmasını, saçlarını taramasını, tüvit ceket giymesini, zarif beyaz bir bıyık uzatmasını ve böylece Nately'nin ona her baktığında babasını hatırlayarak, şaşkın bir utanç yaşamasının önüne geçmesini diliyordu.

24

MILO

Milo için en iyi ay Nisan olmuştu. Nisan'da zambaklar açar, asmalardaki meyveler olgunlaşırdı. Nabızlar hızlanır, eski iştahlar yenilenirdi. Nisan'da, güzelim güvercinin üzerinde daha da canlı bir süsen parlardı. Nisan bahar demekti ve baharda Milo Minderbinder'ın aklına mandalinalar düşmüştü.

"Mandalina mı?"

"Evet, komutanım."

"Adamlarım mandalinaya bayılır," diye itiraf etti Sardunya'daki dört B-26 filosuna kumanda eden albay.

"Yemekhane fonundaki paranızla ödeyebileceğiniz kadar mandalina alabilecekler ve yiyebildikleri kadar yiyecekler," diye temin etti Milo onu.

"Darende kavunu?"

"Şam'da yok pahasına gidiyor."

"Darende kavununa zaafım var. Darende kavununa her zaman zaafım oldu."

"Bana her birlikten birer uçak ödünç verin, yalnızca birer uçak, o zaman parasını ödeyebileceğiniz kadar Darende kavunu alır, yiyebildiğiniz kadar yersiniz."

"Sendikadan mı alacağız?"

"Ve herkesin payı var."

"Hayret verici, gerçekten hayret verici. Nasıl yapıyorsun bunu?"

"Toptan alma gücü büyük fark yaratıyor. Örneğin, galeta ununa bulanmış dana eti dilimlerini ele alalım."

"Galeta ununa bulanmış dana eti dilimlerinden pek hoşlanmam," diye homurdandı, Corsica'nın kuzeyindeki şüpheci B-25 kumandanı.

"Galeta ununa bulanmış dana eti dilimleri son derece besleyicidir," diye payladı Milo onu inançla. "İçinde yumurta sarısı ve galeta unu vardır. Kuzu pirzolası da öyle."

"Ah, kuzu pirzolası," diye yankıladı B-25 kumandanı. "İyi kuzu pirzolası mı?"

"Karaborsanın sunduğu en iyi kuzu pirzolası," dedi Milo.

"Bebek kuzu pirzolası mı?"

"Görebileceğiniz en şirin, pembe, kâğıt tutamaçlar içinde. Portekiz'de yok pahasına gidiyor."

"Portekiz'e uçak yollayamam. Yetkim yok."

"Siz bana bir uçak ödünç verirseniz ben yollayabilirim. Onu uçuracak bir de pilot. Ve unutmayın, bir de General Dreedle'ınız olacak."

"General Dreedle yine benim yemekhanemde mi yemek yiyecek?"

"Domuz gibi. Siz onu saf tereyağında kızarmış taze beyaz yumurtayla beslemeye başladığınız zaman. Mandalina da olacak. Ve Darende kavunu, sarı kavun, dilbalığı fileto, fırınlanmış dondurmalı kek, tarak ve midye."

"Ve herkesin payı var."

"Bu," dedi Milo, "işin en güzel kısmı."

"Hiç hoşuma gitmedi," diye hırladı işbirliğine yanaşmayan ve Milo'dan da hoşlanmayan filo kumandanı.

"Kuzeyde kafayı bana takmış ve işbirliğine yanaşmayan bir filo kumandanı var," diye şikayet etti Milo General Dreedle'a. "Her şeyi mahvetmek için tek bir kişi yeterli. O zaman bir

daha taze yumurtalarınızı benim saf tereyağımın içinde kızartamazsınız."

General Dreedle işbirliğine yanaşmayan filo kumandanını mezar kazmak üzere Solomon Adaları'na atadı ve yerine kesecik iltihabından mustarip, Çin eriği kurusuna bayılan bunak bir albay getirdi. Albay Milo'yu ana karadaki, Polonya sosisi seven bir B-17 filosu generaliyle tanıştırdı.

"Krakov'da Polonya sosisi bedavaya gidiyor," diye bildirdi Milo adama.

"Polonya sosisi," diye içini çekti general nostaljiyle. "Biliyor musun, güzel bir parça Polonya sosisi için hemen her şeyi verirdim. Hemen her şeyi."

"*Her şeyi* vermeniz gerekmiyor. Bana her yemekhane için birer uçak ve denileni yapacak birer pilot verin. Bir de, bana beslediğiniz güvenin simgesi olarak, ilk siparişinizle ilgili avans."

"Ama Krakov düşman hattının kilometrelerce arkasında. Sosise nasıl ulaşacaksın?"

"Cenevre'de uluslararası Polonya sosisi borsası vardır. Yerfıstıklarını İsviçre'ye götüreceğim ve açık pazar fiyatlarından Polonya sosisiyle değiş tokuş edeceğim. Onlar yerfıstıklarını Krakov'a götürecek, ben ise Polonya sosislerini size getireceğim. Sendika aracılığıyla yalnızca dilediğiniz kadar Polonya sosisi alabilirsiniz. Yalnızca birazcık yapay renklendiriciyle renklendirilmiş mandalina da olacak. Ve Malta'dan yumurta ve Sicilya'dan İskoç viskisi. Sendikadan bir şey satın alırken parayı kendi kendinize ödemiş olacaksınız, çünkü sizin de bir payınız olacak, bu yüzden, aslında aldığınız her şeyi bedavaya getirmiş olacaksınız. Mantıklı gelmiyor mu?"

"Dahiyane. Nasıl oldu da düşünebildin bunu?"

"Benim adım Milo Minderbinder. Yirmi yedi yaşındayım."

Milo Minderbinder'ın takip av uçakları, bombardıman uçakları, yük uçakları kontrollerde denileni yapan pilotlarla her yerden uçarak geliyor, Albay Cathcart'ın havaalanına

iniyordu. Cesaret, Kudret, Adalet, Gerçek, Özgürlük, Sevgi, Onur ve Vatanseverlik gibi övgüye değer idealler yansıtan çarpıcı filo amblemleriyle süslenmiş uçaklar Milo'nun teknisyenleri tarafından önce iki kat beyaz boyayla boyanıyor, üzerine şablonla, cart pembe renkte, M & M GİRİŞİM, MEYVE VE TARIM ÜRÜNLERİ yazılıyordu. M & M GİRİŞİM'deki "M & M", Milo & Minderbinder'i simgeliyordu ve Milo dürüstlükle, & işaretini sendikanın tek adam tarafından yönetilen bir işletme olduğu izlenimi doğmasını engellemek için eklettiğini açıklamıştı. Milo'nun uçakları İtalya, Kuzey Afrika ve İngiltere'deki havaalanlarından, Liberia, Ascension Adası, Kahire ve Karaçi'de bulunan Hava Nakliyat Kumandanlığı istasyonlarından gelip Milo için iniş yapıyorlardı. Takip av uçakları fazladan yük uçaklarıyla değiş tokuş ediliyor ya da acil faturalama görevleri ve küçük paket posta hizmetleri için alıkonuyordu; yer kuvvetlerinden kamyonlar ve tanklar satın alınıyor, kısa mesafe karayolu taşıması için kullanılıyordu. Herkesin bir payı vardı ve askerler şişmanlıyor, yağlı dudaklarında kürdanlarla, uysal uysal dolanıyordu. Gittikçe büyüyen işletmeyi Milo idare ediyordu. Endişeden bitkin düşmüş alnı koyu kahverengi dalgınlık çizgileriyle kırışıyor, ona bezgin bir ağırbaşlılık ve güvensizlik havası veriyordu. Yossarian dışında herkes, ilk önce yemekhane subaylığı görevine gönüllü olduğu için, sonra da bu işi fazla ciddiye aldığı için, Milo'nun hıyarın teki olduğunu düşünüyordu. Yossarian da Milo'nun hıyarın teki olduğunu düşünüyordu; ama o Milo'nun bir dahi olduğunu da biliyordu.

Bir gün Milo bir uçak dolusu Türk helvası almak için İngiltere'ye uçtu ve tatlı patates, kıvırcık lahana, hardal yaprağı ve Georgia böürülcesiyle tıka basa dolu dört Alman bombardıman uçağıyla Madagaskar'dan döndü. Yere indiği zaman Alman pilotları tutuklamak ve uçaklarına el koymak üzere bekleyen silahlı askeri inzibatlarla karşı karşıya gelince hayretler içinde kaldı. *El koymak!* Sözcüğün kendisi bir lanetti

onun için. Milo kamçı gibi bir öfke içinde, fırtına gibi ileri geri yürüyerek askeri inzibatlara kumanda eden, savaşta yaralanmış, hafif makineli tüfek taşıyan zavallı yüzbaşı, Albay Cathcart ve Yarbay Korn'un suçluluk dolu yüzlerine parmağını paylarcasına salladı.

"Burası Rusya mı?" diye üstlerine yürüdü Milo inanmazlık içinde, gücünün yettiğince bağırarak. "*El koymak?*" diye ciyakladı, kendi kulaklarına inanamazmış gibi. "Vatandaşlarının kişisel mallarına el koymak ne zamandan beri Amerikan hükümetinin resmi politikası oldu? Utanın, utanın! Böylesine korkunç bir şeyi düşünebildiğiniz için utanın."

"Ama Milo," diye sözünü kesti Binbaşı Danby çekinerek, "Almanya ile savaş halindeyiz ve bunlar Alman uçakları."

"Hiç de öyle değiller!" diye terslendi Milo öfkeyle. "Bunlar sendikaya ait uçaklar ve herkesin payı var. *El koymak?* Kendi kişisel mallarınıza nasıl el koyabilirsiniz? *El koymak*mış! Hayatım boyunca bu kadar kaçıkça bir şey duymadım."

Milo haklıydı, çünkü baktıkları zaman, Milo'nun teknisyenlerinin kanatlardaki, kuyruk ve gövdelerdeki gamalı haçların üzerine çift kat beyaz boya çekmiş, sonra şablona, M & M GİRİŞİM, MEYVE VE TARIM ÜRÜNLERİ yazmış olduklarını gördüler. Gözlerinin önünde, Milo sendikasını uluslararası bir kartele dönüştürmüştü.

Artık hava Milo'nun ticaret filosuyla dolmuştu. Norveç, Danimarka, Fransa, Almanya, Avusturya, İtalya, Yugoslavya, Romanya, Bulgaristan, İsveç, Finlandiya, Polonya'dan uçak akıyordu, aslında, Rusya hariç Avrupa'nın her yerinden; Milo Rusya'yla iş yapmayı reddediyordu. Katılacak herkes M & M Girişim, Meyve ve Tarım Ürünleri'ne katıldığı zaman, Milo yüzde yüzüne sahip oldukları bir iştirak yarattı: M & M Girişim, Hamur İşleri. Ve Britanya Adaları'ndan küçük ekmek ve yassı ekmek, Kopenhag'dan kuru erik ve Danimarka peyniri, Paris'ten ekler, kremalı pasta, Napolyon ve pötifur, Berlin'den Reims ve Grenoble, *Kugelhopf*, mayalı ekmekler ve *Pfefferkuc-*

hen, Viyana'dan *Linzer* ve *Dobos Torten*, Macaristan'dan *Strudel* ve Ankara'dan baklava getirmek için daha fazla uçak ve yemekhane fonlarından daha fazla para aldı. Milo her sabah uçaklarını Avrupa ve Kuzey Afrika'nın dört köşesine yolluyordu. Uçakların çektiği uzun kırmızı flamalar iri köşeli harflerle o günün spesiyallerini ilan ediyordu: "biftek 79 sent... mezgit 21 sent." Uçak flamalarını Pet Süt, Gaines Köpek Maması ve Noxzema şirketlerine kiralayarak sendikanın gelirini arttırıyordu. Vatandaşlık görev bilirliğiyle, hava reklam sürelerinin bir kısmını kamu yararına General Peckem'ın, DÜZENLİLİK ÖNEMLİDİR, ACELE İŞE ŞEYTAN KARIŞIR, BİRLİKTE DUA EDEN AİLE BİR ARADA KALIR gibi mesajlarına ayırıyordu. Milo işler yürüsün diye Axis Sally ve Lord Haw Haw radyolarının Berlin'den yaptığı günlük yayınlarda reklam spotları yayınlatıyordu. Her cephede işler açıktı.

Milo'nun uçakları tanıdık bir manzaraydı. Her sınırda geçiş özgürlükleri vardı ve bir gün Milo Orvieto'daki, Almanların elinde bulunan karayolu köprüsünü bombalamak için Amerikan askeri yetkilileriyle anlaşma yaptı. Ardından Orvieto'daki köprüyü kendi saldırısına karşı, uçaksavarlarla savunmak için Alman askeri yetkilileriyle bir anlaşma daha yaptı. Amerika adına köprüye saldırmak için istediği ücret, harekatın toplam maliyeti artı yüzde altıydı. Almanya adına köprüyü savunmak için istediği ücret ise, aynı, maliyet artı yüzde altıydı, yalnız vurup indirdiği her Amerikan uçağı için bin dolar da ikramiye alacaktı. Bu anlaşmaların yerine getirilmesinin özel teşebbüs için önemli bir zafer olacağına işaret etti Milo, çünkü her iki ülkenin orduları sosyal kurumlardı. Sözleşmeler imzalandıktan sonra köprüyü bombalamak ve savunmak için sendikanın kaynaklarını kullanmanın anlamı yokmuş gibi göründü, çünkü her iki hükümetin bu işi yapacak, oraya konuşlanmış bol bol adamı ve malzemesi vardı ve harekata katkıda bulunmaktan pek memnun olacaklardı. Sonunda Milo iki kez imza atmaktan başka hiçbir şey yapmadan muhteşem kâr etti.

İşin bu şekilde ayarlanması her iki taraf açısından da adildi. Milo'nun her yere geçiş hakkı olduğu için uçakları Alman uçaksavar topçuları haber almadan savaş hattını geçip gizlice saldırı düzenleyebiliyordu; ve Milo'nun saldırıdan haberi olduğundan Alman uçaksavar topçularına zamanında haber verebiliyor, böylece tam da uçaklar geldiği zaman ateş etmeye başlamalarını sağlayabiliyordu. Yossarian'ın çadırındaki ölü adam dışında herkes için ideal bir çözümdü. Yossarian'ın çadırındaki ölü adam geldiği gün, Orvieto üzerinde vurulmuştu.

"Onu ben öldürmedim!" diye tutkuyla yanıt veriyordu Milo her seferinde Yossarian'ın öfkeli itirazlarına. "O gün orada bile değildim, sana söylüyorum. Uçaklar hedefe yaklaştığında orada, yerde olduğumu ve uçaksavar topu kullandığımı mı sanıyorsun?"

"Ama her şeyi sen ayarladın, öyle değil mi?" diye bağırdı Yossarian ona, araba parkının yanından geçip açık hava sinemasına giden yolu saran kadife karanlıkta.

"Ben hiçbir şey ayarlamadım," diye yanıt verdi Milo kızgınlıkla, solgun, seyiren burnundan heyecanla, defalarca, tıslaya tıslaya nefes alarak. "Köprü Almanların elindeydi ve manzaraya ben dahil olsam da, olmasam da o köprüyü bombalayacaktık. Ben bu görevden biraz kâr yapmak için harika bir fırsat gördüm ve o fırsatı kullandım. Bunda bu kadar korkunç olan ne var?"

"Bu kadar korkunç olan ne mi var? Milo, çadırımdaki adam daha çantalarını açamadan o görevde öldürüldü."

"Ama onu ben öldürmedim."

"Bunun için bin dolar ikramiye aldın."

"Ama onu ben öldürmedim. Orada bile değildim, sana söylüyorum. Ben Barselona'da zeytinyağı ve derisi soyulmuş kılçıksız sardalye alıyordum. Bunu kanıtlayacak sipariş emirlerim var. Hem, bin doları da ben almadım. O bin dolar sendikaya gitti ve herkesin sendikada payı var, senin bile." Milo, Yossarian'a içtenlikle yalvarmaktaydı. "Bak, o pis Wintergreen

ne derse desin bu savaşı ben başlatmadım, Yossarian. Ben yalnızca onu ticari bir temele oturtuyorum. Bunda yanlış olan bir şey var mı? Biliyorsun, ortalama bir bombardımancı ve mürettebatı için bin dolar fena fiyat değil. Almanları, vurdukları her uçak için bana bin dolar ödemeye ikna edebilirsem, neden almayayım ki?"

"Çünkü düşmanla iş yapıyorsun, işte bu yüzden. Bir savaşın ortasında olduğumuzu anlamıyor musun? İnsanlar ölüyor. Çevrene bir bak, Tanrı aşkına!"

Milo bitkin bir tahammülle başını iki yana salladı. "Almanlar bizim düşmanımız değil," diye bildirdi. "Ah, ne diyeceğini biliyorum. Evet, onlarla savaşıyoruz. Ama Almanlar sendikanın saygın üyeleri. Pay sahipleri olarak onların haklarını korumak benim görevim. Belki savaşı onlar başlattılar, belki milyonlarca insanı öldürüyorlar, ama onlar faturalarını, ismini verebileceğim bazı müttefiklerimizden çok daha çabuk ödüyorlar. Almanlarla yaptığım sözleşmenin kutsallığına saygı duymam gerektiğini anlamıyor musun? Benim bakış açımdan göremiyor musun?"

"Hayır," diye tersledi Yossarian onu sertçe.

Milo incinmişti ve incinmiş duygularını saklamak için çaba göstermedi. Tatarcıklar, pervaneler ve sivrisineklerle dolu, ay ışığıyla aydınlanmış bulanık bir geceydi. Milo aniden kolunu kaldırdı ve açık hava sinemasına işaret etti. Projektörden fışkıran, toz zerrecikleriyle dolu, beyaz, yatay ışık huzmesi karanlığı koni şeklinde bir aydınlıkla yarıyor, yüzlerini alüminyum kaplı sinema perdesine çevirerek, hipnotize olmuş çuvallar gibi koltuklara yığılmış seyircileri parlak ışıktan bir deriyle sarıyordu.

"Şunlara bir bak," diye nida etti Milo boğuk bir sesle. "Onlar benim arkadaşlarım, hemşerilerim, yoldaşlarım. Bundan daha iyi bir arkadaş grubu bulamazsın. Mecbur olmasam, onlara zarar verecek tek bir şey yapar mıydım dersin? Yeterince çok şey yok mu sence kafamda? Mısır'da, rıhtımlarda birikip

duran onca pamuk yüzünden ne kadar endişeli olduğumu göremiyor musun?" Milo'nun sesi kırıldı, boğuluyormuş gibi Yossarian'ın yakasına yapıştı. Gözleri, kahverengi tırtıllar gibi, gözle görülür bir biçimde zonkluyordu. "Yossarian, onca pamukla ne yapacağım ben? Onu satın almama izin verdiğin için hepsi senin suçun."

Pamuklar Mısır'daki rıhtımlarda birikip durmaktaydı ve kimse pamuk istemiyordu. Nil Vadisi'nin bu kadar bereketli olacağı, satın aldığı mahsul için pazar bulamayacağı Milo'nun hiç aklına gelmemişti. Sendikaya bağlı yemekhanelerin bir faydası olmuyordu; Mısır pamuğu mahsulünde pay sahibi olmak için herkesten kişi başına belli bir miktar vergi toplama önerisine karşı, uzlaşmaz bir biçimde isyan etmişlerdi. Güvenilir dostları olan Almanlar bile bu krizde yalnız bırakmıştı onu; onlar sentetik malzeme tercih ediyordu. Milo'nun yemekhaneleri pamuğu depolamasına bile yardım etmemişti ve depolama giderleri tavana vurmuş, nakit rezervlerinin hızla tüketiyordu. Milo'nun Orvieto görevinden kazandığı para akıp gitmişti. Milo ailesine mektup yazarak, daha iyi günlerde yolladığı paraları geri istedi; kısa süre sonra o da tükenmeye yüz tuttu. Her gün İskenderiye rıhtımlarına balya balya pamuk geliyordu. Ne zaman pamuğun bir kısmını zararına, dünya pazarlarına satmayı başarsa, Levant'taki uyanık Mısırlı komisyoncular sattığı pamuğu kapatıyor, sonra baştaki fiyattan yine Milo'ya satıyorlardı, bu yüzden Milo baştakinden de kötü durumdaydı.

M & M Girişim iflasın eşiğindeydi. Milo muazzam açgözlülüğü ve tüm Mısır pamuğu mahsulünü satın alarak gösterdiği aptallık yüzünden saat başı kendi kendine küfrediyordu ama sözleşme sözleşmeydi ve şartlarına uyulması gerekiyordu ve bir gece, şatafatlı bir akşam yemeğinden sonra, Milo'nun tüm avcı ve bombardıman uçakları havalandı, hemen düzene geçti ve grubun üzerine bomba yağdırmaya başladı. Milo Almanlarla, bu sefer kendi birliğini bombalamak üzere anlaşma yap-

mıştı. Milo'nun uçakları iyi koordine edilmiş bir saldırı düzeni içinde ayrıldılar ve yakıt depolarını, ordu donatım depolarını, onarım hangarlarını, havaalanında lolipop şeklindeki platformlar üzerinde beklemekte olan B-25 bombardıman uçaklarını bombaladılar. Milo'nun mürettebatı daha sonra güvenle inebilmek ve dinlenmeye çekilmeden önce sıcak bir yemek yiyebilmek için iniş pistiyle yemekhaneleri esirgediler. Kimse onları vurmaya çalışmadığından iniş ışıklarını bile söndürmeye zahmet etmediler. Dört birliği, subay gazinolarını, Grup Karargâh binasını bombaladılar. Adamlar büyük dehşet içinde çadırlarından fırladılar ve ne yöne döneceklerini bilemediler. Kısa süre sonra her yer yaralılarla dolmuştu. Birkaç parça tesirli bomba subay gazinosunun avlusunda patladı ve ahşap binanın duvarını, barda duran teğmenlerin, yüzbaşıların karınlarını ve sırtlarını delik deşik etti. Askerler ıstırap içinde iki büklüm olarak yere devrildiler. Subayların kalanı panik içinde iki çıkış kapısına koştu ve daha ileri gitmeyi reddedince insan etinden, uluyan bir duvar gibi kapıları doldurdular.

Albay Cathcart düzensiz, şaşkın kalabalığı dirsekleyerek, pençeleyerek ilerledi ve dışarı çıkıp tek başına durdu. Saf hayret ve dehşet içinde gökyüzüne baktı. Şiddetle titreşen, kör edici, canavarsı, ürkütücü, böcek gözlü iniş ışıkları yanarak, bomba bölmelerinin kapakları açık, kanat flapları inmiş bir halde, çiçek açmış ağaçların üzerinde sakin sakin alçalan uçaklar o güne dek gördüğü en korkunç manzaraydı. Albay Cathcart boğuk bir sesle perişan bir inleme kopardı ve gözyaşlarını tutmaya çalışarak cipine daldı. Gaz pedalını, kontak anahtarını buldu ve durmaksızın kornaya basarak, sarsılan aracın gidebildiğince hızla havaalanına gitti. Direksiyonu öyle kavramıştı ki dev, etli elleri bembeyaz kesilmişti. Bir seferinde, sersemlemiş yüzlerini eğerek, ince kollarını kırılgan kalkanlar gibi başlarına dolayarak, iç çamaşırları içinde çılgınca tepelere kaçan bir grup askere çarpmamak için tekerlekleri öttürerek döndüğünde neredeyse kendini öldürüyordu. Yolun her iki

yanında sarı, turuncu ve kırmızı alevler yükseliyordu. Çadırlar ve ağaçlar alev almıştı ve Milo'nun uçakları kör edici beyaz iniş ışıkları ve açık bomba bölmesi kapaklarıyla, durmaksızın dönüp dönüp saldırıyorlardı. Albay Cathcart kontrol kulesine gelip de frenlere asılırken neredeyse cipini devirecekti. Araba daha tehlikeli tehlikeli kaymaya devam ederken yere atladı, binanın merdivenlerini hızla tırmandı ve üç adamın aletlerde ve kontrollerde meşgul olduğu yere ulaştı. Gözleri çılgınca parıldayarak, etli yüzü gerginlikten çarpılmış halde, adamlardan ikisini kenara devirerek nikel kaplı mikrofonu kaptı. Mikrofonu hayvani bir kavrayışla sıktı ve ciğerlerini patlatırcasına haykırmaya başladı.

"Milo, seni orospu çocuğu! Deli misin sen! Ne halt ettiğini sanıyorsun? İn aşağı! İn aşağı!"

"Bu şekilde bağırmayı kes, olmaz mı?" diye yanıt verdi Milo. Kontrol kulesinde, Albay Cathcart'ın yanı başında, kendi mikrofonu elinde, dikilmekteydi. "Ben tam buradayım." Milo paylarcasına albaya baktı ve işine geri döndü. "Çok güzel, beyler, çok güzel," dedi mikrofonuna. "Ama hâlâ vurulmamış bir erzak deposu görüyorum. Bu kabul edilemez, Purvis, baştan savma işler konusunda daha önce de konuşmuştuk. Şimdi, hemen geri dön ve tekrar dene. Ve bu sefer yavaşça yaklaş... yavaşça. Acele işe şeytan karışır, Purvis. Acele işe şeytan karışır. Bunu sana yüz kez söylemiş olmalıyım. Acele işe şeytan karışır."

Tepedeki hoparlör gaklamaya başladı. "Milo, Alvin Brown konuşuyor. Bombalarımın hepsini bıraktım. Şimdi ne yapayım?"

"Yalama hücumu," dedi Milo.

"Yalama hücumu mu?" Alvin Brown şoktaydı.

"Başka seçeneğimiz yok," diye bildirdi Milo adama, pes etmiş gibi. "Sözleşme öyle diyor."

"Ah, tamam, o zaman," diye kabul etti Alvin Brown. "Bu durumda ben de yalama hücumu yaparım."

Milo bu sefer fazla ileri gitmişti. Kendi adamlarını ve uçaklarını bombalamak, en soğukkanlı gözlemcinin bile kaldıramayacağı bir şeydi. Milo'nun sonu gelmiş gibi görünüyordu. Olayı araştırmak için üst düzey hükümet görevlileri adaya akın etti. Gazeteler, bangır bangır bağıran manşetlerle, Milo'yu şiddetle eleştirdiler. Kongre üyeleri korkunç bir gazapla bu vahşeti kınadılar ve Milo'nun cezalandırılmasını istediler. Asker anneleri militan gruplar kurdular ve intikam talep ettiler. Milo'yu savunmak için tek bir kişi bile sesini yükseltmedi. Ülkenin dört bir yanındaki düzgün vatandaşlar kızmıştı ve Milo hapı yutmuştu, ta ki defterlerini halka açana ve ne kadar muazzam para kazandığını açıklayana kadar. Yok ettiği bütün askerleri ve malları devlete tazmin edebilirdi. Üstüne, daha fazla Mısır pamuğu satın alması için para bile kalırdı. Ve, elbette, herkes pay sahibiydi. Tüm bu anlaşmadaki en tatlı taraf ise, aslında hükümete tazminat ödemesinin gerekmemesiydi.

"Bir demokraside, hükümet dediğin halktır," diye açıkladı Milo. "Biz halkız, değil mi? Bu durumda, parayı elimizde tutsak ve aracıları ortadan kaldırsak da olur. Dürüst olmak gerekirse ben hükümetin savaştan tamamen çekilmesini ve meydanı özel teşebbüse bırakmasını tercih ederim. Hükümete borçlu olduğumuz her şeyi ödersek hükümet kontrolünü cesaretlendirmiş ve bireyleri kendi adamlarını ve uçaklarını bombalamaktan alıkoymuş oluruz. Bu şekilde özel teşebbüsü teşvik edemeyiz."

Milo haklıydı, elbette. Doktor Daneeka gibi birkaç küskün uyumsuz dışında herkes bu konuda hemfikirdi. Doktor Daneeka huysuz huysuz surat astı ve bu girişimin ahlaklılığı konusunda iğrenç imalar homurdandı, ta ki Milo sendika adına hafif, açılıp kapanır bir alüminyum sandalye bağışlayarak onu yatıştırana kadar. Bu sayede Şef Beyaz Yarımyulaf çadıra girdiğinde Doktor Daneeka sandalyesini alıp dışarı çıkabiliyor, Şef Beyaz Yarımyulaf çadırdan çıktığında sandalyesini alıp içeri girebiliyordu. Milo'nun bombardımanı sırasında Doktor

Daneeka'nın aklını yitirmişti; kaçıp saklanmak yerine dışarıda kalarak görevini yapmış, şarapnel, yalama yaylımı, yangın bombaları arasında sinsi bir kertenkele gibi yerde sürünerek bir yaralıdan diğerine gitmiş ve karanlık, kederli bir ifadeyle, gereğinden tek kelime fazlasını etmeden, her adamın mora dönen yarasında kendi korkunç sonunu okuyarak turnikeler uygulamış, morfin şırınga etmiş, kırık kemikleri sabitlemiş, yaralara sülfanilomid serpmişti. O uzun gece sona ermeden bitkin düşene kadar çalışmış, ertesi gün burnunu çekerek uyanmış, huysuzlanarak sıhhiye çadırına gidip Gus ile Wes'e ateşini ölçtürmüş, hardal yakısı ve buğu almıştı.

Doktor Daneeka o gece inleyen her adamla Avignon uçuşundan sonra gösterdiği aynı somurtuk, derin, içine kapanık kederle ilgilenmişti. Avignon uçuşundan sonra Yossarian çıplak topuklarına ve ayak parmaklarına, dizlerine, kollarına ve parmaklarına dek Snowden'a bulanmış bir halde, büyük bir şok içinde, çırılçıplak uçağının basamaklarından inmiş ve tek kelime edemeden içeriyi, genç telsiz topçusunun yerde donarak ölmekte olduğu ve ondan da genç kuyruk topçusunun gözlerini her açtığında Snowden'ın ölmekte olduğunu görüp yeniden bayıldığı yeri işaret etmişti.

Snowden uçaktan alınıp bir sedyeyle ambulansa taşındıktan sonra Doktor Daneeka sevecenlikle Yossarian'ın omuzlarına bir battaniye sarıp cipine götürmüştü. McWatt da yardım etmişti ve üçü arabayı sessizlik içinde birliğin sıhhiye çadırına sürmüşlerdi. Oraya vardıklarında McWatt ile Doktor Daneeka, Yossarian'ı içeriye sokup bir sandalyeye oturtmuşlar, soğuk, ıslak, emici pamuk toplarıyla her yerini kaplayan Snowden'ı temizlemişlerdi. Doktor Daneeka ona bir hap içirmiş, onu on iki saat uyutacak bir iğne yapmıştı. Yossarian uyanıp doktoru görmeye gittiğinde, Doktor Daneeka ona bir hap daha içirmiş, bir iğne daha yapmıştı.

"Daha ne kadar hap verip iğne yapacaksın bana?" diye sordu Yossarian.

"Sen daha iyi hissetmeye başlayana kadar."

"Şimdi iyi hissediyorum."

Doktor Daneeka'nın bronzlaşmış, kırılgan alnı şaşkınlıkla kırıştı. "O zaman neden giyinmiyorsun? Neden çırılçıplak dolanıyorsun?"

"Bir daha üniforma giymek istemiyorum."

Doktor Daneeka açıklamayı kabul etti ve şırıngasını kaldırdı. "İyi hissettiğinden emin misin?"

"Ben iyiyim. Onca hap ve iğne yüzünden birazcık sersemledim, o kadar."

Yossarian günün kalanı boyunca işlerini çırılçıplak yaptı. Ertesi sabah, Milo her yerde onu aradıktan sonra sonunda Snowden'ın gömüldüğü tuhaf, küçük askeri mezarlığın biraz arkasında, bir ağacın tepesinde bulduğunda hâlâ çıplaktı. Milo her zamanki iş kıyafetleri içindeydi: zeytin yeşili pantolon, zeytin yeşili temiz gömlek ve kravat, yakasında parlayan gümüşten üsteğmen çubuğu ve üniformayı tamamlayan, sert deriden siperliği olan kep.

"Her yerde seni aradım," diye payladı Milo, Yossarian'ı.

"Beni bu ağaçta aramalıydın," diye yanıt verdi Yossarian. "Bütün sabah buradaydım."

"Aşağı in de şunu tat. Bak bakalım iyi miymiş. Çok önemli."

Yossarian başını iki yana salladı. Dengesini korumak için hemen tepedeki dala iki eliyle tutunarak ağacın en alt dalında çırılçıplak oturmaya devam etti. Yerinden kıpırdamayı reddediyordu ve bu yüzden Milo'nun iki kolunu istemeye istemeye ağacın gövdesine dolayıp tırmanmaya başlamak dışında seçeneği kalmadı. Yüksek tıslamalar ve homurtularla, beceriksizce tırmandı. Yossarian'ın oturduğu dala bacağını atıp nefeslenmek üzere duracak kadar yükseğe tırmanmayı başardığında bütün giysileri çarpılmış, ezilmişti ve kepi yamulmuş, düşmek üzereydi. Tam kep kaymaya başladığında yakaladı. Bıyığının çevresinde, gözlerinin altında saydam inciler gibi ter damlala-

rı parlıyordu. Yossarian onu duygusuzca izliyordu. Milo dalın üzerinde ihtiyatla Yossarian'a döndü. Kâğıt peçeteye sardığı yumuşak, yuvarlak ve kahverengi bir şeyi açtı ve Yossarian'a uzattı.

"Lütfen şunu tat ve ne düşündüğünü söyle. Adamlara yedirmek istiyorum."

"Ne bu?" diye sordu Yossarian ve bir ısırık aldı.

"Çikolata kaplı pamuk."

Yossarian boğulacak gibi oldu ve bir ağız dolusu çikolata kaplı pamuğu Milo'nun yüzüne püskürttü. "Al şunu!" diye bağırdı öfkeyle. "Aman Tanrım! Sen kafayı mı yedin? Kahrolası tohumlarını bile çıkartmamışsın."

"Bir denesen olmaz mı?" diye yalvardı Milo. "O kadar da kötü olamaz. Gerçekten o kadar kötü mü?"

"Daha da kötü."

"Ama yemekhanelerin bunu adamlara yedirmesini sağlamalıyım."

"Asla yutamazlar."

"Yutmak zorundalar," buyurdu Milo görkemli bir diktatörün tavrıyla ve bir parmağını erdemli erdemli sallamak için ağacı bıraktığında düşeyazdı.

"Buraya gel," diye davet etti Yossarian onu. "Burada çok daha güvende olursun ve her şeyi görebilirsin."

Milo büyük bir dikkat ve endişe içinde, tepedeki dala iki eliyle tutunarak yan yan kaydı. Yüzü gerginlikten kaskatı olmuştu. Kendini sağ salim Yossarian'ın yanında oturmuş bulduğunda rahat bir nefes aldı. Ağacı sevgiyle okşadı. "Bu oldukça iyi bir ağaç," diye yorum yaptı ağacı sahiplenircesine, minnet ve hayranlıkla.

"Bu yaşam ağacı," diye yanıt verdi Yossarian ayak parmaklarını oynatarak, "iyi ile kötü bilgisinin ağacı."

Milo ağacın kabuklarına ve dallarına baktı. "Hayır, değil," dedi. "Bu bir kestane ağacı. Benden iyi kim bilecek? Ben kestane satıyorum."

"Nasıl istersen."

Biri çift düz tabanlı sandaletler dışında tamamen çıplak, diğeri sıkı sıkı bağlanmış kravatıyla zeytin yeşili üniforma içinde, birkaç saniye boyunca tepedeki dala tutunarak ve bacaklarını sarkıtarak, konuşmadan ağaçta oturdular. Milo göz ucuyla, çekinerek Yossarian'ı inceledi ve taktik gereği duraksadı.

"Sana bir şey sormak istiyorum," dedi sonunda. "Üzerinde giysi yok. İşine karışmak gibi olmasın ama yalnızca bilmek istiyorum. Neden üniformanı giymedin?"

"Giymek istemiyorum."

Milo yem gagalayan serçe gibi çabuk çabuk başını salladı. "Anlıyorum, anlıyorum," dedi telaşla, kafası karışmış bir ifadeyle. "Çok iyi anlıyorum. Appleby ile Yüzbaşı Black'in senin delirdiğini söylediğini duydum ve bizzat görmek istedim." Bir sonraki sorusunu tartarak yine nazikçe duraksadı. "Bir daha hiç üniforma giymeyecek misin?"

"Sanmıyorum."

Milo anladığını belli etmek için sahte bir şevkle başını salladı ve sonra kasvetli düşüncelere dalarak, endişe ve korku içinde, sessizce oturdu. Aşağıda kırmızı göğüslü bir kuş kara kanatlarıyla titreyen bir çalıyı süpürerek uçup geçti. Yossarian ve Milo incecik yeşil yapraklarla kuşatılmış yuvalarında, gri rengi kestaneler ve gümüş rengi ladinlerle çevrelenmişlerdi. Bembeyaz, alçak bulutlar serpiştirilmiş safir mavisi engin gökyüzünde güneş yükselmişti. Rüzgâr yoktu, çevrelerindeki yapraklar kıpırtısız asılı duruyordu. Gölge yumuşacıktı. Her şey huzur içindeydi, Milo dışında, o aniden boğuk bir feryat koparark sırtını dikleştirdi ve heyecanla işaret etti.

"Şuna bak!" diye bağırdı korkuyla. "Şuna bak! Aşağıda cenaze töreni düzenliyorlar. Mezarlığa benzemiyor mu orası?"

Yossarian ifadesiz bir sesle, yavaşça yanıt verdi. "Geçen gün Avignon üzerinde, benim uçağımda ölen çocuğu gömüyorlar. Snowden."

"Ona ne oldu?" diye sordu Milo, huşuyla zayıflamış bir sesle.

"Öldü."

"Bu korkunç," dedi Milo yaslı bir sesle ve iri kahverengi gözleri yaşlarla doldu. "Zavallı çocuk. Bu gerçekten korkunç." Titreyen dudağını sertçe ısırdı. Sözlerine devam ederken sesi duygusallıkla tizleşmişti. "Yemekhaneler pamuğumu almazsa daha da kötü olacak. Yossarian, nesi var bunların? Bunun onların da sendikası olduğunu anlamıyorlar mı? Hepimizin pay sahibi olduğunu bilmiyorlar mı?"

"Çadırımdaki ölü adamın da payı var mıydı?" diye sordu Yossarian acı acı.

"Elbette vardı," diye temin etti Milo onu cömertçe. "Birlikteki herkesin payı var."

"O, birliğe teslim olmadan öldü."

Milo beceriyle bir keder ifadesi takındı ve yüzünü çevirdi. "Çadırındaki ölü adam yüzünden bana sataşıp durmayı bırakmanı isterdim," diye yalvardı huysuzlukla. "Sana onun ölümüyle alakam olmadığını söyledim. Mısır pamuğu pazarında tekel olmak için fırsat yakalamam ve başımızı bunca belaya sokmam benim suçum mu? Piyasayı boğacak kadar mahsul olacağını nereden bilebilirdim? O zamanlarda piyasayı boğmanın ne demek olduğunu bile bilmiyordum. Tekel olma fırsatı her zaman karşına çıkmaz. Gördüğüm fırsatı kullanmam oldukça akıllıcaydı." Milo üniformalı altı tabut taşıyıcının çam ağacından sade bir tabutu ambulanstan alıp yeni kazılmış mezarın yanında nazikçe yere koyduklarını görünce inlemesini bastırdı. "Şimdi tek penilik satış bile yapamıyorum," dedi yaslı bir sesle.

Yossarian ne cenaze töreninin gösterişinden, ne de Milo'nun derin mateminden etkilenmişti. Papazın tekdüze sesi zar zor duyulabilen, anlaşılmaz, hafif bir mırıltıyla, uzaktan belli belirsiz süzülüp geliyordu. Yossarian fasulye sırığı gibi boyu ve uzak tavırlarından Binbaşı Major'ı çıkartabiliyordu. Mendiliy-

le alnını silen Binbaşı Danby'yi tanıdığını düşündü. Binbaşı Danby, General Dreedle ile takıştığı günden beri sürekli titriyordu. Üç subayın çevresinde halka olmuş, odun parçaları kadar gergin duran erler vardı. Dört aylak mezar kazıcı çizgili iş kıyafetleri içinde, şok edici ve uygunsuz görünen bakır kırmızısı toprak yığınının yanı başında kayıtsızca oyalanıyorlardı. Yossarian izlerken papaz meleksi bakışlarını Yossarian'a çevirdi, parmaklarını ıstırapla gözlerine bastırdı, bir daha başını kaldırdı, sorarcasına Yossarian'a baktı ve Yossarian'ın cenaze ayininin zirvesi kabul ettiği bir tavırla başını eğdi. İş kıyafetli dört adam tabutu kayışlar üzerinde kaldırdılar ve mezara indirdiler. Milo şiddetle ürperdi.

"Dayanamıyorum," diye bağırarak yüzünü acıyla aksi yöne çevirdi. "Burada oturup o yemekhanelerin sendikamı öldürmesine seyirci kalamam." Dişlerini gıcırdattı, acı ve kızgınlık içinde başını iki yana salladı. "Birazcık sadık olsalar, canları yanana kadar pamuğumdan alırlardı, böylece canları daha fazla yanana kadar pamuğumdan almaya devam edebilirlerdi. Sırf daha fazla talep yaratmak için ateşler yakarlar, iç çamaşırlarını ve yaz üniformalarını içine atarlardı. Ama kıllarını bile kıpırdatmıyorlar. Yossarian, bu çikolata kaplı pamuğun kalanını yemeye çalış. Hatırım için. Belki şimdi lezzetli gelir."

Yossarian, Milo'nun elini ittirdi. "Pes et, Milo. İnsanlar pamuk yiyemez."

Milo'nun gözleri kurnazlıkla kısıldı. "Bu aslında pamuk değil," diye dil döktü. "Şaka yapıyordum. Bu aslında pamuk şeker, lezzetli bir pamuk şeker. Dene de gör."

"Şimdi yalan söylüyorsun."

"Ben asla yalan söylemem!" diye karşılık verdi Milo gurur ve vakarla.

"Şimdi söylüyorsun."

"Ben yalnızca gerekli olduğu zaman yalan söylerim," diye açıkladı Milo kendini savunurcasına, bir anlığına bakışlarını kaçırıp sevimli sevimli kirpiklerini kırpıştırarak. "Bu yaptığım

pamuk şekerden de iyi, gerçekten öyle. Gerçek pamuktan yapılmış. Yossarian, adamlara bunu yedirmeme yardım etmelisin. Mısır pamuğu dünyadaki en iyi pamuktur."

"Ama sindirilemez," diye vurguladı Yossarian. "Onları hasta eder, anlamıyor musun? Bana inanmıyorsan neden kendin onunla beslenmeye çalışmıyorsun?"

"Denedim," diye itiraf etti Milo kasvetle. "Beni hasta etti."

Mezarlık saman kadar sarı, pişmiş lahana kadar yeşildi. Bir süre sonra papaz geriledi ve insanların oluşturduğu bej rengi yarım daire yavaş yavaş dağılmaya başladı. Adamlar çukurlarla dolu toprak yolun kenarına park ettikleri araçlarına doğru acele etmeden, ses çıkarmadan uzaklaştılar. Başlarını kederle eğmiş olan papaz, Binbaşı Major ve Binbaşı Danby dışlanmış bir grup halinde, her biri diğer ikisinden birkaç metre ötede, arkadaşsızca yürüyerek ciplerine döndüler.

"Her şey bitti," diye yorum yaptı Yossarian.

"Sonumuz geldi," diye onayladı Milo ümitsizlikle. "Hiç umudum kalmadı. Ve bütün bunların nedeni, onlara kendi kararlarını verme özgürlüğünü tanımam. Bir daha böyle bir şey denediğimde, disiplin hakkında bir ders almış olurum artık."

"Neden pamuğunu hükümete satmıyorsun?" diye öneride bulundu Yossarian kayıtsızca, çizgili iş kıyafetleri giymiş dört adamın bakır kırmızısı toprağı kürek kürek mezara doldurmasını izlerken.

Milo fikri sertçe reddetti. "Prensip meselesi," diye açıkladı kararlılıkla. "İş dünyasında hükümetin yeri yoktur ve kendi işlerine hükümeti karıştıracak, dünya üzerindeki son insan ben olurdum. Ama aslında hükümetin işi iş dünyasıdır," diye hatırladı heyecanla ve sevinçle devam etti. "Bunu Calvin Coolidge söylemişti ve Calvin Coolidge Başkan'dı, bu yüzden doğru olmalı. Başka kimsenin almadığı Mısır pamuğumu almak ve böylece kâr yapmamı sağlamak hükümetin sorumluluğudur, değil mi?" Milo'nun yüzü hemen bulutlandı ve hüzünlü

bir endişeye boğuldu. "Ama hükümeti bunu yapmaya nasıl ikna edeceğim?"

"Rüşvet ver," dedi Yossarian.

"Rüşvet vermek!" Milo öfkeye kapılmıştı. Neredeyse dengesini yitirip boynunu kıracaktı. "Ayıp sana!" diye payladı Yossarian'ı sertçe, kabaran burun deliklerinden ve erdemli dudaklarından pas rengi bıyıklarının içine hayali ateşler püskürterek. "Rüşvet kanuna aykırıdır ve sen bunu biliyorsun. Ama para kazanmak yasalara aykırı değil, değil mi? Bu yüzden adil bir şekilde para kazanmak için birilerine rüşvet vermem yasalara aykırı olamaz, değil mi? Hayır, elbette olamaz!" Uysal, neredeyse acınası bir sıkıntı içinde düşüncelere daldı yine. "Ama kime rüşvet vereceğimi nereden bileceğim?"

"Ah, bu konuda endişelenme," diye teselli etti Yossarian onu, ifadesiz bir kıkırtıyla. Ciplerin ve ambulansın motorları uykulu sessizliği böldü. En arkadaki araçlar geri geri uzaklaşmaya başladı. "Sen rüşveti yeterince büyük tutarsan onlar seni bulurlar. Yalnız, her şeyi herkesin gözü önünde yapmaya dikkat et. Bırak herkes ne istediğini ve bunun için ne kadar para ödemeye razı olduğunu bilsin. Suçluymuş gibi ya da utançla davrandığın ilk anda başın belaya girer."

"Keşke sen de benimle gelebilsen," diye yorum yaptı Milo. "Rüşvet alan insanların arasında kendimi güvende hissedemem. Bir avuç sahtekârdan farkları yok."

"Sana bir şey olmaz," diye temin etti Yossarian onu güvenle. "Başın derde girerse herkese ülkenin güvenliğinin güçlü bir yerel Mısır pamuğu spekülasyon sektörüne bağlı olduğunu söyle."

"Öyle zaten," diye bildirdi Milo ciddiyetle. "Güçlü bir Mısır pamuğu spekülasyon sektörü çok daha güçlü bir Amerika demektir."

"Elbette öyle. Ve bu işe yaramazsa, bu işten geçinen Amerikan ailelerinin ne kadar çok olduğuna dikkat çek."

"Sayısız Amerikan ailesi bu işten geçiniyor."

"Gördün mü?" dedi Yossarian. "Sen bu işte benden çok daha iyisin. Neredeyse doğruymuş gibi söylüyorsun."

"Bu doğru," diye nida etti Milo, eski kibrini andıran bir tavırla.

"İşte benim anlatmaya çalıştığım da bu. Sen gereken ikna edicilikle söylüyorsun."

"Benimle gelmek istemediğinden emin misin?"

Yossarian başını iki yana salladı.

Milo başlamak için sabırsızlanıyordu. Çikolata kaplı pamuğun kalanını gömleğinin cebine tıktı ve dikkatle, yan yan ilerleyerek daldan pürüzsüz, gri gövdeye kaydı. Kollarını cömert, beceriksiz bir kucaklamayla gövdeye doladı ve inmeye başladı. Kösele tabanlı ayakkabılarının yanları ağaçtan kayıp duruyordu, öyle ki defalarca düşüp bir yerini incitecek oldu. Gövdeyi yarıladığında fikir değiştirdi ve yukarı tırmandı. Bıyığına kabuk parçaları takılmıştı ve yüzü harcadığı çabayla kızarmıştı.

"Böyle çırılçıplak dolaşmak yerine üniformanı giysen keşke," dedi düşünceli düşünceli sır verircesine. "Böyle devam edersen yeni bir moda başlatabilirsin ve o zaman bunca lanet pamuktan asla kurtulamam."

Sonra yine ağaçtan indi ve hızla uzaklaştı.

25

PAPAZ

Papaz hayatın anlamını merak etmeye başlayalı epey olmuştu. Bir Tanrı var mıydı? Nasıl emin olabilirdi? Amerikan Ordusu'nda Anabaptist bir papaz olmak en iyi koşullar altında bile yeterince zordu zaten; dogma da olmasa, dayanılmaz olurdu.

Yüksek sesle konuşan insanlar onu korkutuyordu. Albay Cathcart gibi cesur, saldırgan eylem adamları karşısında savunmasız ve yalnız hissediyordu. Ordu'da nereye giderse gitsin, yabancı kalıyordu. Erler ve subaylar ona, birbirlerine davrandıkları gibi davranmıyorlardı. Diğer papazlar bile ona karşı, birbirlerine oldukları kadar dost canlısı değildiler. Tek erdemin başarı olduğu bir dünyada papaz başarısızlığa teslim olmuştu. Diğer din ve mezheplerdeki meslektaşlarının büyük kısmının ilerlemesini sağlayan dinsel özgüvenden ve beceriden yoksun olduğunun farkındaydı. Yükselmesi için gereken donanıma sahip değildi işte. Kendini çirkin buluyor, her gün evinde, karısının yanında olmayı özlüyordu.

Aslında papaz neredeyse yakışıklı sayılırdı. Kumtaşı kadar beyaz ve kırılgan, hoş, duyarlı bir yüzü vardı. Her konuda açık fikirliydi.

Belki de o gerçekten Washington Irving'di. Belki hiç haberinin olmadığı o mektupları Washington Irving diye imzalayan gerçekten de kendisiydi. Bu tür hafıza boşluklarının tıp tarihinde olağandışı olmadığını biliyordu. Herhangi bir şeyi gerçekten bilmenin yolu yoktu, biliyordu, hatta herhangi bir şeyi gerçekten bilmenin yolu olmadığını bilmenin bile yolu yoktu. Yossarian'la hastanede yatarken karşılaşmadan önce Yossarian'la bir yerlerde karşılaştığını hissettiğini açıkça hatırlıyordu ya da açıkça hatırladığı izlenimi altındaydı. Hemen hemen iki hafta sonra Yossarian çadırına dalıp muharebe görevinden men edilmesini talep ettiğinde de aynı huzursuz edici duyguyu yaşadığını hatırlıyordu. Elbette o sırada papaz gerçekten Yossarian'la daha önce bir yerde karşılaşmıştı; bu karşılaşma tepeden tırnağa beyaz sargılar ve alçıyla kaplı, bir gün ağzında bir termometreyle ölü bulunan talihsiz hasta dışındaki bütün hastaların sahtekâr gibi göründüğü o tuhaf, olağandışı hastanede gerçekleşmişti. Ama papazın daha önce bir yerlerde karşılaştıklarına dair izlenimi çok daha ciddi ve gizemliydi; Yossarian'la uzak, unutulmuş, belki tamamen ruhani bir çağda karşılaştıklarını ve felaket kehanet eden aynı itirafı, yani ona yardım etmek için hiçbir şey, ama kesinlikle hiçbir şey yapamayacağını itiraf ettiğini hissediyordu.

Bu tür kuşkular papazın ıstırap içindeki zayıf bedenini doymak bilmez bir şekilde kemirip duruyordu. Gerçekten de tek bir gerçek inanç veya ölümden sonra yaşam var mıydı? Bir iğnenin başında gerçekten kaç melek dans edebilirdi ve Yaratım'dan önceki sonsuz süre boyunca Tanrı kendini neyle meşgul etmişti? Kabil'in kaçınması gereken başka insanlar yoksa, neden alnına koruyucu mühür vurulması gerekmişti? Adem ile Havva'nın kızı olmuş muydu? Ona işkence eden büyük, karmaşık varlıkbilimsel sorular bunlardı işte. Ama iyilik ve adapla ilgili sorularının karşısında bunlar asla o kadar önemli görünmüyorlardı. Bilgi kuramındaki şüphecilik ikilemi karşısında ter dökÜyor, çözülmez bulup göz ardı etmeye

gönülsüz davrandığı sorunlara önerilen çözümleri kabullenemiyordu. Acısız ve umutsuz geçen tek bir günü yoktu.

"Daha önce hiç," diye sordu tereddütle Yossarian'a o gün çadırında, Yossarian papazın verdiği ve iki eliyle tuttuğu ılık Coca-Cola şişesinde teselli bularak otururken, "daha önce de yaşadığın bir durumu tecrübe ettiğini hissettin mi? Üstelik bu durumu ilk kez yaşadığını bildiğin halde?" Yossarian kayıtsızca başını salladı ve papazın nefesleri sıklaştı. Yossarian'la irade güçlerini birleştirerek varoluşun sonsuz gizemlerini örten engin, karanlık perdeleri yırtıp atmak için muazzam bir mücadeleye girişmeye hazırdı. "Şimdi de hissediyor musun?"

Yossarian başını iki yana salladı ve *déja vu*'nun, normalde aynı anda, karşılıklı çalışan iki duyumsal sinir merkezinin koordinasyonunda çok çok kısa bir gecikmeden ibaret olduğunu açıkladı. Papaz onu zar zor işitti. Hayal kırıklığına uğramıştı ama Yossarian'a inanmak gibi bir niyeti yoktu, çünkü ona bir işaret, ifşa edecek cesaretten hâlâ yoksun olduğu gizli, şifreli bir görü verilmişti. Papazın aydınlanmasının huşu verici sonuçları su götürmezdi: bu ya ilahi kaynaklı bir anlayıştı ya da bir halüsinasyon; papaz ya kutsanmıştı ya da aklını kaçırıyordu. Her iki olasılık da içini aynı ölçüde büyük bir korku ve depresyonla dolduruyordu. Bu ne *déja vu*, ne *presque vu*, ne de *jamais vu* idi. Daha önce hiç duymadığı *vu*lar olması ve bu diğer *vu*ların hem tanığı, hem aktörü olduğu bu hayret verici olguyu açıklaması olasıydı; hatta, olduğunu düşündüğü şeylerin hiçbirinin gerçekte olmamış olması, papazın karşı karşıya olduğu şeyin sezgi değil hafıza sapması olması, bir zamanlar gördüğünü sandığını düşündüğü şeyi aslında hiç gördüğünü sanmış olmaması, bir zamanlar gördüğünü sandığına dair izlenimin yalnızca bir yanılsamanın yanılsaması olması ve şu anda bir zamanlar mezarlıktaki bir ağaçta çıplak bir adam oturduğunu gördüğünü hayal ettiğini hayal etmekte olması bile mümkündü.

Papaz şu anda bu işi yapmaya uygun olmadığını düşünü-

yordu ve sık sık ordunun bir başka alanında, örneğin piyade eri, sahra topçusu, hatta belki paraşütçü olarak görev yapsa daha mı iyi olacağını merak ediyordu. Gerçek dostu yoktu. Yossarian'la tanışana kadar Grup'ta kimsenin yanında rahat hissetmemişti. Üstelik Yossarian'ın yanında rahat hissettiği de pek söylenemezdi. Adamın sık sık ihtiyatsız itaatsizlik patlamaları yaşaması papazın sürekli diken üstünde olmasına ve keyifli bir endişe hali içinde kalmasına sebep oluyordu. Yossarian ve Dunbar ile birlikte subay gazinosuna gittiğinde güvende hissediyordu papaz; hatta yalnızca Nately ve McWatt ile birlikte gittiğinde bile. Onlarla otururken başka herhangi biriyle oturma ihtiyacı hissetmiyordu; böylece nereye oturacağı sorunu çözümlenmiş oluyordu ve yaklaştığı zaman onu aşırı içtenlikle karşılayan ve huzursuzluk içinde gitmesini bekleyen diğer subayların istenmedik arkadaşlıklarına karşı da korunmuş oluyordu. Papaz öyle çok insanı huzursuz ediyordu ki! Herkes ona karşı her zaman dost canlısı davranıyordu ve kimse iyi davranmıyordu, herkes onunla konuşuyordu ve kimse bir şey demiyordu. Yossarian ile Dunbar çok daha rahat insanlardı ve papaz onların yanında pek rahatsız olmuyordu. Hatta Albay Cathcart'ın onu yine subay gazinosundan atmaya çalıştığı gece onu savunmuşlardı bile; Yossarian araya girmek için kavgacı bir tavırla doğrulmuş, Nately onu durdurmak için "*Yossarian!*" diye bağırmıştı. Yossarian'ın ismini duyunca Albay Cathcart kâğıt gibi beyazlamış ve herkesi hayretler içinde bırakarak dehşetli bir şaşkınlık içinde gerilemiş, General Dreedle'a çarpmıştı. General sinirle onu dirsekleyerek uzaklaştırmış, albaya hemen geri dönmesini ve papaza yine her gece subay gazinosuna gelmesini emretmesini emretmişti.

Papaz subay gazinosundaki konumunu takip etmekte ve bir sonraki yemeğini gruptaki on yemekhaneden hangisinde yiyeceğini hatırlamakta güçlük çekiyordu. Yeni arkadaşlarıyla birlikte olmaktan bu kadar keyif almasa subay gazinosundan atılmış olarak kalmayı tercih ederdi. Geceleri subay gazino-

suna gitmezse gidecek başka hiçbir yeri kalmıyordu. Hemen hemen hiç dokunmadığı bir kadeh dolusu yoğun tatlı şarap önünde beklerken, zaman zaman tütün doldurup içtiği minik mısır koçanı piposuyla mahcup mahcup oynayarak, ona hitap edilmediği sürece nadiren konuşarak, utangaç ve suskun bir gülümsemeyle Yossarian ile Dunbar'ın masasında zaman geçiriyordu. Nately'yi dinlemek hoşuna gidiyordu. Onun aşırı duygusal, acı-tatlı yazıklanmaları kendi romantik yalnızlığını yansıtıyordu ve karısına ve çocuğuna duyduğu özlemle içinde fırtınalar kopmasına sebep oluyordu. Nately'nin içtenliğinden ve toyluğundan hoşlanan papaz anladığını ya da onayladığını belli eden baş sallamalarla onu cesaretlendiriyordu. Nately hadsizlik edip sevdiği kızın orospu olmasından gururlanıyor değildi ve papazın bu gerçeği bilmesinin tek sebebi Yüzbaşı Black'in masalarının yanından her geçişinde papaza göz kırpması ve tatsız, incitici şakalarla Nately'ye takılmasıydı. Papaz Yüzbaşı Black'in tavrını onaylamıyordu ve başına kötü bir şey gelmesini dilememeyi güç buluyordu.

Papaz Albert Taylor Tappman'ın yalnızca bir papaz değil aynı zamanda bir insan olduğunu; çılgınca âşık olduğu çekici, tutkulu, güzel bir karısı ve yüzlerini unuttuğu, artık yabancı gelen, bir gün büyüyüp onu ucube olarak görecek ve mesleğinin getirdiği sosyal utanç yüzünden onu asla affetmeyecek üç mavi gözlü çocuğu olduğunu hiç kimse, hatta Nately bile takdir edemez gibiydi. Onun aslında bir ucube değil normal, yalnız bir yetişkin hayatı sürmeye çalışan normal, yalnız bir yetişkin olduğunu neden kimse anlayamıyordu? Derisini çizseler kan akmayacak mıydı sanki? Ve gıdıklandığında gülmeyecek miydi? Tıpkı kendileri gibi onun da gözleri, elleri, organları, boyutları, duyuları ve duyguları olduğu, onları yaralayan silahların onu da yaraladığı, aynı rüzgârlarla ısındığı ve üşüdüğü, her öğünü ayrı yemekhanede yiyor olsa da onun da aynı tür yiyeceklerle beslendiği akıllarına hiç gelmiyor gibiydi. Onun da duyguları olduğunu fark edermiş gibi görünen

tek kişi Onbaşı Whitcomb idi ki o da haddini aşarak Albay Cathcart'a gidip çarpışmada ölen ya da yaralanan adamların ailelerine tek tip taziye mektupları gönderilmesini önererek o duyguların tamamını incitmeyi başarmıştı.

Papazın hayatta emin olabildiği tek şey karısıydı ve hayatını onunla ve çocuklarıyla yaşamasına izin verilse ona yeterdi. Papazın karısı otuzlarının başında, çok esmer ve çok çekici, ince belli, sakin, zeki bakışlı, hem hayat dolu hem de çocuksu görünen yüzünde küçük, parlak, sivri dişleri olan ufak tefek, ketum, hoş bir kadındı. Papaz çocuklarının neye benzediğini unutup duruyordu ve ne zaman fotoğraflarına baksa onların yüzlerini ilk defa görüyormuş gibi hissediyordu. Papaz karısını ve çocuklarını öyle vahşi bir coşkunlukla seviyordu ki sık sık çaresizlik içinde yere çökmek ve toplum dışına itilmiş bir kötürüm gibi ağlamak istiyordu. Onlarla ilgili korkunç kuruntulara kapılıyor, hastalanacaklarına, kaza geçireceklerine dair dehşet verici, iğrenç alametlerle amansızca acı çekiyordu. Düşünceleri Ewing tümörü ve lösemi gibi korkunç hastalıklarla kirleniyordu; haftada iki üç kez, sırf karısına atardamar kanamasını durdurmayı öğretmediği için bebek oğlunun öldüğünü hayal ediyordu; sırf ona insan vücudunun elektriği geçirdiğini söylemediği için tüm ailesinin teker teker süpürgelikteki prize dokunup elektrik çarpmasından ölmesini gözyaşları içinde, yerinde donakalarak, sessizce izliyordu; hemen her gece, su ısıtıcısının patlayıp iki katlı ahşap evlerini ateşe verdiğini ve dördünün yanarak öldüğünü hayal ediyordu; yarım akıllı, sarhoş bir otomobil sürücüsünün sevgili, zavallı karısının ince, kırılgan bedenini süpermarketin tuğla duvarına çarpıp pelteye dönüştürmesini tüm dehşet verici ve kalpsiz detaylarıyla görüyordu; ve nazik görünüşlü, orta yaşlı, ak saçlı bir beyefendinin beş yaşındaki kızını bu korkunç sahneden alıp ıssız bir kum çukuruna götürdüğünü, ona tekrar tekrar tecavüz ederek öldürdüğünü gözlerinin önüne getiriyordu; bu sırada karısının annesinin baktığı iki küçük çocuğu, anneanneleri kızının

ölüm haberini telefonda aldığında kalp krizi geçirip öldüğünden, evin içinde yavaş yavaş açlıktan ölüyorlardı. Papazın karısı tatlı, yatıştırıcı, düşünceli bir kadındı ve papaz onun ince kolunun sıcak tenine dokunmayı, yumuşak siyah saçlarını okşamayı, onun samimi, rahatlatıcı sesini işitmeyi özlüyordu. Karısı ondan çok daha güçlü bir insandı. Papaz karısına haftada bir, bazen iki kere kısa, neşeli mektuplar yazıyordu. Ona gün boyunca telaşlı aşk mektupları yazmak; ona tevazuyla tapındığını, ona ihtiyaç duyduğunu çılgınca, engelsiz itiraf ederek ve aynı zamanda yapay solunum konusunda dikkatli talimatlar vererek sonsuz sayfalar doldurmak istiyordu. Kendi kendine duyduğu acımayla dayanılmaz yalnızlığını ve ümitsizliğini ona boşaltmak, çocukların ulaşabileceği bir yerde asla borik asit ya da aspirin bırakmaması be trafik ışıklarına dikkat etmeden karşıdan karşıya geçmemesi konusunda onu uyarmak istiyordu. Karısını endişelendirmek istemiyordu. Papazın karısı sezgileri kuvvetli, nazik, merhametli ve duyarlı bir kadındı. Kaçınılmaz olarak, papazın onunla tekrar buluşma hayalleri açık saçık sevişme sahneleriyle sona eriyordu.

Cenaze törenlerini idare ederken papaz neredeyse sahtekâr gibi hissediyordu ve o gün ağaçta gördüğü hayalin, cenaze törenini idare ederkenki günahkârlığı ve kibri yüzünden Yüce Tanrı'nın gönderdiği bir uyarı olduğunu öğrense hiç şaşırmazdı. Ölüm gibi son derece korkutucu ve gizemli bir olayda sahte bir ciddiyet ve ıstırapla hareket etmek, doğaüstü bir biçimde ölümden sonra ne olacağını biliyormuş gibi yapmak en büyük suçlardan biriymiş gibi görünüyordu. Mezarlıktaki sahneyi eksiksiz hatırlıyordu ya da hatırladığını sanıyordu. Binbaşı Major ile Binbaşı Danby'nin iki yanında, kırık taş anıtlar gibi ciddiyetle durduğunu gözlerinin önüne getirebiliyordu. Erlerin tam sayısını ve tam olarak nerede durduklarını görebiliyordu. Küreklerle bekleyen dört kıpırtısız adamı, çirkin tabutu, muzaffer görünüşlü kocaman gevşek kırmızımsı kahverengi toprak yığınını, muazzam dingin uçsuz bucaksız bo-

ğucu gökyüzünü, o gün o boş ve mavi görüntüsüyle neredeyse zehirliymiş gibi geldiğini hatırlayabiliyordu. Onları sonsuza dek hatırlayacaktı, çünkü hepsi başına gelen o son derece olağanüstü, belki harika, belki patolojik olayın birer parçasıydı, ağaçta çıplak bir adam görmesinin. Bunu nasıl açıklayabilirdi? Daha önce görülmüş ya da hiç görülmemiş değildi, hemen hemen görülmüş hiç değildi; ne *déja vu*, ne *jamais vu*, ne de *presque vu* bu olayı açıklayacak kadar elastikti. Bir hayalet miydi o zaman? Ölü adamın ruhu muydu? Cennetten bir melek, ya da cehennemden bir iblis miydi? Yoksa bu fantastik olay yalnızca hastalıklı bir hayal gücünün, papazın kendi yozlaşan zihninin, çürümekte olan bir beynin mahsulü müydü? Ağaçta gerçekten de çıplak bir adam olması olasılığı –aslında iki adam, çünkü kısa süre sonra ilkine tepeden tırnağa uğursuz, koyu renk giysilere bürünmüş, kahverengi bıyıklı, ağacın dalında törensel bir şekilde eğilip ilk adama kahverengi bir kadehte içecek bir şey veren ikinci bir adam katılmıştı– papazın aklına hiç gelmemişti.

Papaz kimseye yardımı dokunmayan, gerçekten çok yardımsever bir insandı. Sonunda boğayı boynuzlarından yakalamaya ve gizlice Binbaşı Major'ı ziyaret edip Yossarian'ın dediği gibi, Albay Cathcart'ın grubundaki adamların gerçekten de diğer gruptakilerden daha fazla görev uçuşu yapmaya mı zorlandıklarını öğrenmeye karar verdiğinde bile Yossarian'a yardımı dokunmamıştı. Papazın Onbaşı Whitcomb ile bir kez daha tartışmasından ve bir Milky Way ile bir Baby Ruth'dan oluşan ve matarasındaki ılık suyla tamamladığı tatsız öğle yemeğinden sonra karar verdiği cüretli, içgüdüsel bir hamleydi. Onbaşı Whitcomb gittiğini anlamasın diye yaya olarak yola çıktı. Ona ait açıklıktaki iki çadırı geride bırakana kadar ormanın içinden, sessizce ilerledi. Sonra daha rahat yürünen, terk edilmiş demiryolu hendeğine girdi. Fosilleşmiş tahta perçinlerin arasında gittikçe daha da yükselen, asi bir öfkeyle seğirtti. O sabah üst üste Albay Cathcart, Yarbay Korn ve

Onbaşı Whitcomb tarafından irade yarışmasında yenilmiş, küçük düşürülmüştü. Ona saygıyla yaklaşılmasını sağlamak zorundaydı! Kısa süre sonra nefes nefese kalmış, sıska göğsü hızla inip kalkıyordu. Koşmaya başlamadan, olabildiğince hızlı yürüyordu. Yavaşlarsa kararlılığını yitirmekten korkuyordu. Kısa süre sonra paslı rayların arasında ona doğru gelen üniformalı bir şekil gördü. Hemen hendeğin duvarına tırmandı, alçak ağaçlardan oluşan yoğun bir koruluğa dalıp gizlendi ve gölgeli ormanın derinliklerinde bulduğu dar, dolambaçlı, yaban otları bitmiş yosunlu bir patikada gideceği yöne doğru ilerlemeye devam etti. Burada yürümek daha zordu ama aynı amansız, kavurucu kararlılıkla ilerlemeye devam etti; sık sık kaydı, sendeledi, korunaksız ellerini yolunu tıkayan inatçı dallarda çizdi. Sonunda iki yanındaki çalılar ve yüksek eğrelti otları açıldı ve papaz seyrelen bitki örtüsünün arasından açık seçik gördüğü, cüruf briketlerinin üzerinde yükselen zeytin yeşili askeri karavanın yanından geçti. Önünde parlak, inci grisi bir kedinin güneşlendiği bir çadırın, sonra yine cüruf briketleri üzerinde yükselen bir başka karavanın yanından geçti ve sonunda Yossarian'ın birliğinin meydanına çıktı. Dudaklarının üzerinde tuzlu damlalar oluşmuştu. Duraksamadı, doğrudan meydanı geçip birlik odasına yöneldi. Orada çok açık sarı, uzun saçları olan sıska, çökük omuzlu ve çıkık elmacık kemikli bir karargâh çavuşu tarafından karşılandı. Adam ona nazikçe hemen içeri girebileceğini, çünkü Binbaşı Major'ın dışarıda olduğunu bildirdi.

Papaz sert bir baş sallamayla teşekkür etti ve masalarla daktilolar arasında uzanan koridorda tek başına ilerleyerek arkadaki, branda duvarla ayrılmış odaya gitti. Üçgen şeklindeki kapıdan eğilerek geçti ve kendini boş bir ofiste buldu. Kapıyı örten çadır bezinden kapak arkasından kapandı. Papaz nefes nefese ve ter içindeydi. Ofis hâlâ boştu. Gizli fısıltılar duyduğunu sandı. On dakika geçti. Dişlerini amansızca sıkarak, haşin bir hoşnutsuzluk içinde çevresine bakındı ve sonra aniden

karargâh çavuşunun sözlerini tam olarak hatırlayarak eriyiverdi: içeri girebilirdi, çünkü Binbaşı Major dışarıdaydı. *Erler ona eşek şakası yapıyordu!* Papaz dehşet içinde geriledi ve gözleri acı gözyaşlarıyla yanmaya başladı. Titrek dudaklarından yakarı dolu bir inleme kaçtı. Binbaşı Major başka bir yerdeydi ve diğer odadaki erler onu insanlık dışı bir eşek şakasının hedefi yapmışlardı. Onların çadır bezinden duvarın diğer yanında beklediklerini, bir avuç açgözlü avcı hayvan gibi zevklenerek toplaştıklarını, o dışarı çıkar çıkmaz onunla barbarca eğlenmeye, zalimce üzerine atlamaya hazırlandıklarını gözlerinin önüne getirebiliyordu. Saflığı için kendi kendine küfretti ve panik içinde kılık değiştirmekte kullanabileceği bir maskesi, bir güneş gözlüğü ve sahte bıyığı, ya da korkusuzca dışarı çıkıp ona zulmeden kötü niyetli kişileri mağlup etmesini, ezici otoritesi ve özgüveniyle onların pişmanlık içinde sinmelerini, ezile büzüle dağılmalarını sağlayacak, Albay Cathcart'ınki gibi güçlü, gür bir sesi, geniş ve kaslı omuzları ve pazıları olmasını diledi. Onlarla yüzleşecek cesareti yoktu. Tek çıkış yolu pencereydi. Yolu açıktı. Papaz Binbaşı Major'ın ofisinin penceresinden dışarı atladı, hızla çadırın köşesine koştu ve saklanmak için demiryolu hendeğinin içine daldı.

Birileri tarafından görülme ihtimaline karşı yüzünü soğukkanlı, girgin bir gülümsemeyle bilinçli olarak çarpıtarak iki büklüm koştu. Birinin karşı yönden geldiğini görür görmez hendekten çıktı, ormana daldı ve kovalanan biri gibi yanakları utançla yanarak, çılgın gibi koştu. Dört bir yandan yüksek, vahşi, küçümseyici kahkahalar duydu, çalıların içinden, yüksekteki ağaç dallarının arasından ona gülen kötücül yüzler gördü. Ciğerlerine keskin sancılar saplanmaya başlamıştı, yavaşlayarak aksak aksak yürümeye başladı. Daha fazla gidemez olana kadar sallandı, sendeledi. Sonunda boğum boğum bir elma ağacının yanında yere yıkıldı, kafasını şiddetle ağacın gövdesine çarptı ve düşmemek için ağaca sarıldı. Nefesi kulaklarının içinde hınıldıyor, inliyordu. Dakikalar saatler gibi

geçti, sonunda onu boğan çalkantılı gümbürtünün kaynağının kendisi olduğunu fark etti. Göğsündeki sancılar dindi. Kısa süre sonra ayağa kalkabilecek kadar güçlü hissetti. Sinsice kulaklarını dikti. Orman sessizdi. Şeytani kahkahalar yoktu, onu kovalayan kimse yoktu. Öylesine yorgun, öylesine üzüntülü ve öylesine kirli hissediyordu ki rahatlayamadı bile. Uyuşmuş, titreyen parmaklarla darmadağın olmuş giysilerini düzeltti ve açıklığa kalan yolu gergin bir hakimiyetle aştı. Papaz sık sık kalp krizi riski üzerine düşünürdü.

Onbaşı Whitcomb'un cipi hâlâ açıklıkta bekliyordu. Papaz Onbaşı Whitcomb tarafından görülüp hakarete uğramamak için adamın çadırın önünden geçmek yerine ayak uçlarına basa basa, gizlice arkadan dolandı. Rahat bir nefes alarak hızla kendi çadırına daldı ve Onbaşı Whitcomb'u dizlerini kaldırmış, yatağında uzanırken buldu. Çamurlu ayakkabıları papazın battaniyesinin üzerindeydi ve papazın şekerlemelerinden birini yiyerek, alaylı bir ifadeyle papazın İncillerinden birini karıştırıyordu.

"*Nerelerdeydin?*" diye sordu kabaca ve kayıtsızca, başını bile kaldırmadan.

Papaz kızardı ve sorudan kaçınmak istercesine yüzünü çevirdi. "Ormanda yürüyüşe çıktım."

"Tamam," diye terslendi Onbaşı Whitcomb. "Bana güvenip de söyleme sakın. Ama bekle, gör bakalım moralime ne oluyor." Papazın şekerlemesini açgözlülükle ısırdı ve dolu ağızla konuşmaya devam etti. "Sen yokken biri seni görmeye geldi. Binbaşı Major."

Papaz şaşkınlık içinde hızla döndü ve haykırdı. "Binbaşı Major mı? Binbaşı Major *burada* mıydı?"

"Biz de ondan bahsediyorduk, değil mi?"

"Nereye gitti?"

"Şu demiryolu hendeğinin içine atladı ve ürkek bir tavşan gibi kaçtı gitti." Onbaşı Whitcomb kıkırdadı. "Hıyarın teki!"

"Ne istediğini söyledi mi?"

"Çok önemli bir meselede senin yardımına ihtiyacı varmış."

Papaz hayretler içinde kalmıştı. "Bunu *Binbaşı Major* mı söyledi?"

"Bunu o *söylemedi*," diye düzeltti Onbaşı Whitcomb kavurucu bir titizlikle. "Masana bıraktığı özel, mühürlü mektupta yazdı."

Papaz çalışma masası görevi gören briç masasına baktı ve yalnızca o sabah Albay Cathcart'tan aldığı ve kendi beceriksizliğinin yok edilemez, et pembesi simgesi gibi bıraktığı yerde duran kırmızımsı turuncu, armut şeklindeki erik domatesi gördü. "Mektup nerede?"

"Açıp okuduktan sonra yırtıp attım." Onbaşı Whitcomb İncil'i çarparak kapattı ve ayağa sıçradı. "Sorun ne? Bana inanmıyor musun?" Dışarı çıktı. Sonra hemen içeri girdi ve Binbaşı Major'ın yanına gitmek üzere arkasından fırlamak üzere olan papazla çarpışayazdı. "Nasıl sorumluluk verilir, bilmiyorsun," diye bildirdi Onbaşı Whitcomb surat asarak. "Kusurlarından bir diğeri de bu."

Papaz pişmanlıkla başını salladı ve özür dileyecek kadar bile oyalanmadan onbaşının yanından geçip dışarı çıktı. Onu güdüleyen kaderin becerikli elini hissedebiliyordu. O gün iki kez Binbaşı Major'ın hendekte ona doğru geldiğini görmüştü ve iki kez ormana kaçarak yazgıları olan karşılaşmayı aptalca ertelemişti. Kıymık kıymık olmuş, düzensiz aralıklarla uzanan demiryolu traversleri boyunca, kendini suçlayarak yürüyebildiğince hızlı yürüdü. Ayakkabısının içine giren kum ve çakıllar ayak parmaklarının tepesine sürtünerek aşındırıyordu. Nefes nefese kalmış solgun yüzü keskin bir rahatsızlık ifadesiyle bilinçsizce buruşmuştu. Ağustos başındaydılar ve öğleden sonra havası gittikçe ısınıyor, gittikçe daha rutubetli geliyordu. Çadırından Yossarian'ın birliğine neredeyse bir buçuk kilometre yol vardı. Oraya vardığında papazın yaz gömleği

terden sırılsıklam olmuştu. Papaz nefes nefese birlik çadırına daldı ve aynı avurtları çökmüş, entrikacı, yumuşak sesli ve yuvarlak gözlüklü karargâh çavuşu tarafından tartışmaya yer bırakmayacak şekilde durduruldu. Adam onun dışarıda kalmasını istedi, çünkü Binbaşı Major içerideydi. Ve Binbaşı Major dışarı çıkana kadar papaz içeri giremezdi. Papaz anlamadan, sersem sersem baktı ona. Çavuş benden neden nefret ediyor? diye merak etti. Dudakları bembeyaz kesilmişti ve titriyordu. Susuzluktan ölüyordu. Bu insanların *derdi* neydi? Yeterince trajedi yok muydu zaten? Çavuş elini uzattı ve papazın düşmesini engelledi.

"Özür dilerim, efendim," dedi üzüntüyle, alçak, nazik, melankolik bir sesle. "Ama bunlar Binbaşı Major'ın emirleri. Kimseyi görmek istemiyor."

"Beni görmek istiyor," dedi papaz yalvarırcasına. "Ben buraya geldiğimde o da beni görmek için çadırıma gitmiş."

"Bunu Binbaşı Major mı yapmış?" diye sordu çavuş.

"Evet, öyle. Lütfen içeri gir ve ona sor."

"Korkarım içeri giremem, efendim. Beni de görmek istemiyor. Belki bir not bırakırsanız..."

"Not bırakmak istemiyorum. Hiç istisna göstermiyor mu?"

"Yalnızca aşırı durumlarda. Çadırını en son erlerden birinin cenazesine katılmak için terk etti. Ofisinde birini görmeyi kabul ettiği son sefer ise buna zorlanmıştı. Yossarian adlı bir bombardımancı..."

"Yossarian mı?" Bu yeni tesadüf üzerine papaz heyecanlandı. Yeni bir mucize mi gerçekleşiyordu? "Ama ben de tam olarak *o kişi* hakkında konuşmak istiyorum! Yossarian'ın uçması gereken görev uçuşu sayısı hakkında mı konuştular?"

"Evet, efendim, tam olarak bu konuda konuştular. Yüzbaşı Yossarian elli bir uçuş yapmıştı ve dört uçuş daha yapmamak için uçuştan menedilmesi talebiyle Binbaşı Major'a geldi. O sırada Albay Cathcart yalnızca elli beş uçuş istiyordu."

"Peki Binbaşı Major ne dedi?"

"Binbaşı Major ona yapabileceği hiçbir şey olmadığını söyledi."

Papazın cesareti kırıldı. "Bunu Binbaşı Major mı söyledi?"

"Evet, efendim. Aslında, Yossarian'ın sizden yardım istemesini tavsiye etti. Bir not bırakmak istemediğinizden emin misiniz, efendim? Burada kalem ve kâğıt var."

Papaz kupkuru olmuş alt dudağını çiğneyerek başını ümitsizlikle iki yana salladı ve dışarı çıktı. Daha günün bitmesine çok zaman vardı ve şimdiden çok şey olmuştu. Hava ormanda daha serindi. Boğazı kurumuş, acıyordu. Yavaş yavaş yürüyor, kendi kendine hüzünle, başına daha ne talihsizlikler gelebileceğini soruyordu ki ormanda yaşayan deli mürzevi hiçbir uyarı vermeden güdük bir dut ağacının arkasından üzerine atladı. Papaz ciğerlerini patlatırcasına ciyakladı.

Cesede benzeyen uzun boylu yabancı papazın feryadı üzerine geriledi ve, "Beni incitme!" diye haykırdı.

"Sen kimsin?" diye bağırdı papaz.

"Lütfen beni incitme!" diye bağırdı adam.

"Ben papazım!"

"O zaman neden beni incitmek istiyorsun?"

"Ben seni incitmek istemiyorum!" diye ısrar etti papaz gittikçe artan bir çileden çıkmışlıkla, olduğu yerde dikilmeye devam ederek. "Bana kim olduğunu ve benden ne istediğini söyle."

"Yalnızca Şef Beyaz Yarımyulaf'ın zatürreden ölüp ölmediğini öğrenmek istiyorum," diye bağırdı adam. "İstediğim tek şey bu. Ben burada yaşıyorum. Adım Flume. Birliğe bağlıyım ama burada, ormanda yaşıyorum. İstediğinize sorabilirsiniz."

Korkudan sinmiş bu tuhaf adamı dikkatle süzerken papaz kendini toplamaya başladı. Adamın lime lime gömleğinin yakalarından paslanmış bir çift yüzbaşı çubuğu sarkıyordu. Bir burun deliğinin altında katran karası, kıllı bir ben vardı ve kavak ağacı kabuğu renginde gür, kaba bir bıyık uzatmıştı.

"Birliğe bağlıysan neden ormanda yaşıyorsun?" diye sordu papaz merakla.

"Ormanda yaşamak zorundayım," diye yanıt verdi yüzbaşı aksi aksi, papazın bilmesi gerekirmiş gibi. Papazdan en az bir baş daha uzun olmasına rağmen onu ihtiyatla gözleyerek yavaşça sırtını dikleştirdi. "Herkesin benden bahsettiğini duymadınız mı? Şef Beyaz Yarımyulaf bir gece, ben derin uykudayken gırtlağımı keseceğine yemin etti. O hayattayken birlikte uyumaya cesaret edemiyorum."

Papaz bu inanılması güç açıklamayı güvensizlikle dinledi. "Ama bu inanılmaz," diye yanıt verdi. "Buna taammüden adam öldürme denir. Neden olayı Binbaşı Major'a raporlamadın?"

"Olayı Binbaşı Major'a raporladım," dedi yüzbaşı hüzünle, "ve Binbaşı Major onunla bir daha konuşursam *onun* benim gırtlağımı keseceğini söyledi." Adam korkuyla papazı inceledi. "Siz de gırtlağımı kesecek misiniz?"

"Ah, yo, yo, yo," diye temin etti papaz onu. "Elbette hayır. Gerçekten ormanda mı yaşıyorsun?"

Yüzbaşı başını salladı ve papaz onun kötü beslenmekten griye dönmüş çopur yüzüne bir saygı ve acıma karışımıyla baktı. Dağınık bir çuval koleksiyonu gibi üzerinden sarkan kırışık giysilerinin altında sıskası çıkmıştı. Her yerine kuru otlar yapışmıştı; fena halde saç tıraşına ihtiyaç duyuyordu. Gözlerinin altında kocaman, mor halkalar vardı. Yüzbaşının tedirgin, perişan hali papazı neredeyse gözyaşlarına boğacaktı. Zavallı adamın her gün çektiği sayısız güçlüğü düşününce içi saygı ve merhamet duygularıyla doluyordu. Tevazuyla, usulca sordu:

"Çamaşırlarını kim yıkıyor?"

Yüzbaşı iş bilir bir ifadeyle dudaklarını büzdü. "Yolun aşağısındaki çiftlik evlerinden birinde yaşayan bir çamaşırcı kadın. Eşyalarımı karavanımda tutuyorum ve günde bir iki kez gizlice gidip temiz bir mendil ya da iç çamaşırları alıyorum."

"Kış geldiğinde ne yapacaksın?"

"Ah, o zamana kadar birliğe dönerim herhalde," diye yanıt verdi yüzbaşı fedakâr bir özgüvenle. "Şef Beyaz Yarımyulaf herkese zatürreden öleceğine dair söz verdi. Sanırım hava soğuyana ve yağmurlar başlayana kadar beklemem yeterli olacak." Şaşkın şaşkın papaza baktı. "Bütün bunları duymadınız mı? Herkesin benden bahsettiğini işitmediniz mi?"

"Senden bahseden herhangi birini duyduğumu sanmıyorum."

"Eh, bunu hiç anlamıyorum." Yüzbaşı gücenmişti ama iyimsermiş gibi davranmayı başardı. "Eh, Eylül geldi sayılır, bu yüzden artık fazla uzun sürmez, herhalde. Bizim çocuklar bir daha beni sorduklarında onlara Şef Beyaz Yarımyulaf zatürreden ölür ölmez geri dönüp halkla ilişkiler bildirilerini yazmaya devam edeceğimi söyleyebilirsiniz. Onlara bunu söyler misiniz? Kış gelir gelmez ve Şef Beyaz Yarımyulaf ölür ölmez birliğe döneceğimi söyleyin. Olmaz mı?"

Papaz bir kehanete benzeyen bu sözleri ciddiyetle ezberledi. O sözcüklerin içerdiği önem onu büyülemişti. "Yabani meyveler, bitkiler ve köklerle mi besleniyorsun?" diye sordu.

"Elbette hayır," diye yanıt verdi yüzbaşı şaşkınlık içinde. "Arka kapıdan gizlice yemekhaneye giriyorum ve yemeğimi mutfakta yiyorum. Milo bana sandviç ve süt veriyor."

"Yağmur yağdığında ne yapıyorsun?"

Yüzbaşı dürüstçe yanıt verdi. "Islanıyorum."

"Nerede uyuyorsun?"

Yüzbaşı hemen eğildi ve gerilemeye başladı. "Sen de mi?" diye bağırdı çılgınca.

"Ah, hayır," diye haykırdı papaz. "Yemin ederim."

"*Sen* de gırtlağımı kesmek istiyorsun!" diye ısrar etti yüzbaşı.

"Sana yemin ediyorum," diye yalvardı papaz, ama çok geçti, çünkü çirkin, kıllı hayalet çoktan kaybolup gitmiş, yaprak, ışık ve gölgeden oluşan çiçekli, benek benek, parça parça manzaraya öyle ustalıkla karışmıştı ki papaz adamın biraz önce

yanı başında olduğundan bile kuşku etti. Öylesine korkunç olaylar olmaktaydı ki hangilerinin *gerçekten* korkunç olduğundan, hangilerinin *gerçekten* olduğundan emin olamıyordu. Ormandaki deli hakkındaki gerçekleri olabildiğince çabuk öğrenmek, gerçekten de bir Yüzbaşı Flume olup olmadığını kontrol etmek istiyordu ama ilk işinin ona sorumluluk vermeyi ihmal etmesi yüzünden gücenen Onbaşı Whitcomb'un gönlünü almak olduğunu hatırladı gönülsüzlükle. Susuzluktan ölerek, neredeyse devam edemeyecek kadar yorgun, ormanda zikzaklar çizen patikada huzursuzca yürüdü. Onbaşı Whitcomb'u düşündüğü zaman pişmanlık duyuyordu. Açıklığa döndüğünde Onbaşı Whitcomb'un gitmiş olması için dua ediyordu, böylece utanç duymadan soyunabilecek, kollarını, göğsünü ve omuzlarını yıkayabilecek ve su içebilecek, tazelenmiş bir halde uzanabilecek, hatta belki birkaç dakikalığına uyuyabilecekti; ama onu yine hayal kırıklığı ve şok bekliyordu, çünkü geri döndüğü zaman Onbaşı Whitcomb Çavuş Whitcomb olmuştu ve gömleğini çıkarıp papazın sandalyesine oturmuş, papazın iğnesi ve ipliğiyle kol yenine çavuş çizgileri dikmekteydi. Onbaşı Whitcomb'u terfi ettiren Albay Cathcart'tı ve Albay Cathcart mektuplar konusunda hemen papazla görüşmek istiyordu.

"Ah, olamaz," diye inledi papaz hayretler içinde yatağına çökerek. Ilık matarası boşalmıştı ve iki çadırın arasındaki gölgelikte asılı duran su torbasını hatırlayamayacak kadar şaşalamıştı. "Buna inanamıyorum. Birilerinin Washington Irving'in ismini kullandığıma ciddi ciddi inandığına inanamıyorum."

"O mektuplar değil," diye düzeltti Onbaşı Whitcomb papazın sıkıntısından açıkça zevk alarak. "Seni, şehit ailelerine gönderilecek mektuplar hakkında görmek istiyor.»

"O mektuplar mı?" diye sordu papaz şaşkınlık içinde.

"Bu doğru," diye şişindi Onbaşı Whitcomb. "Onları göndermeme izin vermediğin için seni çiğ çiğ yiyecek. Onlara mektupların onun imzasıyla gideceğini hatırlattığımda bu fik-

rin nasıl hoşuna gittiğini bir görmeliydin. İşte bu yüzden terfi verdi bana. Bunun *The Saturday Evening Post* dergisine girmesini sağlayacağından kesinlikle emin."

Papazın hayreti daha da arttı. "Ama böyle bir fikrin söz konusu olduğunu nereden bildi ki?"

"Ofisine gidip söyledim."

"Ne yaptın?" diye sordu papaz tiz bir sesle ve görülmemiş bir öfkeyle ayağa fırladı. "Gerçekten benim iznimi almadan, haddini aşıp albaya gittiğini mi söylüyorsun?"

Onbaşı Whitcomb küçümser bir tatminle sırıttı. "Bu doğru, Papaz Efendi," diye yanıt verdi. "Ve kendi iyiliğin için, bu konuda bir şey yapmaya kalkmasan daha iyi." Kötücül bir meydan okumayla, sessizce güldü. "Fikri ona götürdüğüm için üzerime geldiğini öğrenirse Albay Cathcart'ın hiç hoşuna gitmez. Biliyor musun, Papaz Efendi?" diye devam etti Onbaşı Whitcomb, papazın siyah ipliğini tiz bir çıtlamayla ısırıp koparak ve gömleğini giyerek. "O sersem piç ciddi ciddi bunun hayatı boyunca duyduğu en iyi fikir olduğunu düşünüyor."

"*The Saturday Evening Post*'ta çıkmamı bile sağlayabilir," diye böbürlendi Albay Cathcart ofisinde bir gülümsemeyle, kasıla kasıla ileri geri yürüyerek papazı paylarken. "Ve senin kafan bunu takdir edecek kadar çalışmıyormuş. Onbaşı Whitcomb gibi iyi bir adamın var, Papaz Efendi. Umarım kafan *bunu* takdir edecek kadar çalışıyordur."

"Çavuş Whitcomb," diye düzeltti papaz elinde olmadan.

Albay Cathcart dik dik baktı ona. "Ben de Çavuş Whitcomb dedim zaten," diye yanıt verdi. "Devamlı kusur bulmaya çalışmak yerine arada bir kulaklarını açsan keşke. Hayatın boyunca yüzbaşı olarak kalmak istemiyorsun, değil mi?"

"Efendim?"

"Eh, bu şekilde devam edersen nasıl yükselip bir yerlere geleceksin, hiç bilmiyorum. Onbaşı Whitcomb senin gibilerin bin dokuz yüz kırk dört senedir yeni bir fikir bulamadığınızı söylüyor ve ben de ona katılıyorum. Akıllı çocuk, şu Onbaşı

Whitcomb. Eh, artık her şey değişecek." Albay Cathcart kararlı bir havayla masasının arkasına oturdu ve sumeninde geniş bir yer açtı. İşini bitirdiği zaman parmağını sumene tıklattı. "Yarından itibaren," dedi, "sen ve Onbaşı Whitcomb'un savaşta öldürülen, yaralanan ya da tutsak alınan her askerin en yakın akrabasına benim adıma taziye mektubu yazmanızı istiyorum. O mektupların içten mektuplar olmasını istiyorum. Öyle çok kişisel detayla dolu olmalı ki sizin söylediğiniz her kelimeyi içtenlikle hissettiğimden kuşku duyulmamalı. Anlaşıldı mı?"

Papaz itiraz etmek için düşünmeden öne çıktı. "Ama, efendim, bu imkânsız!" diye patladı. "Askerlerin hepsini o kadar iyi tanımıyoruz."

"Ne fark eder ki?" diye sordu Albay Cathcart ve sonra dostça gülümsedi. "Onbaşı Whitcomb şu hemen her duruma uygun standart mektubu getirdi. Dinle: 'Sevgili Bay, Bayan ya da Bay ve Bayan: Kocanız, oğlunuz, babanız veya erkek kardeşiniz harekat sırasında öldüğü, yaralandığı veya kaybolduğu için ne kadar üzüldüğümü ifade etmeye kelimeler yetmez.' Vesaire vesaire. Sanırım açılış cümlesi duygularımı tam olarak özetliyor. Dinle, sen yapabileceğini düşünmüyorsan belki bu işi Onbaşı Whitcomb'a bırakmalısın." Albay Cathcart şık bir hareketle sigaralığını çıkardı ve iki elinin arasında akik ve fildişinden bir binici kırbacı gibi esnetti. "Senin kusurlarından biri bu, Papaz Efendi. Onbaşı Whitcomb nasıl sorumluluk verileceğini bilmediğini söyledi. İnisiyatif kullanmayı da bilmediğini söyledi. Bana itiraz edecek değilsin, değil mi?"

"Hayır, efendim." Papaz başını iki yana salladı. Sorumluluk vermeyi ve inisiyatif kullanmayı bilmediği ve gerçekten de albaya itiraz etmek istediği için aşağılık ve beceriksiz biri gibi hissediyordu. Kafası karman çorman olmuştu. Dışarıda *skeet* atışı yapıyorlardı ve her tüfek atışında papazın duyuları sarsılıyordu. Atış seslerine uyum sağlayamıyordu. Çevresi kileler dolusu erik domatesince sarılmıştı ve çok eskilerde, benzer koşullar altında, aynı erik domateslerle dolu aynı kilelerce

kuşatılmış bir halde Albay Cathcart'ın ofisinde dikildiğinden hemen hemen emindi. Yine *déja vu*. Ortam öylesine aşinaydı ama aynı zamanda öylesine uzak geliyordu. Giysileri kirli ve eskiydi ve leş gibi koktuğundan ölümüne korkuyordu.

"Her şeyi fazla ciddiye alıyorsun, Papaz Efendi," dedi Albay Cathcart kabaca, olgun bir tarafsızlık havasıyla. "Kusurlarından biri de bu. Asık suratın herkesin moralini bozuyor. Arada bir güldüğünü görelim. Hadi, Papaz Efendi. Hemen, şu anda kocaman bir kahkaha at. Ben de sana koca bir kile dolusu erik domates vereyim." Bir iki saniye bekledi, izledi ve sonra zaferle güldü. "Görüyorsun, Papaz Efendi, haklıymışım. Benim için kocaman bir kahkaha atamıyorsun, değil mi?"

"Hayır, efendim," diye itiraf etti papaz uysallıkla, gözle görülür bir çabayla yutkunarak. "Şu anda değil. Çok susadım."

"O zaman kendine bir içki al. Yarbay Korn'un masasında masasında biraz burbon var. Birazcık eğlenmek için arada bir subay gazinosuna uğramalısın. Arada bir neşelen. Profesyonel bir adam olduğun için bizlerden daha üstün olduğunu hissetmiyorsundur umarım."

"Ah, hayır, efendim," diye temin etti papaz onu mahcup mahcup. "Aslında, son birkaç akşamdır subay gazinosuna gidiyorum."

"Sen yalnızca bir yüzbaşısın, biliyorsun," diye devam etti Albay Cathcart, papazın sözlerine kulak asmadan. "Profesyonel bir adam olabilirsin, ama yine de yalnızca bir yüzbaşısın."

"Evet, efendim. Biliyorum."

"Tamam, o zaman. Kahkaha atmasan da olur. Zaten sana erik domates vermeyecektim. Onbaşı Whitcomb bu sabah buraya geldiğinde bir erik domates aldığını söyledi."

"Bu sabah mı? Ama, efendim! Onu bana siz verdiniz."

Albay Cathcart başını kuşkuyla yana eğdi. "Sana benim vermediğimi söylemedim, değil mi? Yalnızca senin aldığını söyledim. Gerçekten çalmadıysan neden vicdan azabı çekiyorsun, anlamadım. Onu sana ben mi verdim?"

"Evet, efendim. Yemin ederim siz verdiniz."

"Senin sözüne güvenmem gerekecek. Ama neden sana bir erik domates vermek isteyeyim, düşünemiyorum." Albay Cathcart yuvarlak camdan bir kâğıt ağırlığını beceriyle masasının sağ köşesinden sol köşesine aktardı ve ucu açılmış bir kurşunkalem aldı. "Pekâlâ, papaz, sözün bittiyse yapacak önemli işlerim var. Onbaşı Whitcomb yaklaşık bir düzine mektup gönderdiğinde haberim olsun. *The Saturday Evening Post*'un editörleriyle temas kurarız." Yüzü ani bir ilhamla aydınlandı. "Baksana! Sanırım Grup'umu yine Avignon görevi için gönüllü edeceğim. Bu işleri hızlandırır!"

"Avignon mu?" Papazın yüreği duracak gibi oldu ve tüm bedeni karıncalanmaya başladı.

"Bu doğru," diye açıkladı albay neşeyle. "Ne kadar çabuk şehidimiz olursa, bu konuda o kadar çabuk ilerleme kaydederiz. Mümkün olursa Noel sayısına girmek isterim. O sayının tirajı daha yüksek olmalı."

Papaz dehşet içinde albayın telefonu eline alıp Grup'unun Avignon görevi için gönüllü olduğunu bildirmesini izledi. O gece albay onu subay gazinosundan yine attırmaya çalıştı. Bir an sonra Yossarian sarhoş sarhoş doğrularak sandalyesini devirdi ve albaya yumruk atmaya yeltendi, Nately ismini seslendi ve Albay Cathcart bembeyaz kesilerek ihtiyatla geriledi, General Dreedle'a çarptı, General Dreedle'ın incinmiş ayağının üzerinden tiksintiyle iteklendi ve papazın subay gazinosuna gelmesini emretmesi emredildi. Bütün bunlar Albay Cathcart için son derece altüst ediciydi. İlk önce o dehşet verici *Yossarian!* ismi bir felaket habercisi gibi çınlamış, sonra General Dreedle'ın ayağını ezmişti. Bu, Albay Cathcart'ın papazda bulduğu bir başka kusurdu, General Dreedle'ın adamı her gördüğünde *nasıl* tepki vereceğini bilmek imkânsızdı. Albay Cathcart General Dreedle'ın papazı subay gazinosunda ilk gördüğü geceyi asla unutmayacaktı. General kırmızı, terli, sarhoş yüzünü kaldırıp sarı sigara dumanlarının arasından,

duvarın dibinde tek başına durmakta olan papaza düşünceli düşünceli bakmıştı.

"Yok daha neler," diye nida etti General Dreedle boğuk bir sesle, kaba, kır, tehditkâr kaşlarını adamı tanımış gibi oynatarak. "Orada gördüğüm bir papaz mı? Bir din adamının böyle bir yerde, bir avuç pis sarhoş ve kumarbazla takılması olacak şey değil!"

Albay Cathcart dudaklarını birbirine bastırdı ve doğrulacak oldu. "Ne deseniz haklısınız, komutanım," diye onayladı çabucak, abartılı bir kızgınlıkla. "Bu günlerde din adamlarına ne oluyor, hiç bilmiyorum."

"Gittikçe iyileşiyorlar, onlara olan bu işte," diye hırladı General Dreedle.

Albay Cathcart rahatsız rahatsız yutkundu ve durumu kurtarmaya çalıştı. "Evet, komutanım. Gittikçe iyileşiyorlar. Benim aklımdaki de tam olarak buydu, komutanım."

"Bir papaz tam da böyle bir yerde olmalı. İçki içmeye ve kumar oynamaya çıkmış adamların arasına karışmalı, böylece onları anlamalı ve güvenlerini kazanmalı. Yoksa onları Tanrı'ya inandırmayı nasıl başaracak?"

"Papazın buraya gelmesini emrederken benim aklımdaki de tam olarak buydu, komutanım," dedi Albay Cathcart dikkatle. Sonra kolunu aşina bir tavırla papazın omzuna attı ve onu bir köşeye sürükleyerek soğuk bir sesle her gece subay gazinosunda görev yapmasını, içki içmeye ve kumar oynamaya gelmiş adamların arasına karışmasını, böylece onları anlamasını ve güvenlerini kazanmasını emretti.

Papaz kabul etti ve her gece subay gazinosuna gelerek ondan kaçınmaya çalışan adamların arasına karıştı. Ta ki bir gece pinpon masasında vahşi bir kavga kopana ve Şef Beyaz Yarımyulaf kimse onu kışkırtmadığı halde hızla dönüp Albay Moodus'un burnunu yumruklayana, onu popo üstü oturtana ve General Dreedle'ın beklenmedik, canlı bir kahkaha atmasına sebep olana kadar. General Dreedle papazın huzursuz bir

hayret içinde tuhaf tuhaf ona baktığını fark etti. Onu görünce General Dreedle yerinde donakaldı. Bir an büyük bir öfkeyle dik dik papaza baktı. Neşesi kaybolup gitmişti. Kısa, çarpık bacaklı bir denizci gibi sallana sallana sıkıntıyla bara döndü. Albay Cathcart Yarbay Korn'dan yardım bekleyerek boşuna çevresine bakındı ve korku içinde peşinden koştu.

"Pek hoş," diye hırladı General Dreedle bara vardığında, iri eliyle boş kadehini kavrayarak. "Gerçekten pek hoş. Bir din adamı bir avuç pis sarhoş ve kumarbazla böyle bir yerde takılıyor."

Albay Cathcart rahat bir nefes aldı. "Evet, komutanım," diye sesini yükseltti gururla. "Gerçekten de pek hoş."

"O zaman ne halt etmeye bu konuda bir şeyler yapmıyorsun?"

"Efendim?" diye sordu Albay Cathcart gözlerini kırpıştırarak.

"Papazının her gece burada takılması sana nasıl yansıyor sanıyorsun? Buraya geldiğim her lanet gece papaz da burada."

"Haklısınız, komutanım, kesinlikle haklısınız," diye karşılık verdi Albay Cathcart. "Bana kötü yansıyor. Ve hemen, şu anda, bu konuda bir şey yapacağım."

"Onun buraya gelmesini emreden sen değil miydin?"

"Hayır, komutanım, o Yarbay Korn'du. Onu da şiddetle cezalandıracağım."

"Adam papaz olmasaydı," diye mırıldandı General Dreedle, "dışarı çıkarttırıp vurdururdum onu."

"O bir papaz değil, komutanım," dedi Albay Cathcart yardımseverlikle.

"Değil mi? Papaz değilse ne demeye yakasına haç takmış?"

"Yakasında haç yok, komutanım. Yakasında gümüş bir yaprak var. O bir yarbay."

"Senin papazının rütbesi yarbay mı?" diye sordu General Dreedle şaşkınlıkla.

"Ah, hayır, komutanım. Benim papazım yalnızca yüzbaşı."

"Yalnızca yüzbaşıysa ne demeye yakasına gümüş yaprak takıyor?"

"O yakasına gümüş bir yaprak takmıyor, komutanım. O yakasına haç takıyor."

"Hemen yanımdan defol, seni orospu çocuğu," dedi General Dreedle. "Yoksa *seni* dışarı çıkarttırıp vurdururum!"

"Baş üstüne, komutanım."

Albay Cathcart yutkunarak General Dreedle'ın yanından ayrıldı ve papazı subay gazinosundan attı. Tam olarak iki ay sonra papaz Albay Cathcart'ı gereken görev sayısını altmışa çıkarma kararını geri alması için ikna etmeye çalıştığı ve bu çabasında da fena halde başarısız olduğu zaman da hemen hemen aynısı oldu. Papaz artık ümitsizliğine tamamen teslim olmaya hazırdı ama öylesine şehevi, öylesine yüce, öylesine acınası bir şekilde âşık olduğu ve özlediği karısının anısı ve ebedi, her şeye kadir, her yerde bulunan, insancıl, evrensel, insani, İngilizce konuşan, Anglo Sakson, Amerikan taraftarı bir Tanrı'nın bilgeliğine ve adaletine yaşam boyu duyduğu, ama artık sarsılmaya başlamış güven engel oldu ona. İnancını sınayan o kadar çok şey vardı ki. İncil vardı, elbette, ama İncil bir kitaptı ve *Kasvetli Ev, Define Adası, Ethan Frome* ve *Mohikanların Sonu* da kitaptı. Bir zamanlar Dunbar'ın sorduğu gibi, yaratım bilmecesinin sırlarının yağmurun mekanizmasını anlayamayacak kadar cahil insanlara emanet edilmiş olması mümkün müydü? Yüce Tanrı sonsuz bilgeliğiyle gerçekten de altı bin sene önce insanların cennete ulaşacak bir kule inşa etmesinden korkmuş olabilir miydi? Cennet ne cehennemdeydi peki? Yukarıda mı? Aşağıda mı? Engin, kavurucu, göz kamaştırıcı, sersemletici, haşmetli güneşin bile sürekli yok oluşa gittiği ve dünyayı da kendi sonuna götürdüğü gittikçe genişleyen sonlu evrende aşağı ya da yukarı diye bir şey yoktu. Mucizeler yoktu; dualar yanıtsız kalıyordu ve yozlaşmış insanlar kadar erdemli insanlar da talihsizliğin ayakları altında eziliyordu; ve vicdan sahibi, karakterli bir insan olan papaz haftalar önce za-

vallı çavuşun cenaze töreninde, ağaçta gördüğü çıplak adam ve o akşam ormanda gördüğü kahin Flume'un şifreli, büyüleyici, cesaret verici vaadi gibi (*Onlara kış geldiğinde döneceğimi söyle*, demişti adam) peş peşe gelen gizemli olgular olmasa gerçekten de mantığa boyun eğecek, atalarının Tanrı'sına olan inancından vazgeçecek, hem mesleğine hem de görevine ihanet ederek piyade alayında bir er, bir sahra topçusu, hatta belki paraşütçüler arasında bir onbaşı olarak şansını deneyecekti.

26

AARFY

Bir açıdan hepsi Yossarian'ın suçuydu, çünkü Büyük Bologna Kuşatması sırasında bombardıman hattını yerinden oynatmamış olsaydı Binbaşı — de Coverley hâlâ orada olup onu kurtarabilirdi ve erlerin dairesini kalacak yeri olmayan kızlarla doldurmasaydı Nately aksi yirmi bir oyuncularıyla dolu bir odada belden aşağısı çıplak bir şekilde oturan ve herkes tarafından görmezden gelinen orospuya asla âşık olmazdı. Nately tombul sarı koltuğundan kıza gizli gizli bakmış, onun kitlesel reddedilmeyi kabullenmeye yanaşmayan sıkkın, soğuk gücüne hayran kalmıştı. Kız esnemişti ve Nately derinden etkilenmişti. Böylesine kahramanca bir duruşa daha önce hiç tanık olmamıştı.

Kız o dairede bir sürü kızla birlikte yaşayan bir grup her şeye doymuş ere kendini satmak için beş kat dik merdiven tırmanmıştı; onları gerçekten buram buram cinsellik kokan sıkı, dolgun vücudu ve uzun boyuyla baştan çıkarmak için soyunduktan sonra bile, ne fiyata olursa olsun, hiçbiri onu istemiyordu. Kız hayal kırıklığına uğramaktan çok yorulmuş gibiydi. Şimdi boş boş, tembel tembel oturuyor, giysilerinin kalanını giymek ve işine geri dönmek gibi zahmetli bir şey

için gereken enerjiyi toplayarak donuk bir merakla iskambil oyununu izliyordu. Biraz sonra kıpırdandı. Biraz daha sonra bilinçsiz bir iç çekişle doğruldu, uyuşuk uyuşuk pamuklu dar külotunu ve siyah eteğini giydi, ayakkabılarını tokaladı ve çıktı. Nately sessizce kızın ardından gitti ve hemen hemen iki saat sonra Yossarian ile Aarfy subay dairesine girdiklerinde kız yine külotunu ve eteğini giyiyordu. Papazın olayların tekrarlandığını hissetmesini andıran bir durumdu, yalnız Nately ellerini ceplerine sokmuş avunmaz bir biçimde surat asıyordu.

"Artık gitmek istiyor," dedi tuhaf, hafif bir sesle. "Kalmak istemiyor."

"Neden günün kalanını onunla geçirmek için ona biraz daha para vermiyorsun?" diye tavsiyede bulundu Yossarian.

"Paramı geri verdi," diye itiraf etti Nately. "Benden bıktı, gidip başka birini aramak istiyor."

Kız ayakkabılarını giydiği zaman huysuz bir davetkârlıkla Yossarian ve Aarfy'ye baktı. Üzerindeki, bütün hatlarını ortaya çıkaran ve kalçalarıyla birlikte kıvrılarak genişleyen dar, kolsuz bluzunun içinde göğüsleri dik ve iriydi. Yossarian kızın bakışlarına karşılık verdi ve onun çok çekici olduğunu hissetti. Başını iki yana salladı.

"Bunların hepsi pislik, yolu açık olsun," diye karşılık verdi Aarfy kayıtsızca.

"Onun hakkında bu şekilde konuşma!" dedi Nately tutkuyla, aynı anda hem yakarı, hem de paylama olan bir itirazla. "Onun benimle kalmasını istiyorum."

"Bu kızda o kadar özel olan ne var ki?" diye alay etti Aarfy sahte bir şaşkınlıkla. "O yalnızca bir orospu."

"Ona orospu da deme!"

Kız birkaç saniye sonra duygusuzca omuzlarını silkti ve sallana sallana kapıya yürüdü. Nately kapıyı açmak için ıstırapla öne atıldı. Kalbi kırılmış, sersemlemiş bir biçimde, duyarlı yüzünde acılı bir ifadeyle geri döndü.

"Sen endişelenme," diye avuttu Yossarian onu nazikçe.

"Muhtemelen onu yine bulursun. Bütün orospuların nerede takıldığını biliyoruz."

"Lütfen ona öyle deme," diye yalvardı Nately ağlamaklı bir yüzle.

"Özür dilerim," diye mırıldandı Yossarian.

Aarfy neşeyle gürledi, "Sokakları dolduran, en az onun kadar iyi yüzlerce orospu var. Bu kız güzel bile değildi." Yankılı bir küçümseme ve bilmişlikle tatlı tatlı güldü. "Vay canına, ona âşıkmışsın gibi koşup kapıyı açtın."

"Sanırım ona âşığım," diye itiraf etti Nately utanç dolu, dalgın bir sesle.

Aarfy tombul, yuvarlak, pembe alnını gülünç bir inanmazlıkla kırıştırdı. "Ho, ho, ho, ho!" diye kahkaha attı subay gömleğinin geniş, orman yeşili eteklerini sıvazlayarak. "İşte bu harika. *Sen* âşık oldun, öyle mi? Hem de *ona!* Bu gerçekten harika." O akşam Aarfy'nin, büyük bir bağırsak gevşeticisi fabrikatörünün kızı olan Smithli bir Kızıl Haç görevlisi kızla randevusu vardı. "İşte *bu* tür kızlarla arkadaşlık etmen gerek, o kız gibi sıradan paçozlarla değil. Temiz bile görünmüyordu."

"Umurumda değil!" diye bağırdı Nately ümitsizlikle. "Keşke çeneni kapasan. Seninle bu konuda konuşmak istemiyorum."

"Aarfy, çeneni kapa," dedi Yossarian.

"Ho, ho, ho, ho!" diye gülmeye devam etti Aarfy. "Senin böyle pis kaltaklarla düşüp kalktığını duysalar annenle baban ne derdi, hayal edebiliyorum. Baban çok seçkin bir adam, biliyorsun."

"Ona söylemeyeceğim," diye bildirdi Nately kararlılıkla. "Kızla evlenene kadar ne ona, ne de anneme tek kelime edeceğim."

"Evlenmek mi?" Aarfy'nin neşesi daha da arttı. "Ho, ho, ho, ho! İşte şimdi aptal aptal konuşmaya başladın. Niye, gerçek aşkın ne olduğunu bilecek kadar büyümedin bile."

Aarfy gerçek aşk konusunda otoriteydi, çünkü Nately'nin

babasına ve savaştan sonra, Nately'yle arkadaşlık kurmasının ödülü olarak Nately'nin babasının şirketinde yönetici olarak çalışma fikrine gerçek bir aşkla bağlanmıştı. Aarfy üniversiteyi bitirdikten sonra bir türlü kendini bulamamış bir ön seyrüsefer subayıydı. Cana yakın, yüce gönüllü biriydi. Ne zaman görev uçuşunda yolunu kaybetse ve birliğindeki diğer askerleri yoğun uçaksavar yaylımının içine sürse ona öfkeyle küfreden arkadaşlarını her seferinde affedebiliyordu. Aynı akşam Roma sokaklarında yolunu kaybetti ve önemli bir bağırsak gevşeticisi fabrikatörünün kızı olan, evlenilmeye layık Smithli Kızıl Haç görevlisi kızı hiç bulamadı. Aarfy Kraft'ın vurulup düşürüldüğü gün Ferrara uçuşunda da yolunu kaybetmişti; sonra Parma'ya yaptıkları haftalık sabah uçuşunda da yolunu kaybetmiş, Yossarian bombalarını savunmasız bölgeye bıraktıktan ve elinde güzel kokulu bir sigarayla kalın zırh duvarına yaslanıp gözlerini kapatarak oturduktan sonra uçakları Leghorn şehri üzerinden denize götürmeye çalışmıştı. Aniden uçaksavar mermileri patlamaya başladı ve McWatt dahili haberleşme sisteminden haykırdı. "Uçaksavar ateşi! Uçaksavar ateşi! Ne cehennemdeyiz? Ne haltlar dönüyor?"

Yossarian dehşet içinde gözlerini açtı; üstlerine üstlerine gelen, son derece beklenmedik kara duman bulutlarını ve yaklaşan mermi patlamalarını dost canlısı bir şaşkınlık içinde izlemekte olan Aarfy'nin kendinden memnun, kavun kadar yuvarlak, minik gözlü yüzünü gördü. Yossarian küçük dilini yuttu. Bacakları hemen uyuştu. McWatt dahili haberleşme cihazı üzerinden emirler haykırarak tırmanmaya başlamıştı. Yossarian nerede olduklarını görmek için öne atıldı ama olduğu yerde kalakaldı. Kıpırdayamıyordu. Sonra sırılsıklam olduğunu fark etti. İçi burkularak, hastalıklı bir duyguyla bakışlarını indirdi ve bacak arasına baktı. Gömleğinin ön tarafında vahşi, kırmızı bir leke, onu yutmaya çalışan bir deniz canavarı gibi hızla yukarı tırmanıyordu. Vurulmuştu! Sırılsıklam olmuş pantolonunun bir bacağında, ayrı ayrı yerlerden kan

sızıyor, durdurulması imkânsız kımıl kımıl kırmızı solucanlar gibi akarak yerde birikiyordu. Yossarian'ın kalbi tekledi. Uçak ikinci kez şiddetle sarsıldı. Yarasının tuhaf görüntüsü karşısında Yossarian tiksintiyle ürperdi ve Aarfy'den yardım istedi.

"Taşaklarımı kaybettim! Aarfy, taşaklarımı kaybettim!" Aarfy onu duymadı. Yossarian öne eğildi ve adamın kolunu çekiştirdi. "Aarfy, yardım et bana," diye yalvardı ağlamaklı. "Vuruldum! Vuruldum!"

Aarfy kör, keyifli bir sırıtışla döndü. "Ne?"

"Vuruldum, Aarfy! Yardım et bana!"

Aarfy yine sırıttı ve sevimli sevimli omuzlarını silkti. "Seni duyamıyorum," dedi.

"Beni göremiyor musun?" diye haykırdı Yossarian inanmazlıkla ve çevresine yayılan, genişleyen, derinleşen kan birikintisine işaret etti. "Yaralandım! Tanrı aşkına yardım et! Aarfy, yardım et bana!"

"Seni hâlâ duyamıyorum," diye şikayet etti Aarfy hoşgörüyle, tombul elini bembeyaz kulağına götürerek. "Ne dedin?"

Yossarian aniden bu kadar çok bağırmaktan, bu sinir bozucu, çileden çıkarıcı, saçma durum yüzünden bitkin düştüğünü hissederek kırılgan bir sesle yanıt verdi. Ölüyordu ve kimsenin umurunda değildi. "Boş ver."

"Ne?" diye bağırdı Aarfy.

"Taşaklarımı kaybettim dedim! Beni duyamıyor musun? Bacak aramdan yaralandım!"

"Seni hâlâ duyamıyorum," diye payladı Aarfy onu.

"*Boş ver* dedim!" diye haykırdı Yossarian tuzağa düşmüş birinin dehşetiyle ve titremeye başladı. Aniden çok çok üşümeye, çok çok zayıf hissetmeye başlamıştı.

Aarfy yine üzüntüyle başını salladı ve edepsiz, süt beyazı kulağını Yossarian'ın yüzüne uzattı. "Sesini yükseltmen gerek, dostum. Sesini yükseltmen gerek."

"Beni rahat bırak, piç herif! Seni ahmak, duyarsız piç, beni rahat bırak!" diye ağladı Yossarian. Aarfy'yi yumruklamak isti-

yordu ama kolunu kaldıracak gücü yoktu. Bunun yerine uyumaya karar verdi ve yan yatıp bayıldı.

Bacağından yaralanmıştı. Bilinci yerine geldiğinde McWatt'ı yanında diz çökmüş, onunla ilgilenirken buldu ve rahatladı. Aarfy'nin meleksi tombul yüzünün dingin bir ilgi ifadesiyle McWatt'ın omzunun üzerinden onu izlemekte olduğunu görebiliyordu. Yossarian hasta hissederek, zayıfça McWatt'a gülümsedi ve sordu, "Uçağı kim idare ediyor?" McWatt duyduğuna dair işaret vermedi. Yossarian gittikçe büyüyen bir dehşetle nefes aldı ve sözcükleri elinden geldiğince yüksek sesle tekrarladı.

McWatt başını kaldırdı. "Tanrım, hayatta olduğuna sevindim!" diye bağırdı, rahat bir nefes alarak. Yossarian'ın butlarından birinin iç tarafındaki kocaman pamuk kompresin çevresine doladığı bitmek tükenmek bilmez sargıyla uğraşırken gözlerinin çevresindeki iyi huylu, dost canlısı kırışıklar gerginlikten beyazlamış, kirle yağlanmıştı. "Kontrollerde Nately var. Senin vurulduğunu duyar duymaz böğürmeye başladı zavallı çocuk. Hâlâ senin öldüğünü sanıyor. Atardamarlarından birine isabet ettirmişler, ama kanı durdurdum sanıyorum. Sana biraz morfin verdim."

"Biraz daha ver."

"Çok erken. Canın yanmaya başladığında biraz daha vereceğim."

"Şimdi canım yanıyor."

"Ah, pekâlâ, ne olacaksa," dedi McWatt ve Yossarian'ın koluna bir doz daha morfin enjekte etti.

"Nately'ye benim iyi olduğumu söylediğinde..." dedi Yossarian, McWatt'a ve yine bilincini kaybetti. Çevresindeki her şey çilek rengi jelatinden bir perde ardında bulanıklaştı ve gür, pesten bir homurtu onu yuttu. Ambulansta kendine geldi ve Doktor Daneeka'nın buğday biti gibi asık, gölgeli suratına bakarak cesaret vermek istercesine gülümsedi, sonra her şey yine pembeye büründü, sonra gerçekten kardı ve kıpırtısızlaştı.

Yossarian hastanede uyandı ve uyudu. Hastanede yine uyandığında, eter kokusu kaybolmuştu ve Dunbar pijamaları içinde karşı duvarın dibindeki yatağa uzanmış, Dunbar değil *a fortiori** olduğunu iddia ediyordu. Yossarian onun çatlattığını düşündü. Dunbar'ın verdiği habere kuşkuyla dudak büktü ve bir iki gün daha huzursuzca uyudu, sonra hemşireler başka yerde meşgulken uyandı ve kendi gözleriyle görmek için yataktan kalktı. Dunbar'ın yatağının ayak ucundaki takip çizelgesine bakmak üzere koridorun karşı tarafına aksaya aksaya yürürken zemin kumsalın açıklarında yüzen sal gibi sallanıyordu ve bacağının iç tarafındaki dikişler bir dizi minik balık dişi gibi derisini ısırıyordu ama Dunbar haklıydı: artık o Dunbar değil, Teğmen Anthony F. Fortiori idi.

"Ne haltlar dönüyor?"

A. Fortiori yataktan çıktı ve Yossarian'a takip etmesini işaret etti. Yossarian bulabildiği şeylere tutunarak aksaya aksaya onu takip etti, koridora çıktı ve yan koğuşa girdi. Çenesi içeri kaçmış gibi görünen sivilceli, ürkek bir genç adamın yatağına gitti. Onlar yaklaşırken ürkek genç adam şevkle dirseğine dayanıp doğruldu. A. Fortiori başparmağını omzunun üzerinden arkaya kıvırdı ve, "Siktir," dedi. Ürkek genç adam yataktan atlayıp kaçtı. A. Fortiori yatağa tırmandı ve yine Dunbar oldu.

"O giden A. Fortiori idi," diye açıkladı Dunbar. "Senin koğuşta boş yatak yoktu, bu yüzden rütbemi kullandım ve onu buraya, benim yatağıma kovaladım. Rütbeni kullanmak oldukça tatmin edici bir deneyim. Bir ara denemelisin. Aslında, hemen denemelisin, çünkü düşmek üzereymiş gibi görünüyorsun."

Yossarian düşmek üzereymiş gibi hissediyordu. Dunbar'ın yatağının yanındaki yatakta yatan lamba çeneli, kösele suratlı, orta yaşlı adama döndü ve başparmağını omzunun üzerinden arkaya kıvırarak, "Siktir," dedi. Orta yaşı adam öfkeyle gerildi

---

* a fortiori: daha ziyade. –*çn*

ve dik dik ona baktı.

"O bir binbaşı," diye açıkladı Dunbar. "Neden hedefi biraz küçültüp bir süreliğine Gedikli Subay Homer Lumley olmuyorsun? O zaman Yasama Kurulu'nda bir baban, bir kayak şampiyonuyla nişanlanmış bir kız kardeşin olur. Ona yüzbaşı olduğunu söyle, yeter."

Yossarian, Dunbar'ın işaret ettiği şaşkın hastaya döndü. "Ben yüzbaşıyım," dedi, başparmağını omzunun üzerinden arkaya kıvırarak. "Siktir."

Şaşkın hasta Yossarian'ın emri üzerine yataktan fırladı ve kaçtı. Yossarian onun yatağına tırmandı ve kusacakmış gibi hisseden, aniden yapış yapış bir ter tabakasıyla kaplanan Gedikli Subay Homer Lumley oldu. Bir saat uyuduktan sonra yine Yossarian olmak istedi. Yasama Kurulu'nda bir babası ve bir kayak şampiyonuyla nişanlı kız kardeşi olması çok da önemli gelmiyordu. Dunbar onu Yossarian'ın koğuşuna götürdü. A. Fortiori'yi bir süreliğine Dunbar olmak üzere kendi yatağına gönderdi. Gedikli Subay Homer Lumley'den iz yoktu ama Hemşire Cramer oradaydı ve ıslak bir havai fişek gibi sofuca bir öfkeyle tıslamaktaydı. Yossarian'a hemen yatağına dönmesini emretti ve itaat edememesi için yolunu kesti. Kadının güzel yüzü her zamankinden de iticiydi. Hemşire Cramer iyi yürekli, duygusal bir yaratıktı ve tanımadığı insanların düğün, nişan, doğum ve yıldönümü haberleri karşısında bile içtenlikle sevinirdi.

"Sen deli misin?" diye payladı Yossarian'ı erdemlilikle, parmağını onun gözlerinin önünde kızgın kızgın sallayarak. "Kendini öldürsen de umurunda olmazdı herhalde, değil mi?"

"Bu benim kendim," diye hatırlattı Yossarian ona.

"Bacağını kaybetsen de umurunda olmazdı herhalde, değil mi?"

"Benim bacağım."

"Kesinlikle senin bacağın değil!" diye terslendi Hemşire Cramer. "O bacak ABD hükümetine ait. Bir çark veya yatak

sürgüsünden farkı yok. Ordu seni uçak pilotu yapmak için bir ton yatırım yaptı ve doktorların emirlerine itaatsizlik etmeye hiç hakkın yok."

Yossarian yatırım yapılmaktan hoşlandığını sanmıyordu. Hemşire Cramer hâlâ tam önünde duruyordu, bu yüzden geçemiyordu. Başı ağrıyordu. Hemşire Cramer ona anlayamadığı bir soru bağırdı. Yossarian başparmağını omzunun üzerinden arkaya kıvırdı ve, "Siktir," dedi.

Hemşire Cramer yüzüne öyle hızla vurdu ki onu neredeyse yere devirecekti. Yossarian onun çenesine vurmak için yumruğunu kaldırdı ama tam o sırada dizleri boşandı ve düşecek gibi oldu. Hemşire Duckett tam zamanında gelip onu yakaladı. İkisine sertçe sordu.

"Burada neler oluyor?"

"Yatağına dönmüyor," diye bildirdi Hemşire Cramer incinmiş gibi, hararetle. "Sue Ann, bana kesinlikle korkunç bir şey söyledi. Ah, o sözcüğü ağzıma bile alamam!"

"O da bana çark dedi," diye mırıldandı Yossarian.

Hemşire Duckett hiç hoşgörü göstermedi "Yatağa girecek misin," dedi, "yoksa kulağından yakalayıp ben mi sokayım seni oraya?"

"Kulağımdan yakala ve sen sok," diye meydan okudu Yossarian.

Hemşire Duckett onu kulağından yakaladı ve yatağa soktu.

27

HEMŞİRE DUCKETT

Hemşire Sue Ann Duckett uzun boylu, ince yapılı, olgun, dik sırtlı bir kadındı. Çıkık, yuvarlak bir kıçı, küçük göğüsleri, köşeli, sofu New England hatları vardı. Hem çok güzel, hem çok çirkin olmaya aynı ölçüde yakındı. Teni beyaz ve pembe, gözleri küçük, burnu ve çenesi ince ve keskindi. Becerikli, dakik, katı ve zekiydi. Sorumluluk almayı sever, her krizde soğukkanlılığını korurdu. Olgun ve kendi kendine yeten biriydi ve kimseden yardım almaya ihtiyacı yoktu. Yossarian ona acıdı ve yardım etmeye karar verdi.

Ertesi sabah kadın eğilmiş Yossarian'ın yatağının ayakucundaki örtüleri düzeltirken elini gizlice kadının dizlerinin arasındaki aralığa uzattı ve bir anda, elbisesinin izin verdiğince hızla yukarı kaldırdı. Hemşire Duckett çığlık atarak havalara fırladı ama yeterince sıçrayamamıştı. Tam on beş saniye boyunca ilahi kaldıracının üzerinde kıvrandı, atladı, ileri geri sallandı. Sonunda kendini kurtardığında kül gibi, titreyen bir yüzle, çılgınca koridorun diğer yanına kaçtı. Ama fazla gerilemişti. Baştan beri onları izlemekte olan Dunbar hiçbir uyarı vermeden öne atıldı ve kollarını arkadan kadının göğsüne doladı. Hemşire Duckett bir çığlık daha kopardı ve kıvranarak

kurtulup Dunbar'dan Yossarian'a kaçtı. Yossarian fırsattan faydalanarak öne atıldı ve kadını yine yakaladı. Hemşire Duckett bacaklı bir pinpon topu gibi yine koridorun aksi yönüne kaçtı. Dunbar üzerine atlamaya hazır, tetikte bekliyordu. Ama kadın onu tam zamanında hatırladı ve yana sıçradı. Dunbar hedefi ıskaladı, yatağın üzerinden uçarak yere düştü, ıslak, gıcırtılı bir gümlemeyle kafasını yere çarptı ve bayıldı.

Yerde, hastaneye girerken kafadan attığı aynı endişe verici kafa semptomları ve kanayan bir burunla uyandı. Koğuşta şamata kopmuştu. Hemşire Duckett gözyaşlarına boğulmuştu ve Yossarian yatağının kenarında yanına oturmuş, pişmanlıkla teselli ediyordu onu. Hastaneden sorumlu albay öfkeden köpürüyor, Yossarian'a hastalarının hemşirelere karşı edepsizce davranmasına izin vermeyeceğini bağırıyordu.

"Ondan ne istiyorsun?" diye sordu Dunbar yalvarırcasına, yattığı yerden. Sesinin şakaklarında yarattığı titrek ağrılarla irkildi. "O hiçbir şey yapmadı."

"Ben senden bahsediyorum!" diye böğürdü zayıf, vakur albay sesinin çıktığınca. "Yaptığın şey için cezalandırılacaksın."

"Ondan ne istiyorsun?" diye seslendi Yossarian. "Onun tek yaptığı kafa üstü düşmekti."

"Senden de bahsediyorum!" diye bildirdi albay öfkesini Yossarian'a yönelterek. "Hemşire Duckett'ın göğsüne sarıldığın için çok üzüleceksin."

"Ben Hemşire Duckett'ın göğsüne sarılmadım," dedi Yossarian.

"Onun göğsüne *ben* sarıldım," dedi Dunbar.

"Siz deli misiniz?" diye haykırdı doktor tiz bir sesle, şaşkınlık içinde solarak ve gerileyerek.

"Evet, o gerçekten de delidir, Doktor," diye temin etti onu Dunbar. "Her gece rüyasında ellerinde canlı bir balık tuttuğunu görüyor."

Doktor olduğu yerde kalakaldı ve zarif bir şaşkınlık ve tat-

sızlık ifadesiyle baktı. Koğuş sessizleşti. "*Ne yapıyor?*" diye sordu.

"Rüyasında, elinde canlı bir balık tuttuğunu görüyor."

"Ne tür balık?" diye sordu doktor sertçe Yossarian'a.

"Bilmiyorum," diye yanıt verdi Yossarian. "Bir balık türünü diğerinden ayıramam."

"Hangi elinde tutuyorsun?"

"Değişiyor," diye yanıt verdi Yossarian.

"Balığına göre değişiyor," diye ekledi Dunbar yardımseverlikle.

Albay döndü ve gözlerini kısarak kuşkuyla Dunbar'a baktı. "Öyle mi? Peki, nasıl oluyor da sen bu konuda bu kadar çok şey biliyorsun?"

"Rüyada ben de varım," diye yanıt verdi Dunbar hiç gülmeden.

Albayın yüzü utançla kızardı. İkisine soğuk, amansız bir kızgınlıkla dik dik baktı. "Yerden kalk ve yatağına gir," diye emretti Dunbar'a gergin dudaklarla. "Ve bu rüya hakkında ikinizden de tek kelime duymak istemiyorum. Ekibimde bu tür iğrenç saçmalıkları dinleyecek bir adam var."

"Sence," diye sordu, albayın Yossarian'ı gönderdiği yumuşak, tıknaz hastane psikiyatristi Binbaşı Sanderson dikkatle, "neden Albay Ferredge rüyanı iğrenç buluyor?"

Yossarian saygıyla yanıt verdi. "Sanırım ya rüyada bir şey var, ya da Albay Ferredge'de."

"Çok iyi ifade ettin," diye kutladı Binbaşı Sanderson onu. Gıcırdayan ordu ayakkabıları giymişti ve kömür karası saçları dimdik duruyordu. "Bir sebepten," diye sır verdi, "Albay Ferredge bana hep bir martıyı hatırlatmıştır. Psikiyatriye pek inanmıyor."

"Martılardan hoşlanmıyorsunuz, değil mi?" diye sordu Yossarian.

"Hayır, pek değil," diye itiraf etti Binbaşı Sanderson endişeli, tiz bir kahkahayla. Sarkık gıdısını, uzun bir keçi sakalmış

gibi sevgiyle çekiştirdi. "Bence rüyan harika, umarım sık sık görürsün ve biz de onu tartışmaya devam edebiliriz. Sigara ister misin?" Yossarian reddedince gülümsedi. "Sence," diye sordu bilgiç bilgiç, "neden benden bir sigara kabul etmeye bu kadar karşısın?"

"Demin söndürdüm. Hâlâ kül tablanızda tütüyor."

Binbaşı Sanderson güldü. "Çok dâhiyane bir açıklama. Ama sanırım birazdan gerçek sebebi keşfederiz." Çözülen ayakkabı bağcıklarını baştan savma bir çifte fiyonkla bağladı ve sonra sarı, çizgili bir not defterini masadan alıp kucağına koydu. "Rüyanda gördüğün şu balık. Ondan bahsedelim. Hep aynı balık, değil mi?"

"Bilmiyorum," diye yanıt verdi Yossarian. "Balıkları ayırt etmekte güçlük çekerim."

"Balık sana ne düşündürüyor?"

"Başka balıkları."

"Peki başka balıklar sana ne düşündürüyor?"

"Başka balıkları."

Binbaşı Sanderson hayal kırıklığı içinde arkasına yaslandı. "Balık sever misin?"

"Pek değil."

"Sence neden balığa karşı böyle marazi bir duygu besliyorsun?" diye sordu Binbaşı Sanderson zaferle.

"Çok tatsızlar," diye yanıt verdi Yossarian. "Ve çok kılçıklılar."

Binbaşı Sanderson hoş, sahte bir gülümsemeyle, anlayışlı anlayışlı başını salladı. "Bu çok ilginç bir açıklama. Ama gerçek sebebi birazdan keşfederiz, sanırım. Bu balık hoşuna gidiyor mu? Elinde tuttuğun balık?"

"Ona karşı öyle ya da böyle, herhangi bir duygum yok."

"Balıktan hoşlanmıyor musun? Ona karşı düşmanca ya da saldırganca duyguların var mı?"

"Hayır, hiç yok. Aslında, balıktan oldukça hoşlanıyorum."

"O zaman balıktan hoşlanıyorsun."

"Ah, hayır. Ona karşı öyle ya da böyle, herhangi bir duygum yok."

"Ama biraz önce ondan hoşlandığını söyledin. Şimdi de ona karşı, öyle ya da böyle, herhangi bir duygun olmadığını söylüyorsun. Çelişki içinde yakaladım seni. Görmüyor musun?"

"Evet, efendim, sanırım beni çelişki içinde yakaladınız."

Binbaşı Sanderson gururla, kalın, kara kalemle not defterine "Çelişki" yazdı. "Sence," diye devam etti bitirdiği zaman başını kaldırarak, "neden balıkla ilgili, birbiriyle çelişen iki ayrı duygu ifadesi kullandın?"

"Sanırım balığa karşı değişken hislerim var."

Binbaşı "değişken hisler" sözcüklerini duyduğu zaman coşkuyla ayağa fırladı. "Anlıyorsun!" diye bağırdı esriklikle ellerini kenetleyerek. "Ah, psikiyatri hakkında en ufak bilgisi olmayan hastalarla gün be gün konuşurken, ne benimle ne de işimle ilgilenen insanları tedavi etmeye çalışırken kendimi ne kadar yalnız hissettiğimi hayal bile edemezsin! Bende öylesine büyük bir yetersizlik duygusu yaratıyordu ki!" Yüzünden bir endişe gölgesi geçti. "Onu bir türlü üzerimden atamıyorum gibi."

"Gerçekten mi?" diye sordu Yossarian, başka ne diyebileceğini merak ederek. "Neden başkalarının eğitimsizliği yüzünden kendinizi suçluyorsunuz ki?"

"Aptalca, biliyorum," diye yanıt verdi Binbaşı Sanderson huzursuzlukla, istemsiz, havai bir kahkaha atarak. "Ama her zaman başkalarının benim hakkımda iyi düşünmelerini istemişimdir. Ergenlik çağına yaşıtım oğlanlardan biraz geç girdim ve bu bende bir tür... eh, bende her tür sorunu yarattı. Bunları seninle konuşmak hoşuma gidecek, biliyorum. Başlamaya öyle hevesliyim ki şimdi senin sorununa dönmeyi hiç istemiyorum ama korkarım dönmek zorundayım. Bütün zamanımızı benden bahsederek harcadığımızı öğrenirse Albay Ferredge çok kızar. Şimdi sana bazı mürekkep lekeleri gös-

tereceğim ve hangi şekil ve renklerin sana neyi hatırlattığını soracağım."

"Hiç zahmet etmeyin, Doktor. Her şey bana cinselliği hatırlatıyor."

"Gerçekten mi?" diye haykırdı Binbaşı Sanderson zevkle, kulaklarına inanamazmış gibi. "Şimdi *gerçekten* bir yerlere varıyoruz! Hiç iyi seks rüyaları gördün mü?"

"Balık rüyam bir seks rüyası."

"Hayır, gerçek seks rüyalarından bahsediyorum; çıplak kaltağın tekini ensesinden yakaladığın, onu çimdiklediğin, kanlar içinde kalana kadar yumrukladığın, sonra üzerine atlayıp ırzına geçtiğin ve sonra gözyaşlarına boğulduğun, çünkü onu öylesine sevdiğin, ondan öylesine nefret ettiğin ki başka ne yapabileceğini bilemediğin türden seks rüyaları. İşte benim bahsetmek istediğim seks rüyaları *bu* türden olanlar. Bu tür seks rüyaları gördüğün oldu mu?"

Yossarian bir an bilgece düşündü. "Bu bir balık rüyası," diye karar verdi.

Binbaşı Sanderson tokat yemiş gibi irkildi. "Evet, elbette," diye onayladı gerginlikle. Sinirli, düşmanca bir tavırla savunmaya geçti. "Ama yine de, nasıl tepki vereceğini anlamak için böyle bir rüya görmeni isterim. Bugünlük bu kadar. Bu arada, sana sorduğum sorulardan bazılarının yanıtını da rüyanda görmeni istiyorum. Bu seanslar senin için olduğu gibi benim için de pek hoş değil, biliyorsun."

"Dunbar'a bahsederim," diye yanıt verdi Yossarian.

"Dunbar mı?"

"Her şeyi başlatan oydu. Bu onun rüyası."

"Ah, Dunbar." Binbaşı Sanderson alayla güldü. Özgüveni geri dönmüştü. "İddiaya girerim Dunbar bütün o edepsizce şeyleri yapan ve sonra da suçu sana atan şu kötü adamdır, değil mi?"

"O kadar da kötü değil."

"Ama yine de onu ölümüne savunuyorsun, değil mi?"

"O kadar da değil."

Binbaşı Sanderson sataşırcasına gülümsedi ve defterine "Dunbar" yazdı. "Neden aksıyorsun?" diye sordu sert bir sesle, Yossarian kapıya giderken. "Ve ne demeye bacağını sardırdın? Deli falan mısın?"

"Bacağımdan yaralandım. Bu yüzden hastanedeyim."

"Ah, hayır, yaralanmadın," diye şişindi Binbaşı Sanderson kötü kötü. "Sen tükürük bezinde taş olduğu için hastanedesin. Yani o kadar da akıllı değilmişsin, değil mi? Neden hastanede olduğunu bile bilmiyorsun."

"Bacağımdan yaralandığım için hastanedeyim," diye ısrar etti Yossarian.

Binbaşı Sanderson onun itirazını müstehzi bir kahkahayla göz ardı etti. "Eh, arkadaşın Dunbar'a selam söyle. Benim için şu rüyayı görmesini isteyeceksin, değil mi?"

Ama durmaksızın ağrıyan başı yüzünden Dunbar'ın başı dönüyor, midesi bulanıyordu ve Binbaşı Sanderson'la işbirliği yapacak ruh hali içinde değildi. Aç Joe kâbuslar görüyordu, çünkü altmış görev uçuşunu bitirmişti ve yine eve gitmek üzere bekliyordu ama hastaneye ziyarete geldiğinde kâbuslarını paylaşmak istemedi.

"Binbaşı Sanderson için rüya gören yok mu?" diye sordu Yossarian. "Onu hayal kırıklığına uğratmayı hiç istemiyorum. Şimdiden öyle reddedilmiş hissediyor ki!"

"Senin yaralandığını duyduğumdan beri çok tuhaf bir rüya görüyorum," diye itiraf etti papaz. "Eşkiden her gece karımın öldüğünü veya katledildiğini veya çocuklarımın boğazlarına takılan besleyici yiyecek parçaları yüzünden boğulup öldüklerini görürdüm. Şimdi boyumu aşan suda yüzdüğümü ve bir köpekbalığının tam da senin sargının olduğu yerden sol bacağımı yediğini görüyorum."

"Bu harika bir rüya," diye bildirdi Dunbar. "İddiaya girerim Binbaşı Sanderson buna bayılır."

"Bu korkunç bir rüya!" diye bağırdı Binbaşı Sanderson.

"Acı, sakatlanma ve ölümle dolu. Sırf bana nispet olsun diye gördüğünden eminim. Biliyor musun, böylesine iğrenç bir rüya gördüğüne göre Ordu'ya ait olduğundan bile emin değilim."

Yossarian bir umut ışığı gördüğünü sandı. "Belki de haklısınız, efendim," dedi sinsice. "Belki de uçuştan men edilmeli ve ABD'ye geri gönderilmeliyim."

"Aklına hiç, kadınlarla rastgele cinsel ilişki ararken aslında sırf bilinçaltındaki cinsel iktidarsızlık korkusunu yatıştırmaya çalıştığın geldi mi?"

"Evet, efendim, geldi."

"O zaman neden yapıyorsun bunu?"

"Cinsel iktidarsızlık korkumu yatıştırmak için."

"Neden bunun yerine iyi bir hobi edinmiyorsun?" diye sordu Binbaşı Sanderson dostça bir ilgiyle. "Balıkçılık gibi. Hemşire Duckett'ı gerçekten o kadar çekici buluyor musun? Bence oldukça kemikli. Oldukça tatsız ve kemikli, bilirsin. Tıpkı bir balık gibi."

"Hemşire Duckett'ı pek az tanıyorum."

"O zaman neden göğsüne sarılmaya çalıştın? Sırf göğüsleri var diye mi?"

"Bunu Dunbar yaptı."

"Ah, yine başlama," diye nida etti Binbaşı Sanderson iğneleyici bir küçümsemeyle ve tiksinti içinde kurşun kalemini fırlattı. "Gerçekten de başka biriymiş gibi davranarak suçluluk duygusundan kurtulabileceğini mi sanıyorsun? Senden hoşlanmadım, Fortiori. Bunu biliyor muydun? Senden hiç hoşlanmadım."

Yossarian soğuk, ıslak bir kuruntu rüzgârına kapıldığını hissetti. "Ben Fortiori değilim, efendim," dedi çekinerek. "Ben Yossarian'ım."

"Kimsin kimsin?"

"Adım Yossarian, efendim. Ve bacağımdan yaralandığım için hastanedeyim."

"Senin adın Fortiori," diye karşı çıktı Binbaşı Sanderson saldırganlıkla. "Ve tükürük bezlerinde taş olduğu için hastanedesin."

"Ah, hadi ama, Binbaşı!" diye patladı Yossarian. "Kim olduğumu biliyorum herhalde."

"Bunu kanıtlayan resmi bir Ordu evrakı var burada," diye terslendi Binbaşı Sanderson. "Çok geç olmadan kendini toplasan iyi olur. İlk önce Dunbar oluyorsun. Şimdi de Yossarian. Kim bilir sonra da Washington Irving olduğunu iddia edersin. Senin sorunun ne biliyor musun? Sende kişilik bölünmesi var, sorunun bu işte."

"Belki de haklısınız, efendim," diye onayladı Yossarian diplomatik bir tavırla.

"Haklı olduğumu biliyorum. Sende feci bir zulüm kompleksi var. İnsanların sana zarar vermeye çalıştığını sanıyorsun."

"İnsanlar gerçekten bana zarar vermeye çalışıyor."

"Gördün mü? Abartılı otorite ve modası geçmiş geleneklere hiç saygın yok. Sen tehlikeli ve ahlaksızsın. Dışarı çıkartılıp vurulman gerek!"

"Siz ciddi misiniz?"

"Sen bir halk düşmanısın!"

"Sen kafayı mı yedin?" diye bağırdı Yossarian.

"Hayır, ben kafayı yemedim," diye bağırdı Dobbs, Yossarian koğuşa döndüğünde, kendisinin gizli bir fısıltı sandığı kükremeyle. "Aç Joe gördü onları, sana söylüyorum. Onları dün Albay Cathcart'ın çiftliği için karaborsadan klima almak üzere Napoli'ye uçtuğunda gördü. Orada kocaman bir personel değiştirme merkezi var ve eve gitmek üzere oraya gelmiş yüzlerce pilot, bombardımancı ve topçuyla dolu. Onlar yalnızca kırk beş uçuş yapmışlar. Mor Yürek madalyası kazanmış birkaçı daha da az uçmuş. Diğer bombardıman gruplarına ABD'den yeni personel akıyor. Herkesin, hatta idari personelin bile en az bir kere denizaşırı görev yapmasını istiyorlar. Gazete oku-

muyor musun? Artık onu öldürmemiz gerek!"

"Senin yalnızca iki uçuşun kaldı," diye ikna etmeye çalıştı Yossarian onu alçak sesle. "Neden riske giresin ki?"

"Onları uçarken de öldürülebilirim," diye yanıt verdi Dobbs hırçınlıkla, kaba, titrek sesiyle. "Onu yarın sabah ilk iş, çiftliğinden gelirken öldürebiliriz. Silah tam burada, yanımda."

Dobbs silahı cebinden çıkarır, havaya kaldırırken Yossarian'ın gözleri şaşkınlıktan fal taşı gibi açıldı. "Sen deli misin?" diye tısladı çılgınca. "Kaldır şunu. Ve salak sesini indir."

"Ne için endişeleniyorsun ki?" diye sordu Dobbs gücenerek, masumca. "Bizi kimse duyamaz."

"Hey, kes sesini," diye çınladı bir ses koğuşun uzak ucundan. "Burada uyumaya çalışıyoruz, görmüyor musun?"

"Nesin sen, ukalanın teki mi?" diye bağırarak karşılık verdi Dobbs ve yumruklarını sıkıp kavga etmeye hazırlanarak hızla döndü. Sonra yine hızla Yossarian'a döndü ve daha konuşamadan gök gürültüsü gibi altı kez hapşırdı, aralarda titrek bacaklar üzerinde yan yan sendeledi ve hapşırıkları kesmek için boş yere dirseğini kaldırdı. Yaşarmış gözlerinin kapakları şişmiş ve kızarmıştı. "Ne sanıyor bu," diye sordu şiddetle burnunu çekerek ve kalın bileğinin tersine silerek, "adam kendini, polis falan mı?"

"O adam Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nden," diye bildirdi Yossarian sakin sakin. "Artık üç tane oldular ve bir tanesi daha yolda. Ah, korkma. Onlar Wasington Irving diye bir sahtekârın peşinde. Katillerle ilgilenmiyorlar."

"Katil mi?" Dobbs alınmıştı. "Neden bize katil diyorsun? Sırf Albay Cathcart'ı öldüreceğimiz için mi?"

"Sessiz ol, lanet olası!" diye emretti Yossarian. "Sen fısıldamayı bilmez misin?"

"Ben fısıldıyorum. Ben..."

"Hâlâ bağırıyorsun."

"Hayır, bağırmıyorum. Ben..."

"Hey, kes sesini, olmaz mı?" diye bağırmaya başladı koğuşun dört bir yanındaki hastalar Dobbs'a.

"Hepinizle dövüşürüm!" diye bağırdı Dobbs hepsine ve tahtadan dingildek bir sandalyenin üzerine çıkıp silahını çılgınca sallamaya başladı. Yossarian onu kolundan yakaladı ve aşağı indirdi. Dobbs yine hapşırmaya başladı. "Alerjim var," diye özür diledi bitirdiği zaman. Burnu akıyordu ve gözleri yaşarmıştı.

"Çok kötü. Alerjin olmasa müthiş bir lider olurdun."

"Asıl katil olan Albay Cathcart," diye şikayet etti Dobbs boğuk bir sesle, haki renkli kirli, kırışık mendilini cebine koyduktan sonra. "Onu durdurmak için bir şeyler yapmazsak asıl Albay Cathcart bizi öldürecek."

"Belki uçuş sayısını bir daha arttırmaz. Belki altmıştan öteye gitmez."

"Uçuş sayısını devamlı arttırıyor. Bunu sen benden daha iyi biliyorsun." Dobbs yutkundu ve yüzünü Yossarian'ınkine eğdi. Kaya gibi bronz çenesindeki kaslar titreyerek düğüm düğüm oluyordu. "Sen tamam de, ben yarın sabah yaparım. Ne dediğimi anlıyor musun? Şimdi fısıldıyorum, değil mi?"

Yossarian bakışlarını, Dobbs'un onun yüzüne diktiği yakıcı, yakaran bakışlardan kopardı. "Neden gidip yapmıyorsun?" diye itiraz etti. "Neden bana anlatmaktan vazgeçip tek başına yapmıyorsun?"

"Tek başıma yapmaya korkuyorum. Herhangi bir şeyi tek başıma yapmaya korkuyorum."

"O zaman beni karıştırma. Böyle bir anda böyle bir işe karışmak için deli olmam gerekir. Burada çok değerli bir bacak yaram var. Beni eve gönderecekler."

"Sen deli misin?" diye nida etti Dobbs inanmazlıkla. "Sendeki yalnızca bir çizik. Hastaneden çıktığın anda, Mor Yürek almış da olsan olmasan da, seni hemen muharebe uçuşuna çıkartacak."

"O zaman onu gerçekten öldürürüm," diye yemin etti Yossarian. "Gelip seni bulurum ve birlikte yaparız."

"O zaman hâlâ bir fırsatımız varken, yarın yapalım," diye yalvardı Dobbs. "Papaz adamın yine Avignon görevi için gönüllü olduğunu söyledi. Sen hastaneden çıkana kadar ben ölebilirim. Baksana elim nasıl titriyor. Ben uçak uçuramam. Yeterli değilim."

Yossarian evet demeye korkuyordu. "Ben ilk önce bekleyip ne olacağını görmek istiyorum."

"Senin sorunun bu. Hiçbir şey yapmıyorsun," diye şikayet etti Dobbs boğuk, öfkeli bir sesle.

"Elimden geleni yapıyorum," diye açıkladı papaz yumuşak bir sesle Yossarian'a, Dobbs gittikten sonra. "Sana yardımcı olması için Doktor Daneeka'yla görüşmek üzere sıhhiye çadırına bile gittim."

"Evet, görebiliyorum." Yossarian gülümsemesini bastırdı. "Ne oldu?"

"Diş etlerimi mora boyadılar," diye yanıt verdi papaz malıcup mahcup.

"Ayak parmaklarını da boyadılar," dedi Nately öfkeyle. 'Sonra da müshil verdiler.'

"Ama onunla konuştum yine de," diye sızlandı papaz, kendini kendini haklı çıkarmaya çalışarak. "Doktor Daneeka çok mutsuz bir adama benziyor. Birinin onu Pasifik Okyanusu'na nakletmek için entrika çevirdiğinden kuşkulanıyor. Bunca zamandır o da *bana* gelip yardım istemeyi düşünüyormuş. Ona *benim* onun yardımına ihtiyacım olduğunu söylediğimde, *benim* gidip görebileceğim bir papaz olup olmadığını sordu." Yossarian ile Dunbar kahkahayı patlatırken papaz sabırlı bir moralsizlik içinde bekledi. "Mutsuz olmanın ahlaksızlık olduğunu düşünürdüm," diye devam etti, yalnız başına sızlanırmış gibi. "Artık ne düşüneceğimi bilemiyorum. Bu Pazar vaazımı ahlaksızlık konusu üzerine kurmayı düşünüyorum ama bu mor diş etleriyle vaaz verebileceğimden emin değilim. Yarbay

Korn görünce hiç memnun olmadı."

"Papaz Efendi, neden bir süreliğine boş verip hastaneye, yanımıza gelmiyorsun?" diye davet etti Yossarian onu. "Burada çok rahat edebilirsin."

Önerinin küstahça alçaklığı papazı bir iki saniyeliğine baştan çıkardı ve eğlendirdi. "Hayır, sanmıyorum," diye karar verdi gönülsüzlükle. "Wintergreen adlı bir posta memurunu görmek için ana karaya bir yolculuk ayarlamak istiyorum. Doktor Daneeka onun bana yardım edebileceğini söyledi."

"Koca harekat alanındaki en etkili adamdır muhtemelen Wintergreen. O yalnızca bir posta memuru değil. Teksir makinesini de kullanabiliyor. Ama kimseye yardım etmez. İşte bu yüzden çok yükselecek."

"Ben yine de onunla görüşmek istiyorum. Sana yardım edecek birileri olmalı."

"Bunu Dunbar için yap, Papaz Efendi," diye düzeltti Yossarian tepeden bakarak. "Bende çok değerli bir bacak yarası var. Muharebe görevinden alınmamı sağlayacak. Eğer bu işe yaramazsa, benim Ordu'ya layık olmadığımı düşünen bir psikiyatrist var."

"Ordu'ya layık olmayan asıl benim," diye sızlandı Dunbar kıskançlıkla. "O benim rüyamdı."

"Rüya yüzünden değil, Dunbar," diye açıkladı Yossarian. "Senin rüyan hoşuna gitti. Sorun benim kişiliğim. Onun bölündüğünü düşünüyor."

"Tam ortadan bölünmüş," dedi, bu özel olay için koca asker ayakkabılarını bağlamış ve kömür karası saçlarını keskin kokulu, sertleştirici bir tonikle ıslatmış olan Binbaşı Sanderson. Mantıklı ve iyi kalpli görünmek için gösterişli gösterişli gülümsedi. "Bunu zalimlik olsun diye ya da hakaret etmek için söylemiyorum," diye devam etti hakaret edercesine, zalimce bir zevkle. "Senden nefret ettiğim ve intikam almak istediğim için de söylemiyorum. Sen beni reddettiğin ve duygularımı fena halde incittiğin için de söylemiyorum. Hayır, ben

bir tıp adamıyım ve soğuk bir nesnellikle davranacağım. Sana verecek kötü bir haberim var. Dinleyecek kadar erkek misin?"

"Tanrım, hayır!" diye çığlık attı Yossarian. "Hemen yıkılırım."

Binbaşı Sanderson öfkeye kapıldı. "Tek bir şeyi doğru düzgün yapamaz mısın?" dedi, kızgınlıktan pancar gibi kızararak ve iki yumruğunu yan yana masaya indirerek. "Senin sorunun bu. Toplumun âdetlerine uymayacak kadar üstün görüyorsun kendini. Muhtemelen, sırf ben ergenlik çağına daha geç girdim diye, kendini benden de üstün görüyorsundur. Eh, sen nesin, biliyor musun? Sen hayal kırıklığına uğramış, mutsuz, kızgın, disiplinsiz, uyumsuz bir genç adamsın!" Binbaşı Sanderson hakaret ardına hakaret ettikçe yumuşarmış gibi göründü.

"Evet, efendim," diye onayladı Yossarian dikkatle. "Sanırım haklısınız."

"Elbette haklıyım. Sen olgun değilsin. Savaş fikrine uyum sağlayamamışsın."

"Evet, efendim."

"Ölmeye karşı marazi bir tiksinti duyuyorsun. Muhtemelen savaşa katıldığın ve her an kafanın uçurulabileceği gerçeğine de kızıyorsundur."

"Kızmaktan fazlasını yapıyorum. Kesinlikle köpürüyorum."

"Derin bir ölüm korkun var. Ve bağnaz, zorba, züppe ve ikiyüzlü kişilerden hoşlanmıyorsun. Bilinçaltında, nefret ettiğin çok kişi var."

"Bilinç üstünde, efendim, bilinç üstünde," diye düzeltti Yossarian, yardımcı olma çabasıyla. "Onlardan bilinçli olarak nefret ediyorum."

"Soyguna uğrama, istismar edilme, küçük düşürülme, aşağılanma ve aldatılma fikrine karşısın. Acı moralini bozuyor. Cehalet moralini bozuyor. Zulüm moralini bozuyor. Şiddet moralini bozuyor. Gecekondu mahalleleri moralini bozuyor. Açgözlülük moralini bozuyor. Suç moralini bozuyor. Yolsuz-

luk moralini bozuyor. Biliyor musun, manik-depresif çıksan hiç şaşırmazdım!"

"Evet, efendim. Belki öyleyimdir."

"İnkâr etmeye çalışma."

"İnkâr etmiyorum, efendim," dedi Yossarian, sonunda aralarında beliren mucizevi anlaşmadan memnun olarak. "Söylediğiniz her şeye katılıyorum."

"O zaman deli olduğunu kabul ediyorsun, öyle mi?"

"Deli mi?" Yossarian şok içindeydi. "Siz neden bahsediyorsunuz? Neden ben deli oluyor muşum? Asıl deli olan sizsiniz!"

Binbaşı Sanderson yine kızgınlıktan kıpkırmızı kesildi ve iki yumruğunu bacaklarına indirdi. "Bana deli demek," diye tükürürcesine bağırdı öfkeyle, "tipik sadist, kinci, paranoyak tepkidir! Sen gerçekten delisin!"

"O zaman neden beni eve göndermiyorsunuz?"

"Ve seni eve gönderiyorum!"

"Beni eve gönderiyorlar!" diye bildirdi Yossarian sevinçle, topallaya topallaya koğuşa döndüğünde.

"Beni de!" diye sevindi A. Fortiori. "Biraz önce koğuşuma gelip söylediler."

"Ya ben?" diye sordu Dunbar huysuz huysuz doktorlara.

"Sen mi?" diye yanıt verdi doktorlar sertçe. "Sen Yossarian'la gidiyorsun. Doğrudan savaşa!"

Ve birlikte savaşa döndüler. Ambulans onu birliğe geri götürdüğünde Yossarian öfkeden köpürüyordu. Adalet talep etmek için aksaya aksaya Doktor Daneeka'nın yanına gitti. Adam acı ve küçümsemeyle surat asarak dik dik baktı ona.

"Sen!" diye suçlarcasına, tiksintiyle nida etti Doktor Daneeka yaslı bir sesle, gözlerinin altındaki yumurta biçiminde, haşin, kınayan keselerle. "Kendinden başka kimseyi düşünmüyorsun. Sen hastaneye gittiğinden beri neler olduğunu merak ediyorsan git de bombardıman hattına bak."

Yossarian şaşırmıştı. "Savaşı mı kaybediyoruz?"

"Kaybetmek mi?" diye haykırdı Doktor Daneeka. "Paris'i ele geçirdiğimizden beri askeri durumumuz cehenneme döndü. Bunun olacağını biliyordum." Duraksadı, asık suratlı aksiliği melankoliye dönüştü. Doktor hepsi Yossarian'ın suçuymuş gibi sinirle kaşlarını çattı. "Amerikan birlikleri Alman topraklarına giriyor. Ruslar Romanya'nın tamamını ele geçirdi. Daha dün Sekizinci Ordu'daki Yunanlılar Rimini'yi ele geçirdi. Almanlar her yerde savunmaya geçti!" Doktor Daneeka yine durdu ve derin bir nefes alarak keskin bir ıstırapla bildirmeye hazırlandı. "Luftwaffe diye bir şey kalmadı!" diye feryat etti. Gözyaşlarına boğulmak üzereydi. "Koskoca Gotik hattı bozguna uğramak üzere!"

"Ee?" diye sordu Yossarian. "Sorun ne?"

"Sorun mu ne?" diye haykırdı Doktor Daneeka. "Hemen bir şeyler yapılmazsa Almanya teslim olabilir. Ve o zaman hepimizi Pasifik'e yollarlar!"

Doktor Daneeka'nın tuhaf dehşeti karşısında Yossarian'ın ağzı bir karış açık kalmıştı. "Sen deli misin? Ne dediğinin farkında mısın?"

"Evet, senin için gülmek kolay," diye alay etti Doktor Daneeka.

"Kim gülüyor?"

"En azından senin bir şansın var. Sen muharebedesin ve öldürülebilirsin. Ya ben? Benim umut edecek hiçbir şeyim yok."

"Sen aklını yitirmişsin!" diye bağırdı Yossarian, adamı gömleğinin yakasından yakalayarak. "Bunu biliyor musun? Şimdi aptal çeneni kapa da beni dinle."

Doktor Daneeka kendini kurtardı. "Benimle bu şekilde konuşmaya nasıl cüret edersin? Ben lisanslı bir doktorum."

"O zaman aptal lisanslı doktor çeneni kapa da hastanede bana ne söylediklerini dinle. Ben deliyim. Bunu biliyor muydun?"

"Ee?"

"Gerçekten deliyim."

"Ee?"

"Kafayı yemişim. Guguuk. Anlamıyor musun? Çatlatmışım. Yanlışlıkla benim yerime bir başkasını eve gönderdiler. Hastanede lisanslı bir psikiyatrist beni muayene etti ve bu onun kararıydı. Ben gerçekten deliyim."

"Ee?"

"Nasıl ee?" Doktor Daneeka'nın kavrayışsızlığı Yossarian'ın kafasını karıştırmıştı. "Bunun ne anlama geldiğini anlamıyor musun? Artık beni uçuştan men edebilir, eve gönderebilirsin. Deli bir adamı ölüme göndermezler, değil mi?"

"Başka kim ölüme gider ki?"

28

DOBBS

McWatt gitti ve McWatt deli değildi. Hâlâ aksayarak yürüyen Yossarian da değildi ve Yossarian iki defa daha gittikten sonra kendini bir Bologna görevi daha olacağı söylentisiyle tehdit edilirken bulunca bir sıcak akşamüstü doğrudan Dobbs'un çadırına gitti, parmağını dudaklarına götürdü ve, "Şşşş!" dedi.

"Onu niye susturuyorsun ki?" diye sordu Kid Sampson, bir yandan sayfalarının köşeleri kıvrılmış bir çizgi romana bakarken diğer yandan da ön dişleriyle mandalina soyarak. "Konuşmuyor bile."

"Siktir," dedi Yossarian Kid Sampson'a, başparmağını omzunun üzerinden çadırın girişine doğru bükerek.

Kid Sampson sarı kaşlarını anlayışla kaldırdı ve denileni yapmak üzere doğruldu. Sarkık sarı bıyıklarının içine doğru dört kez ıslık çaldı ve aylar önce ikinci el aldığı eziklerle kaplı eski, yeşil motosikletle gürleyerek tepelere doğru uzaklaştı. Yossarian motorun son hırlamaları da duyulmaz olana kadar bekledi. Çadırın içinde normal olmayan bir şeyler vardı. Fazla düzenliydi. Dobbs şişman bir puroyu tüttürerek merakla onu izlemekteydi. Yossarian bu kez cesur olmaya karar vermişti ve ölümüne korkuyordu.

"Tamam," dedi. "Hadi Albay Cathcart'ı öldürelim. Birlikte yaparız."

Dobbs vahşi bir dehşetle yatağından fırladı. "Şşşş!" diye kükredi. "Albay Cathcart'ı öldürmek mi? Sen neden bahsediyorsun?"

"Sessiz olsana, lanet olası," diye hırladı Yossarian. "Koca ada duyacak. Silahın hâlâ yanında mı?"

"Deli misin sen?" diye bağırdı Dobs. "Neden Albay Cathcart'ı öldürmek isteyeyim ki?"

"*Neden* mi?" Yossarian inanmazlıkla kaş çatarak Dobbs'a bakakaldı. "*Neden* mi? Bu senin fikrindi, değil mi? Hastaneye gelip benden bunu istememiş miydin?"

Dobbs yavaşça gülümsedi. "Ama o zaman yalnızca elli sekiz uçuş yapmıştım," diye açıkladı, zevkle purosunu çekiştirerek. "Artık toplandım ve eve gitmeye hazırım. Altmış uçuşumu tamamladım."

"Ee, ne olmuş?" diye yanıt verdi Yossarian. "Uçuş sayısını yine yükseltecek."

"Belki bu sefer yükseltmez."

"Her zaman yükseltiyor. Senin sorunun ne, Dobbs? Aç Joe'ya çantalarını kaç kez topladığını sor."

"Bekleyip neler olacağını görmeliyim," diye direndi Dobbs inatla. "Artık muharebe konumundan çıktığıma göre böyle bir şeye karışmak için deli olmam gerek." Purosunun külünü silkeledi. "Hayır, sana tavsiyem şu," dedi, "biz, geri kalanlar gibi altmış uçuşunu tamamla ve sonra neler olacağına bak."

Yossarian adamın gözüne bir yumruk indirme dürtüsüne karşı koydu. "Altmış uçuşu tamamlayana kadar yaşamayabilirim," diye sızlandı ifadesiz, kötümser bir sesle. " Onun yine Bologna görevi için gönüllü olduğuna dair bir söylenti dolaşıyor etrafta."

"Bu yalnızca bir söylenti," diye işaret etti Dobbs böbürlenerek. "Duyduğun her söylentiye inanmamalısın."

"Bana öğüt vermeyi keser misin?"

"Neden Orr'la konuşmuyorsun?" diye öğüt verdi Dobbs. "Orr geçen hafta Avignon uçuşunda yine suya düştü. Belki albayı öldürecek kadar mutsuzdur."

"Orr'un kafası mutsuz olmasına yetecek kadar çalışmıyor."

Yossarian daha hastanedeyken Orr yine suya düşmüştü. Yaralanmış uçağını Marseilles açıklarında, cam mavisi sulara nazikçe indirmişti. Bunu öyle büyük, öyle kusursuz bir beceriyle yapmıştı ki altı kişilik mürettebatından tek kişinin bile burnu kanamamıştı. Deniz henüz uçağın çevresinde yeşil-beyaz köpürürken ön ve arka çıkış kapakları açılmış, adamlar açılmayı reddederek nafile, boyunlarından ve bellerinden sarkan gevşek Mae West can yelekleri içinde becerebildiklerince hızla dışarı çıkmışlardı. Can yelekleri açılmamıştı, çünkü Milo şişmesi gereken bölmelerin içindeki ikili karbondioksit tüplerini çıkarmış, subayların yemekhane salonunda sunduğu çilekli ve hindistan cevizli dondurmalı gazozları yapmakta kullanmış, yerlerine de teksir makinesinde çoğalttığı notları koymuştu: "M & M Girişim'in çıkarına olan, vatanın çıkarınadır." Batmakta olan uçaktan en son Orr çıkmıştı.

"Onu görmeliydin!" diye kahkahalarla kükredi Çavuş Knight olayı Yossarian'a anlatırken. "Gördüğüm en komik şeydi. Mae West yeleklerinin hiçbiri çalışmıyordu, çünkü Milo içlerindeki karbondioksit tüplerini çalıp siz piçlerin subay yemekhanesinde yediğiniz dondurmalı gazozları yapmakta kullanmıştı. Ama durumumuzun o kadar da kötü olmadığı anlaşıldı. İçimizde yüzme bilmeyen yalnızca bir kişi vardı ama Orr'un daha biz uçağın üzerinde dururken iplerinden yakalayıp oraya kadar getirdiği salın üzerine çıkardık adamı. O küçük çatlağın bu tür işlerde yeteneği olduğu kesin. Sonra diğer sal da kurtuldu ve yüzüp gitti, bu yüzden altımız birden diz dize, ilk salın içine doluştuk. O kadar yakın oturuyorduk ki yanındaki adamı saldan suya devirmeden kıpırdayamıyordun. Biz uçaktan ayrıldıktan üç saniye sonra uçak battı ve denizin ortasında yapayalnız kaldık. Sonra Mae West yeleklerimizin

tıpalarını açıp sorunun ne olduğuna baktık ve Milo'nun, onun çıkarına olan şeyin hepimizin çıkarına olduğunu söyleyen notlarını bulduk. Piç herif! Tanrım, nasıl küfrettik ona ama! Senin Orr dışında. O sırıtıp duruyordu. Milo'nun çıkarına olan şeyin *gerçekten* de bizim de çıkarımıza olabileceğini düşünür gibiydi.

"Yemin ederim, biz onu izler ve ne yapacağımızı söylemesini beklerken Orr'u orada, salın kenarında bir geminin kaptanı gibi otururken görmeliydin. Nöbete yakalanmış gibi ikide bir ellerini bacaklarına vuruyor, "Pekâlâ, pekâlâ," diyor, sonra kafayı yemiş küçük bir kaçık gibi kıkırdıyor, sonra yine, "Pekâlâ, pekâlâ," diyor, sonra kafayı yemiş küçük bir kaçık gibi biraz daha kıkırdıyordu. Moronun tekini seyretmekten farkı yoktu. O ilk, birkaç dakika içinde aklımızı kaçırmamamızı sağlayan onu izlemek oldu. Dalgalar üstümüzden aşıyor, birkaçımızı suya deviriyordu, sonra sala tırmanıyorduk ve bir sonraki dalga tarafından yine suya devriliyorduk. Gerçekten komikti. Devamlı düşüyor, tırmanıyorduk. Yüzemeyen adam salın ortasına uzanmıştı ama orada bile boğulacaktı neredeyse, çünkü salın içindeki su o kadar derindi ki yüzüne çarpıp duruyordu. Ah, Tanrım!

"Sonra Orr salın üzerindeki bölmeleri açmaya başladı ve asıl eğlence o zaman başladı. İlk önce çikolata dolu bir kutu buldu ve kutuyu elden ele dolaştırdık, böylece dalgalar bizi denize devirirken oturup tuzlu, ıslak çikolata yedik. Sonra bulyon küpleri ve alüminyum kupalar buldu ve bize çorba yaptı. Sonra çay buldu. Evet, onu da yaptı! Bir düşün, biz kıçımıza bile su kaçmış halde, sular içinde sırılsıklam oturmuşuz, o bize çay servisi yapıyor. Ben saldan düşüp duruyordum, çünkü gülmeden duramıyordum. Hepimiz gülüyorduk. Ama o, o aptal kıkırtısı ve deli sırıtışı dışında son derece ciddiydi. Ne ahmak! Ne bulduysa kullanıyordu. Köpekbalığı kovucu buldu ve suya serpti. İşaret boyası buldu ve suya attı. Sonra bir olta ve kurutulmuş balık buldu ve biz denizin ortasında

ölmeden ya da Almanlar Spezia'dan bir tekne gönderip bizi tutsak almadan ya da hepimizi makineli tüfekle taramadan Hava-Deniz Kurtarma Servisi bizi kurtarmaya geliyormuş gibi aydınlandı yüzü. Orr o oltayı denize attı ve mutlu mutlu çekmeye başladı. "Teğmen, ne tutmayı umuyorsun?" diye sordum ona. "Morina balığı," dedi. Ve ciddiydi. Hiç morina balığı yakalayamamış olması iyi bir şey, çünkü yakalamış olsa o balığı çiğ çiğ yerdi ve bize de yedirirdi, çünkü bulduğu küçük kitap morina balığını çiğ çiğ yiyebileceğini söylüyordu.

"Sonra tatlı kaşığı boyunda küçük mavi bir kürek buldu ve kürek çekmeye başladı. Toplam dört yüz elli kiloluk cüsseyi o küçük sopayla yürütmeye çalışıyordu. Hayal edebiliyor musun? Sonra küçük bir manyetik pusula ve kocaman, su geçirmez bir harita buldu. Haritayı dizlerine yaydı ve pusulayı tepesine koydu. Kurtarma servisi otuz dakika sonra bizi bulana kadar zamanını bu şekilde, dizlerine açtığı harita, üzerinde pusula, oltayı arkasından sürükleyerek ve o minik, mavi küreği becerebildiğince hızla çekerek kullandı. Sanırsın Majorca'ya gidiyoruz. Tanrım!"

Çavuş Knight Majorca hakkında her şeyi biliyordu, Orr da öyle, çünkü Yossarian onlara sık sık İspanya, İsviçre ve İsveç'te, Amerikan havacılarının son derece rahat ve lüks koşullar altında savaş süresince gözaltında tutulduğu yerler olduğunu anlatmıştı. Oraya uçmaları yeterliydi. Gözaltına alınma konusunda birliğin önde gelen otoritesi Yossarian idi ve kuzey İtalya'ya uçtuğu her seferinde İsviçre'ye nasıl acil iniş yapabileceğini çoktan planlamış olurdu. Aslında İsveç'i tercih ederdi, orada zekâ düzeyi daha yüksekti, alçak, ciddi seslerle konuşan güzel kızlarla çırılçıplak yüzebilirdi ve mutlu, disiplinsiz, gayrimeşru Yossarian'larla dolu koskocaman kabileler doğmasına ve devlet yardımıyla hayata atılmalarına aracılık ederdi; ama İsveç çok uzakta, erişemeyeceği bir yerdeydi ve Yossarian İtalyan Alpleri üzerinde bir motorunu vuracak ve ona İsviçre'ye yönelme bahanesi verecek uçaksavar mermisini

bekleyip duruyordu. Uçağı oraya yönlendirdiğini pilota bile söylemeyecekti. Yossarian sık sık güvenilir bir pilotla kumpas kurmayı, sahte bir arızalı motor ayarlamayı ve gövde üzerine konarak aldatmacaya dair ipuçlarını yok etmeyi düşlüyordu ama gerçekten güvendiği tek pilot McWatt'tı ve McWatt olduğu yerde mutluydu, uçağını Yossarian'ın çadırının üzerinden gürleyerek, alçaktan geçirirken hâlâ çok eğleniyordu. Adam uçağını yüzmek için kumsala gitmiş olan insanların üzerinden öyle alçaktan uçuyordu ki pervanelerin yarattığı vahşi rüzgâr suda karanlık oyuklar açıyor, takip eden birkaç saniye boyunca çalkalanmaya devam eden köpük perdeleri yaratıyordu.

Dobbs ve Aç Joe söz konusu olamazdı, Orr da öyle. Yossarian, Dobbs tarafından reddedildikten sonra ümitsizlik içinde, aksaya aksaya çadıra döndüğünde Orr'u yine sobanın supabı ile uğraşırken bulmuştu. Orr'un ters çevrilmiş metal bir varilden imal etmeye çalıştığı soba, kendisinin döktüğü beton zeminin ortasında duruyordu. Dizleri üzerine çökmüş, titizlikle çalışıyordu. Yossarian ona dikkat etmemeye çalıştı ve yorgun argın yatağına gidip bitkin bir homurtuyla çöktü. Alnındaki ter damlacıkları ürpertmeye başlamıştı. Dobbs moralini bozuyordu. Doktor Daneeka moralini bozuyordu. Orr'a bakarken aklına gelen uğursuz felaket senaryoları moralini bozuyordu. İçsel ürpertilerle seğirmeye başladı. Sinirleri seğiriyordu ve bir bileğindeki damar hızla atmaya başlamıştı.

Orr omzunun üzerinden arkaya bakarak Yossarian'ı inceledi. Islak dudakları gerilmiş, kocaman at dişleriyle dolu dışbükey diş sıralarını sergiliyordu. Yana uzanarak dolabından bir şişe ılık bira aldı ve kapağını açtıktan sonra Yossarian'a uzattı. İkisi de tek kelime etmedi. Yossarian şişenin ağzındaki köpüğü yudumladı, sonra başını arkaya attı. Orr onu sessiz bir sırıtmayla, sinsice izledi. Yossarian, Orr'a ihtiyatla baktı. Or hafif, küflü bir kıkırtı kopardı ve çökerek işinin başına döndü. Yossarian gerildi.

"Başlama," diye yalvardı tehditkâr bir sesle, bira şişesini

kavrayan iki eli titreyerek. "Soban üzerinde çalışmaya başlama."

Orr bet bir kahkahayla usulca güldü. "Bitti sayılır."

"Hayır, sayılmaz. Daha yeni başlıyorsun."

"Supap burada. Gördün mü? Topladım sayılır."

"Ve tekrar parçalamak üzeresin. Ne yaptığını biliyorum, piç herif. Üç yüz kez yapmanı izledim."

Orr sevinçle ürperdi. "Bu yakıt borusundaki sızıntıyı gidermek istiyorum," diye açıkladı. "Artık yalnızca damlıyor."

"Seni izlemeye dayanamam," diye itiraf etti Yossarian ifadesizce. "Büyük bir şeylerle çalışmak istiyorsan, sorun değil. Ama o supap minik parçalarla dolu ve şu anda senin o kadar küçük ve önemsiz parçalar üzerinde çalışmanı izleyecek sabrım yok."

"Küçük olmaları önemsiz oldukları anlamına gelmiyor."

"Umurumda değil."

"Bir kerecik?"

"Ben yokken. Sen mutlu bir embesilsin ve benim gibi hissetmenin ne demek olduğunu bilmiyorsun. Sen anlamamın imkânsız olduğu küçük şeyler üzerinde çalışırken bana bir şeyler oluyor. Sana tahammül edemediğimi anladım. Senden nefret etmeye başlıyorum ve yakında bu şişeyi kafanda kırmayı ve şuradaki avcı bıçağını gırtlağına saplamayı ciddi ciddi düşünmeye başlayacağım. Anlıyor musun?"

Orr zekice başını salladı. "Supabı şimdi sökmeyeceğim," dedi ve yorulmak bilmez, yavaş, sonsuz bir titizlikle, kaba, biçimsiz yüzünü yere iyice eğerek, hiç düşünmüyormuş gibi görünmesine sebep olan sınırsız, ağır bir konsantrasyonla minik mekanizmayı kurcalayarak supabı sökmeye başladı.

Yossarian sessizce küfretti ve onu görmezden gelmeye karar verdi. "Hem, o sobanın ne acelesi var ki?" diye bağırdı bir an sonra kendini tutamayarak. "Hava hâlâ sıcak. Muhtemelen yakında yüzmeye gideriz. Neden soğuk için endişeleniyorsun?"

"Günler gittikçe kısalıyor," diye yorum yaptı Orr filozofça. "Henüz zaman varken bu işi bitirmek istiyorum. İşim bittiği zaman birlikteki en iyi soba seninki olacak. Monte ettiğim bu besleme mekanizması sayesinde bütün gece yanacak ve bu metal plakalar da ısıyı bütün çadıra dağıtacak. Yatarken bu şeyin üzerine bir miğfer dolusu su bırakırsan uyandığında yüzünü sıcak suyla yıkayabilirsin. Bu güzel olmaz mı? Yumurta ya da çorba pişirmek istersen, tek yapman gereken buraya bir tencere bırakmak ve sobayı beslemek."

"Neden benden bahsediyorsun?" diye sordu Yossarian. "Sen nerede olacaksın?"

Orr'un güdük bedeni aniden bastırılmış bir memnuniyetle sarsıldı. "Bilmiyorum," diye nida etti ve takırdayan at dişlerinin arasından aniden bir duygu patlaması gibi tuhaf, titrek bir kıkırtı fışkırdı. Çalışmaya devam ederken hâlâ gülüyordu ve sesi tükürükle boğulmuştu. "Beni bu şekilde vurmaya devam ederlerse nerede olurum, bilmiyorum."

Yossarian etkilenmişti. "Neden uçmayı bırakmaya çalışmıyorsun, Orr? Bahanen var."

"Yalnızca on sekiz uçuş yaptım."

"Ama hemen her seferinde düşürüldün. Her havalandığında ya suya ya karaya mecburi iniş yapıyorsun."

"Ah, görev uçuşu yapmaya aldırmıyorum. Çok eğlenceliler, sanırım. Önde uçmazken birkaç kez benimle uçmayı denemelisin. Sırf eğlenmek için. Ha ha." Orr göz ucuyla anlamlı anlamlı Yossarian'a baktı.

Yossarian onun bakışlarından kaçındı. "Beni yine öne geçirdiler."

"Önde uçmazken. Kafan benimki gibi çalışsa ne yapardın, biliyor musun? Doğrudan Piltchard ile Wren'e gider, benimle uçmak istediğini söylerdin."

"Ve seninle her havalandığımda vurulurdum, değil mi? Bunda eğlenceli olan ne?"

"İşte tam olarak bu yüzden yapmalısın," diye ısrar etti Orr.

"Denize ya da karaya mecburi iniş yapmak konusunda, buralardaki en iyi pilot benimdir herhalde. Senin için iyi bir egzersiz olur."

"Ne için egzersiz?"

"Denize ya da karaya mecburi iniş yapmak durumunda kalman olasılığına karşı. Ha ha ha."

"Bana verecek bir biran daha var mı?" diye sordu Yossarian surat asarak.

"Kafama indirmek için mi?"

Yossarian bu sefer güldü. "Roma'daki şu orospu gibi mi?"

Orr edepsizce güldü ve şişman, yaban elması yanaklarını zevkle şişirdi. "Ayakkabısıyla neden kafama kafama vurduğunu bilmeyi gerçekten istiyor musun?" diye takıldı.

"Biliyorum zaten," diye karşılık verdi Yossarian. "Nately'nin orospusu söyledi."

Orr canavar şeklindeki bir oluk başı gibi sırıttı. "Hayır, söylemedi."

Yossarian, Orr için üzüldü. Orr öylesine ufak tefek ve çirkindi ki. Hayatta kalırsa onu kim koruyacaktı? Orr gibi sıcak yürekli, saf bir cüceyi, gözlerinde sinek olan ve bulduğu her fırsatta kibir ve özgüvenle kasıla kasıla onu ezip geçecek Appleby gibi külhanbeylerinden, hiziplerden ve uzman atletlerden kim koruyacaktı? Yossarian sık sık Orr için endişelenirdi. Düşmanlık ve dolandırıcılığa, hırslı insanlara, patronun karısının acı züppeliğine, kâr amacı güden ahlaksız, yozlaşmış hakaretlere, kötü et satan dost canlısı kasap komşuya karşı kim ona kalkan olacaktı? Orr gür, dalgalı, rengârenk saçları tam ortadan ikiye ayrılmış, her şeyden bihaber mutlu bir alıktı. Onlar için Orr'u hedef almak çocuk oyunu olurdu. Onun parasını alırlar, karısını becerirler, çocuklarına da hiç nazik davranmazlardı. Yossarian bir merhamet dalgasına boğulduğunu hissetti.

Edepsiz bir zihni ve onu hayatı boyunca düşük gelirli bir hayata mahkum edecek bin kıymetli becerisi olan Orr eksant-

rik bir yer cücesi, sevilesi bir ucubeydi. Havya kullanarak iki tahtayı birbirine çiviler, böylece tahtanın yarılmasını ve çivilerin eğilmesini engellemiş olurdu. Delik delebilirdi. Yossarian hastanedeyken çadırda bir sürü iş yapmıştı. Yontup eğeleyerek betona kanal açmış, dışarıda inşa ettiği yükseltilmiş platformun üzerine oturttuğu tanktan çadırdaki sobaya uzanan ince boruyu kanalın içinden geçirmişti. Fazlalık bomba parçalarından, şöminede kullanılacak bir odun desteği yapmış, onu gümüş rengi, kalın odunlarla doldurmuştu. Seks dergilerinden yırttığı iri göğüslü kızların resimlerini boyalı ahşaptan çerçevelere geçirmiş, şömine rafının üzerine asmıştı. Orr boya kutusu açabilirdi. Boya karıştırabilir, boya inceltebilir, boya çıkarabilirdi. Odun kesebilir, cetvelle bir şeyleri ölçebilirdi. Ateş yakmayı bilirdi. Çukur kazabilirdi ve yakındaki yemekhanenin tanklarından tenekelerle ya da mataralarla su getirip o çukurları doldurmak konusunda gerçek bir yeteneği vardı. Bir ağaç kütüğü gibi yorulmak bilmez, bir ağaç kütüğü gibi suskun bir biçimde bıkıp usanmadan saatlerce anlamsız işlerle uğraşabilirdi. Yaban hayatı üzerine esrarengiz ölçüde bilgi sahibiydi ve köpeklerden, kedilerden, böceklerden, pervanelerden, ya da morina yavrusu ve işkembe gibi yemeklerden korkmazdı.

Yossarian kasvetle içini çekti ve Bologna görevi söylentisi hakkında düşünmeye başladı. Orr'un sökmekte olduğu supap başparmağı boyundaydı ve içinde, zarfı hariç otuz yedi ayrı parça vardı. O parçaların bazıları o kadar küçüktü ki yere düzenli sıralar halinde dizerken Orr'un onları tırnak uçları arasında dikkatle sıkıştırması gerekiyordu. Bu amansız, yöntemli, tekdüze işlem sırasında Yossarian'a manyak bir yaramazlık ifadesiyle göz ucuyla baktığı zamanlar haricinde asla hızlanmıyor, asla yavaşlamıyor, asla yorulmuyor, asla durmuyordu. Yossarian onu izlememeye çalıştı. Parçaları saydı ve aklını yitireceğini düşündü. Yüzünü çevirip gözlerini kapattı ama bu daha da kötüydü, çünkü şimdi yalnızca sesler vardı, deli edici,

bitmek tükenmek bilmez, berrak tıkırtılar, ellerin ve ağırlıksız parçaların çıkardığı hışırtı sesleri. Orr itici bir sesle, hırıldayarak düzenli nefesler alıyor veriyordu. Yossarian yumruklarını sıktı ve çadırdaki ölü adamın yatağının üzerinde, kılıfının içinde asılı duran uzun, kemik kabzalı avcı bıçağına baktı. Orr'u hançerleme fikri aklına gelir gelmez gerginliği azaldı. Orr'u öldürme fikri o kadar saçmaydı ki, tuhaf bir büyülenmişlikle, ciddi ciddi aklında evirip çevirmeye başladı bu fikri. Soğancığının nerede olabileceğini bulmak için Orr'un ensesine baktı. Bıçağı oraya nazikçe sokmak Orr'u öldürür, ikisi için de bir sürü ciddi, ıstırap verici sorunu çözerdi.

"Acıyor mu?" diye sordu Orr tam o anda, savunma içgüdüsü eseriymiş gibi.

Yossarian dikkatle süzdü onu. "Ne acıyor mu?"

"Bacağın," dedi Orr tuhaf, gizemli bir kahkahayla. "Hâlâ biraz aksıyorsun."

"Yalnızca alışkanlık, sanırım," dedi Yossarian rahat bir nefes alarak. "Muhtemelen yakında atlatırım."

Orr yana yuvarlandı ve bir dizi üzerinde doğrularak Yossarian'a döndü. "Hatırlıyor musun," dedi yavaşça, düşünceli düşünceli, zar zor hatırlayabilirmiş gibi, "hani o gün Roma'da kafama vuran bir kız vardı?" Aldanan Yossarian'ın istemsiz nidasına güldü. "Seninle o kız konusunda bir anlaşma yapacağım. Bir soruyu yanıtlarsan sana o gün o kızın neden ayakkabısıyla kafama vurduğunu anlatacağım."

"Soru ne?"

"Nately'nin orospusunu becerdin mi?"

Yossarian şaşkınlıkla güldü. "Ben mi? Hayır. Şimdi neden kızın ayakkabısıyla sana vurduğunu söyle."

"Soru bu değildi," diye bildirdi Orr muzaffer bir sevinçle. "Bu yalnızca sohbetti. Kız sen onu becermişsin gibi davranıyor."

"Eh, becermedim. Nasıl davranıyor?"

"Senden hoşlanmıyormuş gibi davranıyor."

"O kimseden hoşlanmıyor."

"Yüzbaşı Black'ten hoşlanıyor," diye hatırlattı Orr.

"Adam ona pislik gibi davranıyor da ondan. Herkes bu şekilde kız tavlayabilir."

"Kız sol bacağına üzerinde adamın ismi olan bir köle prangası takıyor."

"Bunu Nately'yi iğnelemek için yapıyor."

"Hatta Nately'den aldığı paranın bir kısmını Yüzbaşı Black'e veriyor."

"Baksana, benden ne istiyorsun?"

"Benim kızı becerdin mi?"

"Senin kız mı? Senin kız kim?"

"Ayakkabısıyla kafama vuran."

"Onunla bir iki kez birlikte oldum," diye itiraf etti Yossarian. "Ne zamandan beri senin kız oldu? Neye varmaya çalışıyorsun?"

"O da senden hoşlanmıyor."

"Benden hoşlanıp hoşlanmamasından bana ne? Senden ne kadar hoşlanıyorsa benden de o kadar hoşlanıyor."

"Ayakkabısıyla senin kafana vurduğu oldu mu hiç?"

"Orr, yoruldum artık. Neden beni rahat bırakmıyorsun?"

"Ha ha ha. Ya Roma'daki şu sıska kontes ile sıska gelinine ne dersin?" diye ısrar etti Orr iblis gibi, gittikçe daha çok zevklenerek. "Onları becerdiğin oldu mu hiç?"

"Ah, keşke yapabilsem," diye içini çekti Yossarian dürüstçe. Sırf soru bile aklına onların minicik, hamur gibi kalçalarının ve göğüslerinin vereceği şehvetli, kullanılmış, yoz duyguyu getirmişti.

"Onlar da senden hoşlanmıyor," diye yorum yaptı Orr. "Onlar Aarfy'den hoşlanıyorlar, Nately'den hoşlanıyorlar ama senden hoşlanmıyorlar. Kadınlar senden hiç hoşlanmıyor gibi. Sanırım senin insanları kötü etkileyen biri olduğunu düşünüyorlar."

"Kadınlar deli," diye yanıt verdi Yossarian ve şimdi gelece-

ğini bildiği cümleyi bekledi.

"Ya senin diğer kız?" diye sordu Orr sahte bir merakla. "Şişman olan? Hani kel. Bilirsin, Sicilya'da bütün gece üzerimize terleyip duran sarıklı, şişman, kel kız? O da mı deli?"

"O da mı benden hoşlanmıyordu?"

"Saçları olmayan bir kızla nasıl yapabildin?"

"Saçları olmadığını nereden bilecektim?"

"Biliyordum," diye böbürlendi Orr. "Baştan beri biliyordum."

"Kel olduğunu biliyor muydun?" diye bağırdı Yossarian şaşkınlıkla.

"Hayır, bir parçasını monte etmeyi unutursam bu supabın çalışmayacağını biliyordum," diye yanıt verdi Orr, Yossarian'ı yine kandırmayı başardığı için sevinçten kıpkırmızı kesilerek. "Bana şuraya yuvarlanan küçük contayı uzatır mısın? Hemen ayağının dibinde."

"Hayır, değil."

"Tam burada," dedi Orr ve tırnak uçlarıyla görünmez bir şey alıp Yossarian'ın görmesi için kaldırdı. "Şimdi baştan başlamam gerekecek."

"Baştan başlarsan seni öldürürüm. Seni oracıkta katlederim."

"Neden benimle uçmuyorsun?" diye sordu Orr aniden ve ilk defa Yossarian'ın yüzüne doğrudan baktı. "İşte, yanıt vermeni istediğim soru bu. Neden hiç benimle uçmuyorsun?"

Yossarian büyük bir utançla yüzünü çevirdi. "Sana nedenini söyledim. Çoğu zaman öndeki bombardıman uçağına alıyorlar beni."

"Sebebi bu değil," dedi Orr başını iki yana sallayarak. "İlk Avignon uçuşundan sonra Piltchard ile Wren'e gidip bir daha benimle uçmak istemediğini söyledin. Sebebi bu, değil mi?"

Yossarian kızardığını hissetti. "Hayır, söylemedim," diye yalan söyledi.

"Evet, söyledin," diye ısrar etti Orr sakin sakin. "Onlardan

bir daha ben, Dobbs ve Huple tarafından kullanılan bir uçağa verilmemeni talep ettin, çünkü bize güvenmiyordun. Ve Piltchard ile Wren sana istisna yapamayacaklarını, çünkü bizimle uçmak zorunda olan adamlar için adil olmayacağını söylediler."

"Ee?" dedi Yossarian. "Demek ki onlarla konuşup konuşmamam fark etmemiş, değil mi?"

"Ama bir daha seni benimle uçurmadılar." Yine dizleri üzerine çökmüş, çalışmakta olan Orr kızgınlıkla ya da terslenerek değil, incinmiş bir tevazuyla konuşuyordu ki bunu izlemek çok çok daha acı vericiydi. Orr, durum komikmiş gibi sırıtmaya ve kıkırdamaya devam etti. "Biliyor musun, gerçekten de benimle uçmalısın. Ben oldukça iyi bir pilotum ve sana göz kulak olurum. Defalarca vurulup düşmüş olabilirim ama bu benim suçum değil ve benim uçağımda kimsenin canı yanmadı. Evet, bayım; kafan çalışsa ne yapardın, biliyor musun? Doğrudan Piltchard ile Wren'e gider, bütün uçuşlara benimle çıkmak istediğini söylerdin."

Yossarian öne eğildi ve Orr'un yüzündeki, birbiriyle çelişen duygulardan oluşan esrarengiz maskeye baktı. "Bana bir şey mi anlatmaya çalışıyorsun?"

"Ha ha ha ha," diye karşılık verdi Orr. "Sana o gün o iri yarı kızın neden kafama ayakkabısıyla vurduğunu anlatmaya çalışıyorum. Ama bırakmıyorsun ki."

"Anlat."

"Benimle uçacak mısın?"

Yossarian bir kahkaha patlattı ve başını iki yana salladı. "Yine suya düşersin."

Orr söz konusu Bologna görevinde uçtuğu zaman gerçekten de yine suya düştü. Simsiyah fırtına bulutları yukarıda çalkalanırken, tek motoru kalmış uçağını sarsıcı bir gümbürtüyle, rüzgârın süpürdüğü dalgalı denize indirdi. Uçaktan çıkmakta geç kaldı ve kendini salda tek başına buldu. Diğer saldaki adamlardan uzaklara sürüklendi. Hava-Deniz Kurtarma

Servisi rüzgârı ve yağmuru yara yara gelip adamları aldığında Orr'un salı gözden kaybolmuştu bile. Birliğe döndüklerinde gece çöküyordu. Orr'dan haber yoktu.

"Endişelenme," diye temin eti Kid Sampson, Yossarian'ı, teknede kurtarıcılarının sardığı ağır battaniyeleri ve yağmurluğu çıkarmadan. "O fırtınada boğulmadıysa muhtemelen kurtarılmıştır. İddiaya girerim birazdan gelir."

Yossarian çadırına dönüp Orr'un birazdan gelmesini bekledi ve çadır onun için ısınsın diye ateşi yaktı. Soba güçlü, sağlam bir alevle, kusursuz bir şekilde yanıyor, Orr'un sonunda onarmayı bitirdiği muslukla alevlerin büyüklüğü ayarlanabiliyordu. Hafif bir yağmur yağıyor, çadırı, ağaçları ve yeri yumuşak bir sesle dövüyordu. Yossarian, Orr için bir teneke sıcak çorba pişirdi ve bir süre sonra kendi başına yedi. Orr için birkaç yumurta kaynattı ve onları da yedi. Sonra, bir sahra azık paketini açıp koca bir teneke dolusu Çedar peyniri yedi.

Endişeye kapıldığı her seferinde Orr'un her şeyi yapabileceğini hatırlattı kendine ve Çavuş Knight'ın tarif ettiği gibi, Orr'u salda, dalgın bir gülümsemeyle haritanın üzerine eğilmiş pusulayı tutarken ve sırıtkan, kıkırdayan ağzına birbiri ardına ıslak çikolataları tıkarken, gök gürültüsü, şimşekler ve yağmur altında parlak mavi, işe yaramaz oyuncak kürekle görev bilirlikle kürek çekerken ve kuru yem taktığı oltayı peşinden sürüklerken gözlerinin önüne getirip sessiz kahkahalara boğuldu. Orr'un hayatta kalma yeteneğinden gerçekten hiç kuşkusu yoktu. O aptal oltayla gerçekten balık yakalanabiliyorsa Orr yakalardı ve eğer peşinde olduğu şey morina balığıysa, daha önce o sularda morina balığı yakalanmamış olsa bile, Orr yakalardı. Yossarian pişmek üzere bir teneke çorba daha koydu ve ısındığı zaman onu da yedi. Ne zaman bir araba kapısının kapandığını duysa umutla gülümsüyor, beklenti içinde girişe dönüyor, ayak seslerini dinliyordu. Orr'un birazdan yağmurla ıslanmış iri, parlak gözler, yanaklar ve at dişleriyle, sarı bir yağmur şapkası ve üzerine çok büyük gelen bir yağmurluk

içinde neşeli bir New England midye avcısı gibi görünerek, aptal aptal içeri gireceğini ve yakaladığı koskocaman morina balığını kaldırarak Yossarian'a göstereceğini biliyordu. Ama Orr gelmedi.

29

PECKEM

Ertesi sabah da Orr'dan haber yoktu ve Çavuş Whitcomb övgüye değer bir hız ve büyük bir umutla, dokuz gün sonra Albay Cathcart'ın imzasıyla Orr'un en yakın akrabasına tek tip mektup göndermesini hatırlaması için ajandasına not aldı. Ama General Peckem'ın karargâhından haber vardı ve Yossarian karargâh odasının hemen dışındaki ilan panosunun önünde aksi bir kargaşa içinde toplanmış olan mayolu ve şortlu subay ve er kalabalığına karıştı.

"*Bu* Pazar'ın ne farkı var, bilmek isterim," diye soruyordu Aç Joe yüksek sesle Şef Beyaz Yarımyulaf'a. "Neden *her* Pazar geçit töreni yapmazken *bu* Pazar geçit töreni yapmıyormuşuz? Ha?"

Yossarian kalabalığı yarıp öne geçti ve ilan tahtasındaki kısa bildiriyi okuduğu zaman uzun, acılı bir inleme kopardı:

Elimde olmayan koşullardan dolayı bu Pazar
öğleden sonra büyük geçit töreni yapılmayacaktır.
ALBAY SCHEISSKOPF

Dobbs haklıydı. Gerçekten de herkesi denizaşırı ülkelere gönderiyorlardı. Bu hamleye sahip olduğu bütün enerji ve bilgelikle karşı koymaya çalışan Teğmen Scheisskopf bile. Teğmen Scheisskopf ağırbaşlı bir tatminsizlik içinde General Peckem'ın ofisine teslim oldu.

General Peckem Albay Scheisskopf'u coşkun bir cana yakınlıkla karşıladı ve onunla çalışacağı için çok sevindiğini söyledi. Ekibinde fazladan bir albay olması, artık fazladan iki binbaşı, dört yüzbaşı, on altı teğmen ve sayısız er, daktilo, masa, dosya dolabı, otomobil ve prestijine katkıda bulunacak ve General Dreedle'a açtığı savaşta vurucu gücünü arttıracak başka önemli araç ve teçhizat için üstlerini sıkıştırmaya başlayabileceği anlamına geliyordu. Artık iki albayı vardı; General Dreedle'ın ise yalnızca beş albayı ve onların da dördü harekat kumandanı idi. General Peckem hemen hemen hiç entrika çevirmeden sonunda gücünü iki katına çıkaran bir manevra gerçekleştirmişti. Ve General Dreedle gittikçe daha sık sarhoş oluyordu. Gelecek harika görünüyordu. General Peckem bu yepyeni, parlak albaya büyülenmiş gibi, aydınlık bir gülümsemeyle baktı.

General P.P. Peckem, yakın çalışma arkadaşlarından birinin çıkardığı işi başkalarının önünde eleştireceği zaman hep söylediği gibi bütün önemli konularda gerçekçi bir insandı. Elli üç yaşında yakışıklı, pembe tenli biriydi. Davranışları her zaman rahat ve kaygısızdı ve üniformaları özel dikilmişti. Gümüş rengi kır saçları, hafifçe miyop gözleri, ince, sarkık, şehevi dudakları vardı. Sezgileri güçlü, zarif, sofistike bir adamdı. Kendisi dışında herkesin zaaflarına karşı duyarlıydı ve kendisi dışında herkesi saçma bulurdu. General Peckem zevk ve stil konusundaki detaylara büyük önem verirdi. Her zaman *nicel olarak artıracak* bir şeyler bulurdu. Yaklaşan olaylar asla *yaklaşmaz*, her zaman *sırada* olurdu. Kendi kendini övdüğü *dahili haberleşme notları* yazdığı, yetkesinin *güçlendirilerek* tüm muharebe harekatlarını dahil etmesi için öneride bulun-

duğu doğru değildi, çünkü General Peckem *not* değil *memo* yazardı. Ve diğer subayların yazdığı *memo*ların stilini her zaman *abartılı, yapmacıklı* ya da *muğlak* bulurdu. Başkalarının hataları kaçınılmaz olarak *esef vericiydi*. Kurallar *zorlayıcıydı*. Güvenilir kaynaklardan *bilgi* aldığı hiç olmazdı, çünkü o *veri* alırdı. General Peckem sık sık kendini *mecburiyet altında* bulurdu. Genellikle bir şeylerle *yükümlü* olurdu ve sık sık *büyük gönülsüzlükle* hareket ederdi. Ne siyahın, ne de beyazın renkten sayıldığı aklından hiç çıkmaz, *sözlü* demek istediği zaman asla *sözel* demezdi. Hiç düşünmeden Plato, Nietzsche, Montaigne, Theodore Roosevelt, Marquis de Sade ve Warren G. Harding'den alıntı yapabilirdi. Albay Scheisskopf gibi bakir bir seyirci General Peckem'ın değirmeni için tahıldı; cinaslar, latifeler, iftiralar, söylevler, hikâyeler, atasözleri, nükteler, deyimler, espriler ve başka iğneleyici laflarla dolu koskoca, baş döndürücü bilgelik hazinesini ardına dek açmak için heyecan verici bir fırsattı. Albay Scheisskopf'a çevresini tanıtırken büyük bir incelikle bilgeliğini saçmaya başladı.

"Benim tek kusurum," diye yorum yaptı epey çalışılmış bir nüktedanlıkla, sözlerinin etkisini dikkatle izleyerek, "hiç kusurum olmaması."

Albay Scheisskopf gülmeyince General Peckem şaşaladı. Hevesi büyük bir kuşkunun altında ezildi. Oyunu en güvendiği paradokslardan biriyle açmıştı ve adamın aldırışsız yüzünden en ufak bir takdir ifadesi geçmeyince ciddi ciddi dehşete kapılmıştı. Albay Scheisskopf'un yüzü aniden ona, hem rengi, hem dokusuyla, kullanılmamış bir kurşunkalem silgisini hatırlatmıştı. Belki Albay Scheisskopf yorgundur, dedi General Peckem kendi kendine, yüce gönüllülükle; uzun yoldan gelmişti ve çevresindeki her şey yabancıydı. General Peckem emri altındaki tüm subay ve erlere aynı rahat hoşgörü ve tahammülü gösterirdi. Sık sık, onun için çalışan insanlar ona elini uzatsa, kendinin onlara elini uzatmaktan daha fazlasını yapacağını söylerdi ve sonuç olarak, diye eklerdi cin gibi bir

kahkahayla, asla ortak bir noktada buluşamazlardı. General Peckem kendini estetikten anlayan entelektüel biri olarak görürdü. İnsanlar buna katılmadığında, onlara *objektif* olun, derdi.

Gerçekten de Albay Scheisskopf'a cesaretlendirircesine bakan ve yüce gönüllü bir affedicilikle telkinlerine kaldığı yerden devam eden, objektif bir Peckem idi. "Aramıza tam zamanında katıldın, Scheisskopf. Birliklerimize yeterince önderlik yapamamamız dolayısıyla yaz taarruzu tavsadı. Durumumuzun ne kadar iyi olduğunu, ne kadar üretken olduğumuzu insanlara bildirecek memolar yazacak, senin gibi zorlu, deneyimli, becerikli bir subaya acilen ihtiyacım var. Umarım üretken bir yazarsındır."

"Ben yazmak konusunda pek bir şey bilmem," diye terslendi Albay Scheisskopf surat asarak.

"Eh, bunun için endişelenme," diye devam etti General Peckem kayıtsızca elini sallayarak. "Sana verdiğim işi başkasına aktar ve şansına güven. Biz buna sorumluluğu delege etmek diyoruz. Benim yönettiğim bu eşgüdümlü organizasyonda, alt seviyelerde bir yerde, iş onlara ulaştığında onları yapan insanlar var ve benim çok fazla çaba harcamama gerek kalmadan işler rahatça yürüyor. Bu kocaman bölümde yaptığımız hiçbir iş aslında çok önemli değil ve asla acelemiz yok. Diğer yandan, o işi büyük üretkenlikle yaptığımızı insanların bilmesini sağlamak çok önemli. Kendini işgücünden yoksun bulursan bilgim olsun. Sana el vermeleri için iki binbaşı, dört yüzbaşı ve on altı teğmen talebinde bulundum bile. Yaptığımız hiçbir iş çok önemli olmasa da, onları en iyi şekilde yapmamız önemli. Sence de öyle değil mi?"

"Ya geçit törenleri?" diye araya girdi Albay Scheisskopf.

"Ne geçit töreni?" diye sordu General Peckem, adama verdiği eğitimin pek yerine ulaşmadığını hissederek.

"Her Pazar öğleden sonra geçit töreni düzenleyemeyecek miyim?" diye sordu Albay Scheisskopf hırçın hırçın.

"Hayır. Elbette düzenleyemeyeceksin. Bu fikre nereden kapıldın?"

"Ama düzenleyebileceğimi söylemişlerdi."

"Kim söyledi?"

"Beni buraya tayin eden subaylar. Bana, askerleri geçit törenlerinde dilediğim kadar yürütebileceğimi söylemişlerdi."

"Sana yalan söylemişler."

"Ama bu haksızlık, komutanım."

"Üzgünüm, Scheisskopf. Seni burada mutlu etmek için elimden gelen her şeyi yaparım ama geçit törenleri söz konusu değil. Böyle bir geçit töreni düzenlemek için organizasyonumuzda yeterli adamımız yok ve muharebe birimlerimizi yürümeye zorlarsak isyan ederler. Korkarım biz kontrolü ele geçirene kadar bir süre beklemen gerekecek. Sonra adamlarla ne istersen onu yaparsın."

"Ya karım?" diye sordu Albay Scheisskopf hoşnutsuz bir kuşkuyla. "Onu buraya getirtebileceğim, değil mi?"

"Karın mı? Neden onu getirtmek isteyesin ki?"

"Karı-koca birlikte olmalı."

"Bu da söz konusu değil."

"Ama onu getirtebileceğimi söylemişlerdi!"

"Sana yine yalan söylemişler."

"Bana yalan söylemeye hakları yoktu!" diye itiraz etti Albay Scheisskopf, gözleri kızgınlıkla yaşararak.

"Elbette vardı," diye terslendi General Peckem soğuk ve hesaplı bir sertlikle, yeni albayının azmini orada ve o anda ateşle sınamaya karar vererek. "Eşekleşme, Scheisskopf. İnsanların kanunlarla yasaklanmamış her şeyi yapmaya hakları vardır ve sana yalan söylemeyi yasaklayan bir kanun yok. Bir daha bu tür duygusal saçmalıklarla zamanımı harcama. Duydun mu?"

"Evet, komutanım," diye mırıldandı Albay Scheisskopf.

Albay Scheisskopf içler acısı bir şekilde soluverdi ve General Peckem bir ast olarak ona zayıf iradeli birini gönderen

kadere şükretti. Yürekli bir asta sahip olmayı hayal bile edemiyordu. Zafer kazanınca General Peckem yumuşadı. Adamlarını küçük düşürmek hoşuna gitmezdi. "Karın Ordu Kadın Teşkilatı'ndan olsa, muhtemelen onu buraya naklettirebilirdik. Ama bundan fazlasını yapamam."

"Ordu Kadın Teşkilatı'nda bir arkadaşı var," dedi Albay Scheisskopf umutla.

"Korkarım yeterli değil. Bayan Scheisskopf dilerse Ordu Kadın Teşkilatı'na katılsın. O zaman onu buraya getirtirim. Ama bu arada, sevgili Albay, izin verirsen biz kendi küçük savaşımıza dönelim. İçinde bulunduğumuz askeri durum, kısaca şöyle." General Peckem kalktı ve devasa, renkli haritalarla dolu döner askılığa gitti.

Albay Scheisskopf soldu. "Muharebeye girmiyoruz, değil mi?" deyiverdi dehşetle.

"Ah, hayır, elbette girmiyoruz," diye temin etti General Peckem onu, hoşgörüyle, dostça gülerek. "Bana *birazcık* güven, olmaz mı? Hâlâ burada, Roma'da olmamızın sebebi bu. Ben de Floransa'da, eski Birinci Sınıf Er Wintergreen ile daha yakın temas halinde olmayı isterdim, kuşkusuz. Ama Floransa muharebe alanına bana uymayacak kadar yakın." General Peckem tahta bir işaret çubuğu aldı ve lastik ucunu neşeyle İtalya'nın bir kıyısından diğerine kadar gezdirdi. "Bunlar, Scheisskopf, Almanlar. Gotik Hattı üzerinde, dağlara sağlamca yerleşmişler ve bahar sonlarına kadar da püskürtülemezler ama bizdeki sersemler uğraşmayı bırakmayacaklardır. Bu biz, Moral Hizmetler'dekilere, amacımıza ulaşmak için hemen hemen dokuz ay veriyor. Ve o amaç, ABD Hava Kuvvetleri'ndeki bütün bombardıman gruplarını ele geçirmek. Hem," dedi General Peckem, dikkatle planlanmış pesten bir gülüşle, "düşmanın üzerine bomba yağdırmak moral hizmet değilse, dünya üzerinde ne moral hizmet sayılır, merak ediyorum. Sence de öyle değil mi?" Albay Scheisskopf onayladığına dair herhangi bir işaret vermedi ama General kendi söylevine kendini öyle

kaptırmıştı ki fark etmedi. "Şu anda konumumuz mükemmel. Durmaksızın seninki gibi destek kuvvetler geliyor ve stratejimizi dikkatle planlamak için epey zamanımız var. En yakın hedefimiz," dedi, "hemen, burada." General Peckem işaret çubuğunu güneye, Pianosa adasına çevirdi ve siyah yağlı kurşun kalemle, iri iri harflerle yazılmış bir şeyin üzerine anlamlı anlamlı tıkladı. Sözcük, DREEDLE idi.

Albay Scheisskopf gözlerini kısarak haritaya yaklaştı ve heyecansız yüzü odaya girdiğinden beri ilk defa belli belirsiz bir kavrayışla aydınlandı. "Sanırım anlıyorum," diye nida etti. "Evet, anlıyorum. İlk işimiz Dreedle'ı düşmanın elinden kurtarmak. Değil mi?"

General Peckem iyi huylulukla güldü. "Hayır, Scheisskopf. Dreedle bizim tarafımızda. Düşman olan Dreedle. General Dreedle dört bombardıman grubuna kumanda ediyor ve saldırı harekatımızı sürdürmek için o grupları ele geçirmemiz gerek. General Dreedle'ı ele geçirmek bize, harekatımızı başka alanlara genişletmek için ihtiyaç duyduğumuz hava araçlarını ve yaşamsal öneme sahip üsleri verecek. Bu arada, bu savaşı da kazanmak üzereyiz." General Peckem yine sessiz kahkahalar atarak pencereye gitti ve kendi esprisinden, bilgili, bezgin yüzsüzlüğünden pek memnun olmuş gibi kollarını kavuşturarak pencere denizliğine oturdu. Sözcükleri böylesine becerikli bir şekilde, titizlikle seçmesi içini gıcıklıyordu. General Peckem kendi kendinin konuşmalarını dinlemekten zevk alırdı, en çok da kendinin kendisi hakkında konuşmasını dinlemekten zevk alırdı. "General Dreedle benimle nasıl başa çıkacağını bilmiyor," diye böbürlendi. "Aslında beni hiç ilgilendirmeyen yorumlar ve eleştirilerle onun nüfuz alanına müdahale edip duruyorum ve o bu konuda ne yapacağını bilemiyor. Beni onun otoritesine zarar vermekle suçladığı zaman, onun hatalarına dikkat çekerken tek amacımın etkisiz işlemleri eleyerek savaş çabamızı güçlendirmek olduğunu söylüyorum. Sonra

masum masum, savaş çabamızın güçlendirilmesine karşı mı olduğunu soruyorum. Ah, homurdanıyor, kabarıyor, böğürüyor, ama aslında epey çaresiz. General Dreedle gibilerin modası geçti artık. Tam bir ayyaşa dönüşüyor, bilirsin. O zavallı taş kafa general bile olmamalıydı. Ses tonunu nasıl kullanacağından bihaber, kesinlikle bihaber. Tanrı'ya şükürler olsun, o konumdaki ömrü fazla uzun olmayacak." General Peckem neşeyle, keyifli keyifli güldü ve rahatça en sevdiği kinayeye geçiş yaptı. "Bazen kendimi ne olarak düşünürüm, biliyor musun? Shakespeare'in *Hamlet*'indeki Fortinbras... ha, ha. Hamlet de eyleme geçmektense asıl sorunun çevresinde dolaşır durur ve sonunda her şey un ufak olur. Ve sonunda Fortinbras işe karışır ve un ufak olan bütün parçaları kendine toplar. Shakespeare..."

"Ben tiyatrodan pek anlamam," diye araya girdi Albay Scheisskopf açık sözlülükle.

General Peckem şaşkınlıkla bakakaldı. Shakespeare'in ulu *Hamlet*'i daha önce hiç bu şekilde göz ardı edilmemiş, böylesine kaba bir kayıtsızlıkla ayaklar altına alınmamıştı. İçten bir endişe ile, Pentagon'un başına ne tür bir bokkafa yıktığını merak etti. "Sen *neden* anlarsın?" diye sordu ekşi ekşi.

"Geçit törenlerinden," diye yanıt verdi Albay Scheisskopf hevesle. "Geçit törenleri hakkında memo gönderebilecek miyim?"

"Herhangi bir geçit töreni planlamadığın sürece, evet." General Peckem kaşlarını çatarak sandalyesine döndü. "Ve asıl görevini, yani Moral Hizmetler'in yetki alanının genişletilip muharebe eylemlerini de dahil etmesini önerme işini engellemediği sürece."

"Geçit törenleri planlayıp sonra iptal edebilir miyim?"

General Peckem hemen neşelendi. "Vay, bu harika bir fikir! Ama geçit törenlerini yalnızca *erteleyen* haftalık bildiriler yolla. Onları planlamaya bile zahmet etme. Bu çok daha

huzursuz edici olur." General Peckem yine candanlıkla çiçek açmaya başlamıştı. "Evet, Scheisskopf," dedi. "Sanırım önemli bir şey yakaladın. Hem, adamlarına gelecek Pazar geçit töreni yapılmayacağını bildirmemize hangi harekat kumandanı itiraz edebilir ki? Yalnızca, herkesçe bilinen bir gerçeği ilan etmiş olacağız. Ama sonuçları harika olabilir. Evet, kesinlikle harika. Dilersek bir geçit töreni *planlayabileceğimizi* ima ediyor. Senden hoşlanacağım, Scheisskopf. Albay Cargill'e uğra, kendini tanıt ve neler planladığımızı anlat. İkinizin iyi anlaşacağınızı biliyorum."

Bir dakika sonra Albay Cargill ürkek bir kızgınlık fırtınası içinde General Peckem'ın ofisine daldı. "Ben Scheisskopf'tan daha uzun süredir buradayım," diye şikayet etti. "Neden geçit törenlerini iptal eden ben olamıyorum?"

"Çünkü Scheisskopf'un geçit törenleri konusunda deneyimi var ve senin yok. İstiyorsan sen de Birleşik Eğlence Teşkilatı gösterilerini iptal edebilirsin. Aslında, neden etmiyorsun? Her gün, BET gösterisi yapılmayan bir sürü yer var. Ünlü gösteri yıldızlarının ziyaret etmeyeceği onca yeri düşün. Evet, Cargill, sanırım önemli bir şey buldun. Sanırım bizim için yepyeni, koskoca bir operasyon alanı buldun. Albay Scheisskopf'a söyle, bu konuda senin gözetimin altında, seninle çalışmasını istiyorum. Ve ona talimat vermeyi bitirdiğinde onu bana gönder."

"Albay Cargill BET projesi üzerinde onun gözetimin altında, onunla çalışmamı istediğinizi söylüyor," diye şikayet etti Albay Scheisskopf.

"Hiç de öyle bir şey istemedim," diye yanıt verdi General Peckem. "Aramızda kalsın, Scheisskopf, ama Albay Cargill'den pek memnun değilim. Buyurgan ve yavaş çalışıyor. Yaptığı işleri dikkatle gözlemeni ve onu biraz daha çalıştırıp çalıştıramayacağına bakmanı istiyorum."

"İşime karışıp duruyor," diye itiraz etti Albay Cargill. "İş yapmama izin vermiyor."

"Scheisskopf'ta tuhaf bir şeyler var," diye onayladı General

Peckem düşünceli düşünceli. "Onu dikkatle izle, bak bakalım ne peşindeymiş."

"Şimdi de o *benim* işime karışıyor!" diye haykırdı Albay Scheisskopf.

"Bunun seni endişelendirmesine izin verme, Scheisskopf," dedi General Peckem ve standart çalışma tarzına Albay Scheisskopf'u ne kolay alıştırdığını düşünerek kendi kendini tebrik etti. Emri altındaki iki albay şimdiden birbirleriyle konuşmaz olmuşlardı. "Albay Cargill geçit törenleri konusunda harika iş çıkardığın için seni kıskanıyor. Bombardıman düzenlerinin sorumluluğunu sana vermemden korkuyor."

Albay Scheisskopf kulak kesildi. "Bombardıman düzeni nedir?"

"Bombardıman düzeni mi?" diye tekrarladı General Peckem, kendinden memnun bir iyi huylulukla ışıldayarak. "*Bombardıman düzeni*, haftalar önce benim uydurduğum bir terim. Aslında bir anlamı yok, ama nasıl tutulduğunu görsen şaşarsın. Bir sürü insanı, bombaların birbirine yakın patlamasının ve düzgün bir hava fotoğrafı vermesinin önemli olduğuna inandırdım. Pianosa'da bir albay var, hedefi vurup vurmadığı bile umurunda değil. Hadi bugün oraya uçup adamla biraz eğlenelim. Albay Cargill'i de kıskandırmış oluruz. Bu sabah Wintergreen'den General Dreedle'ın Sardinya'ya olacağını öğrendim. O başka üsleri denetlerken benim gidip onunkileri denetlemem General Dreedle'ı deli ediyor. Hatta brifinge bile yetişebiliriz. Savunulmayan minik bir köyü bombalayıp moloz yığınına çevirecekler. Wintergreen'den bu uçuşun tamamen gereksiz olduğunu öğrendim; bu arada, Wintergreen artık eski çavuş oldu. Görevin tek amacı, saldırı harekatı düzenlemeyi planlamadığımız halde Alman kuvvetlerinin destek almasını geciktirmek. Ama yeteneksiz insanları yüksek konumlara getirirsen işler böyle yürür işte." Aylak aylak devasa İtalya haritasını işaret etti. "Bu minik dağ köyü öyle önemsiz ki aslında yok bile."

Albay Cathcart'ın grubuna vardıklarında ön brifinge yetişemediklerini öğrendiler. Binbaşı Danby ısrar ediyordu, "Ama köy *orada*, size söylüyorum. Orada, orada."

"Nerede?" diye sordu Dunbar meydan okurcasına, görmüyormuş gibi yaparak.

"Tam haritanın üzerinde, şu yolun hafifçe döndüğü yerde. Haritadaki şu hafif kıvrımı görmüyor musun?"

"Hayır, görmüyorum."

"Ben görebiliyorum," diye gönüllü oldu Havermeyer ve Dunbar'ın haritasında bir noktayı işaretledi. "Hem, bu fotoğraflarda köyün güzel bir resmi var. Ben her şeyi anladım. Bu uçuşun amacı, köyün tamamını vurup dağın yamacından kaydırmak ve Almanların temizlemeden geçemeyecekleri bir engel oluşturmak. Bu doğru mu?"

"Bu doğru," dedi Binbaşı Danby, alnındaki teri mendiliyle silerek. "Birilerinin anlamaya başlamasına memnun oldum. Bu iki zırhlı birlik bu yolu kullanarak Avusturya'dan İtalya'ya gelecek. Köy öyle dik bir yamaca kurulmuş ki yıkacağınız evlerin ve diğer binaların molozu doğrudan aşağı yuvarlanacak ve yolun üzerine yığılacak."

"Ne fark edecek ki?" diye sordu Dunbar, Yossarian onu bir huşu ve takdir karışımı içinde izlerken. "Yolu temizlemeleri yalnızca iki günlerini alır."

Binbaşı Danby tartışmaktan kaçınmaya çalışıyordu. "Eh, görünüşe göre Karargâh fark edeceğini düşünüyor," diye yanıt verdi uzlaşmacı bir tavırla. "Görev emrini bu yüzden verdiklerini düşünüyorum."

"Köy halkı uyarıldı mı?" diye sordu McWatt.

Binbaşı Danby McWatt'ın da muhalefete katılmasına bozulmuştu. "Hayır, sanmıyorum."

"Bu sefer üstlerinden uçarken *onları* vuracağımızı bildiren bildiriler bırakmadık mı?" diye sordu Yossarian. "Uzaklaşmaları için haber veremez miyiz?"

"Hayır, sanmıyorum." Binbaşı Danby daha da fena terleme-

ye başlamıştı ve hâlâ huzursuz huzursuz bakışlarını kaçırıyordu. "Almanlar haber alır ve başka yol seçer. Bütün bunlardan emin değilim. Yalnızca varsayımda bulunuyorum."

"Ama saklanmayacaklar bile," diye itiraz etti Dunbar acı acı. "Çocuklar, köpekler ve yaşlı insanlar uçaklarımızı görünce sokaklara dökülüp el sallayacaklar. Ulu Tanrım! Neden onları rahat bırakamıyoruz ki?"

"Neden başka bir yerdeki yolu tıkayamıyoruz?" diye sordu McWatt. "Neden orası olmak zorunda?"

"Bilmiyorum," diye yanıt verdi Binbaşı Danby mutsuz mutsuz. "Bilmiyorum. Bakın, millet, bize emir veren insanlara biraz güvenmeliyiz. Ne yaptıklarını biliyorlardır."

"Ne demezsin," dedi Dunbar.

"Sorun ne?" diye sordu Yarbay Korn, açık kahverengi gömleği sarkmış bir biçimde, elleri ceplerinde, aylak aylak brifing odasına girerek.

"Ah, sorun yok, Yarbay," dedi Binbaşı Danby sinirli sinirli, olayı kapatmaya çalışarak. "Yalnızca uçuşu konuşuyorduk."

"Köyü bombalamak istemiyorlar," diye gülerek Binbaşı Danby'yi ele verdi Havermeyer.

"Seni pislik!" dedi Yossarian, Havermeyer'e.

"Havermeyer'i rahat bırak," diye emretti Yarbay Korn sertçe. Bologna uçuşundan önce bir gece subay gazinosunda ona kabaca yaklaşan sarhoşun Yossarian olduğunu anlamıştı. Tedbirlilik ederek hoşnutsuzluğunu Dunbar'a yöneltti. "Neden köyü bombalamak istemiyorsunuz?"

"Zalimlik de ondan."

"Zalimlik mi?" diye sordu Yarbay Korn soğuk bir iyi huylulukla. Bir anlığına Dunbar'ın kontrolsüz hararetinden korkmuştu. "O iki Alman birliğinin bizimkilerle savaşmasına izin vermek daha mı az zalimce olacak? Amerikalıların hayatları da söz konusu, biliyorsun. Amerikan kanının dökülmesine izin vermeyi mi tercih edersin?"

"Amerikan kanı dökülüyor zaten. Ama o insanlar orada

huzur içinde yaşıyor. Ne demeye onları rahat bırakamıyoruz?"

"Evet, senin için konuşmak kolay," diye alay etti Yarbay Korn. "Sen burada, Pianosa'da güvendesin. Alman destek kuvvetlerin gelip gelmemesi senin için fark etmez, değil mi?"

Dunbar utançtan kıpkırmızı kesildi ve aniden savunmaya geçti. "Neden yolu başka yerde tıkayamıyoruz? Bir dağın yamacını ya da yolun kendisini bombalayamaz mıyız?"

"Bologna'ya geri dönmeyi mi tercih ediyorsun?" Sessizce sorulan soru silah sesi gibi çınladı ve odada huzursuz, tehditkâr bir sessizlik yarattı. Yossarian utançla Dunbar'ın çenesini açmaması için dua etti. Dunbar bakışlarını indirdi ve Yarbay Korn kazandığını anladı. "Hayır, ben de edeceğini düşünmemiştim zaten," diye devam etti Yarbay Korn gizlemediği bir küçümsemeyle. "Biliyor musunuz, Albay Cathcart ve ben size böylesine kolay bir görev ayarlamak için epey zahmet çektik. Bologna, Spezia ve Ferrara'ya uçmayı tercih ediyorsanız, o hedefleri kolayca ayarlayabiliriz." O çerçevesiz gözlüklerin altından gözleri tehlikeli tehlikeli pırıldadı. Kırışık çenesi köşeli ve sertti. "Söyleyin yeter."

"Ben tercih ederim," diye şişine şişine karşılık verdi Havermeyer hevesle gülerek. "Ben doğrudan Bologna'ya uçmayı, kafamı nişan aletine gömmeyi ve çevremde patlayan uçaksavar mermilerini dinlemeyi tercih ederim. Görevden sonra herkesin üzerime yürümesi ve bana küfretmesi büyük heyecan veriyor. Erler bile bana küfredecek ve çorap atacak kadar kızıyor."

Yarbay Korn, Havermeyer'i duymazdan gelerek neşeyle hafifçe çenesine vurdu ve kuru, tekdüze bir sesle Dunbar ve Yossarian'a hitap etti. "Size yemin ederim. Tepelerdeki o pis İtalyanlar için Albay Cathcart ve benden daha fazla endişelenen yoktur herhalde. *Mais c'est la guerre**. Sakın unutmayın, bu savaşı biz değil İtalyanlar başlattı. Saldırgan olan biz değildik, İtalyanlardı. Ve İtalyanlar, Almanlar, Ruslar ve Çinlilerin kendi kendilerine ettikleri zulmü bizim onlara etmemiz

* Ama savaş bu. –*çn*

imkânsız." Yarbay Korn yüzündeki düşmanca ifadeyi değiştirmeden Binbaşı Danby'nin omzunu dostça sıktı. "Brifinge devam et, Danby. Ve sıkı bir bombardıman düzeninin ne kadar önemli olduğunu anlamalarını sağla."

"Ah, hayır, Yarbay," dedi Binbaşı Danby bakışlarını yukarı çevirip gözlerini kırpıştırarak. "Bu hedef için değil. Onlara bombaları iki metre aralıklarla bırakmalarını söyledim. Böylece yolu tek bir noktadan değil, köyün uzunluğu boyunca tıkayabileceğiz. Gevşek bir bombardıman düzeniyle çok daha etkili bir moloz yığını yaratabiliriz."

"Yolun tıkanması umurumuzda bile değil," diye bildirdi Yarbay Korn. "Albay Cathcart bu görevden, muhtelif kanallara göndermeye utanmayacağı güzel, temiz bir hava fotoğrafıyla çıkmak istiyor. Detaylı brifing için General Peckem'ın geleceğini unutmayın, adamın bomba düzenleri konusunda ne düşündüğünü biliyorsunuz. Bu arada, Binbaşı, bu detayları o gelmeden konuşup bitirsen iyi olur. General Peckem sana tahammül edemiyor."

"Ah, hayır, Yarbayım," diye düzeltti Binbaşı Danby. "Bana tahammül edemeyen General Dreedle."

"General Peckem da sana tahammül edemiyor. Aslında, sana kimse tahammül edemiyor. İşini bitir ve ortadan kaybol, Danby. Brifingi ben idare ederim."

"Binbaşı Danby nerede?" diye sordu Albay Cathcart detaylı brifing için General Peckem ve Albay Scheisskopf ile birlikte gelerek.

"Sizin yaklaştığınızı görür görmez izin istedi," diye yanıt verdi Yarbay Korn. "General Peckem'ın ondan hoşlanmadığından korkuyor. Zaten brifingi ben idare edecektim. Ben çok daha iyi iş çıkarıyorum."

"Harika!" dedi Albay Cathcart. "Hayır!" diye fikir değiştirdi Albay Cathcart bir an sonra, ilk Avignon brifinginde Yarbay Korn'un General Dreedle'ın önünde ne kadar iyi bir iş çıkardığını hatırlayarak. "Ben yaparım."

Albay Cathcart General Peckem'ın en sevdiği adamlardan olduğu bilgisiyle kendini hazırladı ve toplantının idaresini ele aldı, emri altındaki subaylardan oluşan dikkatli seyirci karşısında General Dreedle'dan öğrendiği açık, tutkusuz sertlikle, kısa ve öz cümlelerle konuştu. Açık gömlek yakası, sigaralığı, kısa kesilmiş, gri uçlu siyah saçlarıyla orada, platformun üzerinde çok şık göründüğünü biliyordu. Muhteşem bir şekilde, çağlarcasına konuştu, hatta General Dreedle'ın her zamanki yanlış telaffuzlarını taklit etti ve General Peckem'ın yeni albayından hiç korkmadı, ta ki General Peckem'ın General Dreedle'dan nefret ettiğini hatırlayana kadar. O zaman sesi çatladı ve bütün özgüveni uçup gitti. Alev alev bir küçük düşmüşlük içinde, hiç düşünmeden, kekeleye kekeleye konuşmaya devam etti. Aniden Albay Scheisskopf karşısında dehşet duymaya başlamıştı. Bölgede bir başka albay demek, bir başka rakip, bir başka düşman, ondan nefret eden bir kişi daha demekti. Ve bu adam zorluydu! Albay Cathcart'ın aklına son derece korkutucu bir düşünce geldi: ya Albay Scheisskopf odadaki bütün adamlara ilk Avignon uçuşunda yaptıkları gibi inlemeye başlamaları için rüşvet vermişse? Onları nasıl sustururdu? Aleyhine ne kadar korkunç bir puan olurdu! Albay Cathcart öyle büyük bir korkuya kapılmıştı ki neredeyse Yarbay Korn'u çağıracaktı. Bir şekilde kendini topladı ve saatleri ayarlattı. Bunu yaptıktan sonra kazandığını anladı, çünkü artık dilediği an toplantıya son verebilirdi. Bir krizi başarıyla atlatmıştı. Albay Scheisskopf'un yüzüne zafer ve hınçla gülmek istedi. Baskı altında kendini muhteşem bir şekilde kanıtlamıştı. İçindeki her içgüdünün ustaca bir belagat yeteneği ve incelik olduğunu haykırdığı, ilham verici bir bitiş yaptı.

"Şimdi, beyler," dedi teşvik edici bir sesle. "Bugün aramızda son derece seçkin konuklarımız var. Moral Hizmetler'den General Peckem. Bize beysbol sopalarımızı, çizgi romanlarımızı ve BET gösterilerimizi veren adam. Bu görevi ona adamak istiyorum. Gidin ve bombalarınızı atın; benim için, ülkeniz

için, Tanrı için ve bu büyük Amerikalı, General P.P. Peckem için. Bütün bombalarınızı on sentlik bir alana sığdırabiliyor musunuz, görelim!"

30

DUNBAR

Bombalarının nereye düştüğü artık Yossarian'ın umurunda değildi ama Dunbar kadar da ileri gitmemişti. Dunbar bombalarını köyün yüzlerce metre uzağında bırakmıştı ve bunu bilinçli olarak yaptığı kanıtlanırsa divanıharbe verilebilirdi. Dunbar Yossarian'a bile tek kelime etmeden görevle ilişkisini kesmişti. Hastanedeki düşüş ya onu aydınlatmıştı, ya da beynini ekşitmişti; hangisinin doğru olduğunu bilmek imkânsızdı.

Dunbar artık nadiren gülüyordu ve eriyip gidiyor gibiydi. Üstlerine, hatta Binbaşı Danby'ye hırçınlıkla hırlıyordu ve papazın yanında bile kaba, aksi ve saygısızdı. Papaz artık Dunbar'dan korkuyormuş gibi görünüyordu ve o da eriyip gidiyordu. Papazın Wintergreen'e yaptığı hac ziyareti başarısızlıkla sonuçlanmıştı; boş bulduğu bir mabet daha. Wintergreen papazla görüşemeyecek kadar meşguldü. Küstah yardımcısı papaza çalıntı bir Zippo çakmak hediye etmiş, tepeden bakan bir tavırla Wintergreen'in savaş meseleleriyle fazla meşgul olduğunu, adamların kaç uçuş yaptığı gibi önemsiz meselelerle ilgilenecek zamanı olmadığını bildirmişti. Papaz, Dunbar için endişeleniyordu, Orr gittiğinden beri Yossarian hakkında kara kara düşünüp duruyordu. Her gece geniş çadırının sivri tepe-

sinin altında kasvetli bir yalnızlığa boğularak yaşayan papaz, Yossarian'ın gerçekten de yalnız yaşamayı tercih etmesini, çadır arkadaşı istememesini anlayamıyordu.

Yine ön bombardıman uçağında uçmaya başlamış olan Yossarian'ın pilotu McWatt idi ve bunda teselli buluyordu ama yine de son derece savunmasız hissediyordu. Mücadele etmenin yolu yoktu. Uçağın burnundaki yerinden McWatt'ı ve yardımcı pilotu göremiyordu bile. Tek görebildiği abartılı beceriksizliğine artık sabredemediği ay suratlı Aarfy idi. Gökyüzünde bazen, acı verici bir öfke ve hayal kırıklığı içinde, yine rütbesinin indirilip kanat uçaklarından birine atanmasını ve önünde aslında ihtiyaç duymadığı hassas bir nişan aleti değil dolu bir makineli tüfek olmasını diliyordu. Elli kalibrelik ağır, güçlü makineli tüfeği iki eliyle, hırsla kavrayabilir, ona musallat olan tüm iblisleri vahşice tarayabilirdi: patlayan uçaksavar mermilerinin kara bulutlarını; aşağıdaki, göremediği, ateş açacak olsa bile muhtemelen zarar veremeyeceği Alman uçaksavar topçularını; üçüncü ve son Bologna seferinde Orr'un motorlarından birini vuran ve uçağının kısa bir fırtınanın patlamasından hemen önce Genoa ile La Spezia arasında denize düşmesine sebep olan iki yüz yirmi dört topa rağmen korkusuzca, tereddütsüzce, bombardıman düzeninde uçakların başını çeken Havermeyer ile Appleby'yi.

Aslında, o güçlü makineli tüfekle, onu doldurup birkaç deneme atışı açmak dışında yapabileceği pek bir şey yoktu. Nişan aletinden daha fazla işe yaramazdı. Aslında tüfeği Alman avcı uçaklarına boca etse de olurdu ama artık Alman avcı uçağı yoktu ve tüfeği çepeçevre döndürüp Huple ile Dobbs gibi savunmasız pilotların yüzlerine de doğrultamaz, dikkatle yere inmelerini emredemezdi. Bir kez Kid Sampson'a yapmıştı bunu. Avignon'a yaptıkları o iğrenç ilk uçuşta kendini Havermeyer ile Appleby'nin önderlik ettiği grupta, kanatta, Dobbs ve Huple ile aynı uçakta bulup ne kadar muhteşem bir cadı kazanına düştüğünü anladığında, Dobbs ile Huple'a yap-

mak istediği de tam olarak buydu. Dobbs ile Huple? Dobbs ile Huple? Onlar kimdi ki? Yerden üç kilometre yüksekte, üç beş santim kalınlığında bir tenekenin içinde, iki ruhsuz yabancının, Huple adlı sakalsız bir çocuğun ve Dobbs gibi sinirli bir kaçığın yetersiz yeteneği ve zekâsı sayesinde ölümden kurtulmayı umarak havada süzülmek ne akıl almaz bir delilikti? Dobbs gerçekten de uçakta aklını kaçırmış, tam hedefin üzerinde kendini kaybederek yardımcı pilot koltuğundan kalkmadan kontrolleri Huple'ın elinden kapmış, Yossarian'ın yüreğini söken ve uçağı biraz önce kaçtıkları yoğun uçaksavar mermilerinin ortasına düşüren o tüyler ürpertici dalışa geçmişti. Yossarian'ın hatırladığı bir sonraki an, bir başka yabancı, yani Snowden adlı telsiz topçusu arkada ölüyordu. Onu Dobbs'un öldürdüğünden emin olmak imkânsızdı, çünkü Yossarian kulaklığının fişini taktığında Dobbs haberleşme cihazında birinin öne gidip bombardımancıya yardım etmesi için yalvarıyordu. Hemen ardından Snowden araya girip sızlanmıştı, "Yardım edin bana. Ne olur yardım edin. Üşüyorum. Üşüyorum." Ve Yossarian yavaşça sürünerek burundan ayrılmış, bomba bölmesinin üzerinden geçmiş, uçağın arka tarafına yollanmıştı –yolda ilk yardım çantasının yanından geçmiş, sonra onu almak için geri dönmek zorunda kalmıştı– ve Snowden'ın yanlış yarasını tedavi etmişti, bacağının dış tarafındaki kocaman, kanlı, kavun şeklinde ve futbol topu büyüklüğündeki deliği. Kopmamış, kanlara bulanmış kas lifleri kendilerine has bir yaşamları olan kör şeylermiş gibi tuhaf tuhaf zonkluyordu. Neredeyse otuz santim boyundaki oval, çıplak yara Yossarian'ın onu görür görmez şokla inlemesine ve kusacak gibi olmasına sebep olmuştu. Ufak tefek, zayıf kuyruk topçusu Snowden'ın yanında, yerde baygın yatıyordu. Yüzü mendil gibi beyazlamıştı. Öyle ki, Yossarian midesi bulanarak, ilk ona yardım etmek için atılmıştı.

Evet, uzun vadede, McWatt ile birlikte uçmak çok daha güvenliydi ama aslında McWatt ile uçarken bile güvende de-

ğildi. McWatt uçmaya bayılıyordu ve Orr kaybolduktan sonra Albay Cathcart'ın bulduğu yedek mürettebattaki yeni bombardımancıyı alıştırmak için yaptıkları eğitim uçuşundan dönerken ve Yossarian uçağın burnundayken yeri birkaç santimle ıskalayarak süpürüp geçmişti. Egzersiz bombardıman alanı Pianosa'nın diğer yanındaydı ve uçuştan dönerken McWatt'ın yavaş yavaş uçurduğu uçağın karnı tam ortadaki dağların zirvesini sıyırıp geçmişti ve bunun ardından yüksekliği korumak yerine bütün motorlara yüklenmiş, bir yana yatmış ve sonra dağın yamacını takip ederek uçağı dalışa geçirmiş, kanatlarını neşeyle sallamış, muazzam, ezici, korkunç bir homurtuyla kayalık arazinin her inişini ve her çıkışını takip ederek yükselip dalmıştı. Yossarian korkudan donakalmıştı. Yanındaki yeni bombardımancı büyülenmiş gibi sırıtarak, çekingen çekingen yanında oturmuş ve her dalışla "Vayy!" diye bağırmıştı. Yossarian, önünde aniden beliren ve bir bulanıklık halinde altından akıp kaybolan kayalardan, tepelerden ve ağaç dallarından kaçınmak için irkilerek aksi yöne büzülürken, uzanıp bir eliyle adamın ahmak suratını ezmek istemişti. Onun hayatı söz konusuyken bu tür dehşet verici riskler almaya kimsenin hakkı yoktu.

"Yüksel, yüksel, yüksel!" diye bağırdı McWatt'a, ondan kinle nefret ederek. McWatt haberleşme sisteminde neşeyle şarkı söylüyordu ve muhtemelen Yossarian'ı duyamıyordu. Öfkeden köpüren ve intikam arzusuyla ağlamaklı olan Yossarian kendini geçide attı ve yerçekimine ve ataletin gücüne karşı mücadele ederek ana gövdeye ulaştı, kendini uçuş güvertesine çekti ve McWatt'ın oturduğu pilot koltuğunun arkasında titreyerek doğruldu. Çılgınca, bir silah, gri-siyah, otomatik bir 45'lik aradı ki horozunu kaldırıp McWatt'ın ensesine doğrultabilsin. Ama silah yoktu. Bir avcı bıçağı bile yoktu. Vurabileceği, saplayabileceği hiçbir şey yoktu. Yossarian McWatt'ın uçuş tulumunun yakasını kavradı, adamı silkeledi ve yüksel, yüksel, diye haykırdı. Arazi aşağıda, yukarıda ve iki yanların-

da uçağı süpürüp geçiyordu hâlâ. McWatt dönüp Yossarian'a baktı ve Yossarian onun neşesini paylaşıyormuş gibi coşkuyla kahkaha attı. Yossarian iki elini McWatt'ın çıplak boğazına kaydırdı ve sıktı. McWatt gerildi.

"Yüksel," diye emretti Yossarian dişlerinin arasından, anlaşılmaması imkânsız, alçak, tehditkâr bir sesle. "Yoksa seni öldürürüm."

McWatt ihtiyatla kaskatı kesilerek motorların gücünü azalttı ve yavaş yavaş alçaldı. Yossarian'ın elleri zayıfladı ve adamın omuzlarından kayıp güçsüzce iki yanına sarktı. Artık öfkeli değildi. Utanıyordu. McWatt döndüğünde, elleri ona ait olduğu için üzüldü ve onları gömebileceği bir yer olmasını diledi. Elleri ölmüş gibi geliyordu.

McWatt gözlerinin içine baktı. Bakışlarında dostluk yoktu. "Evlat," dedi soğuk soğuk, "sen kesinlikle iyi değilsin. Eve dönmelisin."

"İzin vermiyorlar," diye yanıtladı Yossarian bakışlarını kaçırarak ve uzaklaştı.

Yossarian uçuş güvertesinden indi, yere oturdu ve vicdan azabı ve pişmanlık içinde başını eğdi. Her yerini ter basmıştı.

McWatt doğrudan havaalanına döndü. Yossarian McWatt'ın harekat çadırına gidip Piltchard ile Wren'i görüp görmeyeceğini, tıpkı Yossarian'ın gizli gizli Dobbs, Huple, Orr ve başarısız bir şekilde Aarfy hakkında yaptığı gibi, Yossarian'ın bir daha onun uçağına verilmemesini talep edip etmeyeceğini merak ediyordu. McWatt'ın bu kadar hoşnutsuz göründüğünü hiç hatırlamıyordu. Onu son derece tasasız bir ruh hali dışında hiçbir ruh hali içinde görmemişti zaten. Bir dost daha mı kaybettiğini merak ediyordu.

Ama McWatt ona güven verircesine göz kırparak uçaktan indi ve cipe atlayıp birliğe geri dönerlerken yeni, saf pilot ve bombardımancıyla dostça şakalaştı ama paraşütlerini teslim edip ayrılana, ikisi yan yana kendi çadırlarına doğru yürümeye başlayana kadar Yossarian'a tek kelime etmedi. Sonra

McWatt'ın çilli, bronzlaşmış İskoç-İrlandalı yüzü aniden bir gülümsemeyle aydınlandı ve parmak boğumlarını oyuncu oyuncu Yossarian'ın kaburgalarına indirerek yalandan yumruk attı.

"Seni pislik," diye güldü. "Yukarıda beni öldürecek miydin gerçekten?"

Yossarian pişmanlıkla sırıttı ve başını iki yana salladı. "Hayır, sanmıyorum."

"Bu kadar kötü olduğunu fark etmemiştim. Vay be! Neden biriyle bu konuda konuşmuyorsun?"

"Herkesle konuşuyorum. Senin neyin var? Beni hiç dinlemiyor musun?"

"Sanırım sana gerçekten inanmıyordum."

"Sen hiç korkmaz mısın?"

"Belki korkmalıyım."

"Görev uçuşlarında bile mi?"

"Sanırım kafam korkmaya yetecek kadar çalışmıyor." McWatt utangaç utangaç güldü.

"Ölmenin bir sürü yolu var," diye yorum yaptı Yossarian, "ve senin bir tane daha bulman gerekiyordu, değil mi."

McWatt yine gülümsedi. "Baksana, ben çadırının üzerinden geçerken gerçekten korkuyorsundur sen şimdi, değil mi?"

"Ölümüne. Sana bunu söylemiştim."

"Yalnızca gürültüden şikayet ettiğini sanıyordum." McWatt pes edercesine omuzlarını silkti. "Ah, pekâlâ, ne olacaksa," diye şarkı söyledi. "Herhalde vazgeçsem daha iyi olacak."

Ama McWatt adam olmazdı ve bir daha Yossarian'ın çadırının üzerinden, alçaktan uçmasa da, alçaktan uçan bir şimşek gibi vahşi alçak bir gürlemeyle kumsalın biraz açığındaki salın ve Yossarian'ın uzanıp Hemşire Duckett'ı ellediği ya da Nately, Dunbar ve Aç Joe ile birlikte iskambil oynadığı yalıtılmış oyuğun üzerinden geçmekten hiç vazgeçmedi. Yossarian Hemşire Duckett ile, ikisinin de boş olduğu hemen her akşam buluşuyordu. Onunla birlikte kumsala, onları diğer subay ve erle-

rin çırılçıplak yüzdüğü yerden ayıran, omuz yüksekliğindeki kum tepelerinin diğer yanına gidiyordu. Orayı Nately, Dunbar ve Aç Joe da kullanıyordu. McWatt zaman zaman onlara katılıyordu, Aarfy de sık sık üniforması içinde tombul tombul geliyor, ayakkabıları ve şapkası dışında hiçbir şeyini çıkarmıyordu; Aarfy asla yüzmeye gitmiyordu. Diğer adamlar Hemşire Duckett'a ve her seferinde Hemşire Duckett ve Yossarian'la birlikte kumsala gelip on metre ötede kibirli kibirli oturan Hemşire Cramer'a saygılarından mayo giyiyorlardı. Aarfy dışında kimse kumsalın biraz aşağısında çırılçıplak güneşlenen veya kumluk sığlığın biraz açığında boş yağ varilleri üzerinde sallanan devasa beyaz saldan suya dalan adamlara atıfta bulunmuyordu. Hemşire Cramer yalnız başına oturuyordu, çünkü Yossarian'a kızıyordu ve Hemşire Duckett da onu hayal kırıklığına uğratmıştı.

Hemşire Sue Ann Duckett, Aarfy'yi küçük görüyordu ve Yossarian'ın dikkatini çeken bir sürü cazip özellikten biri de buydu. Yossarian, Hemşire Sue Ann Duckett'ın uzun beyaz bacaklarından, biçimli kıvrak kalçalarından zevk alıyordu; sık sık onun belden yukarısının oldukça ince ve kırılgan olduğunu unutuyor, tutku anlarında onu kabaca kucaklayarak istemeden incitiyordu. Hemşire Duckett'ın alacakaranlıkta kumsalda yatarlarkenki uykulu teslimiyetine bayılıyordu. Onun yakınlığında teselli buluyor, sakinleşiyordu. Sürekli ona dokunmayı, onunla fiziksel iletişim halinde kalmayı özlüyordu. Nately, Dunbar ve Aç Joe ile iskambil oynarken parmaklarını kızın ayak bileğine gevşekçe dolamayı, parmaklarının arkasıyla onun beyaz pürüzsüz butlarının ayva tüyleriyle kaplı derisini hafifçe, sevgiyle okşamayı, elini sahiplenircesine, saygıyla onun boğum boğum belkemiğinden yukarı, uzun meme uçlu minik göğüslerini saklamak için kullandığı bikini üstünün elastik kayışının altına kaydırmayı seviyordu. Hemşire Duckett'ın iltifat görmüş gibi, dingin bir tavırla verdiği tepkiyi, Yossarian'a hissettiği ve gururla sergilediği bağlılık duygu-

sunu seviyordu. Aç Joe da Hemşire Duckett'ı ellemek istiyordu ama her seferinde Yossarian'ın öfkeli kaş çatışı yüzünden vazgeçiyordu. Hemşire Duckett sırf adamın kanını kaynatmak için Aç Joe ile flört ediyordu ve ne zaman Yossarian dirseği veya yumruğuyla sertçe dürterek kızı durdursa kızın açık kahverengi gözleri yaramaz yaramaz parlıyordu.

Adamlar bir havlu, iç gömlek ya da battaniye üzerinde iskambil oynarken Hemşire Duckett sırtını bir kum tepeciğine verip yedek kart destesini karıştırıyordu. Yedek kart destesini karıştırmazken minik cep aynasına gözlerini kısarak bakıyor, kıvrık, kırmızımsı kirpiklerini daha uzun göstermek gibi kuş beyinli bir çabayla maskara sürüyordu. Zaman zaman kartları sıralıyor ya da desteyi bozuyordu ve adamlar oyunun ortasına gelene kadar anlamıyorlardı. Adamların kızgınlıkla kartları yere fırlatması, onun kollarını, bacaklarını şiddetle yumruklayarak pis laflar etmeleri ve budalalık etmeyi bırakması için uyarmaları karşısında memnunlukla parlıyor, kahkahalar atıyordu. Adamlar düşünmeye çalışırken o boş boş gevezelik ediyordu ve adamlar onun kollarına ve bacaklarına daha da keskin darbeler indirerek çenesini kapamasını söylediklerinde yanakları sevinçle pembeleşiyordu. Bu şekilde dikkat çekmek Hemşire Duckett'a zevk veriyordu ve Yossarian ve diğerleri dikkatlerini ona çevirdiklerinde sevinçle kısa, kestane rengi kâküllerini eğiyordu. Kum tepelerinin diğer yanında bunca çıplak delikanlı ve erkeğin aylaklık ettiğini bilmek ona sıcak, beklenti dolu bir iyilik hissi veriyordu. Güneş ışığı altında uzanan ya da top oynayan yirmi, kırk çıplak erkek görmek için başını uzatması ya da bir bahane bulup doğrulması yetiyordu. Ona göre kendi bedeni öylesine aşina, öylesine sıradan bir şeydi ki erkeklerin ondan aldığı sancılı zevke, ona sırf dokunmak, telaşla uzanıp bastırmak, sıkmak, çimdiklemek, ovalamak için hissettikleri yoğun ve komik ihtiyaca şaşıyordu. Yossarian'ın şehvetini anlamıyordu; ama onun bu şehveti hissettiğine inanmaya razıydı.

Yossarian azdığı akşamlar Hemşire Duckett'ı iki battaniyeyle kumsala götürüyordu. Giysilerinin çoğu üstlerindeyken sevişmek, Roma'daki onca canlı, çıplak, ahlaksız kızla sevişmekten daha fazla zevk veriyordu bazen. Sık sık geceleyin kumsala gidiyorlar ve sevişmiyorlar, gevrek, ıslak soğuğa karşı birbirlerine yaslanmakla yetinerek, iki battaniyenin arasında titreyerek yatıyorlardı. Mürekkep karası geceler gittikçe soğuyordu. Yıldızların sayısı azalmıştı ve kalanlar da soğuk soğuk parlıyordu. Sal ayın hayaletsi ışığı altında sallanırken uzaklaşıyormuş gibi geliyordu. Havada dikkate değer bir soğuk habercisi vardı. Diğer adamlar sobalarını kurmaya başlamışlardı. Gündüzleri Yossarian'ın çadırına gelip hayran hayran Orr'un ustalığını inceliyorlardı. İkisi birlikteyken Yossarian'ın ellerini ondan uzak tutamaması Hemşire Duckett'ı heyecanlandırıyordu ama gündüz, yakında görecek birileri varken Yossarian'ın elini onun bikinisinin külotunun altına kaydırmasına izin vermiyordu; kum tepesinin diğer yanında burnunu onaylamazlıkla havaya kaldırmış, hiçbir şey görmüyormuş gibi yapan Hemşire Cramer'dan başka tanık yokken bile izin vermiyordu.

Hemşire Cramer, Yossarian'la ilişkisi yüzünden en iyi dostu olan Hemşire Duckett ile konuşmayı bırakmıştı ama yine de onunla her yere gidiyordu, çünkü Hemşire Duckett onun en iyi dostuydu. Yossarian'ı ve arkadaşlarını onaylamıyordu. Onlar kalkıp Hemşire Duckett ile yüzmeye gittiklerinde Hemşire Cramer da kalkıp yüzmeye gidiyordu. Suda bile aralarındaki on metrelik mesafeyi ve sessizliğini koruyor, suda bile onları adam yerine koymuyordu. Onlar gülüp su sıçrattıkları zaman o da gülüp su sıçratıyordu; onlar daldıklarında o da dalıyordu; onlar kumla kaplı sığlığa yüzüp dinlendiklerinde Hemşire Cramer da kumla kaplı sığlığa yüzüp dinleniyordu. Onlar sudan çıktıklarında o da sudan çıkıyor, omuzlarını kendi havlusuyla kuruluyor ve dimdik bir sırtla onlardan uzakta kendi yerine, açık sarı saçlarından yansıyan güneş ışığı halesinin ortasına oturuyordu. Hemşire Cramer pişman olur ve özür

dilerse Hemşire Duckett ile yine konuşmaya hazırdı. Hemşire Duckett ise işlerin gidişinden memnundu. Uzun süredir Hemşire Cramer'ın çenesini kapatmak için fırsat kolluyordu zaten.

Hemşire Duckett, Yossarian'ı harika buluyordu ve onu değiştirmeye çalışmaya başlamıştı bile. Yavru köpekler gibi kıyıya koşup kumsalda kırılan, biraz gerileyip yine yaklaşan sonsuz, uysal, sessiz dalgalara kasvetle bakmasını ve yüzüstü kestirmesini izlemeye bayılıyordu. Yossarian sessizken Hemşire Duckett sakindi. Yossarian'ın canını sıkmadığını biliyordu ve Yossarian kestirirken ya da düşünürken ve sıcak akşam meltemi kumların üzerinde narin narin rastgele ürperirken o tırnaklarını törpülüyor ya da boyuyordu. Yossarian'ın geniş, uzun, kaslı sırtına, bronzlaşmış, lekesiz tenine bakmaya bayılıyordu. Aniden onun kulağını ağzına alarak ve elini onun önünde boylu boyunca kaydırarak onu bir anda alevlendirmeye bayılıyordu. Onun kararmacasına kavrulmasına, acı çekmesine, sonra onu tatmin etmeye bayılıyordu. Sonra, ona böylesine büyük mutluluk verdiği için onu hayranlıkla öpüyordu.

Yossarian Hemşire Duckett'ın yanında hiç yalnız hissetmiyordu. Kız gerçekten de çenesini kapatmayı biliyordu ve tam da gerektiği kadar kaprisliydi. Sonsuz, sınırsız deniz Yossarian'ı büyülüyor, ona işkence ediyordu. Hemşire Duckett tırnaklarını törpülerken o yaslı bir ruh hali içinde, suyun altında ölen onca insanı düşünüyordu. Sayıları bir milyonu aşmıştı kuşkusuz. Neredeydiler? Etlerini hangi böcekler yemişti? Çaresizlik içinde litre litre su solumanın korkunç hissini hayal ediyordu. Yossarian açıklarda ileri geri giden küçük balıkçı kayıklarını ve askeri tekneleri izliyor, onları gerçekdışı buluyordu; güvertelerinde normal boyutta insanlar olması, devamlı bir yerlere gidiyor olmaları gerçekmiş gibi gelmiyordu. Taşlık Elba'ya doğru bakıyordu ve gözleri kendiliğinden, Clevinger'ın içinde kaybolduğu şalgam şeklindeki yumak yumak, beyaz bulutu arıyordu. Dumanlı İtalya göklerine bakıyor ve Orr'u düşünüyordu. Clevinger ve Orr. Nereye gitmişlerdi?

Yossarian bir kez şafakta bir dalgakıranın üzerinde durmuş, dalgalar yükseldikçe ona yaklaşan lime lime, yuvarlak kütüğün aniden boğulmuş bir adamın şişmiş suratına dönüşmesini izlemişti; gördüğü ilk ölü insandı. Yossarian hayat açlığı çekiyordu ve açgözlülükle uzanıp Hemşire Duckett'ın etini kavrıyor, ona tutunuyordu. Denizin yüzeyinde süzülen her nesneye korkuyla bakıyor, Clevinger ve Orr'dan işaret arıyor, korkunç bir şoka hazırlanıyordu. Onun beklediği şok McWatt'ın bir gün uçağıyla aniden uzak dinginliklerin içinde belirdiği, merhametsizce kıyıya atıldığı, yükselip alçalan salın üzerinden muazzam bir homurtuyla geçtiği zamanki şok değildi. Çıplak bedeni bu mesafeden bile sıska görünen Kid Sampson uçak geçerken salın üzerinde palyaço gibi sıçramış, uçağa dokunmaya çalışmıştı ama tam o sırada gelişigüzel bir esinti ya da McWatt'ın yanlış hesabı uçağın daha da alçalmasına sebep olmuş ve pervanesi Kid Sampson'ı doğrayıp geçmişti.

Ne olduğunu o sırada orada olmayanlar bile çok iyi hatırlıyordu. Uçağın motorlarının ezici, boğucu homurtularının arasında kısacık, yumuşak bir *tsst!* sesi duyulmuştu ve sonra görüş alanında yalnızca Kid Sampson'ın iki sıska, beyaz bacağı kalmıştı. Bir şekilde hâlâ kanlı kalçalarından bağlı olan iki bacak salın üzerinde bir iki dakika kıpırdamadan durmuş, sonra hafif, yankılı bir şapırtıyla geriye, suya devrilmiş ve suda baş aşağı dönmüştü, öyle ki artık yalnızca Kid Sampson'ın ayak parmakları ve bembeyaz tabanları görülebiliyordu.

Kumsalda korkunç bir şamata kopmuştu. Hemşire Cramer aniden yoktan var olmuş, Yossarian'ın göğsüne kapanarak isterik bir şekilde ağlamaya başlamıştı. Yossarian omuzlarına sarılarak yatıştırmaya çalışmıştı onu. Diğer kolunu Hemşire Duckett'a dolamıştı. O da göğsüne yaslanmış, titreyerek ağlıyordu. Uzun, köşeli yüzü ölü gibi beyazlamıştı. Kumsaldaki herkes çığlıklar atarak koşuyordu ve erkeklerin sesi de kadınlarınki gibi çıkıyordu. Panik içinde eşyalarına koşuyorlar, telaşla eğilerek eşyalarını kapıyorlar, diz boyuna gelen her kü-

çük dalgaya sanki içinden çirkin kırmızı korkunç bir organ, mesela bir karaciğer ya da bir akciğer fırlayıp onlara sürtünecekmiş gibi yan yan bakıyorlardı. Sudakiler sudan çıkmaya çabalıyorlardı. Telaşları içinde yüzmeyi unutmuşlardı. Feryat ederek, ısırgan bir rüzgâr gibi bedenlerine yapışan akışkan denizle mücadele ederek yürüyorlardı. Her yere Kid Sampson yağmıştı. Bedenlerine, kollarına ondan damlaların düştüğünü fark edenler kendi iğrenç derilerinden kaçınmaya çalışırcasına, dehşet ve tiksinti içinde büzülüyorlardı. Herkes arkalarına dehşet ve acı dolu bakışlar fırlatarak ağır tempolu bir panik içinde koşuyor, derin, gölgeli, hışırdayan ağaçlıkları kendi kırılgan inlemeleri ve feryatlarıyla dolduruyorlardı. Yossarian acele etmeleri için itip kakarak, sendeleyen, duraksayan iki kadını çılgınca sürükledi, sonra küfrederek geri dönüp battaniyeye ya da kamera çantasına takılıp yüzüstü derenin çamurlarına düşmüş olan Aç Joe'nun yardımına koştu.

Birlikteki herkes öğrenmişti bile. Orada da üniformalı adamlar çığlıklar atarak oraya buraya koşuyor ya da oldukları yerde, huşu içinde, kıpırdamadan duruyorlardı. Çavuş Knight ve Doktor Daneeka duranlar arasındaydı. Başlarını ciddiyetle havaya kaldırmışlar, McWatt'ın döne döne, yavaşça tırmandırdığı uçağın suçlu, üzgün uçuşunu izliyorlardı.

"Kim o?" diye bağırdı Yossarian endişe içinde Doktor Daneeka'ya, koşarak yaklaşırken. Nefes nefese kalmış, tüm gücünü yitirmişti. Üzgün gözleri puslu, telaşlı bir ıstırapla yanıyordu. "Uçaktaki kim?"

"McWatt," dedi Çavuş Knight. "İki yeni pilotu eğitim uçuşuna çıkarmıştı. Doktor Daneeka da orada."

"Ben buradayım," diye itiraz etti Doktor Daneeka tuhaf ve huzursuz bir sesle, Çavuş Knight'a endişeli bir bakış fırlatarak.

"Neden inmiyor?" diye bağırdı Yossarian ümitsizlik içinde. "Neden hâlâ tırmanıyor?"

"Muhtemelen inmeye korkuyordur," diye yanıt verdi Çavuş Knight, ciddi bakışlarını McWatt'ın yalnız uçağından ayır-

madan. "Başını nasıl bir belaya soktuğunu biliyor."

McWatt tırmandı, tırmandı, homurdanan uçağına yavaş yavaş sarmallar çizdirerek tırmanmaya devam etti. Her dönüşte, bir güneye ve açık denize uçuyor, bir kuzeye dönüyor ve iniş pistinin üzerinden geçerek kahverengi yamaçlara yöneliyordu. Kısa sürede beş bin fitin üzerine çıkmıştı. Motorları hafifçe fısıldıyordu. Aniden, şaşırtıcı bir şekilde, beyaz bir paraşüt açıldı. Birkaç saniye sonra bir ikincisi açıldı ve ilkiyle birlikte doğrudan iniş pistine yöneldi. Yerde hareket yoktu. Uçak aynı yolu izleyerek otuz saniye daha güneye gitti, sonra McWatt bir kanadını kaldırıp zarifçe döndü.

"İki kişi kaldı," dedi Çavuş Knight. "McWatt ve Doktor Daneeka."

"Ben buradayım, Çavuş Knight," dedi Doktor Daneeka yakarırcasına. "Ben uçakta değilim."

"Neden atlamıyorlar?" diye sordu Çavuş Knight yalvarırcasına kendi kendine. "Neden atlamıyorlar?"

"Mantıklı gelmiyor," dedi Doktor Daneeka yaslı yaslı, dudağını ısırarak. "Hiç mantıklı gelmiyor."

Ama Yossarian aniden McWatt'ın neden atlamadığını anladı ve deli gibi McWatt'ın uçağının peşinden koşarak kollarını sallamaya ve inmesi için bağırarak yalvarmaya başladı ama kimse duymuş görünmedi, hele McWatt hiç ve McWatt yine döner, kanatlarını bir kez indirerek selam verir, sonra ah, pekâlâ, ne olacaksa, dağa dalış yapmaya karar verirken Yossarian'ın gırtlağından boğuk bir inleme koptu.

Kid Sampson ve McWatt'ın ölümleri Albay Cathcart'ı öyle altüst etti ki görev uçuşu sayısını altmış beşe çıkarttı.

31

BAYAN DANEEKA

Albay Cathcart Doktor Daneeka'nın da McWatt'ın uçağında öldüğünü duyduğunda uçuş sayısını yetmiş yaptı.

Birlikte, Doktor Daneeka'nın öldüğünü öğrenen ilk kişi Çavuş Towser oldu. Daha önce, kontrol kulesindeki adam McWatt'ın havalanmadan önce doldurduğu pilot manifestosunda Doktor Daneeka'nın da adının olduğunu bildirmişti ona. Çavuş Towser bir gözyaşı damlasını sildi ve Doktor Daneeka'nın ismini birlik personel listesinden çıkardı. Titreyen dudaklarla kalktı, gönülsüzce dışarı çıktı ve kötü haberi Gus ile Wes'e verdi. Akşam güneşi altında, birlik çadırıyla sıhhiye çadırının arasındaki taburesine tünemiş, kara kara düşünmekte olan hava tabibinin sıska, hayaletsi şeklinin yanından geçerken onunla konuşmaktan özenle kaçındı. Çavuş Towser'ın yüreği sıkışıyordu; şimdi elinde *iki* ölü adam vardı –Yossarian'ın çadırındaki, aslında orada bile olmayan ölü adam, yani Mudd ve birlikteki yeni ölü adam– ki aslında hâlâ birlikte olduğu açıktı; yani onun için daha da zorlu bir idari sorun teşkil edeceği kesin olan Doktor Daneeka.

Gus ile Wes Çavuş Towser'ı metin bir şaşkınlıkla dinlediler ve Doktor Daneeka bir saat sonra bizzat gelip o gün üçüncü

kez ateşini ve tansiyonunu ölçtürene kadar matemlerinden kimseye bahsetmediler. Termometre her zamanki 36 dereceden yarım derece az ölçtü. Doktor Daneeka dehşete kapıldı. İki adamının sabit, boş, odunsu bakışları her zamankinden de fazla sinir bozucuydu.

"Lanet olsun," diye yorum yaptı sıradışı bir çileden çıkmışlık içinde, "siz, ikinizin nesi var? Devamlı düşük ateş ve tıkanık bir burunla dolaşmak hiç adil değil." Doktor Daneeka somurtkan bir kendine acımayla burnunu çekti ve avunmaz bir ruh hali içinde, aspirin ve sülfür hapları almak ve boğazını Argyrol ile boyamak üzere çadırın diğer yanına gitti. Üzgün yüzü bir kırlangıcınkinden bile daha ümitsiz ve kırılgan görünüyordu. Devamlı kollarının arkalarını ovalayıp duruyordu.

"Siz öldünüz, efendim," diye açıkladı iki adamından biri.

Doktor Daneeka kızgın bir güvensizlikle çabucak başını kaldırdı. "Ne dedin?

"Siz öldünüz, efendim," diye tekrarladı diğeri. "Devamlı üşümenizin sebebi bu olabilir."

"Bu doğru, efendim. Muhtemelen bunca zamandır zaten ölüydünüz, ama biz fark edemedik."

"Siz *neden* bahsediyorsunuz?" diye bağırdı Doktor Daneeka tiz bir sesle. İçinde, kaçınılmaz bir felaketin yaklaştığına dair gittikçe kabaran, dehşet verici bir his vardı.

"Bu doğru, efendim," dedi adamlarından biri. "Kayıtlara göre uçuş zamanınıza yazılması için McWatt'ın uçağıyla havalandınız. Paraşütle atlamadınız, bu yüzden uçak düştüğünde ölmüş olmalısınız."

"Bu doğru, efendim," dedi diğeri. "Aslında, düşük bile olsa, bu kadar ateşiniz olduğu için memnun olmalısınız."

Doktor Daneeka'nın kafası karışmıştı. "İkiniz de delirdiniz mi?" diye sordu. "Bu itaatsizliği Çavuş Towser'a bildireceğim."

"Ölümünüzü bize haber veren Çavuş Towser'dı zaten," dedi Gus ya da Wes. "Ordu Vekaleti karınıza haber verecek."

Doktor Daneeka ciyakladı ve koşarak sıhhiye çadırından

çıkıp Çavuş Towser'ı paylamaya gitti ama Çavuş Towser tiksintiyle ondan uzaklaştı ve cesedi için ne yapılacağına karar verilene kadar pek ortalarda görünmemesini tavsiye etti.

"Vay be, gerçekten öldü demek ki," dedi adamlarından biri yaslı, saygılı bir sesle. "Onu özleyeceğim. Harika bir adamdı, değil mi?"

"Evet, kesinlikle öyleydi," dedi diğeri kasvetle. "Ama küçük piç gittiği için memnunum. Devamlı tansiyonunu ölçmekten bıkmış usanmıştım."

Doktor Daneeka'nın karısı Bayan Daneeka Doktor Daneeka'nın vefatından o kadar memnun olmadı ve Ordu Vekaleti'nin telgrafını alıp kocasının harekat sırasında şehit olduğunu öğrendiğinde huzurlu Staten Island gecesini ıstırap dolu çığlıklarla böldü. Onu teselli etmek için kadınlar, başsağlığı dilemek için erkekler geldiler ve içten içe onun bir başka mahalleye taşınmasını ve onları ona devamlı duygudaşlık gösterme görevinden kurtarmasını dilediler. Zavallı kadın bir hafta boyunca kendine gelemedi. Yavaş yavaş, kahramanca, kendisi ve çocukları için büyük sorunlarla dolu bir geleceği düşünecek gücü buldu. Tam kaybına razı olmaya başlamıştı ki postacı durup dururken kapısını çaldı: İtalya'dan gelmiş ve kocasının el yazısıyla imzalanmış, onunla ilgili bütün haberleri görmezden gelmesi için onu çılgınca uyaran bir mektup. Bayan Daneeka sersemlemişti. Mektubun üzerindeki tarih okunmaz haldeydi. El yazısı titrek ve telaşlıydı ama tarzı kocasınınkine benziyordu ve melankolik, kendi kendine acıyan havası aşina, ama her zamankinden de kasvetliydi. Bayan Daneeka çok sevindi, hissettiği rahatlamayla durmaksızın ağladı ve foto mektubun incecik, kırışık, kirli kâğıdını binlerce kez öptü. Kocasına hemen bir not yazarak detayları anlatmasını istedi ve Ordu Vekaleti'ne bir telgraf çekerek hata yaptıklarını bildirdi. Ordu Vekaleti alıngan bir yanıtla hata falan olmadığını, kadının muhtemelen kocasının birliğinden bir sahtekarın sadistçe, sapıkça aldatmacasına kurban gittiğini bildirdi.

Bayan Daneeka'nın kocasına yazdığı mektubu, HAREKATTA ÖLDÜRÜLDÜ diye damgalayarak, açmadan iade ettiler.

Bayan Daneeka bir kez daha zalimce dul bırakılmıştı ama bu sefer ıstırabı Washington'dan gelen bir notla biraz yatıştı. Kocasının ordu sigorta poliçesinin tek lehtarı olarak 10,000 $ alacaktı ve parayı almak için başvurması yeterliydi. Kendisinin ve çocuklarının açlıkla karşı karşıya kalmadıklarını fark etmek kadının yüzünü cesur bir gülümsemeyle aydınlattı ve kahrının dönüş noktası oldu. Ertesi gün Eski Muharipler Dairesi'nden, kocasının ölümü dolayısıyla hayatının sonuna dek emekli aylığı almaya hak kazandığını bildiren bir mektup geldi. Bir de cenaze masrafları için 250 $. Zarfa 250 $'lık bir çek konmuştu. Kadının morali yavaş yavaş, geri dönülemez bir biçimde düzeldi. Aynı hafta Sosyal Güvenlik Dairesi'nden bir mektup geldi ve 1935 tarihli İhtiyarlık ve Geride Kalanlar Sigorta Kanunu gereği onu ve on sekiz yaşına gelene kadar çocuklarını geçindirebilmesi için ona bir aylık bağlanacağını ve ayrıca cenaze masraflarını karşılamak için 250 $ ödeneceğini bildirdi. Bayan Daneeka kocasının ölümünü kanıtlayan bu mektupları aldı ve Doktor Daneeka için yapılan üç hayat sigortasının ellişer bin dolarlık teminatını almak için başvurdu; talebi hemen işleme kondu ve kabul edildi. Her gün yepyeni, beklenmedik hazineler getiriyordu. Bir banka emanet kutusu anahtarı, 50,000 $'lık dördüncü bir sigorta poliçesi ve gelir vergisi ödenmemiş ve asla ödenmeyecek nakit 28,000 $ ortaya çıkardı. Doktor Daneeka'nın üye olduğu bir üniversite kulübü mezar yeri gösterdi. Doktor Daneeka'nın üye olduğu ikinci bir üniversite kulübü cenaze masrafları için 250 $ verdi. Yerel tıp birliği cenaze masrafları için 250 $ armağan etti.

Kocasının en yakın dostları onunla flört etmeye başladı. İşlerin gidişi Bayan Daneeka'nın pek hoşuna gitmişti, bunun üzerine saçlarını boyattı. Fantastik serveti birikiyor da birikiyordu. Kendi kendine her gün, edindiği yüzbinlerce doların bu talihi onunla paylaşacak kocası yokken beş kuruş etmeyece-

ğini hatırlatmak zorunda kalıyordu. Bunca kuruluşun Doktor Daneeka'yı gömmek için bunca çaba harcaması onu çok şaşırtıyordu. Halbuki Pianosa'da Doktor Daneeka gömülmemek için epey uğraşıyordu ve kasvetli bir kuruntu içinde, karısına yazdığı mektuba neden yanıt alınadığını merak ediyordu.

Birlikteki adamlar Albay Cathcart'a görev uçuşu sayısını arttırmak için bahane verdiğini düşündükleri Doktor Daneeka'nın anısına küfrederek onu dışlıyorlardı. Ölümüne dair kayıtlar böcek yumurtaları gibi çoğalıyorlar, birbirlerini doğrulamakta birbirleriyle yarışıyorlardı. Doktor Daneeka maaş çekemiyor, Ordu Kantini'nde yemek yiyemiyor, ikisi de onun öldüğünü bilen Çavuş Towser ile Milo'nun iyilikleri sayesinde yaşıyordu. Albay Cathcart onu görmeyi reddediyordu ve Yarbay Korn Binbaşı Danby aracılığıyla, Grup Karargâhı'na gelmeye kalkarsa onu gördüğü yerde yaktıracağı haberini yolluyordu. Binbaşı Danby, Dr. Stubbs yüzünden Grup'un bütün hava tabiplerine sinir olduğunu söyledi. Dunbar'ın birliğindeki çalı saçlı, sarkık çeneli, savsak doktor bilinçli olarak ve meydan okurcasına, altmış uçuşunu tamamlayan bütün askerleri gerekli formları düzenleyerek uçuştan men ediyordu ve söz konusu formlar Grup tarafından kızgınlıkla reddediliyordu. Grup pilotları, seyrüsefer subaylarını, bombardımancıları ve topçulan muharebe konumuna döndürerek herkesin kafasını karıştınyordu. Moraller hızla çöküyordu ve Dunbar gözetim altındaydı. Grup Doktor Daneeka'nın öldüğüne memnun olmuştu ve yerine bir başkasını istemeyi de düşünmüyordu.

Bu koşullar altında Doktor Daneeka'yı papaz bile diriltemiyordu. Dehşet yerini teslimiyete bıraktı. Gün geçtikçe Doktor Daneeka hastalıklı bir kemirgene benzemeye başladı. Gözlerinin altındaki torbalar sarktı ve karardı. Aynı anda her yerde bulunabilen bir hayalet gibi, gölgelerde boş yere dolaşıp duruyordu. Yardım için onu aradığında Yüzbaşı Flume bile kaçmıştı ondan. Gus ile Wes onu kalpsizce sıhhiye çadırından çıkardılar. Teselli için bir termometre bile vermediler. Doktor

Daneeka yalnızca, ama yalnızca o zaman her açıdan gerçekten öldüğünü ve kendini kurtarmayı düşünüyorsa bir an önce bir şeyler yapması gerektiğini anladı.

Karısından başka baş vurabileceği kimse kalmamıştı. Karısına heyecanlı bir mektup yazarak durumunu Ordu Vekaleti'ne aktarmasını, hemen Grup kumandanı Albay Cathcart ile temasa geçmesini ve –karısı o ana kadar ne duymuş olursa olsun– bu mektupla ona yalvaran kişinin bir ceset ya da bir sahtekâr değil kocası Doktor Daneeka olduğuna dair ondan teminat almasını istedi. Bayan Daneeka zar zor okuyabildiği satırlardaki duyguların derinliği karşısında sersemledi. Yüreği vicdan azabıyla paramparça oldu. Az daha kocasının istediklerini yapacaktı. Ama o gün açtığı bir sonraki mektup kocasının Grup kumandanı Albay Cathcart'tan geliyordu ve şu şekilde başlıyordu:

> *Sevgili Bay, Bayan ya da Bay ve Bayan Daneeka: Kocanız, oğlunuz, babanız veya erkek kardeşiniz harekat* sırasında öldüğü, yaralandığı veya kaybolduğu için ne kadar üzüldüğümü ifade etmeye kelimeler yetmez.

Bayan Daneeka çocuklarını alıp Lansing, Michigan'a taşındı ve yeni adresini kimseye bırakmadı.

32

YO-YO'NUN ODA ARKADAŞLARI

Tıpkı iki ay önce güney Fransa'nın işgali sırasında B-17 ve B-24 bombardıman uçaklarından oluşan siyah, demir filoların homurdana homurdana İtalya'daki uzak hava üslerinden gelip geçmesi gibi, balina şeklindeki arduvaz grisi karanlık bulutlar da gökyüzünde alçaktan süzülerek sürekli gelip geçmeye başlamıştı. Havalar soğumuştu ama Yossarian sıcacık oturuyordu. Birlikteki herkes Kid Sampson'ın sıska bacaklarının ıslak kumsala vurduğunu ve mor renkli, çarpık bir lades kemiği gibi çürüyerek orada yattığını biliyordu. Kimse bacakları almaya gitmemişti, ne Gus ile Wes, ne de hastane morgunda çalışan adamlar; herkes Kid Sampson'ın bacaklarının orada olmadığına, tıpkı Clevinger ile Orr'un tamamı gibi akıntıya kapılıp güneye sürüklendiklerine inanıyordu. Havalar bozulduğundan beri kimse tek başına oraya gidip sapığın teki gibi gidip çalıların arasından çürüyen bacaklara bakmıyordu.

Artık güzel günler yoktu. Artık kolay uçuşlar yoktu. Acı bir yağmur, donuk, tüyler ürpertici bir sis vardı ve adamlar bir haftaya kadar varan aralıklarla, havanın açıldığı her fırsatta

uçuyorlardı. Boğum boğum, güdük ağaç gövdeleri gıcırdıyor, inliyor, Yossarian daha doğru dürüst uyanamadan düşüncelerinin Kid Sampson'ın kör, soğuk, esintili Ekim geceleri boyunca, buz gibi yağmur altında, ıslak kumların üzerinde, tıkırdayan bir saat kadar sistematik bir biçimde şişen, çürüyen sıska bacaklarına gitmesine sebep oluyordu. Kid Sampson'ın bacaklarından sonra aklına zavallı Snowden'ın uçağın arka bölümünde inleye inleye çaresiz, ebedi sırrını uçaksavar mermisine dayanıklı kapitone yeleğinin altında saklaması ve Yossarian bacağındaki yanlış yarayı temizleyip sarmayı bitirdikten sonra aniden içini dökmesi geliyordu. Yossarian geceleri uyumaya çalışırken, artık ölü olan bütün erkek, kadın ve çocuklara yoklama yapıyordu. Bütün askerleri hatırlamaya çalışıyor, çocukken tanıdığı bütün yaşlıları gözünde canlandırıyordu; bütün halaları, amcaları, komşuları, anneleri, babaları, büyükanneleri, büyükbabaları, kendisinin ve başka herkesin akrabalarını, küçük, tozlu dükkânlarını şafakta açan ve aptal gibi gece yarısına kadar çalışan bütün o acınası, saftirik dükkân sahiplerini. Onlar da ölmüştü. Ölü insan sayısı gittikçe artıyordu. Ve Almanlar hâlâ savaşıyordu. Ölüm geri çevrilemezdi ve Yossarian kaybedeceğini düşünmeye başlamıştı.

Havalar soğuduğunda, Orr'un olağanüstü sobası sayesinde Yossarian sıcacık oturuyordu. Orr'un anısı olmasa sıcacık çadırında oldukça rahat edecekti. Bir de Albay Cathcart'ın Kid Sampson ile McWatt'ın yerine talep ettiği –ve kırk sekiz saat geçmeden teslim aldığı– iki uçuş ekibine ait olan ve bir gün aniden açgözlülükle çadırına doluşan heyecanlı oda arkadaşları sürüsü vardı. Yossarian bir görev uçuşundan sonra yorgun argın çadırına gelip onları orada bulunca uzun, yüksek, hırıltılı bir inleme çıkarmıştı.

Dört kişiydiler ve itişip kakışarak birbirlerinin yataklarını kurmasına yardım ederken acayip eğleniyorlar. Yossarian onları görür görmez imkânsız adamlar olduklarını anladı. Hareketli, hevesli ve neşeliydiler ve ABD'deyken arkadaştılar. Ke-

sinlikle düşünülemezlerdi. Yirmi bir yaşında, gürültücü, aşırı güvenli, boş kafalı çocuklardı. Üniversiteye gitmişler ve güzel, temiz kızlarla nişanlanmışlardı. Kızların resimlerini Orr'un şöminesinin üzerindeki kaba beton rafa dizmişlerdi bile. Hız teknesi kullanmış, tenis oynamışlardı. Binicilik yapmışlardı. Bir tanesi bir kez kendinden büyük bir kadınla yatmıştı. Ülkenin değişik yörelerinde aynı insanları tanıyorlardı ve birbirlerinin kuzenleriyle okumuşlardı. Beysbol Şampiyonası'nı dinlemişlerdi ve futbol maçlarını kimin kazandığını gerçekten umursuyorlardı. Kalın kafalıydılar; moralleri yüksekti. Savaş yeterince uzadığı ve onlara çarpışmanın gerçekten neye benzediğini öğrenme fırsatı tanıdığı için memnundular. Yossarian onları kapı dışarı ettiğinde çantalarını boşaltma işini yarılamışlardı bile.

Yossarian'ın Çavuş Towser'a kararlılıkla açıkladığı gibi, kesinlikle söz konusu değillerdi. Çavuş Towser solgun, atsı suratında ümitsiz bir ifadeyle Yossarian'a yeni subayları çadırına kabul etmek zorunda olduğunu bildirdi. Yossarian bu çadırda tek başına yaşarken Grup yeni bir altı kişilik çadır vermiyordu.

"Ben bu çadırda tek başıma yaşamıyorum," dedi Yossarian surat asarak. "Burada benimle yaşayan ölü bir adam var. Adı Mudd."

"Lütfen, komutanım," diye yalvardı Çavuş Towser bitkin bitkin içini çekerek ve çadırın önünde hayret dolu bir sessizlik içinde dinlemekte olan dört şaşkın yeni subaya yan yan bakarak. "Mudd Orvieto uçuşunda öldürüldü. Bunu biliyorsunuz. Sizin yanınızda uçuyordu."

"O zaman neden eşyalarını buradan almıyorsun?"

"Çünkü o buraya hiç gelmedi. Yüzbaşı, lütfen bu konuyu açmayın yine. Dilerseniz Teğmen Nately'nin çadırına taşınabilirsiniz. Hatta eşyalarınızı taşıması için birlik odasından birkaç adam bile gönderirim."

Ama Orr'un çadırını terk etmek Orr'u terk etmek olacak-

tı. Çadıra taşınmak için bekleyen bu dört ahmak subay onu klanlarından dışlayacak, küçük düşüreceklerdi. Bu gürültücü, toy genç adamların bütün iş bittikten ortaya çıkmaları ve adadaki en kıskanılan çadıra el koymaları adil görünmüyordu. Ama kural bu, diye açıkladı Çavuş Towser ve Yossarian'ın yapabildiği tek şey onlara yer açarken özür dilercesine kötü kötü bakmak ve onlar mahremiyetini ihlal ederek babalarının eviymiş gibi yerleşirken işlerine yarayabilecek tövbekâr ipuçları vermekti.

Yossarian'ın o güne kadar birlikte olduğu en moral bozucu insanlardılar. Her zaman neşeliydiler. Her şeye gülüyorlardı. Ona şakayla "Yo-Yo" diyorlar, gece geç saatlerde çakırkeyif geliyorlar, beceriksizce sessiz olmaya çalışırken her yere çarparak onu uyandırıyorlar, sonra Yossarian küfrederek doğrulup oturduğu zaman şen dostluk nidaları anırıyorlardı. Bunu yaptıklarında Yossarian hepsini katletmek istiyordu. Ona Donald Duck'ın yeğenlerini hatırlatıyorlardı. Yossarian'dan korkuyorlar, dırdırcı bir merakla ona zulmediyorlar, onun için ufak tefek iyilikler yapmakta ısrar ederek onu çileden çıkarıyorlardı. Pervasız, çocuksu, cana yakın, naif, küstah, saygılı ve delişmendiler. Sersemdiler; hiçbir şeyden şikayet etmiyorlardı. Albay Cathcart'a hayranlık duyuyorlar, Yarbay Korn'u esprili buluyorlardı. Yossarian'dan korkuyorlardı ama Albay Cathcart'ın yetmiş görev uçuşundan hiç korkmuyorlardı. Çok çok eğlenen dört temiz aile çocuğuydular ve Yossarian'ı deli ediyorlardı. Yossarian bir başka nesle, bir başka çağa, bir başka dünyaya ait yirmi sekiz yaşında, huysuz, geri kafalı bir ihtiyar olduğundan eğlencenin onu sıktığını, zahmete değmediğini, onlardan da sıkıldığını bir türlü anlatamıyordu onlara. Çenelerini kapattıramıyordu bir türlü; kadınlardan da kötüydüler. İçlerine kapanıp depresyona girecek kadar kafaları çalışmıyordu.

Delikanlıların diğer birlikteki arkadaşları da utanmazca çadıra uğramaya, çadırda takılmaya başladılar. Genellik-

le Yossarian'a yer kalmıyordu. En kötüsü de, artık Hemşire Duckett'ı oraya getirip onunla yatamıyordu. Ve havalar bozulduğundan beri gidecek başka hiçbir yer yoktu! Bu öngöremediği bir durumdu ve oda arkadaşlarının kafalarını yumruklarıyla patlatmak, onları yakalarından ve pantolonlarının arkasından teker teker yakalayıp kaldırmak ve paslı, dibinde çivi delikleri bulunan çorba kutusundan bozma pisuarla biraz ötedeki, boğum boğum çam tahtalarından plaj kabinlerine benzeyen birlik tuvaletleri arasında büyüyen pis kokulu, kauçuksu, çok yıllık yabani otların arasına fırlatmak istiyordu.

Kafalarını patlatmak yerine siyah yağmurluğunu ve galoşlarını giydi ve karanlığın içinde, yağmur altında Şef Beyaz Yarımyulaf'ın çadırına gidip tehditleri ve domuzsu alışkanlıklarıyla o temiz ve titiz piçleri kovalaması için onu yanına taşınmaya davet etti. Ama Şef Beyaz Yarımyulaf üşüyordu ve hastaneye taşınıp zatürreden ölmeyi planlıyordu. İçgüdüleri Şef Beyaz Yarımyulaf'a vadesinin dolmak üzere olduğunu söylüyordu. Göğsü ağrıyor, devamlı öksürüyordu. Artık viski onu ısıtamıyordu. En kötüsü de Yüzbaşı Flume'un karavanına geri taşınmış olmasıydı. Bu, anlamı son derece açık olan bir alametti.

"Geri dönmek zorundaydı," diye itiraz etti Yossarian asık suratlı, fıçı göğüslü Kızılderili'yi neşelendirmek için boşuna çabalayarak. Adamın güçlü, kırmızı suratı hızla solmuş, süzülmüştü. "Bu havada ormanda yaşamaya çalışsa ölürdü."

"Hayır, soğuklar o korkak herifi geri getiremezdi," diye itiraz etti Şef Beyaz Yarımyulaf inatla. Gizemli bir sezgiyle alnını tıklattı. "Hayır, bayım. O bir şey biliyor. Benim zatürreden ölme zamanımın geldiğini biliyor, bildiği bu işte. Ben de vademin dolduğunu bundan anlıyorum."

"Doktor Daneeka ne diyor?"

"Hiçbir şey söylememe izin vermiyorlar," dedi Doktor Daneeka hüzünle, gölgelerin arasında oturduğu köşeden. Ufacık kalmış, pürüzsüz, sivri yüzü mum ışığı altında kaplumbağa

yeşili titreşiyordu. Her şey küf kokuyordu. Çadırdaki ampul günler önce patlamıştı ve iki adam da ampulü değiştirecek enerjiyi bulamamıştı. "Artık doktorluk yapmama izin vermiyorlar," diye ekledi Doktor Daneeka.

"O öldü," diye şişindi Şef Beyaz Yarımyulaf balgama boğulmuş boğuk bir kahkahayla. "Bu gerçekten komik."

"Artık maaşımı çekemiyorum."

"Bu gerçekten komik," diye tekrarladı Şef Beyaz Yarımyulaf. "Bunca zamandır karaciğerim hakkında ileri geri konuşuyordu. Bir de onun başına gelenlere bak. O öldü. Onu kendi açgözlülüğü öldürdü."

"Beni öldüren bu değil," diye yorum yaptı Doktor Daneeka sakin ve ifadesiz bir sesle. "Açgözlülükte yanlış bir taraf yok. Hep o pis Dr. Stubbs'ın suçu. Albay Cathcart'ı ve Yarbay Korn'u hava tabiplerine karşı kışkırttı. İlkelerini savunarak tıp mesleğine kötü bir şöhret kazandıracak. Dikkatli olmazsa eyalet tıp birliğinden atılır ve hastanelerde iş bulamaz."

Yossarian Şef Beyaz Yarımyulaf'ın üç boş şampuan şişesine dikkatle viski doldurmasını ve topladığı çantaya kaldırmasını izledi.

"Hastaneye giderken çadırıma uğrayıp o adamlardan birinin burnunu yumruklayamaz mısın?" dedi. "Dört taneler ve yakında beni çadırımda atacaklar."

"Biliyor musun, bir kez kabilemin başına böyle bir şey geldi," diye güldü Şef Beyaz Yarımyulaf neşeli bir takdirle, yatağında arkasına yaslanarak. "Neden Yüzbaşı Black'ten o çocukları kapı dışarı etmesini istemiyorsun? Yüzbaşı Black insanları kapı dışarı etmeyi sever."

O Yüzbaşı Black'ten bahsedince Yossarian ekşi ekşi yüzünü buruşturdu. Yüzbaşı Black harita ya da bilgi almak için istihbarat çadırına gelen yeni personele zorbalık etmeye başlamıştı bile. Yüzbaşı Black söz konusu olduğunda Yossarian'ın oda arkadaşlarına yaklaşımı merhametli ve koruyucu oluyordu. Genç ve neşeli olmaları onların suçu değil, diye hatırlattı ken-

di kendine, karanlıkta el fenerinin sallanan ışığının yardımıyla geri dönerken. O da genç ve neşeli olmayı diliyordu. Cesur, güvenli ve pervasız olmaları da onların suçu değildi. Bir ikisi ölene ve kalanlar da yaralanana kadar onlara karşı sabırlı olması gerekecekti, o kadar. Ondan sonra hepsi düzelirdi. Onlara karşı daha hoşgörülü ve yardımsever olmaya yemin etti ama dost canlısı bir ruh hali içinde eğilip çadıra girdiğinde şömine-de kocaman, sarı bir ateş kükrüyordu. Yossarian'ın ağzı dehşet ve hayret içinde bir karış açık kaldı. *Orr'un güzelim huş ağacı kütükleri dumanlar içinde yanıp kül oluyordu!* Oda arkadaşları onları yakıyordu! Dört aşırı ısınmış duyarsız yüze baktı ve onlara küfürler bağırmak istedi. Onlar yüksek, keyifli nidalarla onu selamlarken, bir sandalye çekip kestane ve közlenmiş patates yemesi için cömertçe davet ederlerken, Yossarian onların kafalarını tokuşturmak istedi. Ne yapacaktı bu adamlarla?

Üstüne üstlük, ertesi sabah çadırdaki ölü adamdan kurtuldular! Onu öylesine alıp götürdüler! Yatağını ve bütün eşyalarını çalıların içine taşıdılar ve oraya bıraktılar, sonra bir işi daha bitirmenin keyfiyle, ellerini çırpa çırpa geldiler. Adamlann zorba dinçliği ve şevki, pratik, doğrudan iş bilirlikleri karşısında sersemlemişti. Yossarian ile Çavuş Towser'ın aylardır başarısız bir şekilde uğraştıkları bir sorundan birkaç dakika içinde kurtulmuşlardı. Yossarian dehşet içindeydi –ondan da aynı şekilde, çabucak kurtulabileceklerinden korkuyordu– ve Nately'nin orospusu sonunda güzel bir uyku çekip âşık olarak uyanmadan önceki gün Yossarian Aç Joe'ya koştu ve onunla birlikte Roma'ya uçtu.

33

NATELY'NİN OROSPUSU

Yossarian Roma'ya vardığında Hemşire Duckett'ı özlemeye başladı. Aç Joe posta uçuşunu yapmak üzere yanından ayrıldıktan sonra meşgul olacak pek bir şey bulamadı. Yossarian, Hemşire Duckett'ı öyle özlüyordu ki açgözlülükle sokaklara çıkıp Luciana'yı aradı. Onun kahkahasını ve görünmez yarasını hiç unutmamıştı. Aarfy'nin büyük duyarsızlıkla somon rengi minyatürlü yüzüğünü arabanın penceresinden attığı dolgun beyaz sutyenli ve düğmeleri çözük portakal rengi saten bluzlu, uykulu, sarhoş, paçoz fahişeyi de hiç unutamamıştı. İki kızı da nasıl özlüyordu! Boş yere onları aradı. Onlara öylesine âşıktı ve onları bir daha asla göremeyeceğini biliyordu. Ümitsizlik içini kemiriyordu. Kızlara dair görüntüler kafasına doluşup duruyordu. Hemşire Duckett'ın elbisesini yukarı sıyırmak, ince butlarını kalçalarına dek teşhir etmek istiyordu. Otellerin arasındaki dar geçitte bulduğu, ıslak ıslak öksüren sıska bir orospuyu becerdi ama hiç eğlenmedi. Sonra limon rengi külot giyen şişman, dost canlısı hizmetçiyi bulmak için erlerin dairesine seğirtti. Kadın onu görünce çok sevindi ama onu tahrik edemedi. Yossarian erkenden yatağa girdi ve yalnız uyudu. Hayal kırıklığı içinde uyandı, kahvaltıdan sonra daire-

de bulduğu kısa boylu, tombul, arsız kızı becerdi ama yalnızca birazcık daha iyiydi ve işini bitirince kızı kovalayıp uykuya daldı. Öğlene kadar kestirdi, sonra Hemşire Duckett'a hediye almaya çıktı ve limon rengi külot giyen hizmetçi için de bir eşarp aldı. Kadın onu öylesine muazzam bir minnetle kucakladı ki Yossarian hemen Hemşire Duckett'ı özledi ve yine şehvetle Luciana'yı aramaya çıktı ama onun yerine Aarfy'yi buldu. Aarfy Roma'ya Aç Joe, Dunbar, Nately ve Dobbs ile birlikte gelmişti ve orta yaşlı askeri kodamanların amca demediği bahanesiyle bir otelde tutsak ettiği Nately'nin orospusunu kurtarmak için düzenledikleri sarhoş gece baskınına katılmamıştı.

"Neden o kadına yardım etmek için riske gireyim ki?" diye sordu Aarfy kibirle. "Ama bunu söylediğimi Nately'ye söyleme. Ona, üniversiteden çok önemli arkadaşlarla randevum olduğunu söyle."

Orta yaşlı kodamanlar Nately'nin orospusunu amca diyene kadar bırakmamaya kararlıydı.

"Amca de," diyorlardı ona.

"Amca," diyordu kız.

"Yo, yo. Amca de."

"Amca," dedi kız.

"Hâlâ anlamıyor."

"Hâlâ anlamıyorsun, değil mi? Sen amca demeyi reddetmediğin sürece seni amca demeye zorlayamayız. Anlamıyor musun? Amca de dediğimde amca deme. Tamam mı? Amca de."

"Amca," dedi kız.

"Hayır, amca deme. Amca de."

Kız amca demedi.

"Çok güzel!"

"Çok çok güzel."

"Bir başlangıç. Şimdi, amca de."

"Amca," dedi kız.

"İşe yaramadı."

"Yo, o şekilde de işe yaramaz. Kız bizden etkilenmiyor. Ona

amca dedirtip dedirtmediğimiz umurunda değilken ona amca dedirtmenin eğlenceli bir tarafı yok."

"Yo, gerçekten umurunda değil, değil mi? 'Ayak' de."

"Ayak."

"Gördün mü? Ne yaptığımız onun umurunda değil. Biz umurunda değiliz. Senin için hiçbir anlamımız yok, değil mi?"

"Amca," dedi kız.

Kodamanlar kızın umurunda değildi ve bu onları çok sinirlendiriyordu. Her esnediğinde kızı sarsıyorlardı. Hiçbir şey kızın umurunda değil gibiydi, onu pencereden atmakla tehdit ettiklerinde bile umursamadı. Kodamanlar, moralleri tamamen bozulmuş, seçkin insanlardı. Kızın canı sıkılıyordu, kayıtsızdı ve fena halde uykusu vardı. Yirmi iki saattir çalışıyordu ve bu adamların orji başlarken orada olan diğer iki kızla birlikte gitmesine izin vermemiş olmasına üzülüyordu. Neden onlar güldüğünde onun da gülmesini beklediklerini, onlar onunla seviştiğinde neden *onun* zevk almasını istediklerini belli belirsiz merak ediyordu. Bütün bunlar onun için son derece gizemli, son derece sıkıcıydı.

Ondan ne istediklerinden emin değildi. Ne zaman gözlerini kapatıp yerine yığılacak olsa onu sarsıp uyandırıyorlar, ona yine "amca" dedirtiyorlardı. Ne zaman "amca" dese hayal kırıklığına uğruyorlardı. Kız "amca"nın ne anlama geldiğini merak ediyordu. Ağzı açık, edilgen, sakin bir uyuşukluk içinde divanda oturuyordu. Bütün giysileri kırışık bir yığın halinde bir köşede duruyordu. Kız adamların onunla daha ne kadar çırılçıplak oturacaklarını, bu zarif otel odasında ona daha ne kadar amca dedirteceklerini merak ediyordu. Sonunda Orr'un eski kız arkadaşı Yossarian ve Dunbar'ın sarhoş komikliklerine kontrolsüzce gülerek Nately ve karman çorman kurtarma ekibini otel odasına getirdi.

Dunbar, Orr'un eski kız arkadaşının kukusunu minnetle çimdikledi ve onu Yossarian'a aktardı. Yossarian kızın kalçasını iki eliyle kavrayarak kızı kapı pervazına yasladı ve Nately

onu kolundan yakalayıp kızın üzerinden çekene kadar şehvetle sürtündü. Mavi oturma odasına girdiklerinde Dunbar gördüğü her şeyi pencereden dışarıya, aşağıdaki avluya fırlatmaya başlamıştı bile. Dobbs bir ayaklı küllük kullanarak mobilyaları parçalıyordu. Kırmızı bir apandisit ameliyatı izi taşıyan, çıplak, saçma görünüşlü bir adam aniden kapıda belirdi ve bağırdı,

"Burada neler oluyor?"

"Ayak parmakların kirli," dedi Dunbar.

Adam iki eliyle bacak arasını kapattı ve gerileyip gözden kayboldu. Dunbar, Dobbs ve Aç Joe kaldırabildikleri her şeyi kocaman, mutlu haykırışlarla pencereden dışarı fırlatmaya devam ettiler. Kısa süre sonra kanepelerdeki giysileri ve yerdeki çantaları da atarak işlerini bitirdiler. Sedir ağacından dolabı yağmalamaya başladıklarında iç odanın kapısı yine açıldı ve boynundan yukarısı son derece seçkin görünen bir adam yalınayak, azametle içeri girdi.

"Hey, sen, kes şunu," diye havladı. "Ne yaptığınızı sanıyorsunuz siz?"

"Ayak parmakların kirli," dedi Dunbar adama.

Adam ilki gibi bacak arasını elleriyle örttü ve gözden kayboldu. Nately adamın peşinden koştu ama bir revü dansçısı gibi yastıkla önünü kapatıp odaya dönmüş olan ilk subay yolunu kesti.

"Hey, siz!" diye kükredi adam öfkeyle. "Kesin şunu!"

"Kes şunu," diye yanıt verdi Dunbar.

"Onu ben dedim."

"Onu ben dedim," dedi Dunbar.

Subay kızgınlıktan halsiz düşerek hırçınlıkla ayağını yere vurdu. "Söylediğim her şeyi bilerek tekrarlıyor musun?"

"Söylediğim her şeyi bilerek tekrarlıyor musun?"

"Seni ezeceğim." Adam yumruğunu kaldırdı.

"Ben *seni* ezeceğim," diye uyardı Dunbar adamı soğuk soğuk. "Sen bir Alman casususun ve seni vurmak zorunda ka-

lacağım."

"Alman casusu mu? Ben bir Amerikan albayıyım."

"Amerikan albayına benzemiyorsun. Önüne yastık tutan şişman bir adama benziyorsun. Amerikan albayıysan üniforman nerede?"

"Biraz önce pencereden dışarı attın."

"Pekâlâ, beyler," dedi Dunbar. "Bu aptal orospu çocuğunu kilitleyin. Bu aptal orospu çocuğunu karakola götürün ve anahtarı da fırlatıp atın."

Albay korkudan bembeyaz kesildi. "Hepiniz delirdiniz mi? Rozetiniz nerede? Hey, sen! Hemen buraya gel!"

Ama Nately'yi durdurmakta geç kalmıştı. Nately orospusunun diğer odada, kanepede oturduğunu görmüştü ve adamın arkasından geçip içeri dalmıştı. Diğerleri onun arkasından giderek diğer çıplak kodamanların ortasına daldı. Aç Joe onları gördüğünde bir birine, bir diğerine işaret ederek, başını ve karnını tuta tuta isterik kahkahalar attı. İki etli butlu adam saldırganca öne çıktılar ama sonra Dobbs ile Dunbar'ın yüzlerindeki nefret ve düşmanlığı fark ettiler. Dobbs oturma odasında mobilyaları parçalamakta kullandığı dövme demirden ayaklı küllüğü cop gibi sallıyordu hâlâ. Nately orospusunun yanındaydı. Kız birkaç saniye tanımadan baktı ona. Sonra hafifçe gülümsedi ve gözlerini kapatarak başını onun omzuna dayadı. Nately kendinden geçmişti; kız daha önce ona hiç gülümsememişti.

"Filpo," dedi sakin, ince, bıkkın görünüşlü bir adam, oturduğu koltuktan kıpırdamadan. "Emirlere itaat etmiyorsun. Onları dışarı çıkartmanı söylemiştim ama sen tuttun içeri getirdin. Aradaki farkı göremiyor musun?"

"Eşyalarımızı pencereden dışarı attılar, General."

"Aferin onlara. Bizim üniformalarımızı da mı? İşte *bu* akıllıca bir hareket olmuş. Üniformalarımız olmadan onlardan daha yüksek rütbeli olduğumuza kimseyi ikna edemeyiz."

"İsimlerini alalım, Lou ve..."

"Ah, Ned, sakin ol," dedi çalışılmış bir bıkkınlıkla konuşan ince adam. "Zırhlı birlikleri harekete geçirmek konusunda oldukça iyi olabilirsin ama sosyal sorunlarda işe yaramazsın. Eninde sonunda üniformalarımızı geri alacağız ve yine onlardan daha yüksek rütbeli olacağız. Gerçekten de üniformalarımızı dışarı attılar mı? Muhteşem bir taktik."

"Her şeyi attılar."

"Dolaptakileri de mi?"

"Dolabı dışarı attılar, General. İçeri girip bizi öldürecekleri düşündüren çatırtı oydu."

"Şimdi de sizi dışarı atacağım," diye tehdit savurdu Dunbar.

General hafifçe soldu. "*Bu* adam niye bu kadar kızgın?" diye sordu Yossarian'a.

"Ciddi söylüyor," dedi Yossarian. "Kızı bıraksanız iyi olacak."

"Tanrım, alın onu," diye nida etti general rahatlayarak. "Tek yaptığı güvensiz hissetmemize sebep olmak. En azından ona ödediğimiz yüz dolar yüzünden bize kızabilir ya da bizden nefret edebilirdi. Ama bunu bile yapmadı. Yakışıklı genç arkadaşın ona epey bağlanmış gibi. Çoraplarını giydiriyormuş gibi yaparak parmaklarını kızın butlarının iç taraflarında nasıl gezdirdiğine bir bak."

Kıza çoraplarını giydiriyormuş gibi yaparken yakalanan Nately suçlu suçlu kızardı ve kızı giydirme işini hızlandırdı. Kız derin uykudaydı ve öyle düzenli nefesler alıyordu ki hafifçe horluyormuş gibiydi.

"Kızın üzerine şimdi saldıralım, Lou!" dedi bir başka subay. "Personel sayımız daha fazla ve kızı kuşatabilir..."

"Ah, hayır, Bill," diye yanıt verdi general içini çekerek. "Yedek kuvvetlerini kullanmış bir düşman karşısında düz arazide iyi havada kıskaç harekatı yönetmekte bir sihirbaz olabilirsin ama başka yerlerde o kadar iyi düşünemiyorsun? Neden kızı elde tutmak isteyelim?"

"Generalim, stratejik açıdan çok kötü bir durumdayız. Tek parça giysimiz yok. Aşağı inip lobiden geçecek ve giysileri getirecek kişi için çok küçük düşürücü ve utanç verici olacak."

"Evet, Filpo, oldukça haklısın," dedi general. "Bu işi senin yapacak olmanın sebebi de tam olarak bu. İşe koyul bakalım."

"Çırılçıplak mı, komutanım?"

"İstiyorsan yastığını alabilirsin. İç çamaşırlarımı ve pantolonumu almak için aşağı inmişken sigara da al, olmaz mı?"

"Ben her şeyinizi yukarı gönderirim," diye öneride bulundu Yossarian.

"İşte, Generalim," dedi Filpo, rahatlayarak. "Benim gitmeme gerek yok."

"Filpo, seni kuş beyinli. Adamın yalan söylediğini görmüyor musun?"

"Yalan mı söylüyorsun?"

Yossarian başını salladı ve Filpo'nun inancı yerle bir oldu. Yossarian kahkaha attı ve Nately'nin orospusunu koridora çıkarıp asansöre bindirmesine yardım etti. Kız başını Nately'nin omzuna dayamış, harika bir rüya görüyormuş gibi gülümsüyordu. Dobbs ve Dunbar taksi bulmak için sokağa fırladılar.

Arabadan indiklerinde Nately'nin orospusu başını kaldırıp baktı. Dairesine çıkan merdivenleri zahmetle tırmanırken defalarca kuru kuru yutkundu ama Nately onu soyar, yatağına yatırırken yine uykuya dalmıştı. Kız on sekiz saat uyudu. Bu arada Nately ertesi sabah boyunca dairede koşuşturup durdu ve gördüğü herkesi susturdu. Kız uyandığı zaman Nately'ye delicesine âşık olmuştu. Nihai analizde, kızın yüreğini kazanmak için gereken tek şey buydu; güzel bir uyku.

Kız gözlerini açıp Nately'yi gördüğünde mutlulukla gülümsedi. Sonra uzun bacaklarını hışırdayan örtülerin altında dermansızca gererek, ateş basmış bir kadının sırıtkan sersemliğiyle Nately'yi yatağa, yanına çağırdı. Nately mutlu bir uyuşukluk içinde yanına gitti, öyle kendinden geçmişti ki kızın küçük kız kardeşi odaya dalıp Nately ile kızın arasına atladığı

zaman bile aldırmadı. Nately'nin orospusu kıza tokat attı ve küfretti ama bu sefer gülerek ve hoşgörülü bir sevgiyle. Nately kollarını ikisinin omuzlarına atarak rahatça arkasına yaslandı. Güçlü ve koruyucu hissediyordu. Harika bir aile oluşturduklarına karar verdi. Küçük kız yeterince büyüdüğünde üniversiteye gidecekti, Smith, Radcliffe ya da Bryn Mawr'a; Nately bunu sağlayacaktı. Birkaç dakika sonra Nately iyi giden talihini arkadaşlarına bağıra çağıra ilan etmek için yataktan fırladı. Sevinçle onları odaya çağırdı ve onlar gelir gelmez kapıyı şaşkın yüzlerine kapadı. Tam zamanında, orospusunun giyinik olmadığını hatırlamıştı.

"Giyin," diye emretti kıza, dikkati için kendi kendini kutlayarak.

"*Perché?*" diye sordu kız merakla.

"*Perché* mi?" diye tekrarladı Nately hoşgörülü bir gülüşle "Çünkü seni çıplak görmelerini istemiyorum."

"*Perché no?*" diye sordu kız.

"*Perché no* mu?" Nately şaşkın şaşkın baktı ona. "Çünkü başka erkeklerin seni çıplak görmesi doğru değil de ondan."

"*Perché no?*"

"Çünkü ben öyle diyorum!" diye patladı Nately kızgınlıkla. "Bana itiraz etme. Ben erkeğim ve ben ne diyorsam onu yapmak zorundasın. Bundan sonra, üzerinde giysi olmadan bu odadan çıkmanı yasaklıyorum. Anlaşıldı mı?"

Nately'nin orospusu ona delirmiş gibi baktı. "Sen deli misin? *Che succede?*

"Son derece ciddiyim."

"*Tu sei pazzo!*" diye bağırdı kız inanmazlık ve kızgınlıkla ve yataktan fırladı. Anlaşılmaz şeyler hırlayarak külotunu giydi ve uzun adımlarla kapıya yürüdü.

Nately erkeksi bir otoriteyle sırtını dikleştirdi. "Bu şekilde odadan çıkmanı yasaklıyorum," diye bildirdi kıza.

"*Tu sei pazzo!*" diye karşılık verdi kız ona, odadan çıktıktan sonra başını inanmazlıkla iki yana sallayarak. "*Idiota! Tu sei un*

pazzo imbecille!"

"*Tu sei pazzo,*" dedi kızın sıska kardeşi, aynı kibirli tavırla ablasının peşinden giderken.

"Hemen buraya gel," diye emretti Nately küçük kıza. "*Senin* de bu şekilde dışarı çıkmanı yasaklıyorum!"

"*Idiota!*" diye seslendi küçük kız vakarla, hışımla kapıdan çıktıktan sonra. "*Tu sei un pazzo imbecille.*"

Nately birkaç saniye boyunca çaresizlik içinde köpürdü, sonra arkadaşlarının sırf külotu içinde ondan yakınmakta olan kız arkadaşına bakmasını engellemek için oturma odasına fırladı.

"Nedenmiş?" diye sordu Dunbar.

"Neden mi?" diye bağırdı Nately. "Çünkü artık o benim sevgilim ve tamamen giyinik olmadığı sürece onu görmeniz doğru değil."

"Nedenmiş?" diye sordu Dunbar.

"Gördün mü?" dedi kız omuzlarını silkerek. "*Lui é pazzo!*"

"*Si, é molto pazzo,*" diye yankıladı küçük kardeşi.

"Onu görmemizi istemiyorsan ona söyle giysilerini çıkarmasın," diye itiraz etti Aç Joe. "Bizden ne istiyorsun?"

"Beni dinlemiyor," diye itiraf etti Nately mahcup mahcup. "Bu yüzden, bundan sonra bu şekilde odaya girdiği zaman ya gözlerinizi kapatacaksınız, ya da başka tarafa bakacaksınız. Tamam mı?"

"*Madonn'!* diye haykırdı kız çileden çıkarak ve ayaklarını vura vura odadan çıktı.

"*Madonn'!*" diye haykırdı küçük kardeşi ve ayaklarını vura vura arkasından gitti.

"*Lui é pazzo,*" diye yorum yaptı Yossarian iyi huylulukla. "İtiraf etmek zorundayım."

"Hey, sen deli falan mısın?" diye sordu Aç Joe Nately'ye. "Kim bilir şimdi de kızdan orospuluğu bırakmasını istersin."

"Bundan sonra," dedi Nately kız arkadaşına, "orospuluğa çıkmanı yasaklıyorum."

"*Perché?*" diye sordu kız merakla.

"*Perché* mi?" diye çığlık attı Nately hayretler içinde. "Çünkü hiç hoş değil de ondan!"

"*Perché no?*"

"Çünkü değil, o kadar!" diye ısrar etti Nately. "Senin gibi cici bir kızın yatacak başka erkekler aramaya çıkması doğru değil. İhtiyacın olan parayı ben veririm, bu yüzden artık yapmana gerek yok."

"Bütün gün ne yapacağım peki?"

"Ne mi yapacaksın?" dedi Nately. "Bütün arkadaşların ne yapıyorsa onu yapacaksın."

"Arkadaşlarım yatacak erkek arıyor."

"O zaman yeni arkadaşlar bul! Zaten o tür kızlarla arkadaşlık kurmanı da istemiyorum. Fahişelik kötüdür! Bunu herkes bilir, o bile." Güvenle deneyimli ihtiyara döndü. "Haklı değil miyim?"

"Haksızsın," diye yanıt verdi yaşlı adam. "Fahişelik ona değişik insanlarla tanışma fırsatı veriyor. Temiz hava almasını, sağlıklı bir şekilde egzersiz yapmasını, başını derde sokmamasını sağlıyor."

"Bundan sonra," diye bildirdi Nately sertçe kız arkadaşına, "bu iğrenç ihtiyarla arkadaşlık etmeni yasaklıyorum."

"*Va fongul!*" diye yanıt verdi kız bıkkınlık içinde bakışlarını devirerek. "Ne istiyor bu benden?" diye sordu yumruklarını sallayarak. "*Lasciami!*" dedi Nately'ye tehditkâr bir yakarıyla. "*Stupido!* Arkadaşlarımın o kadar kötü olduğunu düşünüyorsan, git arkadaşlarına söyle, sürekli onlarla aganigi yapmasınlar."

"Bundan sonra," dedi Nately arkadaşlarına, "kız arkadaşımın arkadaşlarının peşinden koşmayı bırakıp evlenmelisiniz bence."

"*Madonn'!*" diye bağırdı arkadaşları bıkkınlık içinde bakışlarını devirerek.

Nately aklını yitirmişti. Hepsinin o anda âşık olmasını ve

evlenmesini istiyordu. Dunbar, Orr'un orospusuyla evlenebilirdi ve Yossarian da Hemşire Duckett'a ya da dilediği bir başkasına âşık olabilirdi. Savaştan sonra hepsi Nately'nin babası için çalışırdı ve çocuklarını aynı banliyöde yetiştirirlerdi. Nately her şeyi açık seçik görebiliyordu. Aşk onu romantik bir ahmağa dönüştürmüştü. Onu kız arkadaşıyla Yüzbaşı Black konusunda kavga etmesi için yatak odasına kapattılar. Kız bir daha Yüzbaşı Black'le yatmamayı, Nately'nin parasını ona vermemeyi kabul etti ama pis düşünceleri olan çirkin, bakımsız, sefil, ihtiyarla dostluğu konusunda fikir değiştirmeye yanaşmıyordu. Adam Nately'nin yeni çiçeklenen aşkını hakaretamiz bir istihzayla izliyordu ve dünya üzerindeki en iyi müzakere kurumunun Kongre olduğunu kabul etmiyordu.

"Bundan sonra," diye emretti Nately kız arkadaşına kararlılıkla, "o iğrenç ihtiyarla konuşmanı bile yasaklıyorum."

"Yine mi ihtiyar?" diye feryat etti kız kafası karışarak. "*Perché no!*"

"Temsilciler Meclisi'nden hoşlanmıyor."

"*Mamma mia!* Senin *sorunun* ne?"

"É pazzo," diye yorum yaptı küçük kardeşi filozofça. "Sorunu bu işte."

"*Si*," diye onayladı ablası iki eliyle uzun kahverengi saçlarını yolarak. "*Lui é pazzo.*"

Ama Nately yanında değilken onu özlüyor, Nately'ye bütün gücüyle yumruk atıp kırık bir burunla hastaneye yatmasına sebep olan Yossarian'a kızıyordu.

34

ŞÜKRAN GÜNÜ

Aslında Şükran Günü'nde Yossarian'ın Nately'nin burnunu yumruklaması tamamen Çavuş Knight'ın suçuydu. Birlikteki herkes, erlerin ve subayların bütün öğleden sonra tıka basa yedikleri fantastik ölçüde bol yemek için ve isteyen herkese bitmek tükenmek bilmez bir cömertlikle dağıttığı şişe şişe açılmamış ucuz viski için Milo'ya alçakgönüllülükle teşekkür etmişti. Daha hava kararmadan bembeyaz yüzlü genç askerler her yere kusuyor, yere yıkılıp sızıyorlardı. Hava pis pis kokuyordu. Kalanlar saatler geçtikçe hızlanmışlardı ve amaçsız cümbüş sürüyordu. Ormanda süzülerek subay gazinosuna bulaşan, tepelere yayılarak hastaneye ve uçaksavar toplarının mevziine kadar ulaşan ham, vahşi, ayyaş, gürültülü bir bayramdı. Birlikte yumruk dövüşleri ve bir bıçaklama olayı görülmüştü. Onbaşı Kolodny istihbarat çadırında dolu bir tabancayla oynarken kendini bacağından vurmuş, yarasından kanlar fışkırarak ambulansla hastaneye yetiştirilirken diş etleri ve ayak parmakları mora boyanmıştı. Parmaklarını kesmiş, kafalarını yarmış, mide fesadına uğramış, ayak bileklerini kırmış adamlar tövbekârlık içinde, aksaya aksaya sıhhiye çadırına geliyorlar, Gus ile Wes'e diş etlerini ve ayak parmakla-

rını boyatıyorlar, müshil alıyorlar, sonra gidip bağırsaklarını çalıların arasına boşaltıyorlardı. Coşkulu kutlamalar gecenin geç saatlerine kadar sürdü. Sessizlik sık sık vahşi, coşkulu bağırışlar ve eğlenen ya da hasta olan insanların haykırmalarıyla bölünüyordu. Devamlı inlemeler ve öğürmeler, kahkahalar ve selamlaşmalar, tehditler, küfürler ve taşa çarparak kırılan şişelerin sesleri duyuluyordu. Uzaktan ayıpçı şarkılar geliyordu. Yeni Yıl Arifesi'nden bile kötüydü.

Yossarian güvende olmak için erkenden yatmaya gitti ve kısa süre sonra rüyasında sonsuz bir ahşap merdivenden aşağı kafa üstü dalarcasına, topuklarıyla yüksek takırtılar çıkararak kaçtığını görmeye başladı. Sonra uyanır gibi oldu ve birinin ona makineli tüfekle ateş ettiğini fark etti. Gırtlağından dehşet dolu, acılı bir hıçkırık yükseldi. İlk düşüncesi Milo'nun yine birliğe saldırdığı oldu. Yatağından yere yuvarlandı; yatağın altında tortop oldu ve titreyerek dualar etti. Kalbi demirci çekici gibi gümlüyordu. Vücudu soğuk terlerle kaplanmıştı. Uçak sesi gelmiyordu. Uzaklardan mutlu, sarhoş bir şarkı duyuluyordu. "Yeni Yıl kutlu olsun, Yeni Yıl kutlu olsun!" diye bağırdı muzaffer ve aşina bir ses neşeyle yukarıdan, kısa, keskin makineli tüfek takırtıları arasında. Yossarian, Milo'nun birliğe düzenlediği saldırıdan sonra tepelere kurduğu ve kendi adamlarını yerleştirdiği, kum torbalarıyla çevrili makineli tüfek mevzilerine giden birkaç adamın eşek şakası yaptığını anladı.

Uykusunu bölen ve onu sızlanan bir kütleye dönüştüren sorumsuz bir şakanın kurbanı olduğunu anladığında öfkeyle alev alev yanmaya başladı. Öldürmek istiyordu, katletmek istiyordu. Şimdiye kadar hiç olmadığı kadar öfkeliydi, hatta McWatt'ın boğazını sıktığı zamankinden bile daha öfkeliydi. Tüfekler yine takırdadı. Sesler, "Yeni Yıl kutlu olsun!" diye bağırdı ve cadıların bet kahkahalarına benzeyen alaylı sesler karanlığın içinden süzülüp geldi. İntikam ateşiyle kavrulan Yossarian 45'liğine yeni bir şarjör takarak ve namluya mermi sürerek mokasenleri ve tulumu içinde çadırından fırladı. Em-

niyeti açtı ve ateş etmeye hazır halde koştu. Nately'nin onu engellemek için, ismini seslenerek arkasından koştuğunu duydu. Araç parkının üzerindeki karanlık yükseltiden yine makineli tüfek takırtıları geldi. Mermiler turuncu izler bırakarak gölgelik çadırların üzerinde, tepelerini çentecek kadar alçaktan uçtular. Kısa patlamaların arasında yine kaba kahkahalar çınladı. Yossarian içinde kızgınlığın asit gibi kaynadığını hissediyordu; bu piçler onun hayatını tehlikeye atıyorlardı! Kör bir öfke ve kararlılıkla, elinden geldiğince hızlı koşarak birliği geçti ve araç parkını aştı. Nately sonunda endişeyle, "Yo-Yo! Yo-Yo!" diye seslenerek ve durması için yalvararak ona yetiştiğinde tepelere tırmanan dar, dolambaçlı yola koyulmuştu bile. Nately Yossarian'ı omuzlarından yakaladı ve durdurmaya çalıştı. Yossarian kıvranarak kurtuldu. Nately yine uzandı ve Yossarian küfrederek yumruğunu tüm gücüyle Nately'nin narin, genç yüzüne indirdi ve sonra yine vurmak için kolunu kaldırdı ama Nately inleyerek görüş alanından çıkmış, başını iki elinin arasına gömerek yere yuvarlanmıştı. Parmaklarının arasından kan fışkırıyordu. Yossarian hızla döndü ve arkasına bakmadan patikaya tırmanmaya devam etti.

Kısa süre sonra makineli tüfeği gördü. Onu duyduklarında iki siluet yerlerinden fırladı ve daha Yossarian yanlarına varamadan gecenin karanlığına karıştılar. Çok geç kalmıştı. Ayak sesleri uzaklaşmış, gevrek, rüzgârsız ay ışığı altındaki kum torbalarını boş ve sessiz bırakmışlardı. Yossarian kasvetle çevresine bakındı. Uzaktan alaylı kahkahalar geldi yine. Yakında bir dal kırıldı. Yossarian soğuk bir sevinç içinde dizlerinin üzerine çöktü ve nişan aldı. Kum torbalarının diğer yanında yaprakların hışırdadığını duydu ve iki kez ateş etti. Biri hemen atışına karşılık verdi ve Yossarian atışı tanıdı.

"Dunbar?" diye seslendi.

"Yossarian?"

İki adam saklandıkları yerlerden çıktılar ve silahlarını indirerek bitkin bir hayal kırıklığı içinde açıklığa ilerlediler. Dona

çekmiş hava yüzünden ikisi de hafifçe titriyordu ve yokuş yukarı koştukları için nefes nefeseydiler.

"Orospu çocukları," dedi Yossarian. "Kaçtılar."

"Hayatımdan on sene götürdüler," diye nida etti Dunbar. "Milo denen o orospu çocuğunun yine bizi bombalamaya kalktığını sandım. Hiç bu kadar korkmamıştım. Kim olduğunu bilseydim keşke."

"Biri Çavuş Knight'tı."

"Gidip onu öldürelim." Dunbar'ın dişleri takırdıyordu. "Bizi bu şekilde korkutmaya hakkı yoktu."

Yossarian artık kimseyi öldürmek istemiyordu. "İlk önce Nately'ye yardım edelim. Tepenin dibinde onu yaraladım, sanırım."

Yossarian taşların üzerindeki kanlara bakarak doğru noktayı buldu ama Nately'den iz yoktu. Nately çadırında da değildi. Nately'nin geceleyin kırık bir burunla hastaneye yattığını öğrenmeleri üzerine ertesi sabah hastaneye yattıkları zaman bulabildiler onu. İki adam terlikleri ve bornozları içinde, Hemşire Cramer'ın peşinden koğuşa girdikleri ve yatakları gösterildiği zaman Nately korku dolu bir şaşkınlıkla gülümsedi. Nately'nin burnu kocaman bir alçının içindeydi ve iki gözü de morarmıştı. Yossarian ona vurduğu için özür dilemek üzere yaklaştığında mahcup mahcup kızardı ve üzgün olduğunu söyledi; Yossarian, Nately'nin perişan yüzüne bakamıyordu ama manzara o kadar komikti ki gülmeden de duramıyordu. İki adamın duygusallıkları Dunbar'ı tiksindiriyordu. Aç Joe beklenmedik bir biçimde, karmaşık, siyah fotoğraf makinesiyle içeri girdiğinde hepsi rahatladı. Aç Joe Yossarian'ın yakınında bulunmak ve o Hemşire Duckett'ı ellerken fotoğraflarını çekmek için apandisit semptomları gösteriyormuş gibi yapmıştı. Yossarian gibi, o da hayal kırıklığına uğradı. Hemşire Duckett bir doktorla evlenmeye karar vermişti –herhangi bir doktorla, çünkü hepsi iyi para kazanıyordu– ve bir gün kocası olabilecek bir adamın yakınlarında risk almaya niyeti yoktu.

Aç Joe avunmaz bir hiddete kapıldı. Ta ki papaz kestane rengi kadife bir bornoz içinde koğuşa getirilene kadar! Adam saklayamadığı kadar muazzam bir tatmin duygusu içinde, sıska bir işaret feneri gibi sırıtıyordu. Papaz kalp ağrısıyla gelmişti ve doktorlar midesinde gaz olduğu, ayrıca ileri derecede Wisconsin zonasına yakalandığı sonucuna varmıştı.

"Wisconsin zonası da ne?" diye sordu Yossarian.

"İşte doktorların bilmek istediği de tam olarak bu!" dedi papaz gururla ve kahkahalara boğuldu. O ana kadar kimse onu bu kadar şen, bu kadar mutlu görmemişti. "Wisconsin zonası diye bir şey yok. Anlamıyor musunuz? Yalan söyledim. Doktorlarla bir anlaşma yaptım. Beni tedavi etmek için hiçbir şey yapmamaya söz verirlerse, Wisconsin zonam geçtiğinde onlara haber vereceğime söz verdim. Daha önce hiç yalan söylememiştim. Harika, değil mi?"

Papaz günah işlemişti ve iyi olduğunu görmüştü. Sağduyu ona yalan söylemenin ve görevinden kaçınmanın günah olduğunu söylüyordu. Diğer yandan, günahın kötü olduğunu ve kötülükten iyilik gelmeyeceğini herkes biliyordu. Ama papaz kendini iyi hissediyordu; kesinlikle harika hissediyordu. Sonuç olarak, mantıken, yalan söylemek ve görevden kaçınmak günah olamazdı. Papaz ilahi bir ilham anında, son derece kullanışlı bir araç olan koruyucu rasyonalizasyon tekniğini keşfetmişti. Bu bir mucizeydi. Görmüştü ki, ahlaksızlığı erdeme, iftirayı gerçeğe, iktidarsızlığı cinsellikten kaçınmaya, kibri tevazuya, yağmayı hayırseverliğe, hırsızlığı onura, küfrü bilgeliğe, zulmü vatanseverliğe, sadizmi adalete dönüştürmek hiç zor değildi. Bunu herkes yapabilirdi; insanın kafasının çalışması bile gerekmiyordu. Tek gereken, karaktersiz olmaktı. Nately sevinç içinde kızararak yatağında oturmuş, onu kuşatan deli arkadaş çetesini hayretle dinlerken, papaz havai bir beceriyle geleneksel ahlaksızlıkların tamamını teker teker saydı. Memnun ve kuruntuluydu, birazdan haşin bir subayın belireceğinden ve hepsini birden bir grup serseri gibi sokağa

atacağından emindi. Onları kimse rahatsız etmedi. Akşamleyin coşku içinde gidip kalitesiz, renkli, fantastik bir Hollywood filmi izlediler. Coşku içinde geri döndüklerinde beyazlara bürünmüş asker oradaydı. Dunbar çığlık attı ve bayılacak gibi oldu.

"Geri döndü!" diye çığlık attı Dunbar. "Geri döndü! Geri döndü!"

Yossarian olduğu yerde kalakaldı. Tepeden tırnağa beyaz, ürkütücü alçı ve sargılara bürünmüş askerin tanıdık görüntüsü kadar Dunbar'ın sesinin tekinsiz tizliği yüzünden donakalmıştı. Yossarian'ın gırtlağında tuhaf, titrek, istemsiz bir ses yükseldi.

"Geri döndü!" diye çığlık attı Dunbar yine.

"Geri döndü!" diye dehşetle yankıladı ateşten sayıklamakta olan bir hasta düşünmeden.

Koğuşta kıyamet koptu. Hasta ve yaralı adam güruhu tutarsızca sayıp sövmeye, binada yangın çıkmış gibi koridorda koşup hoplamaya başladılar. Bir ayağı ve bir koltuk değneği olan hasta ileri geri sıçrayarak, "Ne oldu? Ne oldu? Yanıyor muyuz? Yanıyor muyuz?" diye haykırıyordu

"Geri döndü!" diye bağırdı biri adama. "Adamı duymadın mı? Geri döndü! Geri döndü!"

"Kim geri döndü?" diye bağırdı bir başkası. "Kim o?"

"Ne demek bu? Ne yapmamız lazım?"

"Yanıyor muyuz?"

"Kalk ve kaç, lanet olası! Herkes kalksın ve kaçsın!"

Herkes yatağından kalktı ve koğuşun bir ucundan diğerine kaçmaya başladı. Bir CİTB görevlisi dirseğini gözüne sokan diğer CİTB görevlisini vurmak için silah arıyordu. Ateşten sayıklayan hasta koridora sıçradı ve neredeyse tek ayaklı hastayı devirecekti. Tek ayaklı hasta koltuk değneğinin lastik çakılmış ucunu kazayla diğerinin çıplak ayağına indirdi ve birkaç ayak parmağı kırdı. Ateşten sayıklayan ve ayak parmakları kırılmış olan adam yere çöktü ve acıyla ağlamaya başladı. Bu arada

başka adamlar ona takıldılar ve ıstıraplı, çalkantılı, körlemesine kaçışları esnasında adamı daha da fazla incittiler. İleri geri koştururken herkes, "Geri döndü!" diye mırıldanıyor, söyleniyor, sesleniyordu. "Geri döndü, geri döndü!" Hemşire Cramer aniden kalabalığın ortasında belirdi ve bir polis memuru gibi dönerek düzeni sağlamaya çalıştı ve başarısız olduğunda çaresizce gözyaşlarına boğuldu. "Sakin olun, lütfen sakin olun," diye seslendi faydasızca, hıçkırıklar arasında. Hayalet gibi solmuş olan papazın neler olduğuna dair en ufak fikri yoktu. Yossarian'ın yanından ayrılmayan ve onun dirseğine tutunan Nately'nin ya da sıska yumruklarını sıkarak, kuşku dolu bakışlar ve korku dolu bir yüzle bakınarak arkalarından gelen Aç Joe'nun da öyle.

"Hey, neler oluyor?" diye yalvardı Aç Joe. "Ne haltlar dönüyor?"

"Aynı adam bu!" diye bağırdı Dunbar, şamatanın üzerinden açıkça duyulabilen bir sesle. "Anlamıyor musun? Aynısı!"

Yossarian kendi sesinin, "Aynısı!" diye yankıladığını duydu. Sesi, kontrol edemediği derin, uğursuz bir heyecanla titriyordu. Dunbar'ın peşine takılarak beyazlara bürünmüş askerin yatağına gitti.

"Sakin olun, millet," diye tavsiyede bulundu Texaslı dost canlısı bir tavır ve kararsız bir sırıtışla. "Altüst olmak için sebep yok. Neden hepimiz sakin olmuyoruz?"

Diğerleri, "Aynısı!" diye mırıldanmaya, söylenmeye, bağırmaya başladı.

Aniden Hemşire Duckett belirdi. "Neler oluyor?" diye sordu.

"Geri döndü!" diye çığlık atarak onun kollarına atıldı Hemşire Cramer. "Geri döndü, geri döndü!"

Gerçekten de aynı adamdı. Boyundan birkaç santim kaybetmiş, biraz kilo almıştı ama Yossarian onu görür görmez tanımıştı. Adamın iki kaskatı kolu ve iki kalın, kaskatı, faydasız bacağı gergin iplerle, neredeyse dik açı oluşturacak şe-

kilde kaldırılmış, iplerin makaralardan sarkan uçlarına uzun, kurşun ağırlıklar bağlanmıştı ve ağzının üzerine gelen yerde lime lime, siyah bir delik vardı. Aslında, adam hemen hemen hiç değişmemişti. Kasıklarının üzerindeki sert alçıdan yükselen aynı çinko boru yerdeki berrak cam kavanoza uzanıyordu. Aynı berrak cam kavanoz yukarıdan dirseğinin iç tarafına sıvı damlatıyordu. Yossarian nerede olsa tanırdı onu. Kim olduğunu merak etti.

"İçeride kimse yok!" diye bağırdı Dunbar ona beklenmedik bir biçimde.

Yossarian kalbinin teklediğini, dizlerinin boşandığını hissetti. "Sen neden bahsediyorsun?" diye bağırdı dehşet içinde. Dunbar'ın gözlerindeki bitkin, kıvılcımlı ıstırabı, adamın vahşi dehşet ifadesini fark edince sersemledi. "Sen kafayı mı yedin? Ne demek içeride kimse yok?"

"Onu çalmışlar!" diye bağırarak karşılık verdi Dunbar. "İçi boş, tıpkı çikolata asker gibi. Onu almışlar ve sargıları burada bırakmışlar."

"Bunu neden yapsınlar ki?"

"Her şeyi neden yapıyorlar?"

"Onu çalmışlar!" diye çığlık attı bir başkası ve koğuştaki herkes çığlık atmaya başladı, "Onu çalmışlar. Onu çalmışlar!"

"Yataklarınıza dönün," diye yalvardı Hemşire Duckett onlara, Yossarian'ı zayıfça göğsünden iterek. "Lütfen yataklarınıza dönün."

"Sen delisin!" diye bağırdı Yossarian, Dunbar'a öfkeyle. "Ne demeye öyle söyledin ki?"

"Onu gören oldu mu?" diye sordu Dunbar alaylı bir hararetle.

"Sen onu gördün, değil mi?" dedi Yossarian Hemşire Duckett'a. "Dunbar'a içeride biri olduğunu söyle."

"İçerideki Teğmen Schmulker," dedi Hemşire Duckett. "Her tarafı yanmış."

"Hemşire Duckett onu görmüş mü?"

"Sen onu gördün, değil mi?"

"Onu saran doktor gördü."

"Git onu getir, olmaz mı? Hangi doktor bu?"

Hemşire Duckett bu soruya şaşkın bir inlemeyle yanıt verdi. "Doktor burada değil!" diye bağırdı. "Bu hasta bir sahra hastanesinden getirildi."

"Gördün mü?" diye feryat etti Hemşire Cramer. "İçeride kimse yok!"

"İçeride kimse yok!" diye bağırdı Aç Joe ve ayaklarını yere vurmaya başladı.

Dunbar onları itip geçti ve kendi gözüyle görmek için öfkeyle beyazlara bürünmüş askerin yatağına doğru atıldı. Parıl parıl gözünü hırsla beyaz sargıların oluşturduğu kabuğun üzerindeki lime lime kara deliğe dayadı. Doktorlar ve Askeri İnzibatlar koşa koşa gelip Yossarian'ın onu geri çekmesine yardım ettiklerinde o hâlâ eğilmiş, beyazlara bürünmüş askerin ağzının üzerindeki ışıksız, kıpırtısız deliğe tek gözle bakmaya çalışıyordu. Doktorlar bellerine silah takmışlardı. Askeri İnzibatlar taşıdıkları karabinalar ve tüfeklerle, mırıldanan hastalardan oluşan kalabalığı itip kaktılar. Tekerlekli bir sedye getirildi ve beyazlara bürünmüş asker birkaç saniye içinde beceriyle yatağından kaldırılarak alınıp götürüldü. Doktorlar ve Askeri İnzibatlar koğuşta dolaşarak herkesi her şeyin yolunda olduğuna dair temin etti.

Hemşire Duckett, Yossarian'ın kolunu çekti ve koridordaki süpürge dolabında buluşmalarını fısıldadı. Yossarian bunu duyduğunda çok sevindi. Hemşire Duckett'ın sonunda onunla yatmak istediğini düşündü ve ikisi süpürge dolabında yalnız kalır kalmaz kızın eteğini yukarı çekti ama Hemşire Duckett onu ittirdi. Dunbar hakkında acil haberleri vardı.

"Onu kayboltacaklar," dedi.

Yossarian gözlerini kısarak anlamadan baktı. "Ne yapacaklar?" diye sordu şaşkınlık içinde ve huzursuz huzursuz güldü. "Bu ne demek oluyor?"

"Bilmiyorum. Bir kapının arkasında konuşurlarken duydum."

"Kimin?"

"Bilmiyorum. Onları göremedim. Yalnızca Dunbar'ı kayboltacaklarını duydum."

"Hiç mantıklı gelmiyor. Dilbilgisi açısından bile doğru değil. Birini kayboltmak da neyin nesi oluyor?"

"Bilmiyorum."

"Tanrım, çok faydan oldu doğrusu!"

"Neden bana sataşıyorsun?" diye itiraz etti Hemşire Duckett incinerek ve burnunu çekmeye başladı. "Ben yalnızca yardımcı olmaya çalışıyorum. Onu kayboltacak olmaları benim suçum değil, değil mi? Aslında sana söylememem gerekirdi."

Yossarian onu kollarına aldı ve nazik, tövbekâr duygularla kucakladı. "Özür dilerim," dedi kızın yanağını saygıyla öperek ve Dunbar'ı uyarmak için koğuşa gitti ama Dunbar ortalarda yoktu.

35

MİLİTAN MILO

Yossarian hayatında ilk defa dua etti. Şef Beyaz Yarımyulaf gerçekten de hastanede zatürreden öldükten ve Nately onun yerini doldurmak için başvurduktan sonra, Nately'nin önünde dizlerinin üzerine çöktü ve yetmiş görev uçuşundan daha fazlasını yapmaya gönüllü olmaması için dua etti. Ama Nately onu dinlemiyordu.

"Daha fazla uçuş yapmalıyım," diye ısrar etti çarpık bir gülümsemeyle. "Yoksa beni eve yollarlar."

"Ee?"

"Kız arkadaşımı yanıma alabileceğim zamana kadar eve dönmek istemiyorum."

"Senin için o kadar anlamlı demek?"

Nately kasvetle başını salladı. "Onu bir daha göremeyebilirim."

"O zaman uçuştan men edilmeni sağla," dedi Yossarian. "Uçuşlarını tamamladın ve uçuş ücretine de ihtiyacın yok. Yüzbaşı Black ile birlikte çalışmaya tahammül edebileceksen, neden Şef Beyaz Yarımyulaf'ın işi için başvurmuyorsun?"

Nately üzüntülü bir mahcubiyetle kızararak başını iki yana salladı. "O işi bana vermiyorlar. Yarbay Korn'la konuştum. Ya

daha fazla uçuş yapmam, ya da eve dönmem gerektiğini söyledi."

Yossarian öfkeyle küfretti. "Bu düpedüz kötülük."

"Pek aldırmıyorum. Yaralanmadan yetmiş uçuşu tamamladım. Sanırım birkaç kere daha uçabilirim."

"Ben birileriyle konuşana kadar bu konuda hiçbir şey yapma," diye karar verdi Yossarian ve yardım istemek için Milo'ya gitti. Milo daha fazla görev uçuşu için kendini ismini yazdırmak üzere Albay Cathcart'a gidip yardım istedi.

Milo kendi adına bir sürü ayrıcalık kazanıyordu. Tehlikelere ve eleştirilere aldırmadan korkusuzca uçarak Almanlara iyi fiyata petrol ve bilye satarak güzel para kazanmış ve çekişen taraflar arasında güç dengesinin sağlanmasına yardımcı olmuştu. Ateş altında sinirleri çelik gibi sağlam ve zarifti. Kendini görevden çok amaca adayarak yemekhanelerdeki yiyecek fiyatlarını öyle yükseltmişti ki yemek yiyebilmek için bütün erler ve subaylar tüm maaşlarını ona teslim ediyorlardı. Diğer tek seçenekleri –diğer bir seçenek vardı, elbette, çünkü Milo baskıdan nefret ederdi ve seçme özgürlüğünün yılmaz bir savunucusuydu– açlıktan ölmekti. Saldırısı düşmanın direnişiyle karşılandığında güvenliğini ve ününü hiç düşünmeden duruşunu koruyor, yiğitlikle arz-talep kanununu ileri sürüyordu. Ve bir yerlerde birileri hayır dediğinde Milo gönülsüzce geri adım atıyor ama geri adım atarken bile özgür insanların hayatta kalmak için ihtiyaç duydukları şeyler için ödeyebildiklerince çok para ödeme haklarını cesaretle savunuyordu.

Milo kendi vatandaşlarını soyup soğana çevirirken suçüstü yakalanmıştı ve sonuç olarak hisse senetlerinin değeri hiç olmadığı kadar yükselmişti. Minnesotalı sıska bir binbaşı asi bir kınamayla dudak büktüğü ve Milo'nun herkesin hissedar olduğunu iddia ettiği sendikadaki payını talep ettiği zaman sözünü tutmuştu. Milo adamın meydan okumasına, bulabildiği en yakın kâğıt parçasına "Bir Pay" yazarak ve onu tanıyan herkesi hayran bırakan erdemli bir küçümsemeyle uzatarak

karşılık vermişti. İhtişamı zirvedeydi ve onu tanıyan, savaştaki başarılarına hayran olan Albay Cathcart Milo'nun saygılı bir tevazu içinde Grup Karargâhı'na başvurması ve fantastik bir biçimde, daha tehlikeli görevler talep etmesi karşısında hayretten hayrete düşmüştü.

"Daha fazla muharebe uçuşu mu yapmak istiyorsun?" diye inledi Albay Cathcart. "Ama niye?"

Milo uysallıkla başını eğdi ve ciddi bir sesle yanıt verdi. "Görevimi yapmak istiyorum, komutanım. Vatanımız savaşıyor ve ben de tüm diğer askerler gibi, vatanımı savunmak için savaşmak istiyorum."

"Ama, Milo, sen görevini yapıyorsun zaten," diye nida eti Albay Cathcart, neşeli bir kahkahayla gürleyerek. "Askerlerimiz için senden daha fazlasını yapan tek bir kişi bile gelmiyor aklıma. Onlara çikolata kaplı pamuk sağlayan kimdi?"

Milo başını hüzünle, yavaşça iki yana salladı. "Ama savaşta iyi bir yemekhane subayı olmak yeterli değil, Albay Cathcart."

"Elbette yeterli, Milo. Sana neler oluyor, hiç bilmiyorum."

"Elbette yeterli değil, Albayım," diye itiraz etti Milo biraz kararlı bir sesle, uysal bakışlarını anlamlı anlamlı kaldırıp Albay Cathcart'ın gözlerinin içine bakarak. "Adamların bazıları söylenmeye başladı."

"Ah, öyle mi? Bana isimlerini ver, Milo. Bana isimlerini ver de grubun çıktığı her tehlikeli uçuşa onları dahil edeyim."

"Hayır, Albayım, korkarım onlar haklı," dedi Milo, başını yine eğerek. "Ben buraya pilot olarak yollandım. Daha fazla görev uçuşu yapmalı, yemekhane subayı olarak görevlerime daha az zaman ayırmalıyım."

Albay Cathcart şaşırmıştı ama yine de işbirliğine razı oldu. "Eh, Milo, eğer gerçekten böyle düşünüyorsan, eminim dilediğin ayarlamaları yapabiliriz. Kaç zamandır buradasın?"

"On bir ay oldu, komutanım."

"Peki kaç uçuş yaptın?"

"Beş."

"Beş mi?" diye sordu Albay Cathcart.

"Beş, komutanım."

"Beş demek." Albay Cathcart düşünceli düşünceli yanağını ovaladı. "Bu pek de iyi değil, değil mi?"

"Değil mi?" diye sordu Milo sertçe, yine bakışlarını kaldırarak.

Albay Cathcart sindi. "Tam tersine, çok iyi, Milo," diye sözlerini düzeltti telaşla. "Hiç kötü değil."

"Hayır, Albayım," dedi Milo, uzun, mahzun, özlem dolu bir iç çekişle, "hiç iyi değil. Ama yine de böyle söylemeniz çok cömertçe."

"Ama gerçekten kötü değil, Milo. Orduya yaptığın tüm diğer kıymetli katkılar düşünülünce, hiç fena değil. Beş uçuş mu demiştin? Yalnızca beş mi?"

"Yalnızca beş, komutanım."

"Yalnızca beş." Albay Cathcart, Milo'nun aklında neler olduğunu, onun aleyhine bir puan daha mı yazdırmaya hazırlandığını merak ederken bir anlığına morali gerçekten bozuldu. "Beş çok iyi, Milo," diye yorum yaptı hevesle, bir umut ışığı görerek. "Yaklaşık olarak iki ayda bir görev uçuşuna denk geliyor. İddiaya girerim buna bizi bombaladığın uçuş dahil değildir."

"Evet, efendim. Dahil."

"Dahil mi?" diye sordu Albay Cathcart ılımlı bir hayretle. "O görevde aslında sen uçmadın, değil mi? Doğru hatırlıyorsam, sen kontrol kulesinde, benim yanımdaydın, değil mi?"

"Ama o benim görevimdi," diye itiraz eti Milo. "Onu ben organize ettim, benim uçaklarım ve malzemelerim kullanıldı. Her şeyi ben planladım ve organize ettim."

"Ah, elbette, Milo, elbette, sana karşı çıkmıyorum. Yalnızca, hakkın olan her uçuşu saydığından emin olmak için rakamları kontrol ediyorum. Orvieto'daki köprüyü bombalaman için seninle sözleşme yaptığımız zamanı da dahil ettin mi?"

"Ah, hayır, komutanım. Onu dahil etmememin daha doğru

olacağını düşündüm, çünkü o sırada ben Orvieto'da uçaksavar toplarını idare ediyordum."

"Ne fark eder, anlamıyorum, Milo. Yine de senin görevindi. Hem, söylemeliyim ki oldukça iyi bir görevdi. Köprüyü ele geçiremedik ama harika bir bombardıman düzeni elde ettik. General Peckem'ın bu konuda yorum yaptığını hatırlıyorum. Hayır, Milo, Orvieto görevini de dahil etmen için ısrar ediyorum."

"Madem ısrar ediyorsunuz, komutanım."

"Israr ediyorum, Milo. Şimdi bakalım; genel toplamda altı görev uçuşun var ki bu son derece iyi, Milo, gerçekten de son derece iyi. Altı görev uçuşu demek, birkaç dakika içinde yüzde yirmi artış demek ki bu hiç fena değil, Milo, hem de hiç fena değil."

"Diğer adamların çoğu yetmiş uçuş yaptı," diye işaret etti Milo.

"Ama onlar hiç çikolata kaplı pamuk üretmediler, değil mi? Milo, sen üzerine düşenden de fazlasını yapıyorsun."

"Ama bütün fırsatlar, şöhret, hep onlara gidiyor," diye ısrar etti Milo, sızlanmaya yaklaşan bir hırçınlıkla. "Komutanım, ben de oraya gitmek ve diğerleri gibi savaşmak istiyorum. Bu yüzden buradayım. Ben de madalya kazanmak istiyorum."

"Evet, Milo, elbette. Hepimiz çarpışmalarda daha fazla zaman geçirmek istiyoruz. Ama senin ve benim gibi adamlar farklı şekillerde hizmet ederler. Benim sicilime bak." Albay Cathcart tevazuyla güldü. "İddiaya girerim herkesçe bilinen bir gerçek değildir, Milo, ama ben yalnızca dört görev uçuşu yaptım."

"Yo, komutanım," diye yanıt verdi Milo. "Yalnızca *iki* uçuş yaptığınız herkesçe bilinen bir gerçek. Üstelik o uçuşlardan bir tanesi Aarfy sizi su soğutucusu almanız için Napoli'ye götürürken yanlışlıkla düşman hattının üzerinden geçirdiği için oldu."

Albay Cathcart utançla kızardı ve itiraz etmeyi bıraktı. "Ta-

mam, Milo. Yapmak istediklerin için seni ne kadar övsem az. Eğer senin için bu kadar önemliyse Binbaşı Major'a söylerim, seni altmış dört uçuş için daha yazdırır, böylece sen de yetmiş uçuşunu tamamlayabilirsin."

"Teşekkür ederim, Albayım, teşekkür ederim. Bunun benim için ne demek olduğunu bilemezsiniz."

"Lafı bile olmaz, Milo, ne demek olduğunu çok iyi biliyorum."

"Hayır, Albay, ne demek olduğunu bildiğinizi hiç sanmıyorum," diye itiraz etti Milo anlamlı anlamlı. "Birinin sendika işlerini hemen üzerimden alması gerekecek. Çok karmaşık bir iş ve ben her an vurulabilirim."

Bu düşünceyle Albay Cathcart hemen canlandı ve hırsla, keyifle ellerini ovuşturmaya başladı. "Biliyor musun, Milo, sanırım ben ve Yarbay Korn sendika işlerini kendi üzerimize almaya gönüllü olabiliriz," diye öneride bulundu kayıtsızlıkla. Beklentinin lezzetiyle dudaklarını yalayacaktı neredeyse. "Karaborsa erik domatesler konusundaki deneyimimiz çok faydalı olabilir. Nereden başlıyoruz?"

Milo ılımlı ve art niyetsiz bir ifadeyle Albay Cathcart'ı izledi. "Teşekkür ederim, komutanım, çok iyisiniz. General Peckem için tuzsuz, General Dreedle için yağsız diyetle başlayın."

"Bir kalem alayım. Sırada ne var?"

"Sedir ağaçları."

"Sedir ağaçları mı?"

"Lübnan'dan."

"Lübnan mı?"

"Lübnan'dan alacağımız sedir ağaçları Oslo'da bıçkıhaneye girecek ve çatı kiremidi olarak biçildikten sonra Cod Burnu'ndaki inşaatçıya gidecek. C.O.D. diye yazılıyor. Sonra, bir de bezelyeler var."

"Bezelyeler mi?"

"Şu anda açık denizdeler. Tekneler dolusu bezelye Atlanta'dan yola çıktı, okyanus üzerinden Hollanda'ya doğru

yol almaktalar. Onlardan kazandığımız parayla Hollanda'dan lale alıp Cenova'ya nakledecek, onların parasıyla peynir alıp PP karşılığı Viyana'ya göndereceğiz."

"PP ne?"

"Peşin Para. Hapsburgların durumu sallantıda."

"Milo."

"Flint'teki depoda bekleyen galvanizli çinkoyu da unutmayın. Flint'ten dört araba dolusu galvanizli çinko havayoluyla en geç on sekizinde öğle vakti Şam'daki izabe fırınlarına gitmeli. Nakliye ve ödeme koşulları FOB Kalküta yüzde iki on gün ay sonu. Kenevir dolu bir Messerschmitt Belgrad'a gelecek ve karşılığında şu, Hartum'da bulduğumuz çekirdeği yarı çıkarılmış hurmalardan bir buçuk C-47 dolusu alacak. Lizbon'da satacağımız Portekiz hamsilerinden kazanacağımız parayı Mamaroneck'ten gelecek Mısır pamuğu için kullanırsınız ve kalanıyla İspanya'da alabildiğiniz kadar portakal alırsınız. *Naranjas*'ın bedelini her zaman nakit ödeyin."

"*Naranjas*?"

"İspanya'da portakala öyle diyorlar ve bunlar İspanyol portakalları. Bir de... ah, evet. Piltdown Adamı'nı unutmayın."

"Piltdown Adamı mı?"

"Evet, Piltdown Adamı. Şu anda Smithsonian Enstitüsü ikinci bir Piltdown Adamı için istediğimiz fiyatı verebilecek durumda değil, ama çok sevgili, zengin bir bağışçının ölümünü dört gözle bekliyorlar ve..."

"Milo."

"Ne kadar maydanoz bulabilirsek Fransa almaya razı, sanırım bulabildiğimizce maydanozu Fransa'ya satsak da olur, çünkü alacağımız frankları lirete, liretleri ise pfennige çevirip gelecek hurmalar için kullanacağız. Bir de, muazzam bir Peru balsa ağacı siparişinde bulundum. Balsa ağacını sendikaya bağlı yemekhanelerde hisse bazında dağıtacağız."

"Balsa ağcı mı? Yemekhaneler balsa ağacını ne yapacak?"

"Bu günlerde iyi balsa ağacı bulmak hiç kolay değil, Albay.

Balsa ağacı satın alma fırsatını kaçırmasak iyi olacağını düşündüm."

"Evet, öyledir herhalde," diye tahmin yürüttü Albay Cathcart kararsızca, midesi bulanıyormuş gibi. "Herhalde fiyatı da çok uygundu."

"Fiyat," dedi Milo, "korkunçtu... kesinlikle fahiş! Ama balsa ağacını kendi iştiraklerimizin birinden aldığımız için memnunlukla ödedik. Postlara da iyi bakın."

"Dostlara mı?"

"Postlara."

"Postlara mı?"

"Postlara. Buenos Aires'te. Tabaklanmaları gerekiyor."

"Tabaklamak mı?"

"Newfoundland'da. Ve baharda buzlar çözülmeye başlamadan PPO Helsinki'ye nakledilmeleri gerekiyor. Baharda buzlar çözülmeden önce Helsinki'ye her şey PPO gider."

"Peşin Para Olmadan?" diye tahmin yürüttü Albay Cathcart.

"Çok güzel, Albayım. Bu işe yeteneğiniz var, komutanım. Bir de mantar var."

"Mantar?"

"Şişe mantarı. Şişe mantarları New York'a gidecek, ayakkabılar Toulouse'a, jambon Siam'a, çiviler Galler'e, mandalinalar New Orleans'a."

"Milo."

"Bir de Newcastle'da kömürümüz var, komutanım."

Albay Cathcart ellerini havaya kaldırdı. "Milo, yeter!" diye bağırdı gözyaşlarına boğulmak üzere. "Bunun faydası yok. Sen de tıpkı benim gibisin; *vazgeçilmez*!" Kurşunkalemi bir kenara itti ve çılgın bir çileden çıkmışlıkla ayağa kalktı. "Milo, sen altmış dört uçuş daha yapamazsın. Tek bir uçuş bile yapamazsın. Sana bir şey olursa bütün sistem çöker."

Milo kendini beğenmiş bir keyifle, sakin sakin başını salladı. "Komutanım, daha fazla görev uçuşu yapmamı yasaklıyor

musunuz?"

"Milo, daha fazla görev uçuşu yapmanı yasaklıyorum," diye bildirdi Albay Cathcart sert bir ses ve bükülmez bir otoriteyle.

"Ama bu hiç adil değil, komutanım," dedi Milo. "Sicilim ne olacak? Bütün şan, şöhret ve madalyalar diğer adamlara gidiyor. Sırf yemekhane subayı olarak çok iyi iş çıkardığım için neden cezalandırılayım?"

"Hayır, Milo, adil değil gerçekten. Ama bu konuda ne yapabiliriz, bilemiyorum."

"Belki görev uçuşlarımı benim adıma bir başkası yapabilir."

"Ama belki görev uçuşlarını senin adına bir başkası yapabilir," diye öneride bulundu Albay Cathcart. "Pennsylvania ve Batı Virginia'da greve giden kömür madencilerine ne dersin?"

Milo başını iki yana salladı. "Onları eğitmek çok uzun sürer. Birlikteki adamlar neden olmasın, komutanım? Hem ben bütün bunları onlar için yapıyorum. Karşılığında onlar da benim için bir şeyler yapmaya razı olmalı."

"Bu adil."

"Bu adil."

"Sırayla uçabilirler, komutanım."

"Senin görev uçuşlarını senin adına sırayla uçabilirler, Milo."

"İtibar kime gidecek?"

"İtibar senin olacak, Milo. Ve o uçuşları yaparken madalya kazanan olursa, madalyayı sen alırsın."

"O uçuşu yapan adam vurulursa kim ölecek?"

"Niye, o ölecek, elbette. Hem, Milo, böylesi çok adil. Yalnız, bir mesele var."

"Görev uçuşu sayısını arttırmanız gerekecek."

"Görev uçuşu sayısını yine arttırmam gerekebilir. Bu durumda, adamların o uçuşları yapacağından emin değilim. Uçuş sayısını yetmişe çıkarttığım için hâlâ bozuklar zaten. Her zaman uçan subaylardan bir tanesini daha fazla uçmaya ikna edebilirsem diğerleri de onu taklit eder."

"Nately daha fazla görev uçuşu yapar, komutanım," dedi Milo. "Bir süre önce, kimseye söylememem şartıyla, âşık olduğu kızın yanında, burada kalmak için yapması gereken her şeyi yapacağı söylendi bana."

"Ama Nately daha fazla uçar!" diye bildirdi Albay Cathcart ve ellerini bir zafer şaklamasıyla çırptı. "Evet, Nately daha fazla uçar. Ve bu sefer görev sayısını gerçekten arttıracağım, yetmişten seksene çıkartacağım ve General Dreedle'ın gözlerini yuvalarından uğratacağım. Böylece Yossarian denen o pis sıçan muharebeye dönebilir ve öldürülebilir."

"Yossarian mı?" Milo'nun basit, evcil hatlarından derin bir endişe ürpertisi geçti. Düşünceli düşünceli kızıl-kahve bıyığının köşesini kaşıdı.

"Evet, Yossarian. Ortalarda dolanıp uçuşlarını tamamladığını ve onun için savaşın bittiğini söylüyormuş. Eh, uçuş sayısını tamamlamış olabilir. Ama *senin* uçuşlarını tamamlamadı, değil mi? Ha! Ha! Amma da şaşıracak!"

"Komutanım, Yossarian benim dostumdur," diye itiraz etti Milo. "Onu muharebe durumuna geri döndürecek hiçbir şeyin sorumlusu olmak istemem. Yossarian'a çok şey borçluyum. Onun için bir istisna yapamaz mıyız?"

"Ah, hayır, Milo." Öneri karşısında çok olan Albay Cathcart cıkladı. "Kimseyi kayıramayız. Her adama aynı şekilde muamele etmeliyiz."

"Sahip olduğum her şeyi Yossarian'a verebilirdim," diye ısrar etti Milo Yossarian'ın adına. "Ama her şey benim olmadığına göre, her şeyi ona veremem, değil mi? Bu yüzden adamların geri kalanıyla birlikte şansını denemeli, değil mi?"

"Bu adil, Milo."

"Evet, komutanım, bu adil," diye onayladı Milo. "Yossarian diğerlerinden üstün değil ve özel ayrıcalıklar istemeye hakkı yok."

"Hayır, Milo. Bu adil."

Albay Cathcart uçuş sayısını aynı akşam seksene çıkardığı

için Yossarian'ın kendini kurtaracak zamanı olmadı, Nately'yi o uçuşları yapmaktan vazgeçirecek zaman olmadı, hatta Dobbs ile birlikte komplo kurup Albay Cathcart'ı öldürecek zamanı da olmadı, çünkü ertesi gün şafakta aniden alarm düdükleri çaldı ve daha doğru dürgün kahvaltı hazırlanamadan adamlar kamyonlara koştular, tam gaz brifing odasına götürüldüler ve sonra havaalanına nakledildiler. Havaalanında, yakıt kamyonları takırdaya takırdaya uçakların depolarına benzin pompaladı. Topçular oraya buraya koşuyor, beş yüz kiloluk tahrip bombalarını bomba bölmelerine yerleştirmek için ellerinden geldiğince çabuk çalışıyorlardı. Herkes koşuyordu. Yakıt kamyonları işlerini bitirir bitirmez motorlar çalıştırıldı ve ısıtıldı.

İstihbarat La Spezia'daki kuru havuzda duran arızalı bir İtalyan kruvazörünün o sabah Almanlar tarafından limanın girişindeki kanala çekileceğini ve şehri ele geçirdiklerinde Müttefik ordularını derin su liman hizmetlerinden yoksun bırakmak için orada bekletileceğini raporlamıştı. Bu sefer ordu istihbarat raporu doğru çıktı. Uçarak batıdan yaklaştıklarında gemi limana giden yolu yarılamıştı. Her uçağın attığı bomba hedefi tam on ikiden vurdu ve gemi paramparça oldu. Herkes muazzam bir ekip gururuyla dolup taşıyordu, ta ki kendilerini, aşağıdaki at nalına benzeyen dev, dağlık arazinin her kıvrımından yükselen uçaksavar yaylımının ortasında bulana kadar. Kaçmak için ne kadar uzun bir mesafe uçması gerektiğini görünce Havermeyer bile en çılgın kaçınma harekatlarına başvurmaya başladı. Kendi kolunda, pilot koltuğundaki Dobbs oraya dönecekken buraya döndü, uçağını yandaki uçağa fazla yanaştırdı ve uçağın kuyruğunu kemirdi. Kanadı dibinden koptu ve bir anda taş gibi düşüp gözden kayboldu. Ne ateş, ne duman çıkmış, en ufak yakışıksız ses duyulmamıştı. Uçak gittikçe hızlanarak, burun üstü dalışa geçerken kalan tek kanat çimento karıştırıcı gibi yavaş yavaş dönüyordu. Uçak suya düştü, çarpışmanın kuvvetiyle koyu mavi deniz beyaz bir su zambağı gibi köpürdü ve uçak battıktan sonra elma yeşi-

li kabarcıklarla eski halini aldı. Her şey birkaç saniye içinde olup bitmişti. Paraşüt görülmemişti. Diğer uçaktaki Nately de ölmüştü.

36

BODRUM

Nately'nin ölümü papazı neredeyse öldürüyordu. Telefonu çaldığında ve havadaki çarpışmanın haberi verildiğinde Papaz Tappman çadırında oturmuş, okuma gözlüklerini takmış, evrak işleriyle uğraşıyordu. Papazın içi bir anda kuru kile döndü. Almacı bırakırken eli titriyordu. Diğer eli de titremeye başladı. Felaket düşünülemeyecek kadar muazzamdı. On iki adam ölmüştü; ne korkunç, ne üzücü! Hissettiği dehşet duygusu büyüyordu. Düşünmeden Yossarian, Nately, Aç Joe ve diğer arkadaşlarının kurbanların arasında olmaması için dua etti, sonra pişmanlıkla kendi kendini payladı, çünkü onların güvende olması için dua etmek, hiç tanımadığı başka genç adamların ölmesi için dua etmek demekti. Dua etmek için çok geçti ama elinden bundan fazlası gelmiyordu. Yüreği, dışarıdan bir yerden kaynaklanıyormuş gibi gelen bir sesle gümlüyordu. Göğsünde aynı gümlemeyi hissetmeden ve ölümden korkmadan bir daha asla dişçi koltuğuna oturamayacağını, bir daha asla cerrahi bir alete bakamayacağını, bir otomobil kazasına tanık olamayacağını ya da gece gece bir sesin bağırmasını dinleyemeyeceğini anladı. Bayılıp kafatasını kaldırıma çarpıp yarmaktan, ölümcül bir kalp krizi geçirmekten veya beyin da-

marlarının tıkanmasından korkmadan bir daha asla yumruk dövüşü izleyemeyecekti. Karısını ve üç küçük çocuğunu bir daha görüp göremeyeceğini merak etti. Yüzbaşı Black kadınların sadakati ve karakteri konusunda kafasına öylesine güçlü kuşku tohumları ekmişti ki, karısını bir daha *görmeli mi*, merak ediyordu. Cinsel açıdan karısını daha fazla tatmin edebilecek o kadar çok erkek vardı ki! Artık ölümü düşündüğünde aklına hep karısı geliyordu ve karısını düşündüğünde aklına hep onu kaybetme düşüncesi geliyordu.

Bir dakika sonra ayağa kalkıp kasvetli bir gönülsüzlük içinde yan çadıra giderek Çavuş Whitcomb'u arayacak gücü buldu. Çavuş Whitcomb'un cipine bindiler. Papaz, kucağındaki elleri titremesin diye yumruklarını sıkmıştı. Dişlerini gıcırdatarak, Çavuş Whitcomb'un trajik olay hakkındaki coşkun gevezeliklerini duymamaya çalıştı. On iki adamın ölmesi demek, Albay Cathcart'ın imzasıyla on iki yakın akrabaya gönderilecek on iki taziye mektubu daha demekti. Böylece Çavuş Whitcomb *The Saturday Evening Post*'un Paskalya sayısına Albay Cathcart hakkında bir makale koydurabilirdi belki.

Havaalanına ağır bir sessizlik çökmüş, onu bozabilecek yegâne varlıkları felç eden amansız, duygusuz bir büyü gibi her tür hareketi bastırmıştı. Papaz huşu içindeydi. O ana kadar böylesine büyük, böylesine dehşet verici bir kıpırtısızlık görmemişti. Yaklaşık iki yüz yorgun, sıska, moralsiz adam paraşüt çantalarını tutarak ciddi, kıpırtısız bir kalabalık halinde brifing odasının dışında bekliyordu. Sersem bir hüzün içinde boş boş ayrı yönlere bakıyorlardı. Gitmeye gönülsüz görünüyorlardı. Hareket edemiyor gibiydiler. Papaz, yaklaşırken ayaklarının çıkardığı hafif gürültünün fena halde farkındaydı. Gevşek figürlerin oluşturduğu kıpırtısız labirentte telaşla, çılgınca göz gezdirdi. Sonunda Yossarian'ı bularak muazzam bir sevince kapıldı ve sonra Yossarian'ın solgun, ezik, pis görünüşünü, derin, sefil ümitsizliğini fark edince ağzı açık kaldı. Hemen anladı, yüzünü yakarı ve isyanla buruşturarak başını

iki yana salladı ve gerçeği reddetmeye çalıştı ama Nately ölmüştü. Bilgi, sersemletici bir darbe gibi geldi. Boğazından bir hıçkırık koptu. Bacaklarındaki kan çekildi, yere düşeceğini sandı. Nately ölmüştü. Yanıldığına dair bütün umutları, ancak ayırt edebildiği, zar zor anlaşılan mırıltıların arasında açıkça çınlayan isimle kaybolup gitti. Nately ölmüştü. Delikanlı öldürülmüştü. Papaz inledi ve çenesi titremeye başladı. Gözleri yaşlarla doldu. Ağlıyordu. Yossarian'ın yanında yas tutmak için, onun sessiz ıstırabını paylaşmak için, ayaklarının uçlarına basa basa o yana gidecek oldu. Tam o anda bir el kabaca kolunu yakaladı ve sert bir ses sordu.

"Papaz Tappman?"

Şaşkınlık içinde döndü ve şişman, hırçın, koca kafalı, bıyıklı bir albayın pürüzsüz kırmızı yüzünü gördü. Adamı daha önce hiç görmemişti. "Evet. Ne oldu?" Kolunu kavrayan parmaklar canını acıtıyordu. Çekip kurtarmaya çalıştı ama boşuna.

"Benimle gel."

Papaz korku ve şaşkınlık içinde geriledi. "Nereye? Neden? Hem, siz kimsiniz?"

"Bizimle gelsen iyi olacak, Peder," dedi zayıf, şahin yüzlü bir binbaşı papazın diğer yanından saygılı bir hüzünle. "Biz hükümetten geliyoruz. Sana bazı sorular sormak istiyoruz."

"Ne tür sorular? Sorun ne?"

"Sen Papaz Tappman değil misin?" diye sordu obez albay.

"Evet, o," diye yanıt verdi Çavuş Whitcomb.

"Onlarla git," diye seslendi Yüzbaşı Black papaza, küçümser ve düşmanca bir gülüşle. "Kendi iyiliğin için arabaya bin."

Eller papazı sürükleyip götürüyordu. Papaz'ın içinden Yossarian'a bağırıp yardım istemek geçti ama Yossarian işitemeyecek kadar uzaklara dalmıştı. Yakındaki adamlardan bazıları merakla ona bakmaya başlamışlardı. Papaz alev alev bir utançla başını eğdi ve onu bir karargâh otosunun arka tarafına götürmelerine izin verdi. Kocaman, pembe yüzlü şişman albay

ile sıska, yağlı tenli, moralsiz binbaşının arasına oturdu. Bir anlığına ona kelepçe takacaklarını düşünerek bileklerini onlara doğru uzattı. Bir başka subay ön koltuğa geçmişti bile. Şoför koltuğunda düdüğü ve beyaz miğferi olan uzun boylu bir Askeri İnzibat vardı. Papaz üstü kapalı araba alandan çıkana, gittikçe hızlanan tekerlekler engebeli, asfalt yolda mırıldanmaya başlayana kadar bakışlarını kaldırmaya cesaret edemedi.

"Beni nereye götürüyorsunuz?" diye usulca sordu utanç ve suçluluk içinde, bakışlarını kaçırmaya devam ederek. Aklına, havadaki çarpışmadan ve Nately'nin ölümünden onu sorumlu tuttukları geldi. "Ben ne yaptım?"

"Neden çeneni kapatıp soruları bizim sormamıza izin vermiyorsun?" dedi albay.

"Onunla o şekilde konuşmayın," dedi binbaşı. "Bu kadar saygısız olmanız gerekli değil."

"O zaman ona söyle çenesini kapatsın ve soruları bizim sormamıza izin versin."

"Peder, lütfen çeneni kapa ve soruları bizim sormamıza izin ver," dedi binbaşı duygudaşlıkla. "Böylesi senin için daha iyi olur."

"Bana Peder demeniz gerekli değil," dedi papaz. "Ben Katolik değilim."

"Ben de öyle, Peder," dedi binbaşı. "Ama ben çok dindar biriyim ve Tanrı'nın bütün adamlarına Peder demekten hoşlanırım."

"Siperlerde ateistler olduğuna inanmıyor bile," diye alay etti albay ve papazın kaburgalarını teklifsizce dürtükledi. "Hadi, Papaz, söyle ona. Siperlerde ateist var mı?"

"Bilmiyorum, efendim," diye yanıt verdi papaz. "Hiç siperde bulunmadım."

Öndeki subay kavgacı bir ifadeyle başını çevirdi. "Hiç cennette de bulunmadın, değil mi? Ama bir cennet olduğunu biliyorsun?"

"Ya da gerçekten biliyor musun acaba?" dedi albay.

"Çok ciddi bir suç işledin, Peder," dedi binbaşı.

"Ne suçu?"

"Henüz bilmiyoruz," dedi albay. "Ama öğreneceğiz. Ve çok ciddi olduğundan eminiz."

Grup Karargâhı'na geldiklerinde araba tekerleklerini öttürerek yoldan ayrıldı, hızını birazcık azalttı ve park yerini geçip binanın arkasına dolandı. Üç subay ve papaz arabadan indiler. Tek sıra halinde, bodrum kata inen dingildek ahşap merdivene gittiler ve papazı alçak, beton bir tavanı ve sıvasız taş duvarları olan rutubetli, kasvetli bir odaya soktular. Köşeleri örümcek ağı bürümüştü. Dev bir çıyan odada koşturup bir su borusunun altına sığındı. Papazı küçük, çıplak bir masanın arkasındaki sert, dik sırtlı sandalyeye oturttular.

"Lütfen rahat et, Papaz," dedi albay içtenlikle, kör edici bir spot ışığını yakıp papazın yüzüne doğrultarak. Masaya pirinç muştalar ve bir kibrit kutusu koydu. "Gevşemeni istiyoruz."

Papazın gözleri inanmazlıkla irileşmişti. Dişleri takırdıyordu. Kolları ve bacakları dermansızdı. Tüm gücünü yitirmişti. Ona ne isterlerse yapabileceklerini fark etti; bu zalim adamlar burada, bu bodrumda döve döve öldürebilirlerdi onu ve kimse onu kurtarmak için araya girmezdi, hiç kimse. Belki, sert yüzlü, dindar ve duygudaş binbaşı dışında. Binbaşı lavabodaki musluğu damlayacak kadar açmış, sonra masaya dönüp pirinç muştanın yanına kalın, lastik bir hortum koymuştu.

"Her şey yoluna girecek, Papaz Efendi," dedi binbaşı cesaret verircesine. "Suçlu değilsen korkacak hiçbir şey yok. Neden korkuyorsun? Suçlu değilsin, değil mi?"

"Elbette suçlu," dedi albay. "Hem de fena halde suçlu."

"Ne suçu?" diye yalvardı papaz, şaşkınlığı gittikçe artarak ve merhamet için kime yakaracağını bilemeyerek. Üçüncü subayın rütbe işareti yoktu ve sessizlik içinde kenarda bekliyordu. "Ne yaptım ki?"

"Biz de bunu öğrenmek için buradayız," diye yanıt verdi albay. Sonra papazın önüne bir kalem ve not defteri ittirdi.

"Bizim için ismini yaz, olmaz mı? Kendi el yazınla."

"Kendi el yazımla mı?"

"Evet. Sayfanın herhangi bir yerine." Papaz yazmayı bitirdiğinde albay defteri aldı ve bir dosyadan çıkardığı kâğıdın yanına tuttu. "Gördün mü?" dedi, yanına gelip durmuş, ciddiyetle omzunun üzerinden bakmakta olan binbaşıya.

"Aynı değiller, değil mi?" diye itiraf etti binbaşı.

"Sana onun yaptığını söylemiştim."

"Neyi?" diye sordu papaz.

"Papaz Efendi, bu beni gerçekten şok etti," diye suçladı binbaşı onu ağır bir yazıklanmayla.

"Ne?"

"Beni ne kadar büyük bir hayal kırıklığına uğrattığını anlatamam sana."

"Neden?" diye ısrar etti papaz çılgınca. "Ne yaptım ki?"

"Bu yüzden," diye yanıt verdi binbaşı ve papazın ismini yazdığı defteri hayal kırıklığı ve tiksinti içinde masanın üzerine fırlattı. "Bu senin el yazın değil."

Papaz hayretle, hızlı hızlı gözlerini kırpıştırdı. "Ama elbette benim el yazım."

"Hayır, değil, Papaz. Yine yalan söylüyorsun."

"Ama şimdi yazdım!" diye haykırdı papaz çileden çıkarak. "Yazdığımı gördünüz."

"İşte bu," diye yanıt verdi binbaşı acı acı. "Yazdığını *gördüm*. Senin yazdığını inkâr edemezsin. Kendi el yazısı hakkında yalan söyleyen biri her konuda yalan söyler."

"Ama benim el yazım konusunda kim yalan söylemiş?" diye sordu papaz, içinde aniden kabaran öfke yüzünden korkmayı unutarak. "Siz deli falan mısınız? Neden bahsediyorsunuz?"

"Senden kendi el yazınla ismini yazmanı istedik. Ve sen bunu yapmadın."

"Ama elbette yaptım. Kendi el yazımla yazmadıysam kimin el yazısıyla yazdım?"

"Başka birinin el yazısıyla."

"Kimin?"

"İşte bizim öğrenmeye çalıştığımız da bu," dedi albay tehditkârca.

"Konuş, Papaz Efendi."

Papaz gittikçe yükselen bir kuşku ve isteriyle bir birine, bir ötekine bakıyordu. "O el yazısı bana ait," diye savundu tutkuyla. "Eğer bu benim el yazım değilse benim el yazım nerede?"

"İşte tam burada," diye yanıt verdi albay. Ve tepeden bakan bir tavırla masaya bir foto-mektubun kopyasını fırlattı. Mektubun üzerindeki "Sevgili Mary" dışında her şey sansürlenmişti ve altına sansürleyen subay tarafından, "Duygularınızı feci bir şekilde paylaşıyorum. A.T. Tappman, Papaz, ABD Ordusu," yazılmıştı. Albay papazın yüzünün kıpkırmızı kesilmesini izlerken küçümsemeyle gülümsedi. "Ee, Papaz Efendi? Bunu kimin yazdığını biliyor musun?"

Papaz yanıt vermeden önce uzun uzun düşündü; Yossarian'ın el yazısını tanımıştı. "Hayır."

"Okuma biliyorsun ama, değil mi?" diye ısrar etti albay istihzayla. "Yazar kendi imzasını atmış."

"Oradaki benim ismim."

"O zaman, gördüğün gibi, sen yazmışsın."

"Ama ben yazmadım. Bu benim el yazım değil."

"O zaman imzanı yine bir başkasının el yazısıyla atmışsın," diye terslendi albay omuzlarını silkerek. "Bunun anlamı bu."

"Ah, bu saçmalık!" diye bağırdı papaz, aniden sabrını kaybederek. Alev alev bir öfke içinde, yumruklarını sıkarak ayağa fırladı. "Buna daha fazla tahammül etmeyeceğim! Duydunuz mu? Bugün on iki adam öldü ve bu saçma sorular için zamanım yok. Beni burada tutmaya hakkınız yok ve ben buna tahammül etmeyeceğim, o kadar."

Albay tek kelime etmeden papazı göğsünden hızla ittirdi ve sandalyeye devirdi. Papaz aniden gücünün tükendiğini

hissetti ve yine çok korkmaya başladı. Binbaşı lastik hortumu eline aldı ve tehditkâr bir tavırla açık avcuna vurmaya başladı. Albay kibrit kutusunu aldı, bir kibrit çıkardı, kutunun kenarındaki fosforlu kısma dayadı ve dik dik bakarak papazın bir sonraki meydan okumasını bekledi. Papaz bembeyaz olmuştu, hareket etmeye bile korkuyordu. Sonunda yüzünü parlak spot ışığından çevirdi; damlayan suyun sesi çok yüksek ve dayanılmaz ölçüde sinir bozucu geliyordu. Onlara ne istediklerini sorabilmeyi, böylece neyi itiraf etmesi gerektiğini bilebilmeyi diliyordu. Albayın işareti üzerine üçüncü subay sallana sallana duvarın yanındaki yerinden ayrıldı, yaklaştı ve masanın üzerine, papazın birkaç santim ötesine oturdu. Adamın yüzü ifadesiz, gözleri delici ve soğuktu.

"Işığı söndür," dedi omzunun üzerinden arkaya, alçak, sakin bir sesle. "Çok sinir bozucu."

Papaz minnetle gülümsedi adama. "Teşekkür ederim, efendim. Bir de damlama, lütfen."

"Damlama kalsın," dedi subay. "Beni rahatsız etmiyor." Kırışmasını engellemek istermiş gibi pantolonunun paçalarını çekiştirdi. "Papaz," dedi kayıtsızca, "hangi mezhebe inanıyorsun?"

"Ben bir Anabaptistim, efendim."

"Oldukça şüpheli bir mezhep bu, değil mi?"

"Şüpheli mi?" diye sordu papaz masum bir sersemlik içinde. "Neden, efendim?"

"Eh, o mezhep hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Bunu itiraf etmek zorundasın, değil mi? Bu mezhep hakkında hiçbir şey bilmemem oldukça şüpheli bir mezhep olduğu anlamına gelmiyor mu?"

"Bilmiyorum, efendim," diye yanıt verdi papaz diplomatik bir biçimde, huzursuzca kekeleyerek. Adamın rütbe işareti taşımamasını rahatsız edici buluyordu, "efendim" demesinin gerekli olup olmadığını bile bilmiyordu. Kimdi bu adam? Ve hangi yetkiyle onu sorguya çekiyordu?

"Papaz Efendi, bir ara Latince öğreniyordum. Bir sonraki sorumu sormadan önce seni uyarmam adil olur. Anabaptist sözcüğü, Baptist olmadığın anlamına gelmiyor mu?"

"Ah, hayır, efendim. Çok daha fazlası var."

"Sen bir Baptist misin?"

"Hayır, efendim."

"O zaman Baptist *değilsin*, değil mi?"

"Efendim?"

"Neden bu noktada bana itiraz ediyorsun, anlamıyorum. Zaten itiraf ettin. Şimdi, Papaz Efendi, Baptist olmadığını söylemen, aslında bize senin ne olduğun hakkında hiçbir şey söylemiyor, değil mi? Herhangi bir şey, herhangi biri olabilirsin." Hafifçe öne eğildi ve kurnaz bir sesle anlamlı anlamlı sordu. "Hatta, Washington Irving bile olabilirsin, değil mi?"

"Washington Irving mi?" diye tekrarladı papaz şaşkınlık içinde.

"Hadi ama, Washington," diye araya girdi şişman albay huysuzlukla. "Neden açık açık söylemiyorsun? O erik domatesi çaldığını biliyoruz."

Papaz bir anlık şoktan sonra sinirli bir rahatlamayla kıkırdadı. "Ah, şu mesele!" diye nida etti. "Şimdi anlamaya başlıyorum. O erik domatesi çalmadım. Albay Cathcart verdi. Bana inanmıyorsanız ona sorabilirsiniz."

Odanın diğer ucunda bir kapı açıldı ve Albay Cathcart bir dolaptan çıkarmış gibi odaya girdi.

"Selam, Albayım. Albayım, o erik domatesi ona senin verdiğini söylüyor. Verdin mi?"

"Ona neden erik domatesi verecekmişim ki?" diye yanıt verdi Albay Cathcart.

"Teşekkür ederim, Albayım. Hepsi bu kadar."

"Benim için bir zevkti, Albayım," diye yanıt verdi Albay Cathcart ve odadan çıkıp kapıyı arkasından kapattı.

"Ee, Papaz Efendi? Şimdi ne diyeceksin bakalım."

"Bana o verdi!" diye tısladı papaz, aynı anda hem haşin,

hem korku dolu bir fısıltyla. "Bana o verdi!"

"Senden daha rütbeli birine yalancı demiyorsun, değil mi, Papaz Efendi?"

"Senden daha rütbeli biri neden sana erik domatesi versin, Papaz Efendi?"

"Bu yüzden mi domatesi Çavuş Whitcomb'a vermeye çalıştın, Papaz Efendi? Elini mi yaktı?"

"Yo, yo, yo," diye itiraz etti papaz acı içinde, neden anlamadıklarını merak ederek. "Onu Çavuş Whitcomb'a önerdim, çünkü ben istemiyordum."

"İstemiyorduysan neden Albay Cathcart'tan çaldın?"

"Onu Albay Cathcart'tan çalmadım!"

"Eğer çalmadıysan neden bu kadar suçlusun?"

"Ben suçlu değilim!"

"Suçlu değilsen neden biz seni sorguluyoruz?"

"Ah, bilmiyorum," diye inledi papaz, kucağındaki parmaklarını ovuşturarak ve başını eğip ıstırapla iki yana sallayarak. "Bilmiyorum."

"Boşa harcayacak zamanımız olduğunu sanıyor," diye hıhladı binbaşı.

"Papaz Efendi," diye devam etti rütbe işareti taşımayan subay, daha yavaştan alarak ve açık dosyadan çıkardığı sarı bir kâğıdı kaldırarak, "burada o erik domatesi Albay Cathcart'tan çaldığını iddia eden kendisi tarafından imzalanmış bir ifade var." Kâğıdı yüzüstü dosyanın bir yanına koydu ve diğer yandan ikinci bir kâğıt aldı. "Burada da Çavuş Whitcomb'un noter onaylı ifadesi var. Domatesi ona vermeye çalışma tarzına bakarak, sıcak bir domates olduğunu hemen anlamış."

"Tanrı'ya yemin ederim çalmadım onu, efendim," diye yalvardı papaz huzursuzluk içinde, gözyaşlarına boğulmak üzere. "Sıcak domates olmadığına dair Tanrı'nın huzurunda yemin ederim."

"Papaz Efendi, Tanrı'ya inanıyor musun?"

"Evet, efendim. Elbette inanıyorum."

"Bu çok tuhaf, Papaz Efendi," dedi subay, dosyadan daktiloda yazılmış bir başka sarı kâğıt çıkararak, "çünkü elimde Albay Cathcart'ın bir başka imzalı ifadesi var. Her görev uçuşundan önce brifing odasında dua toplantıları düzenlemek konusunda onunla işbirliği yapmadığına dair yemin ediyor."

Papaz bir an boş boş baktıktan sonra hatırladı ve çabuk çabuk başını salladı. "Ah, bu tam olarak doğru değil, efendim," diye açıkladı hevesle. "Albay Cathcart erlerin de subaylarla aynı Tanrı'ya dua ettiklerini fark edince, kendisi bu fikirden vazgeçti."

"*Ne* yaptı?" diye nida etti subay inanmazlık içinde.

"Ne saçmalık!" diye bildirdi kırmızı yüzlü albay ve vakar içinde sinirle papazdan uzaklaştı.

"Buna inanmamızı mı bekliyor?" diye bağırdı binbaşı inanmazlık içinde.

Rütbesiz subay ekşi ekşi güldü. "Papaz Efendi, şansını biraz fazla zorlamıyor musun?" diye sordu, aynı anda hem hoşgörülü, hem düşmanca olan bir gülümsemeyle.

"Ama, efendim, bu doğru, efendim! Yemin ederim doğru."

"Ne fark eder, anlamıyorum," diye yanıt verdi subay kayıtsızca ve yine belge dolu dosyaya uzandı. "Papaz Efendi, soruma yanıt olarak, Tanrı'ya inandığını söylemiş miydin? Hatırlamıyorum."

"Evet, efendim. Öyle söyledim, efendim. Tanrı'ya inanıyorum."

"O zaman bu gerçekten çok tuhaf, Papaz Efendi, çünkü burada Albay Cathcart'tan bir başka yeminli ifade var. Ateizmin kanunlara aykırı olmadığını söylemişsin. Herhangi birine böyle bir şey söylediğini hatırlıyor musun?"

Papaz duraksamadan başını salladı. Bu konuda kendine güveniyordu. "Evet, efendim, böyle bir şey söyledim. Söyledim, çünkü doğru. Ateizm kanunlara aykırı değildir."

"Ama yine de bunu söylemek için yeterli sebep değil, Papaz Efendi, değil mi?" diye kaşlarını çatarak payladı subay sert

bir sesle. Dosyadan daktiloyla yazılmış, noter onaylı bir başka kâğıt çıkardı. "Burada Çavuş Whitcomb'un bir başka yeminli ifadesi var. Savaşta ölen ya da yaralanan adamların en yakın akrabalarına Albay Cathcart'ın imzasıyla taziye mektupları gönderme planına karşı çıkmışsın. Bu doğru mu?"

"Evet, efendim, karşı çıktım," diye yanıt verdi papaz. "Ve karşı çıktığım için kendimle gurur duyuyorum. O mektuplar içtenlikten ve dürüstlükten yoksun. Tek amaçları Albay Cathcart'a ihtişam kazandırmak."

"Ama ne fark eder ki?" diye yanıt verdi subay. "Yine de onları alan ailelere teselli veriyor, değil mi? Papaz Efendi, düşünce tarzını hiç anlamıyorum."

Papaz söyleyecek şey bulamıyordu. Dili tutulmuş bir halde, kendini naif hissederek başını eğdi.

Aniden aklına bir fikir gelen kırmızı yüzlü şişman albay canlı bir tavırla öne çıktı. "Neden bu adamın lanet beynini patlatmıyoruz?" diye öneride bulundu hevesle.

"Evet, bu adamın lanet beynini patlatabiliriz, değil mi?" diye onayladı şahin suratlı binbaşı. "O yalnızca bir Anabaptist."

"Hayır, ilk önce onu suçlu bulmalıyız," diye uyardı rütbesiz subay, elini aylak aylak sallayarak. Rahatça yere kaydı, masanın diğer yanına dolandı ve ellerini masaya dayayarak papaza baktı. Yüzünde son derece sert, karanlık ve haşin bir ifade vardı. "Papaz Efendi," diye bildirdi buyurgan bir gerginlikle, "seni resmi olarak Washington Irving olmakla ve subayların ve erlerin mektuplarını sansürlerken yapmana iznin olmayan şeyler yapmakla suçluyoruz. Ne diyorsun?"

"Ben masumum, efendim." Papaz kuru dudaklarını kuru diliyle yaladı ve endişe içinde sandalyesinin ucunda öne eğildi.

"Suçlu," dedi albay.

"Suçlu," dedi binbaşı.

"Demek ki suçlu," dedi rütbesiz subay ve dosyadaki bir

sayfanın üzerine bir sözcük yazdı. "Papaz Efendi," diye devam etti başını kaldırarak, "seni aynı zamanda henüz bilmediğimiz suçlar ve kabahatler işlemekle suçluyoruz. Ne diyorsun?"

"Bilmiyorum, efendim. Ne olduklarını söylemezseniz suçlu ya da masum olduğumu nasıl bilebilirim?"

"Bilmiyorsak nasıl söyleyebiliriz?"

"Suçlu," diye karar verdi albay.

"Elbette suçlu," diye onayladı binbaşı. "Eğer onun suçları ve kabahatleri ise, onları o işlemiş olmalı."

"Demek ki suçlu," dedi rütbesiz subay ve odanın yan tarafına geçti. "Senindir, Albayım."

"Teşekkür ederim," dedi albay. "Çok iyi iş çıkardın." Papaza döndü. "Tamam, Papaz Efendi, oyun bitti. Bir yürüyüşe çık bakalım."

Papaz anlamamıştı. "Ne yapmamı istiyorsunuz?"

"Hadi, çık dışarı dedim!" diye kükredi albay, başparmağını öfkeyle omzunun üzerinden arkaya bükerek. "Defol git buradan."

Papaz adamın saldırgan sözleri ve ses tonu karşısında şok olmuştu. Onu serbest bırakmaları karşısında hayrete düşmüş, şaşalamış, hayal kırıklığına uğramıştı. "Beni cezalandırmayacak mısınız?" diye sordu aksi bir şaşkınlıkla.

"Elbette cezalandıracağız seni. Ama bunu nasıl ve ne zaman yapacağımıza karar verirken senin burada olmana izin veremeyiz. Bu yüzden git artık. Yaylan."

Papaz çekinerek kalktı ve kapıya doğru birkaç adım attı. "Gitmekte özgür müyüm?"

"Şimdilik. Ama adadan ayrılmaya kalkma. Numaran bizde, Papaz Efendi. Sakın unutma, günde yirmi dört saat gözetimimiz altındasın."

Gitmesine izin vermelerini kavrayamıyordu. Papaz çekinerek kapıya yürüdü. Her an buyurgan bir sesin geri dönmesini emretmesini ya da omzuna veya başına indirilen bir darbeyle durdurulmayı bekliyordu. Onu durdurmaya kalkmadılar. Pis

kokan, karanlık, rutubetli koridorlardan geçip merdiveni buldu. Merdiveni tırmanıp temiz havaya çıktığında nefes nefese kalmıştı ve sendeliyordu. Kurtulur kurtulmaz içini erdemli bir öfke doldurdu. Öfkeliydi, o gün yaşanan korkunç olaylardan sonra hayatı boyunca olmadığı kadar öfkeliydi. Binanın geniş, yankılı lobisinden kavurucu, hınç dolu bir kızgınlık içinde geçip gitti. Daha fazla tahammül etmeyeceğim, dedi kendi kendine, daha fazla tahammül etmeyeceğim, o kadar. Girişe ulaştığı zaman Yarbay Korn'un geniş basamakları tek başına tırmanmakta olduğunu gördü ve şanslı olduğunu hissetti. Derin bir nefes alarak hazırlandı ve cesaretle öne çıkarak yarbayın yolunu kesti.

"Yarbay, daha fazla tahammül etmeyeceğim," diye bildirdi hararetli bir kararlılıkla ve dehşet içinde Yarbay Korn'un onu fark etmeden geçip gitmesini izledi. "Yarbay Korn!"

Papazdan daha rütbeli olan fıçı gibi, gevşek subay durdu, döndü ve yavaşça basamakları indi. "Ne oldu, Papaz Efendi?"

"Yarbay Korn, sizinle bu sabahki çarpışma hakkında konuşmak istiyorum. Bu korkunç bir olaydı, korkunç!"

Yarbay Korn bir an sessiz kaldı ve gözlerinde alaylı parıltıyla papazı süzdü. "Evet, Papaz Efendi, gerçekten korkunçtu," dedi sonunda. "Kendimizi kötü göstermeden *nasıl* raporlayacağız, hiç bilmiyorum."

"Kastettiğim bu değildi," diye payladı onu papaz hiç korkmadan. "O on iki adamın bazıları yetmiş görev uçuşunu çoktan bitirmişti."

Yarbay Korn güldü. "Yeni asker olsalar daha mı az korkunç olurdu?" diye sordu kavurucu bir sesle.

Papaz bir kez daha, verecek yanıt bulamadı. Her döndüğü yerde karşısına ahlakdışı bir mantık çıkıyor gibiydi. Sözlerine devam ederken kendinden eskisi kadar emin değildi ve sesi titriyordu. "Efendim, diğer gruplardaki adamlar, elli, elli beş uçuştan sonra eve gönderilirken bu gruptaki adamları seksen uçuş yapmaya zorlamak doğru değil."

"Bu meseleyi düşüneceğiz," dedi Yarbay Korn sıkıntılı bir ilgisizlikle ve uzaklaşmaya başladı. "*Adios*, Padre."

"Bunun anlamı nedir, efendim?" diye ısrar etti papaz tizleşen bir sesle.

Yarbay Korn nahoş bir ifadeyle durdu ve bir basamak indi. "Anlamı şu, Padre, düşüneceğiz," diye yanıt verdi istihza ve küçümsemeyle. "Düşünmeden hareket etmemizi istemezdin, değil mi?"

"Hayır, efendim, istemezdim herhalde. Ama zaten düşünüyordunuz, değil mi?"

"Evet, Padre, zaten düşünüyorduk. Ama seni mutlu etmek için biraz daha düşüneceğiz ve yeni bir karara varırsak ilk sana söyleyeceğiz. Şimdi, *adios*." Yarbay Korn hızla döndü ve basamakları tırmandı.

"Yarbay Korn!" Papazın sesi Yarbay Korn'u bir kez daha durdurdu. Suratsız bir sabırsızlıkla, yavaşça başını papaza çevirdi "Efendim, meseleyi General Dreedle'a aktarmak için izninizi istiyorum. İtirazımı Ving Karargâhı'na götürmek istiyorum."

Yarbay Korn'un küt, esmer yanakları beklenmedik bir biçimde, bastırılmış bir kahkahayla şişti. Yanıt vermesi için biraz zaman geçmesi gerekti. "Hiç sorun değil, Padre," diye yanıt verdi haylaz bir alayla, gülmemek için büyük çaba harcayarak. "General Dreedle ile konuşmana izin veriyorum."

"Teşekkür ederim, efendim. Sizi uyarmam adil olur, herhalde. General Dreedle üzerinde nüfuzum olduğuna inanıyorum."

"Beni uyarman iyi oldu, Padre. Sanırım benim de seni uyarmam adil olur. General Dreedle'ı Ving'de bulamayacaksın." Yarbay Korn kötü kötü sırıttı, sonra muzaffer bir kahkaha attı. "General Dreedle gitti, Padre. Artık General Peckem var. Ving kumandanımız değişti."

Papaz sersemlemişti. "General Peckem mı?"

"Bu doğru, Papaz Efendi. Onun üzerinde nüfuzun var mı?"

"General Peckem'ı tanımam bile," diye itiraz etti papaz perişan bir halde.

Yarbay Korn bir kahkaha daha attı. "Bu çok kötü, Papaz Efendi, çünkü Albay Cathcart onu çok iyi tanıyor." Yarbay Korn bir iki saniye daha zevkle güldü, sonra aniden durdu. "Bu arada, Padre," diye uyardı soğuk soğuk, parmağıyla papazın göğsünü dürtükleyerek. "Dr. Stubbs ile oynadığınız oyun ortaya çıktı. Bugün şikayet etmen için seni buraya onun gönderdiğini çok iyi biliyoruz."

"Dr. Stubbs mı?" Papaz şaşkınlıkla başını iki yana sallayarak itiraz etti. "Ben Dr. Stubbs'ı görmedim, Albay. Buraya üç yabancı subay tarafından getirildim. Yetkileri olmadığı halde beni bodruma kapattılar, sorguladılar ve hakaretler ettiler."

Yarbay Korn yine papazın göğsünü dürtükledi. "Dr. Stubbs'ın birliğindeki adamlara yetmiş görev uçuşundan fazlasını yapmalarının gerekmediğini söylediğini çok iyi biliyorsun." Sert bir kahkaha attı. "Ama, Padre, yetmiş uçuş yapmak zorundalar, çünkü Dr. Stubbs'ı Pasifik'e tayin ediyoruz. Bu yüzden, *Adios*, Padre. *Adios*."

37

GENERAL SCHEISSKOPF

Dreedle yoktu, General Peckem vardı ve daha General Peckem General Dreedle'ın ofisine yeni taşınmıştı ki muhteşem zaferi tel tel dökülmeye başladı.

"*General* Scheisskopf mu?" diye sordu şaşkın şaşkın yeni ofisinde, o sabah gelen emri haber veren çavuşa. "*Albay* Scheisskopf demek istedin, değil mi?"

"Hayır, komutanım, General Scheisskopf. Bu sabah terfi etti, komutanım."

"Eh, bu gerçekten çok tuhaf! Scheisskopf? General? Hangi sınıf general?"

"Korgeneral, komutanım ve..."

"Korgeneral!"

"Evet, komutanım ve ondan onay almadan hiç kimseye emir vermemenizi istiyor."

"Hay, kör şeytan," dedi General Peckem hayretler içinde, belki de hayatında ilk kez yüksek sesle küfrederek. "Cargill, bunu duydun mu? Scheisskopf korgeneralliğe terfi etmiş. İddiaya girerim beni terfi ettireceklerdi ama yanlışlıkla onu terfi ettirdiler."

Albay Cargill düşünceli düşünceli güçlü çenesini ovuşturuyordu. "Neden bize emir veriyor?"

General Peckem'ın zarif, temiz, seçkin yüzü gerildi. "Evet, Çavuş," dedi yavaşça, anlamamış bir ifadeyle kaşlarını çatarak. "O hâlâ Moral Hizmetler'de ve biz muharebe harekat bölümündeysek, neden bize emir veriyor?"

"Bu sabah değişen bir şey de buydu, efendim. Artık bütün muharebe harekatları Moral Hizmetler'in yetkisi altında. Yeni kumandan subayımız General Scheisskopf."

General Peckem keskin bir çığlık kopardı. "Aman Tanrım!" diye feryat etti ve titiz kendine hakimiyeti bir isteri krizi içinde kaybolup gitti. "Komuta Scheisskopf'ta, ha? *Scheiss-kopf*?" Dehşet içinde yumruklarını gözlerine bastırdı. "Cargill, bana Wintergreen'i bul! *Scheisskopf? Scheisskopf* olamaz!"

Bütün telefonlar aynı anda çalmaya başladı. Bir onbaşı koşarak içeri girdi ve selam verdi.

"Komutanım, dışarıda sizi görmek isteyen bir papaz var. Albay Cathcart'ın birliğindeki bir adaletsizliği haber verecekmiş."

"Gönder gitsin, gönder gitsin! Burada bize yetecek kadar adaletsizlik var. Wintergreen nerede?"

"Komutanım, General Scheisskopf telefonda. Hemen sizinle konuşmak istiyor."

"Ona daha gelmediğimi söyle. Güzel Tanrım!" diye çığlık attı General Peckem felaketin büyüklüğünü daha yeni kavramaya başlamış gibi. "*Scheiss-kopf*? Adam tam bir moron! O taş kafayı dümdüz etmiştim ve şimdi ona bağlıyım. Ah, Tanrım! Cargill! Cargill, beni terk etme! Wintergreen nerede?"

"Komutanım, telefonda eski çavuş Wintergreen olduğunu söyleyen biri var. Bütün sabah size ulaşmaya çalıştı."

"Generalim, Wintergreen'i bulamıyorum," diye bağırdı Albay Cargill. "Hattı meşgul."

General diğer telefona atılırken fena halde terliyordu.

"Wintergreen!"

"Peckem, seni orospu çocuğu..."

"Wintergreen, ne yaptıklarını duydun mu?"

"... sen ne yaptığını sanıyorsun, seni aptal piç?"

"Her şeyin başına Scheisskopf'u getirmişler!"

Wintergreen öfke ve panik içinde çığlık atıyordu. "Sen ve lanet olası memoların! Tutup muharebe harekatlarını Moral Hizmetler'e verdiler işte!"

"Ah, olamaz," diye inledi General Peckem. "Bu yüzden mi oldu? Benim memolarım yüzünden mi? Scheisskopf'u başa geçiren onlar mı oldu? Neden başa beni geçirmediler?"

"Çünkü sen artık Moral Hizmetler'de değildin. Sen tayin oldun ve onu oranın başında bıraktın. Ve adam ne istiyor, biliyor musun? O orospu çocuğu hepimizin ne yapmasını istiyor, biliyor musun?"

"Komutanım, bence General Scheisskopf'la konuşsanız iyi olacak," diye yalvardı çavuş sinirli sinirli. "Birileriyle konuşmak konusunda ısrar ediyor."

"Cargill, benim adıma Scheisskopf'la konuş. Ben yapamam. Ne istediğini öğren."

Albay Cargill bir an General Scheisskopf'u dinledi ve kâğıt gibi bembeyaz oldu. "Aman Tanrım!" diye haykırdı, telefon parmaklarından kayıp düşerken. "Ne istediğini biliyor musun? Tören geçidi yapmamızı istiyor. *Herkesin* tören geçidi yapmasını istiyor!"

38

KÜÇÜK KIZKARDEŞ

Yossarian silahı belinde geri geri yürüyordu ve daha fazla uçuş yapmayı reddediyordu. Geri geri yürüyordu çünkü kimsenin arkasından gizlice yaklaşmadığından emin olmak için sürekli arkasına dönüyordu. Arkasından gelen her ses bir uyarı, yanından geçtiği herkes potansiyel suikastçıydı ona göre. Eli devamlı tabancasının kabzasındaydı ve Aç Joe dışında kimseye gülümsemiyordu. Yüzbaşı Piltchard ile Yüzbaşı Wren'e görev uçuşlarının onun için bittiğini söylüyordu. Yüzbaşı Piltchard ile Yüzbaşı Wren bir sonraki uçuşta onun ismini listeye dahil etmediler ve durumu Grup Karargâhı'na bildirdiler.

Yarbay Korn sakin sakin güldü. "Ne demek daha fazla uçuş yapmayacak?" diye sordu gülümseyerek, Albay Cathcart bir köşeye çekilip kara kara bu Yossarian isminin bir kez daha ortaya çıkıp başına bela olmasının neye alamet olduğunu merak ederken. "Neden uçmuyormuş?"

"Spezia üzerindeki çarpışmada arkadaşı Nately öldü. Belki bu yüzdendir."

"Kim olduğunu sanıyor bu adam, Akhilleus mu?" Yarbay Korn benzetmesini sevdi ve General Peckem'ın yanındayken tekrarlamayı aklına yazdı. "Daha fazla uçmak zorunda. Başka

seçeneği yok. Gidin ve fikrini değiştirmezse meseleyi bize raporlayacağınızı söyleyin."

"Ona bunu söyledik bile, komutanım. Fark etmedi."

"Binbaşı Major ne diyor?"

"Binbaşı Major'ı hiç görmüyoruz. Ortadan kayboldu sanki."

"Keşke *onu* kayboltabilsek!" diye patladı Albay Cathcart kendi köşesinden aksi aksi. "Tıpkı Dunbar denen adama yaptığımız gibi."

"Ah, bu meseleyi halletmenin bir sürü yolu var," diye temin etti Yarbay Korn onu özgüvenle ve Piltchard ile Wren'e hitaben devam etti. "En nazik yolla başlayalım. Dinlenmesi için onu birkaç günlüğüne Roma'ya gönderin. Belki bu adamın ölümü onu gerçekten üzmüştür."

Aslında Nately'nin ölümü neredeyse Yossarian'ı da öldürüyordu, çünkü haberi Nately'nin Roma'daki orospusuna verdiği zaman kadın yüreği paramparça olmuş gibi tiz bir çığlık atmış, dönüp bir patates soyucusunu ona saplamaya kalkışmıştı.

"*Bruto!*" diye ulumuştu kız isterik bir öfkeyle, Yossarian kızın kolunu arkasına büker ve patates soyucusunu elinden koparırken. "*Bruto! Bruto!*" Kız boş elinin uzun tırnaklarını hızla ona savurdu ve yanağını yardı. Sonra öfkeyle yüzüne tükürdü.

"Sorun ne?" diye bağırdı Yossarian keskin bir acı ve şaşkınlık içinde, kızı odanın diğer yanına, duvara fırlatarak. "*Benden* ne istiyorsun?"

Kız iki yumruğunu savurarak üzerine atıldı ve sağlam bir yumrukla Yossarian'ın ağzını kan içinde bıraktı. Yossarian sonunda onu bileklerinden yakaladı ve tuttu. Kızın saçları darmadağın olmuştu. Çakmak çakmak, nefret dolu gözlerinden gözyaşları akıyordu. Kız çılgın bir kuvvetle, vahşice mücadele etti, hırladı, küfretti ve ne zaman Yossarian açıklamak için ağzını açsa, "*Bruto! Bruto!*" diye haykırdı. Kızın kuvveti Yossarian'ı hazırlıksız yakaladı ve dengesini kaybetti. Kız Yossarian'la hemen hemen aynı boydaydı ve birkaç fantastik,

dehşet dolu an boyunca Yossarian kızın o deli kararlılık içinde onu alt edeceğini, onu yere yıkacağını, işlemediği hainee bir suç yüzünden onu paramparça edeceğini düşündü. Homurdanarak, nefes nefese, bilek bileğe mücadele ederler ve yenişemezlerken Yossarian'ın içinden çığlık çığlığa yardım istemek geliyordu. Sonunda kız gücünü kaybetti ve Yossarian onu arkaya itip konuşmasına izin vermesi için yalvarmayı, Nately'nin ölümünün kendi hatası olmadığına dair yemin etmeyi başardı. Kız yine yüzüne tükürdü ve Yossarian tiksinti dolu bir öfke ve hayal kırıklığı içinde kızı hızla ittirdi. Kızı bırakır bırakmaz kız patates soyucuya doğru atıldı. Yossarian kızın peşinden koştu ve patates soyucusunu kızın elinden koparmayı başarana kadar yerde üst üste yuvarlandılar. Yossarian ayağa kalkarken kız elini uzatıp onu düşürmeye çalıştı ve ayak bileğinde derin bir yarık açtı. Yossarian acı içinde sıçraya sıçraya odayı aştı ve patates soyucusunu pencereden dışarı fırlattı. Güvende olduğunu anlayınca rahat bir nefes aldı.

"Şimdi, bırak da sana bir şeyi açıklayayım," diye dil döktü olgun, mantıklı, ciddi bir sesle.

Kız bacak arasına bir tekme salladı. Yossarian'ın ciğerlerindeki tüm hava boşaldı ve tiz bir çığlık atarak yan yattı, kaotik bir ıstırap içinde iki büklüm oldu ve nefes almak için çabalamaya başladı. Nately'nin orospusu odadan fırladı. Yossarian tam zamanında, sendeleyerek ayağa kalktı, çünkü kız uzun bir ekmek bıçağıyla mutfaktan dönmüştü. Yossarian alev alev yanan, zonklayan, hassas bacak arasını iki eliyle kavrayarak, inanmazlık içinde, dehşetle inledi ve tüm ağırlığıyla kızın ayak bileklerine yüklenerek kızı devirdi. Kız tepetaklak yuvarlandı ve sarsıcı bir gümlemeyle dirseklerinin üzerine düştü. Bıçak elinden kurtulup yerden sekti ve Yossarian bir darbeyle onu yatağın altına yolladı. Kız bıçağın peşinden atılmaya çalıştı ama Yossarian onu kolundan yakalayıp çekti. Kız yine bacak arasını tekmelemeye çalıştı ve Yossarian vahşice küfrederek kızı savurdu. Kız dengesini yitirerek duvara çarptı ve bir san-

dalyeyi taraklar, saç fırçaları, kozmetik şişeleriyle kaplı makyaj masasına devirerek hepsini yere düşürdü. Odanın diğer ucunda çerçeveli bir resim yere devrildi ve camı parçalandı.

"Benden ne *istiyorsun?*" diye bağırdı Yossarian kıza, çileden çıkmış bir şaşkınlıkla sızlanarak. "Onu ben öldürmedim."

Kız ağır, camdan bir küllüğü onun kafasına fırlattı. Yossarian yumruğunu sıktı ve kız yine üzerine atıldığında karnını yumruklamak istedi ama ona zarar vermekten çekindi. Yossarian kızın çenesinin ucuna düzgün bir darbe indirip odadan kaçmak istedi ama belirgin bir hedef yoktu. Bu yüzden son anda yana kaymakla yetindi ve kız yanından geçerken hızla arkasından ittirdi. Kız hızla karşı duvara çarptı. Şimdi de kapıyı tıkamıştı. Kız ona kocaman bir vazo fırlattı. Sonra dolu bir şarap şişesiyle üzerine yürüdü ve tam alnına indirerek Yossarian'ın sersem sersem tek dizinin üzerine çökmesine sebep oldu. Yossarian'ın kulakları uğulduyordu ve tüm yüzü uyuşmuştu. Her şeyden öte, utanıyordu. Utanıyordu, çünkü kız onu öldürecekti. Neler olup bittiğini anlayamıyordu. *Ne yapacağına* dair en ufak fikri yoktu. Ama kendini kurtarmak zorunda olduğunu biliyordu. Kızın tekrar vurmak için şarap şişesini kaldırdığını görünce hızla yerden doğruldu ve kız darbesini indiremeden hızla onun karnına çarptı, kızı geri geri sürükledi, yatağın yanında kızın dizleri boşandı ve kız şilteye, Yossarian da onun açık bacaklarının arasına düştü. Kız tırnaklarını Yossarian'ın boynunun yan tarafına daldırdı ve oymaya başladı. Yossarian kızın yuvarlak bedeninin yumuşak, dolgun girinti ve çıkıntıları boyunca süründü, onu tamamen kapladı, teslim olmaya zorladı, parmakları kızın kıvranan kolu boyunca ilerleyerek şarap şişesini buldu ve kızın elinden kopardı. Kız hâlâ tekmeliyor, küfrediyor, tırmalamaya çalışıyordu. Kaba, şehvetli dudakları öfkeli bir etoburunkiler gibi dişlerinin üzerinden geriye sıyrıldı ve Yossarian'ı zalimce ısırmaya çalıştı. Kızı altında kıstırdıktan sonra Yossarian riske girmeden nasıl kaçabileceğini merak etmeye başladı. Bacak-

larından birini sarsan, sıkan gergin bacakları ve dizleri hissedebiliyordu. Aklına gelen cinsel düşünceler onu utandırdı. Nemli, akıcı, hoş, teslim olmaz bir dalga gibi ona yaslanan, direnen sıkı, genç vücudun farkındaydı. Kızın göbeği ve sıcak, canlı, esnek göğüsleri tatlı, tehditkâr bir şekilde baştan çıkararak debelenmekteydi. Nefesi kavurucuydu. Yossarian bir anda kızın artık onunla mücadele etmediğini fark etti ama altındaki çalkantı dinmemişti. Ürpererek kızın mücadele etmediğini, ilkel, güçlü, esrik, içgüdüsel bir erotik şevkin ritmiyle kalçasını amansızca kaldırmakta olduğunu fark etti. Şaşkın bir sevinçle inledi. Kızın yüzü –şimdi onun için bir çiçek kadar güzeldi– bambaşka bir işkenceyle çarpılmıştı. Dokuları şişmiş, yarı kapalı gözleri puslanmış, arzunun tutsak edici dermansızlığıyla körleşmişti.

"*Caro*," diye mırıldandı kız boğuk bir sesle, dingin, keyifli bir transın derinliklerindeymiş gibi. "Ooooh, *caro mio.*"

Yossarian onun saçlarını okşadı. Kız ağzını vahşi bir tutkuyla ona çevirdi. Yossarian onun boynunu yaladı. Kız kollarını ona doladı ve sarıldı. Kız sıcak, ıslak, yumuşak ve sert dudaklarla onu tekrar tekrar öperken, coşkunun tutarsız unutuşu içinde ona hayranlık dolu, derin sesler mırıldanırken, bir elini sırtında gezdirerek beceriyle pantolonunun kemerinden içeri sokar, diğeriyle gizlice ve haince yeri yoklayarak ekmek bıçağını arar ve bulurken Yossarian düştüğünü hissetti, esrik bir aşka düşüyordu. Yossarian tam zamanında kendini kurtardı. Kız hâlâ onu öldürmek istiyordu! Yossarian kızın kaçıkça hilesi karşısında şok geçirmiş, hayrete düşmüştü. Bıçağı kızın elinden kopardı ve fırlatıp attı. Yataktan yere atladı. Kızın yüzündeki ifade hayal kırıklığı ve sersemlikle karman çormandı. Yossarian kapıya, özgürlüğe mi kaçmalı, yatağa yıkılıp yine kıza âşık mı olmalı, kendini yine gurursuzca onun merhametine mi bırakmalı, bilemiyordu. Kız öngörülemez bir biçimde gözyaşlarına boğularak ikisini de yapmaktan alıkoydu onu. Yossarian yine sersemlemişti.

Kız onu tamamen unutmuş, bu sefer yalnızca acıyla ağlıyordu, derin, felç edici, alçakgönüllü bir acıyla. Karman çorman, gururlu, güzel başını eğmiş, omuzlarını sarkıtmış, ruhu erircesine otururken ıstırabı yürekler acısıydı. Bu sefer ıstırabını yanlış anlamak imkânsızdı. Büyük, perişan hıçkırıklarla boğuluyor, sarsılıyordu. Artık Yossarian'ın farkında değildi, artık umurunda değildi. Yossarian o sırada güven içinde odadan çıkabilirdi. Ama orada kalmayı ve kıza yardım etmeyi seçti.

"Lütfen," dedi kıza beceriksizce, kolunu omuzlarına dolayarak. Avignon uçuşundan dönüşte, Snowden'ın üşüdüğünü, üşüdüğünü söyleyerek sızlanıp durduğu uçakta söyleyecek söz bulamadığını, ne kadar güçsüz hissettiğini, aklına gelen tek karşılığın, "Geçti, geçti. Geçti, geçti," olduğunu hatırlamıştı. "Lütfen," dedi kıza tekrar tekrar, duygudaşlıkla. "Lütfen, lütfen."

Kız ona yaslandı ve ağladı. Daha fazla ağlayamayacak kadar bitkin düşene kadar ağladı, ağladı ve ağlamayı bitirdiğinde Yossarian mendilini ona uzatana kadar ona bakmadı. Minik, nazik bir gülümsemeyle yanaklarını sildi ve bir genç kıza yaraşır, uysal bir terbiyeyle, "*Grazie, grazie*," diyerek mendili geri uzattı, sonra ruh halinin değiştiğine dair hiçbir uyarı vermeden iki eliyle Yossarian'ın gözlerini pençeledi. İki eli de hedefini buldu ve kız muzaffer bir çığlık kopardı.

"Ha! *Assassino!*" diye ulusu ve ekmek bıçağını alıp Yossarian'ın işini bitirmek üzere, sevinç içinde odanın diğer yanına koştu.

Yarı körleşmiş olan Yossarian kalktı ve sendeleyerek kızı takip etti. Arkasından gelen bir ses üzerine döndü. Gördükleri karşısında duyuları dehşet içinde çalkalandı. Nately'nin orospusunun küçük kız kardeşi, bir başka uzun ekmek bıçağıyla arkasından yaklaşıyordu!

"Ah, hayır," diye inledi ürpererek ve kızın bileğine keskin bir darbe indirip bıçağı elinden düşürdü. Bütün bu saçma,

anlaşılmaz şamata artık canına tak etmişti. Elinde bir başka uzun ekmek bıçağıyla bu sefer kimin kapıdan üzerine atılacağını bilmenin yolu yoktu. Nately'nin orospusunun küçük kız kardeşini yerden kaldırdı, onu Nately'nin orospusunun üzerine fırlattı, odadan, daireden koşarak kaçtı ve merdivenleri koşarak indi. İki kız koridorda onu kovaladılar. Kaçarken kızların ayak seslerinin gittikçe geride kaldığını, sonunda duyulmaz olduğunu fark etti. Tam tepesinde hıçkırıklar duydu. Merdiven boşluğundan yukarı baktığında Nately'nin orospusunun bir basamağa yığılmış, yüzünü iki eline gömmüş, ağlamakta olduğunu gördü. Zapt edilmesi imkânsız, vahşi kardeşi ise korkuluğun üzerinden tehlikeli bir biçimde sarkmış, mutluluk içinde, "*Bruto! Bruto!*" diye bağırıyor, bir yandan da kullanmaya heveslendiği yeni bir oyuncak bulmuş gibi ekmek bıçağını sallıyordu.

Yossarian kaçtı ama sokakta uzaklaşırken endişeyle omzunun üzerinden arkaya bakıp duruyordu. İnsanlar ona tuhaf tuhaf bakıyor, daha büyük kuruntulara kapılmasına sebep oluyorlardı. Yossarian sinirli sinirli, telaş içinde yürüyor, neden herkesin ona baktığını merak ediyordu. Elini alnında acıyan bir yere götürdüğünde parmakları kanlandı ve Yossarian anladı. Yüzünü ve boynunu mendiliyle sildi. Mendili nereye bastırsa yeni kan lekeleri buluyordu. Her yeri kanıyordu. Kızıl Haç binasına daldı, iki dik mermer merdiveni indi ve erkek tuvaletine girdi. Yaralarını soğuk su ve sabunla yıkadı, gömleğinin yakasını düzeltti ve saçlarını taradı. Aynada, sersem ve ürkek bir huzursuzluk içinde gözlerini kırpıştırarak ona bakmakta olan yüz kadar kötü berelenmiş ve çizilmiş başka yüz görmemişti. O kadın *ondan* ne istiyordu ki?

Erkekler tuvaletinden çıktığı zaman Nately'nin orospusu dışarıda pusuya yatmış, bekliyordu. Merdivenin dibinde sırtını duvara verip çökmüştü. Elinde gümüş bir biftek bıçağıyla, şahin gibi üzerine atladı. Yossarian dirseğini kaldırarak saldırıyı kesti ve kızın çenesine temiz bir yumruk attı. Kızın gözle-

ri arkaya devrildi. Kız yere düşmeden Yossarian onu yakaladı ve nazikçe yere yatırdı. Sonra koşarak merdivenleri tırmandı, binadan çıktı ve takip eden üç saati şehirde Aç Joe'yu aramakla geçirdi. Kız onu bir daha bulamadan şehirden gitmek istiyordu. Uçak havalanana kadar kendini güvende hissetmedi. Pianosa'ya indiklerinde Nately'nin yeşil teknisyen tulumu giymiş orospusu, tam da uçağın indiği yerde, elinde gümüş biftek bıçağıyla onu bekliyordu ve kız bıçağı savururken Yossarian'ı göğsünden bıçaklanmaktan kurtaran tek şey yerdeki çakıl taşları oldu. Kız hamlesini yaparken taşlar yüksek topuklu, kösele tabanlı ayakkabılarının altından kaymış, kızı yere devirmişti. Hayretler içindeki Yossarian kızı uçağa kaldırdı ve Aç Joe kontrol kulesinden Roma'ya dönmek için izin isterken kızı kafakola alıp kıpırdamasına fırsat vermeden yerde tuttu. Roma'daki havaalanında Yossarian kızı uçaktan piste bıraktı ve Aç Joe motorları durdurmadan hemen havalanıp Pianosa'ya döndü. Yossarian ve Aç Joe birlikte çadırlarına doğru yürürlerken Yossarian gördüğü herkesi ihtiyatla süzüyordu. Aç Joe tuhaf bir ifadeyle onu izliyordu.

"Bütün bunları hayal etmediğinden emin misin?" diye sordu Aç Joe tereddütle, bir süre sonra.

"Hayal etmek mi? Yanı başımdaydın, değil mi? Kızı Roma'ya sen uçurdun."

"Belki ben de hayal etmişimdir. Seni neden öldürmek istiyor?"

"Benden hiç hoşlanmamıştı zaten. Belki Nately'nin burnunu kırdığımdan, belki de haberi aldığında gözünün önündeki, nefret edebileceği tek kişi olduğumdan. Sence yine gelir mi?"

Yossarian o gece subay kulübüne gitti ve geç saatlere kadar kaldı. Çadırına yaklaşırken Nately'nin orospusunun gelmiş olması ihtimaline karşı çadırını kuşkuyla süzdü. Kızın yan taraftaki çalıların arasında saklandığını görünce durdu. Kızın elinde devasa bir et bıçağı vardı ve Pianosa çiftçileri gibi giyinmişti. Yossarian sessizce, ayak uçlarına basa basa arkadan

dolandı ve kızı arkadan yakaladı.

"*Caramba!*" diye bağırdı kız öfkeyle ve Yossarian onu çadıra sürükler, yere fırlatırken vahşi bir kedi gibi mücadele etti.

"Hey, neler oluyor?" diye sordu çadır arkadaşlarından biri uykulu uykulu.

"Ben dönene kadar tutun şunu," diye emretti Yossarian, adamı yatağından kaldırıp kızın tepesine bırakarak. Koşarak çıkarken, "Tut şunu!" dedi tekrar.

"Bırakın onu öldüreyim. Sonra hepinizle aganigi yaparım," dedi kız.

Yerdekinin bir kız olduğunu gördüklerinde Yossarian'ın diğer oda arkadaşları yataklarından fırladılar ve kızı ilk önce hepsiyle aganigi yapmaya ikna etmeye çalıştılar. Bu sırada Yossarian Aç Joe'ya koşuyordu. Aç Joe bebek gibi uyuyordu. Yossarian Huple'ın kedisini Aç Joe'nun yüzünden kaldırdı ve sarsarak onu uyandırdı. Aç Joe hızla giyindi. Bu sefer uçağı kuzeye uçurdular ve düşman hattının çok arkasında İtalya'ya döndüler. Düz bir arazinin üzerindeyken Nately'nin orospusunun sırtına bir paraşüt bağladılar ve kızı kapaktan aşağı ittiler. Yossarian artık kızdan kurtulduğuna emindi ve rahatlamış hissediyordu. Pianosa'da çadırına yaklaşırken yolun tam kenarında, karanlıktan bir şekil fırladı ve Yossarian bayıldı. Kendine geldiğinde doğrulup yerde oturdu ve bıçağın inmesini bekledi. Artık huzura ermesini sağlayacak ölümcül darbeyi hevesle bekliyordu neredeyse. Bunun yerine dost bir el ayağa kalkmasına yardım etti. El, Dunbar'ın birliğinden bir pilota aitti.

"N'aber?" diye sordu pilot fısıldayarak.

"Oldukça iyiyim," diye yanıt verdi Yossarian.

"Biraz önce düştüğünü gördüm. Sana bir şey olduğunu sandım."

"Sanırım bayıldım."

"Birliğimde, bir daha görev uçuşu yapmayacağını söylediğin dedikodusu dolaşıyor."

"Bu doğru."

"Sonra Grup'tan birileri geldi ve dedikodunun doğru olmadığını, senin yalnızca şaka yaptığını söyledi."

"Bu yalan."

"Sence bunu yanına bırakırlar mı?"

"Bilmiyorum."

"Sana ne yaparlar?"

"Bilmiyorum."

"Sence düşman karşısında cepheden kaçtığın için seni divanıharbe verirler mi?"

"Bilmiyorum."

"Umarım yanına kâr kalır," dedi Dunbar'ın birliğinden olan pilot gölgelerin içine çekilirken. "Ne durumda olduğunu bildir."

Yossarian birkaç saniye adamın arkasından baktı, sonra çadırına yürümeye devam etti.

"Pssst!" dedi bir ses birkaç adım öteden. Appleby'ydi ve bir ağacın arkasına saklanmıştı "N'aber?"

"Oldukça iyi," dedi Yossarian.

"Düşman karşısında cepheden kaçtığın için seni divanıharbe vermekle tehdit ettiklerini duydum. Ama vermeyeceklermiş, çünkü aleyhine sağlam bir iddiaları olduğundan bile emin değillermiş. Ve yeni kumandanları karşısında kötü görünmelerine sebep olabilirmiş. Dahası, Ferrara görevinde dönüp köprüyü bombaladığın için hâlâ oldukça büyük bir kahramansın. Sanırım, şu anda grupta bulunan en büyük kahraman. Yalnızca blöf yaptıklarını bilmeni istedim."

"Sağol, Appleby."

"Seninle konuşmaya başlamamın tek sebebi bu. Seni uyarmak."

"Teşekkür ederim."

Appleby mahcup mahcup ayakkabılarının burunlarını yere sürttü. "Subay gazinosunda dövüştüğümüz için üzgünüm, Yossarian."

"Sorun değil."

"Ama ben başlatmadım. Sanırım pinpon raketini yüzüme fırlatan Orr'un suçuydu. Bunu neden yaptı ki?"

"Sen onu yeniyordun."

"Onu yenmem gerekmiyor muydu zaten? Amaç bu değil mi? Ama artık o öldüğüne göre, ondan daha iyi bir pinpon oyuncusu olmamın bir önemi yok herhalde, değil mi?"

"Yok herhalde."

"Şu Atabrine tabletleri konusunda bu kadar şamata yaptığım için de üzgünüm. Sıtmaya yakalanmak istiyorsan sanırım bu yalnızca seni ilgilendirir, değil mi?"

"Sorun değil, Appleby."

"Ama ben yalnızca görevimi yapmaya çalışıyordum. Emirlere uyuyordum. Bana hep emirlere uymam öğretilmiştir."

"Sorun değil."

"Biliyor musun, Yarbay Korn'a ve Albay Cathcart'a, istemiyorsan seni daha fazla uçuş yapmaya zorlamamaları gerektiğini söyledim ve onlar da onları büyük hayal kırıklığına uğrattığını söylediler."

Yossarian hüzünlü bir alayla gülümsedi. "Eminim uğramışlardır."

"Eh, umurumda bile değil. Lanet olsun, yetmiş bir uçuş yaptın. Bu yeterli olmalı. Sence bunu yanına bırakırlar mı?"

"Hayır."

"Baksana, senin yanına bırakırlarsa biz, kalanların da yanına bırakmaları gerekir, değil mi?"

"İşte bu yüzden yanıma bırakmazlar."

"Ne yaparlar sence?"

"Bilmiyorum."

"Sence seni divanıharbe vermeye kalkışırlar mı?"

"Bilmiyorum."

"Korkuyor musun?"

"Evet."

"Daha fazla uçuş yapacak mısın?"

"Hayır."

"Umarım yanına kalır," diye fısıldadı Appleby kendinden emin bir şekilde. "Gerçekten söylüyorum."

"Sağol, Appleby."

"Artık savaşı kazanmışız gibi göründüğüne göre, bu kadar çok uçuş yapmak beni de pek mutlu etmiyor. Başka bir şey duyarsam haber veririm."

"Sağol, Appleby."

Appleby gittikten sonra, çadırın yanında büyüyen, bel yüksekliğindeki yapraksız çalıların arasından, "Hey!" diye seslendi buyurgan bir ses usulca. Havermeyer çökmüş, saklanıyordu. Yer fıstıklı krokan yiyordu. Sivilceleri ve kocaman, yağlı gözenekleri siyah pullar gibi görünüyordu. "N'aber?" diye sordu Yossarian yanına gittiğinde.

"Oldukça iyi."

"Daha fazla uçuş yapacak mısın?"

"Hayır."

"Seni zorlarlarsa?"

"Zorlamalarına izin vermeyeceğim."

"Ödlek misin sen?"

"Evet."

"Seni divanıharbe verecekler mi?"

"Muhtemelen deneyecekler."

"Binbaşı Major ne dedi?"

"Binbaşı Major gitti."

"Onu da mı kaybolttular?"

"Bilmiyorum."

"Seni de kayboltmaya karar verirlerse ne yapacaksın?"

"Onları engellemeye çalışacağım."

"Uçman karşılığında bir anlaşma falan önermediler mi?"

"Piltchard ile Wren işleri ayarlayacaklarını ve beni yalnızca tehlikesiz uçuşlara vereceklerini söylediler."

Havermeyer neşelendi. "Baksana, bu kulağa oldukça iyi bir anlaşma gibi geliyor. Ben olsam böyle bir anlaşmaya hayır de-

mezdim. İddiaya girerim havada kapmışsındır."

"Reddettim."

"Bu aptalca olmuş." Havermeyer'in vurdumduymaz, cansız suratı hayretle kırıştı. "Baksana, böyle bir anlaşma biz, geri kalanlar için hiç adil olmazdı, değil mi? Sen yalnızca tehlikesiz uçuşlarda uçarsan, o zaman senin payına düşen tehlikeli uçuşları da bizim yapmamız gerekirdi, değil mi?"

"Bu doğru."

"Baksana, bu benim hiç hoşuma gitmedi," diye nida etti Havermeyer, iki yumruğunu beline dayayıp doğrularak. "Hem de hiç. Sırf sen daha fazla uçamayacak kadar ödleksin diye bana gerçekten birinci sınıf bir kazık hazırlıyorlar, değil mi?"

"Git onlarla konuş," dedi Yossarian ve elini çabucak silahına götürdü.

"Hayır, seni suçlamıyorum," dedi Havermeyer, "senden hoşlanmıyor olsam bile. Bilirsin, bu kadar çok uçuş yapmak benim de hoşuma gitmiyor. Benim de kurtulmam için bir yol yok mu?"

Yossarian istihzayla kıkırdadı ve şaka yaptı, "Silahını kap, bana katıl."

Havermeyer başını düşünceli düşünceli iki yana salladı. "Yok, bunu yapamam. Korkak gibi davranırsam karımı ve çocuklarımı utandırabilirim. Kimse korkaklardan hoşlanmaz. Dahası, savaş bittiği zaman yedek subay olarak kalmak istiyorum. Yedek subay olarak kalırsan senede beş yüz dolar alıyorsun."

"O zaman daha fazla uçuş yap."

"Evet, sanırım bunu yapmalıyım. Baksana, sence seni muharebe görevinden alıp eve göndermeleri ihtimali var mı?"

"Hayır."

"Ama gönderirlerse ve yanına bir kişi daha alınana izin verirlerse beni alır mısın? Appleby gibi birini alma. Beni al."

"Neden böyle bir şey yapsınlar ki?"

"Bilmiyorum. Ama yaparlarsa, ilk önce benim istediğimi

unutma, olmaz mı? Ve işlerin nasıl gittiğini haber ver. Her gece, burada, çalıların arasında seni bekleyeceğim. Sana kötü bir şey yapmazlarsa belki ben de daha fazla uçuş yapmam. Tamam mı?"

Ertesi akşam boyunca insanlar karanlıktan sıyrılıp ona nasıl olduğunu sordular, Yossarian'ın var olduğundan hiç haberinin olmadığı marazi, gizli bir yakınlığa dayanarak bitkin, huzursuz yüzlerle ondan gizli bilgiler istediler durdular. Birlikteki, doğru dürgün tanımadığı insanlar o geçerken hiç yoktan belirdiler ve n'aber diye sordular. Hatta diğer birlikten adamlar bile teker teker geldiler, karanlığa saklandılar ve hiç yoktan beliriverdiler. Gün battıktan sonra Yossarian'ın gittiği her yerde, birileri hiç yoktan belirmek ve n'aber diye sormak için saklanıyordu. Ağaçların ve çalıların arasından, hendeklerin ve yüksek otların içinden, çadır köşelerinden ve park etmiş arabaların arkasından insanlar fırlıyordu. Hatta oda arkadaşları bile hiç yoktan belirip n'aber diye soruyor, hiç yoktan belirdiğini diğer oda arkadaşlarına söylememesi için ona yalvarıyorlardı. Yossarian onu çağıran, her aşırı ihtiyatlı siluetin yanına eli tabancasında gidiyordu. Hangi fısıldayan gölgenin Nately'nin orospusu, daha da kötüsü, acımasızca kafasına sopayla vurup bayıltacak bir hükümet yetkilisi çıkacağını bilemiyordu. Böyle bir şey yapacaklarmış gibi görünmeye başlamıştı. Onu düşman karşısında cepheden kaçmakla suçlamak istemiyorlardı, çünkü düşmandan iki yüz küsur kilometre uzakta bir yer pek cephe sayılmazdı ve çünkü Yossarian aynı hedefin üzerinden iki kere geçerek Ferrara'daki köprüyü yok eden ve Kraft'ı öldüren adamdı; tanıdığı ölü adamları sayarken, her seferinde neredeyse Kraft'ı saymayı unutuyordu. Ama ona bir şeyler yapmak zorundaydılar ve herkes o şeyin ne kadar korkunç bir şey olacağını görmek için bekliyordu.

Gündüz ondan kaçınıyorlardı, Aarfy bile ve Yossarian gündüz bir arada olan insanların, gece yalnız başına gelen insanlardan bambaşka olduklarını anlıyordu. Elinde silahıyla geri

geri yürürken ve Piltchard ve Wren, Albay Cathcart ve Yarbay Korn ile yaptıkları en son acil toplantıdan dönüp gruptan gelen en son iltifatları, en son tehditleri ve teşvikleri sayarken, hiçbirine aldırmıyordu. Aç Joe ortalarda pek görünmüyordu ve onunla konuşan tek diğer kişi Yüzbaşı Black idi. Yüzbaşı Black her seferinde onu neşeli bir ses ve "Eski Kan, Eski Yürek," sözleriyle selamlıyordu. Hafta sonuna doğru Roma'dan geldiğinde Nately'nin orospusunun ortadan kaybolduğunu söyleyen de o olmuştu. Yossarian'ın içine bir özlem ve pişmanlık sancısı saplandı. Kızı özlüyordu.

"Kayıp mı oldu?" diye yankıladı boş bir sesle.

"Evet, kayboldu." Yüzbaşı Black güldü. Yaşarmış gözleri yorgunluktan kısılmıştı ve sivri, keskin yüzü her zamanki gibi kırmızımsı sarı sakallarla kaplıydı. Yumruklarıyla gözlerinin altındaki torbaları ovaladı. "Roma'ya gitmişken eski günlerin hatırına o aptal fahişeyi bir kez daha becereyim dedim. Bilirsin, sırf Nately denen çocuk mezarında dönsün diye, ha, ha! Onu nasıl iğnelerdim, hatırlıyor musun? Ama ev boştu."

"Ondan hiç haber yok mu?" diye sordu Yossarian. Durmaksızın kızı düşünüyor, ne kadar acı çektiğini merak ediyor, onun vahşi ve bitmek tükenmek bilmez saldırıları olmadan yalnız ve terk edilmiş hissediyordu.

"Orada kimse yok," diye bağırdı Yüzbaşı Black neşeyle, Yossarian'ın anlaması için çaba göstererek. "Anlamıyor musun? Hepsi gitmiş. Daireyi basmışlar."

"Gitmiş mi?"

"Evet, gitmiş. Hepsi sokağa atılmış." Yüzbaşı Black yine içten bir kahkaha attı ve boğazındaki sivri Adem elması sıska boynunda neşeyle hoplayıp zıpladı. "Daire boş. Askeri İnzibat daireyi basmış ve bütün orospuları sokağa atmış. Amma komik, değil mi?»

Yossarian korkmuştu, titremeye başladı. "Bunu neden yapmışlar ki?"

"Ne fark eder ki?" diye karşılık verdi Yüzbaşı Black coşkun

bir jestle. "Hepsini sokağa atmışlar. Buna ne dersin? Hepsini birden."

"Ya küçük kız kardeşi?"

"Atıldı," diye güldü Yüzbaşı Black. "Diğer orospularla birlikte atıldı. Doğruca sokağa."

"Ama o daha çocuk!" diye itiraz etti Yossarian tutkuyla. "Koca şehirde başka kimseyi tanımıyor. Ona ne olacak?"

"Bana ne?" diye karşılık verdi Yüzbaşı Black kayıtsızca omuzlarını silkerek, sonra Yossarian'ın şaşkınlığı karşısında ağzı açık kaldı ve gözlerine sinsi, meraklı bir sevinç pırıltısı geldi. "Baksana, sorun ne? Seni bu kadar mutsuz edeceğini bilseydim hemen gelip anlatır, sonra da içinin içini yemesini seyrederdim. Hey, nereye gidiyorsun? Geri dön! Geri dön de için içini nasıl yiyor göreyim!"

39

EBEDİ ŞEHİR

Yossarian, Milo ile birlikte izinsiz gaybubet* halindeydi. Uçak Roma'ya doğru yol alırken Milo başını sitemle iki yana sallıyor, dudaklarını dindarca birbirine bastırıyor, Yossarian'a vaaz verircesine ondan utandığını söylüyordu. Yossarian başını sallıyordu. Yossarian belinde silahıyla geri geri yürüyerek ve daha fazla görev uçuşu yapmayı reddederek kendini rezil ediyordu, Milo öyle diyordu. Yossarian da başını sallıyordu. Birliğine sadakatsizlik ediyor, emri altında olduğu subayları utandırıyordu. Yossarian yine başını salladı. İnsanlar homurdanmaya başlamıştı. Milo, Albay Cathcart, Yarbay Korn ve eski Birinci Sınıf Er Wintergreen gibi adamlar savaşı kazanmak için her şeyi yapmaya razıyken Yossarian'ın yalnızca kendi güvenliğini düşünmesi haksızlıktı. Yetmiş uçuşu tamamlamış adamlar homurdanıyordu, çünkü onların seksen uçuş yapması gerekiyordu ve onlardan bazılarının da bellerine silah takıp geri geri yürümeye başlaması riski vardı. Moral düzeyi düşüyordu ve hepsi Yossarian'ın suçuydu. Vatan tehlikedeydi; Yossarian geleneksel özgürlük ve bağımsızlık haklarını, onları kullanmaya kalkarak tehlikeye atıyordu.

---

* Firar düşüncesi olmadan görev başından ya da karargâhtan ayrılmak. –*çn*

Yossarian yardımcı pilot koltuğunda başını sallamaya devam etti ve Milo'nun dırdırını dinlememeye çalıştı. Nately'nin orospusu kafasına takılmıştı. Bir de Kraft, Orr, Nately, Dunbar, Kid Sampson, McWatt ve İtalya, Mısır ve Kuzey Afrika'da gördüğü, dünyanın başka köşelerinde tanıdığı onca fakir, aptal, hastalıklı insan, sonra Snowden ile Nately'nin orospusunun küçük kız kardeşi de vicdanını sızlatıyordu. Yossarian, Nately'nin orospusunun neden Nately'nin ölümünden onu sorumlu tuttuğunu ve onu öldürmek istediğini anladığını düşünüyordu. Neden sorumlu tutmayacaktı ki? Bu dünya erkeklerin dünyasıydı, o kızın ve ondan daha genç herkesin başlarına gelen her doğal olmayan trajedi yüzünden Yossarian'ı ve Yossarian'dan büyük herkesi sorumlu tutmaya hakları vardı. Tıpkı, küçük kız kardeşinin ve tüm diğer çocukların başlarına gelen, insan kaynaklı her acıdan Nately'nin orospusunu sorumlu tutmaya haklarının olması gibi. Birilerinin bir ara bir şeyler yapması gerekiyordu. Her kurban bir suçlu, her suçlu bir kurbandı ve birilerinin bir ara ayağa kalkması ve kendilerinden öncekilerden miras aldıkları, hepsinin hayatını tehlikeye atan bu pis zinciri kırması gerekiyordu. Afrika'nın bazı kısımlarında küçük oğlan çocukları yetişkin köle tacirleri tarafından kaçırılıyor, para karşılığı bazı adamlara satılıyorlardı ve o adamlar da o çocukların karınlarını deşiyor, onları yiyorlardı. Yossarian çocukların en ufak korku ya da acı işareti vermeden bunca canavarlığı yaşayabilmelerine hayret ediyordu. Büyük metanetle boyun eğmelerini normal karşılıyordu. Aksi halde, diye mantık yürütüyordu, gelenekler çoktan yok olup gitmiş olurdu, çünkü hiçbir servet ya da ölümsüzlük hırsı çocukların kederinden geçinecek kadar büyük olamazdı.

Tekneyi salladığını söylüyordu Milo, Yossarian bir kez daha başını salladı. Ekibin iyi bir üyesi değilsin, dedi Milo. Yossarian başını salladı ve Milo'nun ona, Albay Cathcart ile Yarbay Korn'un Grup'u yönetme tarzından hoşlanmıyorsa yapılacak en doğru şeyin sorun çıkarmak değil Rusya'ya gitmek oldu-

ğunu anlatmasını dinledi. Yossarian, onun sorun çıkarma tarzından hoşlanmıyorlarsa Albay Cathcart, Yarbay Korn ve Milo'nun hep beraber Rusya'ya gidebileceklerine işaret etmekten kaçındı. Hem Albay Cathcart'ın, hem de Yarbay Korn'un ona çok iyi davrandıklarını söyledi Milo; son Ferrara görevinden sonra ona bir madalya verip yüzbaşılığa terfi ettirmemişler miydi? Yossarian başını salladı. Onu besleyip her ay maaş ödememişler miydi? Yossarian yine başını salladı. Onlara gidip özür dilerse, sözünü geri alırsa ve seksen uçuşunu yapmaya söz verirse, ona karşı hoşgörülü olacaklarından emindi Milo. Yossarian bir düşüneceğini söyledi ve Milo tekerlekleri indirir, piste doğru süzülürken nefesini tutup güvenle inebilmeleri için dua etti. Tuhaf, uçmaktan nasıl da nefret etmeye başlamıştı!

Uçak indiği zaman, Roma'nın harabeye dönmüş olduğunu gördü. Havaalanı sekiz ay önce bombalanmıştı ve moloza dönmüş beyaz taşlar buldozerle toplanmış, alanı çevreleyen tel çitin girişinin iki yanına düz tepeli kubbeler halinde yığılmıştı. Colosseum harap bir kabuktan ibaretti ve Constantine Kemeri yıkılmıştı. Nately'nin orospusunun dairesi darmadağındı. Kızlar gitmişti ve yaşlı kadından başka kimse kalmamıştı. Pencereler kırılmıştı. Kadın kat kat kazaklar ve etekler altında büzülmüş, başına siyah bir örtü örtmüştü. Elektrikli ocağın yanında tahta bir sandalyeye oturmuş, kollarını kavuşturmuş, ezik bir alüminyum tencere içinde su ısıtıyordu. Yossarian içeri girdiğinde kadın kendi kendine konuşuyordu ve onu görür görmez sızlanmaya başladı.

"Gittiler," diye inledi Yossarian'ın sormasına fırsat vermeden. Kollarını kendine dolayarak, gıcırdayan sandalyesinde ileri geri sallandı. "Gittiler."

"Kim?"

"Hepsi. Zavallı genç kızların hepsi."

"Nereye?"

"Dışarı. Sokağa atıldılar. Hepsi gitti. Zavallı genç kızların hepsi."

"Kim kovaladı. Kim yaptı?"

"Sert beyaz şapkaları ve copları olan uzun boylu sert askerler. Hem de bizim *carabinieri*lerimizle. Coplarla içeri girdiler ve onları kovaladılar. Ceketlerini almalarına bile izin vermediler. Zavallıcıklar. Öylesine, soğuk sokaklara kovaladılar."

"Onları tutukladılar mı?"

"Kovaladılar. Yalnızca kovaladılar."

"Tutuklamadıysalar, neden yaptılar bunu?"

"Bilmiyorum," diye ağladı yaşlı kadın. "Bilmiyorum. Bana kim bakacak? Zavallı genç kızların hepsi gittiğine göre bana kim bakacak? Bana kim bakacak?"

"Bir sebep olmalı," diye ısrar etti Yossarian yumruğunu avucuna indirerek. "Öylesine içeri dalıp herkesi kovalayamazlar."

"Sebep yok," diye feryat etti yaşlı kadın. "Sebep yok."

"Bunu yapmaya ne hakları varmış?"

"Madde 22."

"*Ne?*" Yossarian korku ve dehşet içinde olduğu yerde donakaldı. Bütün vücudunun karıncalanmaya başladığını hissetmişti. "*Ne* dedin?"

"Madde 22," diye tekrarladı yaşlı kadın, başını aşağı yukarı sallayarak. "Madde 22. Madde 22 diyor ki, yapmalarını engelleyemediğimiz her şeyi yapmaya hakları varmış."

"Sen neden bahsediyorsun?" diye bağırdı Yossarian kadına şaşkınlık ve öfkeyle. "Madde 22 olduğunu nereden biliyorsun? Madde 22 olduğunu sana kim söyledi?"

"Sert beyaz şapkaları ve copları olan askerler. Kızlar ağlıyordu. 'Yanlış bir şey mi yaptık?' dediler. Adamlar hayır dediler ve kızları coplarıyla kapıdan dışarı itekliediler. 'O zaman neden bizi kovalıyorsunuz?' dedi kızlar. 'Madde 22,' dedi adamlar. 'Buna ne hakkınız var?' dedi kızlar. 'Madde 22,' dedi adamlar. Tek söyledikleri buydu, 'Madde 22, Madde 22.' Ne demek bu Madde 22. Madde 22 ne?"

"Sana göstermediler mi?" diye sordu Yossarian öfke ve hu-

zursuzluk içinde ileri geri yürüyerek. "Okumanıza izin vermediler mi?"

"Madde 22'yi bize göstermelerine gerek yok," diye yanıt verdi yaşlı kadın. "Kurallar göstermek zorunda olmadıklarını söylüyor."

"Hangi kural söylüyor bunu?"

"Madde 22."

"Ah, lanet olsun!" diye bağırdı Yossarian acı acı. "İddiaya girerim öyle bir kural yoktur bile." Yürümeyi bıraktı ve avunmaz bir şekilde odada göz gezdirdi. "Yaşlı adam nerede?"

"Gitti," dedi yaşlı kadın yaslı yaslı.

"Gitti mi?"

"Öldü," diye yazıklandı yaşlı kadın. Avucunu başına yasladı. "Burada bir şey kırıldı. Bir an yaşıyordu, bir sonrakinde ölmüştü."

"Ama ölmüş olamaz!" diye haykırdı Yossarian, ısrarla itiraz etmeye hazırlanarak. Ama elbette doğru olduğunu biliyordu, mantıklı ve doğru olduğunu biliyordu: yaşlı adam bir kez daha çoğunluğa ayak uydurmuştu.

Yossarian döndü ve kaşlarını kasvetle çatarak dairede dolaşmaya, kötümser bir merakla bütün odalara bakmaya başladı. Coplu adamlar camdan yapılmış her şeyi kırmıştı. Yırtık perdeler ve yatak örtüleri yere atılmıştı. Sandalyeler, masalar ve şifonyerler devrilmişti. Kırılabilir her şey kırılmıştı. Yıkım eksiksizdi. Hiçbir vahşi vandal bundan daha eksiksiz iş çıkaramazdı. Bütün pencereler kırılmıştı ve her odada kırık camlardan içeri mürekkep gibi bir karanlık gibi doluşuyordu. Yossarian sert beyaz şapkaları olan uzun boylu Askeri İnzibatların ağır, ezici adımlarını hayal edebiliyordu. Daireyi harabeye çevirirkenki alev alev, kötücül heyecanlarını, sahte bir dindarlıkla, amansız bir adalet duygusu ve adanmışlıkla hareket ettiklerini gözlerinin önüne getirebiliyordu. Zavallı genç kızların hepsi gitmişti. Bol, kahverengi ve gri kazaklar giymiş,

siyah başörtüsü takmış, ağlayan yaşlı kadın dışında herkes gitmişti ve kısa süre sonra o da gidecekti.

"Gittiler," diye yas tuttu kadın Yossarian geri döndüğü zaman, ona konuşma fırsatı vermeden. "Şimdi bana kim bakacak?"

Yossarian soruyu duymazdan geldi. "Nately'nin kız arkadaşı... ondan haber alan oldu mu?" diye sordu.

"Gitti."

"Gittiğini biliyorum. Ama ondan haber alan oldu mu? Nerede olduğunu bilen var mı?"

"Gitti."

"Küçük kız kardeşi. Ona ne oldu?"

"Gitti." Yaşlı kadının ses tonu değişmemişti.

"Neden bahsettiğimi anlıyor musun?" diye sordu Yossarian sert bir sesle, kadının komaya girmediğinden emin olmak için gözlerinin içine bakarak. Sesini yükseltti. "Küçük kız kardeşine ne oldu?"

"Gitti, gitti," diye yanıt verdi yaşlı kadın omuzlarını silkerek. Yossarian'ın ısrarına sinirlenmişti, sızlanması yükseldi. "Kalanlarla birlikte kovalandı, sokağa kovalandı. Ceketini almasına bile izin vermediler."

"Nereye gitti?"

"Bilmiyorum. Bilmiyorum."

"Ona kim bakacak?"

"Bana kim bakacak?"

"Tanıdığı başka kimse yok, değil mi?"

"Bana kim bakacak?"

Yossarian kadının kucağına para bıraktı –tuhaf, para bırakmak ne kadar çok yanlışı düzeltiyor gibiydi– ve daireden çıktı. Merdivenleri inerken, öyle bir şey olmadığını bildiği halde Madde 22'ye hararetle küfrediyordu. Madde 22 diye bir şey yoktu, bundan emindi ama fark etmiyordu. Önemli olan herkesin onun var olduğunu zannetmesiydi ve bu daha da kötüydü, çünkü eğlenilecek, yalanlanacak, suçlanacak, eleştiri-

lecek, saldırılacak, değiştirilecek, nefret edilecek, sövülecek, tükürülecek, paramparça edilecek, üzerinde tepinilecek, yakılacak herhangi bir nesne, herhangi bir metin yoktu.

Dışarısı soğuktu. Karanlık, yapış yapış, tatsız bir sis yayılmıştı ve evlerin iri, boyasız taşlarından, anıtların kaidelerinden aşağı sızıyordu. Yossarian hemen Milo'nun yanına döndü ve sözlerini geri aldı. Üzgün olduğunu söyledi ve yalan olduğunu bile bile, Albay Cathcart ne kadar istiyorsa o kadar görev uçuşu yapacağına söz verdi. Tek istediği Milo'nun Roma'daki tüm nüfuzunu kullanarak Nately'nin orospusunun küçük kız kardeşini bulmasına yardım etmesiydi.

"Daha on iki yaşında bir bakire, Milo," diye açıkladı endişeyle, "ve çok geç olmadan onu bulmak istiyorum."

Milo talebine yumuşak bir gülümsemeyle karşılık verdi "Aradığın on iki yaşındaki bakire bende," diye bildirdi sevinçle. "Bu on iki yaşındaki bakire aslında yalnızca otuz dört yaşında ama haşin ebeveynler tarafından düşük proteinli diyetle yetiştirilmiş ve erkeklerle yatmaya başladığında yaşı..."

"Milo, ben küçük bir kız çocuğundan bahsediyorum!" diye sözünü kesti Yossarian, çaresiz bir sabırsızlık içinde. "Anlamıyor musun? Onunla yatmak istemiyorum. Ona yardım etmek istiyorum. Senin de kızların var. O yalnızca küçük bir çocuk ve bu şehirde yapayalnız, ona bakacak kimsesi yok. Onu zarar görmekten korumak istiyorum. Neden bahsettiğimi anlamıyor musun?"

Milo anladı ve çok etkilendi. "Yossarian, seninle gurur duyuyorum," diye bağırdı en içten duygularla. "Gerçekten duyuyorum. Senin için her şeyin cinsellikten ibaret olmadığını görmek beni ne kadar memnun etti, anlatamam. Senin ilkelerin var. Evet, benim de kızlarım var ve neden bahsettiğini çok iyi anlıyorum. O kızı bulacağız. Sen hiç endişelenme. Sen benimle gel. Bu koca şehri altüst etmemiz gerekse bile o kızı bulacağız. Benimle gel."

Yossarian, Milo Minderbinder'ın M & M makam otosuna

bindi ve tam gaz polis karargâhına gittiler. Üstü başı dağınık esmer bir emniyet müdürü tarafından karşılandılar. Adamın ince, siyah bir bıyığı ve düğmelerini iliklemediği bir gömleği vardı. Ofisine girdiklerinde sarkık gıdılı, siğilli, şişman bir kadınla oynaşıyordu. Adam Milo'yu şaşkınlık ve sıcakkanlılıkla karşıladı ve Milo zarif bir markiymiş gibi müstehcen bir dalkavuklukla eğildi, yaltaklandı.

"Ah, Marki Milo," dedi coşkun bir zevkle, şişman, hoşnutsuz kadını hiç bakmadan kapı dışarı ederek. "Geleceğinizi neden bildirmediniz? Sizin için büyük bir parti verirdim. İçeri girin, içeri girin, Marki. Artık bizi hiç ziyaret etmiyorsunuz."

Milo boşa harcanacak tek bir dakikaları bile olmadığını biliyordu. "Selam, Luigi," dedi. Baş selamı öyle üstünkörüydü ki neredeyse kaba kaçıyordu. "Luigi, yardımına ihtiyacımız var. Arkadaşım bir kız bulmak istiyor."

"Bir kız mı, Marki?" dedi Luigi, düşünceli düşünceli suratını kaşıyarak. "Roma'da bir sürü kız var. Bir Amerikan subayı için kız bulmak sorun olmamalı."

"Hayır, Luigi, anlamıyorsun. Bu hemen bulması gereken, on iki yaşında bir bakire."

"Ah, evet, şimdi anladım," dedi Luigi zekice. "Bakire bulmak biraz zaman alabilir. Ama iş aramak için gelen genç çiftçi kızların otobüsten indiği terminalde beklerse, ben..."

"Luigi, hâlâ anlamıyorsun," diye terslendi Milo. Öyle kaba bir sabırsızlık sergilemişti ki emniyet müdürünün yüzü kızardı, adam hazır ola geçti ve şaşkın şaşkın üniformasının düğmelerini iliklemeye başladı. "Bu kız bir dost, eski bir aile dostu ve ona yardım etmek istiyoruz. O daha bir çocuk. Bu şehirde bir yerde yapayalnız ve biri ona zarar vermeden bulmak zorundayız. Şimdi anladın mı? Luigi, bu benim için çok önemli. O küçük kızla aynı yaşta bir kızım var ve şu anda dünyadaki hiçbir şey o zavallı çocuğu çok geç olmadan bulmaktan daha önemli değil. Yardım edecek misin?"

"*Si*, Marki, şimdi anladım," dedi Luigi. "Ve onu bulmak

için elimden gelen her şeyi yapacağım. Ama bu gece hemen hemen hiç adamım yok. Bu gece bütün adamlarım kaçak tütün trafiğini engellemekle meşgul olacak."

"Kaçak tütün mü?" diye sordu Milo.

"Milo," diye inledi Yossarian hafifçe, yüreği burkularak. Her şeyin boşa gittiğini hemen anlamıştı.

"*Si*, Marki," dedi Luigi. "Kaçak tütün öyle iyi kâr bırakıyor ki kaçakçılığı kontrol altına almak hemen hemen imkânsız."

"Kaçak tütünde gerçekten o kadar para var mı?" diye sordu Milo büyük bir ilgiyle. Pas rengi kaşları çılgınca kalkmıştı ve burun delikleri kabarıyordu.

"Milo," diye seslendi Yossarian ona. "*Beni* dinle, olmaz mı?"

"*Si*, Marki," diye yanıt verdi Luigi. "Kaçak tütünde kâr payı çok yüksek. Kaçakçılık ulusal skandal oldu, Marki, gerçekten ulusal bir rezalet."

"Gerçekten mi?" diye yorum yaptı Milo dalgın bir gülümsemeyle ve büyülenmiş gibi kapıya yöneldi.

"Milo!" diye bağırdı Yossarian ve Milo'nun yolunu kesmek için öne atıldı. "Milo, bana yardım etmek zorundasın."

"Kaçak tütün," diye açıkladı Milo esrik bir şehvetle bakarak ve inatla onu itip geçmeye çalışarak. "Bırak beni. Tütün kaçakçılığı yapmam lazım."

"Burada kal ve kızı bulmama yardım et," diye yalvardı Yossarian. "Tütün kaçakçılığını yarın yapabilirsin."

Ama Milo sağır olmuştu. Sabit fikirlilikle kör olmuş gibi alev alev yanan gözlerle, ter içinde, şiddete başvurmadan ama karşı konulmaz bir şekilde ilerlemeye çalışıyordu. Ağzı seğiriyor, salyalar akıtıyordu. Uzak, içgüdüsel bir ıstırap yaşıyormuş gibi usul usul inliyor, "Kaçak tütün, kaçak tütün," diye tekrarlıyordu. Yossarian sonunda Milo'ya laf anlatmanın imkânsız olduğunu görerek pes etti ve kenara çekildi. Milo ok gibi fırladı. Emniyet müdürü ceketinin düğmelerini yine çözdü ve Yossarian'a küçümsemeyle baktı.

"Burada ne işin var?" diye sordu soğuk soğuk. "Seni tutuklamamı mı istiyorsun?"

Yossarian adamın ofisini terk etti, merdivenleri indi ve karanlık bir mezara benzeyen sokağa çıktı. Koridorda siğilli şişman kadının yanından geçti. Kadın emniyet müdürünün ofisine yönelmişti bile. Dışarıda Milo'dan işaret yoktu. Pencerelerin hiçbirinde ışık yanmıyordu. Terk edilmiş kaldırım birkaç sokak boyunca devamlı, dik bir şekilde yükseldi. Uzun, parke taşı kaplı yolun sonunda geniş bir caddenin parıltısını görebiliyordu. Polis karakolu yolun neredeyse dibindeydi; girişteki sarı ampuller rutubet yüzünden ıslak meşaleler gibi cızırdıyorlardı. Soğuk, ince bir yağmur sepeliyordu. Yossarian yavaş yavaş yokuş yukarı yürümeye başladı. Kısa süre sonra sessiz, sıcak, davetkâr bir lokantanın önüne geldi. Pencerelerinde kırmızı kadife perdeleri, kapının üzerinde mavi neon tabelası vardı. Tabela şöyle diyordu: TONY'NİN LOKANTASI. GÜZEL YEMEK VE İÇKİLER. GİRMEK YASAK. Mavi neon tabeladaki sözler Yossarian'ı bir anlığına biraz şaşırttı. Bu tuhaf, çarpık çevrede hiçbir şey ona garip gelmiyordu artık. Yüksek binaların tepeleri tuhaf, gerçeküstü açılarla eğim yapıyordu ve sokak yamuktu. Yossarian sıcak yün ceketinin yakalarını kaldırdı ve ona sıkı sıkı sarındı. Soğuktu. İncecik gömlek ve lime lime incecik pantolon içinde bir oğlan çocuğu yalınayak karanlıktan çıktı. Oğlanın siyah saçları vardı ve fena halde saç tıraşına, ayakkabılara ve çoraplara ihtiyaç duyuyordu. Hastalıklı yüzü solgun ve hüzünlüydü. Yossarian'ın yanından geçerken ayakları ıslak kaldırımın üzerindeki su birikintilerinde tüyler ürpertici, yumuşak şıpırtılar çıkardı. Oğlanın yoksulluğu Yossarian'ın içinde öyle yoğun bir acıma duygusu uyandırdı ki oğlanın solgun, hüzünlü, hastalıklı yüzünü yumruğuyla dağıtmak, onu yok etmek istedi, çünkü aklına o gece saç tıraşına, ayakkabılara ve çoraplara ihtiyaç duyan İtalya'daki *bütün* solgun, hüzünlü, hastalıklı çocukları getirmişti. Yossarian sakatları düşündü, aç ve üşüyen bütün erkek ve

kadınları, soğuk sokaklarda, memelerini aynı soğuk yağmura duyarsızca açmış, bebeklerini emziren bütün uyuşuk bakışlı, sersemlemiş, dindar anneleri. İnekleri. İşaret almış gibi, paçavralara sardığı bebeğini emziren bir anne yanından geçip gitti ve Yossarian onun da suratını dağıtmak istedi, çünkü incecik gömlekli, lime lime incecik pantolonlu yalınayak oğlanı ve bir avuç becerikli, vicdansız insan dışında kimseye yeterince ısı, yiyecek ve adalet verememiş bir dünyadaki bunca tüyler ürpertici, sersemletici acıyı aklına getirmişti. Ne berbat bir dünyaydı! O gece zengin ülkelerde yaşamalarına rağmen kaç kişinin yoksunluk içinde olduğunu, kaç evin barakalardan ibaret olduğunu, kaç kocanın sarhoş olup karılarını dövdüğünü, kaç çocuğun zulüm gördüğünü, suiistimale uğradığını, terk edildiğini merak etti. Kaç aile yiyeceğe para yetiremeyip aç kalmıştı? Kaç kalp kırılmıştı? O gece kaç kişi intihar edecekti, kaç kişi delirecekti? Kaç hamamböceği, kaç ev sahibi muzaffer olacaktı? Kazananların kaçı aslında kaybetmişti, başarılı sanılanların kaçı başarısız, kaç zengin aslına fakirdi? Akıllı geçinen kaç kişi aptaldı? Kaç mutlu son mutsuz çıkmıştı? Kaç dürüst adam yalan söylemiş, kaç cesur adam korkuya kapılmış, kaç sadık adam ihanet etmiş, kaç aziz yolsuzluk yapmış, itimat gerektiren konumlara sahip kaç kişi para için ruhlarını alçaklara satmıştı, kaç kişinin ruhu bile yoktu? Kaç dosdoğru yol aslında çarpıktı? En iyi ailelerin kaçı aslında en kötü aileydi ve kaç iyi insan kötüydü? Hepsini toplayıp sonra çıkarırsan, geriye yalnızca çocuklar, belki Albert Einstein ve bir köşede yaşayan yaşlı bir kemancı ya da heykeltıraş kalırdı. Yossarian yalnız bir ıstırap içinde yürüdü. Yabancılaşmış hissediyordu ve hastalıklı yanakları olan yalınayak oğlanı aklından çıkaramıyordu. Ta ki bir köşeyi dönüp sonunda caddeye gelene, bir Müttefik askerinin yerde kasılmakta olduğunu görene kadar. Küçük, solgun, çocuksu bir yüzü olan genç bir teğmendi. Farklı ülkelerden altı asker genç teğmenin değişik yerlerine yapışmış, ona yardım etmeye, kıpırtısız tutmaya çalışıyorlardı. Genç

teğmen sıktığı dişlerinin arasından ciyaklıyor, anlaşılmaz bir şekilde homurdanıyordu. Gözleri kaymıştı. "Dilini ısırmasına izin vermeyin," diye tavsiye verdi Yossarian'ın yanındaki kısa boylu çavuş kurnazca. Yedinci bir adam aralarına karıştı ve hasta teğmenin yüzüyle uğraşmaya başladı. Sonunda, yedi güreşçi mücadeleyi kazandılar ve kararsızlık içinde bakıştılar, çünkü genç teğmeni kıpırtısız tutmayı başardıklarına göre, şimdi ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Bir kaba yüzden diğerine aptalca bir panik yayıldı. "Neden onu kaldırıp arabanın kaputunun üzerine koymuyorsunuz?" dedi Yossarian'ın arkasından bir onbaşı. Bu mantıklı gelmişti, yedi adam çabalayan genç teğmeni kaldırdılar ve kıpırtısız tutmaya devam ederek, park etmiş bir arabanın kaputuna dikkatle uzattılar. Onu park etmiş arabanın kaputunun üzerine uzattıktan sonra yine huzursuzluk içinde bakıştılar, çünkü şimdi ne yapacaklarına dair en ufak fikirleri yoktu. "Neden onu arabanın kaputundan kaldırıp yere uzatmıyorsunuz?" dedi aynı onbaşı Yossarian'ın arkasından. Bu da iyi bir fikre benziyordu ve genç teğmeni kaldırıma taşımaya başladılar ama bu işi bitiremeden bir cip yan tarafındaki kırmızı ışığı çaka çaka hızla geldi. Ön koltukta iki Askeri İnzibat oturuyordu.

"Neler oluyor?" diye bağırdı cipin sürücüsü.

"Spazm geçiriyor," diye yanıt verdi genç teğmenin elini kolunu tutan adamlardan biri. "Onu kıpırtısız tutuyoruz."

"Güzel. O adam tutuklu."

"Onu ne yapalım?"

"Tutuklu halde tutun!" diye bağırdı Askeri İnzibat, kendi esprisi üzerine kahkahalarla iki büklüm olarak. Cip hızla geçip gitti.

Yossarian izin belgesi olmadığını hatırladı ve ihtiyatla kalabalığın yanından geçip ilerideki bulanık karanlıktan gelen boğuk seslere doğru ilerledi. Geniş, ıslak cadde her yarım blokta bir kısa, kıvrık sokak lambalarıyla aydınlatılmıştı. Sokak lambaları dumanlı, kahverengi bir sisle sarılmış ürkütücü, titrek

ışıklar veriyordu. Yukarıdaki pencereden mutsuz bir kadın sesinin yalvardığını duydu, "Lütfen yapma. Lütfen yapma." Siyah yağmurluk giymiş, siyah saçları yüzüne yapışmış, ümitsiz görünüşlü bir kadın gözlerini yere dikerek geçip gitti. Bir sonraki sokaktaki İç İşleri Bakanlığı'nda, genç, sarhoş bir asker sarhoş bir kadını yivli Korint sütunlarından birine yaslanmıştı. Üç sarhoş asker, bacaklarının arasında şarap şişeleriyle basamaklara oturmuş, onları izliyordu. "Lüffen yapma," diye yalvardı sarhoş kadın. "Artık eve gitmek istiyorum. Lüffen yapma." Üç askerden biri hırçın hırçın küfretti ve Yossarian dönüp baktığında şarap şişesini ona doğru fırlattı. Şişe zarar vermeden yanından geçip biraz ötede, kısa, sessiz bir şangırtıyla kırıldı. Yossarian aynı neşesiz, telaşsız tavırla, elleri ceplerinde yürümeye devam etti. "Hadi ama bebeğim," dediğini duydu sarhoş askerin kararlılıkla. "Benim sıram geldi." "Lüffen yapma," diye yalvardı sarhoş kadın. "Lüffen yapma." Bir sonraki köşe başında, dar, dolambaçlı bir yan sokağın yoğun, karanlık gölgelerinin içinde, kar küreyen birinin yanlış anlaşılması imkânsız, gizemli gürültüsünü duydu. Betona sürtünen demirin ölçülü, zahmetli, düşündürücü hışırtısı Yossarian'ın tüylerini ürpertti. Yossarian dehşet içinde kaldırımdan inip uğursuz yan sokağı geçti ve ürkütücü, uyumsuz ses geride kalana kadar hızlı hızlı yürüdü. Artık nerede olduğunu biliyordu; hiç dönmeden yürümeye devam ederse biraz sonra bir bulvarın ortasındaki kuru çeşmeye gelecekti. Oradan subayların dairesine yedi sokak vardı. Aniden önündeki korkunç karanlık insan olamayacak seslerin hırlamasıyla bölündü. Köşedeki sokak lambasının ampulü sönmüş, sokağın yarısını gölgelere boğmuş, görülebilen her şeyin dengesini bozmuştu. Diğer yanda bir yol kavşağı vardı ve bir adam elindeki sopayla bir köpeği dövüyordu. Tıpkı Raskolnikov'un rüyasındaki, kırbaçla bir atı döven adam gibi. Yossarian çaresizce görmemeye, duymamaya çalıştı. Eski, Manila kenevirinden halatın ucunda köpek zalim, şaşkın bir isteri içinde inledi, ciyakladı,

direnmeden yaltaklandı, karın üstü sürüngü ama adam ağır, düz sopasıyla vurdu, vurdu, vurdu. Küçük bir kalabalık onları izliyordu. Tıknaz bir kadın kalabalıktan sıyrıldı ve lütfen dur, dedi. "Sen kendi işine bak," diye havladı adam kabaca, kadını da dövecekmiş gibi sopasını kaldırarak ve kadın küçük düşmüş gibi utanç içinde geriledi. Yossarian uzaklaşmak için adımlarını sıklaştırdı, adeta kaçtı. Gece dehşetlerle doluydu ve dünya üzerinde yürürken İsa'nın nasıl hissettiğini anladığını düşündü. Kaçıklarla dolu bir koğuştaki psikiyatrist gibi, hırsızlarla dolu bir hapishanedeki kurban gibi. Bir cüzzamlı ne rahatlatıcı bir manzara olmalıydı! Bir sonraki köşede bir adam küçük bir oğlan çocuğunu zalimce dövüyordu. Onları izleyen yetişkinlerden oluşan kıpırtısız kalabalık araya girmek için hiçbir çaba göstermiyordu. Yossarian midesi bulanarak geriledi. Bu korkunç sahneye bir süre önce bir kez daha tanık olduğundan emindi. *Déja vu* mu? Uğursuz tesadüf onu sarstı, kuşku ve dehşete boğdu. Bir sokak önce tanık olduğu, aynı sahneydi ama her şey öncekinde çok daha farklı görünüyordu. Neler oluyordu böyle? Şimdi de tıknaz bir kadın kalabalıktan sıyrılıp lütfen dur diyecek miydi? Adam kadına vuracakmış gibi elini kaldırdığında geri mi çekilecekti? Kimse kıpırdamıyordu. Çocuk uyuşuk bir ıstırap içinde devamlı haykırıyordu. Adam çocuğun kafasına sert, yankılı tokatlar atıyor, sonra çocuğu çekip ayağa kaldırıyor, yine vuruyordu. Asık suratlı, ürkek kalabalığın içinde kimse araya girecek kadar aldırmıyor gibiydi sersemlemiş çocuğa. Çocuk dokuzundan büyük göstermiyordu. Perişan bir kadın kirli bir kurulama bezini yüzüne kapamış, sessizce ağlıyordu. Çocuğun sıskası çıkmıştı ve saç tıraşına ihtiyacı vardı. İki kulağından kıpkırmızı kanlar akıyordu. Yossarian mide bulandırıcı manzaradan kaçmak için çabucak caddenin karşı tarafına geçti ve kendini ıslak, pırıldayan kaldırımın üzerinde yatan insan dişlerinin üzerinde yürürken buldu. Çevrede yapış yapış kan izleri vardı ve kan izleri keskin tırnaklar gibi birbirlerini dürtükleyen yağmur damlala-

rı sayesinde ıslak kalıyordu. Her yere azıdişleri ve kırık kesici dişler saçılmıştı. Ayak uçlarına basa basa korkunç kalıntıların çevresinden dolaştı ve bir eşiğe geldi. Eşikte bir asker sırılsıklam mendilini ağzına bastırmış, iki diğer askerden destek alarak ağlıyordu. Ağırbaşlı bir sabırsızlık içinde askeri ambulansı bekliyorlardı. Ambulans sonunda kehribar rengi sis lambaları parıldayarak, zilini çala çala geldi, üç askerin önünden geçti ve bir sonraki blokta, coplu bir sürü polis ile kafakola aldıkları, elinde kitaplar olan sivil bir İtalyan arasındaki kavgaya gitti. Çığlıklar atarak mücadele eden esmer bir adamdı ve yüzü korkudan bembeyaz kesilmişti. Gözleri telaşlı bir ümitsizlik içinde irileşmişti ve gözkapakları yarasa kanatları gibi çırpınıyordu. Uzun boylu bir sürü polis onu kollarından ve bacaklarından tutup kaldırdılar. Adamın kitapları yere saçıldı. Polisler onu ambulansın arkasındaki açık kapıya götürüp içeri atarken "İmdat!" diye çığlık attı adam korkuyla boğulan tiz bir sesle. "Polis! İmdat! Polis!" Ambulansın kapısı kapandı, sürgülendi ve ambulans hızla uzaklaştı. Çevresini polisler almışken polisten imdat isteyen adamın saçma paniğinde hiç de komik olmayan bir ironi vardı. Yossarian çarpık bir gülümsemeyle bu boşuna ve mantıksız imdat çağrısına güldü ve sonra irkilerek sözcüklerin anlamlarının o kadar açık olmadığını, belki de adamın polisten imdat istemediğini, belki de silahlı ve coplu bir polis *olmayan* ve silahlı ve coplu başka polislerce *desteklenmeyen* herkese mezar yolundaki bir dosttan kahramanca bir uyarı olduğunu dehşet içinde fark etti. "İmdat! Polis!" diye haykırmıştı adam. Tehlike uyarısı veriyor olabilirdi. Yossarian bu düşünceye gizlice polislerden uzaklaşarak karşılık verdi ve suçlu suçlu yol kavşağında süzülen, kırk yaşlarında, iri yarı bir kadının ayaklarına takılıp düşüyordu neredeyse. Kadın arkasından seğirten ama ona yetişmesi imkânsız görünen, ayak bilekleri kalın sargılarla sarılmış, seksen yaşındaki bir kadına kinle gizli bakışlar fırlatıyordu. Yaşlı kadın dalgın bir heyecan içinde, nefes nefese mırıldanarak yürümeye çalışıyordu.

Sahneyi yanlış anlamak imkânsızdı; bu bir kovalamacaydı. İkinci kadın kaldırıma ulaştığında ilk kadın zaferle caddeyi yarılamıştı bile. Zahmetle ilerleyen yaşlı kadına böbürlenerek fırlattığı pis, küçük gülümseme kötücül ve endişeliydi. Yossarian başı dertte olan yaşlı kadın bağırsa ona yardım edebileceğini biliyordu, ileri atılıp iri yapılı kadını yakalayabileceğini, yakındaki polis güruhu gelene kadar tutabileceğini biliyordu. Kadının imdat çığlığı atarak izin vermesi yeterliydi. Ama yaşlı kadın korkunç, trajik bir kızgınlık içinde mırıldanarak onu görmeden geçip gitti ve kısa süre sonra ilk kadın karanlığa karışıp kaybolmuş, yaşlı kadın yolun ortasında, çaresizlik içinde, sersemlemiş bir halde, ne yöne gideceğini bilemeden, tek başına kalakalmıştı. Yossarian bakışlarını ondan kopardı ve ona yardım etmek için hiçbir şey yapmadığı için utanarak uzaklaştı. Bir yenilgi duygusu içinde kaçarken arkasına gizli gizli, suçlu bakışlar fırlatıyordu. Yaşlı kadının şimdi de onu izleyeceğinden korkuyordu. Yağmurlu, akışkan, ışıksız, neredeyse donuk kasvetin içine memnunlukla gizlendi. Çeteler... polis çeteleri; İngiltere dışında her yer çetelerin elindeydi. Çeteler, çeteler, çeteler. Her yere coplu çeteler hakimdi.

Yossarian'ın ceketinin yakaları, omuzları sırılsıklam olmuştu. Çorapları ıslak ve soğuktu. Bir sonraki sokak lambası da sönmüştü. Cam küresi kırıktı. Binalar ve biçimsiz şekiller pis kokulu, zamansız bir dalganın yüzeyinde akıp gidiyormuş gibi sessizce yanından geçip gidiyorlardı. Uzun boylu bir keşiş kaba kumaştan gri başlığının içindeki yüzünü saklayarak, gözlerini bile göstermeden geçti. Bir su birikintisinde yürüyen ayak sesleri yaklaşıyordu, Yossarian bir başka yalınayak çocuğun geldiğinden korktu. Cesede benzeyen sıska, hüzünlü bir adama sürtündü. Adamın siyah bir yağmurluğu, yanağında yıldız şeklinde bir yara izi ve bir şakağında yumurta büyüklüğünde parlak bir çöküntü vardı. Genç bir kadın hasır sandaletleriyle fışırtılar çıkararak belirdi. Yüzü korkunç, pembe-beyaz bir yanık lekesiyle lekelenmişti. Yara izi boynundan

başlıyor, pürüzlü, kırışık bir kitle halinde yanaklarına uzanıyor, gözlerini yalayıp geçiyordu! Yossarian bakamadı, ürperdi. Kimse o kadını sevmeyecekti. Yossarian'ın ruhu hastalanmıştı sanki; onu teselli edecek, onu heyecanlandıracak, uyumasına yardım edecek, âşık olabileceği bir kızla uzanmak istiyordu. Pianosa'da coplu bir güruh onu bekliyordu. Kızların hepsi gitmişti. Kontes ve gelini artık yeterli gelmiyordu; Yossarian eğlenemeyecek kadar yaşlanmıştı, artık eğlenmeye zamanı yoktu. Luciana gitmiş, muhtemelen ölmüştü; ölmemişse de yakında ölürdü. Aarfy'nin etli butlu fahişesi müstehcen yüzüğüyle birlikte ortadan kaybolmuştu ve Hemşire Duckett, Yossarian'dan utanıyordu, çünkü Yossarian daha fazla görev uçuşu yapmayı reddetmişti ve bu skandal yaratacaktı. Buralarda tanıdığı tek kız subay dairesindeki çirkin hizmetkârdı ve adamların hiçbiri onunla yatmazdı. Kızın adı Michaela idi ama adamlar şehvetli, yaltaklanan seslerle pis lakaplar takıyorlardı ona ve kız çocuksu bir coşkuyla kıkırdıyordu, çünkü İngilizce bilmiyordu ve ona iltifat ettiklerini, zararsız şakalar yaptıklarını sanıyordu. Onların yaptığı bütün vahşi şeyleri büyülenmiş gibi, sevinçle seyrediyordu. Okumayı bilmeyen, kendi ismini bile zar zor yazabilen mutlu, ahmak, çalışkan bir kızdı. Düz saçları ıslak saman rengindeydi. Solgun bir teni, miyop gözleri vardı ve adamların hiçbiri onunla yatmamıştı çünkü kimse onunla yatmak istememişti. Aarfy dışında. Aarfy o akşam kıza bir kez tecavüz etmiş, sonra siviller için sokağa çıkma yasağını ilan eden sirenler ötene kadar elini ağzına kapatarak iki saat boyunca gardıropta tutsak etmişti.

Sonra kızı pencereden dışarı atmıştı. Yossarian gelip solgun lambalar tutan ciddi komşuların oluşturduğu halkayı nazikçe iterek kendine yol açtığı sırada kızın cesedi hâlâ kaldırımda yatıyordu. Komşular zehir gibi bakışlarla ondan uzaklaştılar ve mahrem, haşin, suçlayıcı konuşmalarla acı acı ikinci kat pencerelerini işaret ettiler. Yossarian'ın kalbi korku ve dehşet içinde çarparak kırık cesedin acınası, uğursuz, kanlı haline

baktı. Hole daldı, koşarak merdivenleri çıktı ve daireye girdi. Aarfy'yi kurumlu ve birazcık rahatsız bir gülümsemeyle, huzursuzluk içinde odayı adımlarken buldu. Aarfy tedirginlik içinde piposuyla oynayarak her şeyin yoluna gireceğini söyledi. Endişelenecek hiçbir şey yoktu.

"Ona yalnızca bir kez tecavüz ettim," diye açıkladı.

Yossarian hayretler içinde kalmıştı. "Ama onu öldürdün, Aarfy! Onu öldürdün!"

"Ama ona tecavüz ettikten sonra mecburdum," diye yanıt verdi Aarfy, tepeden bakan bir tavırla. "Bizim hakkımızda kötü kötü şeyler söyleyerek dolanmasına izin veremezdim, değil mi?"

"Ama ona neden dokundun ki, seni salak orospu çocuğu?" diye bağırdı Yossarian. "Kız istiyorsan neden sokaktan bir tane bulmadın? Şehir fahişelerle dolu."

"Ah, hayır, ben öyle şeyler yapmam," diye böbürlendi Aarfy. "Hayatım boyunca bu iş için para ödemedim."

"Aarfy, deli misin sen?" Yossarian söyleyecek söz bulamıyordu. "Bir kızı öldürdün. Seni hapse atacaklar!"

"Ah, hayır," diye yanıt verdi Aarfy zorlama bir gülümsemeyle. "Beni atmazlar. Sizin iyi Aarfy'yi hapse atmazlar. *O kızı* öldürdüğü için değil."

"Ama onu pencereden dışarı attın. Sokakta ölü yatıyor."

"Orada olmaya hakkı yok," diye yanıt verdi Aarfy. "Sokağa çıkma yasağı var."

"Aptal! Ne yaptığını anlamıyor musun?" Yossarian'ın içinden Aarfy'nin tırtıl kadar yumuşak besili omuzlarını kavramak ve aklı başına gelene kadar sarsmak geliyordu. "Bir insanı öldürdün. Seni hapse *atacaklar*. Belki seni *asarlar* bile!"

"Ah, bunu yapacaklarını pek sanmıyorum," diye yanıt verdi Aarfy neşeli bir gülüşle, ama huzursuzluğu arttı. Kısa parmakları piposunun çanağıyla uğraşırken farkında olmadan tütün kırıntıları döktü. "Hayır, bayım. Sizin iyi Aarfy'ye yapmazlar." Yine güldü. "O yalnızca bir hizmetçiydi. Her gün binlerce kişi

ölürken fakir bir İtalyan hizmetçi için şamata yapacaklarını hiç sanmıyorum. Ya sen?"

"Dinle!" diye haykırdı Yossarian neredeyse coşkuyla. Kulaklarını dikti ve uzaklarda sirenler, polis sirenleri öterken Aarfy'nin yüzündeki kanın çekilmesini izledi. Sirenler neredeyse o anda yükseldi ve dört yönden odaya doluşan tiz, sürekli, boğucu bir ulumaya dönüştü. "Aarfy, seni almaya geliyorlar," dedi Yossarian bir merhamet seliyle, gürültünün üzerinden sesini duyurmak için bağırarak. "Seni tutuklamaya geliyorlar. Aarfy, anlamıyor musun? Bir insanın canını aldığında bu yanına kalmaz, o insan yalnızca fakir bir hizmetçi olsa bile. Görmüyor musun? Anlayamıyor musun?"

"Ah, hayır," diye ısrar etti Aarfy zayıf bir kahkahayla. Gülümsedi. "Beni tutuklamaya gelmiyorlar. Sizin iyi Aarfy'yi değil."

Bir anda çöktü. Titreyerek, uyuşuk uyuşuk bir sandalyeye oturdu. Güdük, gevşek elleri kucağında titriyordu. Dışarıda arabalar kayarak durdu. Pencereler projektörlerle aydınlandı. Araba kapıları çarpılarak kapandı ve polis düdükleri öttü. Sert sesler yükseldi. Aarfy yemyeşil olmuştu. Tuhaf, uyuşuk bir gülümsemeyle başını iki yana sallayıp duruyor, zayıf, boş, tekdüze bir sesle onu almaya gelmediklerini, iyi Aarfy'yi tutuklamayacaklarını tekrarlıyordu. Hayır, bayım, diye ikna etmeye çalışıyordu kendi kendini, ağır adımlar hızla merdivenleri tırmanır, gümleye gümleye koridoru aşar, yumruklar sağır edici insafsız bir güçle kapıyı dört kez döverken. Sonra dairenin kapısı hızla açıldı ve iki iri yarı, kaslı, haşin Askeri İnzibat buz gibi gözler, sert, sağlam, asık suratlı çenelerle içeri daldılar, uzun adımlarla odayı aştılar ve Yossarian'ı tutukladılar.

Yossarian'ı izin almadan Roma'ya geldiği için tutukladılar.

İçeri bu şekilde daldıkları için Aarfy'den özür dilediler ve Yossarian'ın iki yanına geçtiler, çelikten kelepçeler gibi haşin parmaklarla kollarının altından tuttular ve götürdüler. Aşağı inene kadar ona hiçbir şey demediler. Dışarıda, üstü kapalı bir

arabanın dışında, copları ve sert beyaz miğferleri olan iki uzun boylu Askeri İnzibat daha bekliyordu. Yossarian'ı arka koltuğa oturttular ve araba kükreyerek hareket etti, yağmurun ve çamursu sisin içinde kendine yol açarak polis karakoluna gitti. Askeri İnzibatlar onu bir geceliğine taştan duvarları olan bir hücreye kapattılar. Şafakta tuvalet olarak bir kova verdiler ve onu arabaya oturtup havaalanına götürdüler. Havaalanına vardıklarında copları ve beyaz miğferleri olan iki dev Askeri İnzibat, motorları ısınmakta olan bir nakil uçağının yanında bekliyorlardı. Uçağın yeşil motor kapağının üzerinde yoğunlaşan buğu damla damla sızmaya başlamıştı. Askeri İnzibatlar birbirleriyle de konuşmuyorlardı. Başlarını bile sallamadılar. Yossarian hiç bu kadar taşsı yüzler görmemişti. Uçak Pianosa'ya uçtu. İniş pistinde daha da sessiz iki Askeri İnzibat bekliyordu. Şimdi sekiz kişi olmuşlardı. Düzgün, suskun bir disiplin içinde iki arabaya doluştular ve hışırdayan tekerlekler üzerinde dört birlik alanını geçip Grup Karargâh binasına gittiler. Orada, park yerinde iki Askeri İnzibat daha bekliyordu. Uzun boylu, güçlü, amaç dolu, sessiz on adam Yossarian'ı kuşatarak girişe döndüler. Ayak sesleri kömür cürufu kaplı zeminde aynı anda gıcırdıyordu. Yossarian telaşın gittikçe arttığını hissediyordu. Dehşet içindeydi. On Askeri İnzibatın her biri tek bir darbeyle kafasını ezebilirmiş gibi görünüyordu. Onu kaya gibi sert, devasa omuzlarının arasına almaları yeterliydi, Yossarian'ın canını anında çıkarabilirlerdi. Yossarian'ın kendini kurtarmak için yapabileceği hiçbir şey yoktu. Tek sıra halinde dizilip onu aralarına alıp hızla yürümeye zorladıklarında, kollarının altından tutan iki tanesinin hangileri olduğunu görmesi bile imkânsızdı. Adımlarını sıklaştırdılar ve kararlı bir tempoyla mermer basamakları tırmanır, merdiven sahanlığına ulaşırlarken Yossarian ayakları yerden kesilmiş, uçuyormuş gibi hissetti. Orada onları iki sert yüzlü, esrarlı askeri inzibat daha bekliyordu. Onlar da aralarına katılınca daha büyük bir hızla, lobiye tepeden bakan, bir tarafı sütunlarla desteklenmiş

uzun bir balkonda ilerlediler. Donuk yer seramikleri üzerindeki ayak sesleri, binanın boşluğunda gittikçe hızlanan, muhteşem bir davul sesi gibi gürledi. Daha da hızlanarak uygun adım Albay Cathcart'ın ofisine girdiler ve ofisin içinde yüzünü kaderine doğru çevirdiklerinde Yossarian'ın kulaklarında vahşi panik rüzgârları esmeye başladı. Yarbay Korn butlarını rahatça Albay Cathcart'ın masasının köşesine yaymış, cana yakın bir gülümsemeyle onu bekliyordu.

"Seni eve gönderiyoruz," dedi.

40

MADDE 22

Elbette, bir açmaz vardı.

"Madde 22 mi?" diye sordu Yossarian.

"Elbette," diye yanıt verdi Yarbay Korn hoş bir tavırla, devasa Askeri İnzibatlardan oluşan azametli korumaları elini aldırmadan sallayarak ve başını küçümsemeyle eğerek kovaladıktan sonra; her zaman olduğu gibi, son derece alaylı ve son derece rahat görünüyordu. Yossarian'a bakarken çerçevesiz, köşeli gözlükleri sinsi bir alayla pırıldıyordu. "Sırf daha fazla uçuş yapmayı reddettiğin için seni eve gönderip adamların kalanını burada tutamayız, değil mi? Bu onlar için hiç adil olmaz."

"Son derece haklısın!" dedi Albay Cathcart, nefes nefese kalmış bir boğa gibi oflayıp poflayarak ve öfkeyle surat asarak, hiç de zarif olmayan bir şekilde ileri geri yürürken. "Ben olsam elini ayağını bağlar, her görev uçuşunda uçağa atardım onu. Ben olsam öyle yapardım."

Yarbay Korn Albay Cathcart'a sessiz olmasını işaret etti ve Yossarian'a gülümsedi. "Biliyor musun, Albay Cathcart'ın işini gerçekten çok güçleştirdin," diye yorum yaptı konuşkan bir iyi huylulukla, bu gerçek keyfini hiç kaçırmıyormuş gibi. "Adam-

lar mutsuz ve moral düzeyi düşüyor. Ve hepsi senin suçun."

"Bu sizin suçunuz," diye itiraz etti Yossarian, "çünkü görev uçuşu sayısını arttırdınız."

"Hayır, o uçuşları yapmayı reddettiğin için senin suçun," diye terslendi Yarbay Korn. "Adamlar, başka seçenekleri olmadığını düşündükleri sürece bizim istediğimiz kadar çok uçuş yapmaya pekâlâ razılar. Ama sen onlara umut verdiğinden beri mutsuzlar. Bu yüzden bütün suç senin."

"Bir savaşın ortasında olduğumuzu bilmiyor mu bu adam?" diye surat astı, hâlâ ileri geri yürümekte olan Albay Cathcart, Yossarian'a hiç bakmadan.

"Eminim biliyordur," diye yanıt verdi Yarbay Korn. "Muhtemelen o uçuşları yapmayı reddetmesinin sebebi bu."

"Hiç mi fark yaratmıyor onun için?"

"Savaşta olduğumuz bilgisi, o savaşa katılmayı reddetme kararını zayıflatır mı?" diye Yossarian'a sordu Yarbay Korn müstehzi bir ciddiyetle, Albay Cathcart'la alay ederek.

"Hayır, komutanım," diye yanıt verdi Yossarian. Yarbay Korn'un gülümsemesine karşılık verme dürtüsü hissediyordu.

"Ben de bundan korkuyordum," diye yorum yaptı Yarbay Korn derin derin içini çekerek. Parmaklarını pürüzsüz, geniş, kel, parlak kahverengi kafasının tepesinde kenetledi. "Biliyorsun, hakkımızı vermek gerekirse, sana gerçekten de hiç kötü davranmadık, değil mi? Seni besledik, maaşını zamanında ödedik. Sana bir madalya verdik, hatta seni yüzbaşı yaptık."

"Onu asla yüzbaşı yapmamalıydık," diye nida etti Albay Cathcart acı acı. "Ferrara görevinde geri dönüp görevi berbat ettiğinde onu divanıharbe vermeliydik."

"Sana onu terfi ettirmemen gerektiğini söylemiştim," dedi Yarbay Korn, "ama sen beni dinlemedin."

"Hayır, söylemedin. Bana onu terfi ettirmemi söyledin, değil mi?"

"Sana onu terfi *ettirmemeni* söyledim. Ama sen beni dinlemedin."

"Dinlemeliydim."

"Beni hiç dinlemiyorsun," diye ısrar etti Yarbay Korn keyifle. "Bu duruma düşmemizin sebebi bu."

"Tamam, tamam. Başıma kakmayı bırak, olmaz mı?" Albay Cathcart yumruklarını ceplerine daldırdı ve sırtını kamburlaştırarak döndü. "Benimle uğraşmak yerine bu adama ne yapacağımızı düşünsene!"

"Onu eve göndereceğiz, korkarım." Yarbay Korn, Albay Cathcart'tan Yossarian'a dönerken zaferle gülüyordu. "Yossarian, savaş senin için bitti. Seni eve gönderiyoruz. Aslında bunu hak etmiyorsun, biliyorsun, bunu yapmaya aldırış etmememin sebeplerinden biri de bu. Şu anda seninle ilgili başka herhangi bir şey yapma riskine giremediğimiz için seni ABD'ye geri göndermeye karar verdik. Bir anlaşma yapmayı düşündük..."

"Ne tür bir anlaşma?" diye sordu Yossarian meydan okurcasına, kuşkuyla.

Yarbay Korn başını arkaya attı ve bir kahkaha patlattı. "Ah, kesinlikle rezil bir anlaşma, hiç kuşkun olmasın. Kesinlikle iğrenç. Ama sen hemen kabul edeceksin."

"O kadar emin olmayın."

"Tepeden tırnağa iğrenç olsa bile kabul edeceğinden en ufak kuşkum yok. Ha, bu arada. Daha fazla uçuş yapmayı reddettiğini adamların hiçbirine söylemedin, değil mi?"

"Hayır, komutanım," diye yanıt verdi Yossarian hemen.

Yarbay Korn onayla başını salladı. "Çok güzel. Yalan söyleme tarzın hoşuma gidiyor. Birazcık daha hırslı olsan, bu hayatta çok önemli yerlere gelebilirsin."

"Bir savaşın ortasında olduğumuzu bilmiyor mu bu adam?" diye bağırdı Albay Cathcart aniden ve hararetli bir inanmazlık içinde sigara ağızlığının açık ucuna üfledi.

"Bildiğinden oldukça eminim," diye yanıt verdi Yarbay Korn ekşi ekşi, "çünkü aynı şeyi daha bir dakika önce gündeme getirmiştin." Yarbay Korn Yossarian'a bakarak bıkkınlık içinde kaşlarını çattı. Gözleri sinsi, cüretkâr bir küçümsemey-

le kara kara pırıldıyordu. Albay Cathcart'ın masasının kenarını iki eliyle kavrayarak gevşek kalçalarını köşeye kaldırdı, oturdu ve kısa bacaklarını sallandırdı. Ayakkabılarını masanın sarı meşeden yanlarına hafif hafif vuruyordu. Çamur kahverengisi, jartiyersiz çorapları gevşekçe sarkmış, şaşırtıcı ölçüde ince ve beyaz olan ayak bileklerinin çevresinde toplanmıştı. "Biliyor musun, Yossarian," dedi düşünceli düşünceli, aynı anda hem alaylı, hem içten olan kayıtsız bir sesle, "sana gerçekten biraz hayranlık duyuyorum. Sen büyük cesaret gerektiren bir duruş sergileyen, son derece ahlaklı bir karaktere sahip, zeki bir insansın. Ben hiç ahlaklı bir karakteri olmayan zeki bir insanım, bu yüzden seni takdir edecek en ideal kişi benim."

"Bunlar çok kritik zamanlar," dedi Albay Cathcart hırçınlıkla ofisin uzak köşesinden, Yarbay Korn'u hiç dinlemeden.

"Gerçekten çok kritik zamanlar," diye onayladı Yarbay Korn dingin bir baş sallamayla. "Tepede kumanda yeni değişti ve General Scheisskopf ya da General Peckem karşısında bizi kötü gösterecek bir durumda olmayı göze alamayız. Kastettiğin bu değil miydi, Albay?"

"Hiç vatanseverlik yok bu adamda?"

"Vatanın için savaşmaz mısın?" diye sordu Yarbay Korn, Albay Cathcart'ın sert, erdemli sesini taklit ederek. "Albay Cathcart ve benim için hayatını vermez misin?"

Yarbay Korn'un son sözlerini duyunca Yossarian hayretle gerildi. "Ne dediniz?" diye bağırdı. "Siz ve Albay Cathcart'ın vatanımla ne ilginiz var? Aynı şey değilsiniz ki?"

"Bizi nasıl ayırabilirsin?" diye sordu Yarbay Korn müstehzi bir dinginlikle.

"Bu doğru," diye bağırdı Albay Cathcart. "Ya bizim yanımızdasındır, ya da karşımızda. Uçarı kaçarı yok."

"Korkarım seni yakaladı," diye ekledi Yarbay Korn. "Ya *bizim* yanımızdasındır, ya da vatanının karşısında. Bu kadar basit."

"Ah, hayır, Yarbay. Buna kanmam."

Yarbay Korn hiç rahatsız olmadı. "Dürüst olmak gerekirse, ben de öyle, ama başka herkes inanacak. İşte durum bu."

"Üniforman için bir yüzkarasısın!" diye bildirdi Albay Cathcart gazapla. İlk defa dönüp Yossarian'la yüzleşti. "Yüzbaşı olmayı nasıl başardın, bilmek isterim."

"Onu sen terfi ettirdin," diye hatırlattı Yarbay Korn tatlı tatlı, kıkırtısını bastırarak. "Hatırlamıyor musun?"

"Eh, asla ettirmemeliydim."

"Sana söylemiştim," dedi Yarbay Korn. "Ama sen beni dinlemedin."

"Tamam, tamam, başıma kakmayı bırakır mısın?" diye bağırdı Albay Cathcart. Alnını kırıştırdı, gözlerini kuşkuyla kıstı ve yumruklarını beline dayayarak dik dik Yarbay Korn'a baktı. "Söylesene, sen kimin tarafındasın?"

"Senin tarafında, Albay. Başka hangi tarafta olabilirim ki?"

"O zaman bana sataşmayı bırak, olmaz mı? Beni rahat bırak!"

"Ben senin tarafındayım, Albay. Vatanseverlikle tıka basa doluyum."

"Eh, bunu unutmamaya bak," dedi Albay Cathcart, tamamen ikna olarak. Bir an sonra hınçla sırtını döndü ve uzun sigara ağızlığıyla oynayarak yine ileri geri yürümeye başladı. Başparmağını Yossarian'a doğru büktü. "Bu adamın işini görelim. Ona ne yapmak isterdim, biliyorum. Onu dışarı çıkarıp vurmak isterdim. İşte ona yapmak istediğim şey bu. General Dreedle olsa öyle yapardı."

"Ama General Dreedle artık aramızda değil," dedi Yarbay Korn, "bu yüzden onu dışarı çıkarıp vuramayız." Albay Cathcart'ın yarattığı bu gerilim anı geçince Yarbay Korn yine gevşedi ve Albay Cathcart'ın masasını hafif hafif tekmelemeye devam etti. Yossarian'a döndü. "Bu yüzden seni vurmak yerine eve göndereceğiz. Biraz düşünmemiz gerekti ama sonunda geride bırakacağın arkadaşların arasında fazla hoşnutsuzluk yaratmadan seni eve göndermek için küçük, korkunç bir plan

yaptık. Bu seni mutlu etmiyor mu?"

"Ne tür bir plan? Hoşlanacağımdan emin değilim."

"Hoşlanmayacağını biliyorum," diye güldü Yarbay Korn, yine ellerini başının üzerinde kenetleyerek. "Nefret edeceksin. Gerçekten iğrenç ve vicdanını kesinlikle rahatsız edecek. Ama hemen kabul edeceksin. Kabul edeceksin, çünkü bu sayede iki hafta içinde sağ salim evde olacaksın ve çünkü başka seçeneğin yok. Ya kabul edeceksin, ya da divanıharbe çıkacaksın. Ya kabul et, ya reddet."

Yossarian hıhladı. "Blöf yapmayı bırakın, Yarbay. Düşman karşısında cepheden kaçtığım için beni divanıharbe veremezsiniz. Bu sizin kötü görünmenize sebep olur. Üstelik, muhtemelen beni mahkum ettiremezsiniz."

"Ama seni izin almadan görev yerinden ayrıldığın için divanıharbe verebiliriz, çünkü izin almadan Roma'ya gittin. Ve bundan mahkum ettirebiliriz. Birazcık düşünsen, bize başka seçenek tanımadığını görürsün. Açık açık emirlere itaatsizlik ederek ortalarda dolaşmana izin veremeyiz. Diğer adamlar da uçmayı reddeder. Hayır, bana inan. Anlaşmayı reddedersen seni divanıharbe veririz. Hem de bir sürü soru yaratacak ve Albay Cathcart'ın aleyhine bir puan olacak olsa da."

Albay Cathcart, "aleyhine puan" sözleri üzerine irkildi ve ince, oniks-fildişi sigara ağızlığını düşünmeden, şiddetle masaya fırlattı. "Yüce Tanrım!" diye bağırdı aniden. "Bu lanet olası sigara ağızlığından nefret ediyorum!" Sigara ağızlığı masadan sekip duvara uçtu, pencere denizliğine çarpıp yere, Albay Cathcart'ın ayaklarının dibine düştü. Albay Cathcart öfkeyle kaşlarını çatarak ona baktı. "Bana gerçekten bir faydası oluyor mu, merak ediyorum."

"General Peckem karşısında lehine bir puan, ama General Scheisskopf karşısında aleyhine bir puan," diye bildirdi Yarbay Korn yaramaz bir masumlukla.

"Peki hangisini memnun etmem gerekiyor?"

"İkisini de."

"Nasıl ikisini birden memnun edebilirim? Birbirlerinden nefret ediyorlar. General Peckem karşısında aleyhime bir puan almadan nasıl General Scheisskopf karşısında lehime bir puan alabilirim?"

"Geçit törenleriyle."

"Ya, evet, geçit törenleri. Onu memnun etmenin tek yolu bu. Yürü babam yürü." Albay Cathcart surat asarak yüzünü buruşturdu. "Ne generaller var hayatta! Üniformaları için birer yüzkarası. O ikisi gibi insanlar general olabiliyorsa ben nasıl olamıyorum, anlamıyorum."

"Sen hayatta çok yükseleceksin," diye temin etti Yarbay Korn onu ikna edici olamayan bir sesle ve Yossarian'a dönüp güldü. Yossarian'ın yüzündeki amansız düşmanlık ve güvensizlik ifadesini görünce küçümseme dolu eğlentisi arttı. "İşte, olayın püf noktası bu. Albay Cathcart general, ben ise albay olmak istiyorum. İşte bu yüzden, seni eve göndereceğiz."

"Neden general olmak istiyor?"

"Neden mi? Ben neden albay olmak istiyorsam, o yüzden. Başka ne yapabiliriz ki? Herkes bize gözümüzü yükseğe dikmemizi öğretiyor. General albaydan, albay yarbaydan daha yüksektedir. Bu yüzden ikimiz de gözümüzü yükseğe diktik. Hem, biliyor musun, Yossarian, biz burada olduğumuz için çok şanslısın. Bu konudaki zamanlaman kesinlikle mükemmel, ama bu faktörü hesaplarına katmışsındır herhalde."

"Ben hesap falan yapmadım," diye terslendi Yossarian.

"Evet, yalan söyleme tarzın gerçekten hoşuma gidiyor," diye yanıt verdi Yarbay Korn. "Kumandan subayının generalliğe terfi etmesi sana gurur vermez mi; kişi başına ortalama uçuş sayısının tüm diğerlerinden daha yüksek olduğu bir birliğe hizmet ettiğini bilmek? Daha fazla birlik takdirnamesi ve Uçuş Madalyanda daha fazla meşe yaprağı istemez misin? *Birlik ruhun* nerede? Bu görkemli sicile daha fazla uçuş yaparak katkıda bulunmak istemiyor musun? Evet yanıtını vermek için son şansın."

"Hayır."

"Bu durumda, bizi çaresiz bıraktın ..." dedi Yarbay Korn herhangi bir garez işareti göstermeden.

"Kendinden utanmalı!"

"... ve seni eve göndermek zorundayız. Bizim için birkaç küçük şey yaparsan..."

"Ne tür şeyler?" diye araya girdi Yossarian şüpheyle, kavgacı bir tavırla.

"Ah, minik, önemsiz şeyler. Aslında, seninle son derece cömert bir anlaşma yapacağız. ABD'ye dönmen için gereken emirleri vereceğiz –gerçekten vereceğiz– ve karşılığında senin yapman gereken tek şey..."

"Ne? Ne yapmam gerek?"

Yarbay Korn sertçe güldü. "Bizden hoşlanmak."

Yossarian gözlerini kırpıştırdı. "Sizden hoşlanmak mı?"

"Bizden hoşlanmak."

"Sizden hoşlanmak mı?"

"Bu doğru," dedi Yarbay Korn başını sallayarak. Yossarian'ın içten şaşkınlığı onu ölçüsüzce keyiflendirmişti. "Bizden hoşlanmak. Bize katıl. Dostumuz ol. Burada ve ABD'ye dönünce bizim hakkımızda iyi şeyler söyle. Bizimkilerden biri ol. Çok şey istemiyoruz, değil mi?"

"Yalnızca sizden hoşlanmamı mı istiyorsunuz? Hepsi bu mu?"

"Hepsi bu."

"Hepsi bu mu?"

"Yalnızca, yüreğinin içinde bize karşı bir sevgi kırıntısı bul."

Yossarian şaşkınlık içinde, Yarbay Korn'un doğruyu söylediğini anlayınca özgüvenle gülmek istedi. "Bu çok kolay olmayacak," dedi alayla.

"Ah, sandığından çok daha kolay olacak," diye takıldı ona Yarbay Korn. Yossarian'ın iğnelemesinden hiç rahatsız olmamıştı. "Bir kez başlayınca, bizden hoşlanmayı ne kadar ko-

lay bulacağın seni bile şaşırtacak." Yarbay Korn gevşek, bol pantolonunun kemerini çekiştirdi. Köşeli çenesini gıdısından ayıran derin siyah kırışıklar bir tür alaylı, baskılanamaz keyifle büküldü. "Anlarsın, Yossarian, seni finansal açıdan rahatlatacağız. Seni binbaşı yapacağız ve sana bir madalya daha vereceğiz. Yüzbaşı Flume Ferrara üzerindeki cesaretini, birliğine karşı derin ve itaatkâr sadakatini, eksiksiz görev bilincini cilalayan basın bültenleri üzerinde çalışmaya başladı bile. Bu arada, bu sözlerin hepsi tam olarak bu şekilde kullanılacak. Seni ihtişama boğacağız ve eve bir kahraman olarak göndereceğiz. Pentagon tarafından, moral ve halkla ilişkiler amacıyla geri çağrılmış olacaksın. Milyoner gibi yaşayacaksın. Herkes seni yüceltecek. Şerefine geçit törenleri düzenlenecek, savaş tahvilleri satmak için konuşmalar yapacaksın. Bizim dostumuz olmayı kabul edersen, seni yepyeni, lüks dolu, kocaman bir dünya bekliyor. Harika, değil mi?"

Yossarian büyüleyici detayları dikkatle dinledi. "Konuşma yapmak istediğimden emin değilim."

"O zaman konuşmaları unuturuz. Önemli olan, buradaki insanlara ne diyeceğin." Yarbay Korn ciddiyetle öne eğildi. Artık gülümsemiyordu. "Gruptaki adamların, sen uçmayı reddettiğin için eve gönderildiğini bilmesini istemiyoruz. General Peckem ile General Scheisskopf'un aramızdaki sürtüşmeden haberi olmasını da istemiyoruz. İşte bu yüzden bu kadar iyi dost olacağız."

"Neden daha fazla uçuş yapmayı reddettiğimi soran adamlara ne diyeceğim?"

"Gizli kanallardan ABD'ye geri gönderileceğini öğrendiğini ve bir iki uçuş için hayatını riske atmak istemediğini söyle. Dostlar arasında önemsiz bir anlaşma, o kadar."

"İnanırlar mı?"

"Bizim ne kadar iyi dost olduğumuzu görünce inanırlar elbette. Basın bültenlerini gördükleri, senin ben ve Albay Cathcart hakkında söyleyeceğin iltifatkâr sözleri okudukla-

rı zaman inanırlar. Sen onlar için endişelenme. Sen gittikten sonra onları disiplin altına almak ve kontrol etmek kolay olacak. Sen buradayken sorun çıkarıyorlar yalnızca. Biliyorsun, bir çürük elma diğerlerini de çürütebilir," diye bitirdi Yarbay Korn bilinçli bir istihzayla. "Biliyor musun –bu gerçekten harika olacak– daha fazla uçuş yapmaları için onlara ilham bile verebilirsin."

"Ya ABD'ye döndüğümde sizi eleştirirsem?"

"Madalyamızı ve terfiyi, onca şamatayı kabul ettikten sonra mı? Sana kimse inanmaz ve Ordu bunu yapmana izin vermez. Hem, dünya neden sana inanmak istesin ki? Sen bizimkilerden biri olacaksın, unuttun mu? Zengin, rahat, lüks, ayrıcalıklı bir hayatın olacak. Ahlaki bir ilke uğruna bütün bunları bir kenara itmek için aptal olmak gerekir ve sen aptal değilsin. Anlaştık mı?"

"Bilmiyorum."

"Ya bu, ya da divanıharp."

"Birlikteki adamlara oldukça pis bir oyun oynuyor olacağım, değil mi?"

"İğrenç," diye onayladı Yarbay Korn sevimli sevimli ve gözlerinde bir zevk pırıltısıyla, sabırla Yossarian'ın yanıtını bekledi.

"Aman, ne olacaksa!" diye bağırdı Yossarian. "Daha fazla uçuş yapmak istemiyorlarsa bırak kendileri diklensin ve bir şeyler yapsın. Tıpkı benim yaptığım gibi. Değil mi?"

"Elbette," dedi Yarbay Korn.

"Onlar için kendi hayatımı riske atmamın bir anlamı yok, değil mi?"

"Elbette yok."

Yossarian sırıtarak kararını açıkladı. "Anlaştık!" diye bildirdi sevinçle.

"Harika," dedi Yarbay Korn, Yossarian'ın beklediğinden daha az içtenlikle ve Albay Cathcart'ın masasından kayıp yere indi. Pantolonunun kıvrımlarını çekiştirdi, donunu bacak

arasından kurtardı ve elini, sıkması için gevşekçe Yossarian'a uzattı. "Aramıza hoş geldin."

"Teşekkürler, Yarbay. Ben..."

"Bana Blackie de, John. Artık dostuz."

"Elbette, Blackie. Dostlarım bana Yo-Yo der. Blackie, ben..."

"Dostlan ona Yo-Yo diyor," diye bildirdi Yarbay Korn Albay Cathcart'a. "Neden bu kadar mantıklı bir seçim yaptığı için Yo-Yo'yu kutlamıyorsun?"

"Gerçekten de çok mantıklı bir seçim yaptın, Yo-Yo," dedi Albay Cathcart, Yossarian'ın elini beceriksiz bir hararetle sallayarak.

"Teşekkür ederim, Albay, ben..."

"Ona Chuck de," dedi Yarbay Korn.

"Elbette, bana Chuck de," dedi Albay Cathcart aynı anda hem içten, hem mahcup bir kahkaha ile. "Artık biz dostuz."

"Elbette, Chuck."

"Gülümseyerek çık," dedi Yarbay Korn, ellerini ikisinin omuzlarına koyup kapıya sürükleyerek.

"Bir ara akşam yemeğine gel, Yo-Yo," dedi Albay Cathcart konukseverlikle. "Bu geceye ne dersin? Grup yemek salonunda."

"Bayılırım, komutanım."

"Chuck," diye düzeltti Yarbay Korn paylarcasına.

"Kusura bakma, Blackie. Chuck. Alışamadım bir türlü."

"Sorun değil, dostum."

"Elbette, dostum."

"Teşekkürler, dostum."

"Lafı bile olmaz, dostum."

"Hoşça kal, dostum."

Yossarian yeni dostlarına sevgiyle el salladı ve kasıla kasıla balkonlu koridorda yürüdü. Yalnız kalır kalmaz şarkı söylemeye başlayacaktı neredeyse. Eve gidecekti, özgürdü; başarmıştı; isyan eylemi başarıya ulaşmıştı; güvendeydi ve kimseye mahcup olmamıştı. Neşeli, sevinçli bir havada merdivene yö-

neldi. Yeşil iş kıyafetli bir er selam çaktı ona. Yossarian selama mutluluk içinde karşılık verdi. Bir yandan da merakla ere bakıyordu. Er tuhaf bir şekilde tanıdık gelmişti. Yossarian selama karşılık verdiğinde yeşil iş kıyafetli er aniden Nately'nin orospusuna dönüştü ve kemik saplı mutfak bıçağıyla üzerine atıldı. Yossarian kolunu kaldırarak bıçağı karşıladı. Kız tekrar vurmak için bıçağı kaldırırken Yossarian boğucu bir dehşetle haykırarak yere çöktü ve gözlerini kapattı. Yarbay Korn ile Albay Cathcart ofisten dışarı fırlar, kızı korkutup kaçırarak Yossarian'ın hayatını kurtarırken Yossarian kendinden geçmişti bile.

41

SNOWDEN

"Kes," dedi doktor.

"Sen kes," dedi bir başkası.

"Kesmek yok," dedi Yossarian şişmiş, yerinden oynamayan bir dille.

"Bak şu konuşana," diye şikayet etti doktorlardan biri. "İki kişi konuşurken üçüncüsüne laf düşmez. Ameliyat yapıyor muyuz, yapmıyor muyuz?"

"Ameliyata ihtiyacı yok," diye yakındı diğeri. "Yarası küçük. Tek yapmamız gereken kanamayı durdurmak, yarayı temizlemek ve birkaç dikiş atmak."

"Ama hiç ameliyat yapma fırsatımız olmadı. Neşter hangisi? Bu mu neşter?"

"Hayır, neşter diğeri. Eh, madem keseceksin, kes bari. İnsizyon yap."

"Böyle mi?"

"Oraya değil, ahmak herif!"

"İnsizyon yok," dedi Yossarian kalkmaya başlayan baygınlık sisleri arasından, iki yabancının onu kesmeye hazırlandığını anlayarak.

"İki kişi konuşurken üçüncüsüne laf düşmez," diye şikayet

etti ilk doktor alayla. "Ben onu ameliyat ederken böyle konuşup duracak mı?"

"Ben onu hastaneye kabul edene kadar ameliyat edemezsiniz," dedi bir memur.

"Ben izin verene kadar onu hastaneye kabul edemezsiniz," dedi şişman, sert bir albay. Albay dev bir kızartma tavasının dibi gibi, kavurucu bir ısı yayarak bıyıklı, pembe, devasa yüzünü Yossarian'a iyice yaklaştırdı. "Nerede doğdun sen?"

Şişman sert albay, Yossarian'a, papazı sorgulayan ve suçlu bulan şişman sert albayı hatırlattı. Saydam bir perdenin arkasından ona baktı. Havada tatlı bir formaldehit ve alkol kokusu vardı.

"Cephede," diye yanıt verdi.

"Yo, yo. Hangi eyaletin içinde doğdun?"

"Masumiyet içinde."

"Yo, yo, anlamıyorsun."

"Bana bırak," dedi baltaya benzer bir suratı, yuvalarına gömülmüş keskin gözleri ve ince, kötücül bir ağzı olan bir başkası. "Sen ukala falan mısın?" diye sordu Yossarian'a.

"Sayıklıyor," dedi doktorlardan biri. "Neden onu içeri götürüp tedavi etmemize izin vermiyorsunuz?"

"Sayıklıyorsa olduğu yerde kalsın. Kendini suçlu çıkaracak bir şey söyleyebilir."

"Ama hâlâ fena kan kaybediyor. Görmüyor musunuz? Ölebilir bile."

"*Aferin* ona!"

"Hak ettiğini bulur, hain orospu çocuğu," dedi şişman sert albay. "Pekâlâ, John, konuş bakalım. Gerçeği istiyoruz."

"Herkes bana Yo-Yo der."

"Bizimle işbirliği yapmanı istiyoruz, Yo-Yo. Biz senin dostunuz ve bize güvenmeni istiyoruz. Biz sana yardım etmek için buradayız. Seni incitmeyeceğiz."

"Yarasını parmaklayıp oyalım," diye öneride bulundu balta suratlı adam.

Yossarian gözlerini kapattı ve bayıldığını sanacaklarını umdu.

"Bayıldı," dediğini duydu bir doktorun. "Çok geç olmadan onu tedavi etsek olmaz mı? Gerçekten ölebilir."

"Tamam, alın onu. Umarım ölür, piç herif."

"Ben onu hastaneye kabul edene kadar tedavi edemezsiniz," dedi memur.

Memur bazı kâğıtları hışırdatarak onu hastaneye kabul ederken Yossarian gözlerini kapatıp ölüyü oynadı, sonra sedyesi tepede kavurucu spot ışıkları olan, formaldehit ve alkol kokularının daha da kuvvetlendiği, karanlık, havasız, bir odaya götürüldü. Her şeye işleyen hoş koku sarhoş ediciydi. Eter kokusu da alıyordu ve şıngırdayan camların sesini duydu. Gizli, bencil bir eğlenti içinde iki doktorun boğuk nefeslerini dinledi. Onun bayıldığını sanmaları, dinlediğini bilmemeleri büyük keyif veriyordu ona. Her şey çok aptalca geliyordu. Ta ki doktorlardan biri şöyle diyene kadar:

"Ee, sence hayatını kurtarmalı mıyız? Kurtarırsak bize kızabilirler."

"Ameliyat edelim," dedi diğer doktor. "Karnını yaralım ve bakalım içinde ne varmış. Karaciğerinden şikayet edip duruyor. Röntgen filminde karaciğeri oldukça küçük görünüyordu."

"O adamın pankreası, ahmak herif. Karaciğeri bu."

"Hayır, değil. O kalbi. Beş sentine iddiaya girerim, karaciğeri bu. Ameliyat edip öğreneceğim. İlk önce ellerimi yıkamalı mıyım?"

"Ameliyat yok," dedi Yossarian gözlerini açarak ve doğrulup oturmaya çalışarak.

"İki kişi konuşurken üçüncüsüne laf düşmez," diye terslendi doktorlardan biri kızgınlıkla. "Susturamaz mıyız şunu?"

"Bayıltabiliriz. Eter buracıkta."

"Bayıltmak yok," dedi Yossarian.

"İki kişi konuşurken üçüncüsüne laf düşmez," dedi doktor.

"Bayıltalım gitsin şunu. Sonra ne istersek onu yaparız."

Yossarian'a anestezi verdiler ve bayılttılar. Özel bir odada uyandığında susamıştı ve eter kokularına boğulmuştu. Yarbay Korn yatağının yanındaydı. Yünlü, bol, zeytin yeşili gömleği ve pantolonu içinde sandalyeye oturmuş, sakin sakin bekliyordu. Sakallı, kahverengi yüzünde ılımlı, soğukkanlı bir gülümseme vardı. Kel kafasının yanlarını iki avucuyla nazikçe ovalamaktaydı. Yossarian uyandığı zaman gülerek öne eğildi ve son derece dost canlısı bir sesle, Yossarian ölmezse anlaşmanın hâlâ geçerli olduğunu söyledi. Yossarian kustu. Yarbay Korn ilk öğürmeyle ayağa fırladı ve tiksinti içinde kaçtı. Demek ki her şerde bir hayır var, diye düşündü Yossarian, boğucu bir sersemlik içinde süzülürken. Keskin parmaklı bir el kabaca sarsarak uyandırdı onu. Yossarian dönüp gözlerini açtığında sert yüzlü, yabancı bir adam gördü. Adam hınçlı bir kaş çatışla dudağını büktü ve böbürlendi,

"Dostun elimizde, ahbap. Dostun elimizde."

Yossarian buz kesti, bayılacak gibi oldu ve her yerini ter bastı.

"Dostum kim?" diye sordu, Yarbay Korn'un oturduğu yerde papazı görünce.

"Belki de dostun benimdir," diye yanıt verdi papaz.

Ama Yossarian onu duyamadı ve gözlerini kapattı. Biri ona su içirdi ve ayak uçlarına basa basa uzaklaştı. Yossarian uyudu ve harika hissederek uyandı, ta ki papaza gülümsemek için başını çevirip onun yerinde Aarfy'yi görene kadar. Yossarian düşünmeden inledi ve Aarfy nasıl olduğunu sorduğunda dayanılmaz bir öfkeyle yüzünü buruşturdu. Yossarian neden hapiste olmadığını sorunca Aarfy şaşkın şaşkın baktı. Yossarian Aarfy'nin gitmesi için gözlerini kapattı. Onları yine açtığında Aarfy gitmiş, papaz gelmişti. Papazın neşeli sırıtışını görünce Yossarian bir kahkaha attı ve neden bu kadar mutlu olduğunu sordu.

"Senin için mutluyum," diye yanıt verdi papaz heyecanlı

bir içtenlik ve coşkuyla. "Grup'ta ciddi bir şekilde yaralandığını, hayatta kalırsan eve gönderileceğini duydum. Yarbay Korn durumunun kritik olduğunu söyledi. Ama doktorlardan biri biraz önce yaranın aslında hafif olduğunu ve bir iki gün içinde çıkabileceğini söyledi. Durumun tehlikeli değil. Hiç kötü değil."

Yossarian papazın haberini büyük bir rahatlamayla dinledi. "Çok güzel."

"Evet," dedi papaz, yaramazca bir keyifle yanakları pembeleşerek. "Evet, bu çok güzel."

Yossarian papazla yaptığı ilk konuşmayı hatırlayarak güldü. "Biliyorsun, seninle ilk defa hastanede karşılaşmıştık. Şimdi yine hastanedeyim. Son zamanlarda seninle yalnızca hastanede karşılaşıyoruz. Nerelerdeydin?"

Papaz omuzlarını silkti. "Bol bol dua ediyordum," diye itiraf etti. "Mümkün olduğunca çadırdan çıkmamaya çalışıyorum ve Çavuş Whitcomb beni yakalamasın diye o gittikten sonra dua ediyorum."

"Bir işe yarıyor mu?"

"Aklımı sorunlarımdan uzaklaştırıyor," diye yanıt verdi papaz omuzlarını silkerek. "Hem, yapacak bir şeyim oluyor."

"Eh, bu güzel o zaman, değil mi?"

"Evet," diye onayladı papaz hevesle, bu fikir daha önce hiç aklına gelmemiş gibi. "Evet, güzel, sanırım." Beceriksiz bir ilgiyle öne eğildi. "Yossarian, burada kaldığın sürece senin için yapabileceğim herhangi bir şey var mı? Getirebileceğim herhangi bir şey?"

Yossarian neşeyle takıldı ona. "Oyuncak, şeker ya da çiklet gibi mi?"

Papaz yine kızardı, mahcup mahcup sırıttı, sonra büyük saygıyla konuştu. "Kitap gibi, örneğin, ya da başka bir şey. Seni mutlu etmek için yapabileceğim bir şey olsaydı keşke. Biliyor musun, Yossarian, seninle çok gurur duyuyoruz."

"Gurur mu?"

"Evet, elbette. O Nazi suikastçıyı durdurmak için hayatını riske atman. Çok asil bir davranıştı."

"Hangi Nazi suikastçı?"

"Albay Cathcart ile Yarbay Korn'u öldürmek için gelen. Ve sen onları kurtardın. Sen balkonda onunla güreşirken seni bıçaklayıp öldürebilirdi. Hayatta olduğun için çok şanslısın."

Yossarian anladığı zaman alayla kıkırdadı. "O Nazi suikastçı değildi."

"Elbette öyleydi. Yarbay Korn öyle dedi."

"O Nately'nin kız arkadaşıydı. Ve Albay Cathcart ile Yarbay Korn'un değil benim peşimdeydi. Nately'nin öldüğü haberini ona verdiğimden beri beni öldürmeye çalışıyor."

"Ama bu nasıl olabilir?" diye itiraz etti papaz solarak, kızgın bir şaşkınlık içinde. "Albay Cathcart ile Yarbay Korn kaçarken görmüşler onu. Resmi rapor, bir Nazi suikastçının onları öldürmesini senin engellediğini söylüyor."

"Resmi rapora inanma," diye öğütledi Yossarian ifadesizce. "Bu, anlaşmanın bir parçası."

"Hangi anlaşma?"

"Albay Cathcart ve Yarbay Korn'la yaptığım anlaşma. Herkese onlar hakkında iyi şeyler söylersem ve adamların geri kalanını daha fazla uçuş yapmaya zorladıkları için başkalarının yanında onları eleştirmezsem eve büyük bir kahraman olarak döneceğime söz verdiler."

Papaz hayretler içinde sandalyesinden yarı doğruldu. Saldırgan bir dehşet içinde kabarmıştı. "Ama bu korkunç! Bu utanç verici, rezil bir anlaşma, öyle değil mi?"

"İğrenç," diye yanıt verdi Yossarian, kafasını yastığa dayayıp ifadesiz bir biçimde tavana bakarak. "Sanırım üzerinde anlaştığımız sözcük 'iğrenç'ti."

"O zaman nasıl kabul edebildin?"

"Ya kabul edecektim, ya da divanıharbe verilecektim, Papaz."

"Ha," diye nida etti papaz yalın bir üzüntü ifadesiyle, elinin

tersiyle ağzını örterek. Huzursuzluk içinde oturdu. "Hiçbir şey dememeliydim."

"Bir avuç suçluyla birlikte hapse atacaklardı beni."

"Elbette. O zaman, doğru bildiğini yapmalısın." Papaz bir karara varmış gibi başını salladı ve utanç dolu bir sessizliğe gömüldü.

"Endişelenme," dedi Yossarian hüzünlü bir kahkahayla, birkaç dakika sonra. "Yapmayacağım."

"Ama yapmalısın," diye ısrar etti papaz endişeyle öne eğilerek. "Gerçekten yapmalısın. Seni etkilemeye hakkım yoktu. Gerçekten de hiçbir şey söylemeye hakkım yoktu."

"Beni etkilemedin." Yossarian yan döndü ve ciddi bir alayla başını iki yana salladı. "Tanrım, Papaz Efendi! Bir günah olarak bunu hayal etsene! Albay Cathcart'ın hayatını kurtarmak! Sicilimde istemediğim tek suç bu."

Papaz ihtiyatla konuya döndü. "Peki ne yapacaksın? Seni hapse atmalarına izin veremezsin."

"Daha fazla uçuş yapacağım. Ya da belki gerçekten kaçarım ve bırakırım beni kovalasınlar. Muhtemelen yakalarlar."

"Ve seni hapse atarlar. Hapse girmek istemiyorsun."

"O zaman savaş bitene kadar uçmaya devam ederim, herhalde. Bazılarımız hayatta kalacaktır."

"Ama sen öldürülebilirsin."

"O zaman daha fazla uçuş yapmam, herhalde."

"Ne yapacaksın?"

"Bilmiyorum."

"Seni eve göndermelerine izin verecek misin?"

"Bilmiyorum. Dışarısı sıcak mı? Burası çok sıcak."

"Dışarısı çok soğuk," dedi papaz.

"Biliyor musun," diye hatırladı Yossarian, "çok tuhaf bir şey oldu; belki de rüya gördüm. Sanırım buraya yabancı bir adam geldi ve dostum olduğunu söyledi. Acaba hayal mi ettim."

"Sanmıyorum," diye bildirdi papaz. "Daha önce uğradığımda da anlattın bana."

"O zaman gerçekten söyledim. 'Dostun elimizde ahbap,' dedi. 'Dostun elimizde.' Gördüğüm en kötücül tavra sahipti. Acaba dostum kim?"

"Ben dostun olduğumu düşünmekten hoşlanıyorum, Yossarian," dedi papaz mütevazı bir içtenlikle. "Ve beni kesinlikle ellerine geçirdiler. Sicil numaramı biliyorlar ve beni gözetim altına aldılar. Beni tam da istedikleri yerde tutuyorlar. Beni sorgularken söylediler."

"Hayır, seni kastettiklerini sanmıyorum," diye karar verdi Yossarian. "Sanırım Nately ya da Dunbar gibi biriydi. Bilirsin, savaşta ölen biri; Clevinger, Orr, Dobbs, Kid Sampson ya da McWatt gibi biri." Yossarian şaşkın bir inleme kopardı ve başını iki yana salladı. "Şimdi fark ettim," diye bağırdı. "Bütün dostlarımı ele geçirmişler, değil mi? Benle Aç Joe dışında kimse kalmadı." Papazın yüzünün solduğunu görünce dehşetle ürperdi. "Papaz Efendi, ne oldu?"

"Aç Joe öldü."

"Tanrım, olamaz! Görev uçuşunda mı?"

"Uykusunda, rüya görürken öldü. Yüzünde bir kedi bulmuşlar."

"Zavallı piç," dedi Yossarian ve gözyaşlarını saklayarak ağlama başladı. Papaz veda etmeden gitti. Yossarian bir şeyler yedi ve uykuya daldı. Gecenin bir yarısı, bir el sarsarak uyandırdı onu. Gözlerini açtı ve hasta bornozu ve pijamaları giymiş ince, sert bir adam gördü. Adam pis pis güldü ve eğlendi,

"Dostun elimizde, ahbap. Dostun elimizde."

Yossarian sarsılmıştı. "Sen *neden* bahsediyorsun?" diye yalvardı panikle.

"Öğreneceksin, ahbap. Öğreneceksin."

Yossarian bir elini uzatarak ona eziyet eden adamın gırtlağına atıldı ama adam hiç çaba harcamadan, kayarcasına geriledi ve kötücül bir kahkahayla koridorda gözden kayboldu.

Yossarian yüreği güm güm atarak, titreyerek yatakaldı. Buz gibi terlemişti. Dostunun kim olduğunu merak etti. Hastane karanlıktı ve mutlak sessizlik hüküm sürüyordu. Saatin kaç olduğunu gösterecek bir saati yoktu. Tamamen uyanmıştı ve yatakta uykusuz geçen, şafağın sökmesi için bir sonsuzluk gerektiren o gecelerden birinde tutsak olduğunu biliyordu. Bacaklarına zonklayan bir soğukluk yayılıyordu. Üşüyordu. Aklına Snowden geldi. Snowden hiç dostu olmamıştı, yalnızca tanıdığı biriydi, fena yaralanmıştı ve Dobbs dahili haberleşme sistemi üzerinden biri topçuya yardım etsin, ne olur biri topçuya yardım etsin diye yalvarınca Yossarian bomba bölmesinin üzerinden tırmanıp uçağın arka tarafına geldiğinde onu top kapağından içeri sızan sarı güneş ışığından bir havuzun içinde fena halde yaralanmış, donarak ölmek üzere bulmuştu. Korkunç sahneyi gördüğünde Yossarian'ın midesi burkulmuştu; kesinlikle iğrenmişti. Birkaç saniye korku içinde donakaldıktan sonra elleri ve dizleri üzerinde emekleyerek bomba bölmesinin üzerindeki dar tünelden geçip ilkyardım çantasının durduğu oluklu kartondan mühürlü kutuya gitmişti. Snowden bacaklarını uzatmış, sırtüstü yatıyordu. Kurşun geçirmez yeleği, miğferi, paraşüt koşumu ve cankurtaran yeleği hâlâ üzerindeydi. Yerde, biraz ötede, ufak tefek kuyruk topçusu baygın yatıyordu. Yossarian, Snowden'ın bacağında bir futbol topu kadar geniş ve derin bir yara gördü. Kana bulanmış tulumunun nerede bittiğini, etinin nerede başladığını bilmek imkânsızdı.

İlkyardım çantasında morfin yoktu, Snowden'ı acıdan koruyacak, kocaman yaranın kendisinin verdiği sersemletici şoktan başka hiçbir şey yoktu. İlkyardım çantasındaki on iki şırınga çalınmıştı ve yerine düzgün harflerle yazılmış bir not konmuştu: "M & M Girişim'in çıkarına olan ülkenin çıkarınadır. Milo Minderbinder." Yossarian, Milo'ya küfretti ve iki aspirini onları almayı beceremeyen küle dönmüş dudaklara uzattı. Ama ilk önce Snowden'ın bacağına telaşla turnike yap-

tı, çünkü duyularının allak bullak olduğu o ilk çalkantılı anlarda başka ne yapabileceğini bilememişti. Hemen ve beceriyle hareket etmesi gerektiğini biliyordu ve kendini tamamen kaybetmekten korkuyordu. Snowden hiçbir şey söylemeden onu izledi. Kan fışkırtan atardamar yoktu ama Yossarian kendini tamamen turnike yapmaya vermiş gibi yaptı, çünkü turnike nasıl yapılacağını bildiği bir şeydi. Snowden'ın donuk bakışlarını üzerinde hissederek sahte bir beceri ve sakinlikle çalıştı. Turnike bitmeden kendini toparladı ve kangren riskini azaltmak için hemen turnikeyi gevşetti. Artık zihni berraktı ve nasıl devam edeceğini biliyordu. İlkyardım çantasını karıştırarak makas aradı.

"Üşüyorum," dedi Snowden usulca. "Üşüyorum."

"İyileşeceksin, evlat," diye temin etti Yossarian onu sırıtarak. "İyileşeceksin."

"Üşüyorum," dedi Snowden yine kırılgan, çocuksu bir sesle. "Üşüyorum."

"Geçti, geçti," dedi Yossarian, çünkü başka söyleyecek şey bulamıyordu. "Geçti, geçti."

"Üşüyorum," diye sızlandı Snowden. "Üşüyorum."

"Geçti, geçti. Geçti, geçti."

Yossarian korkuyordu ve daha hızlı hareket etti. Sonunda makas buldu ve dikkatle Snowden'ın tulumunu yaranın üzerinden, kasığın hemen altından kesti. Kalın gabardin kumaşı çepeçevre, düz bir çizgi halinde kesti. Yossarian makasla keserken ufak tefek kuyruk topçusu uyandı, onu gördü ve yine bayıldı. Snowden, Yossarian'a doğrudan bakabilmek için başını yana çevirdi. Zayıf, halsiz gözlerinde zayıf bir ışık parlıyordu. Şaşalayan Yossarian ona bakmamaya çalıştı. Tulumu iç taraftaki dikiş boyunca kesmeye başladı. Kocaman yara –tuhaf tuhaf seğiren ürkütücü kas liflerinin arkasındaki kırmızı akıntının içinde gördüğü şey kanlı etlere bulanmış bir kemik miydi?– bir sürü yerden kan sızdırıyordu, tıpkı saçaklarda eriyen kar gibi, ama yapış yapış ve kırmızıydı ve daha sızarken

yoğunlaşıyordu. Yossarian tulumu paçaya kadar kesti ve kestiği kısmı bacaktan soyarcasına aldı. Kumaş bir plop sesiyle yere düştü ve susamış gibi kan emen haki donun paçasını ortaya çıkardı. Yossarian, Snowden'ın çıplak bacağının ne kadar beyaz ve korkunç göründüğünü fark edince sersemledi, ayva tüyüne benzeyen ince, kıvırcık, sarı tüyleri beyaz bileği ve baldırı üzerinde ne kadar iğrenç, ne kadar cansız ve tuhaf görünüyordu. Şimdi yaranın futbol topu kadar iri olmadığını görüyordu. Eli boyunda ve genişliğindeydi ve açık seçik görmesine izin vermeyecek ölçüde zedelenmiş ve derindi. İçerideki zedelenmiş kaslar canlı hamburger eti gibi seğiriyordu. Snowden'ın ölme riski olmadığını görünce Yossarian'ın rahat bir nefes aldı. Yaranın içindeki kan pıhtılaşmaya başlamıştı bile, yarayı sarması ve uçak inene kadar onu sakin tutması yeterli olacaktı. İlkyardım çantasından birkaç paket sülfanilamid çıkardı. Yossarian onu yan çevirmek için nazikçe ittirdiğinde Snowden hafifçe titredi.

"Canını mı acıttım?"

"Üşüyorum," diye sızlandı Snowden. "Üşüyorum."

"Geçti, geçti," dedi Yossarian. "Geçti, geçti."

"Üşüyorum. Üşüyorum."

"Geçti, geçti. Geçti, geçti."

"Canımı yakmaya başlıyor," diye haykırdı Snowden aniden yakarı dolu, telaşlı bir sesle.

Yossarian morfin bulmak için çılgınca ilkyardım çantasını karıştırdı yine ve yalnızca Milo'nun notunu ve aspirin şişesini buldu. Milo'ya küfretti ve Snowden'ın dudaklarına iki aspirin götürdü. Yanında verecek suyu yoktu. Snowden aspirinleri, başını zor fark edilir bir şekilde iki yana sallayarak reddetti. Yüzü kâğıt gibi beyazlamıştı. Yossarian, Snowden'ın miğferini çıkardı ve başını tutarak Snowden'ı yere uzattı.

"Üşüyorum," diye inledi Snowden yarı kapalı gözlerle. "Üşüyorum."

Ağzının kenarları morarmaya başlıyordu. Yossarian dehşet

içindeydi. Snowden'ın paraşütünün ipini çekip onu naylon kumaşla kaplasa daha mı iyi olacağını merak etti. Uçağın için oldukça sıcaktı. Snowden beklenmedik bir biçimde bakışlarını kaldırıp gülümsedi ve Yossarian'ın yarasının üzerine sulfanilamid serpmesine izin vermek için kalçasını azıcık oynattı. Yossarian yenilenmiş bir özgüven ve iyimserlikle çalışmaya başladı. Uçak bir hava boşluğuna girip şiddetle sarsıldı ve Yossarian irkilerek kendi paraşütünü uçağın burnunda unuttuğunu hatırladı. Bu konuda yapabileceği hiçbir şey yoktu. Oval biçimindeki kanlı yaranın içine poşet poşet beyaz, kristal tozdan döktü, öyle ki sonunda kırmızı hiçbir şey görülemez oldu. Yossarian derin, endişeli bir nefes çekti, dişlerini sıkarak cesaretini topladı, çıplak elini yaradan sarkan, kurumaya yüz tutmuş et parçalarına götürdü ve onları yaraya doldurdu. Yaranın tamamını çabucak kocaman, pamuktan bir kompresle örttü ve elini geri çekti. İşi bittiği zaman sinirli sinirli gülümsedi. Ölü ete dokunmak düşündüğü kadar iğrenç olmamıştı. Kendi cesaretinden emin olmak için başka bahanelerle parmaklarını yarada gezdirdi.

Sonra bir rulo sargı beziyle kompresi yerine bağlamaya başladı. Sargıyı Snowden'ın bacağından ikinci kez geçirirken bacağın iç tarafında, bir mermi parçasının girdiği küçük, yuvarlak, kırışık deliği gördü. Bir çeyreklik büyüklüğündeydi, kenarları morarmıştı ve ortası, kanın pıhtılaştığı yer siyahtı. Yossarian o yaraya da sülfanilamid serpti ve sargıyı Snowden'ın bacağına dolamaya devam ederek kompresi sağlamca bağladı. Sonra sargı bezinin ucunu makasla kesti ve ortadan ikiye ayırdı. Düzgün bir düğümle sargıyı tamamladı. İyi bir bandaj olmuştu, biliyordu. Gururla topuklarının üzerine çöktü, alnındaki teri sildi ve Snowden'a anlık bir dostluk duygusuyla sırıttı.

"Üşüyorum," diye inledi Snowden. "Üşüyorum."

"İyileşeceksin, evlat," diye temin etti Yossarian onu, rahatlatmak için kolunu okşayarak. "Her şey kontrol altında."

Snowden başını zayıfça iki yana salladı. "Üşüyorum," diye tekrarladı taş kadar donuk ve kör gözlerle. "Üşüyorum."

"Geçti, geçti," dedi Yossarian, gittikçe büyüyen bir kuşku ve endişeyle. "Geçti, geçti. Birazdan yere ineceğiz ve Doktor Daneeka seninle ilgilenecek."

Ama Snowden başını iki yana sallamaya devam ediyordu. Sonunda çenesinin ufacık bir hareketiyle koltuk altına doğru işaret etti. Yossarian bakmak için eğildi ve Snowden'ın kurşun geçirmez yeleğinin koltuk altındaki delikte, tuluma yayılan tuhaf renkli bir leke gördü. Yossarian'ın yüreği tekledi, sonra öyle hızla çarpmaya başladı ki nefes almakta bile güçlük çekiyordu. Snowden yeleğinin içinden yaralanmıştı. Yossarian Snowden'ın yeleğinin çıtçıtlarını çekip açtı ve Snowden'ın organları kıvranarak ıslak bir yığın halinde yere akar, akar, akarken kendi sesinin çılgın gibi haykırdığını duydu. Boyu yedi buçuk santimi geçen bir mermi parçası diğer yandan, kolunun hemen altından girmiş, içini parçalaya parçalaya geçmiş, göğüs kafesini kırarak dışarı çıkarken Snowden'ın organlarını da parça parça yanında sürüklemişti. Yossarian bir daha çığlık attı ve iki eliyle gözlerini kapattı. Dişleri dehşetle takırdıyordu. Kendini bir daha bakmaya zorladı. Tanrı'nın bolluğu bu, orası kesin, diye düşündü acı acı; karaciğer, akciğerler, böbrekler, mide ve Snowden'ın o gün öğle yemeğinde yediği haşlanmış domatesten parçalar. Yossarian haşlanmış domatesten nefret ederdi. Başı dönerek sırtını çevirdi ve alev alev yanan boğazını tutarak kusmaya başladı. Yossarian kusarken kuyruk topçusu uyandı, onu gördü ve yine bayıldı. Yossarian kusmayı bitirdiğinde yorgunluk, acı ve ümitsizlikten bitkin düşmüştü. Zayıfça Snowden'a döndü. Snowden'ın nefesi daha da sığlaşmış, hızlanmıştı. Yüzü daha da solmuştu. Yossarian onu kurtarmaya nereden başlayacağını merak etti.

"Üşüyorum," diye sızlandı Snowden. "Üşüyorum."

"Geçti, geçti," diye mırıldandı Yossarian düşünmeden, işitilmez bir sesle. "Geçti, geçti."

Yossarian da üşüyor, kontrolsüzce titriyordu. Ümitsizlik içinde Snowden'ın her yere saçılmış sırrına bakarken vücudunun her yerinde tüyleri diken diken oluyordu. Snowden'ın bağırsaklarıyla yazılmış mesajı okumak kolaydı. İnsan dediğin maddeydi, Snowden'ın sırrı buydu işte. Onu pencereden atarsan düşerdi. Ateşe verirsen yanardı. Gömersen, tüm diğer çöp türleri gibi o da çürürdü. Ruh gittiğinde, insan çöpten başka bir şey değildi. Snowden'ın sırrı buydu. Her şey olgunluğa bakıyordu.

"Üşüyorum," dedi Snowden. "Üşüyorum."

"Geçti, geçti," dedi Yossarian. "Geçti, geçti." Snowden'ın paraşütünün ipini çekti ve vücudunu beyaz naylonla kapladı.

"Üşüyorum."

"Geçti, geçti."

42

YOSSARIAN

"Yarbay Korn diyor ki," dedi Binbaşı Danby, Yossarian'a tatmin dolu, müşkülpesent bir gülümsemeyle, "anlaşma hâlâ geçerliymiş. Her şey yolunda gidiyormuş."

"Hayır, gitmiyor."

"Ah, evet, gidiyor," diye ısrar etti Binbaşı Danby yüce gönüllülükle. "Aslında, her şey çok daha iyi durumda. O kızın seni öldürmesine ramak kalması gerçekten de çok talihliydi. Artık anlaşma kusursuzca ilerleyebilir."

"Yarbay Korn'la anlaşma falan yapmıyorum."

Binbaşı Danby'nin havai iyimserliği bir anda kayboldu ve adam damla damla ter içinde kaldı. "Ama onunla bir anlaşma yaptın, değil mi?" diye sordu ıstıraplı bir şaşkınlık içinde. "Anlaşma yapmadınız mı?"

"Anlaşmayı bozuyorum."

"Ama el sıkıştınız, değil mi? Ona bir centilmen olarak söz verdin."

"Sözümden geri dönüyorum."

"Eyvah eyvah," diye içini çekti Binbaşı Danby ve katlanmış, beyaz bir mendili etkisizce kırışık alnına sürmeye başladı. "Ama neden, Yossarian? Sana çok iyi bir anlaşma önermişlerdi."

"Pis bir anlaşma, Danby. İğrenç bir anlaşma."

"Eyvah eyvah," dedi Binbaşı Danby endişe içinde, elini siyah, sert saçlarından geçirerek. Saçları, gür, kısa dalgaların tepesine kadar terlemişti bile. "Eyvah eyvah."

"Danby, sence de iğrenç değil mi?"

Binbaşı Danby bir an düşündü. "Evet, iğrenç herhalde," diye kabullendi gönülsüzce. Yuvarlak, fırlak gözleri çılgına dönmüştü. "Ama, hoşuna gitmediyse neden böyle bir anlaşma yaptın?"

"Zayıf bir anımda yaptım," diye iğneli bir cevap verdi Yossarian asık suratlı bir istihzayla. "Canımı kurtarmaya çalışıyordum."

"Artık canını kurtarmak istemiyor musun?"

"İşte bu yüzden beni daha fazla uçuşa göndermelerine izin vermeyeceğim."

"Bırak seni eve göndersinler. O zaman daha fazla tehlikeye atılmazsın."

"O zaman elli uçuşu tamamladığım için eve göndersinler beni," dedi Yossarian, "o kız beni bıçakladığı için değil, böylesine inatçı bir orospu çocuğuna dönüştüğüm için de değil."

Binbaşı Danby gözlüklü kafasını içten bir sinirle iki yana salladı. "Bunu yaparlarsa hemen hemen herkesi eve göndermeleri gerekir. Adamların çoğu elli uçuştan fazlasını yaptı. Albay Cathcart aynı anda bu kadar çok deneyimsiz personel talebinde bulunursa soruşturma açılır. Adam kendi tuzağına düştü."

"Bu onun sorunu."

"Yo, yo, yo, Yossarian," diye itiraz etti Binbaşı Danby ilgiyle. "Bu senin sorunun. Çünkü sen anlaşmayı kabul etmezsen, hastaneden çıkar çıkmaz seni divanlharbe verecekler."

Yossarian Binbaşı Danby'ye burun kıvırdı ve kendinden emin bir sevinçle kahkaha attı. "Orası biraz zor! Bana yalan söyleme, Danby. Denemezler bile."

"Neden denemesinler ki?" diye sordu Binbaşı Danby şaşkın şaşkın gözlerini kırpıştırarak.

"Çünkü onları gerçekten köşeye kıstırdım. Onları öldürmeye çalışan bir Nazi suikastçısı tarafından bıçaklandığımı söyleyen resmi bir rapor var. Bundan sonra beni divanıharbe vermeye kalkışırlarsa kesinlikle aptal gibi görünürler."

"Ama Yossarian!" diye nida etti Binbaşı Danby. "Sabotaj ve askeri sırların düşmana satılmasını içeren karaborsa faaliyetleri sırasında masum bir kız tarafından bıçaklandığını söyleyen bir başka resmi rapor var."

Yossarian hazırlıksız yakalanmış, büyük hayal kırıklığına uğramıştı. "Bir başka resmi rapor mu?"

"Yossarian, onlar diledikleri kadar resmi rapor hazırlayabilirler ve o anda hangisine ihtiyaç duyuyorlarsa onu seçerler. Bunu bilmiyor muydun?"

"Eyvah eyvah," diye mırıldandı Yossarian morali bozularak. Yüzündeki kan çekilmişti. "Eyvah eyvah."

Binbaşı Danby iyi niyetli bir akbaba gibi hevesle öne eğildi. "Yossarian, onlar ne istiyorsa yap, onlar da seni eve göndersinler. Böylesi herkes için en iyisi."

"Cathcart, Korn ve benim için en iyisi; herkes için değil."

"Herkes için," diye ısrar etti Binbaşı Danby. "Bütün sorunu çözer."

"Grup'taki, daha fazla uçuş yapacak adamlar için en iyisi mi?"

Binbaşı Danby irkildi ve bir anlığına, huzursuzlukla yüzünü çevirdi. "Yossarian," diye yanıt verdi, "Albay Cathcart'ı seni divanıharbe vermeye zorlarsan ve sana yöneltilen bütün ithamlardan suçlu bulunursan, bunun kimseye bir faydası olmayacak. Çok uzun süre hapiste kalırsın ve bütün hayatın mahvolur."

Yossarian gittikçe büyüyen bir endişe duygusuyla dinliyordu. "Beni neyle itham edecekler?"

"Ferrara görevinde beceriksizlik, itaatsizlik, düşmanla çar-

pışma emrini reddetmek ve firar."

Yossarian ciddiyetle nefes aldı. "Bütün bunlarla suçlayamazlar beni, değil mi? Ferrara görevi için bana madalya verdiler. Şimdi nasıl beceriksizlikle suçlayabilirler?"

"Aarfy senin ve McWatt'ın resmi raporda yalan söylediğinize dair yemin edecek."

"Yapar o orospu çocuğu!"

"Seni aynı zamanda," diye ezberden tekrarladı Binbaşı Danby, "tecavüz, karaborsa faaliyetleri, sabotaj eylemleri ve askeri sırları düşmana satmaktan suçlu bulacaklar."

"Bütün bunları nasıl kanıtlayabilirler? Tekini bile yapmadım ki."

"Ama yaptığına yemin edecek tanıkları var. Seni yok etmenin ülkenin çıkarına olduğuna ikna ederek diledikleri kadar tanık bulabilirler. Ve bir açıdan, ülkenin çıkarına olur gerçekten."

"Hangi açıdan?" diye sordu Yossarian tek dirseğine yaslanıp doğrularak ve düşmanlıkla kabararak.

Binbaşı Danby biraz geriledi ve yine alnını silmeye başladı. "Şey, Yossarian," diye kekeledi özür dilercesine, "şu anda Albay Cathcart'ı ve Yarbay Korn'u rezil etmenin savaş çabamız açısından bir faydası olmaz. Kabul etmek lazım, Yossarian... her şeye rağmen, Grup'un iyi bir sicili var. Sen divanıharbe verilirsen ve masum bulunursan muhtemelen diğer adamlar da uçmayı reddeder. Albay Cathcart rezil olur ve birliğin askeri verimliliği zarar görür. Bu yüzden, bir açıdan senin suçlu bulunman ve hapse atılman *gerçekten* ülkenin çıkarına olur. Sen masum olsan bile."

"Ne güzel anlatıyorsun!" diye terslendi Yossarian acı bir kızgınlıkla.

Binbaşı Danby kıpkırmızı kesildi ve gözlerini kısarak huzursuzlukla kıvrandı. "Lütfen beni suçlama," diye yalvardı endişe dolu bir dürüstlükle. "Biliyorsun, benim hatam değil. Benim tek yapmaya çalıştığım her şeye nesnel açıdan bakmak

ve çok zor bir meselede bir çözüme varmaya çalışmak."

"Meseleyi ben yaratmadım."

"Ama sen çözebilirsin. Hem, başka ne yapabilirsin ki? Daha fazla uçmak istemiyorsun."

"Kaçabilirim."

"Kaçmak mı?"

"Firar etmek. Tabanları yağlamak. Bütün bu pisliklere sırtımı dönüp kaçabilirim."

Binbaşı Danby şok olmuştu. "Nereye? Nereye gidebilirsin?"

"Kolayca Roma'ya gidebilirim. Ve orada saklanabilirim."

"Ve ömrünün her anını yakalanma riski içinde yaşarsın, öyle mi? Yo, yo, yo, yo, Yossarian. Bu felaket olur. Cahilce bir şey olur. Sorunlarından kaçmak onları çözmez. Lütfen bana inan. Ben yalnızca sana yardım etmeye çalışıyorum."

"O nazik dedektif de bunu söyledikten hemen sonra parmağını yarama daldırmıştı," diye terslendi Yossarian istihzayla.

"Ben dedektif değilim," diye yanıt verdi Binbaşı Danby kızgınlıkla, yine yanakları kızararak. "Ben son derece gelişkin bir adalet duygusu olan bir üniversite profesörüyüm ve seni kandırmaya çalışmam. Ben kimseye yalan söylemem."

"Grup'taki adamlardan biri sana bu konuşma hakkında soru sorsa ne yaparsın?"

"Yalan söylerim."

Yossarian alayla güldü ve Binbaşı Danby kızarmasına ve huzursuzluğuna rağmen, Yossarian'ın değişen ruh halinin vaat ettiği molayı memnunlukla karşılamış gibi rahatça arkasına yaslandı. Yossarian ketum bir acıma ve küçümseme karışımıyla ona baktı. Yatağında doğrulup oturdu, başını yatağın başucuna yasladı, bir sigara yaktı, çarpık bir alayla hafifçe gülümsedi ve değişken bir duygudaşlık içinde, Avignon uçuşunun yapıldığı gün General Dreedle, Binbaşı Danby'nin dışarı çıkartılıp vurulmasını emrettiği zaman yüzüne yerleşen aynı canlı, fırlak bakışlı dehşete baktı. Derin, kara yara izleri-

ne benzeyen şaşkınlık kırışıkları adamın suratından asla silinmeyecekti. Yossarian kusurları küçük, sorunları hafif pek çok insan için üzüldüğü gibi bu nazik, ahlaklı, orta yaşlı idealist için de üzüldü.

Bilinçli bir cana yakınlıkla konuştu, "Danby, Cathcart ve Korn gibilerle nasıl çalışabiliyorsun? Mideni bulandırmıyor mu?"

Yossarian'ın sorusu Binbaşı Danby'yi şaşırttı. "Vatanıma hizmet etmek için yapıyorum," diye yanıt verdi, yanıt açıkmış gibi. "Albay Cathcart ve Yarbay Korn benim üstlerim ve savaş çabasına ancak onların emirlerine itaat ederek yardımcı olabilirim. Onlarla çalışıyorum, çünkü bu benim görevim. Aynı zamanda," diye ekledi çok daha alçak bir sesle, bakışlarını yere indirerek, "ben çok saldırgan biri değilim."

"Artık vatanının senin yardımına ihtiyacı yok," diye mantık yürüttü Yossarian düşmanca olmayan bir tavırla. "Bu yüzden yaptığın tek şey o ikisine yardımcı olmak."

"Bunu düşünmemeye çalışıyorum," diye itiraf etti Binbaşı Danby dürüstlükle. "Yalnızca nihai hedefe odaklanmaya ve arada onların da başarılı olduğunu unutmaya çalışıyorum. Onlar önemli değilmiş gibi yapmaya çalışıyorum."

"Benim sorunum da bu, biliyorsun," dedi Yossarian duygudaşlıkla, kollarını kavuşturarak. "Bütün ideallerimle aramda, devamlı Scheisskopflar, Peckemlar, Kornlar ve Cathcartlar buluyorum. Ve bu, ideali değiştiriyor."

"Onları düşünmemeye çalışmalısın," diye öğütledi Binbaşı Danby onaylayarak. "Ve onların senin değerlerini değiştirmesine izin vermemelisin. İdealler iyidir, ama bazen insanlar o kadar iyi değildir. Büyük resme bakmalısın."

Yossarian öneriyi başını kuşkuyla iki yana sallayarak reddetti. "Ben baktığım zaman ceplerini dolduran insanlar görüyorum. Cennetler, azizler ve melekler görmüyorum. Cebini doldurmak için her iyi dürtüden, her insani trajediden faydalanan kişiler görüyorum."

"Ama bunu düşünmemeye çalışmalısın," diye ısrar etti Binbaşı Danby. "Ve bunun seni altüst etmesine izin vermemelisin."

"Ah, aslında beni altüst etmiyor. Beni altüst eden, onların beni enayi yerine koyması. Akıllı olduklarını ve biz geri kalanların ahmak olduğunu sanıyorlar. Biliyor musun, Danby, şu anda aklıma ilk defa, haklı olabilecekleri geliyor."

"Ama bunu da düşünmemelisin," diye itiraz etti Binbaşı Danby. "Sen yalnızca vatanının iyiliğini ve insanoğlunun vakarını düşünmelisin."

"Ya, evet," dedi Yossarian.

"Gerçekten söylüyorum, Yossarian. Bu Birinci Dünya Savaşı değil. Kazanırlarsa ikimizi de yaşatmayacak saldırganlara karşı savaştığımızı asla unutmamalısın."

"Bunu biliyorum," dedi Yossarian sertçe, aniden sinirlenerek. "Tanrım, Danby, hangi sebeplerle vermiş olurlarsa olsunlar bana verdikleri madalyayı hak ettim. Yetmiş lanet görev uçuşu yaptım. Bana vatanımı kurtarmak için savaşmaktan bahsetme. Ben baştan beri vatanımı kurtarmak için savaşıyorum. Şimdi birazcık da kendimi kurtarmak için savaşacağım. Artık vatanım tehlikede değil, ama ben tehlikedeyim."

"Savaş daha bitmedi. Almanlar Antwerp'e doğru ilerliyor."

"Almanlar birkaç ay içinde yenilecek. Ve ondan birkaç ay sonra da Japonya yenilecek. Şu anda hayatımı versem, vatanım için olmaz. Cathcart ve Korn için olur. Bu yüzden bundan sonra hedefimi değiştiriyorum. Bundan sonra yalnızca kendimi düşünüyorum."

Binbaşı Danby tepeden bakan bir tavırla, hoşgörüyle gülümseyerek yanıtladı, "Ama Yossarian, ya herkes aynı şekilde hissederse?"

"O zaman başka şekilde hissetmem kesinlikle aptalca olurdu, öyle değil mi?" Yossarian sorgulayan bir ifadeyle doğrulup oturdu. "Biliyor musun, bu konuşmayı kelimesi kelimesine

bir başkasıyla yaptığımı hissediyorum. Tıpkı papazın her şeyi iki kere yaşadığını hissetmesi gibi."

"Papaz seni eve göndermelerine izin vermeni istiyor," diye yorum yaptı Binbaşı Danby.

"Papaz göle atlayabilir."

"Eyvah eyvah," diye içini çekti Binbaşı Danby, başını üzüntü ve hayal kırıklığı içinde iki yana sallayarak. "Seni etkilemiş olabileceğinden korkuyor."

"Beni etkilemedi. Ne yapabilirim, biliyor musun? Bu hastane yatağında kalıp kök salabilirim. Buracıkta kök salarım ve bırakırım başkaları karar versin."

"Sen karar vermelisin," diye itiraz etti Binbaşı Danby. "Bir insan sebze gibi yaşayamaz."

"Nedenmiş?"

Binbaşı Danby'nin gözlerine uzak, sıcak bir bakış geldi. "Sebze gibi yaşamak hoş olurdu," diye kabullendi özlemle.

"Pis bir şey olurdu," diye yanıt verdi Yossarian.

"Hayır, bütün kuşkulardan ve baskılardan uzak yaşamak çok hoş olmalı," diye ısrar etti Binbaşı Danby. "Ben sebze gibi yaşamak ve hiçbir önemli karar vermemek isterdim sanırım."

"Ne tür bir sebze, Danby?"

"Hıyar ya da havuç gibi."

"Ne tür bir hıyar? İyi bir hıyar mı, kötü bir hıyar mı?"

"Ah, iyi bir hıyar gibi, elbette."

"Seni hayatını zirvesindeyken koparırlar, doğrayıp salata yaparlardı."

Binbaşı Danby'nin yüzü asıldı. "O zaman kötü bir hıyar gibi."

"Seni çürümeye bırakırlardı ve iyi hıyarların büyümesine yardımcı olman için kullanırlardı."

"O zaman sebze gibi yaşamak istemezdim, sanırım," dedi Binbaşı Danby, hüzünlü bir teslimiyetle gülümseyerek.

"Danby, gerçekten de beni eve göndermelerine izin mi vermeliyim?" diye sordu Yossarian ciddi ciddi.

Binbaşı Danby omuzlarını silkti. "Kendini kurtarmanın bir yolu."

"Kendimi kaybetmenin bir yolu, Danby. Sen bunu biliyor olmalısın."

"İstediğin bir sürü şeye sahip olabilirsin."

"İstediğim bir sürü şeyi istemiyorum," diye yanıt verdi Yossarian, sonra bir öfke ve hayal kırıklığı patlaması içinde yumruğunu şilteye indirdi. "Lanet olsun, Danby! Bu savaşta arkadaşlarım öldü. Şimdi onlarla anlaşamam. O kaltak tarafından bıçaklanmak başıma gelen en iyi şeydi."

"Hapse girmeyi mi tercih edersin?"

"*Sen* olsan seni eve göndermelerine izin verir miydin?"

"Elbette verirdim!" diye bildirdi Binbaşı Danby inançla. "Kesinlikle verirdim," diye ekledi birkaç saniye sonra, daha az emin bir tavırla. "Evet, senin yerinde olsam beni eve göndermelerine izin verirdim, sanırım," diye karar verdi huzursuzca, bir süre sıkıntılı sıkıntılı düşündükten sonra. Sonra büyük huzursuzluk içinde, tiksintiyle yüzünü yana çevirdi ve patladı, "Ah, evet, beni eve göndermelerine izin verirdim! Ama ben öylesine korkunç bir korkağım ki aslında senin yerinde olamazdım."

"Ama ya korkak olmasaydın?" diye sordu Yossarian, onu dikkatle izleyerek. "Ya birilerine meydan okuyacak cesaretin olsaydı?"

"O zaman beni eve göndermelerine izin *vermezdim*," dedi Binbaşı Danby coşku ve hevesle. "Ama beni divanıharbe vermelerine de kesinlikle izin vermezdim."

"Daha fazla uçuş mu yapardın?"

"Hayır, elbette yapmazdım. Bu teslim olmak demek olurdu. Ve öldürülebilirdim."

"O zaman kaçardın?"

Binbaşı Danby gururla terslenecek oldu, aniden durdu ve ağzı sersem sersem açık kaldı. Bitkin bitkin somurtarak du-

daklarını büzdü. "O zaman benim için hiç umut olmazdı, değil mi?"

Alnı ve fırlak, beyaz göz yuvarları yine endişeyle parlamaya başladı. Gevşek kollarını kucağında kavuşturdu. Yenilgiye boyun eğmiş bir biçimde, bakışlarını yere dikmiş, otururken, nefes bile almıyor gibi görünüyordu. Pencereden içeri karanlık, dik gölgeler düşüyordu. Yossarian onu ciddiyetle izledi. Hızla gelip kayarak duran bir aracın gürültüsüne, telaş içinde binaya doğru koşan ayak seslerine ikisi de tepki vermedi.

"Evet, senin için umut var," diye hatırladı Yossarian, ağır bir ilham seliyle. "Milo sana yardım edebilir. O Albay Cathcart'tan da büyüktür ve bana birkaç iyilik borcu var."

Binbaşı Danby başını iki salladı ve ifadesiz bir sesle yanıt verdi. "Milo ve Albay Cathcart artık dost. Milo Albay Cathcart'ı genel müdür yardımcısı yaptı ve savaştan sonra önemli bir iş vaat etti."

"O zaman eski Birinci Sınıf Er Wintergreen bize yardım eder," diye nida etti Yossarian. "O ikisinden de nefret eder ve bu anlaşma onu çıldırtmış olmalı."

Binbaşı Danby başını yine kasvetle iki yana salladı. "Milo ve eski Birinci Sınıf Er Wintergreen geçen hafta birleştiler. Artık M & M Girişim'de ortaklar."

"O zaman bizim için umut yok, değil mi?"

"Hiç yok."

"Hiç mi yok?"

"Hayır, hiç umut yok," diye onayladı Binbaşı Danby. Bir süre sonra, aklına gelen bir fikirle başını kaldırdı. "Diğerlerini kaybolttukları gibi bizi de kayboltsalar ve bizi bu ağır yükten kurtarsalar güzel olmaz mıydı?"

Yossarian hayır dedi. Binbaşı Danby bakışlarını yine yere dikerek melankolik bir baş sallamayla onayladı ve ikisi için de hiç umut kalmadı. Ta ki koridorda aniden ayak sesleri yükselene, papaz olanca gücüyle bağırarak odaya dalana, Orr hakkındaki heyecan verici haberi patlatana kadar. Heyecandan

papazın başı öyle dönmüştü ki bir iki dakika boyunca doğru düzgün hiçbir şey söyleyemedi. Gözlerinde büyük sevinç yaşları pırıldıyordu. Yossarian sonunda anladığında inanmazlık dolu bir ciyaklamayla yatağından fırladı.

"İsveç mi?" diye haykırdı.

"Orr!" diye haykırdı papaz.

"Orr mu?" diye haykırdı Yossarian.

"İsveç!" diye haykırdı papaz coşku içinde başını aşağı yukarı sallayarak ve muhteşem, sırıtkan bir çılgınlık içinde, kontrol edilemez bir biçimde oradan oraya koşarak. "Bu bir mucize, sana söylüyorum! Bir mucize! Yine Tanrı'ya inanıyorum. Gerçekten inanıyorum. Haftalarca denizde kaldıktan sonra İsveç'te karaya vurmuş! Bu bir mucize."

"Ne demezsin, karaya vurmuşmuş!" diye bildirdi Yossarian hoplaya zıplaya. Sevinç içinde duvarlara, tavana, papaza ve Binbaşı Danby'ye gülüyordu. "İsveç'te *karaya vurmadı* o. İsveç'e *kürek çekti*! Oraya *kürek çekti*, Papaz Efendi, *kürek çekti*!"

"Oraya kürek mi çekti?"

"Bu şekilde *planladı*! Bilerek İsveç'e gitti."

"Eh, umurumda bile değil!" diye karşılık verdi papaz, hiç azalmamış bir şevkle. "Yine de bir mucize bu, insan zekâsının ve insan dayanıklılığının mucizesi. Neler başardığına baksana!" Papaz iki eliyle kafasını kavradı ve kahkahalarla iki büklüm oldu. "Gözlerinin önüne getirsene!" diye bağırdı şaşkınlıkla. "Onu o sarı salın içinde, o minicik mavi kürekle kürek çekerek Cebelitarık Boğazı'ndan geçerken düşünebiliyor musun..."

"Peşinden o oltayı sürüklüyor. Ta İsveç'e kadar morina balığı yiyor ve her akşam kendine çay hazırlıyor..."

"Gözlerimin önünde!" diye haykırdı papaz, kutlamasına bir an ara verip nefeslenerek. "Bu insan azminin bir mucizesi, size söylüyorum. Bundan sonra benim yapacağım da tam olarak bu! Ben de azmedeceğim. Evet, azmedeceğim."

"Attığı her adımda ne yaptığını biliyordu!" diye sevindi Yossarian iki yumruğunu zaferle kaldırarak. Sanki o yumrukları sıkıp ilham çıkarmak istiyordu. Hızla Binbaşı Danby'ye döndü. "Danby, seni sersem! Umut var işte. Göremiyor musun? Clevinger bile o bulutun içinde hayatta olabilir. Dışarı çıkmak güvenli olana kadar orada saklanacaktır."

"Sen neden bahsediyorsun?" diye sordu Binbaşı Danby şaşkınlıkla. "Siz ikiniz neden bahsediyorsunuz?"

"Bana elma getir, Danby. Bir de at kestaneleri. Koş, Danby, koş. Çok geç olmadan bana yaban elmaları ve at kestaneleri getir. Kendine de al."

"At kestanesi mi? Yaban elması mı? Neden ki?"

"Yanaklarımızın içine koymak için, elbette." Yossarian muazzam, ümitsiz bir üzüntüyle ellerini havaya kaldırdı. "Ah, neden onu dinlemedim ki? Neden birazcık inanmadım?"

"Aklını mı kaçırdın?" diye sordu Binbaşı Danby korku ve hayretle. "Yossarian, lütfen neden bahsettiğini söyler misin bana?"

"Danby, Orr bu şekilde planladı. Anlamıyor musun... en baştan itibaren bu şekilde planladı. Hatta vurulma konusunda pratik yaptı. Uçtuğu her görevde prova yaptı. Ve ben onunla gitmedim! Ah, neden onu dinlemedim? Beni de davet etti ve ben onunla gitmedim! Danby, bana at dişleri de getir. Sonra, onaracak bir supap ve kimsenin akıllı olduğumdan kuşkulanmamasını sağlayacak aptal bir masumiyet ifadesi. Hepsine ihtiyacım olacak. Ah, neden onu dinlemedim? Bana ne anlatmaya çalıştığını şimdi anlıyorum. Hatta o kızın neden ayakkabısıyla kafasına vurduğunu bile anlıyorum."

"Neden?" diye sordu papaz keskin bir sesle.

Yossarian hızla döndü ve papazın yakasını kavradı. "Papaz Efendi, yardım et bana! Lütfen yardım et. Giysilerimi getir. Acele et, olmaz mı? Onlara hemen ihtiyacım var."

Papaz hemen harekete geçti. "Peki, Yossarian, getiririm. Ama neredeler? Onları nasıl bulabilirim?"

"Seni durdurmaya kalkışan herkese zorbalık ederek, herkesin gözünü korkutarak. Papaz Efendi, üniformamı bul bana! Bu hastanede bir yerde. Hayatında bir kere olsun bir işi becer."

Papaz kararlılıkla omuzlarını dikleştirdi ve çenesini kaldırdı. "Sen endişelenme, Yossarian. Üniformanı bulacağım. Ama kız neden ayakkabısıyla Orr'un kafasına vuruyordu? Lütfen söyle bana."

"Çünkü Orr bunu yapması için para veriyordu ona, sebebi bu işte! Ama kız yeterince şiddetli vuramadı, bu yüzden Orr'un İsveç'e kürek çekmesi gerekti. Papaz, bana üniformamı bul ki çıkayım buradan. Hemşire Duckett'tan yardım iste. O sana yardım eder. Benden kurtulmak için her şeyi yapar."

"Nereye gidiyorsun?" diye sordu Binbaşı Danby endişeyle, papaz odadan fırlayınca. "Ne yapacaksın?"

"Kaçacağım," diye bildirdi Yossarian heyecanlı, berrak bir sesle, pijama üstünün düğmelerini açmaya başlayarak.

"Yo, olamaz," diye inledi Binbaşı Danby ve terleyen yüzünü iki eliyle silmeye başladı. "Kaçamazsın. Nereye kaçabilirsin? Nereye gidebilirsin?"

"İsveç'e."

"İsveç'e mi?" diye nida etti Binbaşı Danby hayretle. "İsveç'e mi kaçacaksın? Sen deli misin?"

"Orr kaçtı."

"Ah, yo, yo, yo, yo, yo," diye yalvardı Binbaşı Danby. "Yo, Yossarian, oraya asla varamazsın. İsveç'e kaçamazsın. Kürek bile çekemezsin."

"Ama sen buradan ayrıldıktan sonra çeneni kapalı tutarsan ve bana bir uçak yakalama fırsatı tanırsan Roma'ya varabilirim. Bunu yapar mısın?"

"Ama seni bulurlar," diye itiraz etti Binbaşı Danby çaresizce, "ve seni geri getirip daha da sert bir biçimde cezalandırırlar."

"Bu sefer beni yakalamak için çok uğraşmaları gerekir."

"Çok uğraşırlar. Hem, seni bulamasalar bile, nasıl bir hayat

olur ki? Her zaman yalnız olursun. Kimse senin tarafını tutmaz. Her zaman ihanete uğrama riski içinde yaşarsın."

"Şimdi de öyle yaşıyorum."

"Ama bütün sorumluluklarına sırtını dönemezsin, sorumluluklarından kaçamazsın," diye ısrar etti Binbaşı Danby. "Çok olumsuz bir hareket olur. Güçlüklerden kaçan biri olursun."

Yossarian neşeli bir küçümsemeyle kahkaha attı ve başını iki yana salladı. "Ben sorumluluklarım*dan* kaçmıyorum. Ben sorumluluklarım*a* kaçıyorum. Canımı kurtarmak için kaçmakta olumsuz bir taraf yok. Güçlüklerden kaçanların kim olduğunu biliyorsun, değil mi, Danby? Ben ve Orr değil."

"Papaz Efendi, lütfen konuş onunla, olmaz mı? Firar ediyor. İsveç'e kaçmak istiyor."

"Harika!" dedi papaz neşeyle ve Yossarian'ın giysileriyle dolu bir yastık kılıfını yatağın üzerine attı. "İsveç'e kaç, Yossarian. Ve orada kal ve azmet. Evet. Ben azmedeceğim. Albay Cathcart ile Yarbay Korn'u her gördüğümde dırdır edeceğim, başlarına bela olacağım. Korkmuyorum. General Dreedle'a bile musallat olabilirim."

"General Dreedle gitti," diye hatırlattı Yossarian pantolonunu çekip gömleğinin eteklerini telaşla içine tıkarak. "Artık General Peckem var."

Papazın geveze özgüveni hiç azalmadı. "O zaman ben de General Peckem'a musallat olurum. Hatta General Scheisskopf'a. Başka ne yapacağım, biliyor musun? Bir daha gördüğümde Yüzbaşı Black'in burnuna yumruk atacağım. Evet, onun burnuna yumruk atacağım. Çevrede bir sürü insan varken yapacağım, böylece bana karşılık veremeyecek."

"İkiniz de delirdiniz mi?" diye itiraz etti Binbaşı Danby, fırlak gözleri yuvalarında işkence dolu bir huşu ve çileden çıkmışlıkla zorlanarak. "İkiniz de aklınızı mı kaçırdınız? Yossarian, beni dinle..."

"Bu bir mucize, diyorum sana," diye ilan etti papaz, Binbaşı Danby'yi belinden yakalayıp dirseklerini çıkara çıkara vals

yaparak. "Gerçek bir mucize. Orr İsveç'e kürek çekebiliyorsa, o zaman ben de Albay Cathcart ve Yarbay Korn'u yenebilirim. Azmetmem yeterli."

"Papaz Efendi, lütfen çeneni kapatır mısın?" diye yalvardı Binbaşı Danby nazikçe, kendini kurtarıp terli alnını kurulayarak. Ayakkabılarına uzanmış olan Yossarian'a doğru eğildi. "Ya Albay..."

"Umurumda bile değil."

"Ama bu aslında..."

"İkisinin de cehenneme kadar yolu var!"

"Bu aslında onların çıkarına olabilir," diye ısrar etti Binbaşı Danby inatla. "Bunu hiç düşündün mü?"

"Bırak o piçlerin işleri yolunda gitsin. Umurumda bile değil, çünkü onları durdurmak için hiçbir şey yapamam. Ama kaçarak onları utandırabilirim. Artık kendime karşı sorumluluklarım var, Danby. İsveç'e ulaşmalıyım."

"Asla başaramazsın. İmkansız. Buradan oraya gitmek coğrafi açıdan neredeyse imkânsız."

"Lanet olsun, Danby, bunu biliyorum. Ama en azından denemiş olurum. Roma'da, bulabilirsem hayatını kurtarmak istediğim küçük bir çocuk var. Onu bulabilirsem yanımda İsveç'e götürürüm, yani o kadar da bencilce değil, değil mi?"

"Kesinlikle delice. Vicdanın asla huzur bulmaz."

"Tanrı ondan razı olsun." Yossarian bir kahkaha attı. "Güçlü kaygılarım olmadan yaşamak istemezdim. Değil mi, Papaz Efendi?"

"Bir daha gördüğümde Yüzbaşı Black'in burnunu yumruklayacağım," diye sevindi papaz, havaya iki sol yumruk atıp sonra beceriksiz bir sağ aparkat savurarak. "Tıpkı böyle."

"Ya itibarın?" diye sordu Binbaşı Danby.

"Hangi itibar? Şu anda itibarım daha düşük." Yossarian ikinci ayakkabısının bağcıklarını sıkı sıkı bağladı ve ayağa fırladı. "Ee, Danby, ben hazırım. Ne diyorsun? Çeneni kapatıp bir uçak yakalamama izin verecek misin?"

Binbaşı Danby Yossarian'a sessizlik içinde, tuhaf, hüzünlü bir gülümsemeyle baktı. Terlemeyi bırakmıştı ve tamamen sakin görünüyordu. "Seni durdurmaya çalışsam ne yaparsın?" diye sordu hüzünlü bir alayla. "Beni döver misin?"

Yossarian soruya şaşkın bir incinmişlikle tepki verdi. "Hayır, elbette dövmem. Neden böyle söyledin?"

"Seni ben döverim," diye böbürlendi papaz, Binbaşı Danby'ye iyice yaklaşıp havayı döverek. "Hem seni, hem Yüzbaşı Black'i. Hatta belki Onbaşı Whitcomb'u. Artık Onbaşı Whitcomb'dan korkmak zorunda olmadığımı anlamam harika olmaz mıydı?"

"Beni durduracak mısın?" diye sordu Yossarian Binbaşı Danby'ye ve gözlerini ona dikti.

Binbaşı Danby papazdan uzaklaştı ve bir an daha duraksadı. "Hayır, elbette durdurmayacağım!" diye patladı ve aniden kollarını sevinçli bir telaşla kapıya doğru sallamaya başladı. "Elbette seni durdurmayacağım. Tanrı aşkına git, acele et! Paraya ihtiyacın var mı?"

"Biraz param var."

"Eh, biraz daha olsun." Binbaşı Danby hararetli, heyecanlı bir hevesle İtalyan paralarından oluşan koca bir tomarı Yossarian'ın eline sıkıştırdı ve elini onunkinin üzerine koydu. Yossarian'a cesaret vermek kadar kendi parmaklarının titremesini de durdurmaya çalışıyordu. "Şu anda İsveç'te olmak hoş olmalı," diye yorum yaptı özlemle. "Kızları çok şeker. Ve insanları çok ilerici."

"Yolun açık olsun, Yossarian," diye seslendi papaz. "Ve iyi şanslar. Ben burada kalıp azmedeceğim. Savaş bittiğinde yine görüşürüz."

"Hoşça kal, Papaz Efendi. Teşekkürler, Danby."

"Nasıl hissediyorsun, Yossarian?"

"İyi. Hayır, çok korkuyorum."

"Bu güzel," dedi Binbaşı Danby. "Hâlâ hayatta olduğunu kanıtlar. Eğlenceli olacak."

Yossarian yürümeye başladı. "Evet, eğlenceli olacak."

"Gerçekten söylüyorum, Yossarian. Her an tetikte olmalısın. Seni yakalamak için yeri göğü birbirine katacaklar."

"Her an tetikte olacağım."

"Zıplaman gerekecek."

"Zıplayacağım."

"Zıpla!" diye haykırdı Binbaşı Danby.

Yossarian sıçradı. Nately'nin orospusu kapının hemen dışına saklanmıştı. Bıçak indi, Yossarian'ı kıl payı ıskaladı ve Yossarian tabanları yağladı.

TARİH, ORTAM, ELEŞTİRİ

Editör: Jonathan R. Eller

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ KISIM

Madde 22'nin Hikayesi

MADDE 22'NİN HİKÂYESİ / Jonathan R. Eller 605
MADDE 22'Yİ YAKALAMAK / Joseph Heller 621
MADDE 22'NİN 1994 BASKISININ ÖNSÖZÜ / Joseph Heller 625

İKİNCİ KISIM

Diğer Sesler

KAÇIK BİR DÜNYADA HAYATTA KALMANIN MANTIĞI /
Robert Brustein 635
AÇMAZ / Nelson Algren 644
HER ZAMAN BİR AÇMAZ VAR, ÖZELLİKLE DE MADDE 22 /
Studs Terkel 647
İŞTE HİCİVDE BÜYÜKLÜK BU / Philip Toynbee 649
'TANRIÇANIN BAZI ÇOCUKLARI – NORMAN MAILER VS. DOKUZ
YAZAR'DAN ALINTI / Norman Mailer 655
BRIGHT BOOK OF LIFE'TAN ALINTI / Alfred Kazin 659
HER ŞEYDEKİ KAÇIK DEHŞET – 'MADDE 22' 25 YAŞINDA /
John W. Aldridge 664
SUNUM / Anthony Burgess 671
JOSEPH HELLER / Christopher Hitchens 676

BİRİNCİ KISIM

Madde 22'nin Hikâyesi

MADDE 22'NİN HİKÂYESİ

Jonathan R. Eller

İlk baskıdan sağ kurtulmamalıydı. 1940'dan bu yana pek az şey yayınlamış, yazarlığı ikinci iş olarak yapan bir yazarın ilk romanıydı. Genel okuyucu kitlesi hâlâ edebiyatın, çağın Amerika'sına ve onun kutsal kurumlarına olumlu bir bakış açısıyla bakmasını beklerken, Amerikan rüyasının karanlık tarafının yarattığı çaresizlik ve dehşet hislerini yakalayan bir kitaptı. Başlığı baskı esnasında iki kere değişti. Bu yeterli değilmiş gibi, kitapta kendisinin anlatıldığını sanan biri dava açma tehdidi savurdu ve kitap basıldıktan neredeyse bir sene sonra ana karakterlerden birinin adının değiştirilmesi gerekti.

Ama bazı editörler, reklamcılar, yazarlar ve eleştirmenler için bu kitabı okumanın yarattığı his, romanın açılış cümlesindeki gibiydi: "İlk görüşte aşktı bu." Bu çekirdek destek grubu romanı Doğu Kıyısı kitap sektöründe canlı tuttu, ta ki dilden dile yayılan övgüler (ve İngiltere'de bir gecede çoksatanlar statüsüne kavuşması) kitabı uluslararası alanda öne çıkarana kadar. Zamanla *Madde 22* başlığı İngiliz dilinin bir

parçası oldu ve Joseph Heller'ın romanı Amerikan kültürünün kalıcı bir parçasına dönüştü.

Madde 22 yayımlanmadan önce de Heller yayıncı çevrelerinde tanınıyordu. İlk yayınladığı eser 1945'te, *Story* dergisinin savaş gazilerinin yazdığı hikâyelere ayırdığı güz sayısında çıktı. Savaşı takip eden senelerde, Heller kendisinin "*New Yorker* tipi" adını verdiği tarzda, Buhran dönemi Brooklyn'inde Yahudi çevrelerindeki hayata ilişkin hikâyeler yazdı. Bu formüler hikâyelerin çoğu *Esquire* ve *Atlantic Monthly* dergilerinde yayınlandı. O dönemde Heller, New York Üniversitesi'nde İngilizce bölümünde okuyordu. Bu yayınlar umut vaat eden yeni bir yazar olarak tanınmasını sağladı ama 1948'den sonra yeni hikâye yayınlamadı; kısmen artık hikâyeleri satmadığından, ama daha çok, evrensel bir konuya geçmeye hazır olduğundan:

> Üniversite son sınıftayken biraz daha fazla okumuştum ve edebiyatın, Buhran dönemini yaşayan sonsuz bir dizi Yahudi ailesini incelemekten çok daha ciddi, çok daha ilginç bir alan olduğundan şüphelenmeye başlamıştım. Bu yazı türünün modasının geçtiğini görebiliyordum. Çok iyi bir şey yazmak istiyordum ve yazacak hiçbir şeyim yoktu. Bu yüzden ben de yazmadım.

Bunun yerine, Heller Columbia Üniversitesi'nde İngilizce lisansüstü çalışmalarına başladı ve 1949'da lisansüstü diplomasını tamamladı. Ardından Fulbright Bursu'yla bir sene Oxford'da okudu. İki sene boyunca Pennsylvania Devlet Üniversitesi'nde bilgilendirici yazı dersi verdikten sonra, 1952'de New York'a geri döndü ve küçük bir reklam ajansında çalışmaya başladı. Bir süre sonra Remington Rand şirketine geçti. Lisansüstü çalışmaları ciddi edebiyat girişimleri için gereken fikri sağladı ve Heller bir roman yazmak istedi. Girişimi yavaş yavaş ve dışarıdan fazla ilham gelmeden gelişti. Savaş sonrasının ilk yıllarında çıkan yeni romanlar Heller'ı hayal kı-

rıklığına uğratıyordu: "Yayınlanan kitaplarda korkunç bir aynılık var. Neredeyse yazmak kadar okumayı da bırakacaktım." Jones, Miller, Shaw ve diğerlerinin yazdığı savaş romanlarını oldukça iyi buluyordu ama ilk başta, savaşta kendi yaşadığı deneyimleri kurguya uygun bir konu olarak görmüyordu. 1952'ye kadar neredeyse otuz müsvedde birikmişti ama yalnızca biri –hiç basılmamış "*Crippled Phoenix* (Topal Anka)"– *Madde 22*'de yüzeye çıkacak savaş travmalarına dair bir ipucu veriyordu.

1953'te, daha sonra *Madde 22* olacak şey için karakterlerin ve bir askeri senaryonun ana hatlarını belirleyen bir dizi not kartı hazırlamaya başladı. Kendisinin ve George Mandel gibi çocukluk arkadaşlarının savaşta yaşadıkları yeni projenin temelini oluşturuyordu. Mandel piyade olarak gönderildiği Avrupa'da yaralanmıştı ve daha sonra, geleneksel ordu emir-komuta zincirinin muharebe durumlarını idare etme tarzını sorgulayan sert bir savaş romanı olan *The Wax Boom* (1962) kitabını yazmıştı. *Madde 22*'nin geliştiği yedi sene içinde Mandel, Heller'ın hevesli ve anlayışlı bir okuyucusu oldu.

Joseph Heller'ın 488. Birlik'in gayrıresmi yıllığından bir fotoğrafı. Heller sağdaki.

Ama 1953'te Heller hâlâ doğru biçimi ve doğru ifade tarzını arıyordu. Edebiyatta Waugh, Nabokov ve Celine'in yenilikçi eserlerini, istediği türden bir etkiyi yaratabildikleri için cazip buluyordu. *Madde 22* yayımlandıktan hemen sonra verdiği bir röportajda Heller aradığı etkiyi tarif etmek için Nabokov'un eserini örnek verdi: "*Karanlıkta Kahkaha*'da Nabokov son derece trajik ve acıklı durumlara aşırı uçarı yaklaşımlar sergiliyor; ben de benzer bir komedi-trajedi karışımı denemeye başladım, bu şekilde olan biten her şey dehşet verici ama inanılır geliyor."

Ama yayıncılık açısından, sonunda pazarlanabilir bir ürünün kıvılcımını yaratan şey, Heller'ın Celine'e olan ilgisiydi. Heller, Penn State Üniversitesi'nde ders verirken Celine'in *Gecenin Sonuna Yolculuk* eserini okumuştu; bir süre sonra, muhtemelen 1954'te, Celine'in *Taksitle Ölüm*'ünü okudu. Celine'in zaman, yapı ve günlük konuşma dili hakkındaki deneyleri onu derinden etkiledi ve gerekli yaratıcı enerji patlamasını tetikledi. Heller 1975'te *Playboy*'dan Sam Merrill'e verdiği röportajda bu olayı anıyor:

> Yatakta uzanmış, Celine hakkında düşünüyordum ki aniden *Madde 22*'nin açılış cümleleri geldi aklıma: "İlk görüşte aşktı bu. İsimsiz, papazı görür görmez, ona çılgınlar gibi âşık oldu." Yossarian ismini çok daha sonraları buldum ve papazı başta ordu papazı olarak düşünmemiştim. Tutsak bir papaz olabilirdi. Konu, tempo, karakter, tarz ve tını, hemen hemen kitaptaki halleriyle, tamamen o gece belirdi. Ertesi sabah ofiste ilk bölümün tamamını yazdım ve temsilcim Candida Donadio'ya gönderdim, o da New World Writing'e sattı.

Donadio "*Madde 18*'i New American Library'nin (NAL) Mentor Books'undan Arabel Porter'a önerdi ve böylece bir başka hevesli hayran bulmuş oldu. Porter *Madde 18*'i New

World Writing'in (NWW) Yedinci Mentor Derlemesi (en iyi ve yeni edebiyat eserlerini ve eleştirileri yayınlamaya adanmış bir NAL dizisi) için istiyordu. Diğer NAL editörleri de övgü dolu sözlerle hemfikir oldu; Walter Freeman, "Son zamanlarda önerilen eserlerin arasında, bu göze çarpıyor," diyordu. "Gerçekten heyecan verici, eğlenceli bir romanın parçasına benziyor." Kurucu editör Victor Weybright *Madde 18*'in 'NWW'de yayınlanan en komik şey' olduğuna ikna olmuştu.

Heller ilk denemesinden, gelişmekte olan bir roman olarak bahsetmeye başlamış olsa da bir sonraki bölümü tamamlaması bir yıl ve hikâyeyi değerlendirmeye göndermeye yetecek kadar malzeme bitirmesi iki yıl aldı. Asıl sorun zamandı: İş ve ailevi sorumlulukları yüzünden Heller, *Madde 18* üzerinde ancak akşamları çalışabiliyordu ve asla geç saatlere kadar çalışamıyordu. West End Caddesi'ndeki dairesinin mutfak masasında ağır ağır yazıyor, yazdıklarını ayrıntılı olarak gözden geçiriyordu ve her gece sarı not defterlerinde el yazısıyla üç sayfa tamamlayabiliyordu. Gündüz reklamcılık sektöründe çalışmaya devam ediyordu ve 1955'te Time'da, 1956'da Look'ta daha yüksek maaşlı pozisyonlara geldi. 1957'de McCall's şirketinin Reklam-Promosyon Departmanı'na geçti ve *Madde 22* hayatını geri dönüşü olmayan biçimde değiştirene kadar da orada kaldı.

1957 yazında Heller yetmiş beş sayfalık bir müsvedde oluşturmuştu. Ağustosta Candida Donadio müsveddeyi farklı yayıncılara sundu ve Simon and Schuster'dan Bob Gottlieb ve Viking'den Tom Ginsberg teklifte bulundu. İkisi de kitap tamamlandığında sözleşme imzalama opsiyonunu sundu; yazar ve temsilcisi, kitabı daha fazla geliştirip, sonra hemen sözleşme imzalamayı tercih ederek her iki teklifi de geri çevirdi.

Şubat 1958'de Donadio, önceki yaz kitaba büyük ilgi gösteren Bob Gottlieb'e daha uzun bir müsvedde yolladı. Bu zamana kadar Heller yedi bölümü elle yazarak bitirmişti ve yazdıklarını gözden geçirerek 259 sayfalık bir müsvedde hazırlamış-

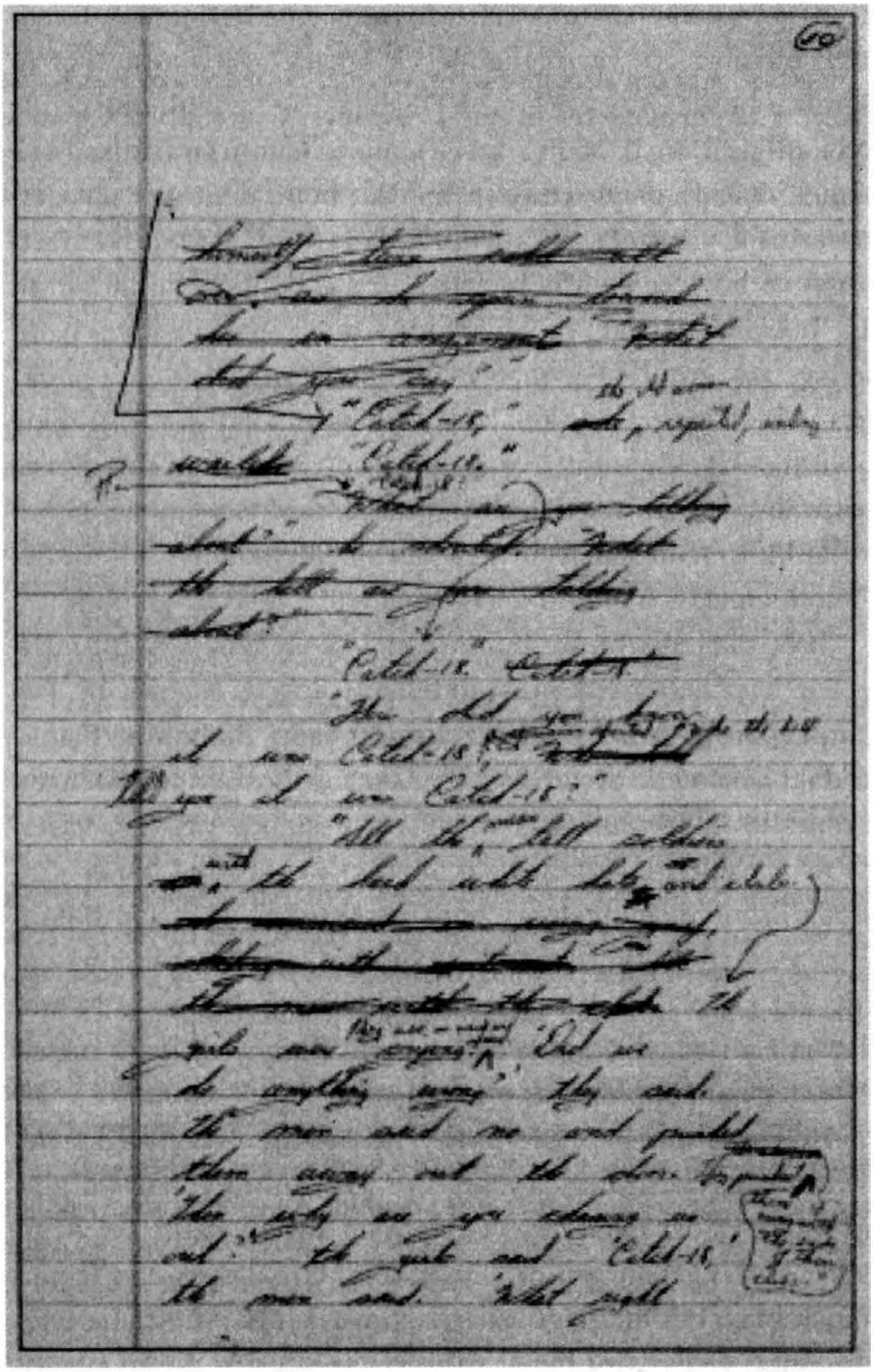
tı. Bu müsvedde, zamanla kitabın ilk üçte birini oluşturdu ve daha da gelişerek nihai romanın ilk on altı bölümü oldu. Yirmi altı yaşındayken Simon and Schuster'ın en genç editörü olarak atanan Gottlieb gördüğü kadarına bayıldı ve Heller'la sözleşme imzaladı; ama bir mücadeleden sonra.

Editörler kurulunun dört üyesi kitap hakkında görüş beyan etti: Gottlieb, yönetici editör Peter Schwed, Justin Kaplan (o sırada Henry Simon ve Max Schuster'ın yönetici asistanıydı) ve kurucu Richard Simon'ın kardeşi ve 1958'de başkan yardımcısı olan Henry Simon. Raporunda Gottlieb şöyle yazıyordu:

> Bu çılgın kitaba hâlâ bayılıyorum ve basmayı çok istiyorum. Savaşa çok nadir bir yaklaşım sergiliyor; mizah yavaş yavaş dehşete dönüşüyor. Komik kısımlar çılgınca komik ve ciddi kısımlar mükemmel. Tamamı bu tavır ayrılığından kesinlikle mustarip ama düzeltmelerle bunun üstesinden gelinebilir. Ana karakter Yossarian biraz güçlendirilmeli; hayatta kalma saplantısı hikâyenin hem komik, hem ciddi odağı.

Kitabın en güçlü savunucusu Gottlieb'di; Schwed ve Kaplan onu çok komik bulmuştu ama yer yer tekrara düştüğü fikrindeydiler. Gottlieb bile kitabın çok satmayacağını kabulleniyordu ama 'belli edebiyat çevrelerinde gerçek hayranlar bulacağına' inanıyordu. Ama Henry Simon, Yossarian'ın kaçamaklarının fazla yinelendiğini ve yer yer saldırgan olduğunu düşünüyordu ve yayınlanmasına karşıydı. Sonunda, Heller'ın düzeltmeler yapmaya ve Gottlieb'in onunla çalışmaya razı olması, kurulu kitap için sözleşme yapmaya ikna etti.

1955'te, kitabın ilk bölümü New World Writing'de çıktığında yayın dünyası *Madde 18*'le tanışmış oldu ve on yılın sonunda roman Heller'ın temsilcisi, yayıncısı, kendi arkadaş çevresi ve reklamcılık sektöründeki meslektaşları sayesinde dilden dile yayılarak tüm dünyada tanındı. Sözleşme, kitabın

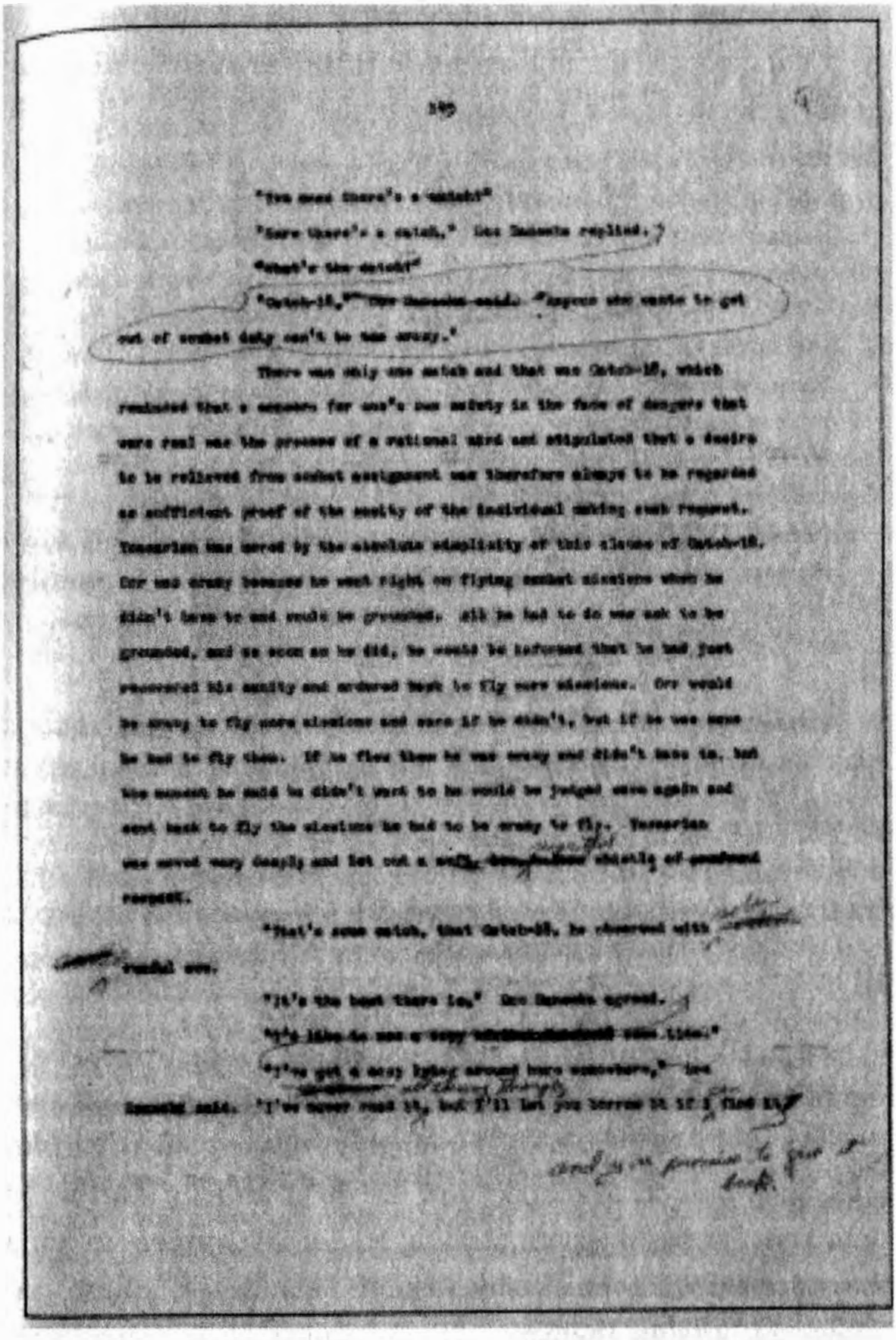

Üzerinde Heller'ın düzeltmeleri bulunan, kitabın erken dönem taslağından bir sayfa.

1960'ta yayınlanmasını şart koşuyordu, ama Heller'ın müsveddeyi bitirmesi ve yayınlanabilecek bir hale getirmesi 1960'ın sonunu buldu. Bu aşamada, 1958'deki 159 sayfalık müsvedde iki katına çıkmıştı. Heller önceki müsveddenin sıralamasını ve temel yapısını değiştirmeden mevcut bölümleri, sarı not defterlerine el yazısıyla yazdığı notlardan pasajlar ekleyerek uzatmıştı ve böylece yedi bölümden on altı bölüme (nihai eserin 16. bölümü Luciana'ya kadar) çıkarmıştı. Yeni ve daha uzun müsvedde ,konuyu yayıncıya sunulan ilk müsveddenin bıraktığı yerden alıyor, gittikçe karmaşıklaşan anlatıya yirmi sekiz bölüm daha ekliyordu. 'Ebedi Şehir' adlı 39. Bölüm son derece sorunlu çıkmıştı; Yossarian'ın Roma'ya yaptığı son yolculuğun karanlık tınısını sadeleştirmek ve romanın son bölümlerindeki açıklamalara akıcı bir geçiş sağlamak için aylar gerekti.

1960'ta Heller bütün bunlardan 758 sayfalık yeni bir müsvedde hazırladı ve ilk müsveddedeki, 'Rosoff' başlıklı 18. Bölümü çıkarmayı da içeren düzeltmeler yaptı. Bu bölüm, Pianosa'daki hastanede geçen 'Beyazlı Asker' ile Yossarian'ın Denver, Colorado'daki bulunan Lowry Hava Üssü'nde yaşadığı hastane deneyimlerini aktaran 'Her Şeyi İki Kere Gören Asker' arasında kronolojik bir köprü rolü görüyordu. Çıkarılan bölüm Lowry'de sabah sporu ve takım sporlarına aşırı uzun ama harika bir sapma içeriyordu ama Heller bu bölümün anlatının ilerlemesini engellediğine karar verdi. Kitap yayına girmeden diğer sapma bölümleri de çıkarılacaktı.

Heller ile Gottlieb, ellerinde yeni düzeltilmiş müsveddeyle, metinde başka düzeltiler yaptı. Bir dizi editörlük çalışmasının ardından Heller müsveddeyi 150 sayfa kadar kısalttı. İyice düzeltmiş ve kısmen yeniden daktilo edilmiş müsvedde Simon and Schuster'ın ilk dizgi matbaa kopyası oldu. Metin dizilmeden önce, Heller Gottlieb'le çalışarak son birkaç pasajı çıkardı ve bunlara ilk müsveddede bulunan, Nately ile kapitalist babası arasında geçmişte geçen 23. Bölüm ('Evdeki İhtiyarlar') dahildi.

Üzerinde Heller'ın düzeltmelerinin olduğu, yayınevine teslim edilmiş taslaktan bir sayfa.

Karmaşık anlatıyı sonunda yönetilebilir bir ölçeğe indirgeyen katalizör, Heller'ın Gottlieb'le iş ilişkisiydi; ama aralarındaki elektrik *Madde 18*'e atanan redaktöre kadar uzanmadı. Heller haftalar boyunca kendini sözdizimsel bir iradeler savaşı içinde buldu:

> (Gottlieb) kitaba bir redaktör atadı. Bu kişi hemen cümlelerimi ve paragraflarımı yeniden düzenlemeye başladı... Anlaşılan, bileşik ifade dendiğini sandığım şeyden tiksiniyordu. Örneğin, ben "Adam bir kibrit çaktı ve sigara yaktı," demişsem, "Adam bir kibrit çaktı ve adam bir sigara yaktı," olarak değiştiriyordu. Şu gibi cümlelerde yaptıkları daha da kötüydü: "Çık dışarı," dedi ağzı köpürerek." Bu cümleyi şöyle değiştiriyordu: "Çık dışarı," dedi ve ağzı köpürdü.

Kitabı yeniden düzelterek Heller'ın kendi sohbet tarzına geri döndürmek 1961 başında altı hafta aldı ve yayın tarihini geciktirdi. Redaksiyon sorunundan önce, Heller ve Gottlieb yaz sonunda yayınlanmasını planlıyorlardı; gecikmeden sonra, Heller'a 1961 Ekim ortası ve Ocak 1962 arasında bir seçim şansı tanındı. Heller kitabı ekimde, tatil öncesi pazarlama sezonunun eşiğinde yayınlamayı tercih etti.

Bu gecikme, tuhaf bir başlık çakışması sonucu başka beklenmedik sorunlara yol açtı. Ocak 1961'de, Leon Uris'in yeni romanı *Mila 18*'in yazın yayınlanacağı ilan edilmişti; Uris'in çoksatan bir yazar olarak ünü hesaba katılırsa, *Madde 18* için yeni bir başlık şarttı. Ocakta, Heller ile Gottlieb iki hafta boyunca bir dizi yeni başlık denedi. "Madde 11" umut vaat ediyordu; kitabın İngilizce adı olan Catch 11'de, 'catch' sözcüğündeki ünsüz harflerden sonra 'eleven' sözcüğünün ünlü harfle başlaması doğru tınıyı veriyordu ama bir fazla hece anlamına da geliyordu. Dahası, Frank Sinatra'nın yeni filmi *Ocean's Eleven*'a (1960) çok benziyordu. Heller sonra "Mad-

de 14" başlığını önerdi ve 20 Ocak 1961 tarihli mektubunda Gottlieb'i bunun doğru sayı olduğuna ikna etmeye çalıştı:

> Kitabın adı artık *Madde 14*. (Bu değişime boyun eğdikten kırk sekiz saat sonra aslında bu yeni sayıyı tercih ettiğini anlayacaksın. Baştaki sayı kadar yavan ve kimliksiz. Uris'in kitabının başlığından yeterince uzak ve kitabın kendine has bir kimlik edinmesini sağlayacak kanımca, ama orijinal başlığa da yeterince yakın ve bu sayede şimdiye kadar yaptığımız kulaktan kulağa tanıtımdan da faydalanabilecek.)

Gottlieb 14 sayısından memnun değildi; romanın merkezi fikri "Madde 18" idi ve Simon and Schuster'daki herkes için üç seneden uzun süredir *Madde 18*'di. Gottlieb gönülsüzce "Madde 14"ü kabullenmeye çalıştı, ama sonra öyle bir başlık buldu ki, o zamandan bu yana İngilizce diline işledi: "22, 22 olsun! Joe'yu arayıp, 18'den daha komik!" dediğimi hatırlıyorum. Ama elbette gerçek şu ki, hiçbir sayı bir diğerinden daha komik değil, bu tamamen kendi kendini kandırmaktı. Ama biz daha komik olduğuna ikna olduktan sonra komik oldu." Hem Heller, hem de Gottlieb kısa sürede yeni başlığın romandaki olay yapısını ne kadar iyi temsil ettiğini fark ettiler; her şeyi iki kere söyleyen asker, Bolonya görevi sırasında Yossarian'ın hedefi felakete varan bir biçimde ikinci kez pas geçmesi ve papazın yaşadığı deja vu, romanın ikilemeli yapısına dair önemli örneklerdi. Ama bütün bunlar daha sonra geldi; Gottlieb'in dediği gibi, "Biz yalnızca çaresizce başlık arayan yayıncılardık."

Madde 22, 19 Ekim 1961'de yayınlandı ama saldırgan pazarlama kampanyası eleştirmenlerin ötesinde, geniş bir yazar, edebi eleştirmen hatta rakip yayıncılar çevresine ulaşmaya başlamıştı bile. Yayından sonraki gün reklam müdürü Nina Bourne ve Bob Gottlieb, *The New York Times* gazetesinde beş sütuna, tam sayfa "Açmaz ne?" diyen bir reklam verdiler ve

11 Ekim 1961 *3 Kasım 1961*

Report on CATCH-22

The first six months in the life of a novel that is showing signs of living forever

29 Nisan 1962

Bourne'un ofisine akan entelektüel hayran mektuplarını özetlediler. 3 Kasım'da *Times*'a iki sütunluk, tam boy bir reklam verildi ve Noel'den sonra her birkaç günde bir, Paul Bacon tarafından kapak için tasarlanan kâğıt asker logosunun altında Morris West, Kenneth Tynan ve Nelson Algren'den kısa ve dikkat çekici tanıtım metinleri yayınlandı. Kitabın çıkmasından altı ay sonra, 29 Nisan 1962'de, *New York Times Book Review*'da bir tam sayfa ve karşı sayfanın bir sütununu kaplayan, 'Madde Çılgınlığı' başlıklı bir durum raporu çıktı. Ama bu reklam farklıydı; *Madde 22*'yi (roman için uzun vadeli bir pazar yaratmaya başlayan) arkadaşlarından duyup okumuş, sıradan Amerikalı okurlardan gelmiş yeni bir mektup dalgasını belgeliyordu.

Sayıları gittikçe daha da artan eleştirmenler, yazarlar ve ana akım okuyucuların övgülerine rağmen, Heller onu romanın metninde büyük bir değişiklik yapmaya zorlayacak Yossarianvari bir güçlükle yüzleşmek üzereydi. Romanı, Akdeniz'de görev yapan B-25 bombardıman filosunda, savaşta yaşadığı deneyimlerine dayandırmıştı, ama karakter ve birim isimlerinin, üs lokasyonlarının hayali olması dava açılması riskini azaltıyordu. Aslında, *Madde 22*'deki karakterlere ilham veren havacıların hiçbiri itiraz etmemişti. Ama 1962 baharının ilerleyen günlerinde romanda *yer almayan* biri, yer aldığını sandığı için onu dava açmakla tehdit etti. Bu kişi Heller'ın 'Anabaptist' papazı Robert Oliver Shipman'la (romanın büyük kısmında R.O. Shipman olarak bahsedilen bir karakter) aynı ismi paylaşıyordu.

Shipman karakteri edebi bir kimlik edinmişti bile ve Heller kitabın farklı versiyonlarının okuyucuların kafasını karıştırmasını istemiyordu. Heller gerçek Shipman'la hiç tanışmamıştı, ama isim ve geçmişlerindeki benzerlikler yüzünden ismi A.T. Tappman olarak değiştirdi; tüm kitabın yeniden dizilmesini engelleyen bir başka yedi harfli isim. Bu önemli değişiklik Simon and Schuster'ın çıkardığı altıncı ve daha sonraki bas-

kılarda ve 1962'den itibaren yayınlanan Dell kitle pazarlama karton kapaklı edisyonunun tüm baskılarında geçerli oldu. Jonathan Cape'in daha sonra İngiltere'de yayınlanan ilk baskısı da aynı değişikliği içeriyordu ama Transworld çok sayıda basılan, ucuz, karton kapaklı versiyon on yıllar boyunca ilk ismi kullanmaya devam etti.

Bu ihtilaf şirket içinde kaldı ve Simon and Schuster ekibi kısa zamanda halka açık pazarlama kilometre taşlarına döndüler. Şirketin reklam çalışmaları, kitap yayınlandıktan bir sene sonra *New York Times*'ta sekiz sütuna, tam sayfa "Mutlu Yıllar *Madde 22*" reklamı ile devam etti. Diğer reklamlarda olduğu gibi, Nina Bourne'un bizzat Richard Simon'dan öğrendiği kendine has tarza sahipti; romanın hikâyesini öğrenmek üzere okuyucuyu yayınevinin içine getirme fikri. Bu, tıpkı bir dosta mektup yazmak gibi, kişisel bir yaklaşımdı. Ya da, Bob Gottlieb'in deyişiyle: "halkı içeriye getirmek, okuyucuya sırlarını açmak. Bir şeyler icat etmek yerine insanlarla konuşuyordunuz, belli bir kitap hakkında gerçek duygular ortaya çıkarıyordunuz." Reklamlar –bugünün maliyetleriyle imkânsız bir girişim– hesaplı değil, sezgiseldi, ama sonunda *Madde 22* tutuldu.

Haber yayılırken, kitaba halkın ilgisi ve akademik ilgi büyümeye devam etti. Postmodern deneysel yapısı, eleştirel araştırmaya layıktı ve hiciv, savaş sonrası askerlik kurumuna kuşkuyla bakan öğrencilerin (ve profesörlerin) ilgisini çekiyordu. Ama *Madde 22*'nin çağdaş bir klasiğe dönüşmesi ve "Madde 22" tabirinin kültürümüze işlemesi konunun evrenselliğine dayanıyordu. Nelson Algren'in 23 Haziran 1962'de, *Chicago Daily News*'ta yayınlanan eleştirisinde belirttiği gibi, Heller'ın askeri lider parodisi aynı zamanda bir iş dünyası yöneticisinin parodisiydi, ya da bürokrasi makinesindeki herhangi bir yöneticinin parodisi. Kitap dünyasının ötesinde, serbest köşe yazarları da *Madde 22*'nin arkasına geçti ve bunların arasında Richard Starnes, Murray Kempton ve Ralph Gleason var-

dı. Starnes –muhafazakâr *New York World Telegram* için yazan muhafazakâr bir siyasi kōşe yazarı– romanın evrenselliğinin ideolojik önyargıları aşabildiğine dair yeterli kanıttır. Aslında, Heller yayıncılık sektörünün güçlüklerini aşarak Starnes'ın edebi ölümsüzlüğe dair kehanetini gerçekleştirmişti: "Bence Yossarian çok uzun süre yaşayacak."

JONATHAN R. ELLER American Thought (Amerikan Düşüncesi) Enstitüsü, Indiana Üniversitesi Sosyal Bilimler Okulu'nda (IUPUI) İngilizce profesörü ve kıdemli düzyazı editörüdür. Bu makalenin bazı kısımları "Bir Pazar Yakalamak: Madde 22'nin Yayın Tarihi" (Prospects 17 (1992), 475-525) adlı makalesinde de yayınlanmıştır.

MADDE 22'Yİ YAKALAMAK

Joseph Heller

Romanın fikri bir anda, tek bir ilham halinde geldi. Bir roman yazmak istediğim sonucuna varmıştım ve iki sene Pennsylvania'da, üniversitede ders verdikten sonra New York'a taşınmak bu hevesimi yine uyandırmıştı. Ama romanın ne hakkında olacağını bilmiyordum. Sonra bir gece *Madde* 22'nin açılış cümleleri aklıma geldi; karakterin adı, Yossarian dışında her şey: "İlk görüşte aşktı bu. Papazı görür görmez, ona çılgınlar gibi âşık oldu."

Aklıma sözel imgeler akın etti. Gece gece kalktım ve evi adımlayarak düşündüm. Ertesi gün çalıştığım küçük reklam ajansına döndüm, ilk bölümü yazdım, o haftayı bölümü düzelterek geçirdim ve sonra edebi temsilcime gönderdim. Kitabı planlamak bir sene, yazmak yedi sene aldı ama o gece gelen ilhamla hemen hemen aynı kaldı.

İlhamın nereden geldiğini bilmiyorum. Birtakım faktörleri

bilinçli olarak derlediğimi biliyorum ama bilinçdışı unsur da çok güçlüydü. Hemen hemen aynı anda "Madde 18" tabirini uydurdum, daha sonra, Leon Uris'in *Mila 18*'inin benim kitabımla hemen hemen aynı zamanda çıkacağını keşfettiğimiz zaman Madde 22 olarak değiştirilecek olan tabir. Başta, Madde 22'ye göre sansürle görevli her subay sansürlediği her mektuba adını yazmak zorundaydı. Sonra, yazmaya devam ederken, bilinçli olarak kendi kendiyle çelişen durumlar aradım ve sanatsal icatlar devreye girdi. Madde 22'nin uygulama alanlarını gittikçe genişleterek sosyal sistemin gittikçe daha fazlasını kapsamasını sağladım. Madde 22 bir kanun oldu: "onlar" bize her şeyi yapabilir ve biz "onların" bunu yapmasını engelleyemeyiz. Son kullanım felsefi: Yossarian Madde 22 diye bir şey olmadığına ikna olmuş, ama insanlar var olduğuna inandığı sürece fark etmez.

Kitaptaki yaklaşımların hemen hiçbiri –hükümet görevlilerinin kuşkuculuğu ve güvensizliği, çaresizlik ve kurban olma hissi, çoğu hükümet kuruluşlarının yalan söylediğini fark etmek– benim II. Dünya Savaşı'nda havacı bombardımancı olarak yaşadığım deneyimlerle çakışmıyordu. Kitaptaki savaş ve hükümet karşıtı duygular II. Dünya Savaşı'ndan sonraki döneme ait: Kore Savaşı, ellilerin soğuk savaşı. O dönemde halkın inancı darmadağın oldu ve bu *Madde 22*'yi öyle etkiledi ki, romanın kendisi neredeyse darmadağın oldu. *Madde 22* yapısal olarak olmasa da, romanın ideolojisi açısından bir kolajdı.

Hiç farkında olmadan, edebiyatta bir hareketin parçası olmuştum. Ben *Madde 22*'yi yazarken J.P. Donleavy *Zencefil Adam*'ı, Jack Kerouac *Yolda*'yı, Ken Kesey *Guguk Kuşu*'nu, Thomas Pynchon *V.*'yi, Kurt Vonnegut ise *Kedi Beşiği*'ni yazıyordu. Hiçbirimizin diğerlerinden haberi olduğunu sanmıyorum. Ben diğerlerini kesinlikle bilmiyordum. Sanattaki eğilimi şekillendiren hangi güçlerse, yalnızca beni değil, hepimizi etkiliyordu. *Madde 22*'deki çaresizlik ve zulüm altında olma hisleri, Pynchon ve *Kedi Beşiği*'nde de çok güçlüdür.

Madde 22 psikolojikten çok siyasiydi. Kitapta, Hitler'e karşı verilen savaşa karşıtlık veri kabul ediliyordu. Kitap bunun yerine bir adamla üstleri, kendisi ile kendi kurumları arasındaki çatışmaları işliyordu. Asıl mücadele, insan, onu tehdit edenin, ezenin kim olduğunu bile bilmediği halde bir gerilim, bir düşman, sonu belirsiz bir çatışma olduğundan eminken gerçekleşiyor.

Madde 22, Vietnam Savaşı'nın ahlaki yozluğunun açığa çıktığı dönemde üniversite öğrencilerinin dikkatini çekti. Yoz, saçma ve keçi gibi inatçı bir kurum olarak ordu, o savaş bağlamında işlenebilirdi. Vietnam talihli bir tesadüftü; benim için talihli, insanlar için değil. Altmışların ortasında ve sonlarına doğru, karton kapaklı *Madde 22* on iki baskıdan hemen hemen otuza çıktı.

Dönemin ruhunda bir değişim vardı, yeni, sağlıklı bir saygısızlık ruhu. Amerikanizm palavralarının zırvalıktan ibaret olduğu hissi yaygındı. İlk olarak, işe yaramıyorlardı. İkinci olarak, doğru değillerdi. Üçüncü olarak, onları dile getiren insanlar da onlara inanmıyordu. Madde 22 tabiri geniş bir bağlam yelpazesinde gittikçe daha sık kullanılır oldu. Zaten var olan bir tabiri kitabın başlığı olarak kullandığıma inanan insanlarla karşılaşmaya başladım.

Romanda, öyle ya da böyle, herkes belli bir ortamın merhametine kalmış. Bireyin kendi toplumuna karşı olduğu durumlarla başlıyorum ve toplumun kendisinin anlaşılmaz bir şeyin, ya herhangi bir tasarımı olmayan ya da mantık sınırlarının ötesinde bir tasarımı olan bir şeyin ürünü olduğu durumlara geçiyorum.

Kitabı başlarında Teğmen Dunbar ile Yossarian arasında bir diyalog geçiyor. Papaz hakkında konuşurlarken Yossarian, "Ne şekerdi, değil mi? Belki ona üç oy hakkı vermeliler," diyor. Dunbar da, "Onlar kim?" diye karşılık veriyor. Bir iki sayfa sonra Yossarian, Clevinger'a, "Beni öldürmeye çalışıyorlar," diyor ve Clevinger soruyor, "Onlar kim?"

İşin başındakiler bu anonim "onlar", gizemli "onlar". "Onlar" kim? Ben bilmiyorum. Kimse bilmiyor. "Onlar"ın kendisi bile bilmiyor.

The Sixties'den, ed.Lynda Rosen Obst (New York: Random House/Rolling Stone Press, 1977), s.50, 52.

MADDE 22'NİN 1994 BASKISININ ÖNSÖZÜ

Joseph Heller

1961'de, *The New York Times* sekiz sütunlu bir gazeteydi. Ve o senenin 11 Kasım'ında, *Madde 22*'nin resmi yayın tarihinden bir gün sonra, gazetenin kitap tanıtım sayfasında beş sütun genişliğinde, sayfayı boylu boyunca kaplayan sıradışı bir ilan yayımlandı. İlanın görüntüsü müthişti. O günkü, bir başka yazara ait kitabın tanıtımı, çapraz bulmaca ve başka her şey kat yerine doğru sıkışmıştı. İlanın başlığı şuydu: AÇMAZ NEREDE? Ve ilanın tepesinde, yüzünde bir panik ifadesi ile, yan taraftaki belirsiz tehlikeye bakarak kaçmakta olan üniformalı bir adam karikatürü vardı.

Bu *Madde 22*'nin ilanıydı. İlan metnine yirmi bir kişinin, çoğu edebiyat ve yayın dünyası ile ilişkili, tanınmış insanların övgüleri serpiştirilmişti. Bu kişiler yayımlanmadan önce romanı almış, okumuş ve övgü dolu yorumlar yapmışlardı.

Romanın yayımlanmasından birkaç gün sonra, *The Nation*'da, Nelson Algren'in romanla ilgili bir yazısı çıktı (Nelson Algren benim temsilcimin müşterilerindendi ve temsilcim romanımı okumasını istemişti). Algren o yazıda *Madde 22*'den, "senelerdir yayımlanan en iyi roman" diye bahsediyordu. Chicago'da yayımlanan bir gündelik gazeteden Studs Terkel de aynı ölçüde iltifatlarla dolu sözcüklerle kitabı okuyucularına tavsiye etmişti.

Romanın yayımlanmasına bu kadar ilgi gösterilmesi, daha çok temsilcim Candida Donadio ile editörüm Robert Gottlieb'in çalışkan hevesi ve takdiri sayesindeydi. Bu yeni baskıyı, paha biçilmez yeteneklere sahip meslektaşlarım ve yandaşlarım olarak, onlara adıyorum.

O gün *Times*'da romanla ilgili bir yazı çıkmadı. Ancak, *The Herald Tribune*'da Maurice Dolbier roman hakkında şöyle diyordu: "Vahşi, etkileyici, şok edici, komik, fırtına gibi esen, heyecan verici, devasa, macera treni gibi bir kitap."

Bilinmeyen bir yazarın yazdığı bu savaş romanının *The Herald Tribune* yazarı tarafından tanıtılmış olması, tamamen bir tesadüftü. Bay Dolbier'in röportaj yaptığı, çok daha fazla tanınan bir yazar olan S. J. Perelman tam da o günlerde yeni kitabını yayımlamıştı. Yayıncısı Simon & Schuster benim de yayıncımdı ve onun kitabından sorumlu editör benim de editörümdü; Bob Gottlieb. Dolbier'in röportajda sorduğu bir

soruya yanıt olarak Bay Perelman, editörünün tavsiye ettiği *Madde 22* adlı bir romana dalmış olduğunu söylemişti. Daha sonra bana anlattığına göre Bay Dolbier ofisine dönmüş, kitabı, hakkında bir yazı yazmak için okumaya zaman ayıramayacağına karar verdiği kitaplardan oluşan bir yığının içinde bulmuştu. Gottlieb olmasaydı Perelman olmazdı ve Perelman olmasa Dolbier'in yazısı da olmazdı.

Dolbier olmasa *Times* da olmazdı. İki hafta sonra, Bay Dolbier sayesinde, gündelik *Times*'ın yazarı Orville Prescott da kitaptan övgüyle bahsetti. Prescott, okuyanların romanı kolay

kolay unutamayacağını söyledi ve onu şu sözlerle tanımladı: "Keyif verdiği kadar öfkelendirecek, göz kamaştırıcı bir roman."

İstesek, anlatılanların devamına tarih diyebiliriz; ama kolayca yanlış anlaşılabilecek bir tarih. Roman ödül kazanmadı, çoksatanlar listelerine de giremedi.

Ve Bay Prescott'un öngördüğü gibi, aldığı her övgüye karşılık bir de yergi gördü. Yirmi beş sene sonra, geriye dönüp romana baktığında bana göre yıllardır Amerikan edebiyatı üzerine yazan en sezgili, en istikrarlı yorumcu olan John Alridge, *The New Republic*'te çıkan son derece zeki yorumu ile ilgili olarak Robert Brustein'ı, kendisinden sonraki eleştirilere söyleyecek söz bırakmadığı için kutladı. Bay Alridge, *Madde 22*'yi ilk okuyanların, "kitabı sevmelerini sağlayan sebeplerin, diğerlerinin nefret etmesine yol açan sebeplerle aynı olduğunu," söyledi.

Romanı kötüleyenler genelde zehir gibi bir dil kullanıyorlardı. *Times*'ın pazar gazetesinde, arka tarafta, ancak takip edenlerin fark edebileceği kadar küçük bir yazıda, yazar (tesadüf eseri benim temsilcimin müşterisi olan bir yazar) romanın "yetenek ve sağduyu yoksunluğundan muzdarip", "tekrara düşen ve tekdüze", "başarısız", "duygusal bir çorba" olduğuna ve aslında roman sayılamayacağına karar vermişti. Saygıdeğer *The New Yorker*'da, normalde caz müziği hakkında yazılar yazan bir gazeteci, kitabı Mitchell Goodman'ın benzer bir arka plana sahip romanına benzetip kitabın "yazılmış gibi bile durmadığına; bunun yerine kâğıda haykırıldığı izlenimini bıraktığına," romanı okuduktan sonra akılda kalanın "ekşi esprilerden bir çer çöp yığını," olduğuna ve yorumun sonunda Heller'ın "kendi kahkahaları içinde yüzerek, sonunda kendi kahkahaları içinde boğulduğuna," karar verdi. (Bunu yazarken de kahkahaya boğulmak üzereyim.)

Romanın o sene, *Times*'ın yayınladığı, Noel tatili için tavsiye edilen yüzlerce kitabın arasına girdiğini ya da yaz kitabı

olarak seçilen diğer yüzlerce kitap arasında yer aldığını hatırlamıyorum.

Ama 1962 yazının sonlarına doğru, *Times*'ın pazar gazetesinin çok satanlar sayfasında, o sırada "In and Out of Books" adlı düzenli bir köşesi olan Raymond Walters, New Yorkluların en çok konuştuğu underground kitabın *Madde 22* olduğunu bildirdi. (O sene en çok reklamı yapılan kitaptı ama yine de underground sayılıyordu.) Kısa süre sonra, *Newsweek* aynı minvalde, bir sayfadan uzun bir yazı yayınladı. Daha sonra o yaz ilk defa bir televizyon programına çağırıldım. Davet edildiğim program, o sıralar daha çok bir varyete gösterisi olan *Today* adlı şovdu. O aralar programda geçici sunuculuk yapan John Chancellor, Kremlin'deki muhabirlik görevinden yeni dönmüştü ve sunuculuk görevini, yalnızca kendi seçtiği kişilerle röportaj yapma şartıyla kabul etmişti.

Programdan sonra stüdyonun yakınında bir barda, bugüne dek hiç olmadığı kadar erken bir saatte kadeh kadeh martini içiyordum ki Chancellor içeri girip bana, kendi bastırdığı yapışkanlı etiketlerden bir paket verdi. Etiketlerin üzerinde, YOSSARIAN YAŞIYOR yazıyordu. Bu etiketleri gizlice NBC binasının koridorlarına, yönetici tuvaletlerine yapıştırdığını itiraf etti.

Sonra eylül geldi, kitabın karton kapaklı edisyonu basıldı ve nihayet, halkın ilgisi öyle çoğaldı ki tüm o detaylı tanıtım ve dağıtım stratejilerine rağmen yayıncı firma Dell hayretler içinde kaldı. Orada çalışanlar satış rakamlarına inanmakta ve baskı yetiştirmekte bir süre güçlük çektiler.

Karton kapaklı edisyonu basan yayıncılar, yüz binlerce basıyorlardı. 300.000 adetlik ilk baskıdan sonra, eylül ile sene sonu arasında beş baskıya daha girdiler ve kasım ile aralıkta ikişer baskı yaptılar; 1963 yılının sonuna gelindiğinde çoktan on birinci baskıya ulaşılmıştı. İngiltere'de, genç, girişimci editör Tom Maschler'in gözetiminde, en baştan beri böyle oldu. O

sıralarda, İngiltere çoksatanlar listesi henüz yeniydi ve gelişmemişti, ama *Madde 22* hızla tepeye tırmanmıştı.

Madde 22'nin tarihi, benim için romanı yazmaya başladığım 1953'e kadar uzanıyor. Romanı yazmaya o sene başlamıştım. O sıralar bir yüksekokul olan Pennsylvania Üniversitesi'nin İngilizce kompozisyon bölümünde iki sene eğitmenliğin ardından New York'ta, küçük bir reklam ajansında metin yazarı olarak çalışıyordum. İlk önce, dehşet bir onaylanma ihtiyacıyla, *Esquire* ve *The Atlantic* dergilerinde yazdığım kısa öyküler sayesinde tanıdığım edebi temsilcilere giriş bölümünü gönderdim. Temsilciler yazdıklarımdan etkilenmedi ama oradaki genç bir asistan, Bayan Candida Donadio etkilenmişti ve gönderdiğim bölümü, "yazılış sürecindeki romanlar"dan özetler yayınlayan birkaç dergiye göndermek için izin aldı.

Giriş bölümü, 1955'te, üç ayda bir yayımlanan *New York Writing*'in 7. sayısında çıktı (o sayıda aynı zamanda, takma isim altında, yazılış sürecindeki bir başka romanın özeti çıkmıştı: Jack Kerouac'ın *Yolda*'sı.) Tanınmış yayınevlerinden birkaç editör ilgilendiklerini belirten, övgü dolu mektuplar gönderip çalışmama devam etmem için beni cesaretlendirdiler. Artık romanı tamamlamanın, başta öngördüğümden çok daha uzun bir zaman gerektireceğini gerçekçi bir biçimde görebiliyordum.

1957'de, 270 daktilo sayfası yazdığım sırada, *Time* dergisinde çalışmaya başladım. Gündüz gizli gizli romanımla ilgili notlar almadığım zamanlarda reklam-satış sunumları yazıyor, geceleri de romanım üzerinde çalışıyordum. Bu arada Candida Donadio seçkin bir temsilci olarak ün yapıyor, Amerikan yazarlarından son derece etkileyici bir müşteri portföyü oluşturuyordu. Bitmemiş müsveddeyi birkaç yayıncıya göndermenin akıllıca olacağı konusunda anlaştık. İkimizin de çok önemsediği bu romanın yayın potansiyeli hakkında bir fikir edinmek istiyorduk. Candida, Simon & Schuster'dan yeni, genç bir editörle görüştü. Onun yeniliklere diğerlerinden daha

açık olacağını düşünüyordu. Editörün adı Robert Gottlieb'di ve Candida haklı çıktı.

Gottlieb müsveddeyle meşgul olurken, ben cömert *Time* dergisinin verdiği dört haftalık yaz tatilinde kitabı yeniden yazmaya başladım. Gottlieb ve ben öğle yemeği için buluştuğumuzda esas amacının mizacımı tartmak ve birlikte çalışacağı bir yazar olarak ne kadar yumuşak başlı olduğumu belirlemek olduğunu anladım. Gottlieb'in daha sonra yapmak zorunda olacağını düşündüğü birtakım genel değişiklik önerilerinden incelikle bahsetmesini dinledikten sonra böbürlenerek, onların hepsini zaten yaptığıma inandığımı söyledim ve yeni yazdığım sayfaları uzattım.

Bu kadar genç biriyle çalışmaya itiraz edebileceğim endişesi ile beni şaşırttı; sanırım o yirmi altı yaşındaydı, ben ise otuz dört. Daha sonra, hem onun hem de Simon & Schuster'daki en yakın çalışma arkadaşı Nina Bourne'un, benim sahip olduğumu bile bilmediğim kuşkumdan ürktüklerini duyduğumda çok daha fazla şaşırdım. En başından beri Gottlieb'den hiçbir zaman kuşku duymamıştım ve daha sonra Alfred A. Knopf'un başına geçen, sonra da *The New Yorker* dergisinin editörü olan Gottlieb'in bir daha herhangi birinden ürktüğünü de hiç sanmıyorum.

Onun hakkında hâlâ hatırladığım en hoş şey, benden bir taslak istememesi ve sadece üçte birini gördüğü bu romanın nereye gittiğini sormamasıydı. Yaptığım sözleşme on beş bin doların yarısının, ihtiyacım olmamasına rağmen, imza sırasında avans olarak verilmesini gerektiriyordu; kalanı da roman tamamlanıp teslim alındığında ödenecekti.

Muhtemelen ben onun ilk romancısıydım; ama bu, yayınladığı ilk roman olmayacaktı; romanımı bitirmek için ihtiyaç duyduğum üç sene içinde, başka yazarlar tamamlanmış müsveddelerle geldiler ona. Muhtemelen Candida'nın da ilk müşterisiydim. *Madde 22*'nin başarısı benim kadar onları da mutlu

etti ve o zamandan bu yana üçümüz o günleri hatırladıkça güleriz.

28 Şubat 1962'de, gazeteci Richard Starnes *The New York World-Telegram*'da, sınırsız övgüler dolu bir yazı yayınladı. Yazısı şu sözlerle açılıyordu:

"Bana kalırsa Yossarian daha çok uzun süre yaşayacak."

Övgüsü beklenmedikti; çünkü Bay Starnes, genelde yerel politikalarla ilgilenen ciddi bir gazeteciydi ve *World-Telegram* son derece muhafazakâr olarak bilinirdi.

Bugüne dek, ondan beklemediğim ve talep etmediğim onayı için Bay Starnes'a minnet duydum. Öngörüsünün doğruluğu için çok yaşasın. Yossarian gerçekten de çok uzun süre yaşadı. *World-Telegram* ise tarihe karıştı. O, ilk reklamda adı geçen insanların çoğu öldü, kalanlarımız da yolda.

Ama romanın sonunda Yossarian hayattaydı. Film nedeniyle, romanı dikkatle okuyanların bile zihinlerinde denizde, sarı şişme bot içinde, özgürlüğe doğru kürek çektiği sahne kaldı. Kitapta Yossarian o kadar ileri gitmiyor ama yakalanmıyor ve ölmüyor. Yeni tamamladığım ikinci kitap *Closing Time*'da (aynı kaçan çizgi adam yine kapakta, yalnız bu sefer kafasında bir iş adamı şapkası var ve bastonla yürüyor) hâlâ hayatta, kırk yaş daha büyük, ama kesinlikle var. "Herkesin bir gün ölmesi gerek," diye hatırlatıyor Yossarian'ın doktor arkadaşı. "Herkesin!" Ama bir üçüncü kitap yazarsam, sonunda Yossarian yine hâlâ hayatta olacak.

Kabul etmeliyim, eninde sonunda, artık yetmiş yaşına gelen Yossarian'ın ölmesi gerekecek. Ama benim elimle değil.

–JOSEPH HELLER, 1994
East Hampton, New York

İKİNCİ KISIM

Diğer Sesler

ROBERT BRUSTEIN (1927-) *Madde 22*'nin edebiyat dünyasındaki önemini savunan ilk ünlü eleştirmenlerde biriydi. Kitabın yayınlanmasından yaklaşık bir ay önce Simon & Schuster'dan Nina Bourne'a yazarak Heller'ın ustalıklı kara mizahını ve zamanımızın temel kötülüklerini koruyan yüzeysel yanılsama perdesini yırtma yeteneğini övdü. *The New Republic*'in tiyatro eleştirmeni olarak uzun kariyerinin ilk senelerini süren Brustein 13 Kasım 1961 sayısında aşağıdaki eleştiriyi yazdı.

KAÇIK BİR DÜNYADA HAYATTA KALMANIN MANTIĞI

Robert Brustein

> Ne pahasına olursa olsun hayatta kalmanın, varoluşun sonu olduğunu iddia eden insan ahlaki olarak ölmüştür, çünkü hayata anlam veren tüm diğer değerleri feda etmeye hazırdır.
>
> –SIDNEY HOOK

> "Çünkü dizlerinin üzerinde yaşamaktansa dimdik ayakta ölmek yeğdir," diye terslendi Nately zafer ve inançla, çalımla. "Herhalde bu deyimi daha önce duymuşsundur." "Evet, kesinlikle duydum," dedi hain ihtiyar, yine gülümseyerek. "Ama korkarım sen ters anlamışsın. Dizlerinin üzerinde ölmektense dimdik ayakta yaşamak yeğdir. O deyimin aslı böyledir."
>
> –*MADDE 22*

Tüm olağanüstü komedi eserleri gibi –bu eserin İngilizcedeki en acı, en komik eserlerden biri olduğunu savunmaya hazı-

rım– *Madde 22* de sıradışı, ama kesinlikle ikna edici bir içsel mantığa dayalı. İlk sayfalarında, hasta numarası yaparak bir hastanede yatan Hava Kuvvetleri subaylarına rastladığımızda –biri er mektuplarındaki tüm zarf ve sıfatları sansürlüyor ve sansürleyen memurun adını 'Washington Irving' olarak imzalıyor; bir diğeri zamanın daha yavaş geçerek hayatını uzatması için sıkıcı Texaslılarla sıkıcı sohbetler yapıyor; bir başkası masum görünmek için yanaklarının içinde at kestaneleri saklıyor– Joseph Heller'ın karakterlerinin çoğunun, tüm geleneksel standartlara göre, deli olduğu çok açık görünüyor. 1) En çılgın şeylerin en mantıklı şeyler olduğuna, 2) asıl mantıksal tutarlılıktan yoksun olanın bizim geleneksel standartlarımız olduğuna bizi hemen ikna edebilmesi Bay Heller'ın yeteneğinin zaferi. Aralarındaki en aklı başında kaçık, saçmalıyormuş gibi görünen merkezi karakteri: II. Dünya Savaşı sırasında Pianosa adlı uyduruk İtalyan adasındaki bir üste görevli, Yüzbaşı John Yossarian adlı, Suriye kökenli Amerikalı bombardımancı. Meslektaşı olan diğer subaylar hayatta kalmakla pek ilgilenmez gibi görünseler ve üstlerinin çoğu Yossarian'ın hayatta kalma çabalarına açıkça düşmanlık gösterseler de, Yossarian'ı güdüleyen tek şey çaresiz bir hayatta kalma çabası:

> İğrenç, bulanık bir savaştı ve Yossarian onsuz da yaşayabilirdi; belki sonsuza dek yaşardı. O savaşı kazanmak için Yossarian'ın vatandaşlarından yalnızca küçük bir kısmı canlarını feda edebilirdi ve Yossarian onlardan biri olmayı arzulamıyordu. ... İnsanların ölmesi gerekliydi; ama hangi insanların öleceği tamamen koşullara bağlıydı ve Yossarian koşullardan başka her şeyin kurbanı olmaya razıydı.

Bu çılgın anekdotlar, bölümler ve karakter portreleri yamalı yorganındaki tek tutarlı hikâye, Yossarian'ın koşulların kurbanı olmaktan kaçınmak için gösterdiği muazzam çaba –ihtiyat, korkaklık, meydan okuma, hile, manevra ve isyan,

hasta numarası yapma, aptalı oynama, birliğin yemeğini çamaşır deterjanıyla zehirleme– ve 'koşullar' adı verilen bu güç kitapta Madde 22 ile temsil ediliyor. Çünkü Madde 22, yetkililerin kendi zalim kaprisleri uğruna sizin haklarınızı ihlal etmelerine izin veren yazılmamış bir kural; kısacası, kötücül, mekanik ve beceriksiz bir dünyadaki mutlak şer ilkesi. Madde 22'yle adalet alaya alınıyor, masumiyet kurban ediliyor ve Yossarian'ın filosu Hava Kuvvetleri kurallarının dayattığından iki kat fazla görev uçuşu yapmak zorunda kalıyor. Madde 22'nin kovaladığı Yossarian ekip üyelerinin korkunç bir şekilde katledilmesine, en yakın arkadaşlarının yok edilmesine acı içinde tanık olmak zorunda kalıyor ve sonunda, üniforması ölümün eşiğindeki topçusunun iç organlarıyla lekelendikten sonra, kendi ölüm korkusu o kadar yoğunlaşıyor ki üniforma giymeyi reddediyor ve madalyasını çıplak saf tutarak alıyor. Bu noktadan itibaren Yossarian'ın mantığı o kadar sadeleşiyor ki herkes onun deli olduğunu düşünüyor çünkü bu mantık onu yok etmek için çabalayan bir dünyada onu hayatta tutmaya kararlı, salt hayatta kalma mantığı.

Bu mantığa göre Yossarian dört yandan düşman güçlerce kuşatılmış; düşmanları milletlerine göre değil, onu öldürtme yeteneklerine göre ayrışıyor. Dolayısıyla Yossarian yara alan uçağına ateş eden Almanlara karşı kör, çarpıcı bir öfke hissediyor elbette ama hayatı ve refahı üzerinde gelişigüzel bir otorite uygulayan kendi vatandaşlarına karşı da aynı ölçüde derin bir nefret duyuyor. Dolayısıyla Heller'ın dev karakter dizisi komik kötücüllüklerle, *genus Americanus*la doluyor ve bunlar öyle cüretli bir grotesklikle betimleniyor ki, bir şekilde karikatürü tamamen aşıp, son derece gerçekçi karakterlere dönüşüyorlar. Bunların arasında, Yossarian'ın komutanı Albay Cathcart var. Fotoğrafının *Saturday Evening Post*'ta yayınlanması Albay Cathcart için öyle büyük bir hırsa dönüşmüş ki, adamlarını her tehlikeli görev için aday gösterebiliyor ve brifing toplantıları sırasında dualar ettiriyor ("Bu Tanrı'nın

Krallığı ya da Ölüm Vadisi saçmalıklarını istemiyorum. Hepsi çok olumsuz... Daha sıkı bir bombardıman düzeni için dua edemez miyiz?") ve bu fikirden ancak askerlerin aynı Tanrı'ya dua ettiğini öğrendiğinde vazgeçiyor. Diğer karakterler, Moral Hizmetler Teşkilatı'nın başında olan ve stratejik hedefi filo komutanı General Dreedle'ın yerini almak ve ABD Hava Kuvvetleri'ndeki tüm bombardıman filolarını ele geçirmek olan General Peckem ("Düşmana bomba atmak moral hizmet değilse, bu dünyada moral hizmet olan ne var ki?"); filonun istihbarat subayı olan ve rakibini huzursuz etmek için Muhteşem Sadakat Yemini Haçlı Seferi'ni başlatarak tüm subayları kurşun geçirmez yeleklerini ve maaş çeklerini her aldıklarında, saçlarını her kestirdiklerinde yeni bir yemin imzalamaya zorlayan (rakibi dışında; imzalamayınca da onu Komünist ilan eden) Yüzbaşı Black; geçit alaylarının şampiyonu, mükemmel saflara duyduğu hayranlık sebebiyle kusursuz doksan derecelik dönüşler başarmak için her askeri öğrencinin beline nikel alaşım miller vidalamayı planlayan Teğmen Scheisskopf ve daha pek çok sadist subay, eğlence peşinde askeri inzibatlar, Ceza İşleri Tahkikat Birliği'nin beceriksiz ajanları, ki iki tanesi gülünç özel dedektifler gibi odalara dalıp çıkarak kitap boyunca Washington Irving'i arıyorlar ve sonunda suçu masum papazın üzerine atıyorlar.

Yossarian'ın düşmanları bunlar; hepsi tek bir abartılı mizaha indirgeniyor ve hepsi insan hayatına karşı tamamen mekanik tavırlarıyla betimleniyorlar. Heller bu tür askeri düşünce tarzına karşı derin bir nefret duyuyor; bu düşünce tarzı daha sonra Disiplin Kurulu'nun önünde Heller'ın (ve onların) düşmanlığını hem komik, hem de korkutucu bir biçimde açığa vuran kaçıkça bir sahnede masaya yatırılıyor. Ama ordudan çok daha büyük güçlere savaş açmış olan Heller kitabına bir savaş romanından çok daha geniş anlamlar vermiş. İtalyanların intikamın soğuk yenen bir yemek olduğu inancını paylaşıyormuş gibi görünen yazar hınçlarını o kadar uzun süre

beslemiş ki, savaş sonrası Amerikan dünyasını da kapsamış. Grotesk komedi aracılığı ile, Heller kitle toplumumuzun riyakârlığıyla, ikiyüzlülüğüyle, zalimliğiyle ve aptallığıyla –diğer birkaç duyarlı Amerikalının öfkeden nutkunun tutulmasına sebep olan nitelikler– yüzleşmek için bir yol buluyor ve bir tür hokkabazlık mucizesiyle Pianosa zamanımızın makrokozmik saçmalıklarının mizahi bir mikrokozmosuna dönüşüyor. Böylece, yazar Juvenalvari eleştiri kırbacını hükümet destekli tarıma (ve 'kazanmadığı her kuruşu yetiştirmediği alfalfa miktarını arttırmak için yeni tarlalara yatıran' çiftçilere); petrol zengini topraklarından sürülen Amerikan yerlilerinin istismarına; kendini beğenmiş psikiyatristlere; bürokratlara ve vatanseverlere; paragöz savaş dullarına; neşeli Amerikan delikanlılarına; ve özellikle, en kindar bir biçimde, savaş vurgunculara doğru sallıyor.

Tüm kurumsal kapitalizm hizbine düzenlediği bu mizahi saldırı, birliğin iaşe subayı olan Milo Minderbinder'ın fantastik maceralarında ve iyi huylu Jonsonvari açgözlülük paradigmasında cisimleşiyor. Savaşı bir ticari temele oturtmak isteyen Milo, küresel yiyecek arzını ele geçiren bir sendika oluşturmuş ve bu yiyecekleri muazzam kârla ordunun yemekhanelerine satıyor. Kazandığı başarıyla başı dönen Milo (yaptığı anlaşmalar onu Sicilya'nın her kasabasında belediye başkanı, Oran Şah Yardımcısı, Bağdat Halifesi, Şam İmamı ve Arap Şeyhi yapmış) işini genişleterek özel ordu kuruyor ve bu orduyu en çok parayı verene kiralıyor. Milo kariyerinin zirvesine, Almanlarla yaptığı anlaşmayı yerine getirip, kendi üssünü bombaladığında ulaşıyor; uçaklarını Pianosa kontrol kulesinden kendisi yönetiyor ve eylemini heyecan verici bir savaş narasıyla mazur gösteriyor: "Sendikanın çıkarına olan vatanın çıkarınadır." Milo savaş meydanını özel girişimin ellerine teslim etme çabası başarılı olmak üzereyken ölümcül bir hata yapıyor; tüm Mısır pamuk pazarını ele geçirmiş ama malları hiç kimseye satamıyor. Sahip olduğu pamuğu çikolata

kaplı pamuk olarak kendi yemekhanesine satmayı başaramayan Milo sonunda Yossarian tarafından Amerikan hükümetine rüşvet verip pamuğu almalarını sağlamaya ikna ediliyor: "Başın derde girerse herkese ülkenin güvenliğinin güçlü bir yerel Mısır pamuğu spekülasyon sektörüne bağlı olduğunu söyle." Minderbinder'la ilgili bölümler –genellikle Amerikan açgözlülüğüne eşlik eden vatanperver söylemi hicvederek ve böylece idealizm ile ekonominin temel uyuşmazlığını göstererek– tüm kitabın usulünü ortaya koyuyor; fars-fantezi tekniği aracılığıyla ikiyüzlülüğün amansızca alaya alınması, ki bunun da altında hiciv iblisi yatıyor ve şişko popoları kor kızıl yabayla dürtüklüyor.

Operada Bir Gece'den bu yana görülen en acayip sekansların bazılarına sahip olmasına rağmen, *Madde 22*'nin son derece ciddi bir eser olduğu çok açık olmalı. Heller kesinlikle Marx Biraderler, Max Schulman, Kingsley Amis, Al Capp ve S.J. Perelman'la bazı teknik benzerlikler taşıyor, ama Nathanael West'inkine yaklaşan iğneleyici zekâsı salt komik olanın yüzeyini delerek acımasız bir yükselme hırsı, tüyler ürpertici bir zulüm ve insan hayatına karşı alçakça bir aldırışsızlık dünyasını teşhir ediyor; özetle büyüteç tutulmuş, daha keskin gerçekleri yansıtacak şekilde çarpıtılmış, kendi dünyamız. Gerçekliğin yüzeyine karşı kayıtsızlığı düşünülürse, Heller'ı psikolojik gerçekçilik standartlarına göre yargılamak saçma olur (ya da geleneksel sanatsal standartlara göre, çünkü Heller'ın kitabı her tür pikaresk destan kadar biçimsiz). O yalnızca gerçeküstünün ince sınırıyla, komiklik ile dehşet arasındaki sınırla ilgilidir; bilinç dışının görünürdeki biçimsizliği gibi, bunların kendi özel bütünlüğü ve tutarlılığı vardır. Dolayısıyla Heller komediyi asla sırf komedi aşkına kullanmıyor; her esprinin bu girift desen içinde daha geniş bir anlamı var, öyle ki kahkaha korkunç bir açıklamanın önsözü olur. Bu okuyucuya gerçeküstü bir yersizlik etkisi veriyor ve sanki tüm insan ırkının kaderi deli ve acımasız bir mekanizma tarafından belirleni-

yormuş gibi, bu etki tuhaf, oldukça yavan ve kişisel olmayan, karmaşık geri dönüşler, hızlı geçişler, kronolojik zamanda ani kaymalar ve manipüle edilmiş kimliklerle dolu bir tarzla vurgulanıyor (örneğin, Major Major Major adlı bir er kusurlu bir IBM makinesi tarafından Binbaşılığa terfi ettirildiğinde, ya da sonu felaket olacak bir göreve katılmamak için hasta numarası yapan biri bürokratik bir hata sonucu ölü ilan edildiğinde, bu onların kaderine dönüşür).

Heller bu şekilde topyekûn savaşın dehşet verici iğrençliğini feci komik açılarıyla aktararak, gerçekçi betimlemelerle yazmış olsa olacağından çok daha etkili bir biçimde yansıtıyor. Ve dolayısıyla, en hassas baskı çizgiyi aşıp farstan fantazmagoryaya geçmesi için yeterli oluyor. Aslında, hikâyenin zirvesinde, kitap komediyi tamamen bir kenara bırakıyor ve tekinsiz bir dehşet kâbusuna dönüşüyor. Bu bölümde, Cehennem'den geçermiş gibi Roma sokaklarında yürüyen Yossarian askerlerin sarhoş kadınları taciz etmesini, babaların perişan çocuklarını dövmesini, polis memurlarının masum izleyicileri coplamasını gözlemliyor, öyle ki sonunda tüm dünya kötülüğün dişleri arasında yok olmuş gibi geliyor:

> Gece dehşetlerle doluydu ve dünya üzerinde yürürken İsa'nın nasıl hissettiğini anladığını düşündü. Kaçıklarla dolu bir koğuştaki bir psikiyatrist gibi, hırsızlarla dolu bir hapishanedeki bir kurban gibi... Çeteler... polis çeteleri... Her yerde kontrol coplu çetelerdeydi.

Burada, kitap savaşı geride bırakırken, Heller'ın komedisinin, her şeyi kapsayan şerre karşı sanatsal bir tepki olduğu sonunda açıkça anlaşılıyor; sanki kahkahanın sağladığı kaçış kötücül bir dünyadan kurtulmak için tek yolmuş gibi.

Yossarian'ın direnmeye kararlı olduğu, sınırlara veya ideolojilere bölünemeyen, bu dünya. Böylece, korkusu ve tiksintisi kırılma noktasına ulaştığında, bir görev uçuşu daha

yapmayı reddediyor. Üstü ona herkes aynı şekilde düşünse ne olacağını sorduğunda, Yossarian kusursuz mantığını sergiliyor ve, "O zaman başka şekilde düşünmem için aptal olmam gerekirdi," diyor. Farklı bir barış kararına varmış olan Yossarian, bunu küçümseme, dışlama, psikolojik baskı ve divanı harp tehdidi karşısında koruyor. Sonunda, ancak Albay Cathcart'ı aklayan kirli bir anlaşmaya razı olursa eve dönmesine izin verildiğinde, kendini iki alternatifle karşı karşıya buluyor. Ama kendisinden de mantıklı bir arkadaşının sağladığı örneğin de desteğiyle kurduğu benzersiz mantık sayesinde, askerden kaçmanın yiğitliğin onda dokuzu olduğu sonucuna varıyor; ve böylece (kitaptaki en zayıf pasaj olan ilham verici bir sekanstan sonra) tarafsız İsveç'e kaçıyor; İngiltere dışında, 'coplu çetelerin' kontrolü altında olmayan tek yere.

Yossarian'ın bulduğu bozguncu, bencil, korkak ve hiç de kahramanca olmayan çare milli ideallerimiz açısından pek onur verici değil. Diğer yandan, onsuz tüm milli ideallerimizin oldukça boş kaldığı o muhteşem anarşik bireyciliğin ifadelerinden biri. Totaliter veya demokratik kitle Devlet'i Falstaffvari sorumsuzluğa karşı gittikçe daha düşman bir hale geldiğinden, aslında Yossarian'ın anti-kahramanlığı, üzerinde düşünmemiz gereken türden bir tersine kahramanlık. Çünkü, rahat koltuklarından vatanperverlik sallayan ideologların aksine, Yossarian'ın takıntılı hayatta kalma endişesi onu yalnızca ahlaki olarak diri tutmakla kalmıyor, aynı zamanda son yılların edebiyatındaki en ahlaklı figürlerinden biri yapıyor; ve hüzünle Amerikan hayatına uyum sağlayan o ihtiyatlı, bilge ve özlem dolu hovardaların yanında bir irade devi. Ben Joseph Heller'ın aramızdaki en sıradışı yeteneklerden biri olduğuna inanıyorum. Mailer'ın patlayıcı radikalliğine sahip, ama şiddet tutkusu ve övüngenliği yok; Bellow'un gustosuna sahip, ama onaylanamaz olanı onaylama dürtüsü yok; ve Salinger'ın nüktedanlığına sahip, ama nazlı mahcubiyeti yok. Zulüm, katliam, insanlık dışılık ve kendi kendini yok etme kararlılığı

içinde bir dünyada var olma özgürlüğündeki mutlaklarını bularak, Heller eski bir ideale dayalı yeni bir ahlakı keşfediyor: ret ahlakı. *Madde 22* en ölümcül nükleer biçimini artık bulduğuna göre, belki de artık hayatta kalma mantığının bile işe yaramadığı bir noktaya ulaşmışızdır. Ama en azından yine de, bu patlamaya hazır, kızgın, isyankâr, muhteşem kitabın özgürleştirici dürüstlüğünün, özgür, asi bir ruhun üzerindeki etkisi hakkında düşünebiliriz.

NELSON ALGREN (1909-1981), Chicago Daily News gazetesinin 23 Haziran 1962 tarihli sayısında *Madde 22*'nin kalıcılığına dair etkili bir değerlendirme yaparak romanın Orta Batı'daki popülerliğine katkıda bulundu. Algren'in dışarlıklılara ve uyumsuzlara sevgisi ve yozluğa duyduğu nefret *Madde 22*'nin ilk hayranlarından biri olmasına yol açmıştı; aşağıdaki eleştiri *The Nation*'ın 4 Kasım 1961 tarihli sayısında, roman hakkındaki ilk değerlendirmesini sunuyor.

AÇMAZ

Nelson Algren

Tek bir açmaz vardı, o da Madde 22'ydi. Bu madde, insanın gerçek ve yakın tehlike karşısında kendi güvenliği için endişelenmesinin zihnin rasyonel bir süreci olduğunu belirtiyordu. Orr deliydi ve uçuştan men edilebilirdi. Tek yapması gereken uçuştan men edilmesini talep etmekti; ve bunu yapar yapmaz, deli olmadığı anlaşılacaktı ve başka görevlerde uçması gerekecekti. Orr'un başka görevlerde uçması için deli olması gerekirdi, aklı başında olsa uçmazdı; ama aklı başındaysa uçmak zorundaydı. Uçarsa deli demekti ve uçmak zorunda değildi; ama uçmak istemiyorsa aklı başındaydı ve uçmak zorundaydı. Madde 22'deki bu şartın mutlak basitliği Yossarian'ı derinden etkiledi. Saygıyla ıslık çaldı.

"İyi açmazmış Madde 22 açmazı."
"Var olan en iyi açmaz," diye onayladı Doktor Daneeka.

Yossarian gece gündüz bu derin etkinin altındaydı ve onu her şeyden daha fazla etkileyen, onu onların öldürmeye çalıştıkları gerçeğiydi.

"Onlar kim?" diye sordu Clevinger. "Tam olarak kim seni öldürmeye çalışıyor sence?"
"Her biri," dedi Yossarian.
"Kimin her biri?"
"Kimin her biri olabilir ki sence?"
"Hiçbir fikrim yok."
"O zaman beni öldürmeye çalışmadıklarını nereden biliyorsun?"

Yossarian'ın kanıtı vardı, çünkü ne zaman tepelerine bomba bırakmak için havalansa tanımadığı yabancılar onu toplarla vurmaya çalışıyordu, bu yüzden Clevinger'ın "Kimse seni öldürmeye çalışmıyor," demesi boşunaydı.

"O zaman neden bana ateş ediyorlar?" diye sordu Yossarian.
"Herkese ateş ediyorlar," diye yanıt verdi Clevinger.
"Bunun ne farkı var peki?"
"Seninle tartışmayacağım," diye karar verdi Clevinger.
"Kimden nefret ettiğini bilmiyorsun."
"Beni kim zehirlemeye çalışıyorsa ondan nefret ediyorum," dedi Yossarian.
"Kimse seni zehirlemeye çalışmıyor."
"İki kez yemeğime zehir kattılar, değil mi? Ferrara görevinde ve Koskoca Bologna Kuşatması'nda yemeğime zehir katmadılar mı?"
"Herkesin yemeğine zehir kattılar," diye açıkladı Clevinger.
"Peki bunun ne farkı var?"

Kaçınma eylemi konusunda herhangi bir belirli prosedür yoktu. Tek ihtiyacınız olan korkuydu ve Yossarian'da ondan bol bol vardı. Bombalar bırakılır bırakılmaz her görevde canını kurtarmak için çılgınca kaçıyordu. Ekibindeki her adamdan

istenen otuz beş görevi tamamladıktan sonra eve gönderilmeyi talep etti.

O zamana kadar Albay Cathcart görev sayısını kırka çıkarmıştı. Yossarian kırk uçuş yaptıktan sonra eve gönderilmeyi talep etti. Albay Cathcart gereken görev sayısını kırk beşe çıkarmıştı; gerçekten de *bir yerlerde* bir açmaz var gibiydi. Yossarian, sarılık teşhisi konması için gereken semptomların eşiğinde, bir karaciğer ağrısıyla hastaneye yattı. Sarılık olsa doktorlar tedavi edecekti. Sarılık değilse ve ağrı geçerse onu taburcu edebilirlerdi. Yossarian her gün ateşinin 38,3 çıkmasını sağlayarak savaşın geri kalanını yatakta geçirmeye karar verdi. O da kendine bir açmaz bulmuştu.

Eylem halindeki askeri zihnin resmileştirilmiş çılgınlığına karşı aklını korumak için Yossarian'ın delirmesi gerekiyordu. Ama Yossarian bile, ticari zihniyetin eyleme dökülmüş hali olan Çavuş Minderbinder'dan daha büyük bir vatansever. Minderbinder Almanlarla, uçak başına bin dolar karşılığında Amerikan uçaklarını vurma anlaşması yaptığında Yossarian bile itiraz ediyor. Bunun karşısında Minderbinder dehşete düşüyor, "Bir iş sözleşmesinin kutsallığına hiç mi saygın yok?" diye soruyor Yossarian'a ve Yossarian kendinden utanıyor.

İnsanın canını yakan ölçüde çılgın komikliğinin altında, *Madde 22* edebiyat alanında II. Dünya Savaşı'ndan çıkan, uygarlığımızın en güçlü inkârı. Çıplak ve Ölü ve *Buradan Sonsuzluğa* bu romanın içinde kayboluyor. Artık Hıristiyanlık adını verdiğimiz şeyi oluşturan dehşet ve ikiyüzlülük, açgözlülük ve rehavet, sonsuz kurnazlık ve sonsuz aptallık burada mutlaklar halinde işleniyor ve bu, inkârın gerçekliğini azaltmıyor. Terry Southern'ın *Büyülü Hıristiyan*'ına rastlayan mutlu azınlık, Southern'ın kendinden kuşku ederek söylediği şeyi Heller'ın en ufak kuşkuya yer bırakmayacak şekilde söylediğini görecek. *Madde 22*'yi *Aslan Asker* Şvayk'a benzetmek ona haksızlık etmek olur, çünkü bu roman II. Dünya Savaşı'ndan çıkan en iyi Amerikan romanı olmakla kalmıyor; senelerdir her yerden çıkan en iyi Amerikan romanı.

STUDS TERKEL (1912-2008) *Madde 22* hakkında Orta Batı'da yayınlanan ilk eleştirilerden birini yazdığında henüz uzun kariyerinin son on yıllarındaki edebi öneme kavuşmamıştı. Chicagolu önde gelen bir radyo röportajcısıydı ve 26 Kasım 1961'de *Chicago Sun-Times*'ta yayınlanan eleştirisine bakarak, romandaki karakterler ve insan iletişimi karşısında nasıl büyülendiği çok açık.

HER ZAMAN BİR AÇMAZ VAR, ÖZELLİKLE DE MADDE 22

Studs Terkel

Bombardımancı Yossarian'a feryat eden ihtiyar İtalyan kadının söylediği gibi, "Madde 22 diyor ki, yapmalarını engelleyemediğimiz her şeyi yapmaya hakları var." Kötü asker Şvayk olan Yossarian "onları" durdurmak için harika yollar deniyor. "Onlar" Askeri Zihin. "Onlar" savaşın çılgın dünyası.

Tehlikeli ölçüde aklı başında biri olan Yossarian, sırf tepelerine bomba bıraktığı için ona ateş edip duran çılgın yabancılardan da eşit ölçüde korkuyor. Uçması gereken görev sayısını artırıp duran Albay Cathcart'tan da. Yossarian şaşalatıcı bir biçimde hayatta kalmaya çalışıyor: gizemli karaciğer şikayetleri uydurarak, her şeyi iki kez görerek, geri geri yürüyerek, çırılçıplak saf tutarak, askerden kaçarak.

Uzun senelerdir gördüğümüz en orijinal kitap olan bu şaşırtıcı romanda her rütbeden deliler bulacaksınız: sırf talihsiz bir biçimde Henry Fonda'ya benzediği için gönülsüz göğsüne altın yaprak iğnelenen Binbaşı Major Major; yüksek ateşine rağmen ölü ilan edilen Doktor Daneeka; Aç Joe ve Huple'ın kedisi ile yumruk dövüşleri; hemen herkesten daha güçlü olan eski Birinci Sınıf Er Wintergreen.

Bu komedi ve dehşet sirkinin en dikkate değer aktörü, iaşe subayı Milo Minderbinder. Milo, özel girişimin klasik havarisi. Almanlar, maliyet artı yüzde 6 gibi medeni bir teklifle gelince kendi hava üssünü bombalıyor.

Herkes onu ihanet vs. ile suçlamaya başlayınca, defterlerini açıyor. Herkes için makul bir kâr var. Anlarsınız, herkes pay sahibi, çünkü herkes Milo'nun sendikasının bir parçası. Düşman bile.

Her durumda, sözleşmenin kutsallığı diye bir şey var ve Milo haklı olarak kızdığında, onu kim suçlayabilir? O, savaşı hükümetin ellerinden almayı hedefleyen devrimci bir düşünür. Özel girişimin bu işi daha iyi yapabileceğine inanıyor.

Sayfaları çevirdikçe gülmekten kırılacak, yerlerde yuvarlanacaksınız. Benim yaptığım gibi sandalyenizden bile düşebilirsiniz. Sonra aniden doğulup oturacaksınız ve mırıldanacaksınız: "O kadar komik olan ne?" Buna günün en iyi komik romanı demek hata olur.

Zamanımızın gerçeküstü yorumu demek de olmaz. Tuğla veya metale zarar vermeyip, yalnızca insan öldürmesi garantili olan nötron bombasından daha mı gerçeküstü?

Kafka, Şvayk, Marx Biraderler, bunların hepsi geliyor insanın aklına. Lewis Carroll daha da yakın olabilir. Alice'in maceraları Yossarian'ınkilerden daha inanılmaz değildi.

Joseph Heller başka kitap yazmasa bile, bu felaket şaheseri ile her zaman hatırlanacak. Yalnızca tek bir açmaz var... o da Madde 22.

PHILIP TOYNBEE (1916-1981) tarihçi Arnold Toynbee'nin oğluydu ve yüzyılın ortasında önde gelen bir İngiliz entelektüel olarak Londra gazetesi *Observer* için uzun süre eleştiri yazıları yazmıştı. *Obvserver*'ın 17 Haziran 1962 tarihli sayısı için yazdığı ve Heller'ın hicvini insanlık halinin trajikomik nüvesine kadar takip eden eleştirisinin altında kendi düzen karşıtı görüşleri ve deneysel kurgu biçimlerinde kendi kazandığı başarısı yatıyor.

İŞTE HİCİVDE BÜYÜKLÜK BU

Philip Toynbee

Madde 22'yi okumaya başladığımda Amerika Birleşik Devletleri Hava Kuvvetleri'nde hayat hakkında bir taşlamalı olduğunu düşündüm. Daha sonra, Bay Heller'ın hedefinin çağdaş savaş ve o savaştan sorumlu herkes olduğuna inandım. Daha da sonra, sosyal düzene ve ondan güç alan herkese saldırıyormuş gibi geldi. Ama kitabın sonuna vardığımda açıkça anladım ki, Bay Heller'ın kızgın öfkesinin ve tiksintisinin asıl hedefi insanlık hali; karşılayacak başka tabir yok.

Bir eleştirmen her zaman inanılırlık akçesini gözetmek zorundadır. Çok fazla şaheser ilan ederse enflasyon riskine girer (gerçi bazılarımız korkaklık edip sürekli övgüden kaçınmanın da kendi cezasını getirdiğini unutur). Daha birkaç hafta önce Malcolm Lowry'nin *Yanardağın Altında* kitabını yüzyılın büyük İngiliz romanlarından biri ilan ediyordum; ondan kısa süre önce de William Gerhardi'nin muhteşem ve göz ardı edilmiş yeteneğine dikkat edilmesi gerektiğini savunuyordum.

Ama enflasyon riskini göze alarak söylemem gerekir ki, *Madde 22* Reykoy'dan (Erewhon) bu yana İngilizce dilindeki en büyük hiciv eseri. Gerçek şu ki, bu kitap hakkında peş peşe vardığım yargıların, başta eksik olsalar da, hepsi doğru.

Kitabın muazzam ve yıkıcı bir teması var ama bu tema, olması gerektiği gibi, gözlemlenmiş gerçeklik aracılığıyla yansıtılıyor.

Abartılı Gerçeklik

Madde 22'nin Amerika'da veya başka herhangi bir ülkede savaş zamanında hava kuvvetlerindeki hayatın gerçekçi bir aktarımı olduğunu iddia etmiyorum. Hicvin âdeti gerçekliği abartmak, böylece kısmen gözlerden gizlenmiş tüm kusurlarını gözle görülür, canavarca deformasyonlara dönüştürmektir. İyi hicvin etkisi bizi dehşetle güldürmektir. Ve bu, hicvedilen sosyal ve kişisel şerlerin *var* olması ve okuyucunun, hicivcinin abartılı hayal gücünün sonuçlarına gülerken bile onların var olduğunu hissetmesi gerektiği anlamına gelir.

İşte bir örnek. *Madde 22*'deki pek çok evham verici karakter arasında bir tanesi, tüm zamanını Akdeniz harekat sahasında girift ticari girişimlere adayan Milo Minderbinder adlı bir subay. Milo bir noktada, Almanlarla maliyet artı yüzde 6 kâra dayalı bir sözleşme yaparak kendi havaalanını bombalıyor. Pek çok arkadaşı ölüyor, ama Milo Amerikan yetkilileri tarafından değil cezalandırılmak, paylanamayacak kadar değerli.

Cani

Kesinlikle imkânsız mı? Kuşkusuz öyle; ama 1941'de Kuzeydoğu kıyısında görev yaptığımda kumsaldaki yeni dökülmüş beton ejderha dişleri yalnızca üç ay sonra aşınmaya başlamıştı. Müteahhidin kırılgan beton kabuklar yaptığı ve içlerini kumla doldurduğu anlaşıldı. Ama bu cani hile karşısında öfkelendiğim zaman bana adamın o yörede çok önemli sayıldığını ve bu yüzden aleyhine bir şey yapılamayacağını açıkladılar. O adamın davranışı Milo'nunki kadar dramatik değildi; ama yine de daha az alçakça ve rezil sayılabilir miydi?

Benzer şekilde, *Madde 22*'deki korkunç Albay Cathcart, ne pahasına olursa olsun üstlerinin gözüne girmekten başka hiçbir şeye aldırmıyor. Bunu başarmak için, evlerine izne yollanmadan önce adamlarının uçması gereken görev sayısını sürekli artırıyor. Başta bu sayı kırk, ama kitabın sonunda seksene ulaşıyor.

Havacılar herhangi bir direniş göstermese bile üst düzey yetkililerin bunu engelleyeceğini tahmin edebiliriz. Ama ordulardaki pek çok albayın, ellerinden gelse Albay Cathcart gibi davranacağından en ufak kuşkum yok. 3. Ypres savaşında Haig'in davranışı bundan çok mu farklıydı?

Madde 22'de süregelen bir tema varsa, o da Süryani-Amerikalı kahramanı Yossarian'ın muharebe görevinden kaçınmak için gösterdiği yorulmak bilmez çabalar. Kitap insanların fiziksel korkaklar olma hakkını, hatta neredeyse ahlaki görevini savunuyor. Örneğin, cesur kişilerin savaş güçleriyle yaptıkları anlamsız ve duygusuz işbirliklerine her zaman başkalarını da bulaştırdıkları işaret ediliyor. Fiziksel korkaklık gösterecek cesarete sahip adam, savaşta rol almayı reddederek sonunda savaşı imkânsız kılacak türden tek insan.

Aslında, çağdaş edebiyatın en sempatik kahramanlarından biri olan Yossarian'ın sonunda vardığı sonuç da bu:

> "Bundan sonra yalnızca kendimi düşünüyorum."
> Binbaşı Danby kendini üstün gören bir gülümsemeyle hoşgörüyle yanıtladı, "Ama Yossarian, ya herkes aynı şekilde düşünürse?"
> "O zaman başka şekilde düşünmem kesinlikle aptalca olurdu, öyle değil mi?"

Kesinlikle; ve Bay Heller'ın sonunda herkesin aynı şekilde düşüneceğini hararetle umduğu açık.

Bu tartışılabilir bir tavır, sanırım, ama bu tavra karşı ne söylenebileceğini hiç düşünemiyorum. Ama Bay Heller'ın çok güçlü bir hicivci olduğunu gösterse de, kendi başına, onun harika bir kitap yazmasını mümkün kılmazdı. Bay Heller bunu, derin ve acil bir merhamete sahip bir adam olduğu ve öfkeli acıması, özel ve tedavi edilebilir alçaklıklarıyla, insan varoluşunun doğasıyla ilgilendiği için yapabildi.

> "Bir de bana Tanrı'nın gizemli şekillerde çalıştığını söylerler," diye devam etti Yossarian, kadının itirazını bastırarak. "Bunda gizemli olan hiçbir taraf yok. Tanrı çalışmıyor. Oyun oynuyor. Ya da, bizi unuttu. İnsanların konuşup durduğu Tanrı bu işte: köylü bir hödük, beceriksiz, sakar, beyinsiz, kendini beğenmiş, kaba bir taşralı. Güzel Tanrım, İlahi yaratım sistemine balgam ve diş çürüğü gibi kavramları dahil etmeyi gerekli bulan bir Yüce Varlık'a ne kadar saygı duyabilirsin ki? Tanrı aşkına, yaşlı insanları bağırsak hareketlerini kontrol etme şansından yoksun bırakırken O'nun o çarpık, kötücül, pis zihninden ne geçiyordu acaba? Neden acı denen şeyi yarattı ki?"
>
> "Acı mı?" Teğmen Scheisskopf'un karısı sözcüğün üzerine zaferle atladı. "Acı faydalı bir semptomdur. Acı, bedenimizin tehlike altında olduğuna dair bizi uyaran bir işarettir."
>
> "Peki tehlikeleri kim yarattı?" diye sordu Yossarian.

Ama bu kitabın asıl hedefi, Bay Heller'ın dehşet dolu kızgınlığının ana hedefi ölümün kendisi. İhtiyar materyalist Carlyle'ın aksine, Bay Heller evreni kabullenmeyi gerekli bulmuyor. Bu, başlarda geçen pasaj, Yossarian'ın Roma sokaklarındaki gezintisinin muhteşem, sürekli dehşetiyle de doğru-

lanıyor. Ve bu kitabın sonlarına yerleştirildiğinden, söylevin sonu görevi görüyor.

Ama *Madde 22*'nin çok, ama çok komik bir kitap olduğu ve kesinlikle moral bozucu olmadığı konusunda ne kadar ısrar etsek az. Ölüm karşısında hissettiği dehşeti bastırmak için Bay Heller cinselliği, Lawrentvari olmaması bir nimet gibi gelen, zengin ve komik bir tınıyla kutluyor. Bu kadar olağanüstü ve belki benzersiz olan, Bay Heller'ın bizi bir iki sayfa içinde farstan trajediye taşıyabilmesi ve bizim de bu geçişi tereddütsüz kabul edebilmemiz.

Candide'de, kahraman son derece aşırı fiziksel yaralar alıyor, ama biz onları asla ciddiye alma eğilimi hissetmiyoruz. Candide'in sakatlıkları hiciv türünün gereği yalnızca, daha fazlası değil. Ama örneğin, Kid Sampson banyo yaparken aniden ikiye biçildiğinde seyircilerin dehşetini ve şokunu paylaşıyoruz.

Yıkıcı

Kitabın kusurları da var sanırım. Biraz fazla uzun ve tekrara düşüyor. Zaman zaman mizahı oldukça kırılgan ve kaygan bir sözel nükte biçimine dönüşüyor. ("Tutumluluk ve sıkı çalışmaya inanırdı ve onu geri çeviren serbest kadınları kınardı.") Lewis Carroll'ın saçma mizahından çok fazla var ve bazen "düz" dehşet ve acıma pasajları birazcık şamatalı geliyor. Bay Heller açıklamalarını uzatmaya ve zaten anlaşılır olan mesajlarının altını tekrar tekrar çizmeye eğilimli. Ama bu şikayetlerim küçük, çünkü bu, herkesin okumasını dilediğim bir kitap. En iyi anlamda, kesinlikle tabu yıkan bir kitap; tesadüf eseri, otuz dokuz yaşındaki, New Yorklu bir "reklam yöneticisi" tarafından yazılmış, o da her ne demekse; ama kulağa elim bir şeymiş gibi geliyor. Bu, bizim daha açık seçik düşünmemizi sağlaması gereken bir kitap.

Madde 22 ne peki?

Yossarian ona ciddi ciddi baktı ve bir başka yaklaşım denedi. "Orr deli mi?"
"Elbette deli," dedi Doktor Daneeka.
"Onu uçuştan men edebilir misin?"
"Elbette edebilirim. Ama ilk önce bana gelip talepte bulunması gerek. Kural öyle diyor."
"O zaman neden talepte bulunmuyor?"
"Çünkü adam deli," dedi Doktor Daneeka. "Ucu ucuna kurtulduğu onca seferden sonra görev uçuşuna çıkmaya devam etmesi için deli olması lazım. Elbette Orr'u uçuştan men edebilirim. Ama ilk önce talepte bulunması lazım."
"Uçuştan men edilmek için yapması gereken tek şey bu mu?"
"Hepsi bu. Bana gelip talepte bulunsun."
"O zaman onu uçuştan men edebilir misin?" diye sordu Yossarian.
"Hayır. O zaman onu uçuştan men edemem."
"Yani bir açmaz mı var?"
"Elbette bir açmaz var," diye yanıt verdi Doktor Daneeka. "Madde 22'deki açmaz. Muharebe görevinden alınmak isteyen kimse aslında deli değildir..."
"İyi açmazmış Madde 22 açmazı."
"Var olan en iyi açmaz," diye onayladı Doktor Daneeka.

NORMAN MAILER (1923-2007) "Tanrıçanın Bazı Çocukları – Norman Mailer Vs. Dokuz Yazar" adlı makalesinde Heller ve *Madde 22*'nin ayrıntılı bir değerlendirmesini yapmıştı. Bu tartışmalara yol açan makale, geleneksel bir edebi eleştiriden çok, çağdaşı olan bazı yazarların eserlerine duygusal bir karşılık olarak yazılmıştı. Saul Bellow, William S. Burroughs ve Heller diğer yazarlardan daha yüksek not almıştı; Heller'la ilgili kısım *Esquire*'ın Temmuz 1963 sayısından alınmıştır.

'TANRIÇANIN BAZI ÇOCUKLARI – NORMAN MAILER VS. DOKUZ YAZAR'DAN ALINTI

Norman Mailer

Burada tartışılan kitaplar arasında her tür değerlendirmeye nanik yapan, kuşkusuz Joseph Heller'ın *Madde 22*'si. Bitirmesi en uzun süren kitap bu oldu ve neredeyse pes ediyordum. Ama bundan bir sene sonra hafızamda İnce Kırmızı *Hat*'tan daha canlı bir yer kaplayacağını düşünüyorum. Çünkü orijinal bir eser. Kimse buna benzer bir kitap okumamıştır. Çıldırtıcı. İnsana iki buçuk metre yüksekliğinde, altı metre uzunluğunda bir Jackson Pollock resmini düşündürüyor. Metreyle satılan mallar gibi, dilediğiniz yerden kesebilirsiniz. *Madde 22*'nin herhangi bir yerinden yüz sayfa alabilirsiniz ve o kısmın yok olduğundan yazar bile emin olamaz. Ama bir sayfanın tüm diğerleri kadar uzun ve tüm diğerlerine benzer olması bu çılgınlığa ilginç bir et ve patates niteliği veriyor; kendi üzerine inşa edilen kitap gittikçe sağlamlaşıyor ve son elli sayfada aniden büyüyor ve şaşırtıcı ölçüde güçlü bir hale geliyor, ama son beş sayfada çılgınca gülünç, duygusal ve şaşalatıcı bir şekilde bitiyor.

Tepkinin yüzeyi bu. Önemli bir eleştirmen olsam, *Madde 22* hakkında kesin bir eleştiri yazmak ustalık işi olurdu. On bin kelimeden fazla alırdı. Çünkü Heller okuyucuyu ondan önce gelmiş tüm diğer Amerikan yazarlarından daha tutarlı bir cehennemden geçiriyor (Burroughs dışında, o bu yolculuğu zaten yaptı ve şimdi tiyatro salonunda seçkin koltuklar satıyor) ve bu yüzden Joseph H.'nin Cehennem'i diğer cehennem türlerinin ve bu yazarın ziyaretinden daha fazlasını yapıp yapmadıklarının tartışılmasını gerektiriyor.

Madde 22, İtalya kıyılarında uyduruk bir adaya konuşlanmış bir Amerikan bombardıman filosu hakkında bir kâbus. Kahramanı, elli görev uçuşu yapmış ve buradan ayrılmak isteyen, Yossarian adlı bir bombardımancı. Romandaki olaylar, elli karakter ve iki bin hayal kırıklığı (sayfa başına ortalama dört, beş tane) bu konu etrafında dönüyor ve tek bir basit motif var: daha fazla hayal kırıklığı. Yossarian'ın albayı, generalini etkilemek istiyor ve bu yüzden görev sayısını elli beşe çıkarıyor. Pilotlar elli beş uçuşu tamamladığında sayı altmış oluyor. Kitap bittiğinde seksen uçuşa ulaşmaya çalışıyorlar. Yolda, her karakter *her sayfada* küçük bir halk dansı kadar formal bir rutinden geçiyor. Okulda tekrarladığımız bir espri vardı:

"Kimden bahsediyorsun?"
"Herbert Hoover."
"Hiç duymadım."
"Kimi hiç duymadın?"
"Herbert Hoover'ı."
"O kim?"
"Bahsettiğin adam."
"Herbert Hoover diye birini hiç duymadım."

Bu şekilde devam ediyordu. *Madde 22* de bu şekilde devam ediyor. Romanların rock and roll'u. Bu romanın atası Temel Eğitim'de bulunabilir. Cumartesi teftişi için örtülerin temiz ol-

ması emredilmişti. Ama bir hafta garnizon çamaşırhanesi bize temiz örtü vermedi, bu yüzden şilte örtüleri üzerinde uyuduk ve bu örtüler kirlendi. Teftişten sonra müfrezeye oda hapsi verildi. "Örtüleriniz temiz değildi," dedi çavuşumuz.

"Temiz örtü gelmezse nasıl örtülerimiz temiz olabilir?"

"Ben nereden bileyim?" dedi çavuş. "Kurallara göre örtülerinizin temiz olması lazım."

"Ama temiz örtü olmazsa örtülerimiz temiz olamaz."

"İşte bu," dedi çavuş, "boktan bir iş."

Madde 22'nin adı bu olmalıydı. Ordu, çarpışan emirleri imkânsızlıklar yaratan çarpışan bürokrasilerden oluşan bir köydür. Heller bu iyi espriyi alıyor ve aynı iyi esprinin iki bin varyasyonunu yaratmak için kullanıyor, ama bu arada bir şekilde modern dünyanın rasyonel bir imgesini yaratıyor. Ama mantığın krizi o ki, modern dünyayı artık kavrayamıyor. Heller'ın gösterdiği şey mantığa sadık rasyonel bir adamın şu sonuca varmak zorunda kalacağı: ya dünya deli ve içindeki tek aklı başında kişi kendisi; ya da kendini aklı başında sanan insan aslında aklı başında değil, çünkü rasyonel savları varoluşçu bir sebepten yoksun.

Kitapta, Tanrı hakkında bir tartışma var:

> "...İlahi yaratım sistemine balgam ve diş çürüğü gibi kavramları dahil etmeyi gerekli bulan bir Yüce Varlık'a ne kadar saygı duyabilirsin ki?... Neden acı denen şeyi yarattı ki?"
>
> "Acı mı?" Teğmen Scheisskopf'un karısı sözcüğün üzerine zaferle atladı. "Acı faydalı bir semptomdur. Acı, bedenimizin tehlike altında olduğuna dair bizi uyaran bir işarettir."
>
> "Bizi uyarmak için bir kapı zili, ya da semavi korolarından birini neden kullanamadı?"

Heller'ın kozmolojisinde, mantık bayrağını sapladığı en uzak

yer orası. Heller herhangi bir yanıt aramıyor, Tanrı'nın bize acıyı vermesinin sebebinin, Şeytan'ın sakinleştiricileri keşfetmesi ile aynı sebep olduğu yanıtı verilebilir: Ölümsüz bir ruhumuz varsa bazılarımız ona ancak acı aracılığıyla yaklaşabiliyor. Hastalıkla geçen bir mevsim hastalıktan kaçmaya tercih edilebilir, çünkü insanın kendi içinde başlayan ölümün yaklaşmasını engeller.

Yeteneğin hakkını vermek lazım. *Madde 22*, çok yetenekli bir yazarın çıkış romanı. Heller henüz Gogol olmadı. Ama insanın bu ilk romana harika veya hatta büyük demekte tereddüt etmesinin sebebi, Heller'ın Cehennem'in yalnızca önemsiz açısını kavrayabilmiş olması. En dayanılamaz olan mutlak hayal kırıklıklarıyla dolu askeri dünya değil, yarım dünyanın, Baldwin'in diğer diyarının zifiri karanlık hayal kırıklığıdır. Orada insan, ruhunu dinleyecek zamanı bulabilir, sağır olacak zamanı, hatta ölümünden önce ölürken kendi hakkında düşünecek zamanı. (Hemingway'in yapmış olabileceği gibi.) İşte insanın savaşlar sırasında unutabildiği ıstırabın, varoluşsal kaygının farkına o zaman varıyor. İnsanın cesaretini yitirerek öldüğü, –savaş olmadığı halde– Cehennem'in en kanlı kapılarını açan o diğer ölüm. Ve bu, henüz hiçbirimizin canlı çıkıp da yazabildiğimiz bir roman değil.

ALFRED KAZIN (1915-1998) yirminci yüzyılın en etkili edebiyat tarihçisi ve eleştirmeniydi. *On Native Grounds* (Yerli Topraklarda) (1942) önceki kırk yılın edebiyatına dair baskın bir görüş oluşturdu; ardından yazdığı *Bright Book of Life* (Parlak Yaşam Kitabı) (1973) değerlendirmelerini arada geçen on yıllara taşıdı. *Madde 22* hakkındaki değerlendirmesi ve yüzyıl ortası savaş edebiyatı hakkındaki yorumları, *Bright Book of Life* kitabının *'Decline of War'* (Savaşın Düşüşü) bölümünden alınmıştır.

BRIGHT BOOK OF LIFE'TAN ALINTI

Alfred Kazin

II. Dünya Savaşı, Hiroshima, Auschwitz, Dresden, otuz milyon ölü, savaştan dönen ve Almanlar tarafından yakalandıkları için kendi hükümetleri tarafından hapsedilen Sovyet askerleri ve evrensel nükleer yıkım tehdidi, hakkında düşünmek zorunda kaldığımız yirmi beş sene içinde çok farklı bir savaşa dönüştü. *A Bell for Adano (Adano İçin Bir Çan), The Young Lions (Genç Aslanlar), The Caine Mutiny (Caine İsyanı), The Gallery*'nin *(Galeri)* –liberal turizm olarak savaş– aksine *bu* savaş hakkında insan, ancak Whitman'ın İç Savaş hakkında söylediği şeyi söyleyebilir; "gerçek savaş asla kitaplara yazılmayacak." Edebiyatta aktarılan hiçbir kişisel deneyim gerçek savaşı hakkıyla anlatamaz ve en dehşet verici olağan deneyimler, kitaplarda okuduğumuzda bize her zaman gerçekdışı gelecektir. İngilizler 15 Nisan 1945'te Belsen'i kurtardığında hasta, açlıktan ölmek üzere ve ölüm döşeğinde kırk bin tutsak ve tepeler halinde yığılmış on bin ceset buldular. Belsen Nazi kamplarının en kötüsü değildi, yalnızca dünyaya teşhir edilen ilk Nazi kampıydı. Londra *Times* muhabiri haberine şöyle başladı: "Benim görevim insan ırkının hayal gücünün ötesinde

bir şeyi tarif etmek." Bu, II. Dünya Savaşı'na ilişkin tek ciddi ve dürüst görüş çünkü elliler geldiğinde, liberal entelektüelin savaş hakkındaki görüşü ortaya çıkarılan onca dehşet, ufuktaki onca savaş ve onca uğursuzluk yüzünden öyle yerle bir olmuştu ki, "savaş" kısa sürede her yerde, her zamanda Savaş'a dönüştü; hiç bitmemiş Savaş'a. Yirminci yüzyıl insanının sürekli deneyimi olarak savaş.

Savaş hakkındaki gerçekçilik, edebi tribünlerden gözlem, hatta insanın bir toplama kampına dair kendi çıplak deneyimi bile "savaşı" ifade ettiği gibi "Savaş'ı" ifade edemiyordu artık. Savaş, zaman ve uzamla sınırlı, güncel bir gerçeklikti, edebiyatın "hakkını verebildiği" bir olay, kısa sürede yerini insan ırkının olası yıkımına, düşmanlıklarının sınırsızlığına dair bir mahşer duygusuna bırakan bir olay. Her şeyden öte, tamamen aynı kılınan, ama olmayan bir dünya ve içinde geçinip giden kişilerin toplumu reddetmesine verilen kaypak bir isim olarak 'absürt' hissine sahiptik. *Sisifos Söyleni*'nde Albert Camus absürt sözcüğünü kullanırken yalnızca romantik bireycilik geleneğinden gelen çağdaş yazarların her zaman kastettiği şeyi kastediyordu: insanın doğal olarak sınırlı ve can sıkıcı varoluşuna karşı üstünlüğü. D.H. Lawrence'ın söylediği gibi, insanın aşırılığı her zaman el altındadır. İnsanın hayat ve ölüm koşullarına isyan etmesi, kendi zihni dışında hiçbir şeyden tatmin olmaması, dışarlıklı olması, hep daha fazlasına uzanması ve dolayısıyla kendi hakkında 'absürt' hissetmesi doğaldır. Ama artık toplum 'absürt' olmuştur, savunulamaz bir terim ama devletin savaşma, gezegendeki hayatı yok etme gücünün gittikçe kontrol dışı bir hale geldiği bir dönemde doğaldır. "Savaş" gündelik hayatın her yerde mevcut, olağan koşulu haline gelmiş, savaş hazırlıkları sırasında, (uğruna savaşılan) insan sadakatlerinin ve ortak değerlerinin gözle görülür bir biçimde darmadağın edilmesiyle ve silahlarının dehşetiyle tüm bir nesle hâkim olmuştur.

Joseph Heller'ın *Madde 22*'si ve Kurt Vonnegut'un *Mezba-*

ha Beş ve Çocuk *Haçlısı* gibi romanları, bu yazarların görev yaptığı 1941-1945 savaşı hakkındaymış gibi görünse de, aslında Bir Sonraki Savaş hakkındadırlar ve sınırsız ve anlamsız olacak bir savaş hakkında, ancak savaşacak kimse kalmadığında sona erecek bir savaş hakkında. Özellikle *Madde 22*'nin teması savaşın mutlak çılgınlığıdır, ona boyun eğen herkesin çılgınlığı ve kendi akıl sağlığı ile sistemin çılgınlığı arasındaki farkı bilen tek bir adamın, Yossarian'ın hayatta kalma mücadelesi. Ama kahraman dışında herkesin deliliğe boyun eğdiği, aklı başındaymış rolü yapan deli adam rolüne bürünmeye razı olduğu bir sistemden insan nasıl kurgusal anlam, anlatımsal ilerleme çıkarabilir? Yanıt şudur: *Madde 22* tamamen inkâr edilebilir bir dünya hipotezi sunuyor, zor bir konu, belki 'dünya' ayırt edilmediği ve insanın öfkeli yüreğiyle karıştırıldığı sürece imkânsız; ama II. Dünya Savaşı'ndan bu yana pek çok Amerikalının kendileri hakkında hissettiği siyasi işe yaramazlığı ifade ediyor. Böylece, mutlak pasifistin erdemliliğini geleneksel Yahudi mizahının alaylı sahte rasyonelliği ile birleştiren Heller, peş peşe görsel esprileri patlatmak zorunda kalıyor. "Yossarian'ın çadırındaki ölü adamla birlikte yaşamak hiç kolay değildi." ... "General Peckem'ın Akdeniz harekat alanındaki bütün çadırların, girişleri gururla Washington anıtına bakacak şekilde, paralel çizgiler üzerinde kurulması talimatı General Dreedle'ı fena kızdırmıştı." Kitap, Yossarian'ın savaş hakkında sağduyulu, insani, mantıklı sorular sorması ve çılgınca tutarsız yanıtlar almasıyla ilerliyor. Bu çılgın sahnedeki düzgün adam Heller'ın kendisi, Yossarian ise bu saçmalık ölçüsünde insanlık dışı ortamdaki tek insan. Espriler klasik İbrani hikâyesinin çeşitlemeleri: tamamen masum acemi er başını siperden uzatır, herkesin ateş ettiğini görür ve hayretle bağırır: "İnsan burada kendini öldürtebilir!"

Ama *Madde 22*'deki etkileyici duygu 'mutlak absürt' değil, liberal politikanın o zamane unsurları değil 'kara mizah', buradaki etkileyici duygu dehşet. Kitap ne zaman ilk sahnesi-

ne dönse, yani bir yaylım ateşle paramparça edilen bir uçağın içindeki bombardımancının bağırsaklarının dökülmesine – bize dolaysızca ve acıma duygusuyla verilen bir sahne– *Madde 22*'yi neyin rahatsız edici kıldığını fark ediyoruz. Espriler *herkesin* şiddet sonucu ölümünün yakınlığını ifade etmek için zorlama bir çaba olarak görünüyor ve savaşı geleneksel edebiyatın yöntemleriyle tarif etmeyi imkânsız kılan da tam olarak bu. Sürekli esprilere rağmen *Madde 22*'nin kendine özgü niteliği ilerlememesi, ilerleyememesi. Saldırı altındaki bir uçakta kısılı kalmanın ve insanın ortağının bağırsaklarının dökülmesine tanık olmanın verdiği diri diri gömülme hissi kıpırdayamamaktan, kaçamamaktan kaynaklanan mutlak güçsüzlük hissini üretiyor. Ve bu dehşetle donmuş kıpırdayamazlık, esprilerin durağan, mahcup çarpıtması ile değil, apaçık "ciddi" pasajlardaki şiddetle yeniden üretiliyor:

> Ön bombardımancı taret nişancısı olmak isterdi. İlla ki uçakta olacaksa, orada olmak istiyordu; pis, lanet, siyah uçaksavar mermisi dalgaları gittikçe artan, sallayan, çatırdayan, bomlayan, hızla büyüyen, kozmolojik bir kötücüllükle aşağıda, yukarıda, her yerde patlayarak uçağı sarsar, çalkalar, titretir, takırdatır, deler ve hepsini bir saniyenin minicik bir bölümü içinde tek bir kocaman alev patlaması içinde yok etme tehditleri savururken, havada asılı duran lanet bir Japon balığı fanusunda asılı duran lanet bir Japon balığı gibi burada, önde oturmak istemiyordu.

Heller'ın kitabındaki acil duygu, bugün her bireyin hissettiği, doğrudan ateş altında olma, kapana kısılmış olma, savaşın *bizim* kaçınabileceğimiz, gruplar arası bir mesele değil, benim ve sizin düşmanınız arasında bir mesele olduğu duygusu. *Madde 22*'deki psikoloji, idama giden bir insanın psikolojisi; insanın boynundaki (genellikle Genel Dağıtım olarak

damgalanmış) ilmeğin çok gerçek geldiği darağacı mizahı. Bu, insanın büyük, koruyucu bir grubun parçası değil de *açıklanamaz bir biçimde* ölmeye yazgılı yalıtılmış sefil bir asker olduğu hissi: II. Dünya Savaşı edebiyatında gittikçe daha yaygınlaşan bir his. Savaştan bu yana Yahudiler tarafından üretilen tüm kurgu edebiyat eserlerinde mevcut, hatta savaşla ilgili olmayan romanlarda bile: Edward Lewis Wallant'ın *Rehinci*, Saul Bellow'un *Bay Sammler*'ın Gezegeni, Mordecai Richler'ın *St. Urbain'in Atlısı*. Yahudi Soykırımı yeni nesillere gittikçe daha gerçekdışı geldikçe, soykırımın damgasını vurduğu Yahudi yazarlar onu İlk Günah'ın tek Yahudi versiyonuna dönüştürüyor: bedeli ödenmemiş, açıklanmamış, cezalandırılmamış, hatta insan ırkının çoğu tarafından inanılmayan bir şer. Bu yüzden ne kadar muğlak ve 1933-1945 dönemindeki hikâyeyi aktarma çabasından ne kadar uzak olursa olsun Yahudi yazarların her anlatısı tek bir adamın desteklenemez, açıklanamaz şerri anlatısına dönüşüyor; tüm 'dünyanın' hikâyeyi anlatan tek bir ve genellikle önemsiz tanığın başına yıkılması fantezisine. Geleneksel Hıristiyan şiirinin ve destanının, bireyin ilk günahla ilişkisi üzerine kurulu klasik-sonrası edebiyatının yaratılmasına yardımcı olduğu gibi, çağdaş kurgu edebiyatın büyük kısmı da liberal siyasetin açıklama ve liberal imgelemin temsil etme gücünden yoksun olması yüzünden "tahammül edilmez" bulunan şerle mücadele üzerine kuruludur. Çağdaş savaş romanlarımızda siyaset yoktur, çünkü II. Dünya Savaşı'nda ölen otuz milyon kişi ölçeğinde bir yıkıma bir anlam atfetmek imkânsızdır. Hiroşima, Nagazaki ve Dresden'e yıkım yağdırıldı, çünkü bunu mümkün kılan silahlar el altındaydı ve çünkü bu şehirlerin yıkımı programda vardı.

JOHN W. ALDRIGDE (1922-2007) pek çok savaş sonrası yazar tarafından yüzyıl ortası Amerikan edebiyatının en bilgili akademik eleştirmeni olarak görülür. 1951'de yazdığı ufuk açıcı ve 1985'te yeniden yayınlanan *Kayıp Neslin Peşinden* adlı eseri ve hemen ardından *Madde 22*'nin yirmi beşinci yılı değerlendirmesi, 26 Ekim 1986'da *New York Times Book Review*'da çıktığı haliyle buraya alınmıştır.

HER ŞEYDEKİ KAÇIK DEHŞET – 'MADDE 22' 25 YAŞINDA

John W. Aldridge

Dönüp, ilk olarak yirmi beş sene önce bu ay yayınlanan *Madde 22*'ye baktığımızda, tamamen bulutsuz olmasa da, olağanüstü bir edebiyat tarihi olduğunu görebiliriz. Okuyucular ve eleştirmenler arasında göreceli olarak mütevazı bir başarı edindikten sonra –çok kişinin kitabı sevmesinin sebebi, pek çok başkasının nefret etmesiyle aynıydı– muazzam bir çoksatana dönüştü ve gençler arasında bir kült kitap olarak saygınlık kazandı ve şu anda çağdaş Amerikan edebiyatının, Paskalya Adası'ndaki heykeller kadar uzun ömürlü olacağı hemen hemen garantili, anıtsal bir eseri mertebesine ulaştı.

Ama bu ilginç kitabı nasıl okumamız gerektiğini ve o heykellerde de söz konusu olduğu gibi, eskiden olduğuna inandığımız şey yerine mevcut haline nasıl ve neden geldiğini ancak son senelerde öğrendik. *Madde 22*'nin tarihi esasen çağdaş eleştiri tarihinde de önemli bir sayfadır, gittikçe artan karmaşıklığı; evrimleşen arkeolojik zekası; her şeyden öte kurgu ortamının mesajın kendisi olmakla kalmayıp bu kurgunun ardındaki imgelemin karmaşıklığına ve alıcının duyarlılığına bağlı olarak, ortamın kendisinin gizli ama iç içe geçmiş pek

çok mesaj göndermeye kadir bir kurgu olduğunu fark etmesi.

Bu sonuncusunun doğruluğu belki de *Madde 22*'nin 1961'deki basımını takip eden bir iki sene içinde aldığı tepkilerin çeşitliliği ile cafcaflı bir şekilde kanıtlanmıştır. Bu tepkiler değerlendirme skalasının en alt basamağında ahmakça bir kavrayışsızlık ile en yüksek basamağında kahinvari ölçüde algı gücü kuvvetli arasında değişiyordu ve arada ketum bir biçimde takdir dolu, şaşkın ama hevesli, kararsız ve sinirli basamakları vardı ve pek çok kişi ahlaki öfkeyle kaskatı kesilmişti.

Karmaşık tepkilerin en iyi örneklerinden biri Richard G. Stern'ün 22 Ekim 1961'de, bu sayfalarda çıkan kısa, ama zarif eleştirisiydi. Bay Stern kitabı "bol tutku ile sunulan", "bir portre galerisi" olarak görüyordu, "yer yer harika bir anekdotlar derlemesi, bir sahneler geçidi", "komik ve hararetli." Ama "ustalık ve sağduyu eksikliği ile nefesi kesiliyor" ve nihayetinde, bir roman değil. "Joseph Heller eskiz defterlerindeki tüm fikirlerini tek bir kanvasa doldurmaya karar veren, tasarım eksikliğini telafi etmek için cazibeye ve şoka güvenen yetenekli bir ressam gibi."

Eleştirel muharebe meydanının ta öbür ucunda ise kitabı cömertçe övenler ve biçimindeki eksantrikliklerden hiç rahatsız olmayanlar vardı. Bunların arasında en dikkate değer olanlar Nelson Algren ve Robert Brustein idi. *The Nation*'da yazan Algren *Madde 22*'yi, "yalnızca II. Dünya Savaşı'ndan çıkan en iyi roman değil; senelerdir her yerden çıkan en iyi Amerikan romanı," diye niteliyordu. *New Republic*'teki eleştirisinde Bay Brustein kitaba öyle büyük zekâyla yaklaşmıştı ki, sonradan yazılan eleştirilerin çoğu onun temel savını daha ileriye götüremedi. Örneğin, II. Dünya Savaşı'ndaki hava kuvvetleri arka planının kitabın yalnızca görünürdeki konusu olduğunu ve Bay Heller'ın başarısının bu arka planı bir metafor veya savaş sonrası devrine musallat olan "pek çok makrokozmik ahmaklıklar için mizahi bir mikrokozmos" olarak zekice kullanmasında yattığını hemen görmüştü. Bay Brustein aynı

zamanda daha sonraki eleştirmenlerin, uzun süre kaçamaklı konuştuktan sonra kabullendiği şeyi de öngörmüştü: yani son bölümlerinde yer alan hayali dehşetin kitabın komik havasını ihlal etmediğini, ama onu inanılır bir biçimde haklı çıkardığını; çünkü kendisinin dediği gibi, "kötücül bir dünyadan tek kaçış kahkahadır."

Son olarak, aynı öncül mantığı takip ederek, Bay Brustein, Bay Heller'ın kurduğu savlar düşünülürse, Yossarian'ın eleştirmenler arasında çokça tartışılan kaçışının roman için yeterince açıklanamamış bir son değil, aslında titizlikle hazırlanmış bir son olduğunu fark etmişti. Bu kaçış bir "hesaplı kahramanlığı" temsil ediyordu, "tüm doğal ideallerin onsuz oldukça boş kalacağı anarşik bireyciliğin en yüce ifadelerinden biri", sırf aralarından yalnızca Yossarian'ın ahlaki olarak canlı ve tamamen sorumsuz bir dünyada hayatının sorumluluğunu alabildiğini kanıtlıyor olsa bile.

***

1961'de Bay Brustein'inki kadar takdir dolu değerlendirmeler nadirse, bunun bir sebebi çoğu eleştirmenin savaş edebiyatının nasıl olması gerektiği hakkında geleneksel ve –kısa süre sonra açıkça anlaşıldığı gibi– modası geçmiş bir varsayıma takılıp kalmış olmasıydı. Ne de olsa, I. Dünya Savaşı'nın önemli romanlarıyla koşullanmışlardı ve Norman Mailer, Irwin Shaw, John Horne Burns, James Jones ve diğerlerinin II. Dünya Savaşı romanlarıyla yeniden koşullanmışlardı, dahası savaş deneyimini işlemek için en doğru tekniğin haşin belgesel gerçekçilik olması gerektiğini düşünüyorlardı. Bunun istisnası, elbette, tatlı ve hijyenik Marion Hargrove ile Thomas Heggen'di; bunlar tamamen zararsız bir biçimde komiktiler ve çoğunlukla muharebe sahasının ardında geçen asker hayatını, bir gençlik derneğinde verilen bira partisinin eşek şakalarıyla dolu coşkunluğuyla geçiyormuş gibi betimliyorlardı.

Bu ortama giren *Madde 22* kesinlikle anormal ve bir parça da uğursuz görünüyordu. Tuhaflıkları daha önce savaş edebiyatında –aslında hiçbir edebiyat türünde– hiç görülmeyen ölçüde kaçık, çılgınca ayrıksı, karikatürümsü karakter filolarıyla dolu eksiksiz bir soytarılık eseri. Ama kitabın nihayetinde bıraktığı etki ne heyecan verici, ne de acı dindiriciydi. Bu yeni bir komedi türüydü, önce rahatsız ve alt üst eden, sonra keyif veren ve sonunda Erich Maria Remarque, Dos Passos veya Bay Mailer'in en aykırı savaş kurguları kadar ölümcül ölçüde ciddi, vahşice kasvetli ve çirkin. Aslında, pek çok okuyucu komik yüzeyinin ardında Bay Heller'ın şok edici bir şey söylediğini hissetmiş olmalı; yalnızca savaşın değil, tüm yaşam tarzımız ve o yaşam tarzının üzerine kurulu olduğu sahte değerler sistemi hakkında affedilmez ölçüde şok edici bir şey. Teşhir ettiği dehşet savaş meydanıyla veya bombardıman göreviyle sınırlı değildi, düzenin gücünün tüm dolambaçlı yapısına işlemişti. Önemsiz, kendi kendine hizmet eden amaçlar uğruna bireyi en insanlık dışı şekilde istismarında ve güç kullanımını sözde haklı çıkaran resmi hedeflere en aşırı kayıtsızlıkta ifade buluyordu.

Takip eden on yıl içinde kitabı keşfeden okuyucular için kitabı bu kadar önemli kılan kuşkusuz, kitabın salt savaş eleştirisinden çok daha geniş bir kapsamı olduğunu fark etmeleriydi; 1961'de çoğu okuyucunun belki yalnızca bilinçaltında vardıkları bir farkındalık. Vietnam'daki savaşın şiddetindeki sonsuz görünen, anlamsız artış ile birlikte tarih sonunda kitaba yetişmişti ve ülkeyi sarmış görünen kabus koşullarının ölümcül ölçüde yerinde metaforik portresi olarak gittikçe daha fazla tanınmasına sebep olmuştu.

İronik bir biçimde, *Madde 22*'nin çıktığı sene Philip Roth Commentary'de 'Amerikan Kurgusu Yazmak' başlıklı ünlü makalesini yayınlamıştı ve bu makalede, çağdaş hayatın olaylarının çoğunun grotesk imkânsızlığıyla karşı karşıya kalınca hissettiği şaşkınlığı ve kızgınlığı ifade ediyordu. Sık sık alıntı-

lanan bir paragrafta şöyle diyordu: "Yirmini yüzyılın ortasında bir Amerikan yazarı Amerikan gerçekliğini anlamaya çalışmak, sonra tarif etmek ve sonra inanılır kılmakla meşguldür. Bu gerçeklik insanı aptallaştırır, midesini bulandırır, öfkelendirir ve nihayetinde insanın imgelemi için bir tür utançtır bile. Gerçeklik sürekli bizim yeteneklerimizi aşmaktadır."

***

Sonra Bay Roth bazı çağdaşlarının eserlerini tartışıyordu (özellikle Norman Mailer, J.D. Salinger, Bernard Malamud, William Styron ve Herbert Gold) ve bu eserlerin çoğunda Amerikan gerçekliğinin işlenmediğine dair kanıt buluyordu; bunun kaçınılmaz bir eksiklik olduğuna inanıyordu, çünkü "yazarın konusu ne olacak? Manzarası? İnsanı kurgu yazmaya sevk eden gerçekliğin çekişidir, gizemi, cazibesi; insan büyülenmeyip, aptallaşıyorsa ne olacak? Çekilmiyor, itiliyorsa? Öyle görünüyor ki o zaman bulacağımız bol bol tarihi roman ya da çağdaş hiciv; ya da belki hiçbir şey. Kitap mitap yok."

Elbette, Bay Roth inanılmaz ve sık sık da itici olaylarla bilinen bir devirde yazıyordu. Başkan Eisenhower döneminin fiyaskoları vardı, bedeli yüksek Kore Savaşı, McCarthy devrinin aşağılık soruşturmaları, Rosenberglerin idamı, Nixon-Kennedy tartışmaları. Ama diğer yandan, Bay Heller da aynı dönemde yazıyordu ve Bay Roth'un makalesini tarihi açıdan ilginç kılan, Amerikan gerçekliğinin gerçekdışılığı ile başa çıkma çabasının çoktan başladığının farkında olduğuna, hatta bunun mümkün olduğunu hayal edebildiğine dair işaret vermemesiydi. Halbuki ilk eserleri 1961'de yayınlanan William Gaddis ile John Barth ve *Madde 22* ile Joseph Heller yapıyordu bunu ve *V* adlı eseri iki sene sonra çıkacak olan Thomas Pynchon yapmaya devam edecekti.

Bu yazarların hepsi, kendi farklı tarzlarında, Bay Roth'un tarif ettiği güçlükleri özümseyecek bir kurgu yaratmaya çalışı-

yorlardı. Ve bunu, geleneksel gerçekçilikten –aynı güçlüklerden dolayı etkisizleşen bir biçim– feragati temsil eden, gerçek dışılığı dramatikleştirmek için kara mizah, gerçeküstücülük ve grotesk metafor tekniklerini kullanan ve bunu genellikle olduğundan da gerçekdışı göstererek yapan, özünde yeni bir kurgu türü yaratarak başarıyorlardı.

Bu ve diğer yazarların ürettiği eserlerin karmaşıklığı ve orijinalliği eleştiri işine öyle talepler dayattı ki eleştiri daha sofistike bir iş haline geldi ve *Madde 22* eleştirisinin büyümesine de katkıda bulundu. Bunun kanıtı olarak, romanın ilk kez yayınlanmasını takip eden senelerde eleştirmenleri şaşalatan ve sinirlendiren soruların çoğunun artık yanıtlanmış olmasını gösterebiliriz ve bu olurken, Bay Heller'ın başarısının da ilk başta düşünüldüğünden daha büyük olduğu ortaya çıktı.

Örneğin, son zamanlarda yapılan çalışmalar romanın başta endişe verici bulunan iki ögesinin aslında eylem planında oldukça yetkin bir biçimde hazırlanmış olduğunu gösterdi. Bunların ilki Yossarian'ın askerden kaçma kararıydı ve Bay Brustein'in bu kaçış için sunduğu açıklama hâlâ en ikna edici ve en çok paylaşılan açıklama. İkincisi ise kapanış bölümlerinin eğlenceli komediden aniden en karanlık dehşet sahnelerine dönüşüyormuş gibi görünmesi. İlerleyen senelerdeki göreceli olarak daha hassas eleştirmenler –yine Bay Brustein'in izinden giderek– dehşetin aslında en baştan var olduğunu ama komedi sayesinde zayıflatıldığını ve ondan kaçınıldığını gösterdiler. Sayısız atıf, ayrıntı tekrarı ve ilerleme solucanının sürekli kıvrılıp açılması gibi karmaşık bir süreçle, sonunda *Walpurgisnacht* 'Ebedi Şehir' bölümünde, mizahın soyulup alındığı ve o ana kadar mizahla perdelenen dehşet verici ölüm takıntısının olanca çıplaklığı ile ortaya serildiği ana ulaşılıyor.

***

Aynı zamanda, dolaşık, son derece tekrarlı yapının roma-

nın temasının, hatta merkezi simgesi olan *Madde 22*'nin tekrarlı çifte bağlantısının pekâlâ ikna edici resmi ifadesi olduğu gösterildi. Açılış sahnesindeki, bedensel sıvıları sonsuzca bedenine geri beslenen beyazlı asker, her şeyi iki kez gören asker, bombardıman görevi sayısının sürekli artırılması, ayrıntı dökümünün adım adım gittikçe çoğalması... Bütün bunlar bir araya gelerek daha fazlanın daha iyi olduğu ve en fazlanın ise en iyi olduğu, niceliksel değerlendirme ilkesi üzerine kurulu bir dünya ima ediyor. Ama bu, herhangi bir unsurun biriken fazlalılığının her an, antitez unsurun daha da fazla birikmiş fazlalığı karşısında etkisiz hale gelebileceği bir dünya; tıpkı komedinin sonunda daha da ağır bir dehşet ve ölüm gücü karşısında etkisiz hale geldiği gibi, *Madde 22*'nin vahim yaygınlığının sonunda her tür mantık ve sağduyu talebini gölgede bırakması gibi.

Çoğu orijinal sanat eserinde olduğu gibi, *Madde 22* bize bir kez daha, dünyamızda sorgulamadan kabullendiğimiz ama sorgulamamız gereken her şeyi hatırlatan bir roman: fark etmemeye çalıştığımız çılgınlıklar, gerçekten ayırt etmeye zahmet etmediğimiz aldatmacalar ve yalanlar. Yirmi beş sene sonra, Bay Heller'ın tarif ettiği durumun, geçen seneler içinde, 1944'te veya 1961'de olduğundan daha da karmaşıklaştığını, kaçıklaştığını ve tehlikeli bir hale geldiğini görebiliyoruz. Dehşetle sona eren komik öykü, içinde yaşadığımız ve hayatta kalmayı umut ettiğimiz dünyanın kesinlikle komik olmayan, dehşet verici gerçekliklerini gittikçe daha fazla yansıtıyor.

ANTHONY BURGESS (1917-1993) *Madde 22*'nin tam gaz hicvine hemen âşık oldu ve 28 Haziran 1962'de *Yorkshire Evening Post*'ta yayınlanan eleştirisinde onu "harika bir biçimde yapmacıklı bir kitap" olarak niteledi. 1972'de New York City College'da seçkin misafir profesör olarak ders verdi ve meslektaşı Joseph Heller ile yakın dostluk kurdu. Burgess, *Madde 22*'nin yirmi beşinci yıl karton kapaklı İngiltere baskısı için aşağıdaki sunum yazısını yazdı (Londra: Transworld, 1986).

SUNUM

Anthony Burgess

II. Dünya Savaşı İngilizler için uzun, acılı ve takatten düşürücü bir deneyimdi ve tek tesellisi zamanla ondan bir edebi şaheserin çıkmış olması olabilirdi. Ama elimizdeki tek eser Evelyn Waugh'nun Şeref Kılıcı; Waugh'nun kendi sınıfından, kendi dini inancını paylaşan bir adamın askeriye macerasını anlatan, feci sınırlı bir bakış açısına sahip harika, esprili bir performans. Bu kitapta, düşük rütbeli İngilizlerin araya girmesine ve ölmesine tahammül edildiği, asilzadeler tarafından verilen bir savaşı okuyoruz. Amerikalılar için II. Dünya Savaşı daha demokratik bir deneyimdi. Aynı zamanda bir enerji boşanımını temsil ediyordu: İngilizler bir imparatorluğun ve küresel bir rolün kaybedilmesini uysal uysal kabullenirken ve takatsizlikte erdem varmış gibi davranırken, mücadele bittiği zaman Batı'da Amerika'nın hükümranlığını sağlayacak bir çaba.

Amerika'nın demokratik enerjisinin edebi ifadesini bulması ve savaş hakkındaki gerçekten önemli kurgusal edebiyatı üretmesi şaşırtıcı değil. Bu, daha uzun süre savaşan ve daha fazlasına katlanan İngilizler için bir üzüntü kaynağı olmalı, ama ilham perileri adaletten anlamıyor. Bizim hoşumuza gitse

de gitmese de, savaşın üst sınıf Katolikler değil, sıradan insanlar için nasıl olduğunu bize gerçekten anlatabilen romanlar Herman Wouk'un *Caine İsyanı,* Norman Mailer'ın Çıplak *ve Ölü* ve Joseph Heller'ın *Madde 22* eserleri. Bu yazarların hepsinin Yahudi olması anlamlı olabilir de, olmayabilir de, ama hiçbiri eserlerini Yahudi askerlerin deneyimleriyle sınırlamadı.

Meseleyi belli bir savaşı kayda geçirmenin ötesine götürebilir ve yirminci yüzyıl savaşının neye benzediğini –en azından sıradan askerler üzerindeki etkisini– anlatan şaheserlerin Amerika'dan, geleneksel olarak hiç de savaşçı olmayan bir ulustan çıktığını doğrulayabiliriz. Thomas Pynchon'un *Gravity's Rainbow* (Yerçekiminin Gökkuşağı) romanı, II. Dünya Savaşı kadar II. Dünya Savaşı hakkında da söyleyecek çok şeyi var ve ifade tekniğini tarihi olarak, hâlâ Büyük Savaş terimini kullanabileceğimiz savaşta görev yapmış edebi vakanüvislere reddedilmeyen bir bölgede buldu, ama onların edebi mizaçlarına antipatiyle bakıyordu. Pynchon çatışmanın deliliğini ifade etmek için sembolizm, gerçeküstücülük ve her şeyden öte dil ve imge müstehcenliği kullanıyor; Robert Graves, Siegfried Sassoon ve R.C. Sheriff'in yapamadığı bir şey. II. Dünya Savaşı hakkında olan ama Kore ve Vietnam'ı da öngören *Madde 22* özel bir hiciv tekniği kullanıyor ve bu teknik dilin kırılımında, mantık ve sıradan insan ahlakının kırılımı paralelliğini buluyor.

Daha ilk bölümde, Amerikan sivillerini organize edip askeri makinenin yüzsüz unsurlarına dönüştüren bunaklığı ifade etmek için sözcüklerin artık yeterli olmadığının farkında varıyoruz. Yossarian asker mektuplarını sansürlüyor ve işin tekdüzeliğini kırmak için oyunlar uyduruyor. "Bir gün, tümleçlere savaş ilan etti ve elinden geçen her mektuptaki her zarf, her sıfat sansürlendi. Ertesi gün nesnelere taarruz düzenledi. Bir sonraki gün, mektuplarda, zarflar dışında her şeyi karartarak daha da yüksek bir yaratıcılık düzeyine erişti." Kişi isimleri anlamlarını yitiriyor. "Yossarian ne biçim isim?" diye soruyor

üst düzey bir subay. Ama asıl delilik romanın başlığında ifade ediliyor, mantık halkalar çizmeye başlıyor ve A, A'ya eşit olmuyor. Madde 22 terimi dilimize geçti ve artık kitabı hiç okumamış insanlar tarafından kullanılıyor.

Geçen gün on dokuzuncu yüzyıl dilbilimcilerinin durumu hakkında yazıyordum. Dilbilim diploması olmadan üniversitelerde ders veremiyorlardı, ama dilbilim diploması ancak bu alan üniversitelerde öğretilmeye başlandığı zaman var oldu. Bunun tam bir Madde 22 açmazı oluşturduğunu düşünüyorum haklı olarak. Ama orijinal metinde gerçekten ölümcül bir mesele. Doktor Daneeka havacılar deliyse onları uçuştan men edebilir, ama ilk önce gelip bunu talep etmeleri lazım. Ama uçuştan men edilmeyi talep ederlerse bu onların gerçekten deli olmadığını gösteriyor, çünkü bir intihar uçuşuna çıkmaya razı olmak kesinlikle aklı başındalık işareti değil. Bu Madde 22, diyor Doktor Daneeka. Korkaklığın cezası ne? Ölüm. Korkaklık ne? Ölümden kaçınma arzusu. ABD Hava Kuvvetleri'nde nereye bakarsanız bakın anormallikle karşılaşıyorsunuz, yine de bir mantık türü olan, mantığın yıkımına.

Amerikalılar İtalya'da Nazilerle savaşıyor ama Nazilerin komik kızgınlığın hedefi olmasına izin yok. Düşman çitin bu yanında. Heller'ın çılgın hicvinin ardındaki gerçeği askeriyede hizmet etmiş herkes fark edecektir. İnsanın kendi ordusunda her zaman nefret edecek yeterince şey vardı zaten; düşmandan nefret etmek için yer kalmıyordu, bu iş gazetelerin beslediği sivillere düşüyordu. Yıkmaya çalıştığımız Nazi sistemi karşısındaki iğrentimiz, tıpkı Nazilerin işlediği dehşet verici suçları keşfetmemiz gibi, geçmişe dönük olarak ürettiğimiz bir şey. Ne tarafta olurlarsa olsunlar askerler askerlere duygudaşlıkla bakar ve nefretlerini profesyonel üst düzey subaylara ve savaş naraları atan sivillere saklarlar. Bu, öteden beri böyledir. Yine de, bir Amerikalı havacı Naziler adına kendi üssünü bombaladığında *Madde 22*'nin okuyucusunun biraz huzursuz olması gerekir ve hassas mideliler insanlığı yüzyılın en kötü belasın-

dan kurtarmak için verilmiş bir savaşı konu alan bir kitap için hicvin uygun olup olmadığını sorgulayabilir. Eylemi savaşın gereksiz ve haksız olduğu, hayali bir bölgeye taşımak ve sonra çılgın komediyi aptalca, soğukkanlı askeri makine karşısında olası tek edebi tepki olarak kabullenmek daha iyidir.

Kuşkuculuk iyi seçilmiştir. Bir iaşe subayı, havacıların can yeleklerindeki karbondioksit kapsüllerini çalar ve subay yemekhanesi için dondurmalı gazoz yapmakta kullanır. Bir şehit ailesine standart mektup gönderilir: "Sevgili Bay, Bayan, Küçükhanım, ya da Bay ve Bayan: Kocanız, oğlunuz, babanız ya da erkek kardeşiniz harekat sırasında öldüğü, yaralandığı ya da kaybolduğu için ne kadar üzüldüğümü ifade etmeye kelimeler yetmez (uymayan sözcükleri çiziniz)." Erlerin kurbanlaştırılması ve üst düzey subayların canavarsı egoizmi, başlı başına bir kahramanlık biçimi olan bir hafiflikle işleniyor. Yossarian'ın tek dileği hayatta kalmak ve *Parma Manastırı* ya da *Savaş ve Barış*'ta olduğu gibi, Heller'ın güldürücü romanı sıradan insanın deliliği atlatıp canlı çıkma arzusuna adanmış. *Madde 22*'nin ilginç ve cesaret verici tarafı, komedinin gücünün gerçek insanları tasvir etmesini engellememesi. Üst düzey subaylar arasındaki canavarlar bile korkunç ölçüde insani.

Mike Nichols *Madde 22*'nin başarısız bir filmini çekti; bu film tüm dehşetleri olanca kanlılığıyla göstermek zorunda kaldığı, görsel olanı sınırlarına dek kullandığı ve Heller'ın bize sözel bir deneyim sunduğunu unuttuğu için başarısız oldu. Kitaptaki dehşet imgelerden çok düşünce ve dilin çarpıtılması yoluyla ifade ediliyor: delilikten daha kötü dehşet yok. Nichols'ın filmi ile Kubrick'in benim *Otomatik Portakal* romanıma dayanarak çektiği film çıktığında New York City College'da Heller'ın meslektaşıydım –ikimiz de seçkin profesördük– ve edebi tarzın etkisine dayalı eserlerin filme çekilemezliğini işaret etme şansı bulduk. O dönemde Heller pek Amerikanvari bir Yazar Tıkanmasından mustarip görünüyordu (Avrupalı yazarların ancak film stüdyolarında bulabildiği

bir olgu) ve hiciv tekniğini savaş sonrası sivil Amerikasına iliştiremiyordu. *Something Happened* (Bir Şey Oldu) ve *Good as Gold* (Altın Gibi) ile Heller bir romancı olarak ana temasının, ancak sözel iletişimin absürdist yıkımı ile ifade edilebilecek evrensel yirminci yüzyıl deliliği olduğunu olağanüstü bir biçimde gösterdi. Bu kadar metafizik bir zihnin ve bu kadar incelikli bir teknisyenin asla yaygın popülerlik kazanamayacağını sanırdınız, ama *Madde 22*'nin muazzam başarısı seçkin bir edebi eserin bazen gerçekten de çok geniş bir okuyucu kitlesine ulaşabileceğini gösterdi. Bu olağanüstü romanın ilk basımının yirmi beşinci yaşı kutlamaya değer ve kutlayanlardan biri olduğum için mutlu ve gururluyum.

CHRISTOPHER HITCHENS (1949-), üretken ve yetenekleri geniş bir yelpaze kaplayan bir Anglo-Amerikan gazetecidir ve Arthur Koestler'in *Darkness at Noon*'undaki (Gün Ortasında Karanlık) göstermelik duruşma açıklamalarına ve George Orwell'in *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'ünün jeopolitik kestirimlerine her zaman değer verdiği gibi, *Madde 22*'nin öngörülü kültürel kavrayışına da aynı şekilde değer vermişti. Joseph Heller'ın güçlü hiciv yeteneğine ve dirençli metanetine selamı Heller'ın ölümünden hemen sonra yayınlanmıştı ve 15 Aralık 1999'da, *The Nation*'da tekrar yayınlandı.

JOSEPH HELLER

Christopher Hitchens

Joe Heller bir seferinde bana şunu anlattı. İlk romanının müsveddesini teslim ettikten sonra editörü Robert Gottlieb onu bir toplantıya davet etmiş ve hiç zaman kaybetmeden romanın kabul edildiğini söylemiş. Ama romanın adında bir sorun varmış. Aynı yayınevi Leon Uris'in *Mila 18*'ini yayınlamayı programa almışmış zaten. İkisi de II. Dünya Savaşı hakkında, ikisi de Yahudi yazarlar tarafından yazılmış ve kapağında 18 sayısını içeren iki kitap basmaları imkânsızmış. "Bu yüzden, korkarım *Madde 18* başlığının değişmesi gerek, Bay Heller," demiş. "Sen ne öneriyorsun?" diye sormuş Joe. "Eh, uzun uzadıya düşündüm ve *Madde 22* demek uygun olur."

Amerika'nın oyuncu Kafka'sının uğursuzca hiyeroglifik 22 dışında bir tabirle bu kadar popüler olacağını hayal etmek mümkün mü? Ben mümkün olduğuna inanmak istiyorum. Bu haliyle bile, kitap (*The Nation* için yazan ve ona "II. Dünya Savaşı'ndan çıkan en iyi Amerikan romanı" diyen Nelson Algren dışında) pek de iyi karşılanmadı ve daha çok kulaktan kulağa yayılarak tanındı. Ve zamanlama da olağanüstü uygundu

ve kimsenin Altmışlar olacağını bilmediği bir dönemin perde açmasına yardımcı oldu. 1968'de Vietnam'dan gelen bir AP haberinde Ben Tre köyünü kurtarmak için yok edeceklerini okuduğumda ben ve sayısız başkası, Absürdistan'ın karanlık sınırlarından böyle bir haber almaya epey hazırdık ve bizi hazırlayan, Heller'ın romanını okumak olmuştu. Sayısız defa okul öğretmenleri, askeri okul öğretmenleri ve başka edebi ve banal bilgi aktarıcıları tarafından, "Buraya bak, Hitchens, herkes senin gibi düşünse ne olacak?" sorusuna maruz bırakıldıktan sonra, bu ebedi sorguya Yossarian'ın verdiği yanıta rastladım (yaklaşık olarak, O zaman başka şekilde düşünmek için aptal olmam gerekir, öyle değil mi? diye yanıt veriyordu) ve kitabı bir zafer narası ile havaya fırlattım. Evet! Onlara vermem gereken yanıt buydu! Oliver North'un, ihanet ve terörü finanse etmek için düşmanla mal ve hizmet ticareti yapan ağını okudukları zaman kimin aklıma Milo Minderbinder gelmemiştir ki?

Heller'ın daha sonraki, hakkı bilinmeyen eserleri, özellikle de *Good as Gold* ve *Something Happened*, gelişigüzel ve kaprisli olanın karşısındaki ısrarlı metaneti ve mizahı için takdir edilebilir. Heller hiçbir zaman akranlarının çoğu gibi bir *Commentary* şikayetçisi olmadı; Nixon ve Kissinger gibilerine duyduğu nefrette hoş bir saflık ve tutarlılık vardı. Son günlerde yayınlanan dehşet verici bir anı kitabı olan Norman Podhoretz'in *Eski Dostlar*'ı Heller'a büyük iltifat ediyor. Podhoretz genellikle bir ilişkiyi koparma hakkını kendinde görür, burada Norman Mailer'ı, orada Allen Ginsbergerg'i terk eder. Ama Podhoretz hüzünle, onu ilk terk eden kişinin Heller olduğunu söyler. Bravo. Clinton 1996'da Nixon'ın cenaze töreninde ağlamaklı olunca Heller yeterince dinlediğine ve ondan artık hoşlanmadığına karar vermiş. Anlık kararlar genellikle en iyisidir.

Sonuna dek şaşırtıcı ölçüde yakışıklı, seksi (ve açgözlü) olan Joe muhtemelen, çoktan ölmüş olabilecekken hâlâ ya-

şadığı gibi canlandırıcı bir düşünceden faydalanıyordu. Ona askeri mantığı öğreten İtalya görevi sırasında nalları dikebilirdi; Guillain-Barré sendromuyla cehennemsi karşılaşmasından kurtulduğuna göre ölümcül bir şansı vardı (diye ifade edebilirdi). Kaçınılmaz olanla ikinci buluşmasından canlı kurtulması sonucunda Valerie ile tanıştığı için daha da şanslıydı. Kitabına başka isim verse de yankıları olurdu ve ölümsüzlük teorileriyle ilgilenmese de, ironi Panteon'undaki rezervasyonu her zaman onaylıydı.

"*Madde 22*, faşizme karşı verilen savaşta, Amerikalıların yarattığı en büyük destan." –**KURT VONNEGUT**

"Son elli yılda yazılmış iki büyük Amerikan romanı var. Biri *Madde 22*."
–**STEPHEN KING**

Yayınlandığı günden beri Amerikan edebiyatının köşe taşlarından biri olarak görülen *Madde 22*, tarihin de en çok ilgi gören, en sıradışı kitaplarından biri. Edebiyatta kara mizahın doruk noktası.

Bu, II. Dünya Savaşı sırasında İtalya'da Amerikan ordusu adına görev yapan, bombardıman uçağı pilotu eşsiz Yossarian'ın hikâyesi. Hiç karşılaşmadığı binlerce kişi tarafından öldürülmek istendiği için kızgın olan Yossarian'ın asıl problemi ise askerlik görevini bitirmek için gereken uçuş sayısını her geçen gün artıran kendi ordusuyladır. Ancak Yossarian, tehlikeli görevlerden feragat etmek için herhangi bir girişimde bulunursa, fazlasıyla komik bir bürokratik kural olan Madde 22'ye takılacaktır: Eğer biri tehlikeli savaş uçuşlarını yapmaya gönüllüyse aklını kaybettiği düşünülür ama görevlere katılmak istemediğini belirten resmi bir başvuruda bulunursa delirmediği ortaya çıkar ve böylece görevine devam etmek zorunda kalır.

Kitabın ellinci yıl edisyonu, Christopher Buckley'nin önsözünün yanı sıra; Norman Mailer, Alfred Kazin, Anthony Burgess ve diğer yazarların da eleştirel makale ve incelemelerini barındırıyor. Nadir bulunan belgeler ve Joseph Heller'ın kişisel arşivindeki fotoğraflar da metne eşlik ediyor.

"*Madde 22*'nin muazzam başarısı, seçkin bir edebi eserin bazen gerçekten de çok geniş bir okuyucu kitlesine ulaşabileceğini gösterdi."
–**ANTHONY BURGESS**

"Orijinal. Kimse buna benzer bir kitap okumamıştır." –**NORMAN MAILER**

Çeviren: Niran Elçi

ithaki
instagram.com/ithakiyayinlari
facebook.com/ithakiyayin
twitter.com/ithakiyayinlari

34 TL

İnternet Satış:
www.ilknokta.com
www.ithaki.com.tr

9 786053 756293